

ISSN 2229-1997
ISSN ONLINE 2586-937X

jstn

Journal

วารสารวิชาการของสมาคม
ญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

Special Edition 2018

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ (Editorial Advisory Board)

รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.วินัย จามรัสสุริยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บรรณาธิการรับเชิญฉบับพิเศษ (Special Edition Guest Editor)

อ.เวณิกา สุปัญญาเดชา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
----------------------	-----------------------------

บรรณาธิการผู้ช่วยฉบับพิเศษ (Special Edition Associate Editor)

อ.ดร.ทัศน์วรรณ จงเป็นสุขเลิศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อ.พุทธรักษ์ เกตุเฒ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กองบรรณาธิการและกรรมการกลั่นกรองประจำฉบับพิเศษ (Special Edition Editorial Board & Reviewers)

ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	นักวิชาการอิสระ
ศ.วรินทร์ วารุณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง	นักวิชาการอิสระ
รศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร.ณัฐริภา ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.เนตรนภา ไหวทย์เลิศศักดิ์ (ยาบุชิตะ)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.อรรธยา สุวรรณระดา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.พงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ปราณี จงสุจิตรธรรม	นักวิชาการอิสระ
รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.ปิยวรรณ อัครราชันย์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.นำทิพย์ เมธเศรษฐ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.ปิยะนุช วิริยะเนวัฒน์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.นันทชญา มหาพันธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.ยุพวรรณ โสภิตวุฒิวงศ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.วินัย จามรัสสุริยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผศ.ดร.โสภา มะสินาริ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
ผศ.ดร.วรวิมล จิราสมบัติ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.นิศกร ทองนอก	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วันวิสาข์ กุลภัทรนิรันดร์	มหาวิทยาลัยบูรพา
อ.ดร.กนกวรรณ สุทธิพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อ.ดร.กมลภัทร รื่นภิรมย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อ.ดร.เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.ภรณ์ย์ พินันโสติกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.ภัทรธร พิพัฒน์กุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อ.ดร.สายัณห์ กอเสถียรวงศ์	มหาวิทยาลัยรังสิต
อ.ดร.ธนภัส สนธิรักษ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อ.ดร.เอกสิทธิ์ หนูนาคติ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.พนิดา อนันตนาคม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Dr. Elisa Nishikito	มหาวิทยาลัยพายัพ
อ.สรัญญา คงจิตต์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วารสารกลุ่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

เจ้าของ :

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย
ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
URL: jsat.or.th, email: jsn.jsat@gmail.com

วารสารออนไลน์ : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jsn>

ออกแบบและพิมพ์

บริษัท แก่นสาระ จำกัด
15/4 หมู่ 3 ตำบลบางกระพิก อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม 73210

ISSN 2229-1997

ISSN ONLINE 2586-937X

เจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ (Editorial Staff)

คุณไสรยา กลีบเกษร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
คุณเกศรา ภูนะพงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
คุณลดาวัลย์ จงปราณี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สารบัญ

หน้า

บรรณาธิการแถลง

iii

वेदिका सुप्रेमदेवा

บทความรับเชิญ

สังคมสูงวัยของไทยกับญี่ปุ่นพินิจความร่วมมือในรูปแบบใหม่

1

Keiichiro Oizumi

กลุ่มศิลปะและวรรณคดี

การรับรู้เกี่ยวกับ มิซึมะ ยุกิโอะในประเทศไทย ในทศวรรษ 1970

15

ทนพร ตรีนันท์สกุลชัย

บทเพลงสำหรับเด็ก (โตโย) ของโอะงะวะ มิเมะอิ

29

ภัทรธร พิพัฒน์กุล

การพลิกกลับอำนาจของผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่น:

44

กรณีศึกษาซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง รินจุ และ จูอน

ณัฐกร คำปวน

พื้นที่ในนวนิยายเรื่อง ทัซุเมะ ของโยะมิโมะโตะ บะนะนะ

58

ศิริวรรณ ปริชาณฤตย์

ตัวละครเอกชายในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิกับทัศนคติต่อสังคม

71

ของมูระกะมิ ฮะรุกิ

ดุสิตา ปริญญาพล

ภาพลักษณ์ของสมณะและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

84

ในนิทานเรื่องเล่าอุจิอุอิ โมะโนะงะตะริ

ยอดสวรรณค์ อิกุจิ

อุปลักษณะความเป็นอนิจจังในบทละครโน

96

สุนิศา ธรรมาวีวัฒน์

สารบัญ (ต่อ)

เหตุแห่งปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิตของมะห์ซุวะกะและภาพของพระอาจารย์ ในบทละครในเรื่องทะนิโก วินัย จามรสุนิยา	107
--	-----

การแปลคำบุรุษสรรพนามในวรรณกรรมญี่ปุ่นแปลไทย สุวัธน์ เรืองศรี	116
---	-----

กลุ่มภาษาศาสตร์

การชมในเฟซบุ๊กของชาวญี่ปุ่น ธวัช คำทองทิพย์	131
--	-----

การยืมคำในบทสนทนาภาษาญี่ปุ่นกับการแสดงความรู้สึกของผู้พูด: กรณีศึกษาจากบทสนทนาในละครโทรทัศน์ญี่ปุ่น สาธิตา กาญจนาภรณ์กุล	145
--	-----

การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเชื่อมความภาษาญี่ปุ่นในตำราวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อัษฎายุทธ ชูศรี	159
--	-----

กลุ่มการศึกษา

การศึกษารูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้: กรณีศึกษาการสนทนา ภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม ฉันทนา จันทร์บรรจง และ ไสยา มะลีนาวิ	174
--	-----

The Effectiveness of Teaching ~そうです and ~ようです in Japanese through Pictures and The Learners' Satisfaction สุพิน แสงเรือง	188
--	-----

ปัญหาการฝึกงานและทักษะในการทำงานของนักศึกษา สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์	206
--	-----

อาชีพสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นและความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพ: กรณีศึกษาหัวข้อสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ และ ยุมิโกะ ยามาโมโตะ	219
--	-----

กลุ่มสังคมศาสตร์

การปรับตัวของอุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่นเนื่องจากการเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้า: กรณีศึกษา บริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่น กฤตพล วิภาวิกุล	234
--	-----

การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมเครื่องดื่มไทย: กรณีศึกษาการต้นทุนเป้าหมาย ไตรรงค์ สวัสดิ์กุล และ นภาพรณ พลนิกกิจ	248
---	-----

อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในญี่ปุ่น: กรณีศึกษาประวัติศาสตร์สมัยอะสุกะ รัฐกิตติ เลิศวิเศษ	265
--	-----

BSS นวัตกรรมแปลง

สวัสดิ์ท่านผู้อ่านทุกท่าน

ดิฉันและทีมงานทุกคนรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำวารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาฉบับพิเศษนี้ ผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้ได้ผ่านการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยครั้งที่ 12 หัวข้อ การเคลื่อนย้ายและการพัฒนาในอนาคต (Future Mobility and Development) ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2561 ณ อาคารบูรณวิทยาการ โดยความร่วมมือของสถาบันภาษาและคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

การประชุมวิชาการระดับชาตินี้จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนผลงานทางวิชาการระหว่างนักวิจัย อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาโท ทางด้านมนุษยศาสตร์ เช่น ภาษาศาสตร์สังคม วรรณคดี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ มานุษยวิทยา และด้านสังคมศาสตร์ เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การศึกษา สังคมวิทยา จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัย และงานวิชาการแขนงต่าง ๆ สู่สาธารณชน และเป็นการกระชับความสัมพันธ์เครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12 นี้มีบทความฉบับเต็มที่ส่งเข้ามาเพื่อพิจารณาทั้งหมดจำนวน 29 บทความ ซึ่งแต่ละบทความผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เสมอกันจากต่างสถาบัน ไม่น้อยกว่า 2 คน บทความที่ผ่านการกลั่นกรองให้นำเสนอในการประชุมวิชาการมีจำนวน 23 เรื่อง และในจำนวนนี้มีบทความ 20 เรื่องที่ได้รับคัดสรรมาเผยแพร่ วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาฉบับพิเศษนี้จึงประกอบด้วย บทความแปลปรากฏาเรื่อง “สังคมสูงวัยของไทยกับญี่ปุ่น: พินิจความร่วมมือในรูปแบบใหม่” โดย Prof. Keiichiro OIZUMI จาก The Japan Research Institute แปลเป็นภาษาไทยโดย อ.ดร.ทัศนวรรณ จงเป็นสุขเลิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และมีความโดดเด่นด้านศิลปะและวรรณคดี 9 เรื่อง ด้านภาษาศาสตร์ 3 เรื่อง ด้านการศึกษา 4 เรื่อง และด้านสังคมศาสตร์ 3 เรื่อง

กองบรรณาธิการใคร่ขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความทุกท่าน ที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์ความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อคิดข้อเสนอแนะข้อวิพากษ์ที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขบทความให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาฉบับพิเศษนี้ จะมีส่วนในการเสริมสร้างความรู้และต่อยอดแนวทางการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษาในวงกว้างต่อไป

ขอขอบพระคุณเจแปนฟาวนด์ชั่นที่ให้การสนับสนุนการจัดประชุมวิชาการระดับชาติของสมาคมฯ และการจัดทำวารสารฉบับพิเศษนี้ และใคร่ขอเชิญชวนทุกท่านมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านญี่ปุ่นศึกษาให้แก่สังคมไทย โดยการส่งผลงานของท่านมานำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยครั้งที่ 13 ในปี 2019 ด้วย

เวณิกา สุปัญญาเตชา
บรรณาธิการรับเชิญประจำฉบับพิเศษ
ธันวาคม 2561

สังคมสูงวัยของไทยกับญี่ปุ่น พินิจความร่วมมือ ในรูปแบบใหม่

タイと日本の高齢化 ～新しい協力関係 を見据えて～

ただ今ご紹介いただきました大泉啓一郎です。 このたびは、このような場で発言できる機会を いただきましたこと、大変光栄に存じます。ありが とうございます。現在、私は、日本総合研究所調 査部で、アジアの研究に従事しています。	ผมชื่อ Keiichiro OIZUMI ครับ ผมรู้สึกยินดีเป็นอย่าง ยิ่งที่ได้รับเกียรติให้มาพูดในวันนี้ ขอบคุณมากครับ ปัจจุบันผมทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเทศเอเชีย สังกัด แผนกสำรวจของ The Japan Research Institute
さて、私がタイを初めて訪れたのは1986年のこと ですから、すでに30年以上前のことになります。 最初に訪れたのが、ここコラートでした。そして 学生のころコンケンに半年ほど調査で滞在した ことがあります。私にとって東北タイは第2の故郷 といってもよい場所なのです。今日は一生懸命、 お話ししたいと思います。	ผมเดินทางมาประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1986 นับถึงปัจจุบันก็เป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว จังหวัดแรก ที่มาคือโคราชครับ และผมเคยมาสำรวจทั้งจังหวัด ขอนแก่นประมาณครึ่งปีขณะที่ยังเป็นนักศึกษาอยู่ ดังนั้นสำหรับผมแล้วอาจพูดได้ว่าภาคอีสานของไทย ถือเป็นบ้านเกิดแห่งที่ 2 ของผมเลย วันนี้ผมจะตั้งใจ พูดอย่างเต็มที่ครับ
日本総合研究所での仕事として、30年間タイの 経済社会を観察してきたのですが、その間にタイの 経済社会は大きく変化しました。たとえば、東北 タイでも、いたるところにコンビニエンスストア ができましたね。	ผมเฝ้าสังเกตสภาพเศรษฐกิจของไทยมาเป็นระยะ เวลา 30 ปี ในฐานะที่ทำงานอยู่ที่ The Japan Research Institute และพบว่าสภาพเศรษฐกิจของ ไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น มีร้านสะดวกซื้อ กระจายอยู่ทั่วทุกแห่งรวมทั้งภาคอีสานด้วย
また、日本とタイの関係も緊密化しています。日本 からタイへの観光客は年間200万人に達し、タイ から日本への観光客は100万になりました。東京を 走る電車のなかでもタイ語を聞くことが多くなり ました。日本ではトムヤムクンが人気で、それに 関連したお菓子もたくさんあります。	นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนับวัน ยังมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น มีนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมา เที่ยวประเทศไทยมากกว่า 2 ล้านคนต่อปี ในขณะที่ นักท่องเที่ยวชาวไทยก็ไปเที่ยวญี่ปุ่นกว่า 1 ล้านคน บนรถไฟฟ้าวังในโตเกียวก็ได้ยินภาษาไทยเพิ่มมาก ขึ้น ตอนนี้ที่ญี่ปุ่นตั๋มนำเข้าก็ได้รับความนิยมมาก จนมี ขนมรสตั๋มนำเข้าออกมาวางขายมากมาย

แปลโดย ทศน์วรรณ จงเป็นสุขเลิศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

¹ บทความนี้ถอดความจากปาฐกถาในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12 ของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย จัดขึ้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ณ วันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2561

本題に入ります。私は、15年ほど前から人口の観点に立ったアジア経済社会論を研究の一つの柱にしてきました。その成果として、『老いてゆくアジア』という本を出版しました（資料01）。英訳は、パワーポイントのなかに示したアドレスでダウンロードできます。	ขอเข้าเรื่องเลยนะครับ ผมเริ่มทำวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีสภาพเศรษฐกิจของเอเชียจากมุมมองของประชากร ตั้งแต่เมื่อ 15 ปีก่อน และได้เผยแพร่ผลการวิจัยเป็นหนังสือชื่อ “เอเชียที่นับวันจะแก่ตัวลง” (เอกสารประกอบ 01) สามารถดาวน์โหลดฉบับภาษาอังกฤษได้ตามแอดเดรสที่ปรากฏในพาวเวอร์พอยท์ครับ
ここでのメッセージは、少子化と高齢化は、今やアジア全体で起こる問題だということ、そして、それに対処するためには、アジア全体での協力が必要だということです。そこで、今日は、タイと日本の少子化・高齢化について、そしてタイと日本との新しい協力関係構築の視点についてお話してみたいと思います。	สิ่งที่ผมต้องการสื่อตอนนี้คือ สังคมสูงวัยกับสังคมจำนวนเด็กมีน้อยนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเอเชียโดยรวมในปัจจุบันและประเทศในเอเชียจำเป็นต้องร่วมมือกันจัดการกับปัญหานี้ ด้วยเหตุนี้ วันนี้ผมจึงอยากพูดเกี่ยวกับมุมมองเรื่องการสร้างความร่วมมือในรูปแบบใหม่ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับสังคมสูงวัยกับสังคมจำนวนเด็กมีน้อยทั้งของไทยและญี่ปุ่น
この30年間でタイの社会における大きな変化のひとつは、出生率の急速な低下と云ってよいと思います。30年前に私が調査で尋ねた東北タイの農村には、たくさんの子供がいました。しかし今、農村でも子供の数が極端に少なくなっているような気がします。	หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของสังคมไทยตลอดระยะเวลา 30 ปี คือ อัตราการเกิดที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ชนบทในภาคอีสานของไทยที่ผมมาสำรวจเมื่อ 30 ปีก่อนมีเด็กอยู่มากมาย แต่ปัจจุบันรู้สึกได้ว่าจำนวนเด็ก ๆ ในหมู่บ้านมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น
このことを国連の統計で調べますと、驚くことが判明しました（資料02）。 図表は合計特殊出生率、一人の女性が生涯に出産する子供の数の変化をみたものです。1960年代までタイの合計特殊出生率は6近くありました。つまり女性は平均して6人の子供を出産していたことになります。ところが、1970年代以降出生率は急速に低下し、現在は1.5という低水準にあります。この水準は、世界で最も低水準にある日本の出生率とほとんど変わりません。言い換えれば、タイの出生率は世界的に高い レベルから世界的に低いレベルに急速に低下してきたのです。	เมื่อตรวจสอบเรื่องนี้จากสถิติของสหประชาชาติยิ่งน่าประหลาดใจมาก(เอกสารประกอบ 02) แผนภาพตารางคืออัตราการเจริญพันธุ์ที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของจำนวนบุตรที่คลอดจากผู้หญิง 1 คน อัตราการเจริญพันธุ์รวมของไทยนับถึงปี 1960 อยู่ที่ประมาณ 6 กล่าวคือผู้หญิง 1 คนให้กำเนิดบุตรเฉลี่ย 6 คน แต่นับตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา พบว่าตัวเลขลดลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันอยู่ในระดับต่ำที่ต่ำมากเพียง 1.5 ซึ่งระดับนี้แทบจะไม่ต่างจากญี่ปุ่นที่มีตัวเลขต่ำที่สุดในโลก สามารถกล่าวได้ว่าอัตราการเกิดของไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นสูงในระดับโลกมาสู่ขั้นต่ำอย่างรวดเร็วมาก
子供が少ないのはバンコクだけではありませんね。資料03は県ごとに出生率の水準によって色分けしたものです。1980年には全国レベルで出生率は3を超えていました。やはり、私が東北タイで調査をしていたころは、子供の数が多かったのです。ところが、2000年にはほとんどの県で2を下回っていることがわかります。もはやタイにおいて少子化は全国レベルで進む現象なのです。	เรื่องที่จำนวนเด็กมีน้อยไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น ในเอกสารประกอบ 03 ได้ใช้สีแบ่งระดับอัตราการเกิดแยกตามแต่ละจังหวัด แสดงให้เห็นอัตราการเกิดในระดับประเทศปี 1980 เกินกว่า 3 ซึ่งแน่นอนว่าในพื้นที่ที่ผมไปสำรวจในภาคอีสานของไทยมีเด็กจำนวนมาก แต่ในปี 2000 พบว่าแทบทุกจังหวัดมีค่าต่ำลงมาเหลือ 2 แสดงให้เห็นว่าสังคมจำนวนเด็กมีน้อยของไทยเป็นปรากฏการณ์ที่ขยายตัวไปในระดับประเทศ

今後、どうなっていくのでしょうか。日本では、出生率を引き上げるための対策（少子化対策）が多く取られています。子供を育てるための手当てを支給したり、保育所を増設したりしています。しかし大した成果をあげていません。タイでも、少子化対策が始まったと聞きました。しかし、日本の経験からいえば、それに多くを期待してはいけないと思います。なぜなら日本で少子化が進む原因が、タイでもみられるからです。	คำถามคือจากนี้ไปจะเป็นอย่างไร ที่ประเทศญี่ปุ่นมีการแก้ไขเพื่อกระตุ้นอัตราการเกิดให้เพิ่มขึ้นหลายวิธี (เพื่อแก้ไขสังคมจำนวนเด็กมีน้อย) เช่น ให้เงินสนับสนุนการเลี้ยงดูบุตร, เพิ่มจำนวนสถานอนุบาลเด็ก แต่ก็ไม่ได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจนัก ผมได้ยินว่าประเทศไทยก็เริ่มจัดการแก้ไขปัญหาสังคมจำนวนเด็กมีน้อยนี้แล้ว แต่หากมองจากประสบการณ์ของญี่ปุ่นแล้วคิดว่าไม่น่าจะคาดหวังอะไรได้มากนัก เพราะสาเหตุของการเกิดสภาพสังคมจำนวนเด็กมีน้อยของญี่ปุ่นก็พบได้ที่ประเทศไทยเช่นกัน
その一つは学歴社会の浸透です。資料04は、大学を含む高等教育への進学率をみたものですが、タイは急速に上昇しています。1997年の20%から2017年には50%を超えてきました。たしかに、大学の数は急増していますね。このことは子育てのコストが急速に上昇していることを示しています。アジアでは進学率のもっとも高いのは韓国で80%から90%といいます。韓国では大学を卒業していないと、コンビニエンスストアでのバイトもできないという話です。そして、韓国の合計特殊出生率は、なんと昨年ついに1を下回りました。	สาเหตุประการแรก คือ การตกอยู่ในภาวะสังคมที่เน้นประวัติการศึกษา จากเอกสารประกอบ 04 พบว่าอัตราการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาระดับสูงรวมทั้งระดับมหาวิทยาลัยของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากร้อยละ 20 ในปี 1997 เพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 50 ในปี 2017 ซึ่งแน่นอนว่าจำนวนของมหาวิทยาลัยได้เพิ่มขึ้นมากด้วย สิ่งนี้สะท้อนถึงต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประเทศที่มีอัตราการเข้าศึกษาต่อสูงที่สุดในเอเชีย คือ ประเทศเกาหลีใต้ มีถึงร้อยละ 80 ถึงร้อยละ 90 ว่ากันว่าที่ประเทศเกาหลีใต้ หากไม่จบมหาวิทยาลัยก็ไม่สามารถทำงานพิเศษในร้านสะดวกซื้อได้ และอัตราการเจริญพันธุ์โดยรวมของเกาหลีใต้เมื่อปีที่แล้วลดต่ำลงเหลือเพียง 1 เท่านั้น
第二は、結婚をしたい人が少なくなったことです。日本の驚くべき統計を紹介しましょう（資料05）。これは50歳時点で結婚をしたことがない人の割合です。これには、離婚や死別を含みません。1980年以降、その比率は上昇傾向を示し、2010年には男性が20%を超えました。つまり50歳時点で男性の5人に一人が結婚した経験がないのです。	สาเหตุประการที่สอง คือ จำนวนผู้ที่อยากแต่งงานมีน้อยลง ขอแสดงสถิติที่น่าตกใจของประเทศญี่ปุ่น (เอกสารประกอบ 05) นี่คือการสัดส่วนของคนที่ไม่เคยแต่งงาน ณ อายุ 50 ปี ตัวเลขนี้ไม่รวมผู้ที่หย่าร้างและคู่สมรสเสียชีวิต อัตราส่วนนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นนับตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา ปี 2010 พบว่ามีผู้ชายมากกว่าร้อยละ 20 ที่ไม่เคยแต่งงาน กล่าวคือ มีผู้ชาย 1 ใน 5 คนที่ไม่เคยแต่งงาน ณ อายุ 50 ปี

そして2015年にはこの数字は25%に達しています。このようなことが今後、タイに起こらないとはいえません。実際に起こっていると思います。みなさんの学生に、こう尋ねてみてください。YouTubeが見られなくなるのと、彼女・彼氏がなくなるのとどっちがさびしいかと。そこから、結婚の価値観が変わってきたことを感じることができると思います。	และในปี 2015 ตัวเลขนี้อยู่ที่ร้อยละ 25 เราไม่สามารถบอกได้ว่าสถานการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นกับเมืองไทยในอนาคต ผมคิดว่าสิ่งนี้ได้เกิดขึ้นจริงๆแล้ว ในตอนนี้ ขอให้ลองถามนักศึกษาของท่านด้วยคำถามที่ว่า ระหว่าง “การดู YouTube ไม่ได้” กับ “การไม่มีแฟน” อย่างไหนที่แย่กว่ากัน คิดว่าคำตอบที่ได้รับจะทำให้รับรู้ถึงมุมมองเรื่องคุณค่าของการแต่งงานที่เปลี่ยนไปได้
このように出生率が低水準にありつづけると、人口構成は大きく歪みます。人口ピラミッドとは、若い人から順に人口規模を積み上げたものですが、資料06は日本の人口ピラミッドですが、2015年のそれは、すでにピラミッドという形態ではありませんね。タイも同様です（資料07）。	หากอัตราการเกิดยังคงอยู่ในระดับต่ำเช่นนี้ต่อไป โครงสร้างประชากรจะได้รับผลเสียอย่างมาก ในโครงสร้างปิรามิดประชากรจะเห็นการทับซ้อนสเกลประชากรจากประชากรที่อายุน้อยเป็นฐาน เอกสารประกอบ 06 เป็นโครงสร้างปิรามิดประชากรของญี่ปุ่น พบว่าปี 2015 ไม่เป็นทรงปิรามิดเลย ประเทศไทยก็เป็นในลักษณะเดียวกัน (เอกสารประกอบ 07)
急速な出生率の低下は、ベビーブーム世代を形成します。もちろん、タイのベビーブーム世代は日本の人口ピラミッドより若く、40歳後半から50歳前半に当たります。私は今年55歳になりましたが、タイのベビーブーム世代の先端はほぼ私と同年齢なのです。このベビーブーム世代が高齢者になる過程で高齢化は加速するのです。	การลดลงของอัตราการเกิดอย่างรวดเร็วทำให้เกิดยุคที่เรียกว่า Baby Boom แน่นกว่ายุค Baby Boom ของไทยมีช่วงอายุน้อยกว่าโครงสร้างปิรามิดประชากรของญี่ปุ่น ของไทยจะอยู่ในช่วงอายุ 40 ปี ปลาย ๆ ถึง 50 ปีต้น ๆ ปีนี้ผมอายุ 55 ปี เห็นได้ว่าช่วงปลายของยุค Baby Boom ในไทยใกล้เคียงกับอายุของผมพอดี ยุค Baby Boom นี้เป็นกระบวนทำให้เกิดสังคมสูงวัย ทำให้มีการเปลี่ยนไปสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว
日本は世界一速く高齢化が進んだといわれますが、タイの高齢化のスピードはそれよりも速いものと予測されています。このことを倍加年数というものを使ってみましょう。資料08は高齢化率が7%を超えた時点から14%を超えるのに何年かかったかを示したものです。	ญี่ปุ่นได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่สังคมสูงวัยมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นอันดับหนึ่งของโลก แต่มีการพยากรณ์ว่าไทยจะมีการเติบโตของสังคมสูงวัยที่เร็วยิ่งกว่า เรื่องนี้สามารถพิจารณาได้จากจำนวนปีที่สังคมสูงวัยได้เติบโตขึ้น เอกสารประกอบ 08 แสดงให้เห็นว่าใช้ระยะเวลาหลายปีที่อัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยเพิ่มจากมากกว่าร้อยละ 7 เป็นมากกว่าร้อยละ 14

日本の場合は、1971年に高齢化率が7%を超え、1995年に14%を超えましたから、その間24年かかったことになります。これはフランスの115年、スウェーデンの85年、イギリスの47年、ドイツの44年に比べて、相当に短いことがわかります。このことから、日本は、世界でも例外的に高齢化が早くすすんだ国と言われてきました。しかしタイは、それよりももっと早い20年だと予測されているのです。	กรณีของญี่ปุ่นนั้น อัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยมีมากกว่าร้อยละ 7 ในปี 1971 และเพิ่มเป็นมากกว่าร้อยละ 14 ในปี 1995 ซึ่งใช้เวลา 24 ปี ถือว่าเป็นระยะเวลาอันสั้นเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศฝรั่งเศส 115 ปี, สวีเดน 85 ปี, อังกฤษ 47 ปี และเยอรมัน 44 ปี จากข้อมูลนี้ ญี่ปุ่นจึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่สังคมสูงวัยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษในโลก ส่วนประเทศไทยนั้น พยากรณ์ว่าจะยิ่งเร็วขึ้นไปอีกคือเพียงแค่ 20 ปี
資料09は、日本とタイの高齢化率の変化を比べたものです。図には、65歳以上の高齢化比率と60歳以上の高齢化比率の変化を示していますが、これから急速に高齢化が進む時期に入ることがわかります。タイでは60歳以上を高齢者と定義していますね。この定義を用いると、ベビーブーム世代が高齢者となる2025年頃から急速に高齢化が進みます。その速度は日本の高齢化を大きく上回ります。そんな速い話ではありません。今から、それに準備しておく必要があります。	เอกสารประกอบ 09 แสดงการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของอัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยในไทยกับญี่ปุ่น แผนภาพแสดงการเปลี่ยนแปลงของอัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยที่ระดับอายุมากกว่า 65 และมากกว่า 60 ปี อาจกล่าวได้ว่า จากนี้ไปเราจะเริ่มเข้าสู่ช่วงการเติบโตของสังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยกำหนดเกณฑ์อายุของผู้สูงวัยว่าคือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปใช่ไหมครับ หากใช้เกณฑ์นี้ แสดงว่าตั้งแต่ราวปี 2025 ซึ่งเป็นปีที่มีผู้สูงวัยจากยุค Baby Boom จะเป็นปีที่สังคมสูงวัยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรวดเร็วที่ว่านี้จะเร็วยิ่งกว่าสังคมสูงวัยของญี่ปุ่นเสียอีก เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องที่ยังอีกนานเราจำเป็นต้องเตรียมตัวกันเอาไว้ตั้งแต่ตอนนี้
次に大切なことは、高齢化については、どこで起こるのかということです。これには人口移動が大きな影響を及ぼします。日本は、国全体でみると人口は減少していますが、今でも東京や神奈川県は人口が増加しています。その結果、日本では地方の人口が急減し、地方経済が立ち行かなくなることが議論されています（資料10）。	เรื่องสำคัญในอันดับถัดไป คือ สังคมสูงวัยจะเกิดขึ้นที่ใด พบว่าการเคลื่อนย้ายของประชากรส่งผลกระทบต่อเรื่องนี้ หากดูประชากรโดยรวมของญี่ปุ่นจะพบว่า มีจำนวนลดลง แต่ประชากรในโตเกียวและ คะนะงะวะ กลับเพิ่มมากขึ้น ผลคือมีการถกเถียงกันเรื่องประชากรในเขตภูมิภาคของญี่ปุ่นที่ลดลงอย่างรวดเร็วทำให้เศรษฐกิจในภูมิภาคไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้
タイはどうでしょう。日本と同じようにバンコク周辺に向けた人の流れは加速し続けていますが、タイには、日本の高齢化と違った問題を抱えることになります。それは農村で高齢化が加速して進むということです。	แล้วประเทศไทยเป็นอย่างไรครับ คนที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่กรุงเทพและปริมณฑลมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเหมือนกับที่ญี่ปุ่น แต่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างจากสังคมสูงวัยของญี่ปุ่นเพราะสังคมสูงวัยของไทยจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในชนบท

資料 1 1 はバンコクと東北タイの人口ピラミッドをみたものですが、バンコクが東北タイの若者を引き付けて、若い構成を維持しているのに対して、東北タイの人口構成は若者が少ないものになっています。注意したいのはタイのベビーブーム世代が東北タイにとどまり続けていることです。	เอกสารประกอบ 11 แสดงโครงสร้างปิรามิดประชากรในภาคอีสานของไทยกับกรุงเทพ กรุงเทพดึงดูดคนหนุ่มสาวจากภาคอีสานไปทำให้รักษาโครงสร้างวัยหนุ่มสาวไว้ได้ แต่โครงสร้างประชากรของภาคอีสานกลับมีคนหนุ่มสาวจำนวนน้อย สิ่งที่ยกมาให้พิจารณาเป็นพิเศษ คือ ยุค Baby Boom ของไทยยังคงมีอยู่ในภาคอีสานของไทย
つまり、タイでは地方や農村で高齢化が急速に進むことになります。これに対して日本の高齢化は、ベビーブーム世代が都市に移り住んだため、東京や大阪で高齢化が進みます。つまり日本の経験はあまり役に立たないのです。	กล่าวคือ สังคมสูงวัยในเขตภูมิภาคและชนบทของไทยยังคงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนสังคมสูงวัยของญี่ปุ่นนั้นเติบโตในโตเกียวและโอซาก้าเพราะยุค Baby Boom ได้ย้ายไปเกิดขึ้นในเขตเมือง ดังนั้นประสบการณ์ของญี่ปุ่นจึงไม่ค่อยเป็นประโยชน์เท่าใดนักกับประเทศไทย
これからタイが豊かな高齢社会を迎えるためにどうすればいいのでしょうか。日本との新しい協力関係を含めて、社会保障、貢献、共同体の3つの観点から考えてみましょう（資料 1 2）。	จากนี้ไปประเทศไทยจะต้องทำอะไรเพื่อรับมือกับสังคมสูงวัยที่เจริญเติบโตขึ้น ยกให้ลองพิจารณาจาก 3 ประเด็นเหล่านี้ ได้แก่ การประกันสังคม การสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงความร่วมมือรูปแบบใหม่กับประเทศญี่ปุ่น (เอกสารประกอบ 12)
まず社会保障制度では、どのように持続的で、公平な社会保障制度を作るかということです。この点では、日本の社会保障制度の経験は参考になりません。なぜなら、日本は高齢化の進展とともに社会保障費がかさみ、国の借金は一貫して増加していました。現在、国の借金は国の所得であるGDPの2.5倍になっています（資料 1 3）。これは債務危機に陥ったギリシアよりも多いのです。	เริ่มจากประเด็นแรกคือ เรื่องของระบบประกันสังคม ต้องคิดว่าจะทำอะไรให้มีการสร้างระบบประกันสังคมที่เสมอภาคและยั่งยืน ประเด็นนี้ไม่สามารถนำประสบการณ์ของระบบประกันสังคมที่ญี่ปุ่นมาเป็นตัวอย่างได้ เพราะเงินที่ใช้ไปกับประกันสังคมของญี่ปุ่นได้เพิ่มสูงขึ้นพร้อมกับการเติบโตของสังคมสูงวัย และเงินกู้ยืมของญี่ปุ่นก็เพิ่มสูงขึ้นไปด้วยเช่นกัน ปัจจุบัน เงินกู้ยืมของญี่ปุ่นเป็น 2.5 เท่าของ GDP ซึ่งเป็นรายได้ของประเทศ (เอกสารประกอบ 13) ค่านี้สูงกว่าของประเทศกรีซที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางหนี้สินเสียอีก

つまり、タイは日本の社会保障制度をそのまま導入することはできません。しかし、タイの財政規模がまだ小さいこと、政府の借金（債務）も少ないことを考えると、国が社会保障制度を通じてできることはまだ多いと思います。日本の例を反面教師として、持続的な社会保障制度を作ることが肝心です。そして、タイが日本の高齢医療の技術や介護の経験を取り入れながらも、適切な財政レベルを維持した社会保障制度を構築できれば、反対に日本が学ぶことになるでしょう。	กล่าวคือ ประเทศไทยไม่สามารถนำระบบประกันสังคมของญี่ปุ่นมาใช้แบบเต็มรูปแบบได้ แต่หากพิจารณาถึงสภาพเงินกู้ของรัฐบาล (หนี้สิน) และภาระด้านการคลังของไทยที่ยังมีน้อยอยู่ คิดว่าประเทศไทยยังสามารถจัดการเรื่องประกันสังคมได้หลายวิธี ประเทศญี่ปุ่นถือว่าเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ประเทศไทยจำเป็นต้องสร้างระบบประกันสังคมที่ยั่งยืน โดยอาจนำประสบการณ์ด้านการพยาบาลหรือเทคนิคทางการแพทย์ผู้สูงวัยของญี่ปุ่นมาใช้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำให้สถานะทางการเงินของประเทศอยู่ในระดับที่เหมาะสมด้วย หากประเทศไทยทำเช่นนี้ได้ ประเทศญี่ปุ่นก็อาจต้องมาเรียนรู้จากไทยก็เป็นได้
そこで注目したいのは、税収をベースにした社会保障制度、ベーシックインカムです。すでにタイでは高齢者手当、そして福祉カード (Welfare Card) として、そのようなものが出現しています。これをいかに充実したものにしていくかが重要になるでしょう。これは、実は日本が参考にすべき制度なのです。	ดังนั้น สิ่งที่ยากให้พิจารณาเป็นพิเศษ คือ ระบบประกันสังคมที่คำนึงถึงรายรับจากภาษี และรายได้พื้นฐาน ประเทศไทยมีเงินสนับสนุนผู้สูงวัย, บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (Welfare Card) และอื่น ๆ แล้ว สิ่งสำคัญคือจะอย่างไรเพื่อให้สมบูรณ์และพัฒนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ความจริงแล้ว สิ่งนี้จะเป็นระบบที่ญี่ปุ่นควรนำไปเป็นต้นแบบ
次に高齢者が貢献できる社会の形成です。これは、いつまでも元気な高齢者を維持することです。実は、高齢者の定義について、世界で共通した見解はありません。日本では一般的には65歳以上を高齢者としていますが、タイでは60歳以上です。そして、どの国も平均寿命が延びるなかで元気な高齢者が増えています。	ประเด็นต่อไปคือรูปแบบของสังคมที่ผู้สูงวัยสามารถทำงานสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้ เรื่องนี้หมายถึงการดำรงไว้ซึ่งผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงตลอดไป ความจริงแล้ว คำนายามของผู้สูงวัยนั้นทั่วโลกมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน ประเทศญี่ปุ่นกำหนดว่าผู้สูงวัยคือผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ส่วนประเทศไทยกำหนดไว้ที่อายุมากกว่า 60 ปี ผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงในทุกประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นไปพร้อมกับอายุขัยเฉลี่ยที่เพิ่มมากขึ้นด้วย
たとえば、日本では、2017年初めに高齢社会を専門とする学者たちが高齢者の定義を75歳以上に引き上げるべきだと提言しました。元気な高齢者は、支えられる存在ではなく、社会を支える貢献者だと考えたのです。そうならば、日本もタイも元気な高齢者を増やすよう努力すべきです。	เช่น ในญี่ปุ่นเมื่อต้นปี 2017 บรรดานักวิชาการที่เกี่ยวข้องทางด้านสังคมผู้สูงวัยได้เสนอให้นิยามเกี่ยวกับผู้สูงวัยใหม่ โดยเพิ่มอายุมากขึ้นเป็นตั้งแต่อายุ 75 ปี เพราะกับผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงนั้นไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นฝ่ายได้รับความช่วยเหลือ แต่เป็นผู้ที่สามารถทำงานสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้ หากเป็นเช่นนั้น ทั้งไทยและญี่ปุ่นควรพยายามเพิ่มจำนวนผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรง

このように元気な高齢者が増えればどうなるでしょうか。このことを生産年齢人口という指標を使って考えてみましょう。生産年齢人口は一般的に15～64歳と定義されることが多いのですが、15～69歳、20～69歳、あるいは20～74歳として再計算してみました。その結果が資料14です。社会の見え方が大きく変わることがわかります。	หากสามารถเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงได้แล้วจะเป็นอย่างไร มาลองพิจารณาโดยใช้ดัชนีประชากรวัยทำงาน โดยทั่วไป ดัชนีประชากรวัยทำงานส่วนใหญ่นิยามว่าหมายถึงบุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-64 ปี ผมลองคำนวณใหม่โดยใช้ช่วงอายุ 15-69 ปี, 20-69 ปี และ 20-74 ปี ได้ผลปรากฏตั้งเอกสารประกอบ 14 พบว่ามุมมองเกี่ยวกับสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไปมาก
20～74歳としますと、日本は現在でも社会貢献できる人の数は3分の2を超えているのです。まだまだ日本は老いていないといえます。実際にタイにも元気な日本の高齢者が旅行に来ているでしょう。資料15に示したのはタイのケースです。タイはもっと若くなります。2050年まで生産年齢人口が3分の2を上回るのです。高齢者の能力を生かすことが、豊かな高齢社会になる条件です。	หากเป็นช่วงอายุ 20-74 ปี จะพบว่า ปัจจุบันที่ญี่ปุ่นจะมีจำนวนผู้ที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้มากกว่า 2 ใน 3 ส่วน อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นยังไม่แก่ซึ่งจริง ๆ แล้วเราก็เห็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง ชาวญี่ปุ่นเดินทางมาท่องเที่ยวที่ประเทศไทยจำนวนมาก เอกสารประกอบ 15 แสดงกรณีของประเทศไทยว่าประเทศไทยยิ่งอายุน้อยขึ้นไปอีก ประชากรวัยทำงานนับถึงปี 2050 จะเพิ่มขึ้น 2 ใน 3 ส่วน การนำความสามารถของผู้สูงอายุมาทำให้เกิดประโยชน์เป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่สังคมผู้สูงอายุที่รุ่งเรือง
それをどのように具体化すればいいのかは、わかっていてわけではありません。ただし、日本とタイが豊かな高齢社会を築くためには、ベビーブーム世代を、支える側ではなく、貢献する側としていくことが大事だというのは確かなのです。それに知恵を出し合う協力は価値があると思います。	ไม่ใช่ว่าจะรู้แล้วว่าต้องทำอะไรจึงจะทำให้สิ่งนี้กลายเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้ ต้องเข้าใจร่วมกันว่าสิ่งสำคัญของการสร้างสังคมผู้สูงอายุที่รุ่งเรืองของไทยและญี่ปุ่นไม่ใช่การให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ แต่เป็นการนำประชากรยุค Baby Boom มาทำงานเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคม และการให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญานับเป็นสิ่งที่มีความมาก ๆ
第3は地域コミュニティの活用です。この観点ではタイの方が多くの知恵を持っているかもしれません。タイの高齢者ケア・ボランティアは実に300万人に達すると聞きます。日本の専門家はびっくりしています。このようなタイにある地域での助け合いの精神について、日本は謙虚に学ぶ必要があると考えています。	ประเด็นที่ 3 คือการใช้ประโยชน์จากชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประเด็นนี้ไทยอาจมีภูมิปัญญามากกว่าญี่ปุ่น ได้ยินว่าอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุของไทยมีมากกว่า 3 ล้านคน ผู้เชี่ยวชาญของญี่ปุ่นเห็นตัวเลขนี้แล้วรู้สึกตกใจมาก ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเรียนรู้ด้วยความนับถือในจิตสำนึกการช่วยเหลือกันและกันในภูมิภาคของไทย

もちろん日本にも助け合いの慣習は失われてしまったわけではありません。たとえば、日本は近年、大規模な地震や台風など自然災害の被害を多く受けていますが、復興に向けて最も力を発揮したのは、実は政府ではなく、地域であり、その助け合いだったといわれています。それは、人々の心のつながり、日本語では「絆」（きずな）と呼ばれていますが、近年重視されています（資料16）。タイ語ではなんというのでしょうか？。きっとあると思います。	แน่นอนว่าคนไทยไม่ได้ขาดนิสัยที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ระยะหลังนี้ ประเทศไทยได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นพายุไต้ฝุ่นหรือแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ แต่ว่ากันว่า การแสดงพลังที่ยิ่งใหญ่เพื่อฟื้นฟูประเทศนั้นไม่ได้มาจากรัฐบาล แต่เป็นความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในส่วนภูมิภาค สายสัมพันธ์ที่ประสานใจของผู้คนไว้ด้วยกันนี้ ภาษาญี่ปุ่นเราเรียกว่า “kizuna” ซึ่งระยะหลังนี้คำๆนี้ได้รับการจับตามองเป็นอย่างมาก (เอกสารประกอบ 16) ในภาษาไทยใช้คำว่าอะไรครับ ผมคิดว่าภาษาไทยก็ต้องมีคำนี้เหมือนกันแน่ๆ
最後に、このような豊かな高齢社会を築くために、デジタル技術は大変役に立つツールであることについて述べておきたいと思います。ここ10年で携帯電話は世界中で普及しました。資料17で示したように、一人当たりの携帯電話の契約件数は、右肩上がりです。2017年の時点でみると、タイの方が日本よりも多いのです。そして、この3年で、その携帯電話はスマートフォンに置き換わりました。	สุดท้ายนี้ ผมอยากจะพูดถึงเรื่องเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างมากในการสร้างสังคมสูงวัยที่รุ่งเรือง โทรศัพท์มือถือได้รับความนิยมไปทั่วโลกในช่วง 10 ปีมานี้ จำนวนการทำสัญญาโทรศัพท์มือถือต่อ 1 คนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หากดูข้อมูลของปี 2017 จะพบว่าประเทศไทยมีจำนวนมากกว่าญี่ปุ่น และในช่วง 3 ปีนี้ ก็ได้มีการเปลี่ยนจากโทรศัพท์มือถือไปใช้สมาร์ทโฟนเพิ่มมากขึ้น
このスマートフォンを活用すれば、新しい豊かな高齢社会を作れる可能性が出てきたのです。いまや私たちはどこに住んでようと、距離に関係なく、動画を通じてお互いに情報交換ができるようになったのです。都会にいても、田舎のおじいさん、おばあさんの生活の状況を細かく知ることができるようになりました。距離が離れていても、家族や親族というような伝統的な社会関係が維持できる可能性が出てきたと指摘する人もいます。	มีความเป็นไปได้ที่การใช้สมาร์ทโฟน จะสามารถสร้างสังคมสูงวัยที่รุ่งเรืองในรูปแบบใหม่ได้ ตอนนี้ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ที่ไหนก็ตาม เราสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกันผ่านภาพเคลื่อนไหว โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องระยะทางที่ห่างกัน แม้จะอยู่ในเมืองก็สามารถรู้สภาพความเป็นอยู่ของคุณตาคุณยายในชนบทได้โดยละเอียด มีคนที่กล่าวว่า แม้จะอยู่ห่างไกลกัน แต่ยังสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมตามวิถีที่เคยปฏิบัติกับครอบครัวหรือเครือญาติได้
そして、あなたが医者ならスマートフォンを使って、簡単な診断であれば、それも顔を見ながらできます。いずれ、ドローンは、道路が未整備な遠い場所にもモノを確実に届けられることになるはずです。デジタル技術の活用は高齢社会を支えるコストを抑制することに役立ちます。	และถ้าคุณเป็นหมอ คุณสามารถใช้สมาร์ทโฟนดูหน้าคนไข้และวินิจฉัยโรคได้ หากเป็นโรคพื้นฐานง่าย ๆ อีกทั้ง ดูเหมือนว่า เครื่องโดรน (drone) ยังสามารถส่งของไปยังสถานที่ห่างไกลที่ถนนหนทางยังไม่เรียบร้อยได้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงมีประโยชน์ต่อการควบคุมต้นทุนของการสนับสนุนสังคมผู้สูงอายุ

このようなデジタル時代の新しい動きを、世界銀行は、デジタル・ディビデンドと名づけました（資料18）。ディビデンドとは、株式の配当のことです。デジタル・ディビデンドはデジタル技術の恩恵と言い換えてもいいと思います。つい5年前まではインターネットにアクセスできる人とできない人の格差をいかに埋めるか、というデジタル・デバイドが議論されていましたが、近年の携帯電話・スマートフォンの急速な普及を背景に、これを活用して社会問題を解決できる可能性が広がったのです。デジタルの技術を効果的に用いることによって高齢社会のあり方は変わる可能性が高まったのです。	ธนาคารโลกได้ตั้งชื่อการขับเคลื่อนในรูปแบบใหม่ของยุคดิจิทัลนี้ว่า “ดิจิทัล ดิวิเดน (Digital Dividend)” (เอกสารประกอบ 18) ดิวิเดน (Dividend) คือผลตอบแทนของมูลค่าหุ้น คิดว่าเราอาจเรียก “ดิจิทัล ดิวิเดน” ในอีกชื่อหนึ่งว่า “ผลตอบแทนของเทคโนโลยีดิจิทัล” ซึ่งได้มีการถกเถียงกันมาตลอดจนกระทั่งเมื่อ 5 ปีที่แล้วว่าจะสามารถลดความแตกต่างระหว่างจำนวนผู้สามารถเข้าถึงและไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้หรือไม่ แต่จากสภาพปัจจุบันที่โทรศัพท์มือถือและสมาร์ทโฟนแพร่หลายมากขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความเป็นไปได้ที่จะสามารถใช้สิ่งเหล่านี้มาแก้ไขปัญหาสังคมได้ ผลจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ จะยิ่งเพิ่มความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมสูงวัยให้ดีขึ้น
私は、アジアにおける高齢化は、新しい国際協力関係を築くスタートとして捉えるべきだと考えています。とくに、タイと日本が協力することで、豊かな高齢社会を実現するだけでなく、高齢社会のイメージを変えるような活動を期待しています。タイと日本が目指すのは、デジタル・ディビデンドと活用した「エイジングソサエティ・ディビデンド」の発見と共有だと思うのです。	ผมคิดว่าสังคมสูงวัยในเอเชียควรเริ่มสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ทำให้สังคมสูงวัยมีความรุ่งเรืองเท่านั้น แต่คาดหวังว่าจะเป็นกิจกรรมที่ช่วยเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของสังคมสูงวัยด้วย คิดว่าเป้าหมายของไทยกับญี่ปุ่นคือการค้นพบและนำมาใช้ร่วมกันของ “เอจิง โซไซตี้ ดิวิเดน” (Aging Society Dividend) อันเกิดจากการนำ “ดิจิทัล ดิวิเดน (Digital Dividend)” มาใช้ให้เกิดประโยชน์
社会保障制度、高齢者の能力維持と活用、地域コミュニティの活性化、そしてデジタル技術の活用、タイの日本の新しい研究課題にははいかがでしょうか。	วันนี้ที่ผมได้มีการนำเสนอโจทย์วิจัยใหม่ของไทยกับญี่ปุ่นในประเด็นต่าง ๆ คือ ระบบประกันสังคม การทำให้ความสามารถของผู้สูงวัยยังคงอยู่และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การใช้ประโยชน์จากชุมชนที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ไม่ทราบว่าทุกท่านมีความเห็นในเรื่องนี้อย่างไรกันบ้างครับ
ご清聴ありがとうございました。	ขอขอบคุณที่ทุกท่านตั้งใจฟังครับ

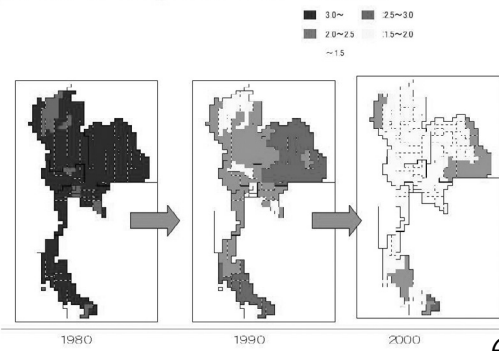
November 29, 2018

Aging Society in Thailand and Japan A perspective of new cooperation

The Japan Research Institute, Limited
Senior Economist
Oizumi Keiichiro (oizumi.keiichiro@jri.co.jp)

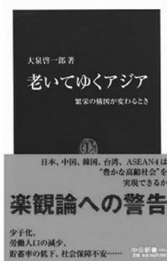
1

03 Low fertility in the whole Thailand

4

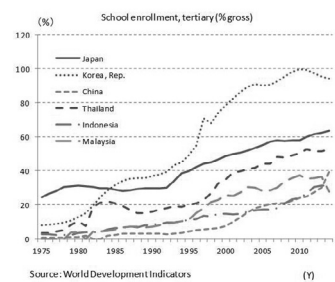
01 Aging in Asia

http://www.olis.or.jp/pdf/Aging_in_Asia.pdf

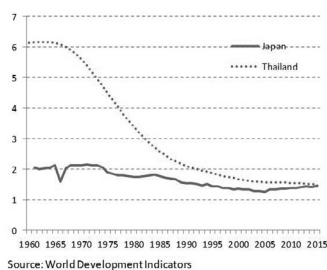
2

04 Rapid increase of education level in Asia

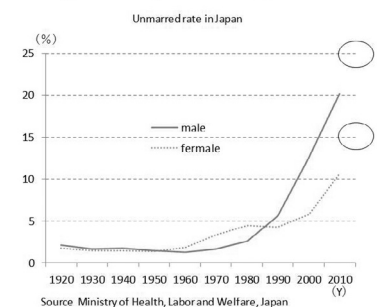
5

02 Many children to less children

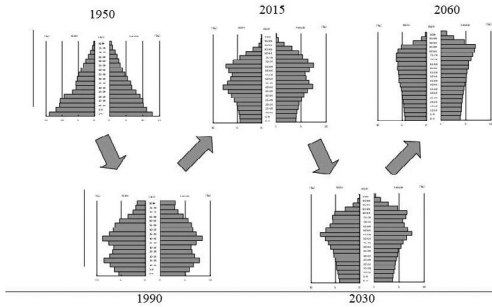
3

05 Meaning of marry was changed?

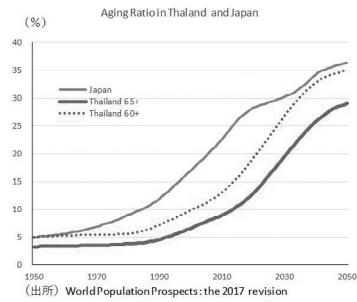
6

06 Population pyramid of Japan

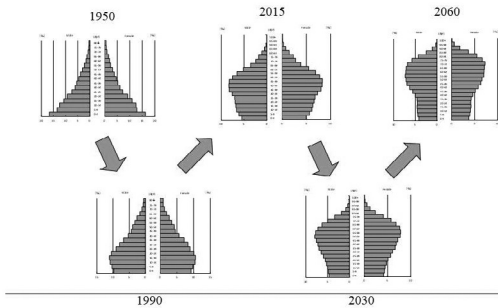
7

09 Rapid population aging in Thailand

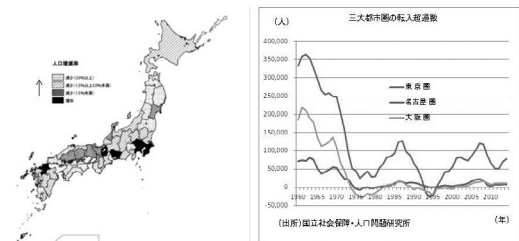
10

07 Population pyramid of Thailand

8

10 Mega-region and rural areas disappearance

11

08 Accelerating Population Ageing in East Asia

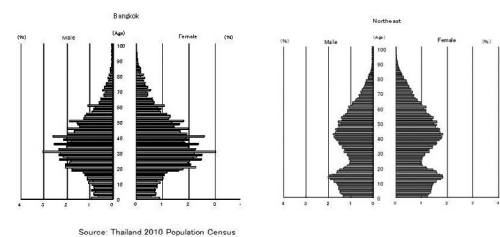
Doubling Period in East Asia			
	75	14%	(Year)
East Asia	2001	2027	26
Japan	1970	1995	25
Korea	1999	2017	18
Taiwan	1994	2016	24
Hongkong	1994	2013	29
中国	2002	2025	23
ASIAN	2021	2045	24
Singapore	1999	2019	20
Thailand	2002	2022	20
Vietnam	2017	2034	17
Burmet	2022	2030	13
Malaysia	2020	2045	25
Indonesia	2025	2050	25
Camodia	2031	2054	23
Myanmar	2023	2054	31
Laos	2041	2060	19
Philippines	2032	2071	39
世界	2002	2040	38

Source: UN, World Population Prospects: The 2015 Revision

France 115 Years
Sweden 85 Years
United Kingdom 47 Years
Germany 40 Years

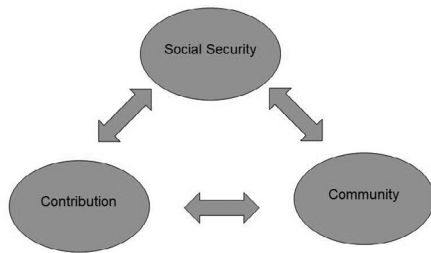
9

11 Population Pyramid of Urban and Rural in Thailand

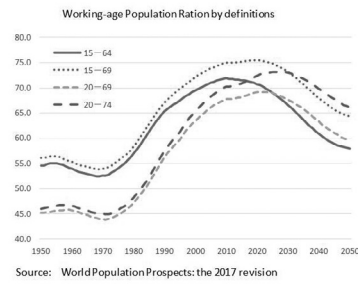
12

12 Three factors to support aging society

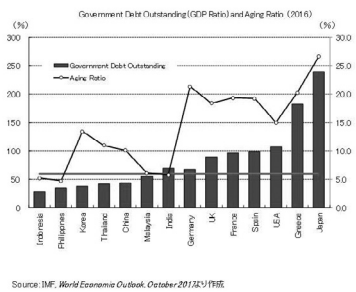
13

15 Thailand keeps good condition to 2050

16

13 Government Debt and Aging

14

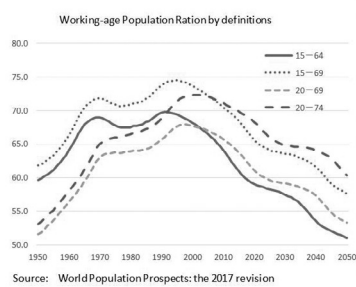
16 Community and Digital Technology

絆

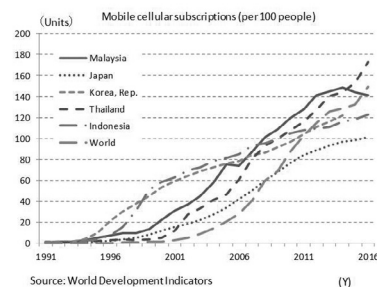
17

14 Changing definition makes landscape change

15

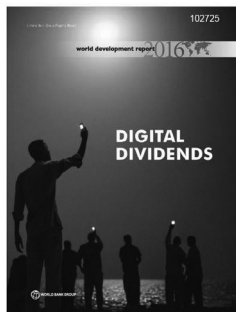
17 The end of digital divide

18

18 Key word to handle a new era

Form
Digital Divide
To
Digital Dividend

19

Thank you for
your attention !

If you have comments, contact to
keioizumi@google.com

20

การรับรู้เกี่ยวกับ มิซึมะ ยุกิโอะในประเทศไทย ในทศวรรษ 1970

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะ ยุกิโอะผ่านการแปลงานวรรณกรรมของมิซึมะในช่วง ค.ศ. 1970 ซึ่งเป็นช่วงที่งานวรรณกรรมมิซึมะจำนวนมากได้รับการแปลในไทย การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้มุมมองทางสังคมวิทยาจากแนวความคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ จากการศึกษาพบว่า ผู้ปฏิบัติการแปลได้ประนีประนอมความเป็นมิซึมะกับบริบทสังคมไทยโดยการไม่แปลผลงานของมิซึมะที่มีเนื้อหาขัดต่อชนบสังคมไทย นอกจากนี้นิตยสารปัญญาชนต่างๆ ได้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในแง่ของนักเขียนที่ฝึกฝนอุดมการณ์เชิดชูระบบจักรพรรดิและนิยามวรรณกรรมของมิซึมะว่าเป็นวรรณกรรมแนวอิมิติก ในทางตรงกันข้าม ผู้ปฏิบัติการแปลที่แปลและจัดพิมพ์งานวรรณกรรมของมิซึมะในเวลาเดียวกันกลับเน้นย้ำความเป็นอัจฉริยะทางการประพันธ์และชี้ให้ผู้อ่านรับรู้มิซึมะที่ผลงานวรรณกรรมมากกว่าที่ตัวตน

คำ

สำคัญ

การแปลศึกษา, วรรณกรรมญี่ปุ่น, มิซึมะ ยุกิโอะ, ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์

The reception of Mishima Yukio's works in the 1970s

Abstract

The objective of this article was to study the reception of Mishima Yukio through his translated literary works in the 1970s when his many literary works were translated into Thai. This study considered Pierre Bourdieu concept-based sociological perspective. The results of this study revealed that the author writing style and Thai context was compromised by agents through avoidance of translating Mishima works whose content was contrary to Thai tradition. In addition, intellectual magazines created a reception of the author as an imperialist ideology writer and defined his works as erotic literature. In contrast, an agent who translated and published his works emphasized on his literary intellect and directed the audience to perceive his own identity through his works

Key words

Translation Studies, Japanese Literature, Mishima Yukio, Pierre Bourdieu

1. บทนำ

ในวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่ (近代文学) ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย ผลงานของมิซึมะ ยูกิโอะ (三島由紀夫) นับว่ามีจำนวนค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับนักเขียนวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่คนอื่น แม้ผลงานวรรณกรรมของมิซึมะแม้จะไม่ได้รับการสนับสนุนการจัดแปลก็ตาม แต่กลับเป็นที่ถูกกล่าวถึงในกลุ่มปัญญาชนไทยในช่วง ค.ศ. 1970 มากกว่านักเขียนคนอื่น ๆ¹ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ปัญญาชนไทยในช่วงเวลานั้นรู้จักมิซึมะก็คือความทะเยอทะยานของเขาที่มุ่งมั่นสร้างตนเองให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มผู้อ่านชาวต่างประเทศผ่านการแปลผลงานตนเองออกเป็นภาษาอังกฤษ คุโบะตะ ยูโกะ (久保田裕子, 2002) ได้ศึกษาเอกสารขั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับมิซึมะพบว่า หลังจากที่มีมิซึมะได้รับเสียงตอบรับอย่างดีจากผู้อ่านชาวอเมริกันจากการแปลเรื่อง ชิโอะซะอิ (『潮騒』 The Sound of Waves) ในปี ค.ศ. 1954 มิซึมะก็ได้เริ่มสร้างสรรค์ผลงานโดยคำนึงถึงผู้อ่านชาวตะวันตกและแปลผลงานของตนเองให้ออกสู่สายตาของชาวตะวันตกให้มากที่สุดโดยหวังว่าตนเองจะมีชื่อเสียงระดับโลกและได้รับรางวัลโนเบลสักวันหนึ่ง นอกจากนี้เมื่อครั้งที่มิซึมะผิดหวังจากเสียงตอบรับของผู้อ่านชาวญี่ปุ่นต่อผลงานชุด โฮโจโนะ อุมิ (『豊饒の海』 The Sea of Fertility) เขาได้ส่งจดหมายไปหา Donald Keene ผู้แปลงานวรรณกรรมของเขาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1970 เพื่อขอให้แปลผลงานชุดนี้ออกเป็นภาษาอังกฤษ โดยหวังว่าจะมีผู้อ่านชาวต่างชาติสักคนที่เข้าใจผลงานของเขา (三島由紀夫, 1998) ก่อนที่เขาจะพาพิธีเซ็ปุคุ (切腹) คำนวณท้องฆ่าตัวตายเพื่อล้างความอับอายจากความล้มเหลวในการปราศรัยต่อหน้ากองกำลังป้องกันตนเองในวันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1970

แม้ว่าการแปลผลงานวรรณกรรมของมิซึมะเป็นภาษาอังกฤษได้ส่งผลให้ผลงานวรรณกรรมของมิซึมะแพร่หลายออกเป็นภาษาอื่นๆ รวมทั้งภาษาไทยในเวลาต่อมาก็ตาม แต่ด้วยตัวตนของมิซึมะที่มีบทบาทในสังคมที่หลากหลาย ทั้งในด้านการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรม การยึดมั่นในอุดมการณ์จิตวิญญาณนักรบแบบดั้งเดิม และรสนิยมทางเพศที่ไม่ชัดเจนนั้นได้ส่งผลให้กระบวนการแปลงานวรรณกรรมของมิซึมะในหลายประเทศถูกจำกัดด้วยมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ด้วยเหตุนี้การศึกษาของคัพระกอบภายนอกการแปลวรรณกรรมของมิซึมะจึงสามารถสะท้อนให้เห็นการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในบริบทสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของชาติต่างๆ ในแต่ละยุคสมัย

เมื่อกระบวนการผลิตงานแปลหรือการแปลของผู้แปลนั้นไม่สามารถตัดขาดจากภูมิหลังทางสังคมได้ เพื่อศึกษาของคัพระกอบภายนอกด้วยบทแปลผ่านมุมมองทางด้านสังคมวิทยาอย่างลึกซึ้งนั้น นักวิชาการได้นำแนวความคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) มาใช้ในการอธิบายการแปลในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคมประการหนึ่ง บูร์ดิเยอมองว่าในปฏิบัติการใดๆ ในสังคมก็ตามย่อมมีผู้กระทำการ (Agency) ซึ่งในที่นี้หมายถึงผู้ปฏิบัติการแปล ผู้ปฏิบัติการแปล² ได้สร้างสรรค์งานแปลออกมาภายใต้ฮาบิทัส (Habitus)³ ของตนเอง กล่าวคือภายใต้กระบวนการแปลต่างๆ ที่ผู้ปฏิบัติการแปลกระทำขึ้นนั้นเกิดจากการการปฏิสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติการแปลในโครงสร้างสังคมที่ถูกสั่งสมมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน สิ่งเหล่านี้ได้สร้างให้ภูมิหลัง รสนิยมหรืออุดมการณ์ ฯลฯ ของผู้ปฏิบัติการแปลแตกต่างและส่งอิทธิพลให้ผู้ปฏิบัติการแปลใช้อำนาจในการคัดสรรตัวบทแปล กำหนดจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของงานแปล หรือปรับ

¹ จากการศึกษาเอกสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ภายใต้บรรณาธิการสุชาติ สวัสดิ์ศรี พบว่าแม้จะมีการกล่าวถึงมิซึมะ 3 ครั้ง คือในฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ. 2515 ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. 2516 และฉบับเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2517 ก็ตาม แต่นอกเหนือจากชื่อของมิซึมะแล้ว มีเพียงการกล่าวถึงการฆ่าตัวตายกะตะยะชิ ยะซุนะริ ในฐานะเจ้าของผลงานรางวัลโนเบลในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2517 เท่านั้น

² ผู้ปฏิบัติการแปล ในที่นี้หมายถึงความถึง ผู้แปลและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตงานแปลทั้งในแง่บุคคลและองค์กร เช่น บรรณาธิการ สำนักพิมพ์ ฯลฯ

³ ในเชิงสังคมวิทยา ฮาบิทัส คือโครงสร้างหนึ่งภายในหน่วยหนึ่ง (อาจหมายถึงตัวบุคคล กลุ่มสังคม หรือชนชั้นก็ได้) อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของหน่วยนั้นกับโครงสร้างสังคมภายนอกผ่านการกระทำหรือการปฏิบัติซ้ำๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน จนฝังและสั่งสมเป็นประสบการณ์และความชำนาญจนกลายเป็น “ความโน้มเอียงทางอุปนิสัย” (disposition) สิ่งนี้จะสะท้อนผ่านอาภักภิกิริยาของผู้คนหรือกลุ่มคนและผลิตซ้ำโครงสร้างสังคมและผู้คนหรือกลุ่มคนเหล่านั้น (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต, 2553)

แต่งงานแปลให้สอดคล้องกับโครงสร้างสังคม (Liu, 2012, p.1169) ตัวอย่างเช่น Liu (2012) ศึกษาอาชีพที่สของ Yan Fu ผู้แปลชาวจีนที่มีบทบาทโดดเด่นในช่วงปี ค.ศ. 1900 อันเป็นช่วงที่งานแปลตะวันตกเฟื่องฟูมากในสังคมจีน พบว่าการแปลของ Yan Fu มาจากอาชีพที่สของเขาที่มีอุดมการณ์มุ่งฟื้นฟูจีนที่บอบช้ำจากสงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 1 ให้พ้นจากความอ่อนแอของราชวงศ์ชิงผ่านการสร้างคนให้ตื่นรู้จากความรู้ของโลกตะวันตกที่ถ่ายทอดผ่านงานแปล

ภายในพื้นที่ทางสังคมนั้นแบ่งออกเป็นฟิลด์ (field) ต่างๆ ในเชิงสังคมวิทยา ฟิลด์หมายถึงพื้นที่ที่อาชีพที่สเข้ามาปฏิสัมพันธ์ แข่งขัน ต่อสู้เพื่อช่วงชิงทุน (Capital) ภายใต้กติการ่วมกัน ในเชิงการแปลศึกษา ฟิลด์คือพื้นที่ของวงการวรรณกรรมแปลที่อาชีพที่สของผู้ปฏิบัติการแปลเข้ามาปฏิสัมพันธ์และแข่งขันกัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วงชิงพื้นที่ของประเภทและชนิดวรรณกรรม การแข่งขันของกลุ่มผู้ผลิตงานวรรณกรรมแปลต่างๆ ฯลฯ โดยฟิลด์ของวงการวรรณกรรมย่อมสัมพันธ์เชื่อมโยงกับฟิลด์อื่นๆ อีกด้วย Sameh Hanna (2017) ได้นำแนวคิดนี้ศึกษาการแปลบทละครเรื่อง Hamlet ในภาษาอาหรับและพบว่าผู้แปลได้บิดเบือนต้นฉบับ เช่น เปลี่ยนการจบแบบโศกนาฏกรรมให้กลายเป็นสุขนานุกรม ทั้งนี้เป็นเพราะแรงกดดันทางรสนิยมการชมละครของผู้ชมในสมัยนั้นที่ปรารถนาจะชมละครที่มีเนื้อเรื่องที่ตนเองถูกใจ ซึ่งหากบทละครไม่ถูกใจผู้ชม ผู้สร้างก็อาจประสบปัญหาทางด้านทุนต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่ากระบวนการผลิตงานแปลเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนไม่สามารถทำความเข้าใจด้วยศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งหรือผ่านองค์ประกอบเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งได้ การนำแนวความคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยออันเป็นแนวคิดที่เน้นการทำความเข้าใจปฏิบัติการในสังคมหลากหลายมิติมาอธิบายกระบวนการผลิตงานแปลจะทำให้สามารถเข้าใจกระบวนการผลิตงานแปลในหลากหลายแง่มุมยิ่งขึ้น

ในบทความนี้จะศึกษากระบวนการแปลวรรณกรรมของมิซิมะ ยูกิโอะภายใต้มิติทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศไทยในช่วง ค.ศ. 1970 ซึ่งเป็นช่วงที่งานวรรณกรรมมิซิมะเริ่มได้รับการแปลและแพร่หลายในสังคมไทยสูงสุดผ่านแนวความคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เพื่อตอบคำถามว่างานวรรณกรรมของมิซิมะถูกคัดสรรมาแปลโดยผู้ปฏิบัติการแปลอย่างไร และภายในวงการการแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นช่วง ค.ศ. 1970 งานวรรณกรรมของมิซิมะถูกรับรู้ผ่านกระบวนการแปลอย่างไร โดยการศึกษาครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะทำความเข้าใจถึงการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะ ยูกิโอะในบริบทสังคมไทยช่วง ค.ศ. 1970 เท่านั้น หากแต่ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาและการรับรู้วรรณกรรมแปลญี่ปุ่นอื่นๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาจากการศึกษากระบวนการแปลผ่านมุมมองทางด้านสังคมวิทยาต่อไป

2. การแปลงานวรรณกรรมมิซิมะและการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในประเทศต่างๆ

งานวรรณกรรมแปลของมิซิมะนั้นเริ่มจากการแปลผลงานจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาอังกฤษในช่วงปี ค.ศ. 1960-1970 เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงหลังปี ค.ศ. 2000 ก็ยังคงมีงานแปลวรรณกรรมของมิซิมะเป็นภาษาอังกฤษจำนวนกว่า 19 ชิ้นซึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวมิซิมะกับนักแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นที่มีความสามารถสูง อย่าง Donald Keene, Edward Seidensticker, John Nathan และ Ivan Morris (稲田大貴, 2015, p.307) จากผลงานที่แปลเป็นภาษาอังกฤษเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะถ่ายทอดภาพแทนประเทศญี่ปุ่นออกสู่สายตาของชาวตะวันตกเท่านั้น (テレングト・アイトル, 2012, p. 61) หากแต่ยังเป็นใบเบิกทางไปสู่การแปลผลงานของมิซิมะสู่ภาษาต่างประเทศอื่นๆ ตามมาในภายหลังอีกด้วย

คุโตะ ยูโกะ (久保田 裕子, 2002) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระแสนิยมการแปลวรรณกรรมมิซิมะในอเมริกาช่วงปี ค.ศ. 1950 เดิม M. Weatherby ต้องการจะแปลเรื่อง คะเม็น โนะ โคะกุสะกุ (『仮面の告白』) ผลงานวรรณกรรมเชิงรักร่วมเพศของมิซิมะ แต่เมื่อปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดพิมพ์แล้วก็ต้องชะลอการแปลวรรณกรรมเรื่องนี้เอาไว้เนื่องจากสังคมอเมริกาในเวลานั้นยังมีอคติต่อแนวคิรักร่วมเพศในทางคริสต์ศาสนาอยู่ จึงแปลเรื่อง ชิโอะซะอิ (『潮騒』) เป็นเรื่องแรกแทนเนื่องจากว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีความแปลกประหลาดแตกต่าง (exotic) จากวรรณกรรมตะวันตก (久保田 裕子, 2002, p.108-109) หลังจากที ชิโอะซะอิ ได้รับความนิยมอย่างสูงจากผู้อ่านชาวอเมริกันแล้ว ก็ได้ถูกแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ คุโตะสันนิษฐานว่าหลังจากที่ผลงานเริ่มได้รับความนิยมในกลุ่มผู้อ่านชาวตะวันตกแล้ว มิซิมะก็เริ่มสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมที่คำนึงถึงปฏิกิริยาของผู้อ่านชาวตะวันตกโดยการจงใจใส่ความเป็นตะวันออกลงไปในงานของตนเอง ด้วยเหตุนี้ในช่วงปี ค.ศ. 1960 ผลงานเรื่อง คิงกะกุจิ (『金閣寺』) ของมิซิมะจึงได้รับความนิยมไปพร้อมกับกระแสความนิยมพุทธปรัชญาแบบเซนในอเมริกา อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคผลงานเรื่องสั้น “ยูโกะกุ” (『憂国』) ก็นับว่าเป็นการสะท้อนถึงความพยายามในการนิยาม “ความเป็นญี่ปุ่น” แบบใหม่ที่ก้าวข้ามภาพจำ (stereotype) ของญี่ปุ่นเดิมๆ แก่ผู้อ่านชาวต่างชาติ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Cecchi Annie (アニー・ティッキ, 1988) ที่ศึกษาการแปลวรรณกรรมมิซิมะในประเทศฝรั่งเศสว่างานของมิซิมะเริ่มแปลในช่วงปี ค.ศ. 1960 โดยมี คิงกะกุจิ เป็นผลงานแปลเรื่องแรกเนื่องจากเป็นผลงานที่มีความลึกลับและความแปลกแตกต่างแบบตะวันออก จากนั้นงานวรรณกรรมของมิซิมะก็ได้รับการแปลออกมาเรื่อยๆ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1968 วรรณกรรมเรื่อง โกะโงะ โนะ เอโก (『午後の曳航』) ได้ส่งผลให้งานวรรณกรรมของมิซิมะถูกจับตามองจากผู้อ่านชาวฝรั่งเศส

มากขึ้น นอกจากนี้การทำพิธีเซปัคุของมิซิมะในเวลาต่อมาได้สร้าง “ความเป็นญี่ปุ่น” รูปแบบใหม่ที่แตกต่างนักเขียนอื่น เช่น ควะบะตะ ยะซุนะริ นักเขียนรางวัลโนเบลคนแรกของญี่ปุ่น

ในส่วนของการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในสหภาพโซเวียตนั้น มุระกะมิ ชิเอะโกะ (村上 智子, 2014) พบว่าเมื่อเทียบกับประเทศอื่นแล้ว การเผยแพร่วรรณกรรมมิซิมะค่อนข้างล่าช้า ทั้งนี้เนื่องมาจากมิซิมะถูกมองว่าเป็นนักเขียนที่ยึดมั่นอุดมการณ์ฟาสซิสต์ งานวรรณกรรมของมิซิมะจึงขัดต่ออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตและถูกมองว่าเป็น “หนังสือต้องห้าม” ในเวลานั้น จนกระทั่งเข้าสู่ยุคเปเรสตรอยคา (ค.ศ. 1985-1991) ที่การเซ็นเซอร์สิ่งพิมพ์เริ่มเบาบางลง ผลงานของมิซิมะจึงได้เผยแพร่ออกสู่สายตาผู้อ่านครั้งแรก โดยเรื่องสั้น “ยูโกะกุ” (『憂国』) ได้ถูกแปลและตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1988 ภายหลังที่เรื่องสั้นเรื่องนี้เผยแพร่ออกไป ส่งผลให้นักอ่านที่เป็นนักโทษคนหนึ่งในโซเวียตควานหาตัวตายตามตัวละครเอกเรื่องนี้ไปด้วย เช่นเดียวกับในสาธารณรัฐประชาชนจีน แม้จะมีการแปลวรรณกรรมของมิซิมะตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1970 ก็ตาม แต่งานวรรณกรรมเหล่านั้นกลับถูกวิจารณ์ว่าเป็นงานของนักเขียนที่มุ่งสร้างลัทธินิยมจักรพรรดิและลัทธิบูชิตอดขึ้นใหม่เพื่อให้ญี่ปุ่นทำสงครามเข้ารุกรานชาติอื่นๆ อีกครั้ง ซึ่งสิ่งนี้ถือว่าเป็นศัตรูต่อยุคปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) อย่างยิ่ง จนเมื่อเข้าสู่ช่วงปี ค.ศ. 1990 ผลงานวรรณกรรมของมิซิมะจึงได้กลับมาถูกยกย่องทางด้านวรรณศิลป์อีกครั้ง ในทางกลับกันเมื่อสำรวจการแปลวรรณกรรมของมิซิมะในประเทศไต้หวันที่เคยตกอยู่ใต้อาณานิคมของประเทศญี่ปุ่นเมื่อ ค.ศ. 1895-1945 พบว่าได้ไต้หวันรับวรรณกรรมญี่ปุ่นเสมือนดังวรรณกรรมของชาติตนเองมาตั้งแต่อดีต ด้วยเหตุนี้การแปลวรรณกรรมของมิซิมะจึงปรากฏมาตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1960 และมีการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะผ่านอุดมการณ์ทางการเมืองที่เบาบางกว่าประเทศอื่น ๆ (テレングト・アイトル, 2010)

จากการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะผ่านผลงานวรรณกรรมที่ได้รับการแปลออกเป็นภาษาต่างๆ นั้น ล้วนแตกต่างออกไปตามแต่ภูมิหลังทางสังคมและอุดมการณ์ทางการเมืองของแต่ละชาติ ผู้อ่านชาวตะวันตกรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะผ่านผลงานวรรณกรรมที่มีความแปลกแตกต่างแบบตะวันออกตามแนวคิดบูรพาคติศึกษา (Orientalism) เป็นหลักในทางกลับกันการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในโซเวียตและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ ในสมัยนั้น และสัมพันธ์กับอิทธิพลจากอุดมการณ์ทางการเมืองและชีวิตของมิซิมะมากกว่าตัวผลงานวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นตามสถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย

ในส่วนของประเทศไทย น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ (ナムティップ・メータセー, 2015, p.33-34) กล่าวถึงการรับรู้ของผู้อ่านชาวไทยต่อวรรณกรรมของมิซิมะไว้ว่า ชื่อของมิซิมะนั้นปรากฏในข้อเขียนและบล็อกต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ที่เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยนั้นได้ให้ความสนใจต่อตัวตนของมิซิมะในฐานะของนักเขียนชาตินิยม อย่างไรก็ตามน้ำทิพย์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในไทยน่าจะเป็นเพียงการรับรู้ที่ได้รับอิทธิพลมาจากบทความของผู้อ่านชาวตะวันตกมากกว่าการอ่านงานวรรณกรรมของมิซิมะอย่างแท้จริง ทั้งนี้จะเห็นได้จากข้อเขียนแนะนำเกี่ยวกับมิซิมะนั้นมักกล่าวถึงทฤษฎีทางการเมือง การเทิดทูนสถาบัน ความนิยมในการทหาร ฯลฯ มากกว่าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตัวบทวรรณกรรมของมิซิมะนั้นเอง อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากบทความของน้ำทิพย์แล้ว จนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาการรับรู้วรรณกรรมของมิซิมะในไทยอย่างจริงจัง

3. การแปลวรรณกรรมของมิซิมะในช่วง ค.ศ. 1970

จากการศึกษาวรรณกรรมแปลของมิซิมะที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยพบว่าในช่วงปี ค.ศ. 1970 นี้มีทั้งงานประเภทนวนิยายขนาดยาวและเรื่องสั้น ผลงานเกือบทั้งหมดเป็นการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย (ยกเว้น คินผิง ที่แปลจากภาษาฝรั่งเศส) ผลงานวรรณกรรมของมิซิมะได้รับการแปลอย่างต่อเนื่องในช่วงปี ค.ศ. 1970 ทว่าเมื่อเข้าสู่ช่วงปี ค.ศ. 1980 กลับไม่มีผลงานใหม่ๆ ที่ถูกแปลออกมาเลย จนกระทั่งเมื่อเข้าสู่ช่วงปี ค.ศ. 1990 มีเพียง วิหารทอง: มายาแห่งสัจจะ (2534) และ วิถีแห่งขามูไร (2538) เท่านั้นที่ได้รับการแปลเพิ่มเติมและไม่มีการแปลผลงานใหม่ๆ ออกมาในช่วงปี ค.ศ. 2000 อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจจากการแปลวรรณกรรมของมิซิมะก็คือ ผลงานแปลวรรณกรรมของมิซิมะก็ถูกแปลซ้ำในหลากหลายสำนวนแปลและถูกตีพิมพ์ซ้ำมาเรื่อยๆ เช่น เลือดรักชาติ และ เสียงคลื่นที่รืนรมยใจ มีการแปลซ้ำถึง 3 สำนวนแปล เป็นต้น

เมื่อมองในแง่ของผู้สนับสนุนการแปลแล้ว แม้ว่ากระแสวรรณกรรมของมิซิมะในช่วง ค.ศ. 1970 จะโดดเด่นก็ตาม แต่กลับไม่มีผลงานเรื่องใดเลยที่ได้รับการสนับสนุนการแปลจากองค์กรญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานของมิซิมะไม่เคยถูกคัดเลือกมาบรรจุในรวมเรื่องสั้นของนักเขียนที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นที่จัดแปลโดยคณาจารย์และนักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย⁴ แม้แต่ครั้งเดียว ในบทนำของ เรื่องสั้นญี่ปุ่น 3 ศาสตราจารย์เค็นสุเกะ ทะมะอิ⁵ กล่าวว่า “เรื่องสั้นที่แปลและรวมพิมพ์ไว้ในหนังสือเรื่องสั้นญี่ปุ่นทั้งสามเล่มนี้ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่เป็นตัวแทนของวรรณคดีญี่ปุ่นสมัยใหม่ทั้งสิ้น” (Kensuke Tamai, 2522, น. ฅ) การ

⁴ ผลงานแปลรวมเรื่องสั้นญี่ปุ่นของสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับการสนับสนุนการแปลจาก The Japan Foundation และองค์กรญี่ปุ่นอื่นๆ หนังสือรวมเรื่องสั้นญี่ปุ่นมีทั้งหมด 6 เล่ม เรื่องสั้นญี่ปุ่น 1-3 (2520, 2522, 2522) เป็นการรวมผลงานของนักเขียนญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เรื่องสั้นญี่ปุ่น 4 (2533) เป็นการรวมผลงานเรื่องสั้นของอะคุตะฮะวะ ริวโนะซุเกะ เรื่องสั้นญี่ปุ่น 5 (2537) เป็นการรวมผลงานเรื่องสั้นของตะกะอิ โอะซามุ และ เรื่องสั้นญี่ปุ่น 6 (2543) เป็นการรวมผลงานเรื่องสั้นของมิยะฮะวะ เค็นจิ

⁵ ศาสตราจารย์อาคันตุกะของสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเวลานั้น

ที่ผลงานของมิซิมะไม่ถูกคัดเลือกมาแปลภายใต้ชื่อของสถาบันการศึกษาและไม่ถูกสนับสนุนการตีพิมพ์จากองค์กรญี่ปุ่นเลยนั้นอาจประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ แต่ปัจจัยประการหนึ่งนั้นผลงานของมิซิมะอาจไม่เหมาะสมที่จะ “เป็นตัวแทนของวรรณคดีญี่ปุ่น” สำหรับวงการวิชาการหรือสำหรับองค์กรญี่ปุ่นที่จะเข้าไปสนับสนุนการจัดพิมพ์ในเวลานั้น ทั้งนี้ Telengut Aitor (テレングト・アイトル, 2010, p.164) กล่าวว่าในสายตาของผู้อ่านชาวญี่ปุ่นแล้ว มิซิมะคือ “ความสับสน” (カオス) รูปแบบหนึ่งในสังคมญี่ปุ่นเนื่องจากภาพลักษณ์ของมิซิมะ ทั้งในแง่ของบทบาททางด้านการเมือง อัจฉริยะทางด้านการวรรณศิลป์ ความผิดปกติทางจิต ความบ้าคลั่ง ฯลฯ ได้ผสมปนเปกันจนแยกไม่ออกจึงทำให้ผลงานวรรณกรรมของมิซิมะมีสถานะที่แตกต่างจากวรรณกรรมของนักเขียนชาวญี่ปุ่นคนอื่น

4. การรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะของปัญญาชนฝ่ายซ้าย

การแปลงานวรรณกรรมของมิซิมะปรากฏขึ้นครั้งแรกในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1974 โดยการแปลครั้งนั้นเป็นการแปลวรรณกรรมเรื่องสั้น “เลือดรักชาติ” ลงตีพิมพ์ในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับกุมภาพันธ์ 2 วารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ นั้นเป็นวารสารที่สร้างฐานเครือข่ายของปัญญาชนไทยในช่วง ค.ศ. 1970 ตัววารสารได้เริ่มเผยแพร่สู่ผู้อ่านตั้งแต่ ค.ศ. 1963 ในฐานะของวารสารวิชาการและยุติการเผยแพร่ใน ค.ศ. 1976 วารสารสามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุคตามบรรณาธิการ ยุคแรกคือ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ค.ศ. 1963 -1968) และยุคที่ 2 คือสุชาติ สวัสดิ์ศรี (ค.ศ. 1969-1976) ในช่วงที่เปลี่ยนบรรณาธิการเป็นสุชาติ สวัสดิ์ศรีนั้นวารสารได้ลดความเป็นวิชาการลงและนำวรรณกรรมไทยและวรรณกรรมแปลจากต่างประเทศเข้ามานำเสนอมากขึ้น แนววรรณกรรมที่วารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ นิยมนำมาลงพิมพ์มักมีเนื้อหาสะท้อนความอยุติธรรมในสังคมและการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองในช่วงเวลานั้น เช่น เรื่องสั้นที่

สะท้อนการถูกกดขี่ของชนชั้นแรงงานเรื่อง “กรรมกรรถไฟ” (“Switchman”) ของ Alexander Serafimovich เป็นต้น (ทนพร ตรีรัตน์สกุลชัย, 2561) โดยบรรณาธิการสุชาติกล่าวไว้ว่าแนววรรณกรรมนั้นมาจาก “อารมณ์ร่วมที่มาจากการอ่านหนังสือต่างประเทศยุคนั้น คืออารมณ์ร่วมในการต่อต้านสงคราม โดยเฉพาะสงครามเวียดนาม อารมณ์ร่วมของอุดมการณ์สังคมนิยม...ที่มีอารมณ์ร่วมไปเช่นนั้น (...) น่าจะเป็นเพราะเขาเป็นคนชั้นกลางระดับล่างดังนั้นจึงมีความรู้สึกร่วมกับความทุกข์ยากของชนชั้นผู้ยากไร้ ซึ่งจากตรงนี้เองที่เขารู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อ “ระบอบยุติธรรมทุกประเภท” ในโลก” (สัมพันธ์ ก้องสมุทร, 2548, น. 167-168)

ก่อนที่เรื่องสั้น “เลือดรักชาติ” จะปรากฏในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับกุมภาพันธ์ 2 มิซิมะถูกกล่าวถึงมาก่อนหน้านั้นว่าเป็น “นักเขียนชาวญี่ปุ่นซึ่งยอมฆ่าตัวตายเพื่อคุณค่าเก่าๆ ของคนญี่ปุ่นเมื่อสามปีก่อน” (ผู้สื่อข่าววรรณกรรม, 2515b, น. 118) “ฆ่าตัวตายเพราะเหตุผลอย่างดั่งทางการเมือง” (ผู้สื่อข่าววรรณกรรม, 2515a, หน้า 115) และเพื่อ “เรียกร้องการกลับไปสู่ระบบฟาสซิสต์โดยมีจักรพรรดิเป็นศูนย์กลาง” (ผู้สื่อข่าวจากญี่ปุ่น, 2516, น. 5) ข้อความเหล่านี้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้นำเสนอเกี่ยวกับมิซิมะในฐานะนักเขียนที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ชาตินิยมแบบเทิดทูนจักรพรรดิอยู่ก่อนแล้ว ด้วยเหตุนี้การนำผลงานเขียนเรื่อง “เลือดรักชาติ” ที่มีเนื้อหาสะท้อนถึงอุดมการณ์ของมิซิมะที่ฝักใฝ่สถาบันจักรพรรดิและทหารมาบรรจุในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ที่มีอุดมการณ์ซ้ายใหม่มุ่งตีแผ่ถึงความอยุติธรรมของชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉบับกุมภาพันธ์ 2 ฉบับที่มุ่งวิพากษ์วิจารณ์ญี่ปุ่นเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงการจงใจนำภาพของมิซิมะและเนื้อหาจากวรรณกรรมเรื่องสั้นเรื่องนี้มาตอบย้ำความคลั่งชาติของคนญี่ปุ่นที่เข้ามาสร้างอิทธิพลทางเศรษฐกิจในสังคมไทยช่วงปี ค.ศ. 1970 นั้นเอง

หลังจากที่วารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปิดตัวลงใน พ.ศ. 2519 สุชาติ สวัสดิ์ศรีได้มาเป็นบรรณาธิการให้แก่ นิตยสาร โลกหนังสือ นิตยสารวรรณกรรมที่สำคัญอีก ฉบับหนึ่งของไทยในช่วง ค.ศ. 1970-1980 นิตยสาร โลก หนังสือ กำเนิดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 ภายใต้ การบริหารงานของสำนักพิมพ์ดวงกมลและได้สร้างความ คึกคักให้แก่วงการวรรณกรรมไทยอีกครั้งภายหลังการ นิรโทษกรรมนักโทษคดี 6 ตุลาคม 2519 ในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2520 (ภิญญู กองทอง, 2541, น. 150) พิเชฐ แสงทอง (2559, น. 81) กล่าวว่า นิตยสาร โลกหนังสือ มีบทบาทสำคัญในการ “เป็นสนามแห่งการ วิวาทะทางศิลปะและวรรณกรรมครั้งสำคัญๆ และกลายเป็นพื้นที่ที่ให้การกำเนิดใหม่ของวรรณกรรมสะท้อน สังคม ที่หลายคนในยุคนั้นก็ยังเรียกว่าเป็น “วรรณกรรม เพื่อชีวิต” แต่เป็น “เพื่อชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตัวเองแล้ว”” นอกเหนือจากการนำเสนอเรื่องราวของแวดวง วรรณกรรมไทยและผลงานเรื่องสั้นที่น่าสนใจของนัก เขียนไทยในช่วงเวลานั้นแล้ว นิตยสาร โลกหนังสือ ยัง ได้นำเสนอวรรณกรรมต่างประเทศ เช่น วรรณกรรมญี่ปุ่น ที่สะท้อนชีวิตของผู้คนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม ตามอุดมการณ์ของตัวนิตยสาร แม้ว่าในนิตยสาร โลก หนังสือ ไม่มีการนำเสนองานวรรณกรรมของมิชิมาเลย ก็ตาม แต่ก็มีการนำงานวรรณกรรมของมิชิมาที่ได้รับการ แปลเป็นภาษาไทยมาวิจารณ์ในคอลัมน์ใครใคร่อ่าน-อ่าน ไทย ซึ่งเป็นคอลัมน์แนะนำหนังสือประจำนิตยสาร

ในคอลัมน์ใครใคร่อ่าน-อ่าน ไทย บทความเรื่อง “เสียงคลื่นโหยหากระคนความปรารถนาทางกาย” (กอง บรรณาธิการ, 2520a, น.134) กล่าวถึงมิชิมาว่า “นวนิยายหลายเรื่องของเขาจัดเป็นผลงานทาง Erotic Literature ชั้นดีที่สร้างความหวั่นไหวให้ผู้อ่าน” โดยเฉพาะเรื่อง เสียงคลื่น (2520) ได้แสดงถึง “เพศสัมพันธ์ ที่ปรากฏกลืนกรุ่นให้ผู้อ่านรู้สึกได้ทั่วไปจากนวนิยาย หลายต่อหลายเรื่องของเขา” ซึ่งสาเหตุที่แนววรรณกรรม ของมิชิมาเป็นเช่นนี้เนื่องจากเขา “มีแนวโน้มทางด้าน

อารมณ์ “รักร่วมเพศ”” อีกทั้งยังกล่าวถึงมิชิมาว่า “เป็น นักเขียนที่มีความคิดรุนแรง ที่ออกจะประหลาดอยู่หลาย อย่าง” (กองบรรณาธิการ, 2520b, น.141) และใน คอลัมน์ข่าวหนังสือ-ข่าวนักเขียน ไทย บทความเรื่อง “นักเขียนอาฟโฟร-เอเชียนแห่งญี่ปุ่นมาเยี่ยมสลัม คลองเตย” ได้นำเสนอทัศนคติของนักเขียนญี่ปุ่นต่องาน วรรณกรรมของมิชิมาและคณะบะตะไว้ว่า “เราไม่ สนับสนุนงานประเภทนี้ ถือว่านักเขียนอย่างมิชิมาและ ความบาตะไม่ได้เขียนเพื่อประชาชน(...) งานแบบนี้ ช่วย ให้พวกเขาสามารถควบคุมความเคลื่อนไหว ทาง วัฒนธรรมประชาชน ให้เป็นไปในทางที่เขาต้องการได้ อย่างเหมาะสม...” (กองบรรณาธิการ, 2520c, น. 11)

จะเห็นได้ว่าจากบทความต่างๆ จากสื่อสิ่งพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้เกี่ยวกับมิชิมาที่ สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับฮาบิทัสของบรรณาธิการที่ สนใจในวรรณกรรมสะท้อนสังคมและมีอุดมการณ์เอียง ช้าย ฮาบิทัสของบรรณาธิการได้มีบทบาทสำคัญต่อการ กำหนดแนวเนื้อหาและการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ของ สิ่งพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับ ในเวลาเดียวกัน ผู้อ่านอันได้แก่ปัญญา ชนหัวก้าวหน้าที่ฝึกฝนในอุดมการณ์เดียวกันกับสื่อสิ่ง พิมพ์เหล่านี้ก็ได้รับรู้เกี่ยวกับมิชิมาเฉพาะด้านที่สื่อเหล่านี้นำเสนอ กล่าวคือ สำหรับปัญญาชนหัวก้าวหน้าแล้ว มิชิมาคือนักเขียนชาวญี่ปุ่นที่คลั่งชาติและเชิดชูระบบ จักรพรรดิอันเป็นอุดมการณ์ที่ตรงข้ามกับอุดมการณ์ซ้าย ใหม่ของปัญญาชนไทยในเวลานั้น อีกทั้งงานวรรณกรรม ของมิชิมาแม้จะถูกยกย่องในแง่วรรณศิลป์ แต่ก็ถูกเน้น ย้ำว่าเป็นเพียงวรรณกรรมอีโรติก ไม่ใช่วรรณกรรม สะท้อนสังคมตามอย่างที่ปัญญาชนซ้ายใหม่ในเวลานั้น นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สุชาติ สวัสดิ์ศรีได้มองการแปล งานวรรณกรรมของมิชิมา (รวมทั้งคณะบะตะ) ในเวลา นั้นไว้ว่าเป็นเพียงการผูกขาดทางวรรณกรรมญี่ปุ่นรูปแบบหนึ่ง (กองบรรณาธิการ, 2520c, น. 11) และได้ พยายามนำเสนอวรรณกรรมญี่ปุ่นอื่นๆ ที่สะท้อนสังคม ให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย

5. อีกมุมหนึ่งของการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะ:

ในปีเดียวกันกับที่เรื่องสั้น “เลือดรักชาติ” ปรากฏตัวขึ้นในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ นวนิยาย เสียงคลื่นที่รื่นรมย์ใจ (2517) ของมิซึมะก็ปรากฏสู่สายตาของผู้อ่านโดยสำนวนแปลของ อุณ ประภาวิวัฒน์ ในเวลานั้นอุณดำรงตำแหน่งเป็นอุปนายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยและได้เข้าร่วมประชุม The First International Conference on Japanese Studies ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 17-25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1972 ในการประชุมครั้งนั้นอุณได้รู้จักงานวรรณกรรมญี่ปุ่นที่น่าสนใจหลายเรื่อง จึงได้ “ทำหน้าที่บรรณารักษ์ในการเลือกหนังสือดีๆ มีคุณค่า (...) โดยที่ท่านผู้อ่านมีจำกัดเสียเวลาตระเวนไปเที่ยวเลือกสรรหาหนังสือดีๆ มีคุณค่ามาอ่านด้วยตนเอง” (อุณ ประภาวิวัฒน์, 2517, ก) และคัดสรร เสียงคลื่นที่รื่นรมย์ใจ มาจัดแปล

ในคำนำ เสียงคลื่นที่รื่นรมย์ใจ ที่เขียนขึ้นโดยอุณนั้นได้แนะนำเรื่องราวของนวนิยายเรื่องนี้และลักษณะเด่นทางการประพันธ์และความสามารถทางวรรณศิลป์ของมิซึมะ “ที่ทำให้จับใจผู้อ่านยิ่งนักโดยใช้ภาษาง่ายๆ ละเมียดละไม มีความไพเราะคล้ายกาพย์กลอนอ่อนๆ” (อุณ ประภาวิวัฒน์, 2517, ค) ในคำนำนี้ยังกล่าวถึงรางวัลทางวรรณกรรมต่างๆ ที่มีมิซึมะได้รับและเสียงตอบรับผลงานของมิซึมะในต่างประเทศ เป็นต้นว่า “มีผู้เทียบเขาเท่าเทียมกับกามูส์ของฝรั่งเศสและขนานนามเขาว่าเป็นกิตและเฮมมิงเวย์ตะวันออก โดยสรุปก็ใคร่ยกย่องเขาว่าเป็นนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของยุคปรตยุบัน” (อุณ ประภาวิวัฒน์, 2517, ข) นอกจากนี้ อุณยังได้แนะนำประวัติของมิซึมะโดยละเอียด (แต่เสียงที่จะกล่าวถึง

ความเป็นรักร่วมเพศของมิซึมะ) แม้อุณจะกล่าวถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของมิซึมะ เช่น การก่อตั้งสมาคมทะเลาะ โนะ คะอิ (楯の會) เพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองในการส่งเสริมระบบจักรพรรดิ การบุกเข้าไปในกองบัญชาการของหน่วยกำลังป้องกันประเทศญี่ปุ่นเพื่อ “ให้โอวาทแก่กำลังทหารจำนวนหนึ่งพันคน” (อุณ ประภาวิวัฒน์, 2517, ข) และทำพิธีคว้านท้องฆ่าตัวตายในเวลาต่อมา แต่อุณกลับทิ้งท้ายคำนำไว้ว่า “เรากันชีวิตประวัติของมิซึมาในด้านอื่นไว้ต่างหาก แต่เราจมาพากันซาบซึ้งในอัจฉริยภาพในทางวรรณคดีของมิซึมา” (อุณ ประภาวิวัฒน์, 2517, คำนำ)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าคำนำของอุณได้พยายามชักจูงให้ผู้อ่านหันมาให้ความสำคัญกับความงามทางวรรณศิลป์ในงานวรรณกรรมของมิซึมะที่ได้รับการรังตีจากรางวัลทางวรรณกรรมมากมายและคำสรรเสริญจากผู้อ่านชาวตะวันตกมากกว่าที่จะให้ความสนใจกับอุดมการณ์การเมืองของเขา ความนิยมของเรื่องเสียงคลื่นที่รื่นรมย์ใจ ในประเทศไทยเห็นได้ชัดจากการที่นวนิยายเรื่องนี้ได้ถูกแปลนำมาแปลซ้ำอีกในอีก 3 ปีต่อมาในชื่อว่า เสียงคลื่น (2520)⁶ และในปีเดียวกันนั้นนวนิยายเรื่อง คินฝั่ง (2520) ของมิซึมะก็ได้รับความนิยมในโลกตะวันออกอย่างสูงก็ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย⁷ จากปรากฏการณ์นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในช่วงกลางปี ค.ศ. 1970 นั้น นอกเหนือจากการรับรู้เกี่ยวกับตัวตนของมิซึมะที่ “ผิดปกติ” แล้ว ยังมีการสร้างการรับรู้มิซึมะที่คุณค่าผลงานวรรณกรรมของเขาด้วยเช่นกัน

ในปี ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ “กำลังสนใจศึกษาศิลปะการละครของญี่ปุ่น โดยอาศัย

⁶ ในสำนวนแปลของจิตรราภรณ์ ศิริพล อาจารย์สอนประวัติศาสตร์จีน-ญี่ปุ่น ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แม้จะมีการแนะนำชีวประวัติของผู้เขียนก็ตาม แต่ก็ไม่มีความที่กล่าวถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของมิซึมะอย่างใดก็ตามในนิยายสาร โลกหนังสือ ฉบับปฐมฤกษ์ คอลัมน์ “ใครใครอ่าน-อ่าน” ได้แนะนำเกี่ยวกับมิซึมะผ่านผลงานชิ้นนี้ไว้ว่า “นวนิยายหลายเรื่องของเขาคือเป็นผลงาน Erotic Literature ชนิดที่สร้างความหวนไหวให้ผู้อ่านได้โดยไม่ต้องใช้ ‘อักษรสีตัว’ เข้าช่วยแต่ประการใด อีกประการหนึ่ง ความรู้สึกโหยหาหรรษคนความปรารถนาต่อทะเล เพศสัมพันธ์ที่ปรากฏกลืนกันให้ผู้อ่านรู้สึกได้ทั่วไปจากนวนิยายหลายต่อหลายเรื่องของเขานั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลทางด้านจิตวิทยาสืบเนื่องมาจากการที่เขาว่านอนไม่หลับตลอดชีวิต และมีแนวโน้มด้านอารมณ์ ‘รักร่วมเพศ’” (บรรณาธิการ, 2520, หน้า 134)

⁷ นิดา นักแปลที่มีชื่อเสียงในเวลานั้นได้ให้สัมภาษณ์กับนิตยสาร โลกหนังสือ ไว้ว่า “ดิฉันไม่ค่อยได้อ่านมากค่ะ อ่านแต่เรื่องที่แปล (...) นวนิยายแปลปี ๒๐ ที่ฉันชอบที่สุดคือ คินฝั่ง ของยูกิโอะ มิซึมะที่ ช.ชาลี แปลนั้นแหละค่ะ” (กองบรรณาธิการ, 2521, หน้า150)

บทละครของมิซิมะส่วนหนึ่ง” จึงได้คัดสรรงานวรรณกรรมญี่ปุ่นจากหลากหลายผู้เขียนมาแปล “เพื่อที่ผู้อ่านจะได้รู้จักและเข้าใจวรรณกรรมญี่ปุ่น” เนื่องจากเห็นว่า “มิซิมะเป็นนักเขียนร่วมสมัยที่ผสานแนวคิดตะวันตกและตะวันออกเข้าหากันอย่างกลมกลืน (...) มีความสามารถในการเชิงวรรณศิลป์อย่างสูง” (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2558a, น. 11) และ “เป็นนักเขียนญี่ปุ่นที่คนไทยรู้จักดี” (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2558b, น. 11) พิบูลศักดิ์ ละครพล บรรณาธิการจัดพิมพ์ในครั้งนั้นจึงได้คัดเลือกผลงานบทละครและเรื่องสั้นของมิซิมะมาแปลแล้วรวมเล่มจัดพิมพ์ในชื่อหนังสือว่า รวมเรื่องสั้นและบทละครญี่ปุ่น ชากุระรวังในฤดูใบไม้ผลิ (2522) ผลปรากฏว่าหลังจากตีพิมพ์ได้มีเสียงตอบรับจากผู้อ่าน เป็นต้นว่า “เอามิซิมะเสียอีกเล่มสิ...”” ในขณะเดียวกันก็มีเสียงจากผู้อ่านที่ว่า “มิซิมะนั้นตะแบกเป็นเกย์...”” เข้ามาด้วยเช่นกัน ซึ่งพิบูลศักดิ์ได้วิพากษ์ไว้ในคำนำบรรณาธิการในการจัดพิมพ์ เลือดรักชาติ รวมเรื่องสั้นของยูคิโอะ มิซิมะ (2522) ว่า “นักอ่านบางท่านยึดติดที่ตัวคนเขียน บางท่านไม่สนใจในวิถีชีวิตส่วนตัว” (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2558b, น. 14-15)

ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นได้ว่าแม้ผู้อ่านชาวไทยจะรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะผ่านการรับรู้ที่ได้รับอิทธิพลมาจากบทความของผู้อ่านชาวตะวันตกและบทแปลฉบับภาษาอังกฤษตามที่นำทียิปได้กล่าวไว้ก็ตาม แต่ด้วยสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองในช่วง ค.ศ. 1970 ก็ได้สร้างลักษณะการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะของชาวไทยที่แตกต่างจากชาวตะวันตก กล่าวคือ ในขณะที่ชาวตะวันตกรับรู้มิซิมะและผลงานในลักษณะของความแปลกใหม่แบบตะวันออกแต่การแปลวรรณกรรมของมิซิมะในสังคมไทยนั้นได้ช่วงชิง ต่อสู้ สร้างความหมายและการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในรูปแบบที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ด้วยฮาบิทัสของบรรณาธิการ วารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ และนิตยสารโลกหนังสือ ที่ปฏิบัติการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและ

ปัญหาสังคมไทยอย่างเสรีมาตั้งแต่แรก จนกลายเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของปัญญาชนไทยอย่างสูงในสมัยนั้น การนำเสนอเกี่ยวกับมิซิมะและผลงานของเขาจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากบริบททางการเมืองได้เช่นเดียวกับการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะที่เกิดขึ้นในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงอื่นๆ ในขณะเดียวกัน ผู้ปฏิบัติการแปลอีกส่วนหนึ่ง เช่น คุณได้พยายามสร้างการรับรู้ผลงานของมิซิมะที่สะท้อนถึงอัจฉริยะทางด้านการประพันธ์ของผู้เขียนมากกว่าการรับรู้เกี่ยวกับชีวประวัติของมิซิมะทั้งในแง่ของอุดมการณ์ทางการเมืองและรสนิยมทางเพศโดยการเน้นย้ำถึงคุณค่าของวรรณกรรม รางวัลต่างๆ ที่ได้รับ เช่นเดียวกับรินฤทัยและพิบูลศักดิ์ที่แม้จะนำเรื่องสั้น “เลือดรักชาติ” มาแปลใหม่ก็ตาม แต่ก็ได้พยายามก้ำกั้วการครอบงำทางวาทกรรมมิซิมะผู้คลั่งชาติที่สุชาติ สวัสดิ์ศรีได้ผลิตไว้ โดยได้ปรับเปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับ “ความรักชาติ” ของมิซิมะให้เป็นการแสดงออกอย่างจริงจังของผู้เขียน (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2522, ปกหลัง)

เมื่องานวรรณกรรมของมิซิมะไม่ใช่งานที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรมญี่ปุ่นในไทยดังที่กล่าวไปในข้างต้น วรรณกรรมของมิซิมะที่ปรากฏในสังคมไทยช่วงปี ค.ศ. 1970 จึงเป็นการแปลจากฉบับแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย สิ่งที่น่าสนใจจากการตรวจสอบต้นฉบับแปลภาษาอังกฤษก็คือรายชื่อเรื่องสั้นที่ถูกนำมาแปลเป็นภาษาไทยส่วนใหญ่ตรงกับรายชื่อเรื่องสั้นของมิซิมะที่ถูกบรรจุในหนังสือรวมเรื่องสั้น Death in Midsummer, and Other Stories (1960) โดยจะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นอย่าง “Patriotism” (「愛国」) และ “Swaddling Clothes” (「新聞紙」) ถูกนำมาแปลซ้ำ ในขณะที่เรื่องสั้น “The Priest of Shiga Temple and his love” (「志賀寺上人の恋」) และ “Onnagata” (「女方」) กลับไม่ถูกคัดเลือกมาแปลเลยแม้เพียงแต่ครั้งเดียวจนถึงปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องของเรื่องสั้น “The Priest of Shiga Temple and his love”⁸ และเรื่องสั้น “Onnagata”⁹ แล้ว ประเด็นพระสงฆ์กับสตรีเพศเป็นประเด็นต้องห้ามในสังคมไทยที่มองว่าศาสนาพุทธเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ การแปลเรื่อง “The Priest of Shiga Temple and his love” จึงอาจเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมในสังคมไทย ในขณะที่เดียวกันประเด็นความสัมพันธ์แบบชายรักชายในช่วง ค.ศ. 1970 สังคมไทยยังมองว่าเป็นความวิปริต ความป่วยไข้ (เทอดศักดิ์ ร่มจำปา, 2546) การนำเสนอเรื่อง “Onnagata” จึงสวนทางกับขนบดั้งเดิมของสังคมไทยในช่วง ค.ศ. 1970 ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า แม้ว่าผู้ปฏิบัติการแปลอีกฝ่ายหนึ่งจะมุ่งนำเสนอความแปลกใหม่ที่ไม่มีในงานวรรณกรรมฝั่งตะวันตกและหยาบคายความงามทางวรรณศิลป์และความจริงจังของมิซึมะมาสร้างการรับรู้แก่ผู้อ่านในอีกรูปแบบก็ตาม แต่การปฏิบัติการแปลวรรณกรรมมิซึมะกลับยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของชนบสังคมไทย ความย้อนแย้งที่ปรากฏขึ้นของผู้ปฏิบัติการแปลฝ่ายนี้นั้นนอกจากสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในสังคมไทยที่แตกต่างจากชาติอื่นๆ ยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามประนีประนอมความเป็นมิซึมะกับบริบทสังคมไทยเพื่อรักษาตำแหน่งแห่งที่ของงานวรรณกรรมมิซึมะให้คงอยู่ในสังคมไทยต่อไป

6. บทสรุป

การศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะผ่านผลงานวรรณกรรมแปลนั้นสัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างตัวตนของมิซึมะกับภูมิหลังทางสังคมของวัฒนธรรมปลายทาง

บทความนี้ได้นำมุมมองทางสังคมวิทยาจากแนวความคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ มาวิเคราะห์การรับรู้ผ่านการแปลวรรณกรรมของมิซึมะ ยุกิโอะภายใต้มิติทางสังคมการเมือง และวัฒนธรรมของประเทศไทยในช่วง ค.ศ. 1970 ซึ่งเป็นช่วงที่งานวรรณกรรมมิซึมะเริ่มได้รับการแปลและแพร่หลายในสังคมไทยสูงสุด

จากการศึกษาพบว่า การแปลงานวรรณกรรมของมิซึมะและการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในสังคมไทยช่วง ค.ศ. 1970 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก กลุ่มแรกมาจากสถาบันของสุชาติ สวัสดิ์ศรี ที่ส่งอิทธิพลต่อสิ่งพิมพ์หลักที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของปัญญาชนหัวก้าวหน้าในเวลานั้น สิ่งพิมพ์เหล่านี้ได้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในฐานะของนักเขียนที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ชาตินิยมแบบเทิดทูนจักรพรรดิ และจัดวางตำแหน่งให้ผลงานวรรณกรรมมิซึมะเป็นวรรณกรรมอีโรติก การรับรู้เกี่ยวกับมิซึมะในสายตาของปัญญาชนฝ่ายซ้ายจึงตีตรามิซึมะเป็นนักเขียนผิดปกติที่มีอุดมการณ์ตรงข้ามกับตนและไม่ได้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมสะท้อนสังคม ในขณะที่ผู้ปฏิบัติการแปลอีกกลุ่มก็ได้พยายามช่วงชิงการสร้างคามหมายเกี่ยวกับมิซึมะในอีกลักษณะหนึ่ง โดยพยายามเสนอให้ผู้อ่านแยกตัวตนของมิซึมะออกจากผลงานวรรณกรรม ชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงความเป็นอัจฉริยะทางการประพันธ์ของมิซึมะ ตลอดจนปรับเปลี่ยนการตีความเกี่ยวกับอุดมการณ์ของมิซึมะในเชิงการเมืองที่สะท้อนผ่านงานวรรณกรรมให้กลายเป็น “ความจริงใจ” ที่มีต่องานวรรณกรรมแทน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ปฏิบัติการแปลกลุ่มนี้จะพยายามทำลายกำแพงการรับรู้เกี่ยวกับตัวตนของมิซึมะ แต่ก็เล็งที่จะนำเสนอผลงาน

⁸ เป็นเรื่องราวของพระเถระรูปหนึ่งแห่งวัดชิเกะที่มุ่งปฏิบัติอย่างยาวนานเพื่อเข้าสู่ดินแดนสุขาวดี วันหนึ่งขณะที่พระรูปนี้กำลังชื่นชมความงามของทะเลสาบอยู่นักเลื่อมไปเห็นเจ้าจอมนางหนึ่งที่ประทับราชมณเฑียรที่ทะเลสาบแห่งนั้น ด้วยความงามของเจ้าจอมนางนั้นทำให้พระเถระรูปนี้รู้สึกคลั่งคล้อย่างยิ่ง จนตัดสินใจที่บุกเข้าไปหาเจ้าจอมและยื่นฝามองเจ้าจอมจากสวนในที่ประทับ ท้ายที่สุดเจ้าจอมตัดสินใจสั่งให้สาวใช้นำตัวพระเถระมาเข้าพบและยื่นมือให้พระเถระได้สัมผัสหลังจากที่พระเถระได้กลับไป อีก 2-3 วันถัดมาก็มีข่าวลือว่าพระรูปนั้นได้มรณภาพไปแล้ว

⁹ เรื่องราวของมະสึยะมะ เด็กหนุ่มที่หลงใหลในละครคาบูกิ (ละครที่ใช้นักแสดงชายทั้งหมด) และการแสดงของมังกิ นักแสดงละครคาบูกิชายที่สวมบทบาทเป็นตัวละครหญิง มะสึยะมะเข้ามาทำงานในคณะละครเพื่อจะได้สัมผัสชีวิตหลังเวทีของมังกิอย่างใกล้ชิด สิ่งที่เขาใฝ่มะสึยะมะประหลาดใจก็คือมังกินั้นแม้จะเป็นชายก็ตาม แต่ในชีวิตจริงก็ยังคงลักษณะกิริยาท่าทางของความเป็นผู้หญิงไว้เช่นเดียวกับตอนที่แสดงบนเวที วันหนึ่งมะสึยะมะก็ผู้กำกับละครเวทีคนใหม่ปรากฏตัวขึ้น มังกิก็แอบชอบมะสึยะมะก็จึงตั้งใจแสดงตามที่มะสึยะมะกำกับตลอดมา จนเมื่อสิ้นสุดการแสดงรอบสุดท้ายมังกิได้ขอให้มะสึยะมะนัดมะสึยะมะให้ตนเองเพื่อที่จะได้ไปทานอาหารเย็นด้วยกัน และในวันนั้นมะสึยะมะก็รู้สึกว่าเขาเองก็หลงใหลมังกิ

วรรณกรรมของมิซิมะที่มีประเด็นเนื้อหาขัดต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย ด้วยเหตุนี้ เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในประเทศอื่นๆ แล้ว จะเห็นได้ว่าความน่าสนใจของการรับรู้เกี่ยวกับมิซิมะในสังคมไทยนั้นซ้อนทับกับ

กระแสความนิยมในวงการวรรณกรรมไทยที่เกิดขึ้นช่วงเวลานั้น ที่มีการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ระหว่างกระแสของการสนับสนุนวรรณกรรมเพื่อชีวิตและกระแสของการสนับสนุนวรรณกรรมเพื่อศิลปะนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กองบรรณาธิการ. (2520a). ใครใคร่อ่าน-อ่าน ไทย. โลกหนังสือ, 1(1), 132-135.
- [2] กองบรรณาธิการ. (2520b). ใครใคร่อ่าน-อ่าน ไทย. โลกหนังสือ, 1(5), 139-142.
- [3] กองบรรณาธิการ. (2520c). ชาวหนังสือ ชาวนักเขียน ไทย. โลกหนังสือ, 1(8), 8-13.
- [4] กองบรรณาธิการ. (2521). หนังสือดีแห่งปี. โลกหนังสือ, 1(5), 150.
- [5] ณฐน ประภาวิวัฒน์. (2515). คำนำ. ใน ยะสุนารี กาวาบาตะ, เหมันตคาม (หน้า ก-ข). กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- [6] ณฐน ประภาวิวัฒน์. (2517). คำนำ. ใน ยุคิโอะ มิซึมา, เสียงคลื่นที่รื่นรมย์ใจ (หน้า ก-ฎ). กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- [7] ทนพร ตรีรัตน์สกุลชัย. (2561). มอญวรรณกรรมญี่ปุ่นในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ การศึกษาการรับวรรณกรรมญี่ปุ่นของปัญญาชนไทยในช่วงปี 1970. ภาษาและวัฒนธรรม, 36(2), 163-188.
- [8] เทอดศักดิ์ รมจำปา. (2546). จาก “กระเทย” ถึง “เกย์” ประวัติศาสตร์ชายรักร่วมเพศในสังคมไทย. อักษรศาสตร์, 32(1), 303-332.
- [9] ผู้สื่อข่าวจากญี่ปุ่น. (2516). จดหมายถึงบรรณาธิการ. สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 11(4), 5-8.
- [10] ผู้สื่อข่าววรรณกรรม. (2515a). ข่าวในวงการหนังสือ. สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 10(5), 115-117.
- [11] ผู้สื่อข่าววรรณกรรม. (2515b). ข่าวในวงการหนังสือ. สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 10(10), 116-119.
- [12] พิเชฐ แสงทอง. (2559). ปรากฏการณ์วรรณกรรมไทย พ.ศ.2530-2559. วารสารรุสมิแล, 37(2), 80-89.
- [13] พิบูลศักดิ์ ละครพล. (2522). ใน ยุคิโอะ มิซึมา, เลือดรักชาติ รวมเรื่องสั้นของยุคิโอะ มิซึมา (หน้า ปกหลัง). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- [14] ภิญโญ กองทอง. (2541). ส่องทศวรรษเรื่องสั้นไทย (๒๕๒๐-๒๕๔๐). ภาษาและหนังสือ, 29, 149-158.
- [15] รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2558). คำนำของผู้แปล (ในการพิมพ์ฉบับแรก). ใน มิซึมา ยุคิโอะ, คนบ้านหลังคา THE MAN ON THE ROOF (หน้า 11). ปทุมธานี: นาค.
- [16] รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2558). จากผู้แปล (คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก). ใน มิซึมา ยุคิโอะ, กลางฤดูร้อน DEATH IN MIDSUMMER AND OTHER STORIES (หน้า 11). ปทุมธานี: นาค.
- [17] สัมพันธ์ ก้องสมุทร บรรณาธิการ. (2548). 30 ปี ศรีดาวเรือง แรงงานแห่งความรักบนเส้นทางนักเขียน 60 ปี สุชาติ สวัสดิ์ศรี ศรีบูรพาแห่งวรรณกรรมร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : วลี ศรีเอชน.
- [18] สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2553). แนวความคิดฮาปิตส์ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ กับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- [19] Kensuke Tamai. (2522). บทนำ. ใน เรื่องสั้นญี่ปุ่น 3 (หน้า ฌ-น). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [20] Jinyu, L. (2012). Habitus of Translators as Socialized Individuals. Theory and Practice in Language Studies, 2(6), 1168-1173.
- [21] Hanna, S. (2016). Bourdieu in Translation Studies: The Socio-cultural Dynamics of Shakespeare Translation in Egypt. New York: Routledge.
- [22] アニー・ティッキ(1988). 「フランスの三島文学受容」 『新潮』 85(1):319—330.

- [23] テレングト・アイトル(2010).「アジアにおける三島文学：自決後40周年によせて」イルメラ日地谷=キルシュネライト(編), 『MISHIMA!—三島由紀夫の知的ルーツと国際的インパクト』(153-175).京都: 昭和堂.
- [24] テレングト・アイトル(2012).「三島文学のグローバル化:あるいはその研究と展望」『北海学園大学人文論集』51: 61-74.
- [25] ナムティップ・メータセート(2015).「三島文学との出会い—原書と翻訳の間」有元伸子 久保田裕子 (編), 『21世紀の三島由紀夫』(32-36). 東京: 翰林書房.
- [26] 三島由紀夫(1998).『三島由紀夫未発表書簡—ドナルド・キーン氏宛の97通』 東京: 中央公論.
- [27] 久保田裕子(2002).「三島由紀夫作品の翻訳事情—アメリカにおける受容をめぐる」『昭和文学研究』45: 105-116.
- [28] 村上智子(2014).「ソ連における三島由紀夫の受容：ペレストロイカ期・革命のアイコンとしてのミシマ」『近代文学. 第二次. 研究と資料』8: 229-245.
- [29] 稲田大貴(2015).「海外における受容」 「三島文学との出会い—原書と翻訳の間」有元伸子 久保田裕子 (編), 『21世紀の三島由紀夫』(306-309). 東京: 翰林書房.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Affiliation: Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding email: Thanabhorn.t@cmu.ac.th

บทเพลงสำหรับเด็ก (โตโย) ของโอะงะวะ มิเมะอิ

บทคัดย่อ

โอะงะวะ มิเมะอิ (小川未明 1882-1961) เป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้สร้างสรรค์ผลงานมากมาย แม้ว่าช่วงชีวิตของเขาต้องเผชิญกับภาวะอดอยากและความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการสูญเสียบุตรถึงสองคนตั้งแต่วัยเด็ก แต่เขายังมุ่งมั่นเขียนหนังสือ “ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอย่างแท้จริง” ซึ่งมีความไพเราะอ่อนโยนแฝงความหมายลึกซึ้ง และมีความสำคัญต่อวงการวรรณกรรมสำหรับเด็กจนถึงปัจจุบัน ผลงานบางส่วนของเขามีเนื้อหาตีแผ่ความเป็นจริงของความยากไร้และสงคราม แต่บรรยายอย่างมีวรรณศิลป์ นอกจากวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น กวีนิพนธ์แล้ว เขายังได้แต่งบทเพลงสำหรับเด็กหรือที่เรียกว่า “โตโย”(童謡) ด้วย

บทวิจัยนี้เป็นการศึกษางานประพันธ์ประเภท“โตโย”ที่โอะงะวะ มิเมะอิแต่งไว้ 21 ชิ้น จากหนังสือรวมผลงานสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิ เล่ม 3 (定本小川未明童話全集3、1977) พบว่าผลงานของเขาเรียบเรียงด้วยถ้อยคำที่งดงามแต่แฝงความโศกเศร้า สะท้อนแนวคิดที่นักเขียนได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองสมัยไทโช-โชวะ เกี่ยวกับความรักของครอบครัว ความรู้สึกโหยหาบ้านเกิด และความยากจนและทุกข์ของผู้คน มีการใช้สำนวนที่สื่อถึงความรู้สึกและสภาพชีวิตที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรค

คำ

สำคัญ

โตโย, โอะงะวะ มิเมะอิ, วรรณกรรมสำหรับเด็ก

Ogawa Mimei's Songs for Children (DOYO)

Abstract

Ogawa Mimei (1882-1961) was an author of children's literature who created a lot of literary works. During a hard time of war, he lost 2 of his children when they were very little. He was driven to write the stories that "absolutely for children". His stories are beautiful, warm-hearted and concealed the deep meanings. They are important to the Children Literature field till present time. Some of his works claimed to Anti-war sentiment, but were written with poetic composition. Not only short story and novel, He also wrote many songs for children, called "DOYO".

This paper is the study of Ogawa Mimei's 21 songs for children appeared in "Teihon Ogawa Mimei Douwa Zenshuu 3, 1977". It was found that his writing were created with beautiful words, but full of sorrow. They represented the ideas of loving the family, thinking of a hometown, and the poverty and sadness of people. He use the colors in his songs to appeal the meaning of living. These ideas appeared because the writer was affected by the changing society in Taisho-Showa period.

Key

words

DOYO, Ogawa Mimei, Children Literature

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ช่วงต้นสมัยไทโซ สิ่งพิมพ์ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสาร มีความเจริญ มีการแสวงหานิยายเรื่องอ่านสำหรับเด็กสูง ค.ศ.1918 ชูสุกิ มิเอะกิชิ (鈴木三重吉) ได้ก่อตั้งสำนักพิมพ์นิตยสารสำหรับเด็กชื่อ “อะกะอิโตะริ-นกสีแดง” (赤い鳥) เกิดกลุ่มนักเขียนที่สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ที่มีผลงานประเภท “โดโย” (童謡) หรือบทเพลงสำหรับเด็กตีพิมพ์ในนิตยสารนี้ นอกจากนั้นยังมีนิตยสารที่ตีพิมพ์วรรณกรรมสำหรับเด็กอื่นๆ เปิดตัวต่อมา ก่อนการระบุคำว่าโดโยดังกล่าว ในญี่ปุ่นมีเพลงเด็กที่เรียกว่า “วาราเบอุตะ” (わらべ歌) หรือเพลงกล่อมเด็ก “โคะโมะริอุตะ” (子守唄) อยู่แล้ว กล่าวได้ว่า “โดโย” เป็นกวีนิพนธ์ประเภทหนึ่งที่มีผู้ใหญ่วางให้เด็กอ่านและอาจมีการแต่งทำนองเพื่อขับร้องด้วย ค.ศ.2018 เป็นปีแห่งการฉลองวันครบรอบ 100 ปีกำเนิดโดโย สมาคมโดโยญี่ปุ่น (日本童謡協会 (The Association of Children's Song Writers in Japan) จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเผยแพร่บทเพลงสำหรับเด็กทั้งในอดีตและที่แต่งใหม่ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาบทกวีนิพนธ์สำหรับเด็กรวมถึงโดโย พบว่ามีผลงานจำนวนหนึ่งของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งคือโอะงะวะ มิเมะอิ (小川未明1882-1961) มักไม่ถูกเอ่ยถึง ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งทำนองเพลงประกอบเหมือนโดโยที่ชาวญี่ปุ่นทั่วไปรู้จักและยังร้องให้เด็กๆ ฟังกันอยู่จนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลงานเหล่านั้น ซึ่งนอกจากจะมีความงดงามทางวรรณศิลป์แบบกวีนิพนธ์แล้ว ยังสะท้อนความทุกข์ยาก ความรู้สึกโหยหาบ้านเกิดและครอบครัวของนักเขียน ขณะที่ยังมีความหวังและกำลังใจในการใช้ชีวิต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเนื้อหาและคุณค่าของบทเพลงสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิ ซึ่งสะท้อนแนวคิดและชีวิตของนักเขียน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอบเขตการวิจัย

ชื่อจริงของโอะงะวะ มิเมะอิ คือ โอะงะวะ เค็นซากุ (小川 健作) เกิดที่จังหวัดนิงาตะ บิดาเป็นนักบวชที่มีความสำคัญในอดีต เขาเข้าศึกษาสาขาปรัชญา จากนั้นต่อยอดสาขาวรรณกรรมอังกฤษที่มหาวิทยาลัยวาเซดะ เขาเคยเป็นศิษย์ของนักประพันธ์ที่มีชื่อเช่น สึโบอุจิ โชโย ชิมามุระ โฮเก็ตสึ และยังคงเรียนกับลาฟคาดีโอ ฮาร์น (Patrick Lafcadio Hearn) นักเขียนและนักแปลชาวต่างชาติผู้โดดเด่นในยุคของวรรณกรรมสมัยใหม่ มิเมะอิทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับฮาร์น และสนใจแนวคิดของนาโรด (Hozhdenie v narod) นักปรัชญาชาวรัสเซีย เขาประทับใจกับการอ่านงานประเภทกวีนิพนธ์โรมานติกของอังกฤษ ระหว่างที่เป็นนักศึกษาเขามีผลงานตีพิมพ์ในนิตยสาร “ชินโซเซทสึ” (『新小説』) จากนั้นก็ทำงานในสำนักพิมพ์ไปพร้อมๆ กับเขียนนวนิยายจนเป็นที่ยอมรับ หลังจากจบการศึกษาแล้วเขาทำงานในกองบรรณาธิการนิตยสาร “วาเซดะบุงกะกุชะ” (早稲田文学社) ตีพิมพ์เรื่องเล่าสำหรับเด็กโชโด (早大童話会 1925) จากนั้นค.ศ.1926 ก็เขียนคอลัมน์ “นักเขียนเรื่องเล่าสำหรับเด็ก” ในหนังสือพิมพ์โตเกียวชินนิชิ (東京日日新聞) เขาดำรงตำแหน่งประธานสมาคมนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กแห่งญี่ปุ่น (日本児童文学者協会) เป็นคนแรกในค.ศ.1946 บั้นปลายชีวิตเขาถูกมองว่าเป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ล้าสมัย ถูกนักเขียนรุ่นใหม่วิจารณ์ว่างานของเขามีแต่ความมืดหม่นหดหู่ ไม่เหมาะสำหรับเด็ก เขาเสียชีวิตในวัย 79 ปีด้วยอาการเลือดออกในสมอง

มิเมะอิให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ผลงานที่ทำให้เด็กเห็นสภาพความเป็นจริงในสังคม ในขณะที่ญี่ปุ่นต้องเข้าสู่ภาวะสงครามนับจากเหตุการณ์แมนจูเรีย ค.ศ. 1937 มิเมะอิเริ่มผลิตนิตยสารรายเดือนรวมเรื่องเล่าสำหรับเด็กชื่อ “ต้นไม้หนาน” (お話の木) เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองเต็มตัว มิเมะอิเริ่มเขียนงาน

ยกย่องสรรเสริญทหารในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อตอบสนองนโยบายปลูกใจเยาวชนของรัฐบาล¹ ผลงานของมิเมะอิจิแสดงให้เห็นประสบการณ์ส่วนตัวที่ต้องปรับตัวรับอุปสรรคและการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและสังคม เขาต้องยอมตามนโยบายส่งเสริมสงครามของรัฐบาลที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งของประเทศด้วยกำลังทหาร กระนั้น ในหนังสือรวมวรรณกรรมที่มิเมะอิจิเขียนระหว่างสงคราม บางเรื่องเล่าถึงความรักและความอบอุ่น พี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่อ่อนโยนและใฝ่ฝันถึงความสงบสุข ไม่ได้ต้องการยกย่องความดีงามของสงคราม วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของมิเมะอิจิ อาทิ “เรือสีแดง” (赤い船1910) “เทียนไขสีแดงกับเงือก” (赤い蠟燭と人魚1921) “ดอกกุหลาบป่า” (野薔薇1920) เป็นต้น

ยามาตะ มิโนรุ (1961) กล่าวไว้ในนิตยสาร “วรรณกรรม” (山田 稔「小川未明における思想と美学」) ว่า “มิเมะอิจิมีความรู้สึกหวาดหวั่นถึงการล่มสลายของบ้านเกิด เขาต้องทำใจยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่กลายเป็นสังคมเมืองและระบอบทุนนิยม เขารู้สึกว่าผู้คนต้องพยายามเต็มที่เพื่อใช้ชีวิต แต่เขาก็เกลียดการพยายามทำสงครามเพื่อให้มีชีวิตรอด เขามองว่าการถ่ายทอดความอ่อนแอของผู้คนออกไปตรง ๆ เป็นความงดงาม”² มิเมะอิจิใช้ชีวิตในวัยเด็กที่ชนบทของจังหวัดนิงงาตะ เขามักเล่าถึงความโดดเดี่ยวเปลี่ยวเหงาของเมืองที่เต็มไปด้วยหิมะ เขาเป็นลูกคนเดียวและรักธรรมชาติ เขาได้เห็นความยากจนและความเจ็บป่วยของผู้คน จึงอยากเขียนงานที่จะเป็นแสงสว่างให้กับผู้คนโดยเฉพาะเด็กๆ ที่อ่อนแอได้ มิเมะอิจิเขียนบทความเล่าเรื่องราวของตนเองไว้หลายชิ้น ส่วนหนึ่งของบทความเรื่อง “สุดขอบเส้นแห่งความยากจน” (自伝「貧乏線に終始して」) กล่าวว่า “ข้าพเจ้าอยากให้ความทุกข์ทรมานและ

ความโศกเศร้าจากการมีชีวิตหมดไปจากสังคมนี้ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอน เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่าด้วยพลังของมนุษย์จะสามารถทำได้ในระดับหนึ่ง”

นอกจากวรรณกรรมแล้ว มิเมะอิจิยังมีผลงานเป็นหนังสือรวมกวีนิพนธ์ชื่อ “ข้ามภูเขาลูกโน้น” (『あの山越えて』, 1914) และประพันธ์บทเพลงสำหรับเด็ก “โตโย” ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักนัก ผู้วิจัยได้นำผลงานประเภทโตโยจำนวน 21 บทจากหนังสือรวมนิทานสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิจิ เล่มที่ 3 (小川未明(1977)『定本小川未明童話全集3』, 講談社) มาศึกษา พร้อมกับวิเคราะห์ภูมิหลังทางสังคมและแนวคิดของนักเขียน บทเพลง 21 บทมีดังนี้

1. 子もりうた	2. お星さま
3. あかい雲	4. お江戸は火事だ
5. 三か月	6. 闇
7. 管笛	8. 童謡
9. おもちや店	10. 古巣
11. お母さん	12. 海と太陽
13. 赤い鳥	14. 月が出る
15. 鈴が鳴る	16. あんずの花
17. 私は姉さん思い出す	18. にじの歌
19. 風ふき鳥	20. 冬の木立
21. 海	

มิเมะอิจิเขียนบทความเรื่อง “คิดถึงความเป็นกลอนที่เรียบง่าย”(小川未明「単純な詩形を思う」『小川未明作品集』講談社、1956) มีความตอนหนึ่งว่า

「青い海のような空に、月が出て、里川縁(さとかわふち)の柳の木の枝についている細かな葉が、風に戦(そよ)いで、うす闇の間から蝙蝠(こうもり)が飛び出てくる。まだ西の黒い森に赤い夕

¹ ภัทรธร พิพัฒน์กุล “การต่อสู้ของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นระหว่างสงคราม” เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 6 ด้านภาษาและวรรณคดี, กันยายน 2556. สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย (pp.147-165)

² อ้างอิงจากบทความวิชาการของมหาวิทยาลัยอิโรชิมะ 横山信幸(2015)『未明否定論争と近代日文学観』https://ir.lib.hiroshima-u.ac.jp/files/public/1/15725/.../kbs_17_45.pdf

日が沈んでから間もない時分に、もはや微かに星の光が見え始める。こんな時に、私はよく、この子守唄を聞かされたものだ。(省略) 子守唄を聞くと、不思議にも、幼児の時分に帰ったような、まだあの赤い夕日を見て鬼事をして遊んでいたのは昨日のどのような、純な、気持ちになってしまう。」

ห้องฟ้าสีน้ำเงินราวกับทะเล พระจันทร์ปรากฏขึ้น
ใบเล็กเขียวของต้นหลิวริมน้ำที่บ้านเกิดแกว่งไกวต่อสู้อกับสายลม ค้างควาบินออกมาจากเงามืด อาทิตยสีแดง
ตกลงที่ป่าสีดำทางทิศตะวันตกได้ไม่นาน ดวงดาวแสง
สลัวก็เริ่มส่องประกาย ในเวลาแบบนี้ ข้าพเจ้ามักได้ยิน
เสียงเพลงกล่อมเด็กนี้ (ย่อ) เมื่อได้ยินเพลงกล่อมเด็ก
น่าประหลาดใจนักที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตัวเองได้กลับไป
สมัยเด็ก การมองอาทิตยตกสีแดงแล้ววิ่งเล่นไล่จับกับ
เพื่อนๆ ราวกับเพิ่งผ่านไปเพียงเมื่อวานนี้ ความรู้สึกถึง
ความเรียบง่ายบริสุทธิ์ก็พลันเกิดขึ้น

จากข้อความนี้ทำให้รับรู้ความรู้สึกของมิเมะอิต่อบทเพลงสำหรับเด็ก เขาให้ความสำคัญกับสีสันของธรรมชาติ ที่ผสมผสานระหว่างการต่อสู้ชีวิต ความสงบ ความมืดหม่น เขายังรู้สึกคิดถึงบ้านเกิดและคิดว่าบทเพลงสำหรับเด็กสามารถช่วยปลอบโยนให้มีความสุขและเกิดความสุขในใจได้

โอคุมะ โทชิโอะ (1995) วิจัยเรื่อง “ทฤษฎีการใช้สีในวรรณกรรม” ตอนหนึ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับสีสันที่ปรากฏในกลอนของมาซาโอกะ ชิเก กวีเอกสมัยเมจิ (正岡子規 1867-1902) ว่า กลอนของชิเกมีการใช้สีแดงมากเป็นพิเศษ รองลงมาคือสีโทนน้ำเงินและขาว ชิเกเคยกล่าวว่าสีแดงเป็นสีสันของธรรมชาติ สิ่งที่เขาสื่อถึงสีขาวคือดอกซากุระ ก้อนหิน หิมะและดอกบัว³ การใช้สีสันถ่ายทอดความเป็นธรรมชาติกับการแสดงอารมณ์ในจิตใจคนสามารถเห็นในบทเพลงสำหรับเด็กของมิเมะอิเช่นเดียวกัน ดังจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

4. เนื้อหาใน “โตโย” (บทเพลงสำหรับเด็ก) ของมิเมะอิ

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบางส่วนของผลงานประเภทโตโยจากจำนวน 21 บทในหนังสือรวมนิทานสำหรับเด็กของโอะงะวะ มิเมะอิ เล่มที่ 3 พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

4.1 ตัวอย่างบทเพลงที่กล่าวถึงพระจันทร์และดวงดาว

お星さま

澄ちゃん、澄ちゃん、なにあげよう。
あのお星さま、とっておくれ。
あんまり高く、とれません。
そんなら、あたいがとってみよう。

お星さま、お星さま、なにあげよう。
のどがかわいた、水おくれ。
あんまり遠くて、いかれません。
そんなら、わたしが下りていこう。

ดวงดาว

สุมิจัง สุมิจัง จะให้อะไรหนูดี
หยิบดวงดาวโน้นให้หนูที
มันสูงเหลือเกิน เอื้อมไม่ถึง
ถ้าอย่างนั้น ฉันจะหยิบให้เอง
ดวงดาว ดวงดาว จะให้อะไรเจ้าดี
คอแห้งจริง ขอน้ำหน่อยซี
มันไกลเหลือเกิน เอาไปให้ไหมไหน
ถ้าอย่างนั้น ฉันจะลงไปหาเอง

ดวงดาวแสดงถึงความฝันหรือความหวัง แม้จะอยู่ไกล แต่ก็สื่อสารถึงกันได้ การมีชีวิตโดยมีความหวังจะทำให้เกิดกำลังใจ แม้มีความต้องการยังมีโอกาสไขว่คว้าได้ การที่ดวงดาวพูดในประโยคสุดท้ายหลังจากเด็กน้อยบอกว่าไม่สามารถนำน้ำไปให้ดวงดาวได้ว่า “ฉันจะลงไปหาเอง” อาจหมายถึงการปรากฏตัวของดาวหรือแสงระยิบระยับบนผืนน้ำ ซึ่งนอกจากแฝงความหมายว่าฝันอาจเป็นจริงได้แล้ว ยังสะท้อนภาพของธรรมชาติอันงดงามด้วย

³ 大熊利夫『「色彩文学論」色彩の表現から見直す近代文学』五月書房、1995、pp82-84、104-106.

鈴が鳴る

あれあれ鳴る、鈴が鳴る。
水で鳴る、空で鳴る、雲で鳴る。

あれあれ鳴る、鈴が鳴る。
路で鳴る、丘で鳴る、森で鳴る。

月夜の晩に、
白い馬が、
銀の鈴を鳴らしてきた。

どこから、どこまで鳴らしてゆく。

西から、東へ、

鳴らしてゆく。

いつから、いつまで鳴らしてゆく。

坊やがおねんねする間。

りんりん、りんりん、

鳴らしてゆく。

เสียงกระดิ่ง

นั่น นั่น มีเสียง เสียงกระดิ่งดัง

ดังอยู่ในน้ำ ดังบนท้องฟ้า ดังบนเมฆ

นั่น นั่น มีเสียง เสียงกระดิ่งดัง

ดังที่ถนน ดังที่เนินเขา ดังในป่า

คืนที่มีแสงจันทร์

ม้าสีขาว

สั่นกระดิ่งสีเงินวิ่งมา

มาจากไหน จะไปไหนก็สั่นกระดิ่งเสียงดัง

จากทิศตะวันตก ไปยังทิศตะวันออก

สั่นกระดิ่งต่อไป

ตั้งแต่เมื่อไร หรือจะนานแค่ไหนก็สั่นกระดิ่งเสียงดัง

ระหว่างที่เด็กน้อยนอนหลับอยู่

กริ่ง กริ่ง กริ่ง กริ่ง

สั่นกระดิ่งเสียงดัง

บทเพลงนี้กล่าวถึงเสียงกระดิ่งที่ได้ยินมาจากทุกที่ ในคืนที่มีแสงจันทร์มีม้าสีขาว สั่นกระดิ่งสีเงิน ในขณะที่เด็กน้อยนอนหลับไหล สะท้อนให้เห็นชีวิตวัยเยาว์ของ มิเมะอิ เขาพยายามใช้แสงจันทร์ปลอบโยนใจเมื่อเหงา ม้าสีขาวอาจหมายถึงเทพผู้พิทักษ์หรือแม่ที่เสียชีวิตไปที่ คอยปกป้องคุ้มครองอยู่ เสียงของกระดิ่งคือเสียงจากธรรมชาติที่เป็นเหมือนเพื่อนที่อยู่รอบตัว ช่วยบรรเทา ความเหงา

มีผลงานจำนวนมากของมิเมะอิที่กล่าวถึงพระจันทร์ สีของพระจันทร์สำหรับมิเมะอิแล้วเป็นแสงสีขาวหรือนวล

ที่มักเอ่ยถึงคู่ตรงข้ามกับยามค่ำคืน ทะเล หรือป่าที่เป็นสีดำ แต่บางกรณีพระจันทร์มีสีอื่น ดังต่อไปนี้

あんずの花

私の家にきた盲目、
帰りにあんずの花折って、

夏がきたら、またこよう。

赤いお月さま出る晩に。

俺はくるくる青坊主、

笠をかぶって坊ちゃんの、

お家の窓から、のぞきましょう。

ดอกบ๊วย (อันสุ)

คนตาบอดที่มาเยือนบ้านฉัน

ขากลับเขาขอพรจากดอกบ๊วย

ว่าจะมาใหม่เมื่อฤดูร้อนมาเยือน

ในคืนที่ดวงจันทร์สีแดงปรากฏ

ฉันแอบมองเด็กวัยละอ่อนที่เที่ยวไปเที่ยวมา

คุณขายน้อยสวมหมวกสาน

จากหน้าต่างบ้าน

บทเพลงข้างต้นกล่าวถึงดวงจันทร์สีแดง ซึ่งมีเมะอิ แต่งบทเพลงเกี่ยวกับเมฆสีแดง ฟ้ายสีแดงในยามเย็น เพื่อสื่อถึงเหตุการณ์บางอย่าง หรือสถานการณ์ที่ไม่ปกติ จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่าชีวิตที่ทุกข์ทรมาน (คนตาบอด) จะมีวันเปลี่ยนแปลง สักวันหนึ่งเมื่อฤดูเปลี่ยนผ่าน ความหวัง อาจเป็นจริงหรือชีวิตอาจเปลี่ยนไปได้

4.2 ตัวอย่างบทเพลงที่กล่าวถึงการมาเยือนและ บินจากไปของนกนางแอ่น โดยสะท้อนถึง “บ้านเกิด” และการจากลา ซึ่งเหมือนกับชีวิตของนกนางแอ่นที่ ย้ายมาทำรังตามบ้านผู้คนที่ยู่ปูนในฤดูใบไม้ผลิและ จะบินกลับไปทางใต้ช่วงฤดูใบไม้ร่วง

童謡

みいちゃんみいちゃん、なぜ泣く、

青い空見て泣くんた。

青い空見てなぜ泣く、

つばめの行方が悲しくて、

母を思うて泣くんた。

เพลงเด็ก

มีจิ้ง มีจิ้ง ทำไม่ร้องไห้
เห็นฟ้าใสแล้วร้องไห้
เห็นฟ้าใส ทำไม่ร้องไห้
นกนางแอ่นจากไปจึงเศร้า
คิดถึงแม่จึงร้องไห้

古巣

つばめが帰るとき
真紅な美しい夕焼けに、
少年はらっぱを鳴らして
遊んでいた。
つばめがきたとき
家の周囲を幾たびも飛びまわった。
すると、少年の吹いていたらっぱは
窓の下に捨てられて、
赤いさびがところどころに出ていて、泥に塗れていた。

รังเก่า

เมื่อนกนางแอ่นบินกลับไป
ท้องฟ้างดงามสีแดงจัดในยามเย็น
เด็กหนุ่มเป่าแตร
เล่นกัน
เมื่อนกนางแอ่นบินมา
มันบินวนรอบบ้านหลายครั้ง
แตรที่เด็กหนุ่มเคยเป่านั้น
ถูกทิ้งไว้ใต้หน้าต่าง
มีสนิมสีแดงขึ้นเป็นหย่อม เปรอะเปื้อนไปด้วยโคลน

มีเมะอิจิใช้สัญลักษณ์ของการมองท้องฟ้าและนกนางแอ่น สื่อให้เห็นความคิดถึงบ้านและครอบครัว บทความส่วนหนึ่งที่มีเมะอิจิเขียนประวัติของเขาไว้ เล่าเรื่องชีวิตวัยเด็กที่ครอบครัวอาศัยอยู่ที่ศาลเจ้าบนเขา ตัวเขาเองต้องเดินทางไปเมืองทากาตะเพื่อเรียนหนังสือ ขึ้นลงภูเขาทุกวัน ขณะที่อยู่บนเขาก็มีความโดดเดี่ยว ต้องเลี้ยงนกตัวเล็ก ๆ ไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา⁴ มีเมะอิจิจากบ้านเกิดตั้งแต่ขณะเรียนชั้นมัธยมต้นด้วยความหลงใหลใฝ่ฝันอยากอยู่เมืองหลวงและอยากสอบเข้ามหาวิทยาลัยเขาจะได้ เขาเล่าเรื่องของตัวเองเมื่อครั้งตัดสินใจจากบ้านเกิดไปว่า “ข้าพเจ้านั่งรถไฟออกจากบ้านเกิดในฤดูใบไม้

ผล แต่ทางเหนือนั้นยังมีหิมะหลงเหลืออยู่ และลมหนาวไม่มีความรู้สึกของฤดูใบไม้ผลิเลยสักนิด รถไฟแล่นไปทางทิศใต้ เริ่มเห็นสีเขียวของต้นไม้ใบไม้ แสงแดดอบอุ่น สดส่อง เมื่อถึงโตเกียวก็เป็นเวลามืด ตอนเด็กข้าพเจ้าเคยคิดว่าโตเกียวนั้นไม่มีหิมะตก เป็นสถานที่ที่มีแต่ฤดูใบไม้ผลิ”⁵ หลังจากที่มีเมะอิจิเข้าเรียนมหาวิทยาลัยและเขียนนวนิยาย ทำงานเป็นบรรณาธิการนิตยสารจากการแนะนำของอาจารย์ เขาก็ใช้ชีวิตอยู่ในโตเกียวไปตลอด ความรู้สึกที่มีต่อ “บ้านเกิด” สำหรับเขา คือดินแดนทางเหนือที่หนาวเย็น ทะเลที่เงียบและหดหู่ แต่มีธรรมชาติของป่าเขา แม้จะใช้ชีวิตในโตเกียว เขายังชื่นชอบการเลี้ยงสัตว์และปลูกต้นไม้ โตเกียวเป็นบ้านอีกแห่งที่เขามีความผูกพัน การกล่าวถึงนกนางแอ่นในบทเพลงเหล่านี้สะท้อนความผูกพันกับสถานที่สองแห่ง การย้ายถิ่นซึ่งคล้ายกับชีวิตของเขาเอง

4.3 ตัวอย่างบทเพลงที่กล่าวถึงครอบครัว

闇

お母、足が痛い。
我慢をしろよ。
お母、もう歩けない。
もう、すこし我慢をしろよ。
お母、どこへいくのだい？
「……………」
空は真つ暗である。
おそろしい波の 轟きが聞こえる。

ความมืด

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร 「新潮」 1910

แม่จ๋า เจ็บขาจังเลย
อดทนหน่อยสิ
แม่จ๋า เดินไม่ไหวแล้ว
โอ้ อีกไม่นาน อดทนหน่อย
แม่จ๋า จะไปที่ไหนหรือ
“...”
ฟ้ามืดดำสนิท
ได้ยินเสียงคำรามอันน่ากลัวของคลื่น

⁴ 小川未明「童話を作って五十年」（佐伯彰一・松本健一：監修『作家の自伝103小川未明』日本図書センター、2000）

⁵ 小川未明「上京当時の回想」（佐伯彰一・松本健一：監修『作家の自伝103小川未明』日本図書センター、2000）

บทเพลงนี้เหมือนจะเป็นบทสนทนาระหว่างแม่กับลูก คำสั้นๆ เพียงไม่กี่บรรทัดสามารถสื่อถึงแม่กับลูกเดินทางไปตามถนนไม่ไกลจากทะเล ยามค่ำคืนที่มีตึสนิท ลูกครวญว่าเจ็บขา แสดงถึงการจำใจต้องเดินทางของทั้งสอง แม่บอกให้ลูกอดทน ในขณะที่ตนก็ไม่ว่ากำลังจะมุ่งหน้าไปไหน เสี่ยงคลื่นอันน่ากลัวเปรียบเหมือนสงครามที่มีข้าศึกมาทางทะเล หรือภัยร้ายที่ป้องกันอะไรไม่ได้และมองไม่เห็น

お母さん

「お母さん海が見えた！
あれあれかもめが飛んでいるよ。
あれあれあんなに遠く帆船が見えるよ。
お母さんお母さん海が見えたよ！」と
子供がいった。
「沖の白帆が白いか、飛んでいるかもめが白いか、わたしの姿が白いか。」と
波がいった。
「さあ、車夫さん、かまわんで引いてください。」と母がいった。

แม่

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร 「新小説」 1907

“แม่ เห็นทะเลแล้ว
นั่นนั่นนั่น นกนางนวลบินอยู่
นั่นนั่นนั่น เรือใบอยู่ไกลๆ
เห็นแล้ว
เด็กร้องว่า “แม่ แม่ เห็นทะเลแล้ว”
คลื่นร้องว่า “ใบเรือสีขาว นกนางนวลที่บินอยู่สีขาว หรือตัวฉันสีขาว”
แม่ร้องว่า “ไปเลย คนลากรถ ลากไปเลยอย่าสนใจ”

โดะเออิ อิโรโนริ (2015) เขียนบทความวิจัยในวารสารของมหาวิทยาลัยเกียวโต กล่าวถึงความคิดของมิเมะเอิเกี่ยวกับ “สีขาว” จากวรรณกรรมเรื่อง “บ้านที่มีประตูสีขาว” 「白い門のある家」 ว่า “สีขาวเดิมเป็นสีต้องห้าม เนื่องจากการใช้ในการไว้ทุกข์หรือในพิธีศพ งานเขียนของมิเมะเอิเช่น “เงาสีขาว” (白い影) ที่เล่าเรื่องอุบัติเหตุรถไฟที่นำพิศวาสสีขาวสำหรับมิเมะเอิจึงเชื่อมโยงกับ “ความตาย” และเรื่องของ “อีกโลกหนึ่ง”⁶

บทเพลงนี้เป็นบทสนทนาระหว่างแม่กับลูกขณะที่นั่งรถที่มีคนลากอยู่ แต่อยู่ดีๆ คลื่นก็พัดขึ้นมาว่า “ใบเรือ นกนางนวล หรือคลื่นที่สีขาว” หากจะวิเคราะห์ความคิดของมิเมะเอิเกี่ยวกับสีขาวแล้ว อาจเปรียบว่าชีวิตคนมักมีคำถามว่าเส้นทางสู่ความตาย หรือการเข้าสู่อีกโลกหนึ่งนั้นอยู่ตรงไหน สิ่งที่ลูกกล่าวถึง ทะเล นกเรือ คือ จินตนาการของผู้คนเกี่ยวกับความตายหรืออีกโลกหนึ่ง สิ่งที่คลื่นตอบ แสดงให้เห็นว่าความตายเป็นสิ่งที่ไม่มีเส้นแบ่งที่แน่ชัด เพราะทุกอย่างเป็นสีขาวเหมือนกัน แต่คำพูดสุดท้ายที่แม่พูดกับคนลากรถให้ลากต่อไปโดยไม่ต้องสนใจคำถามเหล่านั้น สื่อถึงความแตกต่างของโลกจินตนาการกับโลกแห่งความเป็นจริง คำถามเกี่ยวกับความตายนั่นเป็นสิ่งที่ตอบไม่ได้และเป็นเรื่องของธรรมชาติ หรือตีความได้ว่าคนในสังคมไม่ได้มุ่งค้นหาความหมายของความตาย แต่ให้ความสำคัญกับการมีชีวิตรอดในโลกของความเป็นจริง

私は姉さん思い出す

花によう似た姿をば、
なんの花かと問われると
すぐには返答に困るけど。

ただ微笑みてものいわず、
うす青白き夢の世に、
いまは 幻 と浮かぶかな。

花にいろいろあるけれど、
燃える紅い花でない。
冷たい白い花でない。

夏はまだ浅く、色淡く、
紫陽花の咲くころに、
私は 姉さん 思い出す。

⁶ 道合裕基『小川未明「白い門のある家」における〈異界〉』文芸表象論集、京都大学、2015.(p73)สืบค้นจาก https://repository.kulib.kyoto-u.ac.jp/dspace/bitstream/2433/197228/1/L.A.R_002_67-78.pdf

ฉันคิดถึงพี่สาว

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร 「おとぎの世界」 1919

ร่างกายราวดอกไม้

ถ้าถามว่าดอกอะไร

ตอบไม่ได้ในทันที

ไม่พูดอะไรได้แต่ยิ้ม

โลกแห่งฝันสีฟ้าขาว

ตอนนี้เป็นราวภาพลวง

ดอกไม้หลากหลายพันธุ์

ไม่ใช่ดอกไม้แดงดังไฟเผา

ไม่ใช่ดอกไม้ขาวอันเยือกเย็น

เพิ่งเข้าหน้าร้อน สียังอ่อนจาง

เมื่อดอกไฮเดรนเยียเริ่มบาน

ฉันจะคิดถึงพี่สาว

ช่วงที่มีเมะอิมิชีวิตที่ยากจนและลำบากนั้น ทำให้บุตรได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ เขาสูญเสียบุตรชายในขณะที่อายุเพียง 6 ขวบ (1914) และบุตรสาววัย 11 ด้วยวัณโรค (1918) โอะกะโนะเอะ ชุสุเอะ (岡上鈴江 1913-2011) บุตรสาวคนที่สองซึ่งเป็นนักเขียนตามรอยพ่อ ได้เขียนเรื่อง “พ่อ โอะงะวะะ มิเมะอิ”⁷ เล่าว่าพ่อเศร้าใจกับความตายของลูกทั้งสองมาก เมื่อเขาต้องอยู่บ้านสองคนกับลูกชายยามกลางคืน ลูกชายมักกลัวความมืด ร้องขอให้พาไปเดินเล่นในเมืองที่มีแสงสว่าง ส่วนลูกสาวก็ติดโรคมาจากเพื่อนที่โรงเรียน ทำให้เขากลับการเป็นวัณโรคมากขึ้นใครดมอมลงหรือหน้าชิดเสียงก็จะทักอย่างเป็นห่วงว่าให้ระวังจะเป็นโรคนี้อะ ชุสุเอะเคยได้ยินพ่อท่องกลอนในคืนฤดูใบไม้ผลิ ว่า “เสียพี่สาวคนเดียวไป...” คิดว่าเป็นกลอนที่แต่งแทนความรู้สึกของเธอ

บทเพลงที่เอ่ยถึง “พี่สาว” เป็นเพลงที่แต่งหลังการเสียชีวิตของ “ฮารุเอะ” (春江) บุตรสาวคนโต เป็นไปได้ว่ามีเมะอิแสดงความรู้สึกเสียใจของน้องสาวคือ ชุสุเอะ เขาเปรียบ “พี่สาว” คนนี้ว่าเหมือนดอกไม้ น่าเสียดาย

ที่ต้องจากไปตั้งแต่ยังเยาว์ การเข้าสู่ฤดูร้อนได้ไม่นานเปรียบเหมือนฮารุเอะ (ฤดูใบไม้ผลิ) เติบโตยังไม่ทันได้เป็นผู้ใหญ่ ฤดูที่ดอกไฮเดรนเยียบาน คือฤดูฝนที่เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากฤดูใบไม้ผลิสู่ฤดูร้อน หมายถึงฮารุเอะในวัยแรกเริ่มต้องมาเสียชีวิตไป

4.4 ตัวอย่างบทเพลงที่แฝงความหมายถึงชีวิตที่

ลำบากและความยากจน

มิเมะอิเริ่มเป็นนักเขียนตั้งแต่สมัยนักศึกษา เขาอาศัยอยู่ในย่านแออัดของโตเกียว ใช้ชีวิตอย่างกระเปียดกระเสีร งานเขียนของเขาช่วงนี้มักเป็นแบบโรแมนติกที่หมองหม่น (暗いロマンチズム)⁸ เมื่อต้องเผชิญอุปสรรคอย่างสิ้นหวัง มีข้อสงสัยในการพัฒนาสู่วัฒนธรรมสมัยใหม่ ความตายของบุตรชายเหมือนจะกระตุ้นให้มิเมะอิเริ่มสนใจแนวคิดสังคมนิยม ประกอบกับเป็นช่วงของการรณรงค์แนวคิดความเท่าเทียมทางสังคม ผลงานของมิเมะอิตีแผ่ความอิสระและความเท่าเทียมที่ผู้คนแต่ละคนพึงมี เขามีความเห็นอกเห็นใจผู้อ่อนแอและผู้ทุกข์ยากจากความยากจน ความสนใจและการเปลี่ยนทิศทางการประพันธ์จากนักเขียนนวนิยายสู่ นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กก็เกิดจากมุมมองว่า “เด็กเป็นผู้อ่อนแอในสังคม” เมื่อได้รู้จักกับชุสุกิ มิเอะกิซึซึ่งมีแนวคิดสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีความเป็นศิลปะ (芸術的児童文学) ในช่วงสังคมประชาธิปไตยสมัยไทโช เขาจึงเข้าร่วมงานกับนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กเหล่านั้น และยังได้จัดทำนิตยสารสำหรับเด็กของตัวเองชื่อ “โลกของนิทาน” (おとぎの世界, 1919) มิเมะอิยังเล่าถึงเด็กหรือตัวละครที่มีความยากลำบากในชีวิต และไม่มีตอนจบที่สดใสเบิกบาน สะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม บทเพลงต่อไปนี้เป็นตัวอย่งภาพสะท้อนสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน

⁷ 岡上鈴江『父 小川未明』新評論、1970、pp.58-68.

⁸ 『新潮日本文学アルバム60小川未明』新潮社 1996、p.32.

くさぶえ 管笛

お母火を燃すけえ。
そねえに燃さなくても 温 けえないか。
だって今日は寒いも。
寒いか、そんだらくべろえ。
明日、また出て 薪取ってくるわの
そう心配さっしやんな。
お母、燃えたぜ当たらしやい。
汝、やかましいそげなものを吹くなよ。
ごじゅうからがたくさんきていたぜの、
あっちの神社の森にきていたぜの、
ほら鳴いているだろの、
俺のこの笛聞いて鳴いているだろの？
ふいふいふい
悲しく鳴る管笛。

นกหวีด

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร「新声」1909

แม่จุดไฟให้ผิงหม้อยไม่ได้หรือ
ไม่ต้องจุดก็ได้ ไม่อุ่นหรือ
ก็วันนี้หนาวนี่นา
หนาวหรือ ห่มผ้าดีๆ
พรุ่งนี้จะออกไปเก็บพิน
ไม่ต้องห่วงนะ
แม่ มาผิงไฟตรงนี้สิ
อย่าเป่าลมแรงแบบนั้น
เจ้านกไต้ไม้มากันเยอะเลย
บินไปในป่าในศาลเจ้าทางโน้น
นั่นไง มันส่งเสียงร้อง
ได้ยินเสียงเป่านกหวีดของฉันแล้วร้องละมั้ง
วู้ด วู้ด วู้ด
เสียงนกหวีดร้องเศร้าๆ

บทเพลงนี้กล่าวถึงความลำบากในฤดูหนาว แม่ลูกต้องอดทนโดยไม่มีแม่แต่พินที่ใช้จุดไฟผิง การกล่าวถึงนกไต้ไม้ที่อยู่ในศาลเจ้า อาจหมายถึงความหวังและการอดทนรอคอย ว่าความยากลำบากนั้นจะผ่านพ้นไป การที่แม่บอกลูกว่า “พรุ่งนี้จะออกไปเก็บพิน” สื่อได้ถึงความคาดหวังว่าวันรุ่งขึ้นจะดีขึ้น ลูกเป่านกหวีดเสียงเศร้า อาจหมายถึงการวิงวอนขอพรจากเทพเจ้าให้รับรู้ความ

ทุกข์ยาก และนกไต้ไม้ในศาลเจ้าร้องตอบ สื่อให้เห็นว่าเทพเจ้ารับฟังคำขอนั้น

“สารานุกรมชื่อนก” (図説鳥名の由来辞典) กล่าวว่า “นกไต้ไม้พันธุ์ “โกะจูคาระ” ที่ปรากฏในเพลงนี้เป็นนกป่าตัวเล็กหลังสีเทา ลักษณะเช่นนี้ทำให้เรียกชื่อนกประเภทนี้ด้วยคำว่า “โกะจู” หมายถึงคนวัย 50 ซึ่งสมัยนั้นถือว่าเป็นคนชรา”⁹ ตามความเชื่อในศาสนาชินโต นกมีความสำคัญในฐานะผู้นำสารของเทพเจ้า ดังปรากฏในฉากสำคัญต่างๆ ในตำนานเทพญี่ปุ่น (日本神話) เช่นมีการนำไก่มาขันเชิญสุริยเทพีออกจากถ้ำ นกที่ถูกส่งมาจากสวรรค์เพื่อเจรจาความเมือง นกกาสามขาที่เป็นผู้นำทางให้จักรพรรดิจิมมุ หรือการกลายร่างของเทพยะมะโตะทะเกะรุเป็นนกสีขาหลังจากเสียชีวิต ชีวิตช่วงหนึ่งของโอะกะวะะะ มิเมะเอได้รับการเลี้ยงดูให้ผูกพันกับศาลเจ้าเนื่องจากบิดาของเขาเป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้าคะซึะยามะ¹⁰ บทเพลงข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดของมิเมะเอเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนกกับเทพเจ้า และความรู้สึกว่ายังมีเทพเจ้าเป็นที่พึ่ง

おもちゃ店

ちょうじ ひんぼう いえ
長二は貧乏の家に生まれて
おもちゃも持たずに
死んでしまった。
美しいガラス張りの店頭に、
西洋のぜいたくな小間物や、
赤、紫に、塗ったゴムまりや
ぴかぴかと顔の映る銀笛や、らっぱや、
なんでも子供の好きそうなものが
並べてあるのを見ると、
店のガラス戸を砕いて
それらのものをめちやめちやにたたき壊してやりたくなる。
隣に住んでいた、
あの貧しかった、哀れな長二のことを思い出したときに。

⁹ สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://yaplog.jp/komawari/archive/619> อ้างอิงข้อมูลจากหนังสือ “สารานุกรมชื่อนก” (菅原 浩・柿沢 亮三編(2005) 『図説鳥名の由来辞典』 柏書房)

ร้านของเล่น

ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์「読売新聞」1907

โชจิเกิดในครอบครัวที่ยากจน
ยังไม่ทันมีของเล่น
ก็ตายเสียแล้ว
หน้าร้านหน้าต่างกระจกทั้งด้าม
ของกระจุกกระจิกสุดหรรษาจากตะวันตก
ลูกบอลยางสีแดง ม่วง
ขลุ่ยและแตรสีทองเงาวับจนเห็นหน้า
มีแต่ของที่เด็กๆ ชอบ
วางเรียงอยู่
เห็นแล้วอยากทุบกระจกหน้าร้าน
ทำลายของทุกอย่างให้เสียหายหมด
เมื่อคิดถึงโชจิ
เด็กน่าสงสารที่อาศัยอยู่บ้านข้างๆ
ที่ยากจนนั้น

บทเพลงนี้แสดงความคับแค้นใจของมิเมะอีย่างเห็นได้ชัด ลูกชายของเขาเสียชีวิตตั้งแต่ยังเล็ก โดยเขาเชื่อว่าเป็นสาเหตุจากความยากจน ในช่วงที่สังคมเข้าสู่ความสมัยใหม่ แม้จะมีของเล่นจากตะวันตกเข้ามาแต่ผู้ที่สามารถซื้อได้มีเพียงผู้ที่ฐานะดีกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

にじの歌

こちらの森から
あちらの丘へ
にじが橋をかけた。
だれが、その橋
渡る。
からすが三羽に
こじき ひとり
乞食が一人。
乞食はつえつて上がったが
からすは、あわてておこちた。
落ちたからすはどこへいった。
夕焼けの空へ。
上がった乞食はどこへいった。
お星さまの世界へ。
にじが消えた。
にじが消えた。
下の町には火が点いた。

เพลงสายรุ้ง

ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร「おとぎの世界」1919

จากป่าฝั่งนี้
ไปยังเนินเขาฝั่งโน้น
มีสะพานสายรุ้งทอดยาว
ใครหนอ
จะเดินข้ามสะพานนั้น
กาสามตัว
ขอทานหนึ่งคน
ขอทานเอาไม้เท้ายันกายเดินขึ้นไป
การีบบิน แล้วร่วงลงมา
กาที่ร่วงลงมาไปไหนเสียแล้ว
ไปยังท้องฟ้ายามเย็น
ขอทานที่เดินขึ้นไปไหนเสียแล้ว
ไปยังโลกของดวงดาว
สายรุ้งเลื่อนลับ
สายรุ้งเลื่อนลับ
ย่านการค้าในเมืองมีแสงไฟที่จุดไว้

สายรุ้งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความฝัน ความหวัง ความคาดหวัง ทั้งกาและขอทานพยายามเดินข้ามสะพานสายรุ้ง แต่สายรุ้งกลับหายไป ไม่มีใครได้ไปถึงจุดหมาย

กากับขอทานในบทเพลงนี้ น่าจะเป็นการเปรียบเทียบผู้มีอิทธิพลกับผู้ยากไร้ ฝ่ายหนึ่งรื้อร่อนเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง อีกฝ่ายหนึ่งต้องใช้ไม้เท้าช่วยพยุงตัว มีชีวิตที่ลำบาก ทั้งสองฝ่ายต่างมีความคาดหวังบางอย่างในสังคม แต่ความคาดหวังนั้นอาจเป็นสิ่งที่ไม่จริง เหมือนสายรุ้งที่ดูสวยงามแต่กลับหายไปอย่างไม่ทันได้ตั้งตัว บทเพลงนี้นำเสนอความแตกต่างทางชนชั้นในสังคมไว้อย่างแยบยลและยังแฝงอารมณ์สิ้นหวัง สิ่งที่ยังพอยึดเหนี่ยวได้คือแสงไฟของย่านบ้านเก่าในเมืองที่หมายถึงผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างเต็มที่ในทุกวันและความผูกพันของชุมชน

¹⁰ เมื่อบิดาของโองะระวะ มิเมะอียะเริ่มรวบรวมเงินบริจาคเพื่อสร้างศาลเจ้าเพื่อสักการะอุเอะสึกิเค็นชิน มิเมะอียะเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาที่ทาคาตะ เขาเดินทางไปกลับระหว่างที่พักกับแหล่งโบราณสถานคะซึยะยามะ และรู้สึกซาบซึ้งในธรรมชาติของภูเขา เมื่อบิดาย้ายเข้าไปอยู่ในศาลเจ้าเขาอายุได้ 15 ปี (ข้อมูลสรุปจาก 新潮日本文学アルバム60『小川未明』新潮社1996)

海

うみ

海

海

黒い

黒い旗のように

黒い

海

海

うみ うな

海が鳴る

くろ はたふ

黒い旗振るように

黒いふろしき振るように

海が鳴る

海

海

黒い

晩のように黒い

墨のように黒い

ทะเล

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน 「金の鳥」 1922

ทะเล

ทะเล

สีดำ

ราวกับธงดำ

สีดำ

ทะเล

ทะเล

ทะเลร้อง

ราวกับธงดำโบกสะบัด

ราวกับโบกผ้าสีดำ

ทะเลร้อง

ทะเล

ทะเล

สีดำ

ดำราวกับกลางคืน

ดำราวกับหมึก

ทิวทัศน์แถบทะเลญี่ปุ่นจะเห็นเป็นสีดำในฤดูหนาว ขาวนึ่งงาตะอย่างมีเมะอิจึงมีความทรงจำฝังใจในสมัยเด็ก เกี่ยวกับความเหน็บหนาวและลำบากของฤดูหนาว ธงสีดำซึ่งหมายถึงสงคราม สำหรับมีเมะอิแล้วสิ่งที่มีสีดำในบทเพลงสำหรับเด็กเหล่านี้แฝงความหมายถึงชีวิตที่ถูกรังแก ความลำบากจากสงครามและความเหลื่อมล้ำทางสังคม

4.5 สีสันในบทเพลงของมีเมะอิ

จากการศึกษาพบว่าผลงานของโอะงะวะะ มีเมะอิ มีสีแดง ขาว น้ำเงินและดำประกอบอยู่เป็นส่วนใหญ่ บทเพลงทั้ง 21 บทของมีเมะอิมีการใช้สีจากคำต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ชื่อบทเพลง	สีแดง	สีขาว	สีดำ	สีน้ำเงิน-ฟ้า
1. 子もりうた		แสงจันทร์ (บ้านเกิด)		น้ำ (ถิ่นที่อาศัยอยู่)
2. お星さま		ดาว (ความหวังที่อยู่ไกล)		น้ำ (สิ่งยังชีพ)
3. あかい雲	เมฆ (สาวน้อย)		ทะเล (ความตาย)	
4. お江戸は火事だ	ไฟไหม้ ไฟที่ศตวรรษออก			
5. 三か月		พระจันทร์	กลางคืน	
6. 闇			ฟ้ายามกลางคืน	
7. 管笛	ไฟ (ความอบอุ่น) ศาลเจ้า (ที่พึ่ง)			
8. 童謡				ฟ้า (ความสดใส)
9. おもちゃ店	ของเล่น			
10. 古巣	ฟ้ายามเย็น(บ้านเกิด) สนิม ดิน			
11. お母さん		ใบเรือ,นกนางนวล ตัวฉัน		ทะเล
12. 海と太陽	พระอาทิตย์		ทะเล, กลางคืน	
13. 赤い鳥	นก, ยามเย็น		ควันจากบ้านเรือน	
14. 月が出る		พระจันทร์	ทะเล	ฟ้า
15. 鈴が鳴る		เมฆ,ม้าสีขาว,กระดิ่ง	กลางคืน	น้ำ ฟ้า
16. あんずの花	พระจันทร์	ดอกบัว(อันสุ)		เด็กขายน้อยๆ
17. 私は姉さん思い出す	ดอกไม้(ร้อนแรง)	ดอกไม้(เย็นชา)		ความฝันสีฟ้าขาว ดอกไฮเดรนเยีย
18. にじの歌	ฟ้ายามเย็น ไฟที่จุดใน หมู่บ้าน	ดาว	กา 3 ตัว	
19. 風ふき鳥			นก (กา), เสื้อผ้า	ทะเลคลื่นลมแรง
20. 冬の木立		ฤดูหนาว	กา	
21. 海			ทะเล,ธงสีดำ กลางคืน, หมึก	

5. unaspu

โอะงะวะ มิเมะอิ เป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีช่วงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในขณะที่ญี่ปุ่นกำลังปรับตัวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ (ไทโซ-โชวะ) จากการที่เขาเป็นเด็ก “บ้านนอก” มาจากจังหวัดนิงาตะ ดินแดนติดฝั่งทะเลญี่ปุ่นที่ทะเลกลายเป็นสีดำนืดหม่นในฤดูหนาว ฤดูที่บ้านเมืองถูกปกคลุมด้วยหิมะ ในครอบครัวที่พ่อต้องดูแลการสร้างศาลเจ้า และเขาถูกย่าและแม่เลี้ยงดูมา เมื่อย้ายมาเรียนและทำงานที่โตเกียวก็อาศัยอยู่ในย่านชนชั้นกรรมาชีพ มีความเป็นอยู่อดคัดค้าน ลูกชายและลูกสาวที่รักเสียชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก เขาคลุกคลีกับวงการนักเขียนในกลุ่มนิตยสารวาเซะ มีผลงานประเภทนวนิยายมาก่อนที่จะประกาศตัวเป็นนักเขียนนิทานสำหรับเด็ก เขาเคยเข้าร่วมกลุ่มนักเคลื่อนไหวของรัฐบาลในช่วงสงครามที่ยืดเยื้อไปถึงสมัยโชวะ งานเขียนของเขามีทั้งการบอกเล่าสภาพบ้านเมือง ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การต่อสู้ของผู้อ่อนแอ และแฝงทัศนคติเชิงเรียกร้องความสงบและความยุติธรรม

ผู้วิจัยได้นำบทเพลงสำหรับเด็ก (โดโย) ของโอะงะวะ มิเมะอิมาวิเคราะห์ควบคู่กับการศึกษาภูมิหลังทางสังคม และชีวประวัติของเขา พบการแสดงออกในลักษณะเฉพาะตัวของมิเมะอิดังนี้

(1) เขาสื่อภาพของบ้านเกิด ด้วยการใช้คำบรรยายถึงสภาพ สีสนในธรรมชาติ อาทิตยยามเย็น และครอบครัว (โดยเฉพาะ “แม่”) ซึ่งไม่ได้หมายถึงบ้านเกิดที่จังหวัดนิงาตะเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงความเป็นคนญี่ปุ่น

และความผูกพันระหว่างกันในครอบครัว แม้จะอยู่ห่างกันเพื่อใช้ชีวิตของตนเอง

(2) ความยากจน ภาวะกดดันในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ความแตกต่างทางชนชั้น และความแตกต่างระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อ่อนแอ

(3) การใช้สีสันสดนัยของสิ่งแวดล้อมในสังคม สื่อถึงความหมายถึงความอ่อนเยาว์ ความร้อนแรง ดวงอาทิตย์หรือความเป็นญี่ปุ่น ความหวัง บ้านเกิด การมีชีวิตและสู้ชีวิต สีขาวหมายถึงความตาย ความสงบ ความฝัน ภาพลวงตา ความไม่จริง สื่อถึงความหวังมืด อุปสรรค การกลั่นแกล้ง คนที่อยู่ในฐานะด้อยต่ำ ความทุกข์ บทเพลงบางบทสื่อถึงกองกำลังทหารและสงคราม สีน้ำเงินหรือฟ้าคือความสดใส ธรรมชาติ

ประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตของโอะงะวะ มิเมะอิต้องเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ผ่านความทุกข์จากความสูญเสียใหญ่หลวงแต่ยังมีความหวัง เขาได้สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กจำนวนมากโดยให้ความสำคัญกับแนวคิด “เพื่อเด็ก” ได้ประพันธ์กวีนิพนธ์และบทเพลงสำหรับเด็ก ซึ่งสะท้อนความเป็นไปของสังคมและยังเป็นกระบอกเสียงแทนเด็กทั้งหลายตีแผ่ความเป็นจริงของการที่ผู้อ่อนแอถูกรังแก การให้ความสำคัญกับการมีชีวิตอยู่ในสถานการณ์ที่กดดัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าแม้มิเมะอิจะไม่ได้เสนอทางออกให้แก่ปัญหาต่างๆ แต่เขาอาจเชื่อว่าบทเพลงสำหรับเด็กเหล่านี้ นำเสนอความจริง เป็นเสียงของจิตใจที่บอบช้ำของผู้คนที่ต้องมีชีวิตอย่างอดทน และในชีวิตของเขาเองก็อาจได้รับการเยียวยาจากบทเพลงสำหรับเด็กในอดีตมาก่อน

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 大熊利夫(1995).『「色彩文学論」色彩の表現から見直す近代文学』. 五月書房.
- [2] 岡上鈴江(1970).『父 小川未明』. 新評論.
- [3] 小川未明(1956).『小川未明作品集』. 講談社.
- [4] 小川未明(1961).『小川未明童話集』. 新潮文庫.
- [5] 小川未明(1969).『日本現代文学全集42、小川未明』. 講談社.
- [6] 小川未明(1996).『新潮日本文学アルバム60小川未明』. 新潮社.
- [7] 佐伯彰一・松本健一(2000).『作家の自伝103 小川未明』. 日本図書センター.
- [8] 菅原 浩・柿沢 亮三(2005).『図説鳥名の由来辞典』. 柏書房.
- [9] 坪田譲治(1951).『小川未明童話集（解説）』. 新潮社.
- [10] 畠山兆子・竹内オサム(1986).『叢書：児童文学への招待、日本児童文学史上の7作家』. 大日本図書株式会社.
- [11] 山中恒(2010).『戦時児童文学論 小川未明、浜田広介、坪田譲治に沿って』. 大月書店.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Affiliation: Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

Corresponding email: patonphipat@gmail.com

การพลิกกลับอำนาจของผู้หญิงในภาพยนตร์ สยองขวัญญี่ปุ่น: กรณีศึกษาซีรีส์ภาพยนตร์ สยองขวัญเรื่อง ริงงุ และ จูอน

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความน่ากลัวที่ถูกสร้างขึ้นในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงงุ (Ringu, 『リング』) (1998 -) ของ ฮิเดะโอะ นะกะตะ (Hideo Nakata, 中田秀夫) และซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน (Juon, 『呪怨』) (2002 -) ของ ทะกะชิ ชิมิซุ (Takashi Shimizu, 清水崇) โดยผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์การนำเสนอความน่ากลัวของตัวละครวิญญาณผู้หญิง ผลการศึกษาพบว่า ซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงงุ และ จูอน ได้สะท้อนให้เห็นการใช้ชีวิตปกติทั่วไปของครอบครัวญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 ซึ่งผู้หญิงอยู่ภายใต้อำนาจของระบบสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ วิญญาณผู้หญิงสร้างความน่ากลัวด้วยวิธีการพลิกกลับการใช้ชีวิตปกติทั่วไปดังกล่าวก่อให้เกิดการใช้ชีวิตที่ไม่ปกติ การคุกคามของวิญญาณผู้หญิงในสังคมก่อให้เกิดการสร้างความน่ากลัวต่อผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างสงบสุขในสังคมของผู้ชาย และผู้หญิงประกอบสร้างความน่ากลัวจากสิ่งที่อยู่ในสังคมผู้ชาย

คำ

สำคัญ

ภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่น, วิญญาณผู้หญิง, ความน่ากลัว, ริงงุ, จูอน

Reverse of Power Relationship with Female Ghosts : A Case Study of Horror Film Series Ringu and Juon

Abstract

This study aims to investigate the content in horror film, namely Ringu series (1998 -) directed by Hideo Nakata and Juon series (2000 -) directed by Takashi Shimizu. The main study was analyzed on horror in the female ghosts. The result showed that the movies were affected from the Japanese's daily life in 1990s - 2000s, in which women's life was under in a male - dominated society. In horror films, female's ghosts reverse power relationship with men. Thus, female's ghosts had got threatening everyday life under Japanese masculine society.

Key words

Japanese Horror Films, Female Ghosts, Horror, Ringu, Juon

1. วิทยาการพหุเชิงกับสังคมญี่ปุ่นในภาพยนตร์สยองขวัญที่ได้รับความนิยมในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000

ในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 ภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่นได้รับความนิยมอย่างสูง จากการที่มีการผลิตภาพยนตร์สยองขวัญต้นทุนต่ำออกมาอย่างมากมาย หรือที่เรียกว่า ยุคทองของภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่น (J-Horror) (Iles, 2007, p.264-268) ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงงู (Ringu, 『リング』) (1998) เป็นภาพยนตร์ที่เริ่มจุดกระแสความนิยมในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่น ทำรายได้จากการฉายในประเทศญี่ปุ่นเกิน 1,000 ล้านเยน ในปีที่ออกฉายและถูกซื้อลิขสิทธิ์เพื่อนำไปสร้างใหม่ (Remake) ในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ฮอลลีวูด หลังจากนั้นไม่นานภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน (Juon, 『呪怨』) (2002) ประสบความสำเร็จตามรอย ริงงู กระแสความนิยมภาพยนตร์สยองขวัญในยุคนี้จึงเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ริงงู และ จูอน ได้รับการสร้างภาคต่ออีกหลายภาคจนกระทั่งกลายเป็นซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญที่ได้รับความนิยม

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญทั้งสองเรื่องนี้ตัวละครวิญญาณผู้หญิง ซะตะโกะ (Sadako, 貞子) และ คะยะโกะ (Kayako, 伽椰子) เป็นตัวละครที่ถูกจดจำไปทั่วโลกตามกระแสความนิยมในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่น ตัวละครทั้งสองนี้มีจุดร่วมกันคือ เป็นผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอย่างยากลำบากและถูกกระทำทารุณในครอบครัว กล่าวได้ว่าเป็นการสะท้อนภาพของสังคมญี่ปุ่นที่ผู้หญิงถูกกดขี่จากผู้ชาย ดังที่ Marie Aquila (2014) กล่าวว่า “ภาพยนตร์สามารถสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ส่วนหนึ่ง เพราะนักเขียน ผู้กำกับ และผู้สร้างภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จสามารถเชื่อมโยงกับทัศนคติและความกังวลของผู้ชมได้” (p.7)

การกำหนดบทบาทให้ตัวละครผู้หญิงถูกกระทำทารุณหรือเป็นวิญญาณ เกิดขึ้นจากอิทธิพลการประกอบสร้างจากมุมมองของผู้ชายซึ่งเป็นทีมงานผู้สร้าง

ภาพยนตร์ ในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่นจึงกำหนดบทบาทให้ผู้หญิงมีลักษณะดังกล่าว ในกรณีของภาพยนตร์สยองขวัญตะวันตก การกำหนดบทบาทของผู้หญิงได้รับอิทธิพลจากมุมมองของผู้ชายเช่นเดียวกัน ดังที่ Laura Mulvey (1992) ผู้สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นสตรีนิยมในภาพยนตร์กล่าวว่า “ผู้หญิงเปรียบเสมือนภาพที่ถูกจ้องมองในภาพยนตร์ ส่วนผู้ชายเป็นเสมือนผู้จ้องมอง การประกอบสร้างภาพยนตร์จึงสร้างจากความพึงพอใจของผู้ชายที่ต้องการเห็นผู้หญิงเป็นผู้ถูกกระทำวัตถุทางเพศ หรือสิ่งประหลาด” (p.837-838) ผู้สร้างภาพยนตร์สยองขวัญซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชายจึงนิยมกำหนดบทบาทให้ตัวละครผู้หญิงเป็นผู้ถูกกระทำหรือสิ่งประหลาด เช่น วิญญาณ ปีศาจ หรือ สัตว์ประหลาด ฯลฯ การสร้างความน่ากลัวให้กับตัวละครผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญตามแนวความคิดของ Mulvey เกิดขึ้นจากอิทธิพลของมุมมองแบบผู้ชาย แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงอิทธิพลของสังคมยุคปัจจุบันเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความน่ากลัวของวิญญาณผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญ งานวิจัยนี้จึงศึกษาโครงสร้างความน่ากลัวของวิญญาณผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่นที่มีพื้นฐานมาจากความกลัวที่อยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน

ในช่วงระหว่างปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงต้นทศวรรษที่ 2000 เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหญ่จากวิกฤติการณ์เศรษฐกิจฟองสบู่ ปรากฏการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงอย่างหนัก การขาดโอกาสในการเข้าถึงงานที่มีรายได้ดีและมั่นคง เนื่องจากระบบการทำงานที่เอื้ออำนวยให้กับผู้ชายมากกว่าซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสังคมผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากตกอยู่ในสภาพที่ต้องดิ้นรนสู้ชีวิตและเกิดปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับผู้หญิงขึ้นจำนวนมาก เช่น สถิติการทำร้ายร่างกายภรรยาของสามีในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1998 ถึง 2003 มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 6 ปี (Gender Equality Bureau Cabinet Office, 2016) เมื่อลองพิจารณาเนื้อหาของภาพยนตร์

สยองขวัญญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวพบว่า มีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับผู้หญิงเช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าการประกอบสร้างตัวละครวิญญาณผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่นมีความเกี่ยวข้องกับสังคมญี่ปุ่นที่อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง

วิญญาณผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญก่อนจะเสียชีวิตมีสถานภาพและบทบาทที่ด้อยกว่าผู้ชายและยังถูกระทำความรุนแรง หลังจากเสียชีวิตไปแล้วกลายเป็นวิญญาณกลับมาแก้แค้นด้วยคำสาปมรณะซึ่งสามารถฆ่าคนจำนวนมากได้ การประกอบสร้างตัวละครผู้หญิงลักษณะดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นความน่ากลัวเช่นใดในช่วงเวลาที่สังคมญี่ปุ่นอยู่ในสภาวะที่อำนาจของผู้หญิงยังด้อยกว่าผู้ชาย

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการพลิกกลับอำนาจของผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่นโดยใช้ตัวละครวิญญาณผู้หญิงในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู และ จูอน เป็นตัวสะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างตัวละครที่มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจของผู้ชายและความน่ากลัวที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้หญิงในโลกแห่งความเป็นจริง เพื่อทำความเข้าใจปัญหาสังคมของผู้หญิงญี่ปุ่นในช่วงเวลาที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหญ่

ในลำดับแรกจะเป็นการอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญทั้งสองเรื่อง ลำดับถัดมาเป็นการอธิบายเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมภาพยนตร์ญี่ปุ่นกับการสร้างภาพยนตร์จากมุมมองของผู้ชายเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญ การประกอบสร้างความน่ากลัวของผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญ และความรุนแรงของวิญญาณผู้หญิงต่อต้านระบบสังคมผู้ชาย ลำดับสุดท้ายเป็นการสรุปการพลิกกลับอำนาจของผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญ

2. ซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู และ จูอน

บทความนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากบทพูดและบริบทแวดล้อมในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู และ จูอน โดยการคัดเลือกภาพยนตร์ในซีรีส์ที่อยู่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงต้นช่วงทศวรรษที่ 2000 ซึ่งเป็นช่วงเวลาปัญหาสังคมของผู้หญิงปรากฏออกมาอย่างชัดเจนและนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้คำสาปมรณะของวิญญาณผู้หญิง ซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู ใช้ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู (Ringu, 『リング』) (1998), ริงู 2 (Ringu 2, 『リング2』) (1999), กำกับภาพยนตร์โดย ฮิเดะโอะ นะกะตะ (Hideo Nakata, 中田秀夫) เขียนบทภาพยนตร์โดย ฮิโรชิ ทะกะชิ (Hiroshi Takashi, 高橋洋) ในการวิเคราะห์ ในส่วนของซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน ใช้ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน (Juon, 『呪怨』) (2002) และ จูอน 2 (Juon 2, 『呪怨2』) (2003) กำกับและเขียนบทภาพยนตร์โดย ทะกะชิ ชิมิซึ (Takashi Shimizu, 清水崇) ในการวิเคราะห์

ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู (1998) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความพยายามของคู่สามีและภรรยาในการไขปริศนาของวิดีโอคำสาปมรณะที่เกิดจากความแค้นของวิญญาณผู้หญิงซึ่งถูกพ่อฆาตกรรมในอดีต เนื่องจากลูกชายของตนเองติดคำสาปมรณะและผู้คนจำนวนมากเสียชีวิตจากการดูวิดีโอเวลานี้ สุดท้ายถึงแม้จะหาทางแก้ไขให้รอดพ้นจากคำสาปได้แต่ไม่สามารถทำลายคำสาปมรณะให้หายไปได้ ริงู 2 (1999) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการไขปริศนาของวิดีโอคำสาปมรณะที่ดำเนินต่อจากภาคแรก แต่ตัวละครหลักที่ค้นหาปริศนาวิดีโอคำสาปมรณะเป็นผู้หญิงเพียงคนเดียว ในภาคนี้เหยื่อที่ได้ดูวิดีโอคำสาปมรณะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามคำสาปมรณะก็ไม่สามารถทำลายได้ การคุกคามของวิดีโอคำสาปมรณะจึงดำเนินต่อไป

ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน (2002) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเสียชีวิตของผู้ที่เข้าไปในบ้านคำสาปมรณะซึ่งเกิดจากความแค้นของวิญญาณผู้หญิงซึ่งถูกสามีฆาตกรรมในอดีต ผู้ที่เข้ามาในบ้านหลังนี้จะถูกวิญญาณตามไปหลอกหลอนจนกระทั่งเสียชีวิต เหลือหลายคนที่ยังเข้ามาในบ้านหลังนี้ต่างมีที่มาที่ไปแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ถึงแม้มีการพบสาเหตุของบ้านคำสาปมรณะแต่ไม่มีใครหยุดการคุกคามของวิญญาณผู้หญิงได้ จูอน 2 (2003) เป็นเรื่องราวที่ไม่ได้ดำเนินต่อจาก จูอน ภาคแรก แต่ใช้การเล่าเรื่องราวของเหยื่อแต่ละคนซึ่งมีที่มาที่ไปแตกต่างกันเหมือนภาคแรก สุดท้ายเหยื่อทุกคนที่เข้าไปในบ้านคำสาปมรณะเสียชีวิตหมดทุกคน ไม่มีใครหลบหลีกคำสาปหรือปราบปรามวิญญาณผู้หญิงได้

3. ความเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมภาพยนตร์ญี่ปุ่นกับการสร้างภาพยนตร์จากมุมมองของผู้ชาย

ภาพยนตร์ญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นจากผู้ชาย การประกอบสร้างจึงได้รับอิทธิพลจากมุมมองของผู้ชาย ภาพยนตร์สยองขวัญเป็นภาพยนตร์ประเภทหนึ่งที่สร้างจากมุมมองของผู้ชาย นอกจากนี้การดำเนินเรื่องราวในภาพยนตร์ยังเกี่ยวกับครอบครัวของคนทั่วไปในสังคมยุคปัจจุบัน

ในช่วงทศวรรษที่ 1950 ภาพยนตร์เป็นสื่อหลักของสังคมญี่ปุ่นแต่ผู้หญิงมีบทบาทในการสร้างภาพยนตร์น้อยมาก ในส่วนของบทบาทการแสดง ผู้หญิงยังถูกกำหนดบทบาทให้แสดงตามความชื่นชอบของผู้ชาย ดังที่ ภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับความเป็นแม่ ฮะฮะโมะโนะ (Hahamono. 母もの) ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการให้กำเนิดบุตร การเลี้ยงดูบุตร และความเหนียวแน่นในการแม่ ภาพลักษณ์ของความเป็นแม่อ้างวี้ว่าเป็นเพียงแค่การสร้างความเป็นแม่ในแบบที่ผู้ชายต้องการให้เป็น เพื่อให้กลมกลืนไปกับแนวความคิดผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ในสังคมญี่ปุ่น (Sato, 2007, p.8)

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ถึง 1970 โทรทัศน์กลายเป็นสื่อหลักแทนที่ภาพยนตร์ อุตสาหกรรมภาพยนตร์จึงตกต่ำลงอย่างต่อเนื่อง (Richie, 2005, p.177-178) ส่งผลให้บริษัทภาพยนตร์ต้องปรับตัวด้วยการลดจำนวนพนักงานและปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตภาพยนตร์เพื่อความอยู่รอด กลุ่มผู้ชมที่เป็นผู้หญิงกับเด็กหันไปนิยมดูโทรทัศน์มากกว่า บริษัทภาพยนตร์จึงพยายามรักษากลุ่มผู้ชมที่เป็นผู้ชายซึ่งยังเหลืออยู่โดยการสร้างภาพยนตร์ตามรสนิยมของผู้ชาย ส่งผลให้มีการผลิตภาพยนตร์แนวอีโรติกและภาพยนตร์สยองขวัญออกมาสู่ท้องตลาดจำนวนมาก (Sato, 2006, p.74)

ในช่วงทศวรรษที่ 1980 ถึง 1990 สื่อวิดีโอและดีวีดีถือกำเนิดขึ้นมาและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ผู้ชมสามารถเช่าหรือซื้อไปดูที่บ้านได้โดยไม่ต้องไปโรงภาพยนตร์ ในส่วนของผู้สร้างภาพยนตร์สามารถใช้ต้นทุนต่ำในการสร้างภาพยนตร์ได้ เพราะไม่มีต้นทุนสำหรับการฉายในโรงภาพยนตร์ การโฆษณา หรือการกระจายผลงานภาพยนตร์ไปสู่ท้องตลาด ภาพยนตร์สยองขวัญเป็นภาพยนตร์ต้นทุนต่ำประเภทหนึ่งที่นิยมสร้าง ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้เทคนิคการถ่ายทำภาพยนตร์แบบสารคดีซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างฉาก การดำเนินเรื่องในภาพยนตร์ใช้เพียงสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วไป ดังนั้นเนื้อหาของภาพยนตร์โดยส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันหรือการใช้ชีวิตทั่วไปของผู้คนในช่วงเวลานั้น

ในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหญ่ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้หญิงดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ภาพยนตร์สยองขวัญได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความทุกข์ยากของผู้หญิงเหล่านั้นผ่านตัวละครผู้หญิง ลักษณะเด่นประการหนึ่งของภาพยนตร์สยองขวัญที่อยู่ในยุคทองของภาพยนตร์สยองขวัญญี่ปุ่น คือ การใช้ตัวละครวิญญาณที่มีความแค้น อนเรียว (Onryou, 怨霊) สร้างความน่ากลัว องค์ประกอบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากภาพยนตร์สยอง

ขวัญช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเภทหนึ่งที่เรียกว่า ไคดังเออิเงะ (Kaidaneiga, 怪談映画) (McRoy, 2008, p.75-76) ภาพยนตร์สยองขวัญประเภทนี้มีแนวความคิดในการสร้างตัวละครผู้หญิงให้ถูกกดขี่ข่มเหงหรือถูกทรยศหักหลังจากผู้ชายและให้กลายเป็นวิญญาณที่มีความแค้น (Kitazawa, 2000, p.19) แนวความคิดดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในภาพยนตร์สยองขวัญยุคสมัยใหม่แต่ปรับให้เข้ากับบริบทสังคมในช่วงเวลานั้น

ความตกต่ำของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้ชม ผู้ชมที่เป็นผู้ชายกลายเป็นกลุ่มผู้ชมหลักของภาพยนตร์ การสร้างภาพยนตร์จึงเจาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ชาย ผลงานภาพยนตร์จึงมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความชื่นชอบของผู้ชาย ภาพยนตร์สยองขวัญเป็นผลงานประเภทหนึ่งที่นิยมสร้างเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากขึ้นส่งผลให้การผลิตและเผยแพร่ผลงานภาพยนตร์ทำได้สะดวกรวดเร็วขึ้นและยังสามารถใช้ต้นทุนในการผลิตต่ำ ถึงแม้จะมีงบประมาณจำกัดแต่ผู้สร้างภาพยนตร์ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานจนกระทั่งกลายเป็นรากฐานของภาพยนตร์สยองขวัญที่ผสมผสานแนวความคิดสมัยดั้งเดิมกับบริบทในสังคมสมัยใหม่

4. การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญ

ในภาพยนตร์สยองขวัญการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงเป็นองค์ประกอบที่นิยมใช้ในภาพยนตร์ เพราะการใช้อุปกรณ์ประกอบดังกล่าวนี้สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ง่าย แต่การประกอบสร้างบทบาทของตัวละครผู้ชายกับตัวละครผู้หญิงต่างได้รับอิทธิพลจากมุมมองของผู้ชายเมโลดราม่า (Melodrama) เป็นการแสดงที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในภาพยนตร์พจนานุกรมรากศัพท์ภาษาญี่ปุ่น นิฮงโงะไดจิเทง

(Nihongodaijiten, 『日本語大辞典』) (1989) ได้ระบุความหมายไว้ว่า เมโลดราม่า คือการแสดงละครเวทีละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ที่ใช้เรื่องราวเกี่ยวกับความรักเป็นหลัก เนื้อหาการแสดงมีลักษณะเศร้าสะเทือนใจ และเป็นรูปแบบที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย (Nihongodaijiten, 1989, p.1943) กล่าวโดยสรุปคือ เมโลดราม่า เป็นการเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการรัก แต่เป็นความรักที่มีอุปสรรคขวางกั้น ดังนั้นการวิเคราะห์ เมโลดราม่า ในภาพยนตร์สยองขวัญจะทำให้เข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจการประกอบสร้างจากมุมมองของผู้ชายและเข้าใจการใช้ความน่ากลัวเพื่อพลิกกลับอำนาจของผู้หญิง

การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวในภาพยนตร์สยองขวัญสะท้อนให้เห็นรูปแบบครอบครัวในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 ของตัวละครผู้หญิงซึ่งใช้ชีวิตในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) ที่ประกอบด้วยสมาชิกเพียงสองรุ่นคือรุ่นพ่อแม่กับรุ่นลูก รูปแบบของครอบครัวดังกล่าวเป็นรูปแบบครอบครัวสมัยใหม่ ดังที่ เอมิโกะ โอจิโอะ (Emiko Ochiai, 落合恵美子) นักวิชาการด้านสังคมวิทยาผู้ศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว ได้วิเคราะห์ลักษณะเด่นของครอบครัวญี่ปุ่นสมัยใหม่ไว้หลายประเด็น แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ ครอบครัวสมัยใหม่ที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่สมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ทางด้านอารมณ์ความรู้สึกต่อกันสูง มีแนวความคิดในการทุ่มเทความรักให้กับลูก และตัดขาดจากสังคมภายนอก (Senda, 2003a, p.31) กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบครอบครัวสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความรัก ความผูกพันในครอบครัวซึ่งญี่ปุ่นรับเอาแนวความคิดนี้มาจากชนชั้นกลางของประเทศอังกฤษตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 แต่การใช้ชีวิตจริงสมาชิกในครอบครัวไม่สามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวได้ จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวจึงมีโอกาใช้ความรุนแรงสูง (Senda, 2003b,

p.45-47) และปัญหาดังกล่าวยังถูกสังคมมองข้าม เนื่องจากการตัดขาดจากสังคมภายนอกของครอบครัว

การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงที่รับบทบาทภรรยา แม่ และลูกสาวจะช่วยให้เข้าใจภาพลักษณ์ของผู้หญิงในการใช้ชีวิตครอบครัวและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงในสังคมทั่วไปซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้คนส่วนใหญ่เข้าใจได้ง่าย และสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงของผู้หญิงในช่วงทศวรรษที่ 1990-2000

4.1 สามีกับภรรยา

ตัวละครภรรยาเป็นตัวละครที่อ่อนน้อมถ่อมตนทำตามสามีทุกอย่าง ถึงแม้ต้องทนกับความทุกข์ยากสักเพียงใดแต่ไม่เคยโต้แย้ง จึงเป็นฝ่ายที่ยอมทุกอย่างเพื่อสามี ในทางตรงกันข้ามตัวละครสามีเป็นผู้ที่กำหนดทุกอย่างในครอบครัว มักจะทำอะไรโดยไม่คำนึงถึงสภาพจิตใจหรือความต้องการที่แท้จริงของผู้เป็นภรรยา สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถรับรู้ถึงความรู้สึกหรือความต้องการที่แท้จริงของกันและกัน ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงย่ำแย่ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว สามีจึงใช้ความรุนแรงกับผู้เป็นภรรยา

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน ครอบครัวซะเอกิ (Saeki, 佐伯) ประกอบด้วยสมาชิก 3 คน คือ คะยะโกะ ผู้เป็นแม่บ้านให้กับสามีซึ่งประกอบอาชีพพนักงานบริษัท ทะเคโอะ (Takeo, 剛雄) และลูกชายโทชิโอะ (Toshio, 俊雄) การใช้ชีวิตของครอบครัวนี้สามีจะเป็นผู้ออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนภรรยารับผิดชอบงานบ้านและเลี้ยงลูก ทะเคโอะ ออกไปทำงานนอกบ้านจนแทบไม่มีเวลาให้กับครอบครัว ความสัมพันธ์ของสามีและภรรยาคุ่นี้จึงไม่แน่นแฟ้น วันหนึ่ง ทะเคโอะสงสัยว่าภรรยาของตนเองคบชู้ เขาไม่สอบถามข้อเท็จจริงแม้แต่เล็กน้อยกับภรรยา ในขณะที่ คะยะโกะ ไม่ยอมอธิบายหรือโต้แย้งในสิ่งที่สามีกล่าวหา เธอยอมปล่อยให้สามีทำร้ายจนเสียชีวิตต่อหน้าลูกชาย

ครอบครัวซะเอกิ เป็นครอบครัวที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสามีที่เป็นพนักงานบริษัทกับภรรยาที่เป็นแม่บ้าน แต่ความสัมพันธ์ย่ำแย่ เนื่องจากสาเหตุ

สำคัญคือ ภรรยาอ่อนน้อมถ่อมตนเกินไป กล่าวคือภรรยายอมทำตามสามีทุกอย่างโดยไม่โต้แย้งหรือแสดงความรู้สึกออกมา สามีจึงไม่เข้าใจสิ่งที่ภรรยาต้องการอย่างแท้จริง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวจึงเป็นเรื่องยาก สถานการณ์เช่นนี้สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกครอบครัว และท้ายที่สุดนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว จะเห็นได้ว่า คะยะโกะ ถูกจัดวางให้มีภาพลักษณ์เหมารวม (Stereotype) ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพที่เป็นลักษณะร่วมโดยทั่วไปของแม่บ้านผู้รักษาความเป็นครอบครัวซึ่งอยู่ภายใต้ระบบครอบครัวที่อำนาจผู้ชายเป็นใหญ่ แต่มีประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ความอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้หญิง ในภาพยนตร์ไม่ได้นำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่บ่นหรือโต้แย้งสามี ทั้งที่ในโลกแห่งความเป็นจริงการบ่นหรือโต้แย้งสามีเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน แต่อย่างไรก็ตามในสังคมญี่ปุ่นการกระทำของภรรยาในลักษณะดังกล่าวถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นความน่ากลัวจึงเกิดขึ้นจากการทำให้ผู้หญิงซึ่งถูกกำหนดให้อยู่ในกฎระเบียบของสังคมญี่ปุ่นซึ่งอำนาจผู้ชายเป็นใหญ่พบกับความตาย

4.2 ความเป็นแม่ของผู้หญิง

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง รินจุ ผู้กำกับภาพยนตร์ ฮิเดะโอะ นะกะตะ ได้เปลี่ยนตัวละครเอกในฉบับนิยายจากตัวละครผู้ชายให้เป็นตัวละครผู้หญิงในฉบับภาพยนตร์ เนื่องจากต้องการนำเสนอเรื่องราวการต่อสู้ชีวิตของผู้หญิง นะกะตะ ชอบภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่สู้ชีวิต เพราะในสังคมปัจจุบันผู้หญิงประเภทนี้หายากในครอบครัว (Nakata, 2002, p.133) ตัวละครแม่ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง รินจุ จึงถูกประกอบสร้างให้ใช้ชีวิตตามมุมมองของผู้ชาย ตัวละครแม่เป็นตัวละครที่เอาใจใส่ดูแลลูกและยอมเสียสละทุกอย่างเพื่อลูก แต่ในขณะที่ตัวละครพ่อกลับมีท่าทีเฉยชาและไม่ได้แสดงออกถึงความรักที่มีต่อลูก พ่อจึงมีมุมมองที่มีต่อลูกแตกต่างจากแม่ นอกจากนี้แม่ยังมีความห่วงใยหวงระหว่งความรักที่มีต่อลูกกับความรักที่มีต่อสามี

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงโก เรโกะ (Reiko, 玲子) ได้ขอให้อดีตสามี ริวจิ (Ryuji, 竜司) เข้ามาช่วยเหลือในการไขปริศนาวิบัติอาสาปมรณะ จึงเป็นโอกาสที่ลูกชายของเธอ โยอิจิ (Yoichi, 陽一) ได้พบหน้าพ่ออีกครั้งหนึ่ง แต่ท่าทีที่มีต่อลูกของคู่สามีภรรยาที่แตกต่างกัน เรโกะ ให้ความรักความใส่ใจต่อลูกชายอย่างมาก แต่ ริวจิ เฉยชาต่อลูกชายที่ไม่ได้พบกันมานาน เรโกะ สั่งสอนเรื่องมารยาทแก่ โยอิจิ เรื่องการเข้าร่วมงานศพ ระหว่างที่เข้าร่วมงานไม่ควรถามเรื่องการเสียชีวิตของผู้ตาย เพราะญาติของผู้ตายยังโศกเศร้ากับการจากไป นอกจากนี้ในฉากสุดท้ายของเรื่อง เรโกะ ได้เสี่ยงชีวิตลงไปในบ่อน้ำเพื่อช่วยแก้ไขคำสาปให้ โยอิจิ แต่ในขณะที่ ริวจิ ถึงแม้จะพบเจอหน้าลูกชายที่ไม่ได้พบกันมานาน เขากลับไม่ทักทายถามไถ่สารทุกข์สุกดิบใด ๆ เลย

การทุ่มเทความรักให้กับลูกของ เรโกะ เป็นภาพลักษณ์ของแม่ผู้เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกและแม่ผู้ยอมเสียสละเพื่อลูกในภาพยนตร์ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากการประกอบสร้างของผู้ชาย เรโกะ ทุ่มเทความรักให้กับลูกมากกว่าสามี กล่าวได้ว่าเธอทุ่มเทความรักให้กับลูกจนถึงแก่ความตาย การจัดวางบทบาทความเป็นแม่ดังกล่าวนี้จึงได้รับอิทธิพลจากมุมมองของผู้ชาย

4.3 ลูกสาวกับพ่อ

การใช้ชีวิตรูปแบบครอบครัวสมัยใหม่ตามแนวความคิดของ เอมีโกะ โอจิโอะ ประการหนึ่งคือ การทุ่มเทความรักให้กับลูก ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่สำหรับผู้เป็นพ่อการทุ่มเทความรักให้กับลูกยังน้อยกว่าผู้เป็นแม่มาก ความรักความผูกพันระหว่างแม่กับลูกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายกว่า เพราะแม่มีหน้าที่หลักในการเลี้ยงลูก ส่วนพ่อเป็นผู้ที่โดยส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้านตามรูปแบบครอบครัวสมัยใหม่ ความผูกพันกับลูกจึงมีน้อย โดยเฉพาะลูกสาวซึ่งเป็นผู้หญิง การพูดคุยหรือปรึกษาหารือเรื่องราวต่างๆผู้เป็นแม่ที่เป็นเพศเดียวกันย่อมมีความเข้าใจลูกสาวมากกว่า นอกจากนี้ลูกสาวไม่ใช่ผู้สืบทอด

มรดกหรือสายตระกูลของครอบครัว ถ้าแต่งงานก็จะแยกไปอยู่บ้านของสามี ในกรณีที่เกิดปัญหาร้ายแรงขึ้นแม่จึงยอมเสียสละตนเองเพื่อปกป้องลูกหรือทำทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือลูกให้รอดพ้นจากภัยอันตราย แต่ในขณะที่พ่อมักจะแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงโก ซะตะโกะ ถูกพ่อของตนเอง อิคุมะ เฮฮะจิโร่ (Heihachirou Ikuma, 伊熊 平八郎) กำจัด เพราะกลัวพลังจิตของเธอซึ่งสามารถสังหารคนได้ อิคุมะ เป็นถึงอาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับพลังจิตของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เขาจึงนำตัวแม่ของซะตะโกะ ชิซูกะ ยะมะมูระ (Shizuko Yamamura, 山村志津子) ไปทดลองต่อหน้าสื่อมวลชนจำนวนมาก อิคุมะ รู้ว่าลูกสาวของตนเองมีพลังจิตเหมือนแม่แต่มีความรุนแรงกว่า แต่เขากลับเลือกสังหารลูกของตนเอง แทนที่จะพยายามรักษาหรือค้นหาวิธีแก้ไขเพื่อช่วยลูกของตนเอง เพราะเขาเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า อิคุมะ ไม่มีความผูกพันกับลูกสาว เพราะเขาเอาแต่ทุ่มเทเวลาให้กับการทดลองและการศึกษาเกี่ยวกับพลังจิต เมื่อรู้ว่าลูกสาวของตนเองมีความผิดปกติ เขาจึงแก้ปัญหาง่าย ๆ ด้วยการกำจัดทิ้งอย่างไม่มีเยื่อใย การแสดงออกถึงความรักและความห่วงใยของเขาต่อลูกสาวจึงแตกต่างจากผู้เป็นแม่ ชิซูกะ

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพ่อที่มีความห่างเหินต่อลูกสาวหรือการกระทำความรุนแรงต่อลูกสาวของตนเองจึงถูกนำเสนอในภาพยนตร์สยองขวัญ สืบเนื่องจากอิทธิพลของการใช้ชีวิตครอบครัวที่ผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่

องค์ประกอบการเล่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ถูกสร้างจากมุมมองของผู้ชาย ตัวละครบรรยายถูกประกอบสร้างให้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของระบบสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ ในส่วนของตัวละครแม่และลูกสาวเป็นตัวละครที่ได้รับอิทธิพลจากภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างจากมุมมองของผู้ชายเช่นเดียวกัน

5. การประกอบสร้างความน่ากลัวของผู้หญิง ในภาพยนตร์สยองขวัญ

การเล่าเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงแบบเมโลดราม่า ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน และ รินงุ ตัวละครผู้หญิงถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลจากมุมมองผู้ชาย ตัวละครผู้หญิงจึงถูกสร้างภาพลักษณ์ให้อยู่ใต้อำนาจของผู้ชาย แต่หลังจากที่ตัวละครผู้หญิงกลายเป็นวิญญาณแล้วกลับมาแก้แค้น โลกที่เคยปรกติสุขซึ่งเป็นโลกของสังคมผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ ได้กลายเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความน่ากลัว การกลายเป็นวิญญาณของตัวละครผู้หญิงจึงเป็นการสร้างอำนาจของผู้หญิงขึ้นมาเพื่อตอบโต้อำนาจของผู้ชายที่ครอบงำในสังคม

ในสมัยโบราณสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นมีสูงมาก แม้แต่ตำนานการกำเนิดประเทศญี่ปุ่นซึ่งถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยโบราณที่เรียกว่า โคะจิกิ (Kojiki, 古事記) ยังยกให้สุริยเทพ อะมะเตระซูโอโคะมิ (Amaterasuookami, 天照大御神) เป็นหนึ่งในเทพเจ้าที่มีอำนาจสูงสุดในตำนานการกำเนิดประเทศญี่ปุ่นดังกล่าวยังได้กล่าวถึงจักรพรรดินี ซูอิโกะ เทงโน (Suikotenno, 推古天皇) ซึ่งเป็นจักรพรรดิองค์ที่ 33 ของประเทศญี่ปุ่น (อรรถยา, 2557, น.1-2) ในส่วนของความเชื่อในลัทธิชินโตซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของญี่ปุ่นในยุคที่สังคมญี่ปุ่นยังพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเจ้าเป็นหลัก ผู้หญิงที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรง มิโกะ (Miko, 巫女) เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการติดต่อกับพระเจ้า แต่บทบาทของผู้หญิงดังกล่าวนี้ค่อนข้างหมดความสำคัญลงเนื่องจากการเข้ามาของศาสนาพุทธและแนวความคิดแบบขงจื้อซึ่งให้ความสำคัญกับพระที่เป็นผู้ชายมากกว่า (Okano, 1993, p.27-28) ผู้หญิงในตำนานและความเชื่อยุคแรกจึงเปรียบเสมือนเป็นเทพเจ้าหรือตัวแทนของเทพเจ้า

ในสมัยเอโดะเรื่องเล่าเกี่ยวกับวิญญาณและภูตผีปีศาจ ไคดัง (Kaidan, 怪談) ซึ่งมีวิญญาณผู้หญิงเป็น

ตัวเอกของเรื่องถูกนำมาประยุกต์ในการแสดงต่าง ๆ เช่นละคร คะบุกิ (Kabuki, 歌舞伎) หรือ การเล่าเรื่องตลก ระคิโงะ (Rakugo, 落語) (Uchiyama, 2008, pp.9) ลักษณะเด่นสำคัญของ ไคดัง คือ ตัวละครผู้หญิงจะถูกผู้ชายฆาตกรรมแล้วกลายเป็นวิญญาณกลับมาแก้แค้นผู้ที่ฆาตกรรมตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเวลาต่อมาเมื่อภาพยนตร์เข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่น ละคร คะบุกิ เป็นศิลปะการแสดงที่นิยมนำมาดัดแปลงทำเป็นภาพยนตร์ ไคดังจึงถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์โดยส่วนมากเป็นเรื่องราวของผู้หญิงที่ถูกฆาตกรรมอย่างไม่เป็นธรรม หลังจากเสียชีวิตจึงกลับมาแก้แค้นผู้ที่มีส่วนทำให้ตนเองเสียชีวิตไปทีละคนๆ ในตำนานหรือเรื่องเล่าลี้ลับผู้หญิงจึงเริ่มแสดงออกถึงความรุนแรง

การเล่าเรื่องวิญญาณที่มีความแค้น อนเรียว ได้ถูกนำมาเล่าใหม่ในภาพยนตร์สยองขวัญช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 แต่การแก้แค้นมีความรุนแรงมากขึ้น การเล่าเรื่องผู้หญิงที่ถูกผู้ชายฆาตกรรมแล้วกลายเป็นวิญญาณที่มีความแค้นเป็นการเล่าเรื่องที่ยังคงได้รับความนิยม แต่ได้ปรับเปลี่ยนรายละเอียดต่าง ๆ ให้เข้ากับยุคสมัย โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น และประเด็นที่มีความน่าสนใจคือการแก้แค้นของวิญญาณผู้หญิงซึ่งมีลักษณะของการสังหารผู้คนอย่างไม่เลือกหน้า มุซะเบตสึซัทสึจิน (Musabetsusatsujin, 無差別殺人) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือแต่เดิมทีวิญญาณผู้หญิงแก้แค้นเฉพาะบุคคลที่ทำให้ตนเองเจ็บแค้นหรือเป็นต้นเหตุให้ตนเองเสียชีวิตเท่านั้น แต่ในภาพยนตร์สยองขวัญช่วงทศวรรษดังกล่าวมีเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายจำนวนมากซึ่งไม่ได้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตของวิญญาณผู้หญิง การแก้แค้นผู้คนในสังคมจำนวนมากเช่นนี้เป็นลักษณะเด่นของภาพยนตร์ในช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึง 2000 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรม เนื้อหาของภาพยนตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับการให้ผู้อื่นยอมรับตนเองและแย่งชิงอำนาจในการ

ตัดสินใจเพื่อจัดระบบสังคมใหม่ (Uno, 2011, p.13-26) จึงกล่าวได้ว่าวิญญาณผู้หญิงที่มีความแค้นสังหารผู้คนอย่างไม่เลือกหน้า มีความเกี่ยวข้องกับการแก้แค้นระบบสังคมมากกว่าตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ตัวละครผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรงจากผู้ชายจนเสียชีวิต ความโกรธแค้นได้ทำให้กลายเป็นวิญญาณกลับมาบังโลกของคนเป็นเพื่อแก้แค้น วิญญาณผู้หญิงเหล่านี้มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ กล่าวคือมีความสามารถเหนือนมนุษย์ธรรมดาทั่วไป หลังจากกลายเป็นวิญญาณที่มีความแค้นได้ใช้ความสามารถพิเศษหลอกหลอนหรือสังหารผู้คนด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะการทำให้สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวในชีวิตประจำวันของผู้คนกลายเป็นสิ่งที่น่ากลัว

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริง ม้วนวิดีโอเป็นจุดกำเนิดของความน่ากลัว หลังจากที ชะตะโกะ ถูกพ่อใช้ท่อนไม้ทุบศีรษะแล้วโยนลงบ่อน้ำ เธอทุกข์ทรมานอยู่ในบ่อน้ำเป็นระยะเวลายาวนานก่อนจะเสียชีวิต ชะตะโกะ จึงมีความโกรธแค้นและกลายเป็นวิญญาณที่มีความแค้น ชะตะโกะ ใช้คำสาปแช่งใส่ไว้ในม้วนวิดีโอเพื่อเอาชีวิตผู้คน หากใครได้ดูวิดีโอม้วนนี้แล้วไม่อดสำเนาให้ผู้อื่นดูจะเสียชีวิตภายใน 7 วัน วิดีโอคำสาปมรณะของชะตะโกะ ได้ทำให้กลุ่มนักเรียนมัธยมปลายหญิงและเพื่อนชายเสียชีวิตอย่างมีเงื่อนไข จึงเกิดข่าวลือว่าพวกเขาได้ดูวิดีโอคำสาปมรณะจนเสียชีวิต ข่าวลือนี้แพร่สะพัดไปอย่างกว้างขวางจนเกิดความหวาดกลัวเกี่ยวกับวิดีโอคำสาปมรณะไปทั่วเมือง จนกระทั่ง เรโกะ เข้ามาทำหิ้วข้าวเกี่ยวกับข่าวลือนี้ การแพร่กระจายของข่าวลือเกี่ยวกับวิดีโอคำสาปมรณะเป็นการส่งต่อความน่ากลัวที่แพร่หลายไปในวงกว้างอย่างรวดเร็ว เพราะหากใครได้ฟังก็จะนำไปเล่าขานสืบต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สังคมจึงเกิดความโกลาหลวุ่นวาย ไม่มีใครกล้าดูวิดีโอเทปเพราะกลัวติดคำสาปมรณะ

นอกจากนี้ สิ่งของอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ตัวยังได้กลายเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนความน่ากลัวคำสาปมรณะของ ชะตะโกะ

หลักการที่ใช้พิสูจน์การติดคำสาปมรณะมีอยู่ 2 หลักการ คือ 1.หลังจากดูวิดีโอเสียงโทรศัพท์ดังขึ้น รับสายแต่ไม่มีเสียงคนพูด 2.เมื่อถ่ายรูปแล้วล้างฟิล์มออกมาใบหน้าผู้ถูกถ่ายเบลอ ทั้งโทรศัพท์และรูปถ่ายต่างเป็นสิ่งที่ถูกใช้งานทั่วไปในชีวิตประจำวัน การรับโทรศัพท์เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ส่วนรูปถ่ายที่มีความผิดปกติก็สามารถเกิดขึ้นได้เช่นกัน เนื่องจากในยุคนั้นใช้ม้วนฟิล์มในการถ่ายรูปหรือใช้การถ่ายจากกล้องโพลารอยด์ ความผิดปกติจึงสามารถเกิดขึ้นได้กับรูปถ่าย ถือเป็นเรื่องปกติ แต่หลังจากที่เกิดข่าวลือเรื่องวิดีโอคำสาปมรณะเพียงแค่ว่าโทรศัพท์ดังขึ้นหรือรูปถ่ายมีความผิดปกติ ผู้คนแตกตื่นและหวาดกลัวว่าจะติดคำสาปมรณะ

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน โทรศัพท์กับโทรศัพท์เป็นอุปกรณ์ที่วิญญาณใช้หลอกหลอนผู้คน เช่นเดียวกับซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริง วิญญาณของ คะยะโกะ ใช้พลังพิเศษส่งเสียงร้องของตนเองผ่านโทรศัพท์หลอกหลอน ฮิโตะมิ (Hitomi, 仁美) จนเธอตกใจและทิ้งโทรศัพท์ลงกับพื้น ในเวลาต่อมาพอเธอเข้ามาในห้องนอน หน้าจอโทรศัพท์ถูกทำให้กลายเป็นใบหน้าวิญญาณของ คะยะโกะ จึงกล่าวได้ว่าวิญญาณของ คะยะโกะ สามารถส่งสัญญาณเสียงและสัญญาณภาพไปยังเครื่องใช้ไฟฟ้าได้เช่นเดียวกับ ชะตะโกะ

บรรยากาศเมืองร้างในฉากสุดท้ายของซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน สร้างความรู้สึกสิ้นหวังให้กับผู้คน วิญญาณของ คะยะโกะ สังหารเหยื่อไปที่ละคน ในที่สุดไม่มีผู้ใดเหลือรอดแม้แต่ผู้เดียว ริกะ (Rika, 理佳) ถูกสังหารเป็นคนสุดท้าย เธอตกอยู่ในสภาพเดียวกับ คะยะโกะ กล่าวคือถูกฆาตกรรมแล้วซ่อนอำพรางศพไว้ในเพดานบ้าน หลังจากนั้นทั่วทั้งเมืองไร้ผู้คน มีแต่ความรกร้างว่างเปล่า ราวกับว่าผู้คนถูกวิญญาณของ คะยะโกะ สังหารจนไม่เหลือใครแล้ว ทั้งที่เมื่อก่อนเคยเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยผู้คนที่ใช้ชีวิตอย่างปกติสุข โลกของคนเป็นจึงถูกทำลายจากวิญญาณ

วิญญาณของ ชะตะโกะ และ คะยะโกะ กลับมา แก่แก่นผู้คนด้วยการใช้สิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันในการหลอกหลอน การกระทำลักษณะนี้จึงเป็นการคุกคามของผู้หญิงที่มีต่อสังคมมากกว่าตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในช่วงทศวรรษที่ 1990 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหญ่ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ก่อให้เกิดระบบสังคมที่ผลักผู้หญิงตกไปอยู่ในสถานะที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนในการใช้ชีวิตดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ของรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ระบบสังคมดังกล่าวนี้ถูกสร้างขึ้นจากอิทธิพลของผู้ชายที่มีอำนาจเป็นใหญ่ การหลอกหลอนของวิญญาณผู้หญิงลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงการตอบโต้ของผู้หญิงที่มีต่อสังคมที่ผู้ชายกุมอำนาจ

6. ความรุนแรงของวิญญาณผู้หญิงกับการต่อต้านระบบสังคมผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่

การดำเนินชีวิตของตัวละครผู้หญิงก่อนเสียชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ยากอย่างแสนสาหัส ตัวละครผู้หญิงใช้ชีวิตในครอบครัวที่ความสัมพันธ์ในครอบครัวราวฉาบและถูกกระทำความรุนแรง ผู้เป็นฝ่ายกระทำความรุนแรงคือผู้ชายในครอบครัวซึ่งก็คือพ่อหรือสามี การกระทำความรุนแรงมีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตัวละครผู้หญิงจึงพบเจอกับความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัส และสุดท้ายถูกฆาตกรรมอย่างเหี้ยมโหด แต่หลังจากกลายเป็นวิญญาณ ตัวละครผู้หญิงใช้คำสาปมรณะสังหารผู้คนอย่างไม่เลือกหน้า กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทุกคนในสังคมมีโอกาสเสียชีวิต การกระทำเช่นนี้เป็นการทำลายระบบสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่โดยใช้การแพร่กระจายคำสาปให้มีลักษณะเหมือนไวรัสที่แพร่ระบาดในสังคม

ซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู ได้นำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากระบบสังคมที่ไม่ยุติธรรมและการแก้แค้นเหยื่อผู้บริสุทธิ์ของวิญญาณผู้หญิง ในภาพยนตร์เรื่องนี้วิญญาณผู้หญิงสังหารผู้คน

อย่างไม่เลือกหน้า วิธีการสำคัญที่ใช้ในการทำให้เหยื่อผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตคือการใช้คำสาปมรณะ กล่าวคือเมื่อผู้ใดติดคำสาปนี้แล้วจะเสียชีวิต ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งของการใช้คำสาปมรณะคือ การทำให้คำสาปมรณะแพร่กระจายไปเป็นลูกโซ่ เหยื่อผู้บริสุทธิ์จึงมีโอกาสถูกคำสาปมรณะจนเสียชีวิต การแพร่กระจายคำสาปมรณะเป็นลูกโซ่ดังกล่าวนี้ เป็นเทคนิคการเชื่อมโยงกับแนวความคิดทางวิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่ง โดยการให้คำสาปมรณะติดต่อและแพร่กระจายเหมือนเชื้อไวรัส เช่น โรคเอดส์ โรคไวรัสอีโบล่า เป็นต้น (Oshima, 2010, p.77) การแพร่ระบาดของคำสาปมรณะจากวิญญาณผู้หญิงจึงเปรียบเสมือนภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้หญิงกับธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน แนวความคิดสตรีนิเวศนิยม (Ecofeminism) ซึ่งให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติของผู้หญิง (Treatment of woman) กับการปฏิบัติของสิ่งที่ไม่ได้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ (Treatment of non-human nature) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้หญิงเป็นเหยื่อที่ถูกกระทำเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ฯลฯ ส่วนผู้ชายเป็นฝ่ายกระทำที่สร้างสิ่งที่ไม่ได้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ภูมิเกณฑ์ กฎหมาย ธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งครอบงำสังคม (Warren, 1997, p.3) ในกรณีของซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู การแพร่ระบาดของคำสาปมรณะจึงเป็นการคุกคามจากผู้หญิงต่อระบบสังคมที่ผู้ชายสร้างขึ้น

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง ริงู หลังจากทีชะตะโกะ กลายเป็นวิญญาณที่มีความแค้น เธอได้ใช้คำสาปมรณะใส่ไว้ในม้วนวิดีโอเทปเพื่อให้คำสาปแพร่กระจายติดต่อไปเรื่อยๆเหมือนการแพร่กระจายของเชื้อโรค หากใครได้ดูวิดีโอคำสาปมรณะแล้วไม่อดสำเนาส่งให้ผู้อื่นดูต่อจะเสียชีวิตภายใน 7 วัน ส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์จำนวนมากซึ่งไม่รู้วิธีแก้คำสาปมรณะเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตของ

เธอ นับตั้งแต่วัยรุ่น 4 คนซึ่งไปเที่ยวยังบ้านพักตากอากาศเมืองอิสุพบเจอกับวิดีโอคำสาปมรณะโดยบังเอิญ จึงได้ดูแลติดตามคำสาปมรณะจนกระทั่งเสียชีวิตไปทุกคน หลังจากนั้นเหยื่อเคราะห์ร้ายได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือการเสียชีวิตของตัวละครเอกของเรื่อง ริวจิ ตัวละครตัวนี้เป็นผู้นำในการตามหาความจริงเกี่ยวกับวิดีโอคำสาปมรณะ เพราะเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความรู้ความสามารถ อีกทั้งยังมีพลังพิเศษในการใช้พลังจิตเพื่อดูภาพเหตุการณ์ในอดีต เขาเป็นความหวังในการไขปริศนาวิดีโอคำสาปมรณะ แต่สุดท้าย ริวจิ อาจารย์ผู้มากไปด้วยความสามารถกลับถูกวิญญาณ ซะคะโกะ หลอกหลอนจนเสียชีวิตอย่างน่าอนาถ โดยที่เขาไม่สามารถจะต่อต้านอะไรได้ เช่นเดียวกับดอกเตอร์คะวะจิริ (Kawajiriishi, 川尻医師) ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพลังจิตผู้ซึ่งไขปริศนาวิดีโอคำสาปมรณะด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ เขาเชื่อว่าการเคลื่อนที่ของพลังจิตสุดขั้วเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดวิดีโอคำสาปมรณะ จึงทำการทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อลบล้างคำสาปมรณะของวิญญาณ ซะคะโกะ แต่การทดลองล้มเหลว และเป็นต้นเหตุทำให้ดอกเตอร์คะวะจิริ เสียชีวิต

ในซีรีส์ภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง จูอน บ้านเป็นสถานที่เผยแพร่คำสาปมรณะ เหยื่อผู้เคราะห์ร้ายที่พลัดหลงเข้ามาในบ้านหลังนี้จะถูกวิญญาณแม่ลูก คะยะโกะ กับ โทะชิโอะ ตามไปหลอกหลอนและทำร้ายทุกที่ หรือในบางกรณีจะถูกสังหารที่บ้านหลังนี้โดยทันที นอกจากนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่เคยเข้าไปในบ้านหลังดังกล่าว จะถูกทำให้เสียชีวิตไปด้วย นักสืบ นะคะงะวะ (Nakagawa, 中川) กับนักสืบ อิงะระชิ (Igarashi, 五十嵐) เป็นตำรวจที่มีบทบาทสำคัญในการสืบหาความจริงเกี่ยวกับคดีการตายอย่างมีเงื่อนงำของสมาชิกในครอบครัว โทคินะงะ (Tokunaga, 徳永) ซึ่งเกิดจากน้ำมือของวิญญาณ ซะคะโกะ ตำรวจทั้งสองนายนี้

พยายามสืบหาจากหลักฐานต่างๆตามหลักการสืบสวนสอบสวนของตำรวจ แต่ความพยายามหาตัวฆาตกรไร้ผล เหยื่อผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตอย่างต่อเนื่องโดยที่ไม่สามารถหาตัวผู้ก่อเหตุได้ มีหน้าซ้ำตำรวจทั้งสองนายนี้ยังได้กลายเป็นเหยื่อของฆาตกรเสียเอง สุดท้ายไม่มีใครปราบปรามหรือยับยั้งบ้านคำสาปมรณะของวิญญาณ ซะคะโกะ ได้ เมืองทั้งเมืองจึงกลายเป็นเมืองร้าง เพราะผู้คนทยอยเสียชีวิตไปเรื่อยๆ

การแพร่กระจายคำสาปมรณะของวิญญาณผู้หญิงส่งผลให้เหยื่อผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตจำนวนมาก ผู้ชายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการไขปริศนาหรือพยายามสืบหาความจริง แต่สุดท้ายความพยายามทั้งหมดล้มเหลว และผู้ชายซึ่งเป็นความหวังของสังคมได้กลายเป็นเหยื่อการฆาตกรรมของวิญญาณผู้หญิงเสียเอง อำนาจของวิญญาณผู้หญิงจึงได้ทำลายระบบสังคมที่ผู้ชายครองอำนาจ

7. สรุป: การฟื้นฟูความปกติสุขในสังคมกับความน่ากลัวของวิญญาณผู้หญิง

ในสังคมปกติผู้หญิงใช้ชีวิตอยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจผู้ชาย จึงถูกกดขี่และกระทำความรุนแรง แต่การกลายเป็นวิญญาณช่วยให้ผู้หญิงหลุดพ้นจากอำนาจของผู้ชาย วิญญาณผู้หญิงใช้อำนาจพิเศษทำสิ่งที่ปรกติธรรมดาในชีวิตประจำวันให้กลายเป็นสิ่งที่น่ากลัว นอกจากนี้ยังแพร่กระจายคำสาปมรณะที่มีลักษณะเป็นภัยพิบัติ สังคมที่ผู้ชายกุมอำนาจจึงตกอยู่ในสภาวะโกลาหลอลหม่าน ถึงแม้ผู้ชายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อให้สังคมกลับคืนสู่ความปกติสุข แต่อำนาจของผู้ชายไม่สามารถต้านทานกับอำนาจของวิญญาณผู้หญิงได้ การกลายเป็นวิญญาณของผู้หญิงในภาพยนตร์สยองขวัญเรื่อง รินจุ และ จูอน จึงเป็นการพลิกกลับอำนาจของผู้หญิงในสังคม

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] อรรถยา สุวรรณระดา. (2557). *พีช ลัตว์ ตัวเลข กับตำนานยุคเทพเจ้าของญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] Aquila, M. L. (2014). *Movies as History: Scenes of America, 1930-1970*. North Carolina: McFarland.
- [3] Iles, T. (2007). *Japanese Horror Cinema (review)*. The Journal of Japanese Studies, 33(1), pp. 264-268.
- [4] McRoy, J. (2008). *Nightmare Japan: Contemporary Japanese Horror Cinema*. New York: Rodopi.
- [5] Mulvey, L. (1992). Visual Pleasure and Narrative Cinema. In G. Mast, M. Cohen, & L. Braudy (Eds.), *Film theory and criticism: introductory readings* (pp. 833-844): Oxford University Press New York.
- [6] Okano, H. (1993). *Women and Sexism in Shinto*. The Japan Christian Review, 59, pp. 27-28.
- [7] Richie, D. (2005). *A hundred years of Japanese film: A Concise History, with a Selective Guide to DVDs and Videos*. Tokyo: Kodansha International.
- [8] Warren, K. J. (1997). *One: Taking Empirical Data Seriously: An Ecofeminist Philosophical Perspective*. In K. J. Warren & N. Erkal (Eds.), *Ecofeminism: Women, culture, nature* (pp.3-20). New York: Indiana University Press.
- [9] 内山一樹 (2008). 「日本映画の怪奇と幻想」 一樹内山 (編) 『怪奇と幻想への回路：怪談からJホラーへ』 東京：森話社 pp.7-32.
- [10] 宇野恒弘 (2011). 『ゼロ年代の想像力』 東京：早川書房.
- [11] 大島清昭(2010). 『Jホラーの幽霊研究』 東京：秋山書店.
- [12] 北沢明弘(2000). 「日本の怪談映画の主役は幽霊・妖怪たち」 原口智生 & 村田英樹 (編) 『別冊 太陽 日本恐怖映画への招待』 東京：平凡社 pp.15-27.
- [13] Gender Equality Bureau Cabinet Office (2016). 第1節 配偶者等からの暴力の実態. 夫から妻への犯罪の検挙状況. Retrieved from http://www.gender.go.jp/about_danjo/whitepaper/h25/zentai/html/zuhyo/zuhyo01-05-04.html
- [14] 佐藤忠男(2006). 『日本映画史3』 東京：岩波書店.
- [15] _____(2007). 『日本映画史4』 東京：岩波書店.
- [16] 千田有紀 (2003a). 「家族規範の成立と変容」 土屋葉 (編) 『これからの家族関係学Toward the New Family Relations』 東京：角川書店pp25-48.
- [17] _____(2003b). 「家族規範の成立と変容」 土屋葉 (編) 『これからの家族関係学Toward the New Family Relations』 東京：角川書店pp25-48.

- [18] 中田秀夫(2002). 「最初の観客のつもりで怖さを演出する—中田秀夫 (特集日本映画を面白くする 7 人) 」 『広告批評』 261: pp. 124-133.
- [19] 『日本語大辞典講談社カラー版』 (1989). 東京: 講談社.
- [20] 鷺谷花(2008). 「『リング』三部作と女たちのメディア空間—怪物化する「女」、無垢の「父」」 一樹内山 (編) 『怪奇と幻想への回路: 怪談からJホラー』 東京: 森話 pp195-223.
-

หน่วยงานผู้แต่ง: นักศึกษาปริญญาโท คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Affiliation: Master's Course Student, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding email: natthakorn_k@ cmu.ac.th

พื้นที่ในนวนิยายเรื่อง กัซซุมิ ของ โยะมิโมะโตะ บะนะนะ

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่อง กัซซุมิ เป็นนวนิยายที่มุ่งนำเสนอคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ของหญิงสาวคนหนึ่งที่เกิดมามีสภาพร่างกายที่อ่อนแอและจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน แต่เธอมีจิตใจที่เข้มแข็งต่างจากสภาพร่างกายที่อ่อนแอและเธอมีกำลังใจที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป บทความวิจยนี้มุ่งศึกษาเรื่องพื้นที่ในนวนิยายเรื่อง กัซซุมิ ของโยะมิโมะโตะ บะนะนะ นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการต่อสู้กับความอ่อนแอทางร่างกายของกัซซุมิและมิตรภาพอันลึกซึ้งระหว่างสองสาวลูกพี่ลูกน้อง คือ กัซซุมิและมะริอะ โดยมีพื้นที่เมืองชายทะเลเป็นพื้นที่สำคัญของเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ในนวนิยายมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนแก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มุมมองและความคิดของตัวละคร ทำให้ตัวละครค้นพบตัวตนที่แท้จริงของตนเองและตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิต

คำ

สำคัญ

กัซซุมิ, พื้นที่, เมืองชายทะเล, โตเกียว

Space in Yoshimoto Banana's novel - Focusing on Tsugumi

Abstract

Tsugumi is a novel that aims to present the value of a young woman's existence. Although she was born with physical ailments and is terminally ill, she had strong will to live her life. The objective of this study is to explore the role of space in "Tsugumi" by Yoshimoto Banana. Tsugumi is a story about the struggle with the physical weaknesses of Tsugumi and the bond between two young female cousin, Tsugumi and Maria. The seaside town is a vital space in the story. The results indicated that space in the novel plays an important role in reflecting on the meaning of life and affects the behavioural changes, viewpoints and ideas of the characters. The characters discover their own identity and realise the value of being alive.

Key words

Tsugumi, Space, Seaside town, Tokyo

1. บทนำ

ทซุงมิ 『つぐみ』 เป็นนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยโยะมิโมะโตะ บะนะนะ (吉本ばなな) ซึ่งเป็นนามปากกาของโยะมิโมะโตะ มะโฮะโกะ (吉本真秀子) ในปี ค.ศ. 1988 ตีพิมพ์ครั้งแรกในชูโอโครน (中央公論) ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในชื่อ Goodbye Tsugumi โดยไมเคิล เอ็มมิลริช (Michael Emmerich) และได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ ลาก่อนทซุงมิ โดยเพลงดาบแม่น้ำร้อยสาย

ทซุงมิ เป็นหนึ่งในผลงานที่สร้างชื่อให้กับโยะมิโมะโตะ บะนะนะโดยผลงานเรื่องนี้ได้รับรางวัลยะมะโมะโตะงูโกะโร ครั้งที่ 2 (第2回山本周五郎賞) ในปี ค.ศ. 1989 และติดอันดับหนังสือขายดีอันดับ 1 ประจำปี ค.ศ. 1989 นวนิยายเรื่องนี้ยังทำให้เกิดปรากฏการณ์กระแสคลั่งไคล้บะนะนะขึ้นในหมู่วัยรุ่นญี่ปุ่น อีกทั้งยังถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ในปี ค.ศ. 1990 กำกับการแสดงโดยอิซิกะวะ จุน (市川準)

นวนิยายเรื่อง ทซุงมิ เป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ของตัวละครเอกหญิงทั้งสองคน คือ ทซุงมิและมะริอะ รูปแบบการเล่าเรื่องประกอบขึ้นด้วยตัวบท 12 ตอน โดยมีการตั้งชื่อแต่ละตอนไว้ด้วย ผู้เขียนเลือกใช้มุมมองแบบพรรณนาจำกัดขอบเขต กล่าวคือ ให้มะริอะตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งแทนตัวเองว่า “ฉัน” และเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นกับตนเองและเรื่องราวของทซุงมิโดยมีพื้นที่เมืองชายทะเลเป็นพื้นที่สำคัญของเรื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของพื้นที่ที่มีต่อแก่นเรื่องและพฤติกรรมของตัวละครในนวนิยายเรื่อง ทซุงมิ

3. ขอบเขตการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตการวิจัย

บทความฉบับนี้ศึกษาเรื่องพื้นที่ในนวนิยายเรื่อง ทซุงมิ โดยต้นฉบับวรรณกรรมที่นำมาศึกษาอ้างอิงมาจากเรื่อง ทซุงมิ

『つぐみ』 ของสำนักพิมพ์ชูโอโครน (中央公論)

3.2 วิธีดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาตัวบท วิเคราะห์บทบาทของพื้นที่ในเรื่องทซุงมิ ว่ามีความสัมพันธ์ต่อแก่นเรื่องและมีอิทธิพลต่อตัวละครสำคัญในเรื่องอย่างไร และสรุปผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. สมมติฐานการวิจัย

พื้นที่ในนวนิยายเรื่อง ทซุงมิ มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนแก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด จิตใจของตัวละคร ทำให้ตัวละครค้นพบตัวตนที่แท้จริงของตนเองและตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิต

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

5.1 นิยามศัพท์เฉพาะ

พื้นที่ หมายถึง ฉากในท้องเรื่อง มิติเวลาและสถานที่ที่มีความสัมพันธ์กับแก่นเรื่องและมีผลต่อลักษณะของความคิด ตลอดจนภาวะจิตใจและอารมณ์ของตัวละครในเรื่อง

5.2 ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่น

บทความฉบับนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับคำบางคำที่ใช้กันแพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเดิม เช่น โตเกียว ซากุระ เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เข้าใจบทบาทของพื้นที่ในนวนิยายของโยะมิโมะโตะ บะนะนะมากขึ้น

6.2 เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องพื้นที่ในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

¹ โรงแบบญี่ปุ่นที่ปูพื้นห้องด้วยเสื่อตะมะมิ เครื่องนอนที่ให้บริการในห้องพักจะเป็นฟูกปูบนพื้นเสื่ออีกทีหนึ่ง

7. พลการศึกษาและวิเคราะห์

7.1 เรื่องย่อ

ทซุงมิเป็นเด็กสาวที่ร่างกายอ่อนแอมาตั้งแต่เกิด เธอต้องเข้าออกโรงพยาบาลอยู่เป็นประจำ จนแพทย์ระบุว่าเธอจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน ทุกคนในครอบครัวของเธอจึงคอยเอาอกเอาใจและไม่มีใครกล้าขัดใจเธอ ทำให้ทซุงมิเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่ไม่เอาแต่ใจตัวเอง มีนิสัยก้าวร้าวและหยาบคาย เธออาศัยอยู่ที่เมืองชายทะเลในชนบทกับพ่อแม่และพี่สาวคือ โยโกะ รวมทั้งน้าและลูกสาวของน้าชื่อ มะริอะก็มาอาศัยอยู่ด้วย มะริอะเป็นลูกนอกสมรสเนื่องจากพ่อของมะริอะมีภรรยาอยู่แล้ว หลังจากที่พ่อของมะริอะได้ทำเรื่องหย่าขาดกับภรรยาเก่าเรียบร้อยแล้ว มะริอะและแม่ของเธอจึงได้ย้ายไปอยู่ที่โตเกียวเพื่ออยู่กับครอบครัว หลังจากที่มะริอะย้ายไปได้ไม่นานทซุงมิโทรศัพท์ไปแจ้งข่าวว่าครอบครัวของเธอกำลังจะปิดกิจการเรียวกัง ทซุงมิจึงชวนมะริอะมาเที่ยวช่วงปิดเทอมฤดูร้อน มะริอะจึงได้กลับมาที่เมืองชายทะเลอีกครั้ง การมาในครั้งนี้ทำให้มะริอะหวนระลึกถึงความทรงจำในวัยเด็กของเธอและความสัมพันธ์ของเธอกับทซุงมิ วันหนึ่งขณะที่มะริอะและทซุงมิพาเจ้าโปะชิสุนัขของเพื่อนบ้านไปเดินเล่นที่ชายทะเล พวกเขาได้พบกับเคียวอิจิลูกชายผู้จัดการโรงแรมแห่งใหม่ที่กำลังก่อสร้างอยู่กำลังพาเจ้าเคนโกะโรสุนัขคู่กายมาเดินเล่น มะริอะรู้สึกได้ว่าทั้งทซุงมิและเคียวอิจิมีใจให้กัน เมื่อมะริอะได้เห็นทซุงมิกำลังมีความรัก เธอก็ค้นพบว่าแท้จริงแล้วทซุงมิมิจิตใจที่เข้มแข็ง ต่างจากสภาพร่างกายภายนอกที่ดูอ่อนแอ วันหนึ่งเจ้าเคนโกะโรถูกพวกเด็กเกรซโหม่ไปและจับมันโยนทะเล ทุกคนจึงช่วยกันออกตามหาและช่วยมันกลับมาได้ แต่พอวันรุ่งขึ้นเจ้าเคนโกะโรก็หายไปอีกครั้ง คราวนี้ไม่มีใครหามันเจออีกเลย ทซุงมิโกรธมากจึงวางแผนที่จะแก้แค้นพวกเด็กเกรซพวกนั้นโดยเธอแอบมาขุดหลุมพรางไว้ที่สวนของเพื่อนบ้านทุกคืน ในที่สุดหนึ่งในพวกเด็กเกรซพวกนั้นก็ตกลงไปในหลุมนั้น ซึ่งหลุมนั้นลึกมาก แต่โชคดีที่โยโกะมาช่วยเอาไว้ได้ทัน โยโกะโกรธมากจึงต่อว่า

ทซุงมิเป็นการใหญ่ ทซุงมิรู้สึกสำนึกผิดจึงเอ่ยปากขอโทษโยโกะ พอวันรุ่งขึ้นทซุงมิป่วยหนักต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล ทซุงมิบอกมะริอะว่า “ฉันรู้สึกว่าคุณกำลังจะตาย ฉันไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกแล้ว” ทซุงมิจึงได้เขียนจดหมายถึงมะริอะ แต่แล้ววันต่อมาทซุงมิเกิดมีความมุ่งมั่นที่จะมีชีวิตอยู่ทำให้อาการของเธอดีขึ้น ทซุงมิได้โทรศัพท์ไปกำชับมะริอะว่าอย่าอ่านจดหมายที่เธอเขียนถึง เมื่อมะริอะได้อ่านจดหมายจากทซุงมิ ทำให้มะริอะรู้ว่าทซุงมิมิพลังในการดิ้นรนต่อสู้กับความอ่อนแอของร่างกาย เธอใช้ชีวิตอย่างเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยว

7.2 ตัวละครสำคัญในเรื่อง

ตัวละครสำคัญในเรื่องประกอบด้วยตัวละครเอกหญิง “ทซุงมิ” และ “มะริอะ ตัวละครเอกชาย “เคียวอิจิ” และตัวละครรอง “โยโกะ”

1. ยะมะโมะโตะ ทซุงมิ (山本つぐみ) ตัวละครเอกหญิง อายุ 18 ปี เธอเป็นคนสวย ฉลาดและเรียนเก่ง ทซุงมิมิร่างกายอ่อนแอมาตั้งแต่เกิดและเข้าใกล้ความตายอยู่ตลอดเวลา ทุกคนในครอบครัวจึงไม่มีใครกล้าขัดใจเธอ ทำให้ทซุงมิมิมีนิสัยก้าวร้าวและหยาบคาย ทซุงมิเป็นคนที่ใช้ชีวิตอยู่ไปวัน ๆ คิดถึงแต่เรื่องของตัวเอง

2. ฌิระกะวะ มะริอะ (白河まりあ) ตัวละครเอกหญิง อายุ 19 ปี มะริอะเป็นลูกพี่ลูกน้องกับทซุงมิและโยโกะ ชื่อของเธอตั้งตามพระนามของพระแม่มาริ มะริอะเป็นลูกนอกสมรส พ่อและแม่ของเธอแยกกันอยู่ มะริอะและแม่จึงมาอาศัยอยู่กับครอบครัวของทซุงมิ มะริอะเติบโตขึ้นที่เมืองชายทะเลในชนบทพร้อมกับทซุงมิและโยโกะ เธอเป็นคนมีน้ำใจและใจเย็น ผู้เขียนให้มะริอะเป็นผู้เล่าเรื่องทั้งหมดโดยใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า “ฉัน” เรื่องราวต่าง ๆ ดำเนินผ่านมุมมองของมะริอะ

3. ทะเกะอูชิ เคียวอิจิ (武内恭一) ตัวละครเอกชาย อายุ 19 ปี เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญตัวละครเอกหญิง เคียวอิจิเป็นลูกชายผู้จัดการโรงแรมขนาดใหญ่แห่งใหม่ที่กำลังก่อสร้างอยู่ ในวัยเด็กเคียวอิจิมีปัญหาเกี่ยวกับโรคหัวใจ แต่ได้รับการผ่าตัดจนหายเป็นปกติ เขาเป็นคนสุขุมเยือก

เย็นและมีความเป็นผู้ใหญ่ เคียวอิซึมิสุนัขคู่กายตัวหนึ่ง ชื่อเคนโกโร (権五郎)

4. ยะมะโมะโตะ โยโกะ (山本陽子) เธอเป็นพี่สาวของทซุงมิ อายุ 20 ปี โยโกะไม่ใช่คนสวยเหมือนทซุงมิ แต่เธอมีจิตใจอ่อนโยน พูดจาสุภาพนุ่มนวลและรักครอบครัว โยโกะรักทซุงมิมาก เธอคอยดูแลและเป็นห่วงทซุงมิอยู่เสมอ โยโกะเป็น ผู้ที่รองรับอารมณ์ของทซุงมิตลอดเวลา

7.3 การวิเคราะห์บทบาทของพื้นที่

ในวรรณกรรมแต่ละเรื่องจะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ นั่นก็คือ ฉาก สถานที่หรือพื้นที่ที่ผู้เขียนสามารถสร้างขึ้นจากจินตนาการหรืออ้างอิงจากสถานที่จริง ซึ่งวัลยา วิวัฒน์ศร (2541, น.70) กล่าวว่า การศึกษาบทบาทของสถานที่ในการเสนอภาพตัวละครนั้นจะเป็นการศึกษาบทบาทของสถานที่ในการเสนอลักษณะของตัวละครทั้งในแง่สถานภาพทางสังคม บุคลิกลักษณะและบุคลิกภาพ หรือการวิเคราะห์บทบาทของสถานที่ต่อการกระทำของตัวละคร

ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 5.1 นิยามศัพท์เฉพาะว่า พื้นที่หมายถึง ฉากในท้องเรื่อง มิติเวลาและสถานที่ที่มีความสัมพันธ์กับแก่นเรื่องและผลต่อลักษณะของความคิดตลอดจนภาวะจิตใจและอารมณ์ของตัวละครในเรื่อง วัลยา วิวัฒน์ศร (2541, น.2) กล่าวว่า “ในการศึกษาเรื่องมิติสถานที่นั้น ควรจะได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของนวนิยาย อันได้แก่ ตัวละคร โครงเรื่องและมิติเวลา จึงจะทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของสถานที่ของนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างครบถ้วน”

นวนิยายเรื่อง ทซุงมิ ผู้เขียนได้เสนอภาพพื้นที่ที่สำคัญสองแห่ง คือ เมืองชายทะเล (พื้นที่ชนบท) และโตเกียว (พื้นที่เมือง) เนื่องจากเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการนำเสนอโดยผ่านสายตาของมะริอะผู้เล่าเรื่อง เมืองชายทะเลมีเรียวกังของครอบครัวทซุงมิซึ่งเป็นเมืองที่มะริอะเติบโตขึ้นมาพร้อมกับทซุงมิและโยโกะผู้เป็นลูกพี่ลูกน้อง เมืองชายทะเลพื้นที่ชนบทจึงเป็นพื้นที่ที่มะริอะรู้สึก

ผูกพันและมีความหมายสำหรับเธอเป็นอย่างมาก ส่วนโตเกียวพื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่มะริอะได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม โตเกียวจึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอีกแห่งหนึ่ง เมืองชายทะเลและโตเกียวในเรื่องนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงฉากในนวนิยายเท่านั้น หากแต่มีความสัมพันธ์กับภาวะของจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ของตัวละครเอกหญิง ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพื้นที่ในนวนิยายจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและบริบทของพฤติกรรมของตัวละครได้ชัดเจนมากขึ้น

7.3.1 เมืองชายทะเล

เมืองชายทะเลเป็นพื้นที่สำคัญที่สุดของเรื่อง เนื่องจากเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นความทรงจำในการกลับมาเยือนเมืองชายทะเลอีกครั้งของมะริอะ ในช่วงฤดูร้อนหลังจากที่เธอและแม่ได้ย้ายไปอยู่กับครอบครัวที่โตเกียว

สทโรจน์ กิตติมหาเจริญ (2554, น.320) กล่าวว่า “การศึกษาประเด็นเรื่องของพื้นที่ประเด็นหนึ่งที่สำคัญและคงจะละเอียดไม่พูดถึงไปไม่ได้ก็คือการสร้าง ความทรงจำจากพื้นที่ที่ตัวละครเคยมีประสบการณ์หรือมีความทรงจำร่วมกัน ความทรงจำนั้นนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อตัวละครเพราะนอกจากจะเป็นการรื้อฟื้นความรู้สึกแล้วยังเป็นการรื้อฟื้นความโหยหาเหตุการณ์ในอดีตที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร เพื่อไม่ให้กลับไปสู่พื้นที่เดิมตรงนั้นหรือเป็นพลังเกื้อหนุนการมีชีวิตที่ดีต่อไป ก็ได้”

ในนวนิยายเรื่อง ทซุงมิ มีการนำเสนอพื้นที่เมืองชายทะเลเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำที่มีความหมายสำหรับมะริอะ ตัวละครเอกหญิงเป็นอย่างมาก เนื่องจากเมืองชายทะเลเป็นพื้นที่ที่มะริอะและแม่ของเธอใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัวของทซุงมิตั้งแต่เธอยังเด็ก มะริอะเติบโตขึ้นที่เมืองชายทะเลแห่งนี้ เธอจึงมีความผูกพันกับเมืองชายทะเลและครอบครัวของทซุงมิเป็นอย่างมาก เมื่อทซุงมิแจ้งข่าวว่าครอบครัวของเธอกำลังจะปิดกิจการ

เรียวกังเนื่องจากมีการก่อสร้างโรงแรมแห่งใหม่ขึ้น ทซุงมิ จึงชวนให้มะริอะกลับมาเที่ยวเมืองชายทะเลแห่งนี้อีกครั้ง พื้นที่เมืองชายทะเลที่สำคัญที่ปรากฏในเรื่อง ทซุงมิ ได้แก่บ้านทซุงมิ โรงพยาบาลและชายหาด

7.3.1.1 บ้านทซุงมิ

เมื่อพูดถึงคำว่า “บ้าน” เราจะนึกถึงสถานที่ที่เป็นที่อยู่อาศัย เป็นพื้นที่แห่งความรัก ความอบอุ่น และปลอดภัย บ้านเป็นศูนย์รวมของสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน บ้านทซุงมิซึ่งมะริอะและแม่ของเธอได้มาอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวของทซุงมิจึงกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ของครอบครัวสำหรับมะริอะและแม่ของเธอ พื้นที่แห่งนี้พื้นที่ที่มะริอะมีประสบการณ์หรือความทรงจำต่าง ๆ ร่วมกับทซุงมิและโยโกะ เป็นจุดเริ่มต้นของความรัก ความผูกพันระหว่างทซุงมิ มะริอะและโยโกะ พื้นที่แห่งนี้จึงมีความหมายสำหรับมะริอะเป็นอย่างมาก

ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยคำพูดของมะริอะว่า “ทซุงมิเป็นเด็กผู้หญิงที่ไม่น่ารักเลยจริง ๆ” มะริอะเติบโตขึ้นมาพร้อมกับ ทซุงมิและโยโกะถูกพี่ลูกน้องทำให้เธอได้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของทซุงมิที่กระทำต่อบุคคลในครอบครัวรวมทั้งตัวเธอเองด้วย เนื่องจากทซุงมิมิร่างกายอ่อนแอมาตั้งแต่เกิดและต้องเข้าออกโรงพยาบาลอยู่เป็นประจำ อีกทั้งแพทย์ระบุว่าเธอจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน ทำให้ทุกคนในครอบครัวไม่มีใครกล้าขัดใจเธอ ทซุงมิจึงมีนิสัยก้าวร้าว เอาแต่ใจตัวเอง ยิ่งเวลาที่อาการของเธอทรุดลงและถูกบังคับให้นอนอยู่บนเตียง ทซุงมิจะยิ่งก้าวร้าวมากขึ้น บางครั้งเธอจะฉีกผ้ามานอกเป็นชิ้น ๆ คว่ำจานอาหารทิ้ง ขว้างปาหนังสือทั้งชั้นลงไปบนพื้นห้อง หรือแอบเอาสัตว์ต่าง ๆ เข้าไปไว้ในห้องนอนแขกของเธอ เรียวกังซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับครอบครัวของเธอ นอกจากนี้เวลาอยู่บ้านทซุงมิจึงจะก่อกวนครอบครัวของเธอ เตะจันข้าวสุก ไม่ยอมพูดคำว่า “ขอโทษ” เวลาที่ทำความผิด พูดจาไม่สุภาพและชอบพูดโกหก เป็นต้น ส่วนโยโกะพี่สาวของทซุงมิมักจะถูกทซุงมิพูดจาไม่ดีใส่

แต่โยโกะก็ไม่ถือสา เธอรักและคอยเป็นห่วงทซุงมิอยู่เสมอ

เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมของทซุงมิดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่า“ทซุงมิเป็นเด็กผู้หญิงที่ไม่น่ารักเลยจริง ๆ” ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของทซุงมินั้นส่วนหนึ่งมาจากการเลี้ยงดูของครอบครัว เพราะเธอถูกตามใจจนเสียคนนั่นเอง เนื่องจากทุกคนในครอบครัวกลัวว่าทซุงมิจะเป็นอะไรไปเพราะเธออ่อนแอมาก ทุกคนจึงพยายามทำทุกวิธีเพื่อให้ทซุงมิมีชีวิตอยู่ต่อไป แม่ของทซุงมิมักพาทซุงมิเข้าปรึกษาแพทย์ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ เพื่อต่อชีวิตของทซุงมิไว้นานที่สุด

ส่วนเหตุการณ์ที่มะริอะเจอเข้ากับตัวเธอเองนั้นเกิดขึ้นตอนที่เธอเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่สอง หลังจากที่คนตาของเธอจากไป มะริอะรู้สึกเสียใจเป็นอย่างมากแต่ทซุงมิได้ปลอมลายมือและนำจดหมายที่เธอเป็นคนเขียนขึ้นมากลั่นโกหกมะริอะว่าเป็นจดหมายจากคนตาของเธอเขียนทิ้งไว้ให้ มะริอะดีใจมากคิดว่าเป็นจดหมายจากคนตาจริง ๆ แต่เธอกลับถูกทซุงมิหัวเราะเยาะที่มะริอะถูกหลอกง่าย ๆ มะริอะรู้สึกโกรธมากที่ทซุงมิมาเล่นตลกกับความรู้สึกของเธอแต่แล้วมะริอะก็ต้องประหลาดใจที่ทซุงมิเอ่ยปากขอโทษเธอ เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้มะริอะและทซุงมิกลายเป็นเพื่อนสนิทกัน

จะเห็นได้ว่าทซุงมิทำตัวไม่ดีกับทุกคนในครอบครัว ทั้ง ๆ ที่เวลาที่เธออยู่ต่อหน้าคนอื่นเธอจะเปลี่ยนไปราวกับเป็นคนละคน ดังจะเห็นได้จากการที่ทซุงมิเปลี่ยนเพื่อนชายอยู่เสมอแต่ผู้คนกลับมองว่าเธอมีเสน่ห์และมีน้ำใจทำให้หนุ่ม ๆ หลงรักเธอ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ทซุงมิประพฤติตัวแตกต่างกันในยามที่อยู่ที่บ้านกับตอนที่อยู่กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัวนั้นเป็นเพราะทซุงมิต้องการเรียกร้องความสนใจจากคนในครอบครัว เนื่องจากบ้านเป็นพื้นที่เพียงแห่งเดียวที่เธอสามารถแสดงออกถึงตัวตนที่แท้จริงของตนเอง ในขณะที่เวลาที่ทซุงมิอยู่กับบุคคลอื่นเธอจะต้องเสแสร้งประพฤติตัวสุภาพ เรียบร้อย นั่นเป็นเพราะทซุงมิ

ไม่ต้องการแสดงให้ใคร ๆ เห็นถึงความอ่อนแอของตัวเธอ เธอพยายามที่จะดิ้นรนต่อสู้กับความเจ็บป่วยทางร่างกาย

บ้านนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไป บ้านมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพของผู้อยู่อาศัย บ้านที่ซุซุมิเป็นพื้นที่ของครอบครัวที่แสดงให้เห็นถึงความรัก ความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดที่ทุกคนในครอบครัวมีให้แก่กัน ดังจะเห็นได้จากตอนที่ซุซุมิแอบไปขุมหลุมลึกเพื่อแก้แค้นให้กับสุนัขของเคียวอชิ โยโกะโกรธมากที่ซุซุมิทำเรื่องที่ทำร้ายตัวเองเช่นนี้ เธอจึงมาต่อว่าซุซุมิว่า “เธออายุไม่ยืนแน่ ถ้าเธอยังทำเรื่องแบบนี้” ซึ่งเหตุการณ์นั้นเป็นครั้งแรกที่โยโกะขึ้นเสียงใส่ซุซุมิเพราะความเป็นห่วงน้องสาวและเป็นครั้งแรกที่ซุซุมิเอ่ยปากขอโทษในเรื่องที่เธอได้กระทำ ลงไป สำหรับซุซุมิผู้มีชีวิตอยู่ใกล้ความตายตลอดเวลา ครอบครัวจึงกล่าวได้ว่าเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้ซุซุมิมีชีวิตอยู่ได้ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดก็ขึ้นอยู่กับกำลังใจของซุซุมิเองด้วย

เหตุการณ์หนึ่งในคืนก่อนวันงานเทศกาล ทั้งมะริอะและซุซุมิล้มป่วย มะริอะมีไข้จนลุกไม่ขึ้น ซุซุมิซึ่งเคยชินกับการ ไม่สบายจึงพูดกับมะริอะว่า

「気力だけで生きてるって言ってくれ」 (หน้า 141)

“คนเรามีชีวิตอยู่ได้ด้วยกำลังใจเท่านั้น”

คำพูดปลอบใจของซุซุมิแสดงให้เห็นถึงจิตใจที่เข้มแข็งของเธอที่ต้องมีชีวิตอยู่ต่อไป ไม่ว่าจะเจ็บป่วยสักเพียงใดก็ตาม กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการมีชีวิตอยู่ มะริอะได้ค้นพบตัวตนที่แท้จริงของซุซุมิว่าเธอมีพลังใจที่แข็งแกร่งที่ต้องต่อสู้กับความเจ็บป่วยทางร่างกายอยู่ตลอดเวลา

7.3.1.2 โรงพยาบาล

เมื่อพูดถึงคำว่า “โรงพยาบาล” เราจะนึกถึงสถานที่ที่ให้บริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ในยามที่เราเจ็บป่วย โรงพยาบาลเป็นพื้นที่เฝ้าระวังรักษาอาการ โรงพยาบาลเป็นพื้นที่แห่งการเกิดและการตาย ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าโรงพยาบาลเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

และความตาย ในเรื่อง ซุซุมิ โรงพยาบาลเป็นพื้นที่แห่งหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับซุซุมิ เนื่องจากสภาพร่างกายที่อ่อนแอ ทำให้ซุซุมิต้องเข้าออกโรงพยาบาลเป็นประจำ ซุซุมิไม่เคยออกจากเมืองชายทะเลแห่งนี้เลยนอกจากไปโรงพยาบาล ทำให้ซุซุมิไม่มีเพื่อน มะริอะจึงเป็นทั้งญาติและเพื่อนที่ซุซุมิสนิทสนมมากที่สุด เหตุการณ์หนึ่งหลังจากที่ซุซุมิขุมทะเลกำลังที่มีอยู่ไปขุมหลุมพรางเพื่อล่อให้พวกเด็กเกรที่ทำให้เจ้าเคนโกะโรสุนัข คู่กายของเคียวอชิหายไปตกลงไป วันรุ่งขึ้นซุซุมิป่วยหนักและถูกส่งตัวเข้ารับรักษาที่โรงพยาบาล ซุซุมิบอกกับมะริอะที่มาเยี่ยมเธอว่า

「あのな、おまえにだけ言うけどな、あたし、だめかもしれない。きっと死ぬ」 (หน้า 203)

“คือว่า ฉันบอกเธอคนเดียวเท่านั้นนะ ฉันนะ อาจจะจบแค่นี้ ฉันกำลังจะตาย”

เมื่อได้ยินซุซุมิพูดเช่นนั้น มะริอะจึงบอกกับซุซุมิว่า ฉันได้ยินว่าเธอกำลังจะหายดีไม่ใช่หรือ เหตุผลที่พ่อแม่ของเธอพาเธอมาอยู่ที่โรงพยาบาลก็เพราะกลัวว่าเธอจะไปทำเรื่องไม่ดีอีก พวกท่านเป็นห่วงเธอมากนะ พวกท่านจึงใช้โรงพยาบาลเป็นที่เฝ้าระวังจิตใจ ซุซุมิจึงพูดว่า

「わかるだろう、人の生き死についていうのはそんなもんじゃない。もう、やる気がないんだよ、まったくないんだ」 (หน้า 203)

“เธอเข้าใจที่ฉันพูดใช่ไหม ไม่ว่าจะอยู่หรือตาย มันก็ไม่เกี่ยวกับเรื่องไร้สาระนั้นหรอก ฉันไม่รู้สักอย่างที่มีชีวิตอยู่อีกต่อไปแล้วละ ไม่อยากจริง ๆ”

จากตัวบทที่ยกมานี้ จะเห็นว่าซุซุมิไม่มีกำลังใจที่จะมีชีวิตอยู่อีกต่อไป มันเหมือนกับว่าเธอสูญเสียพลังชีวิตไป ทั้ง ๆ ที่ ซุซุมิไม่เคยใส่ใจกับความตายมาก่อน แต่ตอนนี้มันกลับทำให้เธอรู้สึกกลัว ซุซุมิเกิดความรู้สึกสับสนในใจ เมื่อไม่มีกำลังใจทำให้อาการของซุซุมิทรุดลง หลังจากมะริอะเดินทางกลับโตเกียวไป แม่ของซุซุมิก็โทรศัพท์ไปแจ้งข่าวว่าซุซุมิอาการดีขึ้นแล้ว

ท์ซุงมิมีความมุ่งมั่นที่จะมีชีวิตอยู่ เธอเข้มแข็งมาก โรงพยาบาลจึงเป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างชีวิตและความตาย การที่ท์ซุงมิจัดว่าตัวเองกำลังจะตายทำให้อาการของเธอทรุดลงเรื่อย ๆ เธอจึงไม่มีกำลังใจที่จะมีชีวิตอยู่ มันเปรียบเหมือนเธอกำลังหลงเข้าไปอยู่ในโลกแห่งความตาย ดังนั้นท์ซุงมิจึงได้เขียนจดหมายถึงมะริอะ ซึ่งเนื้อความในจดหมายทำให้รู้ว่าท์ซุงมิเข้าใจชีวิตมากขึ้นและคิดทบทวนถึงการใช้ชีวิตที่ผ่านมาของตัวเอง ชีวิตคนเราในช่วงเวลาสั้น ๆ มันก็จะมีเรื่องดี ๆ เกิดขึ้นเสมอ เพียงแค่เราหามันให้เจอเท่านั้นเอง แล้วมันก็จะผ่านไปได้ ดังนั้นเมื่อท์ซุงมิมิจิตใจที่เข้มแข็งและมีพลังที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป เธอจึงสามารถฟื้นขึ้นมามีชีวิตใหม่และกลับเข้ามาอยู่ในโลกแห่งชีวิตได้อีกครั้ง โรงพยาบาลเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตและความตาย

7.3.1.3 ชายหาด

นอกจากเรียวกังที่มะริอะและแม่ใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองชายทะเลแห่งนั้นแล้ว ชายหาดเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพระหว่างมะริอะและท์ซุงมิ ช่วงเวลาที่มะริอะใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองชายทะเลเธอจะออกไปเดินเล่นที่ชายหาดทุกเช้ากับเจ้าโปะชิสุนัขของเพื่อนบ้าน เจ้าโปะชิเป็นสุนัขที่เคยกัดท์ซุงมิมาก่อนเนื่องจากท์ซุงมิชอบไปรังแกมัน ตอนที่มันยังเป็นลูกสุนัข เวลามันเห็นท์ซุงมิเข้า มันจะเห่าเสียงดังทุกครั้ง หลังจากนั้นไม่นานท์ซุงมิก็ก้าวกับเจ้าโปะชิได้ดี การที่ท์ซุงมิออกมาเดินเล่นกับมะริอะและเจ้าสุนัขด้วย ทำให้มะริอะรู้สึกมีความสุขที่เห็นท์ซุงมิร่าเริงและเป็นมิตรกับเจ้าสุนัข

最後の頃、私はすぐ裏の田中さんの家で飼われている「ポチ」という平凡な名前の秋田犬を連れて毎朝のように浜へ散歩に行った。(中略) いつの頃から、つぐみもその散歩についてくるようになった。それは私にとってとても喜ばしいことだった。(หน้า 27)

ระยะหลัง ๆ ฉันพาเจ้าโปะชิสุนัขพันธุ์อะกิตะของครอบครัวมะริอะที่อยู่บ้านติดกับด้านหลังของเรียวกัง

ไปเดินเล่นที่ชายหาดทุกเช้า..ฉันจำไม่ได้ว่าตั้งแต่เมื่อไหร่ที่ท์ซุงมิเริ่มมาเดินเล่นด้วย นั่นทำให้ฉันมีความสุขจริง ๆ หลังจากที่มะริอะย้ายไปอยู่ที่โตเกียวแล้ว ทุกวันพอถึงเวลาเจ้าโปะชิจะส่งเสียงเรียกท์ซุงมิให้พามันออกไปเดินเล่นแทน ท์ซุงมิจึงพาเจ้าโปะชิออกไปเดินเล่นที่ชายหาดเป็นประจำ ชายหาดจึงเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพระหว่างท์ซุงมิกับเจ้าโปะชิ จากเดิมที่เคยเกลียดกันก็เปลี่ยนเป็นมิตรและเข้ากันได้ดี พื้นที่ชายหาดทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของท์ซุงมิ กล่าวคือ ท์ซุงมิดูสดใส ร่าเริงขึ้น ชายหาดจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นตัวตนที่แท้จริงของท์ซุงมิ

นอกจากนี้ก่อนที่มะริอะจะย้ายไปอยู่กับครอบครัวที่โตเกียว มะริอะและท์ซุงมิได้นั่งมองทะเลด้วยกัน มะริอะได้พูดขึ้นมาว่า

「つぐみ、私、自分が今さら海のないところで暮らせるなんて信じられない」(หน้า 31)

“ท์ซุงมิ ฉันไม่อยากที่จะเชื่อว่าตัวเองจะไปใช้ชีวิตอยู่ในที่ที่ไม่มีทะเล”

เมื่อได้ยินมะริอะพูดเช่นนั้น ท์ซุงมิจึงพูดสวนกลับไปว่า

「何かを得る時は、何かを失うように決まってるだろ。おまえはやっと親子3人仲良く暮らせるんじゃないか。前妻を追んだしてさあ。それに比べれば、海ぐらい何だってんだ。子供だなあ、お前も」(หน้า 31)

“ในโลกนี้ได้อย่างก็ต้องเสียอย่างเสมอ มันเป็นแบบนี้แหละ ในที่สุดพวกเธอสามคนพ่อแม่ลูกจะได้อยู่ด้วยกันแล้วไม่ใช่เหรอ เธอได้ภรรยาเก่าออกไปได้แล้วนี่ ยังจะต้องการอะไรอีกล่ะ ทะเลมันจะไปเทียบอะไรได้กับสิ่งเหล่านั้น เธอเป็นเด็กซะจริง”

คำพูดของท์ซุงมิทำให้มะริอะรู้สึกประหลาดใจ เธอคิดว่าเธอเข้าใจความรู้สึกของท์ซุงมิที่ต้องเกิดมามีสภาพร่างกายอ่อนแอ ไม่รู้ว่าจะความตายจะมาเยือนเมื่อไหร่ ท์ซุงมิต้องฝืนทำตัวแข็งแกร่งเวลาที่อยู่

ต่อหน้าคนอื่น ทั้ง ๆ ที่ลึก ๆ ในใจของเธอนั้นต้องต่อสู้กับความอ่อนแอของร่างกาย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคำพูดของมะริอะที่พูดว่า “...ตัวเองจะไปใช้ชีวิตอยู่ในที่ที่ไม่มีทะเล” นั้นสื่อความหมายว่า เธอจะต้องไปอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีที่ซุ้มนั่นเอง ส่วนความหมายโดยนัยของคำว่า “ทะเล” หมายถึง “ความอ้างว้าง” คำพูดของมะริอะจึงแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้างของมะริอะที่ต้องจากเมืองชายทะเลแห่งนี้ไปยังพื้นที่อื่นซึ่งไม่มีที่ซุ้มน้อยด้วย ซึ่งวะตะนะเบะ คะโอะริ (2005:122) กล่าวว่า “สำหรับมะริอะแล้วทะเลเป็นบ้านเกิดชั่ว นิรันดร์เป็นครอบครัว ในการมาเยือนเมืองชายทะเลครั้งสุดท้ายนี้ ทะเลจึงเป็นพื้นที่เยียวยาจิตใจ ทะเล (ชายหาด) มีอิทธิพลต่อตัวละครต่าง ๆ และยังแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของตัวละคร ทะเลจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง”²

ส่วนคำพูดของทซุ้มิจากข้อความที่ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นว่าทซุ้มิรู้สึกยินดีกับมะริอะที่เธอจะได้อยู่กับครอบครัวอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ถึงแม้ว่าพื้นที่แห่งนั้นจะไม่มีที่ซุ้มน้อยก็ตาม มะริอะจะต้องมีความสุขกับชีวิตใหม่และมีครอบครัวที่สมบูรณ์อย่างแท้จริงหลังจากที่เธอเฝ้ารอมานาน

พื้นที่ชายหาดจึงเป็นพื้นที่ที่ทำให้มะริอะเข้าใจทซุ้มิมากขึ้น มะริอะรู้สึกทราบดีว่าได้เห็นตัวตนจริง ๆ ของทซุ้มิว่าเธอมี “ตัวตน” อันแข็งแกร่งและเป็นตัวของตัวเองจนนึกไม่ถึง ซึ่งทซุ้มิเก็บซ่อนความรู้สึกเหล่านั้นไว้มาโดยตลอด

พื้นที่ชายหาดยังเป็นพื้นที่ที่เกิดมิตรภาพระหว่างทซุ้มิ มะริอะและเคียวอิชิอีกด้วย ในวันหนึ่งที่มะริอะและทซุ้มิพาเจ้าโปะชิไปเล่นที่ชายหาด พวกเขาได้เห็นสุนัขพันธุ์ปอมเมอเรเนียนตัวหนึ่งถูกล่ามไว้อยู่ที่ฐานของรูปปั้น พอเจ้าสุนัขมันเห็นเจ้าโปะชิก็เลยเห่าและกัดเข้าให้ ทำให้มะริอะต้องเข้าไปห้ามพวกมัน มะริอะจึงถูกสุนัขขบที่ข้อเท้า เคียวอิชิจึงเข้ามาห้ามปราบเจ้าเคนโกะโรสุนัขของเขาและได้เฝ้าปากขอโทษ มะริอะที่สุนัขของเขาทำให้เธอได้รับบาดเจ็บ เหตุการณ์

ในครั้งนั้นทำให้ ทซุ้มิและมะริอะได้รู้จักกับเคียวอิชิเป็นครั้งแรก

จะเห็นได้ว่า ทซุ้มิรู้สึกหลงรักเคียวอิชิตั้งแต่แรกพบ เนื่องจากตอนที่เคียวอิชิถามทซุ้มิว่าเธอเป็นอะไรหรือเปล่า ทซุ้มิตอบอย่างเอียงอ้าย อีกทั้งตอนที่มะริอะเชื่อว่าทซุ้มิแอบชอบเคียวอิชิใช้ไหม ทซุ้มิก็ไม่ได้มีท่าทีตกใจแต่อย่างใด เธอกลับตอบมะริอะว่า

「あいつ、ただ者じゃなかったな」(หน้า 79)

“หมอนั่น ก็ดูน่าสนใจดีนะ”

ชายหาดจึงเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพที่ทำให้พวกเขาเป็นเพื่อนกันและหลังจากนั้นไม่นานทซุ้มิและเคียวอิชิก็คบหาได้ใจกัน พวกเขาทั้งสองคนมักจะมาเดินเล่นที่ชายหาดเป็นประจำ พื้นที่ชายหาดจึงเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพระหว่างทซุ้มิและเคียวอิชิ ทำให้ทั้งสองคนได้พบกันและรักกัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็น “ตัวตน” ของทซุ้มิ เพราะทซุ้มิพูดกับเคียวอิชิด้วยน้ำเสียงที่แตกต่างจากที่เธอพูดกับคนอื่น ซึ่งแสดงว่าทซุ้มิให้ความสำคัญกับเคียวอิชิ เธอต้องการแสดงให้เคียวอิชิเห็นตัวตนจริง ๆ ของเธอ โดยไม่ต้องเสแสร้งพูดจาสุภาพอย่างที่เธอกระทำกับคนอื่น

นอกจากนี้ชายหาดยังเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงความรักฉันทันที่โยโกะมีต่อทซุ้มิอีกด้วย ในสมัยที่พวกเขาอยู่ชั้นประถมศึกษาและติดละครโทรทัศน์เรื่องหนึ่ง เมื่อละครถึงตอนอวสานทำให้พวกเขาเสียใจมากจนนอนไม่หลับ มะริอะจึงชวน โยโกะออกไปเล่นที่ชายหาดและทั้งสองคนได้พบกับทซุ้มิโดยบังเอิญ ทซุ้มิออกมาเล่นที่ชายหาดโดยไม่ได้สวมรองเท้า เมื่อโยโกะเห็นดังนั้น เธอจึงรีบถอดรองเท้าของเธอออกแล้วส่งให้น้องสาวทันที แต่ทซุ้มิกลับทำท่าว่าไม่สนใจแต่ก็รับไปสวมไว้เพราะความหนาว การกระทำของโยโกะแสดงให้เห็นถึงความรักที่เธอมีต่อน้องสาว เธอยอมเสียสละทุกอย่างเพื่อน้องสาว ถึงแม้ว่าทซุ้มิจะพูดจาไม่ดีใส่เธอ หรือทำเรื่องไม่ดีกับเธอก็ตาม ดังที่มะริอะได้พูดถึงบุคคลผู้เคราะห์ร้ายที่ต้องทนกับความร้ายกาจของทซุ้มิสาม

² 渡辺香(2005.3). 『TUGUMI』における吉本ばなの自然観 国文学論輯 第二十六号

อันดับว่าแม่ของทซุงมิ โยโกะ แล้วก็ตัวเธอ

พื้นที่ชายหาดจึงกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความรักของพี่สาวที่มีต่อน้องหรือความรักระหว่างชายหญิง พื้นที่แห่งนี้ทำให้เข้าใจตัวละครมากขึ้นและเกิดการตระหนักรู้ของตัวละคร ทำให้ตัวละครได้พบกับความสุขซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเยียวยาวิธีหนึ่ง

7.3.2 โตเกียว

นอกจากเมืองชายทะเลซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตัวละครเอกทั้งสองคนมีความผูกพันกันแล้ว พื้นที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในเรื่องก็คือ โตเกียว โตเกียวเป็นพื้นที่ที่มะริอะได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว

ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการแนะนำตัวมะริอะว่าเธอเป็นลูกนอกสมรส พ่อกับแม่ของมะริอะแยกกันอยู่เนื่องจากพ่อของเธอกำลังเดินเรื่องขอหย่ากับภรรยาคนก่อนอยู่ มะริอะและแม่จึงมาอาศัยอยู่กับครอบครัวของทซุงมิ

私と母は、つぐみの家である山本旅館の離れに2人で住んでいた。
私の父親は東京で、長く別居していた妻との離婚を成立させて私の母と正式に結婚するために苦労していた。(中略) 本人同士は晴れて家族3人東京で暮らせる日を夢見て、結構楽しそうだった。(หน้า 9-10)

ฉันกับแม่อาศัยอยู่ในบ้านพักรับรองแขกของเรียวกังยะมะโมะโตะกันเพียงสองคน เรียวกังแห่งนี้เป็นบ้านของทซุงมิ พ่อของฉันอยู่ที่โตเกียว เขากำลังวุ่นวายอยู่กับการพยายามทำเรื่องขอหย่ากับภรรยาซึ่งแยกกันอยู่มานานแล้ว เพราะพ่อกับแม่ต้องการแต่งงานกันอย่างเป็นทางการ ...ทั้งพ่อและแม่ของฉันฝันถึงวันที่พวกเราสามคนจะได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวอย่างแท้จริงในโตเกียว ได้อย่างเปิดเผย ทำให้ชีวิตของทั้งคูมีความสุขดี

จากข้อความข้างต้น ทำให้รู้ว่าเดิมทีมะริอะ

และแม่อาศัยอยู่ที่เมืองชายทะเล มะริอะเติบโตขึ้นที่เมืองชายทะเลในชนบทพร้อมกับทซุงมิและโยโกะ จนกระทั่งพ่อของเธอได้ทำเรื่องขอหย่ากับภรรยาคนเก่าเรียบร้อยแล้ว มะริอะและแม่ของเธอจึงย้ายไปอยู่ที่โตเกียว ซึ่งคิมะตะ ชะโตะมิ (1999:92) กล่าวว่า “การที่มะริอะกับแม่ใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองชายทะเลซึ่งเป็นบ้านของน้ำที่เปิดกิจการเรียวกัง แม่ของเธอจึงช่วยงานที่เรียวกัง ส่วนพ่อที่อยู่โตเกียวก็แวะมาเยี่ยมเยียนเป็นครั้งคราว เป็นสภาพที่ไม่มั่นคงมานาน แต่อย่างไรก็ตามการหย่าร้างอย่างเป็นทางการของพ่อ ทำให้แม่และมะริอะได้มาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันที่โตเกียว”³

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับคำกล่าวของคิมะตะ ชะโตะมิ เนื่องจากมะริอะและแม่ของเธอต้องใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันสองคนมานาน โดยไม่มีพ่อ ถึงแม้ว่าพ่อของเธอจะแวะมาหาบ้างแต่ก็ไม่สามารถอยู่กับเธอได้นานเพราะต้องกลับไปทำงานที่โตเกียว ด้วยเหตุนี้ โตเกียวจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่แห่งความหวัง ความฝันของคนที่รอคอยที่จะได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

漁業と観光で静かに回る故郷の町を離れて、私は東京の大学へ進学した。ここでの毎日 また、とても楽しい。(หน้า 7)

ฉันจากเมืองซึ่งฉันเติบโตขึ้นมา เมืองอันสงบเงียบที่ฉันเคยได้อาศัยอยู่ได้ด้วยการประมงและการท่องเที่ยวมาเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยในโตเกียว ทุกวันฉันสนุกสนานมากกับการใช้ชีวิตที่นี่

เมื่อมะริอะและแม่ของเธอได้เคลื่อนย้ายจากพื้นที่ชนบทเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เมือง โตเกียวเมืองที่มีการเคลื่อนย้ายสูง เมืองที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสมัยใหม่ ทำให้เห็นสภาพของสังคมญี่ปุ่นที่มีการเคลื่อนย้ายสูง สภาพครอบครัวที่เปลี่ยนจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น การเคลื่อนย้ายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มะริอะและแม่จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่แห่งใหม่นี้ ถึงแม้ว่าโตเกียวจะเป็นพื้นที่แปลกใหม่

³ 木股知史(1999)『吉本ばなな イエローページ』東京：荒地出版社

สำหรับมะริอะและแม่ก็ตาม แต่พื้นที่แห่งนี้ก็เป็นพื้นที่ที่พวกเธอรอคอยมานาน มะริอะและแม่มีความสุขมากที่ได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตาพ่อแม่ลูก ชีวิตใหม่ของมะริอะและแม่เริ่มต้นขึ้นที่นี่ พื้นที่แห่งใหม่ที่ทุกคนพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าการใช้ชีวิตในเมืองจะแตกต่างจากเมืองชายทะเลที่มะริอะและแม่ของเธอเคยใช้ชีวิตอยู่ก็ตาม ตอนที่มะริอะย้ายมาอยู่โตเกียวใหม่ ๆ เธอมักจะสงสัยว่าทำไมผู้คนที่นี่จึงไม่โง่งมง่ายกับเรื่องไม่เป็นเรื่อง เช่น ฝนตก ข้าวโม่งเรียนถูกยกเลิก เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเมืองที่มีความเป็นสมัยใหม่ มีความสับสนวุ่นวาย ผู้คนต่างคนต่างใช้ชีวิตของตัวเองโดยไม่มีใครสนใจใคร ทำให้ผู้คนมีความเครียดสูง หงุดหงิดกับเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ง่าย

หลังจากที่ครอบครัวของมะริอะได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน พ่อของเธอจะมีความสุขกับการได้กลับบ้านทุก ๆ เย็น เขามักจะซื้อของติดไม้ติดมือกลับมาบ้านทุกครั้ง พอถึงวันหยุดเขาก็จะพามะริอะและภรรยาไปเที่ยวบ้าง ออกไปทานอาหารนอกบ้านบ้างหรือไม่ก็ลงมือทำอาหารให้ทานบ้าง พฤติกรรมของพ่อของมะริอะแสดงให้เห็นว่าเขามีความสุขที่ได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวกับคนที่เขารัก เนื่องจากเขาไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับภรรยาและลูกสาวมาเป็นเวลานาน เขาจึงพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชดเชยให้กับมะริอะและแม่ของเธอ อยู่มาวันหนึ่งมะริอะได้บังเอิญเห็นพ่อของเธอซึ่งกำลังจะเดินทางกลับบ้านมีสีหน้าเคร่งขรึมแล้วก็มีผู้หญิงคนหนึ่งยื่นซองเอกสารที่พ่อลืมไว้ให้ ทำให้มะริอะได้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของพ่อก่อนที่เธอและแม่จะมาอยู่ด้วย เธอเข้าใจถึงความเหน็ดเหนื่อยของพ่อ มะริอะจึงบอกกับพ่อของเธอว่า

「お父さん、あんまり無理をしてオーバーヒートしないでね」 (หน้า 47)

“พ่อคะ พ่อไม่ต้องฝืนทำอะไรมากมายจนเกินกำลังหรอกนะคะ”

พ่อของเธอจึงพูดว่า

「でも今は、君たちとの暮らしを取り戻すので精いっぱいなんだ。何年も待って、やりたかった生活をしているんだ、楽しいよ。…」 (หน้า 48)

“ลูกรู้ไหม ตอนนี้พ่อกำลังพยายามอย่างเต็มที่ที่จะสร้างชีวิตใหม่กับลูกและแม่ หลังจากรอคอยมานานหลายปีในที่สุดพวกเราก็ได้ใช้ชีวิตร่วมกัน พ่อมีความสุขมาก”

นอกจากนี้พ่อของมะริอะยังได้บอกอีกว่าเหตุผลที่เขาและภรรยาเก่าไปด้วยกันไม่ได้เพราะมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน ดังข้อความที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าสำหรับพ่อของมะริอะแล้ว โตเกียวในเวลานี้เป็นพื้นที่ที่มีความหมายเป็นอย่างมาก โตเกียวเป็นพื้นที่ของครอบครัวสำหรับเขาอย่างแท้จริง โตเกียวยังเป็นพื้นที่ที่มีความหมายสำหรับแม่ของมะริอะด้วยเช่นกัน โตเกียวเป็นพื้นที่แห่งความฝันที่เธอใฝ่รอมานาน แม่ของมะริอะมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่ภรรยาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เธอจะมีสีหน้ายิ้มแย้มอยู่ตลอดเวลาซึ่งต่างจากตอนที่อาศัยอยู่ที่เมืองชายทะเล โตเกียวจึงกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ของครอบครัวสำหรับมะริอะและครอบครัวของเธอ

8. สรุปผลการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นว่าเมืองชายทะเลและโตเกียวเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อแก่นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เมืองชายทะเลบ้านของทซุงมิเป็นจุดเริ่มต้นของความรัก ความผูกพันระหว่างทซุงมิและมะริอะ โดยมีชายหาดเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพที่ทำให้ตัวละครได้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และก่อให้เกิดการตระหนักรู้ของตัวละคร ส่วนโรงพยาบาลเป็นพื้นที่ที่ซับซ้อนระหว่างชีวิตและความตาย พื้นที่แห่งนี้ทำให้ทซุงมิได้คิดทบทวนถึงการใช้ชีวิตที่ผ่านมาของตัวเองและตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตและมีพลังที่จะมีชีวิตต่อไป โรงพยาบาลจึงกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ยืดเยื้อจิตใจ

ส่วนโตเกียวเมืองที่มีความวุ่นวาย เมืองที่มีความเป็น
สมัยใหม่ เมืองที่มีการเคลื่อนย้ายสูงเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิด
การเปลี่ยนแปลง สำหรับมะริอะ โตเกียวเป็นพื้นที่ของ
ครอบครัว พื้นที่แห่งความหวัง ความฝันของครอบครัว
โตเกียวเป็นพื้นที่ที่ทำให้มะริอะและครอบครัวได้ใช้ชีวิต

อยู่ด้วยกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ถึงแม้ว่าโตเกียว
จะเป็นพื้นที่แห่งใหม่สำหรับครอบครัวมะริอะก็ตาม แต่
ทุกคนก็พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและเริ่มต้นชีวิตใหม่ใน
เมืองหลวง

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] วัลยา วิวัฒน์ศร. (2541). มิติสถานที่ในนวนิยายของฟร็องซัวส์ โมเรียค. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] สหโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2554). “พื้นที่” ในเรื่องสั้นตรชนินางของอิงอร. การประชุมทางวิชาการระดับชาติ “ภาษา วรรณคดีไทย และการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ : การเรียนรู้และสร้างสรรค์จากสังคมไทยสู่สังคมโลก”. หน้า 310-324.
- [3] สุเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). อ่านเมือง เรื่องคนกรุง : วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และภาพแทนของพื้นที่. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] Bananan Yoshimoto Official Site. (2001). Banana Yoshimoto Profile. Retrieved from <http://www.yoshimotobanana.com/profile/>
- [5] 木股知史(1999). 『吉本ばなな イエローページ』 東京 : 荒地出版社.
- [6] 吉本ばなな (1989). 『つぐみ』 東京 : 中央公論社.
- [7] 平井修成 (2012). 「吉本ばなな『つぐみ』論—リアリティ維持のメカニズムと反近代の主題」 Retrieved from <https://ci.nii.ac.jp/els/contents110009433116.pdf?id=ART0009912268>
- [8] 渡辺香 (2005). 「『TUGUMI』における吉本ばななの自然観」 『国文学論輯』 第二十六号.
- [9] 渡邊佳明 (2008). 「共時としての怒りの感情—よしもとばなな作品にみる青年心理 (5)」 『学苑』

หน่วยงานผู้แต่ง: นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: A student of Ph.D. Program in Japanese Culture and Literature,

Faculty of Arts, Chulalongkorn University

corresponding email: angchan43@hotmail.com

ตัวละครเอกชายในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิ กับทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮะรุกิ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาตัวละครเอกชายในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิ ซึ่งประกอบด้วยนวนิยายเรื่องยาวทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง 『風の歌を聴け』 **สตั้มลมขับขาน** เรื่อง 『1973 年のピンボール』 **พินบอล, 1973** และเรื่อง 『羊をめぐる冒険』 **แกะรอย แกะดาว** และทัศนคติต่อสังคมของผู้เขียน เนื่องจากทั้ง 3 เรื่อง มีตัวละครเอกชายตัวเดียวกัน ได้แก่ “ผม” 「僕」 และ “เนะสุมิ” 「鼠」 และยังมีเนื้อหาบางส่วนต่อเนื่องกัน ตลอดจนตอนจบของทุกเรื่องยังเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่า ในวรรณกรรมไตรภาคเนะสุมิปรากฏภาพชายที่มีเงื่อนไขภายในใจตนเอง แต่มีวิธีรับมือกับปัญหาโดยเป็นฝ่ายตั้งรับเท่านั้น เห็นได้จากตอนจบของนวนิยายทั้ง 3 เรื่องที่ไม่ปรากฏภาพชายที่มีท่าทีต้องการแก้ไขปัญหของตนเอง หรือต้องการข้องเกี่ยวกับตัวละครอื่น ๆ เลย ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติต่อสังคมเรื่องดีแต่ขมขื่นของผู้เขียนด้วย

คำ

สำคัญ

มูระกะมิ ฮะรุกิ, ไตรภาคเนะสุมิ, เงื่อนปมในใจ, ดีแทชเมนต์

The Male Protagonists in Haruki Murakami's Nezumi Trilogy and His Attitude Towards Society

Abstract

Haruki Murakami's early literary works (in the 1970s and 1980s) represent fundamental characteristics of his unique writing style, and significantly differ from other Japanese novels, with the narrative trait of detachment 「デタッチメント」 - a lack of interest in the surroundings and interaction with others. Murakami's sense of social detachment is distinctively connected and reflected by male protagonists in his early works since the first novel, 『風の歌を聴け』 “*Hear the Wind Sing*” released in 1979. Murakami followed his first book with two sequels, 『1973年のピンボール』 “*Pinball, 1973*” (1980) and 『羊をめぐる冒険』 “*A Wild Sheep Chase*” (1982). These three stand-alone novels are all together form “The Nezumi Trilogy (鼠三部)” or “The Trilogy of the Rat”, also known as 初期三部作 among readers and researchers in which commonly referred to Haruki Murakami's initial three novels. This article aims to examine the male protagonists in three stories of The Nezumi Trilogy because they are obviously consisted of the same characters, namely “I” 「僕 - boku」 and “Nezumi 「鼠」 ” or “Rat”. The three stories are also interconnected by coherent incidents and remain unresolved conflicts till the end. The findings indicate that The Nezumi Trilogy depicts a man who struggles with intrapsychic conflicts and is extremely passive to free himself from the situation. By the end of the three novels, the male protagonists neither attempt to find solutions nor interact socially with other characters. It therefore appears to align with Haruki Murakami's attitude towards social detachment.

Key

words

Haruki Murakami , The Nezumi Trilogy, intrapsychic conflict, Detachment

1. บทนำ

มูระกะมิ อะรุกิ คือนักเขียนชาวญี่ปุ่นที่กำลังเป็นที่จับตามอง ผลงานทุกชิ้นของเขาได้รับความนิยมอย่างสูง ปัจจุบันผลงานของเขาได้รับการแปลมากกว่า 50 ภาษาทั่วโลก มูระกะมิได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมหลายครั้ง ซึ่งตลอดระยะเวลาการทำงานในฐานะนักเขียนอาชีพมากกว่า 30 ปี นับตั้งแต่ผลงานนวนิยายเรื่องแรกออกสู่สาธารณะในปี ค.ศ. 1979 จนกระทั่งปัจจุบัน มูระกะมิได้รับรางวัลด้านวรรณกรรมทั้งภายในประเทศญี่ปุ่นเอง อาทิ รางวัลนักเขียนหน้าใหม่ กุโนโสะ 群像新人賞 (ค.ศ. 1979) รางวัลนักเขียนหน้าใหม่ โนะมะ 野間文芸新人賞 (ค.ศ. 1982) รางวัลโคะบะยามิ อิเดะโอะ 小林秀雄賞 (ค.ศ. 1996) เป็นต้น รวมทั้งรางวัลภายนอกประเทศญี่ปุ่น อาทิ Franz Kafka Prize (ค.ศ. 2006) และ Jerusalem Prize (ค.ศ. 2009) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ศึกษาบทบาทของวรรณกรรมมูระกะมิที่มีอิทธิพลต่อการเชื่อมวัฒนธรรมต่าง ๆ ในโลกด้วย ได้แก่ Michael Emmerich (2014), คะโด โนะริฮิโระ (2014), เซ็นโนะ ทะกะมุสะซะ (2014), ไชยันต์ ไชยพร (2550) เป็นต้น ซึ่งกล่าวว่าผลงานของมูระกะมิมิมีความเป็นสากล และสามารถก้าวข้ามผ่านพรมแดนทางวัฒนธรรม (Cross Culture) หรือแม้กระทั่งได้รับการยกย่องให้เป็นวรรณกรรมสากล (World Literature) เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งรับรองคุณภาพผลงานของมูระกะมิทั้งสิ้น

วรรณกรรมไตรภาคเนะสุมิ (鼠三部) ของมูระกะมิ อะรุกิ รู้จักกันดีในชื่อ 初期三部 作 หมายถึง ผลงานนวนิยายเรื่องยาว 3 เรื่องในยุคแรก (ทศวรรษที่ 1970-1980) ของมูระกะมิ ประกอบด้วย (1) เรื่อง 『風の歌を聴け』 (1979) มีผู้แปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า **สตัลบลมขับขาน** (2) เรื่อง 『1973年のピンボール』 (1980) มีผู้แปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า **พินบอล,**

1973 (3) เรื่อง 『羊をめぐる冒険』 (1982) มีผู้แปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า **แกะรอย แกะดาว** สิ่งที่น่าสนใจคือ นวนิยายทั้ง 3 เรื่องมีตัวละครเอกชายตัวเดียวกัน ได้แก่ “ผม” 「僕」 และ “เนะสุมิ” 「鼠」 และยังมีเนื้อหาบางส่วนต่อเนื่องกัน ตลอดจนตอนจบของทุกเรื่องยังเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ปรากฏภาพชายที่มีท่าทีต้องการแก้ไขเงื่อนไขใจของตนเอง หรือต้องการข้องเกี่ยวกับตัวละครอื่นๆเลย ดังนั้น สิ่งที่น่าสนใจนำมาศึกษาคือ ภาพตัวละครเอกชายที่ปรากฏในวรรณกรรมไตรภาคเนะสุมิซึ่งเป็นผลงานยุคแรกนี้ มีความสัมพันธ์และสะท้อนให้เห็นทัศนคติต่อสังคมของผู้เขียนที่มีลักษณะดีแต่ขมขื่น¹ อย่างไร

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่หยิบยกเอาวรรณกรรมไตรภาคเนะสุมิมาศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นงานวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างเรื่อง การวิเคราะห์ตัวละคร สัญลักษณ์ และโลกคู่ขนานที่ปรากฏอยู่ในตัวบท ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิแบบดีแต่ขมขื่นดังกล่าวพบว่ามีจำนวนไม่มาก และเพิ่มมีการศึกษาในยุคหลัง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่พบ เช่น อิงุชิ โทะโมะโกะ (2008) กล่าวว่า ตั้งแต่ผลงานนวนิยายเรื่องแรกคือเรื่องสตัลบลมขับขาน จนกระทั่งเรื่องที่ 5 คือเรื่องด้วยรัก ความตาย และหัวใจสลายนั้น ตัวละครเอก “ผม” ที่ปรากฏในวรรณกรรมทุกตัวน่าจะเป็นคนคนเดียวกัน หรืออาจจะเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของกันและกัน โดยได้ศึกษาผ่านความสัมพันธ์ชาย-หญิง เห็นได้จากพฤติกรรมที่ตัวละครเอกชายมีร่วมกันซึ่งแสดงลักษณะดีแต่ขมขื่นที่ต่อตัวละครหญิงในเรื่อง² ในทางกลับกัน A.K. Byron (2017) ศึกษาปฏิกิริยาตอบโต้วิกฤตการณ์ของตัวละครเอก ได้แก่ การถกเถียงเรื่องการเดินขบวนประท้วงของนักศึกษา และหัวข้อในการสนทนาในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ไบรอนพบว่าเมื่อพิจารณาจากสิ่งข้างต้น มูระกะมิไม่ได้มีดีแต่ขมขื่นที่ต่อสังคมเสียทีเดียว หาก

¹ ดีแต่ขมขื่น ในที่นี้หมายถึงการที่ผู้เขียนไม่มีความสนใจและไม่มีความข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่นๆภายนอกตนเอง อ่านเพิ่มเติมในหัวข้อ 5.2

² 樋口智子、『村上春樹「世界の終わりとハードボイルド・ワンダーランド」論—初期三部作から「ノルウェイの森」へ—《僕》の進化の物語』、お茶の水女子大学国語国文学会 第109号、2008年 p. 83-98

แต่มีท่าทีสนใจต่อปัญหาการเมืองและการตระหนักรู้เรื่องประวัติศาสตร์แฝงอยู่³ ดังนั้น จากการทบทวนเอกสารการวิจัยที่มีมาก่อนจึงพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิแบบตีแผ่ขมขื่นในวรรณกรรมไตรภาคเนะสุมิมีจำนวนน้อย และเพิ่งมีการศึกษากันในยุคหลังปีค.ศ. 2000 ซึ่งมูระกะมิเริ่มสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงถึงคอมมิทเม้นท์ในผลงานของเขาแล้ว อีกทั้งพบว่า ยังไม่มีผู้ใดศึกษาลักษณะตีแผ่ขมขื่นผ่านวิธีการรับมือกับเงื่อนไขในใจของตัวละครเอกชายมาก่อน ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่มีผู้ใดนำภาพชายที่ได้ดังกล่าวมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับทัศนคติของมูระกะมิ ฮอร์กิ อย่างจริงจังมาก่อนอีกด้วย

2. ปรัชญาวรรณกรรม

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิของมูระกะมิ ฮอร์กิ โดยมุ่งเน้นศึกษาวิธีการรับมือกับปัญหาเพื่อก้าวข้ามผ่านเงื่อนไขในใจของตัวละคร

2.2 ศึกษาทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮอร์กิ โดยผ่านภาพตัวละครเอกชายในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิ

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 ตัวละครเอกชายในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิของมูระกะมิ ฮอร์กิ ปรากฏภาพชายที่มีเงื่อนไขในใจแต่มีวิธีการรับมือกับปัญหาโดยเป็นฝ่ายตั้งรับ

3.2 ภาพตัวละครเอกชายที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิ มีความสัมพันธ์และสะท้อนให้เห็น

ทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮอร์กิ ในยุคแรก (ทศวรรษที่ 1970 -1980) กล่าวคือ ผู้เขียนมีทัศนคติต่อสังคมแบบตีแผ่ขมขื่น คือไม่มีความสนใจและไม่มีความข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น ๆ ภายนอก

4. ขอบเขตและวิธีวิจัย

ศึกษาทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮอร์กิในยุคแรก (ทศวรรษที่ 1970 - 1980) และศึกษาวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิของมูระกะมิ ฮอร์กิ โดยมุ่งหาภาพเฉพาะของตัวละครเอกชาย ผ่านวิธีการรับมือกับเงื่อนไขในใจตนเองที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮอร์กิในยุคแรก สำหรับต้นฉบับวรรณกรรมที่ใช้ศึกษานำมาจากหนังสือชุด “มูระกะมิ ฮอร์กิ เส้นชะกูงิ 1979 - 1989 ①” 『村上春樹全作品1979-1989①』 และ “มูระกะมิ ฮอร์กิ เส้นชะกูงิ 1979 - 1989 ②” 『村上春樹全作品1979-1989②』 สำนักพิมพ์โคดันฉะ ตีพิมพ์ไว้ในปีค.ศ. 2014

วรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิ ประกอบด้วยผลงานนวนิยายเรื่องยาว 3 เรื่อง ได้แก่

(1) เรื่อง 『風の歌を聴け』 (1979) *สตับลมขับขาน*

(2) เรื่อง 『1973年のピンボール』 (1980)

พินบอล, 1973

(3) เรื่อง 『羊をめぐる冒険』 (1982)

แกะรอย แกะดาว

ในบทความวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยตามความคุ้นชินของผู้อ่านชาวไทย เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและเป็นวงกว้าง

³ A.K.Byron. Rethinking the Rat Trilogy : Detachment, Commitment and Haruki Murakami's Politics of Subjectivity, New Voices in Japanese Studies Vol.9, 2017 p. 48-70

⁴ คอมมิทเม้นท์ หมายถึงการที่ผู้เขียนมีความสนใจ และข้องเกี่ยว ทุ่มเทให้กับสิ่งอื่นภายนอก อ่านเพิ่มเติมในหัวข้อ 5.2

ตารางที่ 1 : ตารางสรุปการวิเคราะห์ตัวละครเอกชายและเหตุการณ์สำคัญ สรุปโดยผู้วิจัย แสดงดังต่อไปนี้

	ตัวละครเอกชาย	เงื่อนไขปมในใจตัวละคร	การคลี่คลายเงื่อนไขปมในใจตัวละคร และตอนจบเรื่อง
(1) <i>สตัลบลมซัปซาน</i>	ผม (僕)	อยู่ภายใต้กรอบอำนาจของพ่อ	หลังจากมีความสัมพันธ์อันคนรักกับ “สาวผู้ไม่มีนิ้วก้อย” แล้ว ก็เริ่มกล้าที่จะออกจากกรอบอำนาจของพ่อ แต่สุดท้ายฝ่ายหญิงก็หายตัวไป ส่วน “ผม” ก็กลับไปใช้ชีวิตปกติ
	“เนะสุมิ” (俺)	หลีกเลี่ยงการพูดถึงพ่อ และปฏิเสธอำนาจของพ่อ	“เนะสุมิ” หายตัวไป โดยทิ้งหญิงคนรักไปเอง
(2) <i>พินบอล, 1973</i>	ผม (僕)	โยยหาตู้พินบอลที่เคยเล่น ตั้งแต่เมื่อ 3 ปีก่อน คือ ปี ค.ศ. 1970	แยกจากตู้พินบอลที่เปรียบเสมือนคนรักเก่าที่โยยหามานาน พร้อมกับแยกจากหญิงแฝดคนรักที่อาศัยอยู่ด้วยกัน อย่างหัวใจได้รับการเติมเต็ม สุดท้ายก็กลับไปใช้ชีวิตปกติ
	“เนะสุมิ” (俺)	โยยหาคนรัก แต่ก็เจ็บปวดจากความรักนั้น	จะออกจากเมืองหนีจากคนรักและเหลือเพียงความกลวงเปล่าในจิตใจ สุดท้ายทำพฤติกรรมคล้ายว่าฆ่าตัวตาย ⁵
(3) <i>แกะรอยแกะดาว</i>	ผม (僕)	ถูกขอร้องแถมบังคับ ให้ไปตามหาแกะที่มีรอยปื้นรูปดาว	หลังจากมีความสัมพันธ์กับ “สาวหุ่หมัศจรรย์” แล้วก็กล้าที่จะออกไปผจญภัย โดยการตามหาแกะ แต่สุดท้ายฝ่ายหญิงก็หายตัวไป ส่วน “ผม” ก็กลับไปใช้ชีวิตปกติ
	“เนะสุมิ” (俺)	ตามค้นหาตัวตนของตนเอง จนได้กลายร่างเป็นมนุษย์แกะ	เกือบจะประสบความสำเร็จในชีวิต ตามที่กรอบสังคมกำหนดไว้ แต่จะต้องสูญเสียความเป็นตัวเอง ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ “เนะสุมิ” ต้องการ สุดท้ายจึงจัดฉากเพื่อฆ่าตัวตายอีกครั้งในฐานะมนุษย์แกะ

5. ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์

5.1 ภาพตัวละครเอกชายที่ปรากฏในวรรณกรรม

ชุดไตรภาคเนะสุมิ : ภาพชายที่มีเงื่อนไขปมในใจ

5.1.1 *สตัลบลมซัปซาน* : เงื่อนไขปมในใจด้านปิตาธิปไตย

ในเรื่องสตัลบลมซัปซานปรากฏบทบาทของ “พ่อ” ผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง “ผม” กับ “พ่อ” และ “เนะสุมิ” กับ “พ่อ” แม้ตัวละคร “พ่อ” จะไม่ได้ปรากฏการกระทำใดที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องโดยตรง แต่มีความสำคัญมากต่อการวิเคราะห์แนวคิดปิตาธิปไตยในตัวบทวรรณกรรม เนื่องจาก “พ่อ” ถือเป็นตัวแทนอำนาจในสังคมระบบปิตาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบที่กำหนดให้เพศชายเป็นใหญ่เหนือเพศหญิง การศึกษาปิตาธิปไตยในเชิงโครงสร้างสังคมจึงใช้เพื่ออธิบายลักษณะครอบครัวที่ถือเอาฝ่ายชายเป็นผู้นำ โดยมีการแบ่ง

หน้าที่การดูแลภาระในบ้านและการเลี้ยงดูบุตรให้เป็นหน้าที่ของแม่ ส่วนพ่อจะทำหน้าที่เป็นเพียงเจ้านายหรือผู้แสดงอำนาจในบ้าน⁶ ตามที่ ฌัก ลากอง Jacques Lacan กล่าวว่าสังคมมนุษย์ดำรงอยู่บนพื้นฐานของระบบสัญลักษณ์ที่มีกฎเกณฑ์ควบคุมบังคับ และกฎเกณฑ์ที่ว่านี้ลากองเรียกว่า “กฎเกณฑ์ของพ่อ” (Law of the Father)⁷ ซึ่งในเรื่องนี้ตัวละครเอก “ผม” มีภาพของการอยู่ภายใต้กรอบอำนาจของพ่อ หมายถึงการตกอยู่ภายใต้กรอบสังคมระบบปิตาธิปไตย เนื่องจากมีพฤติกรรมที่ยอมทำตามกฎของพ่อตลอดทั้งเรื่อง ดังจะเห็นได้จากตอนต่อไปนี้

「すっぱかしたりはしないよ。用事があって少し遅れたんだ」「どんな用事？」「靴さ。靴を磨いてたんだ」「そのバスケットボール・シューズのこと？」「まさか。親父の靴さ。家訓なん

⁵ อ้างอิงจากบทความของ加藤典洋、『村上春樹 イエローページ』、講談社、1997年 第12刷発行 p.48
⁶ กัจจกร หลุยยะพงศ์ อ่างถึงโน ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, ปิตาธิปไตย : ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2, 2555 หน้า 31
⁷ ยศ สันตสมบัติ, พรอยด์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์ : จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550 พิมพ์ครั้งที่ 4 หน้า 139

だよ。子供はすべからく父親の靴を磨くべしって
ね」「何故?」「さあね。きっと靴が何かの象徴
だと思ってるのさ。とにかくね、父親は毎晩判で
押したみたいに8時に家に帰ってくる。僕は靴を
磨いて、それからいつもビールを飲みで飛んで出
るんだ」⁸

“ผมไม่ปล่อยให้อะไรหรือ พ่อก็มีฐานะก็เลยมา
ขำนิดหน่อยนะ” “ระบุแบบไหน”

“รองเท้านะ ผมต้องขัดรองเท้า” “รองเท้าบาส
ก็ดบอเลยนะ”

“ไม่ใช่หรือ รองเท้าของพ่อเนะ เป็นคำสอนที่
สืบทอดจากตระกูล ที่ว่าลูกควรขัดรองเท้าให้พ่อ”
“ทำไมละ”

“ไม่รู้สิ คิดว่ารองเท้าจะเป็นสัญลักษณ์อะไรนะ ะ
ยังไงก็ตาม พ่อจะกลับบ้านมาตอนสองทุ่มทุกคืนราวกับ
เป็นวิถีปฏิบัติ ผมก็เอารองเท้ามาขัด หลังจากนั้นก็รีบ
ออกจากบ้านมาหาเบียร์ดื่มเสมอแหละ”

ตอนที่ยกมาเป็นตอนที่ “สาวผู้ไม่มีนัยก้อย”
โทรศัพท์นัดให้ “ผม” ออกมาเจอกันเป็นครั้งแรก ทั้งสอง
คุยกันเรื่องที่ “ผม” มาสาย “ผม” จึงกล่าวถึงพ่อเป็น
ครั้งแรก ซึ่งการกล่าวถึงพฤติกรรมการขัดรองเท้าให้พ่อ
ทุกคืนตอนสองทุ่ม โดยที่ไม่รู้ว่าทำไมจึงต้องทำ รู้เพียงว่า
ถูกสั่งสอนและทำตาม ะ กันมาตั้งแต่เด็ก แสดงให้เห็น
ว่า “ผม” ไม่ได้ขัดรองเท้าเพราะว่าต้องการแสดงความ
เคารพหรือซาบซึ้งในบุญคุณของพ่อ หากแต่เป็นการยอม
ทำตามกฎที่พ่อซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวได้กำหนดไว้และ
ยึดถือปฏิบัติกันต่อ ะ มา ดังนั้นฉากนี้จึงสะท้อนให้เห็น
ระบบปิตาธิปไตยที่มรดกมีต้องการจะสื่อสารผ่านทางระบบ
ครอบครัวของตัวละครเอก “ผม” ได้อย่างชัดเจน
เนื่องจากในระบบปิตาธิปไตยนั้น การทำตามกฎทั้งที่ไม่
เข้าใจแต่ก็ไม่สามารถโต้แย้งผู้มีอำนาจได้ เปรียบได้กับ

การที่ตัวละครเอก “ผม” ต้องขัดรองเท้า ทั้งที่ไม่สามารถ
หาเหตุผลได้ว่าเหตุใดจึงจะต้องเป็น “รองเท้าของพ่อ”
เหตุใดจึงไม่จำเป็นต้องขัดรองเท้าของแม่หรือของตนเอง
เป็นต้น รวมทั้งเหตุใดจึงจะต้องเป็น “สองทุ่ม” และเนื่อง
ด้วยถูกถ่ายทอดสั่งสอนจากคำสอนประจำตระกูลที่
กำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจของบ้าน ซึ่งในที่นี้หมายถึง
“พ่อ” หรือ “พ่อของพ่อ” เรียงลำดับขึ้นไป ดังนั้น “ผม”
จึงไม่สามารถโต้แย้งกฎดังกล่าวของครอบครัวได้ ฉากนี้
จึงถือว่าเป็นฉากที่แสดงให้เห็นเงื่อนไขปมด้านปิตาธิปไตย
ในใจตัวละคร “ผม” อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ “ผม” ได้
เริ่มมีความสัมพันธ์อันคนรักกับ “สาวผู้ไม่มีนัยก้อย” แล้ว
ความคิดที่มีต่อพ่อจึงเปลี่ยนไป กล่าวคือ “ผม” ไม่ยึดกฎ
เกณฑ์ที่พ่อกำหนดไว้ตามเดิมแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นในตอน
ท้ายเรื่อง ปรากฏภาพ “ผม” ที่มีท่าทีต่อกฎเกณฑ์ของ
พ่อที่เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง คือการไม่กลับไปขัดรองเท้าให้
พ่อแล้ว แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของตัวละครที่สามารถ
ออกจากระบบของพ่อซึ่งกำหนดกรอบการดำเนินชีวิต
บางอย่างได้ กล่าวคือ “ผม” กำลังก้าวออกจากระบบ
ปิตาธิปไตยที่กดทับตนเองอยู่ ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่สามารถ
ทำได้และไม่ได้คิดจะทำมาก่อน ประเด็นที่น่าสนใจคือ
ทั้ง ๆ ที่ตัวละครหญิงมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้ “ผม” น่า
จะสามารถก้าวข้ามผ่านเงื่อนไขปมในใจตนเองดังกล่าวได้
แล้ว แต่ในตอนจบของเรื่องมรดกกลับประพันธ์ให้เธอ
หายไป ส่วน “ผม” ก็ไม่ได้มีท่าทีต้องการออกไปตาม
หาตัวคนรักจนสุดท้ายก็ไม่ได้พบกันอีกเลยนับแต่นั้น
แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้เขียนจงใจดูความสัมพันธ์ซึ่ง
ระหว่างสองคนนี้ ตลอดจนท่าทีของ “ผม” ที่เลือกวิธี
รับมือกับการจากไปของคนรักโดยเป็นฝ่ายตั้งรับ คือไม่
คิดจะออกไปตามหาตัวเธอ เผยให้เห็นความสัมพันธ์
ระหว่างภาพตัวละครเอกชายดังกล่าวกับทัศนคติต่อ
สังคมแบบดีแทชเมนต์ของผู้เขียนอย่างชัดเจน

⁸ 村上春樹、『村上春樹全作品1979～1989』、講談社、2014年 第10刷 p.61

สำหรับเงื่อนไขในใจด้านการตกอยู่ภายใต้กรอบ
ปิตาธิปไตยของตัวละครเอกอีกตัวหนึ่งคือ “เนะสุมิ” ใน
เรื่อง**สตับลมขับขาน** ก็ปรากฏให้เห็นผ่านความสัมพันธ์
ระหว่าง “เนะสุมิ” กับ “พ่อ” เช่นเดียวกัน ซึ่งจากการ
ศึกษาของคะโต โนะริฮิโระ (1997) และฮิซึชิ โทะโมะโกะ
(2008) กล่าวว่าตัวละครเอกทั้งสองตัวน่าจะเป็นคนคน
เดียวกัน⁹ และคะโตพบว่าผู้เขียนแบ่งภาคให้ตัวละครทั้ง
สองเป็นตัวแทนของคนที่อยู่คนละชั่วกัน¹⁰ ดังนั้น “เนะสุมิ”
จึงสะท้อนภาพชายที่มีเงื่อนไขในใจด้านการอยู่ในกรอบ
ปิตาธิปไตย ในฐานะผู้ตั้งคำถามต่อระบบมากกว่าที่จะ
ยอมรับในระบบเช่นตัวละครเอก “ผม” อย่างไรก็ตาม
จากการศึกษาตัวบท พบว่า “เนะสุมิ” ทำเพียงแค่ตั้ง
คำถาม แต่ไม่ได้มีท่าทีที่ต้องการแก้ไขเงื่อนไขในใจดัง
กล่าวในใจตนเองอย่างจริงจังเลย อันสะท้อนให้เห็นภาพ
ของชายที่มีวิธีรับมือกับปัญหาโดยเป็นฝ่ายตั้งรับเช่น
เดียวกับ “ผม” ดังที่จะวิเคราะห์ต่อไปนี้

ในเรื่อง**สตับลมขับขาน** ไม่มีฉากที่ “เนะสุมิ”
กล่าวถึงพ่อของตนเองเลย ทั้ง ๆ ที่กล่าวถึงครอบครัวและ
วิพากษ์วิจารณ์ฐานะที่บ้านซึ่งมีสถานภาพเป็นคนรวยใน
ทางที่ไม่ดีหลายครั้ง จึงมีนัยยะสำคัญให้เห็นว่า “เนะสุมิ”
น่าจะจงใจเลี่ยงที่จะพูดถึงตัวบุคคลคือ “พ่อ” โดยจะเห็น
ได้ชัดเจนในตอน that “ผม” กล่าวถึงพ่อของ “เนะสุมิ” ขึ้น
เป็นครั้งแรกของเรื่อง ดังนี้

鼠の父親については僕は殆ど何も知らない。会ったこともない。どんな人なのかと僕が訊
ねてると、僕よりずっと年上で、しかも男だ、と
鼠はきっぱりと言った。¹¹

ผมเกือบจะไม่รู้อะไรเกี่ยวกับพ่อของ “เนะสุมิ” เลย
ไม่เคยเจอด้วย พอถามว่าเขาเป็นคนแบบไหน “เนะสุมิ” ก็จะ
ตอบอย่างชัดเจนว่าก็เป็นคนที่แก่กว่าผมเยอะและแถม
เป็นผู้ชายด้วย

จากตอนที่ยกมานี้จะเห็นว่าการที่ “เนะสุมิ” ตัดบท
ไม่ต้องการพูดถึงพ่อของตนเอง จึงตอบ “ผม” ไปเช่นนั้น
เอง ว่าพ่อเป็นคนผู้ชายที่อายุมากกว่า ซึ่งถือเป็นข้อมูล
สามัญเท่านั้น ดังนั้นฉากนี้จึงชี้ให้เห็นว่า “เนะสุมิ” ไม่ได้
มีความรู้สึกเคารพหรือยกย่องชื่นชมพ่อ หากแต่
พฤติกรรมการจงใจไม่พูดถึงพ่อนั้น หมายความว่า
ปฏิเสธไม่ยอมรับในอำนาจของพ่อนั่นเอง ซึ่งนอกจาก
“เนะสุมิ” จะจงใจหลีกเลี่ยงการพูดถึงพ่ออันแสดงถึงการ
ปฏิเสธไม่ยอมรับอำนาจของพ่อแล้ว ยังมีตอนที่ “เนะสุ
มิ” ได้ไปเข้าร่วมการประท้วงทางการเมือง โดยร่วมต่อสู้
กับนายทุนไปพร้อมกับคนอื่น ๆ ที่เป็นชนชั้นแรงงาน ซึ่ง
พฤติกรรมการต่อต้านพ่อของตนเองซึ่งเป็นชนชั้นนายทุน
นี้ แสดงให้เห็นการทำลายต่ออำนาจของ “พ่อ” โดยกล่าว
ได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายอำนาจปิตาธิปไตยที่มี
“พ่อ” เป็นตัวแทนทางสัญลักษณ์นั่นเอง ดังนั้น “เนะสุมิ”
จึงเป็นตัวแทนชายที่มีเงื่อนไขในใจด้านการอยู่ในกรอบ
ปิตาธิปไตยในฐานะผู้ตั้งคำถามต่อระบบมากกว่าที่จะ
ยอมรับในระบบเช่นตัวละครเอก “ผม” อย่างไรก็ตาม ผู้
วิจัยเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นเพียงท่าทีตั้งคำถาม
ต่อระบบ แต่ไม่ใช่ท่าทีที่ต้องการแก้ไขเงื่อนไขในใจอย่าง
จริงจังเป็นรูปธรรม

5.1.2 ฟินบอล, 1973 : เงื่อนไขในใจด้าน การโยกย้ายคนรัก

เรื่อง**ฟินบอล, 1973** ปรากฏภาพชายที่มีเงื่อนไข
ปมในใจตนเองด้านการโยกย้ายคนรักอย่างชัดเจน โดยจะ
เห็นว่าในตัวบทเนื้อเรื่องจะไม่ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิต
ที่เป็นแก่นสารของตัวละครเอก “ผม” สักเท่าใดนัก หาก
แต่ “ผม” เกิดมีภารกิจสำคัญเพียงอย่างเดียวขึ้นในตอน
กลางเรื่อง คือการตามหาตู้ฟินบอลที่หายไปอย่างไร้ร่อง
รอย ซึ่งเป็นตู้ที่เขาเคยเล่นด้วยกันกับ “เนะสุมิ” ที่บ้าน
เกิดเมื่อ 3 ปีก่อน ที่เปรียบเสมือนคนรักเก่าที่เขาโยก

⁹ 加藤典洋、『村上春樹 イエローページ』、講談社、1997年 第12刷 p.8-30 และ樋口智子、『村上春樹「世界の終わりとハードボ
イルド・ワンダーランド」論—初期三部作から「ノルウェイの森」へ—《僕》の進化の物語』、お茶の水女子大学国語国文学会
第109号、2008年 p.83-98

¹⁰ 加藤典洋、『村上春樹 イエローページ』、講談社、1997年 第12刷 p. 8-30

¹¹ 村上春樹、『村上春樹全作品1979～1989①』、講談社、2014年 第10刷発行 p.82-83

และคิดถึงมาตลอด แต่สุดท้ายเมื่อหาเจอแล้วก็เลือกที่จะ
ไม่ไปพบตู้พินบอลนั้นอีก ส่วน“เนะสุมิ” จะมีเงื่อนไขปมต่อ
คนรักที่เป็นตัวบุคคลจริง ๆ ซึ่งน่าจะเป็นตัวละครหญิง
ตัวเดียวกันกับเรื่อง**สตัปบลมซึบซัน** เนื่องจากฉากในเนื้อ
เรื่องที่กล่าวถึง “เนะสุมิ” ทุกฉากในเรื่อง**พินบอล, 1973**
จะเป็นเมืองติดทะเลเมืองเดิมที่เป็นฉากบ้านเกิด¹² ของ
“ผม” ในเรื่อง**สตัปบลมซึบซัน** นั่นเอง¹³ “เนะสุมิ” มี
ความรู้สึกเป็นทุกข์จากความรักนั้น สุดท้ายจึงเลือกจะ
ตัดความสัมพันธ์กับเธอไปเอง ประเด็นที่น่าสนใจคือ
“ผม” เปรียบตู้พินบอลนี้คล้ายกับเป็นหญิงคนรัก เขา
จะเรียกตู้ว่า “เธอ” และบรรยายความสัมพันธ์แน่นแฟ้น
ทางใจที่ทั้งสองมีต่อกันคล้ายคนรักที่รู้จักกันและกัน
เป็นอย่างดี ในที่สุดตอนท้ายเรื่อง “ผม” ได้พบกับตู้พินบอลนี้
อีกครั้ง เมื่อได้พบ “ผม” มีความรู้สึกรับรู้ได้ว่าเธอก็
เฝ้ารอ “ผม” มานานแล้วเช่นกัน โดยบรรยายว่า 「森の
奥で平たい石に座って僕を待っていたようだった。」¹⁴ “เหมือนว่าเธอนั่งรอผมอยู่บนแผ่นหินกลางป่า
ลึก” แต่แล้วเมื่อพวกเขาได้ทักทายพูดคุย แลกเปลี่ยน
ความคิดถึงกันแล้ว “ผม” กลับเลือกที่จะเดินจากไปอย่าง
ง่ายดาย โดยไม่คิดจะสานสัมพันธ์ต่อไปทั้งที่ก็สามารถ
ทำได้ ดังตอนต่อไปนี้

会いに来てくれてありがとう、と彼女は言
った。もう会えないかもしれないけど元気でね。
ありがとう、と僕は言う。さようなら。僕はピン
ボールの列を抜けて階段を上がり、レバー・スイ
ッチを切った。まるで空気が抜けるようにピンボ
ールの電気が消え、完全な沈黙と眠りが辺りを破
った。再び倉庫を横切り、階段を上がり、電灯の
スイッチを切って扉を後手に閉めるまでの長い時
間、僕は後を振り向かなかった。一度も振り向か
なかった。¹⁵

ขอบคุณที่มาพบ เธอกล่าว อาจจะได้เจอกันอีก
แล้ว รักษาตัวด้วยนะขอบคุณครับ ผมกล่าว ลาก่อน ผม
เดินผ่านแถวของตู้พินบอล เดินขึ้นบันได ปิดสวิตช์ไฟ ไฟ
ตู้พินบอลดับหายไปราวกับปล่อยอากาศออก หัวนิทราร
มณเฑียรเสด็จทวนคืน ผมเดินข้ามห้องโถงอีกรอบ ขึ้น
บันได ปิดสวิตช์ไฟใหญ่ ระยะเวลายาวนานจนกระทั่งจับ
ประตู ผมไม่ได้หันหลังกลับไปมอง ไม่หันกลับไปเลยแม้
สักครั้ง

จากฉากที่ยกมาข้างต้นเห็นได้ว่าการที่ “ผม” ลา
จากตู้พินบอลที่โยยหาคิดถึงตั้งแต่ตอนต้นเรื่อง และใช้
ความพยายามตามหาตลอดทั้งเรื่องอย่างง่ายดายนั้น
ไม่สอดคล้องกัน อีกทั้ง เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมที่
“ผม” เลือกที่จะไม่ทำในตอนสุดท้าย คือการไม่หันหลัง
กลับไปมองอีกเลยแม้แต่ครั้งเดียว สื่อถึงการตัดความ
สัมพันธ์เด็ดขาด ซึ่งผู้วิจัยมองว่า หาก “ผม” ต้องการจะ
ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างเขากับตู้พินบอลต่อไปก็น่า
จะสามารถทำได้ เนื่องจากตู้นั้นไม่ได้มีเจ้าของ หากแต่
ถูกวางทิ้งไว้ในห้องโถงของโกดังร้าง ดังนั้น ตอนจบนี้ก็
เป็นอีกฉากหนึ่งที่สำคัญที่ชี้ให้เห็นทัศนคติต่อสังคมแบบ
ตีแทชเม้นท์ของมูระกะมิที่เลือกจะให้ตัวละครเป็นฝ่าย
ตั้งรับและเลือกตัดขาดความสัมพันธ์ เพราะไม่ต้องการ
ข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น

ส่วนตัวละครเอกชายอีกตัวในเรื่อง**พินบอล, 1973**
นี้ ผู้เขียนให้ภาพ“เนะสุมิ”ที่มีความเปลี่ยวเหงาหรือร้อน
รุ่มทุกข์ทรมานด้วยความรักและโยยหาหญิงคนรัก
ปรากฏอยู่หลายฉาก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเขาจะรักและ
โยยหาเธอมากแค่ไหน แต่เขาก็เลือกที่จะหลีกเลี่ยง
จากหญิงคนรักไปเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าฉากที่หยิบยก
มานี้เป็นฉากที่เน้นการยุติความสัมพันธ์ในตอนท้ายเรื่อง
ที่มีนัยสำคัญ ดังนี้

¹² มูระกะมิ ะรุทึบบรรยายไว้ในเรื่อง**สตัปบลมซึบซัน** และเรื่อง**พินบอล, 1973** ว่าบ้านเกิดของตัวละครเอก “ผม” เป็นเมืองเล็ก ๆ ติดทะเล ห่างจากโตเกียวประมาณ 700 กม.

¹³ 加藤典洋、『村上春樹 イエローページ』、講談社、1997年 第12刷発行 p.31-52

¹⁴ 村上春樹、『村上春樹全作品1979～1989①』、講談社、2014年 第10刷発行 p.239

¹⁵ 村上春樹、『村上春樹全作品1979～1989①』、講談社、2014年 第10刷発行 p.239

鼠はもう女とは会わなかった。彼女の部屋の灯を眺めるのもやめた。窓際に近寄ることさえやめた。まるで蠟燭を吹き消した後に立ちのぼる一筋の白い煙のように、彼の心の中の何かが闇をしばらくの間漂いそして消えた。それから暗い沈黙がやってきた。沈黙。一枚一枚と外皮を剥ぎ取った後にいったい何が残るのか、鼠にもわからない。誇り？・・・・・・彼はベッドの上で何度も自分の両手を眺める。恐らく誇りなしに人は生きていけないだろう。でもそれだけでは暗すぎる。あまりに暗すぎる。¹⁶

เนะสุมิไม่ไปพบกับเธออีกแล้ว เลิกจับจ้องแสงไฟจากห้องเธอด้วย แม้แต่การยืนใกล้ ๆ ริมหน้าต่างก็เลิกแล้ว ความมืดมิดที่ลอยคว้างอยู่ในจิตใจของเขาหายไปสิ้น ราวกับกลุ่มควันสีขาวที่ลอยลอยอยู่หลังจากดับไฟจากแสงเทียนอย่างไรร้อย่างนั้น หลังจากนั้นความเจ็บงันก็เข้ามา ความเจ็บงัน หลังจากลอกเปลือกด้านนอกออกทีละชั้น ทีละชั้น แล้วหลงเหลืออะไรเล่า “เนะสุมิ” เองก็ไม่รู้ คักคี่ศรีหรือเขาจ้องมองมือทั้งคู่หลายหนอยู่บนเตียง น่ากลัวว่าถ้าหากไม่มีคักคี่ศรีแล้วมนุษย์คงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ แต่หากมีเพียงแค่นั้นชีวิตก็มีดมนเกินไป มีดมนเกินไปจริง ๆ

ฉากที่ยกมานี้เป็นตอนท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นตอนจบของ“เนะสุมิ”ก่อนที่จะเขาจะไปบอกลา“เจ”เจ้าของบาร์เหล้าที่ทั้ง “ผม” และ “เนะสุมิ” ไปเยือนเป็นประจำว่าจะออกจากเมือง จากนั้นจึงบรรยายว่าตนเองกลับลึกลงไปในทะเลที่อบอุ่นและสุขสงบ ซึ่งคะโด โนะริฮิโระ(1997) วิเคราะห์ว่าฉากดังกล่าวหมายถึงการที่ “เนะสุมิ” เลือกที่จะฆ่าตัวตายในตอนจบ¹⁷ ดังนั้นฉากนี้จึงเป็นฉากที่แสดงให้เห็นว่า “เนะสุมิ” เป็นฝ่ายเลือกที่จะไม่สานต่อความสัมพันธ์กับเธอ กล่าวคือการฆ่าตัวตายทำให้เขาหลีกเลี่ยงหนีออกจากผู้หญิงได้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม เห็นได้ว่าในท้ายที่สุด“เนะสุมิ”พบว่า การหลีกเลี่ยงหนีจากหญิงคนรักครั้งนี้

ทำไปเพียงเพื่อให้เหลือความกลวงเปล่าในจิตใจเขาเท่านั้น ดังนั้น การที่มีระยะมึนเลือกที่จะให้ตัวละครเอกชายตัดขาดความสัมพันธ์ไปเองอย่างสิ้นเชิง โดยมีจุดจบอย่างทุกขใจและเปลี่ยนเหว ทานที่จะเลือกให้ “เนะสุมิ” มีความสัมพันธ์ข้องเกี่ยวกับตัวละครหญิงที่ดูเหมือนจะเป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งนี้ เผยให้เห็นทัศนคติต่อสังคมแบบตีแทขเมนท์ของผู้เขียนอย่างชัดเจน

5.1.3 แกะรอย แกะดาว: เจือนปมในใจด้าน การตามหาแกะ

เรื่องแกะรอย แกะดาว เป็นเล่มบทสรุปของไตรภาคเนะสุมิ ปรากฏภาพชายที่มีเจือนปมในใจด้านการตามหาแกะ และชายที่กีดกันให้ผู้หญิงเป็น “อื่น” โดยแสดงพฤติกรรมที่กีดกันไม่ให้ผู้หญิงเข้าร่วมทำกิจกรรมที่สำคัญในเรื่อง ซึ่งก็คือภารกิจการออกตามหาแกะที่มีรอยปั้นรูปดาวที่ “ผม” ถูกขายนิรนามขอร้องแกมบังคับให้ทำ โดยมีตัวละครหญิง “สาวห่มหัตถ์จรรย” ช่วยทำหน้าที่กระตุ้นให้ “ผม” ถลาออกจากการดำเนินชีวิตเดิม ๆ อันไร้สีสันไปสู่การผจญภัยดังกล่าวได้ประเด็นสำคัญคือ ตัวละคร “เนะสุมิ” มีบทบาทที่เป็นผู้ทำให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มของผู้ชายด้วยกันเองเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตอนท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นตอนที่เจือนปมในใจที่ดำเนินมาตลอดทั้งเรื่องได้คลี่คลายออกมาบ้าง โดย “ผม” ได้ค้นพบความจริงว่ามนุษย์แกะที่เขาเจอระหว่างทำภารกิจตามหาแกะดาวก็คือ “เนะสุมิ” เพื่อนรักเก่าที่หายตัวไปนั่นเอง ดูเหมือนว่าเจือนปมในใจจะหมดไป แต่สิ่งที่ “ผม” ไม่เข้าใจคือ เมื่อ “ผม” ได้พบกับ “เนะสุมิ” แล้ว เหตุใดตัวละครหญิง “สาวห่มหัตถ์จรรย” จึงหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอย ดังนี้

彼女のことはできれば話したくなかったんだ。彼女は計算外のファクターだったからね 「計算外？」

「うん。俺としては内輪だけのパーティーのつもりだったんだ。そこにあの子が入り込んで

¹⁶ 村上春樹、『村上春樹全作品1979～1989①』、講談社、2014年 第10刷発行 p. 243

¹⁷ 加藤典洋『村上春樹 イエローページ』、講談社、1997年 第12刷発行 p.48

きた。俺たちはあの子を巻き込むべきじゃなかったんだ。君も知っているようにあの子は素晴らしい能力を持っている。いろんなものを引き寄せる能力さ。でもここには来るべきじゃなかった。ここは彼女の能力を遥かに超えた場所なんだ」¹⁸

“ถ้าเป็นไปได้ ข้าไม่อยากพูดถึงเธอเลย เธอเป็นตัวแปรที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้นะ” “ไม่ได้คาดการณ์ไว้หรือ”

“อ้อ ข้าตั้งใจจะเป็นงานปาร์ตี้สำหรับคนวงในเท่านั้น แล้วเธอก็โผล่พรวดพราดเข้ามา พวกเราไม่ควรเอาเด็กคนนั้นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนะ นายก็รู้ว่าเด็กคนนั้นมีพลังวิเศษ พลังที่สามารถดึงดูดเอาสิ่งต่างๆเข้ามาใกล้ แต่เธอไม่ควรมาที่แห่งนี้ ที่นี้เป็นสถานที่ที่อันตรายกว่าพลังของเธอหลายเท่าตัว”

จากฉากที่ยกมานี้จะเห็นว่า คำตอบที่ว่า “เนะสุมิ” เป็นผู้ที่ทำให้เธอหายตัวไป หมายความว่า “เนะสุมิ” เห็นว่าตัวละครหญิงดังกล่าวเป็นคนอื่นที่อยู่วงนอก สุดท้ายก็คิดกันให้เธอเป็น “อื่น” ไม่ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้น ภาพชายที่เป็นฝ่ายตั้งรับที่เห็นได้จากการที่ “ผม” กลับไปใช้ชีวิตปกติที่โตเกียว ทั้งที่รับรู้ไว้ว่า “สาวหุ มหัทศจรย์” หายตัวไปด้วยฝีมือของมนุษย์แก่ “เนะสุมิ” แล้ว จึงกล่าวได้ว่า ฉากนี้จึงเป็นฉากหนึ่งที่เน้นย้ำว่า มุระกะมิเลือกที่จะให้ตอนจบของเรื่องเป็นไปโดยการที่ตัวละครเอกชายต้องไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวละครหญิงต่อไป สอดคล้องกับทัศนคติแบบดีแทชเมนต์ของผู้เขียน

5.2 ทัศนคติต่อสังคมของมุระกะมิ ฮะรุกิในยุคแรก (ทศวรรษที่ 1970-1980) : ดีแทชเมนต์

วรรณกรรมในยุคแรก (ทศวรรษที่ 1970 -1980) ของมุระกะมิมิรูปแบบการประพันธ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง แตกต่างไปจากนวนิยายเรื่องอื่นของญี่ปุ่น เป็นช่วงที่มีรูปแบบการประพันธ์แบบดีแทชเมนต์ デタッチメント โดยมุระกะมิให้ความหมายของคำนี้ร่วมกับ

คำว่าคอมมิทเมนต์ コミットメントในหนังสือรวมบทสนทนาระหว่างตัวเขาและคะวะอิ ฮะยะโอะ¹⁹ เรื่อง『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』มีผู้แปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อเรื่องว่า **ฮารุกิ มุราคามิ ไปพบ ฮายาโอะ คาวาอิ** ข้อความว่า

それとコミットメント (関わり) ということについて最近よく考えているんです。例えば、小説を書くときでも、コミットメントということがぼくにとってはすごく大事になってきた。以前はデタッチメント (関わりのなさ) というのがぼくにとっては大事なことだったんですが。(省略) *それがいつごろからかなあ、少しずつ変わってくるんですね。それは外国に出たことが大きいんじゃないかなという気がしています。でも、その場合のいちばん大きな問題はいつたい何にコミットするかということなんですね。*²⁰

และช่วงนี้ผมคิดถึงเรื่องคอมมิทเมนต์ (การข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่นภายนอก) อยู่บ่อย ๆ เช่น แม้แต่เวลาที่เขียนนวนิยาย คอมมิทเมนต์กลายเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับผม ทั้งที่เมื่อก่อนดีแทชเมนต์ (การไม่มีความสนใจและไม่ข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น) เคยเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผม (ละไว้) ไม่รู้ตั้งแต่เมื่อไหร่กันนะที่ตัวผมค่อย ๆ เปลี่ยนไป ผมคิดว่าการออกไปต่างประเทศมีผลต่อเรื่องนี้นะมาก แต่ปัญหาที่ใหญ่ที่สุดก็คือจะคอมมิทให้กับอะไรดีนะสิครับ

จะเห็นได้ว่ามุระกะมิให้ความหมายของคำว่า “ดีแทชเมนต์” ว่า 関わりのなさ คือไม่มีความสนใจและไม่มีความข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น ๆ ภายนอก ในทางตรงกันข้าม คำว่า “คอมมิทเมนต์” มุระกะมิใช้คำว่า 関わり ซึ่งหมายถึงการมีความสนใจ และข้องเกี่ยวกับทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภายนอก โดยข้อความข้างต้นที่ยกมานี้ มุระกะมิกล่าวว่า “เมื่อก่อนดีแทชเมนต์ (การไม่มีความสนใจและไม่ข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น) เคยเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผม” ซึ่งคำว่า

¹⁸ 村上春樹、『村上春樹全作品1979～1989②』、講談社、2008年 第7刷 p.358

¹⁹ คะวะอิ ฮะยะโอะ (ค.ศ. 1928 - 2007) นักจิตวิทยา ผู้วางรากฐานการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาของญี่ปุ่น มีผลงานเขียนแนวสัจคดี และความเรียงจำนวนมาก

²⁰ 村上春樹・河合隼雄、『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』、新潮社、2015年 第28刷 p.18

“เมื่อก่อน” หมายถึง ทศนคติต่อสังคมของเขาในเวลาก่อนหน้าที่หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1999 ยิ่งไปกว่านั้น จากข้อความด้านบนมูระกะมิยังยืนยันการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประพันธ์ของตนเอง ด้วยว่า “ตัวผมค่อย ๆ เปลี่ยนไป” โดยได้กล่าวถึงช่วงเวลาที่ยืนยันการเปลี่ยนแปลงว่า “ผมคิดว่าการออกไปต่างประเทศมีผลต่อเรื่องนี้มาก” ซึ่งเขาได้ขยายความคำว่าติแทซเมนทึในเชิงรูปแบบการประพันธ์ผลงานในยุคแรกของเขา ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการประพันธ์แบบติแทซเมนทึอย่างแท้จริง ดังนี้

僕が小説家になって最初のうち、デタッチメント的なものに主に目を向けていたのは、単純に「コミュニケーションの不在」みたいな文脈での「コミットメント不在」を描こうとしていたのではなく、個人的なデタッチメントの側面をどんどん追及してしていくことによって、いろんな外部的価値（それは多くの部分で一般的に「小説的価値」と考えられているものもあったわけ لكنه）を取り払って、それで今自分の立っている場所を、僕なりに明確にしていこうというようなつもりがあったのだという気がします。（省略）でも書き続けているうちに、それがいつ頃からか、少しずつ僕の中で変わってくる。それからやはり、かなり長い期間にわたった外国に出て暮らしたということも大きいだろうと思います。それが良い悪いというのではなく、日々に現実の生活の中で、切実にものの見方の転換を追られるという体験の意味は決して小さくはなかったと思います。もちろんしかるべく年をとって、自分の中でいろんなものが自然にこなされて、癒されてきたということもあるのだろうけれど。²¹

ยุคแรกที่ผมเป็นนักเขียน ผมสนใจสิ่งที่เป็นติแทซเมนทึเป็นหลัก ไม่ใช่เพราะว่าต้องการเขียน “การไม่มี

คอมมิทเมนต์” ในบริบทของ “การไม่มีการสื่อสาร” คิดว่าน่าจะตั้งใจทำจุดยืนของตนเองในตอนนั้นให้กระจ่าง โดยปิดกั้นการให้คุณค่าจากภายนอก (ซึ่งโดยทั่วไปส่วนใหญ่แล้วจะคิดว่าเป็น “คุณค่าเชิงนวนิยาย” ด้วย) โดยการแสวงหาแง่มุมของติแทซเมนทึเชิงปัจเจกไปเรื่อย ๆ (ละไว้) แต่พอเขียนไปเรื่อย ๆ ไม่รู้ว่าตั้งแต่เมื่อไหร่ ภายในตัวผมก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งคิดว่าการออกไปใช้ชีวิตที่ต่างประเทศก็น่าจะมีส่วนอยู่มาก ซึ่งไม่ใช่ว่าดีหรือไม่ดี แต่ความหมายของประสบการณ์ที่ถูกกดดันให้เปลี่ยนแปลงวิธีการมองสิ่งต่าง ๆ ให้ถ่องแท้ขึ้นไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเลย แน่นอนว่าคงมีเรื่องที่ผมอายุมากขึ้นจนถึงวัยอันควร ภายในตัวผมมีหลายเรื่องเกิดขึ้น และได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรมชาติด้วย

จากข้อความข้างต้นที่ยกมา มูระกะมิเน้นย้ำว่าผลงานในยุคแรกของเขาจึงสร้างสรรค์ขึ้นด้วยทศนคติที่มีต่อสังคมในรูปแบบติแทซเมนทึ โดยอธิบายความหมายคำว่าติแทซเมนทึให้ชัดเจนขึ้นว่าไม่ได้หมายถึง “การไม่มีการสื่อสาร” แต่เขาต้องการ “แสวงหาแง่มุมของติแทซเมนทึเชิงปัจเจก” จึงให้คุณค่าเพียงสิ่งที่อยู่ภายในตนเอง และตัดการให้คุณค่าต่อสิ่งภายนอกทิ้งไป ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ตัวละครเอกที่ปรากฏในผลงานยุคแรกจะมีลักษณะที่มีความรู้สึกนึกคิดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการดำเนินเรื่อง กล่าวคือ การกระทำที่สำคัญในเรื่อง มักจะมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขในใจตัวละคร มากกว่าที่จะทำไปเพื่อตัวละครอื่น หรือเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ยิ่งไปกว่านั้น มูระกะมิยังแสดงทศนคติต่อสังคมแบบติแทซเมนทึในหนังสือความเรียงเชิงชีวประวัติเรื่อง 『職業としての小説家』 ซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อเรื่องว่านักเขียนนวนิยายเป็นอาชีพเกี่ยวกับการเขียนนวนิยาย 3 เรื่องแรกที่ถือว่าเขียนขึ้นในฐานะนักเขียนนวนิยายด้วย เมื่อมีคำถามว่ามูระกะมิเขียนนวนิยายให้ใครอ่าน เขาตอบว่าเขาเขียนนวนิยายเพื่อตนเอง โดยตั้งใจเขียนเฉพาะสิ่งที่ตนเองรู้สึกดี รู้สึกพึง

²¹ 村上春樹・河合隼雄、『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』、新潮社、2015年 第28刷 p. 14-15

พอใจ โดยไม่ได้คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อ่านหรือเนื้อหาเชิงวรรณกรรมเลย แสดงให้เห็นว่ามูระกะมิประพันธ์ผลงานในยุคแรก โดยเฉพาะผลงานนวนิยายเรื่องแรกคือเรื่อง**สตั๊บลมขับขาน** ไปตามความรู้สึกพึงพอใจของตนเพียงผู้เดียว โดยปราศจากการข้องเกี่ยวกับสังคมรอบข้าง จึงสามารถพิจารณาได้ว่ามูระกะมิรังสรรค์ผลงานในยุคแรกด้วยทัศนคติต่อสังคมแบบดีแทชเมนต์ ซึ่งมีความสัมพันธ์และสะท้อนผ่านภาพตัวละครเอกชายที่มีลักษณะดีแทชเมนต์ต่อเงื่อนไขปมในใจตนเอง รวมทั้งต่อผู้คนรอบข้างด้วย

6. บทสรุป

ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิมีภาพของชายที่มีเงื่อนไขปมในใจ แต่มีวิธีรับมือกับปัญหาโดยเป็นฝ่ายตั้งรับ ซึ่งภาพดังกล่าวมีความสัมพันธ์และสะท้อนให้เห็นทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮะรุกิ ในยุคแรก(ทศวรรษที่ 1970 -1980) ที่ผู้เขียนมีทัศนคติต่อสังคมแบบดีแทชเมนต์ คือไม่มีความสนใจและไม่มีความข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น ๆ ภายนอก ดังนี้

เรื่อง**สตั๊บลมขับขาน** ทั้งตัวละครเอก“ผม”และ“เนะสุมิ” สะท้อนภาพชายที่มีเงื่อนไขปมในใจด้านบิดาธิปไตย ทั้งคู่โดย“ผม” เป็นตัวแทนชายที่อยู่ในกรอบบิดาธิปไตยที่ไม่มีความคิดตั้งคำถามหรือคัดค้านต่อระบบบิดาธิปไตยมาก่อน จนกระทั่งตอนท้ายเรื่อง“ผม” มีความสัมพันธ์ฉันทน์รักกับตัวละคร“สาวผู้ไม่มีนิ้วก้อย” แล้ว จึงเริ่มมีพฤติกรรมที่จะออกจากกรอบดังกล่าวที่กดทับอยู่ ทำให้คิดว่าหากความสัมพันธ์นี้ต่อเนื่องไป“ผม” น่าจะสามารถก้าวข้ามผ่านเงื่อนไขปมในใจนี้ได้ แต่สุดท้ายมูระกะมิกลับเลือกประพันธ์ให้“ผม” ต้องยุติความสัมพันธ์กับตัวละครดังกล่าว และให้แสดงท่าที่เป็นเพียงฝ่ายตั้งรับ ส่วน“เนะสุมิ” ให้ภาพชายที่จิตใจหลักเลียงและปฏิเสธการอยู่ในกรอบบิดาธิปไตย แต่อยู่เพียงระดับผู้ตั้งคำถามต่อระบบ โดยยังไม่พบภาพการต่อต้านหรือแสดงท่าที่ต้องการแก้ไขเงื่อนไขปมในใจอย่างจริงจัง ดังนั้นจึงให้ภาพเพียงเป็นฝ่ายตั้งรับเช่นเดียวกัน

เรื่อง**พินบอล, 1973** ปรากฏภาพชายที่มีเงื่อนไขปมในใจตนเองด้านการโยยหาคนรัก เห็นได้จากการที่“ผม” ออกตามหาตุ้พินบอลที่เปรียบเสมือนหญิงคนรักอย่างยากลำบาก แต่แล้วเมื่อได้พบกันอีกครั้ง“ผม” กลับเลือกที่ลาจากเธอโดยไม่หันหลังกลับไปมองอีกเลยแม้แต่ครั้งเดียว สื่อถึงการตัดความสัมพันธ์เด็ดขาด ซึ่งสะท้อนทัศนคติต่อสังคมแบบดีแทชเมนต์ของมูระกะมิ ที่เลือกจะให้ตัวละครเป็นฝ่ายตั้งรับและเลือกตัดขาดความสัมพันธ์ เพราะไม่ต้องการข้องเกี่ยวกับสิ่งอื่น ส่วน“เนะสุมิ” ให้ภาพชายที่มีเงื่อนไขปมในใจคือความเปลี่ยวเหงาหรือร้อนรุ่มทุกข์ทรมานด้วยความรักและโยยหาหญิงคนรัก อย่างไรก็ตาม เขาก็เลือกที่จะไม่สานความสัมพันธ์ให้ลึกซึ้งเช่นเดียวกัน

เรื่อง**แกะรอย แกะดาว**“ผม” มีเงื่อนไขปมในใจด้านการตามหาแกะ ส่วน“เนะสุมิ” ให้ภาพชายที่กีดกันให้ผู้หญิงเป็น“อื่น” โดยแสดงพฤติกรรมที่กีดกันไม่ให้ผู้หญิงเข้าร่วมทำกิจกรรมที่สำคัญคือการกิจการออกตามหาแกะที่มีรอยนิ้วรูปดาว คือการกำจัด“สาวห่มหัตศรย์” ออกไป ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากการที่“ผม” กลับไปใช้ชีวิตปกติที่โตเกียวในตอนจบ ทั้งที่รับรู้ว่า“สาวห่มหัตศรย์” หายตัวไปด้วยฝีมือของมนุษย์แกะ“เนะสุมิ” แล้ว จึงกล่าวได้ว่า“ผม” มีวิธีรับมือกับเงื่อนไขปมนี้โดยเป็นฝ่ายตั้งรับ ดังนั้น การที่มูระกะมิเลือกที่จะให้ตอนจบของเรื่องเป็นไปโดยการที่ตัวละครเอกชายต้องไม่มีความสัมพันธ์ข้องเกี่ยวกับตัวละครหญิงต่อไป จึงสอดคล้องกับทัศนคติแบบดีแทชเมนต์ของผู้เขียน

บทความวิจัยนี้ ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดไตรภาคเนะสุมิของมูระกะมิ ฮะรุกิ โดยมุ่งเน้นศึกษาวิธีรับมือกับปัญหาเพื่อก้าวข้ามผ่านเงื่อนไขปมในใจของตัวละคร เพื่อแสดงความสัมพันธ์ที่สะท้อนทัศนคติต่อสังคมของมูระกะมิ ฮะรุกิ โดยผ่านภาพตัวละครเอกชายนั้น ซึ่งผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจและเข้าถึงอรรถรสในผลงานวรรณกรรมของมูระกะมิ ฮะรุกิ ในภาพรวมได้ ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาและสนใจวรรณกรรมญี่ปุ่นร่วมสมัยได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กำจร หลุยยะพงศ์ อ้างถึงใน ณรงค์กรธรณ รอดทรัพย์. (2555). *ปิตาธิปไตย : ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย*. กรุงเทพฯ : วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2
- [2] ยศ สันตสมบัติ. (2550). *พรอยด์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์ : จากความฝันสู่ทฤษฎีสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 4
- [3] ไชยันต์ ไชยพร. (2550). *POSTMODERN IN JAPAN*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์openbooks.
- [4] A.K.Byron. (2017). *Rethinking the Rat Trilogy : Detachment, Commitment and Haruki Murakami's Politics of Subjectivity*. New Voices in Japanese Studies Vol.9
- [5] Michael Emmerich. (2014). *Haruki Murakami, East Asia, World Literature*. Waseda Rilas journal no.2
- [6] 加藤典洋. (2014). 『68年後の村上春樹と東アジア』 Waseda Rilas journal no.2
- [7] 加藤典洋. (1997). 『村上春樹 イエローページ』 講談社、第12刷
- [8] 千野拓政. (2014). 『村上春樹と東アジア文化圏』 Waseda Rilas journal no.2
- [9] 樋口智子. (2008). 『村上春樹「世界の終わりとハードボイルド・ワンダーランド」論—初期三部作から「ノルウェイの森」へ—《僕》の進化の物語』 お茶の水女子大学国語国文学会第109号
- [10] 村上春樹. (2015). 『職業としての小説家』 スイッチ・パブリッシング、第1刷
- [11] 村上春樹. (2014). 『村上春樹全作品1979-1989①』 講談社、第10刷
- [12] 村上春樹. (2008). 『村上春樹全作品1979 - 1989②』 講談社、第7刷
- [13] 村上春樹. 河合隼雄. (2016). 『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』 新潮社、第28刷

หน่วยงานผู้แต่ง : สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Affiliation : Japanese Language Section, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

Corresponding email : parinyapolp@gmail.com

ภาพลักษณ์ของสมณะและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในนิทานเรื่องเล่า อุจิฌูอิ โมะโนะงะตะริ (Uji Shūi Monogatari)

บทคัดย่อ

จากการศึกษาภาพลักษณ์ของสมณะและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของญี่ปุ่นในนิทานเรื่องเล่า อุจิฌูอิ โมะโนะงะตะริ ที่มีสมณะเป็นตัวละครหลักพบว่า ตัวละครสมณะมีภาพลักษณ์หลากหลาย มีทั้งภาพลักษณ์ด้านบวก เช่น เป็นบุคคลผู้มีความเชื่อถือและยึดมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่ และปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ส่วนด้านลบ เช่น การประพฤติผิดศีลของพระโพธิสัตว์ นอกจากนี้ยังมีภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ เช่น เป็นบุคคลผู้มีพฤติกรรมแสดงออกไม่เด่นชัดว่าประกอบกรรมดีหรือชั่วเพราะมีภาพลักษณ์ทั้งด้านบวกและลบในเรื่องเดียวกัน ส่วนในประเด็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พบในนิทานเรื่องเล่า อุจิฌูอิ โมะโนะงะตะริ จากการศึกษพบว่า ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาหายากในนิกายต่าง ๆ ที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาในสมัยเฮอันจนถึงสมัยคัมภีร์ตอนต้น ซึ่งเชื่อว่าเป็นช่วงที่มีการแต่งและรวบรวมนิทานเรื่องเล่า อุจิฌูอิ โมะโนะงะตะริ ลักษณะของความเชื่อสะท้อนออกมาในเชิงของวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อเรื่องการขอฝน การสวดมนต์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย โดยเป็นการใช้พระพุทธศาสนาเพื่อหวังผลในชาติปัจจุบันและชาติหน้ามากกว่าความเชื่อที่เป็นแก่นแท้ของปรัชญาพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นสากล ซึ่งสอนให้ผู้คนเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การทำความดีละเว้นความชั่ว การละอายและเกรงกลัวต่อบาป ความเชื่อส่วนใหญ่ที่พบในนิทานเป็นความเชื่อของสมณะในพระพุทธศาสนานิกายเท็นดะอิ (Tendai) นิกายมิงงน (Shingon) และนิกายโจโดะ (Jōdo) นอกจากนี้ยังพบความเชื่อในนิกายโจโดะชิน (Jōdo Shin) นิกายฮุซโซ (Hossō) นิกายคุมะ (Kusha) และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในลัทธิชินโตแบบมูเง็นโด (Shugendō) และอมเมียวโด (Onmyōdō) อีกด้วย

คำ

สำคัญ

นิทานเรื่องเล่า อุจิฌูอิ โมะโนะงะตะริ, ภาพลักษณ์ของสมณะ, นิกายเท็นดะอิ, นิกายมิงงน, นิกายโจโดะ

The Image of Bonzes and Japanese Buddhist Beliefs in Uji Shūi Monogatari

Abstract

This research aims to study the image of the Bonzes and Japanese Buddhist Beliefs in Uji Shūi Monogatari. Regarding to the study in Uji Shūi Monogatari, the findings showed They owned various characters which not only represent the positive images but also the negative images representing their beliefs. For examples, positive images show what should be strictly followed according to their deep faith in the Buddhism's doctrines. The negative images, on the other hand, show forbidden principles they had applied against the Buddhism's doctrines. In addition, there are also other images which are difficult to interpret due to their ambiguity. Moreover, according to the religious beliefs in Buddhism in the story of Uji Shūi Monogatari claimed that most of the beliefs involved are with a ritual ceremony in Mahayana Practices, which have been used up from Heian period until the early Kamakura period. In this era, it was believed that the story of Uji Shūi Monogatari had been written and documented. Having the beliefs in term of culture such as pray for rain or for treating illnesses by have shown the purpose of Buddhism practices to attain the achievement for present life and the next life. The practices have apparently demonstrated the profitable lifestyle rather than traditional beliefs in Buddhism as its actual substance in the aspect of "Karma". The conservative of religious beliefs are like 'to go around, come around', 'to act virtue and omit wickedness' and 'to be ashamed from doing bad things and afraid of the bad karma'. The most Buddhism beliefs found in the telling story were in Tendai Practice, Shingon Practice and Jōdo Practice which involve the positive image of the monks in these practices. Furthermore, there were the beliefs in Jōdo Shin practice, Hossō Practice, Kusha Practice and also the fusion of the traditional beliefs in Buddhism between Shugendō Practice and Onmyōdō Practice.

Key words

Uji Shūi Monogatari, Image of Bonzes, Tendai Practice, Shingon Practice, Jōdo Practice

1. ความนำ

ในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ 「宇治拾遺物語」 มีการรวบรวมเรื่องเล่าต่าง ๆ ไว้ด้วยกันทั้งหมด 197 เรื่อง สันนิษฐานว่า น่าจะมีการรวบรวมขึ้นในช่วงต้นของศตวรรษที่ 13 โดยไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งที่แน่ชัด สันนิษฐานว่า เนื้อหาน่าจะมีการคัดลอกมาจากหนังสือ อุจิฉะอินะงะงะ โมะโนะงะตะริ 「宇治大納言物語」 ซึ่งเชื่อกันว่า รวบรวมโดยขุนนางตำแหน่ง คนคะอินะงะงะ 「今大納言」 ชื่อ ทะกะกะกุนิ 「隆国」¹ เนื้อเรื่องมีหลายประเภท มีทั้งเรื่องราวที่มีคุณค่าน่ายกย่อง เรื่องสนุกสนาน น่ากลัว ขวนสยองขวัญ น่าสงสาร สกปรก หยาดโสน มีเรื่องโกหกและตลกขบขัน โดยมีการรวบรวมเป็นหนังสือเย็บเล่มได้ทั้งหมด 14 เล่ม และเชื่อกันว่าเป็นต้นฉบับของหนังสือรวมนิทานเรื่องเล่า อุจิฉะอินะงะงะ โมะโนะงะตะริ (保治小林、和子増古, 2013, p.23-24) นิทานเรื่องเล่านี้เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลที่สำคัญของนักเขียนในรุ่นหลังอย่าง อิฮะระ ซะอิกะกุ 「井原西鶴」² อะกุตะงะวะะ ริวโนะสุเกะ 「芥川龍之介」³ โดยเฉพาะอะกุตะงะวะะ ริวโนะสุเกะ มีการนำเอานิทานเรื่องเล่าเล่มนี้มาเป็นต้นแบบในการแต่งเรื่องสั้น จนมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันมากยิ่งขึ้น (อรรถยา สุวรรณระดา, 2558, น.123-124)

เป็นที่น่าสังเกตว่า นิทานเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาใน อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ นี้มีตัวละครเอกเป็นสมณะจำนวนมากทำให้ผู้อ่านส่วนใหญ่มักจะคิดว่า เนื้อเรื่องคงจะเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับการนำเสนอแนวคิด และส่งเสริมความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เนื่องจากปลายสมัยเฮอันและคะมะกุระตอนต้นนั้นพระพุทธศาสนาได้แพร่ขยายความเชื่อจากชนชั้นสูงขุนนางในราชสำนักมาสู่ผู้คนระดับชาวบ้าน เนื่องจากอิทธิพลการเผยแผ่คำสอนเรื่องการสวดเน็มบุชู 「念仏」

ของพระโฮเน็น 「法然」 (ค.ศ.1133-1212) ที่มุ่งช่วยเหลือผู้คนทั่วไปให้พ้นทุกข์ (佐々木肇, 2010, p.5) แต่จากการศึกษากลับพบว่า มีเนื้อหาที่หลากหลายซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พบในนิทานเรื่องเล่าใน อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของผู้คนในสังคมสมัยเฮอันถึงสมัยคะมะกุระตอนต้นได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของสมณะในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ

2.2 เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของญี่ปุ่นในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 ภาพลักษณ์ของสมณะที่ปรากฏในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ มีทั้งด้านบวก เช่น เป็นบุคคลผู้มีความเชื่อถ้อยและยึดมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่ และปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และด้านลบ เช่น การประพฤติผิดศีลของพระโพธิสัตว์ นอกจากนี้ยังมีภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ เช่น เป็นบุคคลผู้มีพฤติกรรมแสดงออกไม่เด่นชัดว่า ประกอบกรรมดีหรือชั่วเพราะมีภาพลักษณ์ทั้งด้านบวกและลบในเรื่องเดียวกัน

3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มักพบในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อในพระพุทธศาสนานิกายเท็นดะอิ นิกายมิจิงงะ และนิกายโจโดะ ในช่วงสมัยเฮอันและคะมะกุระตอนต้น ทั้งนี้ความเชื่อดังกล่าวมักปรากฏในนิทานเรื่องเล่าของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวก

¹ หมายถึง คนคะอินะงะงะ มินะโมะโตะ โนะ ทะกะกะกุนิ 「権大納言源隆国」 (ค.ศ. 1004-1077) เป็นบุตรชายคนที่ 2 ของ มินะโมะโตะ โนะ โทะมิตะกะ 「源俊貴」 (ค.ศ. 960 -1027) มีชีวิตอยู่ช่วงปลายสมัยเฮอันกล่าวกันว่า ทะกะกะกุนิ เป็นผู้มีความรู้มากมายเกี่ยวกับเรื่องราวในสมัยโบราณทั้งของจีน และของญี่ปุ่นรวมทั้งเรื่องราวแปลกประหลาดที่ผู้อื่นไม่รู้

² อิฮะระ ซะอิกะกุ (ค.ศ. 1682-1727) เป็นนักเขียนผู้โด่งดังในสมัยเอโดะ 「江戸」 ผลงานที่สร้างชื่อคือ อุกิโยะ โนะ โสมิ 「浮世草子」

³ อะกุตะงะวะะ ริวโนะสุเกะ (ค.ศ. 1892-1927) เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีผลงานโด่งดังในสมัยเมจิ 「明治」 และทะกะอิโมะ 「大正」 โดยเฉพาะผลงานเรื่องสั้นที่มีการนำนิทานเรื่องเล่าในสมัยโบราณมาตีความใหม่ด้วยสำนวนภาษาที่สละสลวย

4. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้จะศึกษานิทานเรื่องเล่าที่มีตัวละครหลักเป็นสมณะในพระพุทธศาสนาของญี่ปุ่นเท่านั้น

5. วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้จะใช้วิธีการอ่านศึกษาวิเคราะห์และตีความนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ จากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นโบราณอย่างละเอียดโดยยึดตามฉบับของสำนักพิมพ์คิงดอม «小学館» รวบรวมโดย ยะซุฮะรุ โคะบะยะมิ «保治小林」 กับคะสุโกะ มะซุโกะ «和子増古」 ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 6 ปี ค.ศ. 2013

6. ข้อตกลงเบื้องต้น

บทความวิจัยนี้ ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เป็นผลงานวิจัยของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษารายงานการวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องนี้ในประเทศไทยพบว่า ยังไม่มีนักวิจัยผู้ใดเคยศึกษานิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ ในลักษณะนี้มาก่อน มีเพียงรายงานการวิจัยของ นกสินธุ์ แผลงศร ที่ได้นำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับการจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตามกฎวรรณกรรมพื้นบ้านของ สติธ ทอมป์สัน (Stith Thompson) (นกสินธุ์ แผลงศร, 2555)

สำหรับผลงานวิจัยในประเทศญี่ปุ่น นักวิจัยส่วนใหญ่มักเน้นศึกษาในเชิงประวัติความเป็นมา เหตุผลและวัตถุประสงค์ของการรวบรวม โดยจะขอยกตัวอย่างงานวิจัยบางส่วนที่ได้ทำการศึกษาและรวบรวมมา เช่น งานวิจัยของ ซะโต มะนะมิ «佐藤まなみ」 โดย ซะโต มะนะมิ ให้ความเห็นว่า ไม่ควรให้น้ำหนักของนิทานเรื่องเล่านี้ว่าเป็นนิทานส่งเสริมพระพุทธศาสนา และให้ข้อเสนอแนะเรื่องการศึกษาภาพลักษณ์ของสมณะที่ปรากฏในนิทานเรื่องเล่าว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะนำมาศึกษาวิจัยใน

อนาคต (佐藤まなみ, 2012 , p.11-12) สำหรับโคะบะยะมิ ยะซุฮะรุ ให้ความเห็นว่า นิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ ไม่ใช่นิทานพระพุทธศาสนา «仏教説話」 เพราะไม่มีการแบ่งกลุ่มประเภทนิทาน รวมทั้งไม่มีการจัดลำดับเนื้อหา และที่สำคัญในตอนจบของนิทานไม่มีคำสรรเสริญหรือชื่นชมความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา (保治小林, 2008, p.1-9) ทั้งซะโต มะนะมิ และ โคะบะยะมิ ยะซุฮะรุ ต่างก็ให้ความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า นิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ ไม่ใช่นิทานที่มีวัตถุประสงค์การแต่งเพื่ออธิบายความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แม้ผู้วิจัยไม่ได้เห็นต่างจากนักวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ยังมีนิทานที่ปรากฏถ้อยคำท้ายเรื่องกล่าวสรรเสริญและชื่นชมพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อมยกตัวอย่างเช่น เรื่องที่ 16 “การเห็นพระโพธิสัตว์ของแม่ชี” ^{あま ちぞうみたてまつ こと} 「尼、地藏見奉る事」 เรื่องที่ 58 “เรื่องของอิจิริผู้เริ่มการเทศนาธรรมในวัดโทโบเกะ” ^{とうぼくあんぼだいかう ひじり こと} 「東北院菩提講の聖の事」 และเรื่องที่ 136 “เรื่องของการออกบวชเพื่อสร้างกุศล” ^{しゅつけ くだく こと} 「出家功德の事」 แต่อย่างไรก็ตามผลงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยฉบับใดที่กล่าวถึงภาพลักษณ์ของสมณะและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ ในภาพรวมอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกันกับงานวิจัยนี้มาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยเชื่อว่า ผลการวิจัยน่าจะเป็นการเปิดประเด็นและมุมมองใหม่ ๆ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของสมณะและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่าง ๆ ที่สะท้อนผ่านนิทานเรื่องเล่าดังกล่าว

8. บทสรุปผลการวิจัย

8.1 สรุปภาพลักษณ์ของสมณะที่พบในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ

จากการศึกษาภาพลักษณ์ของสมณะในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะงะตะริ ที่มีตัวละครหลักเป็นสมณะทั้งหมด 55 เรื่องพบว่า ในนิทานเรื่องเล่ามีภาพลักษณ์

ของสมณะหลากหลายสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

8.1.1 ภาพลักษณ์ด้านบวก

พบในนิทานเรื่องเล่า 23 เรื่อง มีตัวละครสมณะ 24 รูป คำจำกัดความของภาพลักษณ์ด้านบวกในงานวิจัยฉบับนี้กล่าวโดยสรุปคือ ประการแรก เป็นบุคคลผู้ไม่ทำผิดศีลของพระโพธิสัตว์ซึ่งบัญญัติไว้สำหรับภิกษุและสามเณรในนิกายมหายานต้องถือปฏิบัติร่วมกันมี 58 ข้อ ぼさつがい じゅうじゅうしじゅうはち きょうかい ข้อ「菩薩戒の十重四十八輕戒」โดยแบ่งเป็นครุภาบัติ (โทษหนัก) 10 ข้อ และลหุภาบัติ (โทษเบา) 48 ข้อซึ่งการลงโทษในส่วนโพธิสัตว์ศีลนี้ ท่านจะพิจารณาโทษออกเป็น 3 ระดับคือ เจตนา บังเอิญ หรือว่าสุติวิสัย ถ้าเจตนา คือตั้งใจละเมิดข้อที่เป็นโทษหนัก ความเป็นโพธิสัตว์ขาดทันที⁴ การที่ผู้วิจัยใช้ศีลของพระโพธิสัตว์มาวิเคราะห์ เนื่องจากในพระสูตรพรหมชาลสูตร (梵網經) หรือ Brahmajala Sutra ซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญเล่มหนึ่งของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงศีลดังกล่าวนี้ว่า เป็นศีลสำคัญสำหรับผู้ออกบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลมาจากจีนต่อมาได้มีการกำหนดไว้ในพิธีรับศีลของผู้ออกบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเห็นตะอิ เพื่อเป็นการย้ำให้ผู้ออกบวชครองตนบนมรรคแห่งพระโพธิสัตว์ ประการที่สอง เป็นผู้มีความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่และเป็นผู้ประกอบกรรมดีช่วยเหลือผู้อื่นครองตนตามวิถีแห่งการปฏิบัติของพระโพธิสัตว์

8.1.2 ภาพลักษณ์ด้านลบ

พบในนิทานเรื่องเล่า 22 เรื่อง มีตัวละครสมณะ 23 รูป คำจำกัดความของภาพลักษณ์ด้านลบในงานวิจัยฉบับนี้โดยสรุปคือ ประการแรก เป็นบุคคลผู้ทำผิดศีลของพระโพธิสัตว์ซึ่งบัญญัติไว้สำหรับภิกษุและสามเณรในนิกายมหายานต้องถือปฏิบัติร่วมกันทั้ง 58 ข้อ ประการที่สอง เป็นบุคคลผู้ที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น

8.1.3 ภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ

พบในนิทานเรื่องเล่า 10 เรื่อง มีตัวละครสมณะ 11 รูป คำจำกัดความของภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ในงานวิจัยฉบับนี้โดยสรุปคือ ภาพลักษณ์ที่ไม่สามารถระบุได้อย่างเด่นชัดจากพฤติกรรมของตัวละครว่า เป็นภาพลักษณ์ด้านบวกหรือด้านลบอย่างเด่นชัด เนื่องจากตัวละครมีทั้งภาพลักษณ์ด้านบวกและลบในเรื่องเดียวกัน รวมทั้งไม่มีพฤติกรรมแสดงออกในฐานะของสมณะ

8.1.1 สรุปผลการศึกษาภาพลักษณ์ด้านบวกของสมณะ

จากการศึกษาพบว่า สมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวก มีภาพลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นบุคคลผู้มีความเชื่อถือและยึดมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่ พบในนิทาน 14 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 7, 16, 17, 19, 45, 58, 65, 69, 73, 80, 105, 134, 142, 194 สำหรับเรื่องที่ 42 เป็นการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระคฺยะ

กลุ่มที่ 2 เป็นบุคคลผู้มีความกล้าหาญและใช้พลังอำนาจพิเศษในการช่วยเหลือผู้อื่น พบในนิทาน 9 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 9, 20, 21, 101, 105, 139, 141, 142, 191 สำหรับเรื่องที่ 42 เป็นการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระคณินนอินโขโจ

กลุ่มที่ 3 เป็นบุคคลผู้มีความกล้าหาญในการที่จะประพฤติปฏิบัติและมีเมตตาในการช่วยเหลือผู้อื่น พบในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 144, 176

8.1.2 สรุปผลการศึกษาภาพลักษณ์ด้านลบของสมณะ

จากการศึกษาพบว่า สมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านลบ มีภาพลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันสามารถแบ่งออกได้เป็นได้เป็น 7 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นบุคคลผู้ทำผิดศีลพระโพธิสัตว์ ในข้อที่ 4 โดยการโกหกหลอกลวง มีพฤติกรรมสร้าง

⁴ 光詮小堀 (1999) 『光つたえよ伝教大師のみ心とともに歩んだ道』 (東京: 鈴木出版), p.102-104.

ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น พบในนิทาน 10 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 5, 6, 37, 76, 79, 109, 126, 130, 133, 145

กลุ่มที่ 2 เป็นบุคคลผู้ทำผิดศีลโดยไม่มีการระบุนความผิดอย่างชัดเจน พบในนิทาน 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 2, 25, 78, 82 สำหรับเรื่องที่ 78 เป็นการวิเคราะหภาพลักษณ์ของพระมิรุโระโตะโซโจ

กลุ่มที่ 3 เป็นบุคคลผู้ทำผิดศีลพระโพธิสัตว์ในข้อที่ 3 โดยยึดติดในกามตัณหาที่มีพฤติกรรมส่อไปในทางมีเพศสัมพันธ์กับสตรีหรือเพศเดียวกัน พบในนิทาน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1, 60, 78 สำหรับเรื่องที่ 78 เป็นการวิเคราะหภาพลักษณ์ของพระโสโยะหรือพระโซโจแห่งวัดอิชิโจ

กลุ่มที่ 4 เป็นบุคคลผู้ทำผิดศีลพระโพธิสัตว์ในข้อที่ 1 โดยการฆ่าสัตว์และสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น พบในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 127, 168

กลุ่มที่ 5 เป็นบุคคลผู้มีพลังอำนาจพิเศษและใช้พลังอำนาจพิเศษในการทำร้ายผู้อื่น พบในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 36, 173

กลุ่มที่ 6 เป็นบุคคลผู้ทำผิดศีลพระโพธิสัตว์ในข้อที่ 2 โดยการนำของผู้อื่นมาใช้ส่วนตัว พบในนิทาน 1 เรื่อง คือ เรื่องที่ 55

กลุ่มที่ 7 เป็นบุคคลผู้ไม่มีความรู้จริงในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาขาดความสำรวมทำให้สูญเสียความน่าเชื่อถือ พบในนิทาน 1 เรื่อง คือ เรื่องที่ 11

8.1.3 สรุปผลการศึกษาภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ

จากการศึกษาพบว่า มีตัวละครสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ซึ่งไม่สามารถจัดกลุ่มไว้ในกลุ่มภาพลักษณ์ด้านบวกและด้านลบได้ มีภาพลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นบุคคลผู้ที่มีพฤติกรรมแสดงออกไม่เด่นชัดว่า เป็นผู้ประกอบกรรมดีหรือชั่วเพราะมีภาพลักษณ์ทั้งด้านบวกและลบในเรื่องเดียวกัน พบในนิทาน 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 67, 88, 104, 143, 169, 140

กลุ่มที่ 2 เป็นบุคคลผู้ที่มีพฤติกรรมที่ไม่สามารถระบุชี้ชัดลงไปได้ว่ามีความเชื่อถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดหรือไม่ เนื่องจากไม่มีการปฏิบัติกิจในฐานะของสมณะในพระพุทธศาสนาเช่น การสวดมนต์ เป็นต้น พบในนิทาน 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 12, 13, 42, 182 สำหรับเรื่องที่ 42 มีตัวละครสมณะ 2 รูปมีภาพลักษณ์เดียวกัน

บทสรุปและอภิปรายภาพลักษณ์ของสมณะ

จากผลการศึกษาภาพลักษณ์ของสมณะในนิทานเรื่องเล่า อุจิฉุอิ โมะโนะเงะตะริ ใน 3 ภาพลักษณ์ พบว่าตัวละครสมณะมีภาพลักษณ์ที่หลากหลายมีความเป็นปุณฺชน โดยพบทั้งภาพลักษณ์ด้านบวก ด้านลบและภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาพลักษณ์ด้านลบและภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ เมื่อรวมกันแล้วจะมีจำนวนตัวละครมากกว่าครั้งที่ไม่ปรากฏชื่อและตำแหน่งทางสงฆ์ที่แน่ชัด ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นนี้ผู้วิจัยคิดว่า อาจเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการดังนี้

ประการแรก เนื้อหาของเรื่องเล่าซึ่งเกี่ยวข้องกับสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านลบและภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ น่าจะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาโดยผู้ใดผู้หนึ่ง แล้วมีการเล่าสืบต่อกันมาเพื่อความบันเทิงในหมู่สมณะและผู้คนในสมัยนั้น ไม่สามารถอ้างอิงตัวบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ได้ เนื่องจากไม่มีตัวตนอยู่จริง ทั้งนี้เนื่องจากนิทานหลายเรื่องพฤติกรรมของสมณะนั้นดูสุดโต่งเช่น ทำตัวตลกขบขัน น่าอาย และไร้ศีลธรรมยิ่งเสียกว่าคนธรรมดา ซึ่งขัดกับภาพลักษณ์ของสมณะที่ผู้คนในสังคมคาดหวัง ทั้งนี้เนื่องจากผู้เล่าอาจต้องการที่จะแต่งเติมทำให้เนื้อหาเรื่องราวของนิทานมีความสนุกสนานยิ่งขึ้น

ประการที่สอง เนื้อหานิทานบางเรื่องน่าจะมีเค้าเรื่องจริงอยู่บ้าง แต่อาจเป็นเจตนาของผู้เล่าเองที่ไม่ต้องการเปิดเผยชื่อและตำแหน่งของสมณะนั้น ๆ เพราะจากการศึกษาพบว่า บางครั้งมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

สถานที่เกิดเหตุการณ์ เช่น ภูเขาอิเอะอิ เป็นต้น แม้ผู้เล่ามิได้ระบุชื่อบุคคลแต่ผู้อ่านก็พอคาดเดากันได้ว่าเป็นสมณะที่ออกบวชในนิกายเท็นดะอิ และการกล่าวถึงสมณะที่สวดคาถาธารณีสสูตรซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในทุกสมณะผู้ศึกษาพระพุทธศาสนานิกายมิงงน แสดงให้เห็นว่าผู้เล่าอาจมีข้อมูลในระดับหนึ่ง แต่หลีกเลี่ยงที่จะเปิดเผยชื่อตัวละครก็เป็นได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาไปเองเพื่อเพิ่มอรรถรสและความสนุกสนานทางด้านเนื้อหาแทนที่จะบอกเนื้อหาเรื่องราวและชื่อตัวละครทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นการกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่านมากยิ่งขึ้น

สำหรับสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวกนั้น ตัวละครส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีชื่อและตำแหน่งทางสงฆ์อยู่ในระดับสูง เป็นสมณะผู้มีชื่อเสียงและเป็นบุคคลสำคัญทางพระพุทธศาสนาสามารถสืบค้นประวัติได้จริงจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนั้นเนื้อหาของนิทานที่นำเสนอมักจะเป็นในลักษณะของการส่งเสริมความเชื่อความศรัทธาของสมณะในพระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ และเชื่อว่าเนื้อหาของนิทานเรื่องเล่าส่วนใหญ่อาจมีเค้าโครงมาจากเรื่องจริงอยู่บ้าง เพราะมักจะมีข้อความกล่าวถึงพฤติกรรมของสมณะเหล่านั้นอย่างชื่นชมและเคารพยกย่องเช่น เรื่องราวของพระโจกันโซโจในเรื่องที่ 20 เรื่องที่ 21 และเรื่องที่ 139 ทั้งนี้เนื่องจากภาพลักษณ์ที่ปรากฏในนิทานสอดคล้องกับข้อมูลทางประวัติของสมณะ ที่บอกถึงความสามารถในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของตัวละครว่า มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักและเคยศึกษาพระพุทธศาสนานิกายเท็นดะอิและนิกายมิงงน ซึ่งเน้นเรื่องพิธีกรรมการทำ คะจิจิโด⁵ เพื่อช่วยเหลือผู้คน

แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับเรื่องราวของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านลบและภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ บางเรื่องก็มีการเปิดเผยชื่อและตำแหน่งที่ชัดเจนเช่นกัน เช่น เรื่องที่ 55 และเรื่องที่ 78 แม้จะมีการเปิดเผยชื่อและตำแหน่ง

แต่เมื่อศึกษาประวัติของพระทั้งสามรูปกลับไม่พบเรื่องราวตามที่ปรากฏในนิทานเรื่องเล่าแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นเจตนาของผู้เล่าที่นำชื่อพระชั้นสูงที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ ซึ่งตามจินตนาการของผู้อ่านจะนึกภาพของพระผู้เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมสูงส่ง มีการปฏิบัติเป็นที่เคารพศรัทธามาแต่งเรื่องราวให้มีความตรงกันข้ามคือการประพฤติกิเลสชั่ว ทำผิดศีลธรรม เช่น การนำข้าววัดไปใช้ส่วนตัว การมีสัมพันธ์ทางเพศกับภริยาในวัด เป็นต้น หรือการนำเสนอเรื่องราวพฤติกรรมของสมณะชั้นสูงที่ไม่เกี่ยวกับการทำกิจกรรมทางสงฆ์มาเล่าอย่างสนุกสนานสร้างอารมณ์ขันให้ผู้อ่าน เช่น เรื่องที่ 182 เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านนึกคิดว่า สมณะผู้ออกบวชในพระพุทธศาสนาแม้จะผ่านการฝึกปฏิบัติตนมาอย่างเข้มงวดในเรื่องการระงับกิเลส ความละอายและเกรงกลัวต่อบาปแท้ที่จริงแล้วก็ยังเป็นมนุษย์ผู้หนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์แบบสามารถทำสิ่งผิดศีลธรรมได้เหมือนคนธรรมดา ตำแหน่งทางสงฆ์ที่จักรพรรดิทรงแต่งตั้งให้ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถยึดถือได้ว่า สมณะผู้นั้นสามารถตัดกิเลสได้อย่างสมบูรณ์เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าและเป็นสมณะในอุดมคติที่ผู้คนในสังคมคาดหวังได้ และเป็นที่น่าสังเกตว่า จากการนำชื่อของสมณะชั้นสูงมาเป็นข้อมูลอ้างอิงหลักในการแต่งนิทานโดยทำให้มีภาพลักษณ์ด้านลบหรือภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ของผู้เล่านั้น แสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึก และมีอัจฉริยภาพในการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ของผู้เล่าว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งแตกต่างจากสิ่งที่ตนเคยรับรู้มา ดังนั้นการใส่เนื้อหาเรื่องราวที่สร้างความผิดหวัง ขัดแย้งกับข้อมูลในจินตนาการของผู้อ่านจะช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านมีความสนใจ อยากรู้อยากเห็น อยากรดติดตามเนื้อหาเรื่องราวในนิทานมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาในนิทานเรื่องเล่า อูจิโมะ โนะ มะงะตะริสามารถสรุปได้ว่า ผู้เล่านิทานไม่มีเจตนาที่จะนำเสนอภาพลักษณ์ด้านบวกเพียงด้านเดียวของสมณะเพราะ

⁵ คะจิ 加持 ซึ่งเป็นการใช้ท่าทางร่างกาย เช่น การประสานนิ้วชี้ การอุมือสองข้างเข้าด้วยกัน หรือการสวดคาถา รวมทั้งการใช้จินตนาการเพื่อขอพลังอำนาจจากพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วยเหลือผู้คนให้พ้นเคราะห์กรรม ส่วนคำว่า คิโด 忌度 เป็นพิธีกรรมที่เน้นการสวดภาวนาให้พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป้าหมายสูงสุดของการประกอบพิธีกรรมคิโด คือ ต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมาช่วยเหลือผู้คนตามความปรารถนาของผู้ประกอบพิธีกรรม บางทีมักเรียกพิธีกรรมดังกล่าวนี้ว่า คะจิคิโด

ภาพลักษณ์ด้านลบและภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ในนิทานเรื่องเล่ามีจำนวนมากถึง 32 เรื่อง โดยแบ่งเป็นภาพลักษณ์ด้านลบ 22 เรื่อง และภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ 10 เรื่อง จากนั้นทานเรื่องเล่าที่คัดเลือกมาศึกษาทั้งหมด 55 เรื่อง ส่วนสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวกมี 23 เรื่อง ภาพลักษณ์ของสมณะที่พบในนิทานเรื่องเล่ามีความหลากหลาย มีทั้งที่สามารถตัดสินจากพฤติกรรมที่ปรากฏได้อย่างชัดเจนว่า เป็นภาพลักษณ์ด้านบวกหรือลบ และไม่สามารถตัดสินได้อย่างชัดเจนแม้จะมีการอ่านวิเคราะห์และพยายามตีความเจตนาผู้เล่าแล้วก็ตาม

เกี่ยวกับประเด็นที่ว่า เหตุใดผู้คนในสมัยเฮอันและคะมะกุระจึงมีการเล่าเรื่องทำนองที่มีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครที่หลากหลายเช่นนี้ ผู้วิจัยคิดว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมสมัยเฮอันตอนปลายและคะมะกุระตอนต้น เมื่อพระพุทธศาสนาแบบใหม่「新仏教」⁶ ซึ่งง่ายต่อการทำความเข้าใจ ได้เผยแพร่ลงมาสู่ชนชั้นสามัญและเป็นที่เชื่อถือศรัทธาของคนทั่วไปทำให้มีสมณะออกบวชเพิ่มมากขึ้น และภายใต้สถานการณ์บ้านเมืองที่ไม่สงบเนื่องจากภัยสงครามทางการเมือง เกิดภัยธรรมชาติ ผู้คนอดอยากและเกิดโรคภัยระบาด ผู้คนซึ่งไร้ที่ยึดเหนี่ยวจึงหันมายึดเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า ในบรรดาสมณะที่มีอยู่มากมายในสมัยนั้น อาจมีสมณะบางรูปที่อาศัยช่องทางความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนมาโกหกและหลอกลวงเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน โดยไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

8.2 สรุปความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในนิทานเรื่องเล่า อูจิฉุอิ โมะโนะเงะตะริ

8.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พบในนิทานเรื่องเล่าของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวก

จากการศึกษาพบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ใน 6 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

8.2.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับสมณะไม่ใช่เป็นเพียงบุคคลผู้ดำรงและเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษ มีอิทธิฤทธิ์และคาถาอาคม โดยพบความเชื่อดังกล่าวใน 5 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. สมณะเป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษในการรักษาอาการเจ็บป่วย พบในเรื่องที่ 101, 191
2. สมณะเป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษในการสวดมนต์ประกอบพิธีกรรมขอฝนพบในเรื่องที่ 20
3. สมณะเป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษสามารถสวดมนต์ประกอบพิธีกรรมเพื่อปิดเป่าวิญญาณหรือสิ่งชั่วร้ายที่เป็นอัปมงคล พบในเรื่องที่ 21
4. สมณะเป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษสามารถหยั่งรู้อนาคตได้ พบในเรื่องที่ 109
5. สมณะเป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษมีอิทธิฤทธิ์สามารถเหาะเหินไปบนท้องฟ้าได้ พบในเรื่องที่ 105

8.2.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อถือศรัทธาต่อพระโพธิสัตว์จีโสะและเทพเจ้า พบในเรื่องที่ 16, 45, 17

8.2.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการสละชีวิตของตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของสมณะ พบในเรื่องที่ 7

8.2.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับสถานะของสตรีเพศที่ไม่สามารถบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าได้ด้วยตนเอง พบในเรื่องที่ 19

8.2.1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของการบวชซ้ำหรือการบำเพ็ญปฏิบัติใหม่อีกครั้ง พบในเรื่องที่ 194

8.2.1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการไปเกิดยังแดนสุขาวิติซึ่งเป็นดินแดนในอุดมคติหลังความตายของสมณะผู้ประกอบกรรมดีพบในเรื่องที่ 73, 194

8.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พบในนิทานเรื่องเล่าของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านลบ

⁶ พระพุทธศาสนาแบบใหม่หรือแนวใหม่ ส่วนใหญ่มักจะหมายถึง พระพุทธศาสนา 6 นิกายหลักในสมัยคะมะกุระ (ค.ศ.1192-1603) ได้แก่ นิกายโจโดะ (浄土宗) นิกายโจโดะฉิน (浄土真宗) นิกายจิ (時宗) นิกายนิชิเรน (日蓮宗) นิกายรินสอ (臨濟宗) นิกายโซโด (曹洞宗) มีบางตำรารวมเอาพระพุทธศาสนาฝ่ายเท็นดอ (天台宗) และมิงงัน (真言宗) ในสมัยเฮอันเข้าไปด้วย

จากการศึกษาพบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาใน 7 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

8.2.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับสมณะเป็นบุคคลผู้มีพลังอำนาจวิเศษมีคาถาอาคมเก่งกล้าเหนือคนธรรมดาและ สามารถใช้คาถาอาคมในการทำร้ายผู้อื่น

8.2.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้เทพธิดา 7 พบบนเรื่องที่ 126, 127

8.2.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับยุคเสื่อมของพระพุทธศาสนา พบบนเรื่องที่ 36

8.2.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของสัทธรรมปุณฑริกสูตร พบบนเรื่องที่ 60

8.2.2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อถือศรัทธาต่อพระโพธิสัตว์เจ้าของสมณะผู้ประกอบกรรมชั่ว พบบนเรื่องที่ 82

8.2.2.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการไปเกิดยังแดนสุขาวดีซึ่งเป็นดินแดนในอุดมคติหลังความตาย โดยการปลิดชีพฆ่าตัวตายในน้ำของสมณะผู้ประกอบกรรมชั่ว พบบนเรื่องที่ 133

8.2.2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับการงดฉันเนื้อสัตว์ 5 ชนิดของสมณะในพระพุทธศาสนา พบบนเรื่องที่ 145

8.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พบในนิทานเรื่องเล่าของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ

จากการศึกษาพบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาใน 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

8.2.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับสมณะไม่ใช่เป็นเพียงบุคคลผู้ดำรงและเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นผู้มีพลังอำนาจวิเศษและบุญบารมี พบบนเรื่องที่ 67

8.2.3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการไปนรก

วัดและศาลเจ้าแล้วเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลให้สมปรารถนาพบในเรื่องที่ 88

8.2.3.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการที่เทพเจ้าหรือคัมภีร์ในลัทธิชินโตรังเกียจสมณะในพระพุทธศาสนา พบบนเรื่องที่ 140

8.2.3.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการแก้กรรมทำพฤติกรรมแปลกประหลาดและไม่เหมาะสมของสมณะแต่กลับทำให้เป็นที่เคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก พบบนเรื่องที่ 143

บทสรุปและอภิปรายสรุปผลความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พบในนิทานของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวก ด้านลบ และภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่สะท้อนในนิทานเรื่องเล่าส่วนใหญ่เป็นความเชื่อของพระพุทธศาสนาในกายเห็นตะอิก กายมิงงน กายใจโคะและกายใจโคะมิน ซึ่งได้รับความเชื่อถือศรัทธากันมากในช่วงสมัย เซอนและคัมภีร์กุระตอนต้น โดยเฉพาะความเชื่อที่พบในนิทานของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวกนั้น เป็นลักษณะการมุ่งส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความเชื่อถือศรัทธาในแนวคิดคำสอนของพระพุทธศาสนาในกายต่าง ๆ ของชาวญี่ปุ่น และนอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความเคารพศรัทธาในตัวละครสมณะอีกด้วย เช่น เรื่องพระคันนอนอินโซโจผู้ออกบวชในกายเห็นตะอิก สวดมนต์รักษากาการแขนหักของพระคฺุยะได้ในเรื่องที่ 142 เป็นต้น ส่วนความเชื่อที่พบในนิทานเรื่องเล่าของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านลบและสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ นั้นส่วนใหญ่เป็นลักษณะการสะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น มิได้มุ่งส่งเสริม

⁷ ฦิกะมิ 式神 หมายถึง เทพผู้คอยรับใช้อมเมียวจิหรือพวกนักพยากรณ์หรือสมณะผู้มีฦิกานแก่กล้าตามคำสั่ง สามารถกลายร่างมนุษย์ สัตว์และปีศาจ ผู้ที่สามารถใช้งานเทพนี้ได้จะต้องมีวิชาอาคมแก่กล้าเชื่อกันว่า เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการทำคจิโด

ให้ผู้คนเกิดความเชื่อถือและศรัทธาในคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายนั้น ๆ รวมทั้งมิได้มุ่งส่งเสริมให้ผู้คนเคารพศรัทธาในพฤติกรรมของตัวละคร เช่น เรื่องที่ 133 ที่เป็นการสะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเรื่องเกี่ยวกับการไปเกิดยังแดนสุขาวดีโดยวิธีการปลิดชีพตนเองในน้ำของสมณะ แต่ผู้เล่านำเสนอภาพลักษณ์ด้านลบของตัวละคร แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ยังมีนิทานบางเรื่องของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านลบและภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ที่มุ่งเสริมให้คนเกิดความเชื่อถือและศรัทธาในคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน แต่ไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้คนเชื่อถือและศรัทธาในพฤติกรรมของสมณะ เช่น นิทานเรื่องที่ 88 เรื่องของพระคะโนที่ทำผิดศีลจนต้องตกนรกหลังความตาย และพระโพธิสัตว์จิโสได้ลงไปช่วยเหลือนัยนรก ผลการศึกษาพบความเชื่อที่ปรากฏในนิทานเรื่องเล่าจำนวนมาก เรียงตามลำดับดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องสมณะไม่ใช่เป็นเพียงบุคคลผู้ดำรงและเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นผู้มีพลังอำนาจพิเศษ มีอิทธิฤทธิ์และคาถาอาคม

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อของพระพุทธศาสนาแนวคำสอนมิกเกีย และความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่มีการการผสมผสานกับลัทธิชินโตแบบมูเก็นโดและอมเมียวโดซึ่งเน้นการสวดมนต์และการประกอบพิธีกรรมเป็นการใช้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนาเพื่อหวังผลในชาติปัจจุบัน (現世利益) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชนชั้นสูงที่ต้องการใช้สมณะเป็นฐานอำนาจทางการเมืองและผู้คนทั่วไปในสมัยเฮอันและคะมะกุระตอนต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อถือศรัทธาต่อพระโพธิสัตว์จิโส

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อของพระพุทธศาสนานิกายมหายานของญี่ปุ่นในเกือบทุกนิกายโดยเฉพาะนิกายเท็นดะอิ โจโดะและโจโดะมิน ซึ่งเน้นในเรื่องของพระปณิธานขององค์พระโพธิสัตว์ที่จะ

ต้องช่วยเหลือสรรพสัตว์ทุกผู้ทุกนามให้พ้นทุกข์โดยเฉพาะความเชื่อถือศรัทธาต่อพระโพธิสัตว์จิโสซึ่งเชื่อว่ามีรูปลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์ ถือเป็นการใช้พระพุทธศาสนาเพื่อหวังผลในชาติหน้า (来世利益)

3. ความเชื่อเรื่องการไปเกิดยังแดนสุขาวดีซึ่งเป็นดินแดนในอุดมคติหลังความตาย

ผลการศึกษาพบว่า เนื่องจากสภาพสังคมและบ้านเมืองในปลายสมัยเฮอันถึงสมัยคะมะกุระตอนต้นนั้น อยู่ในภาวะไม่สงบสุข เกิดโรคระบาดและภัยพิบัติต่าง ๆ ประกอบกับเกิดความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาได้มาถึงจุดเสื่อม「末法」ในปีค.ศ.1052 สมณะในต่างนิกายมีพฤติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อกันหันมาถือครองอาวุธต่อสู้กันเอง ทำให้ผู้คนในสังคมรู้สึกไร้ที่พึ่งพา ไม่มีความหวังในโลกปัจจุบันแล้ว ดังนั้นความเชื่อเรื่องการไปเกิดยังแดนสุขาวดีซึ่งเป็นดินแดนในอุดมคติหลังความตายจึงได้รับการตอบรับจากผู้คนในสังคมอย่างแพร่หลาย

ผลการศึกษาจึงสรุปได้ว่า ความเชื่อส่วนใหญ่ที่พบในนิทานเรื่องเล่า อูจิฉุอิ โมะโนะเงะตะริ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา มหายานนิกายต่าง ๆ ที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาในสมัยเฮอันจนถึงสมัยคะมะกุระตอนต้น ซึ่งเชื่อว่าเป็นช่วงที่มีการแต่งและรวบรวมนิทานเรื่องเล่า อูจิฉุอิ โมะโนะเงะตะริ ลักษณะของความเชื่อส่วนใหญ่จะสะท้อนออกมาในเชิงของวัฒนธรรมกล่าวคือ มีธรรมเนียมการปฏิบัติและการสืบทอดต่อกันมา เช่น ความเชื่อเรื่องการขอฝน การสวดมนต์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย เป็นต้น โดยเป็นการใช้พระพุทธศาสนาเพื่อหวังผลในชาติปัจจุบันและชาติหน้ามากกว่าความเชื่อที่เป็นแก่นแท้ของปรัชญาพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นสากลซึ่งสอนให้ผู้คนเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การกระทำความดีละเว้นความชั่วการละอายและเกรงกลัวต่อบาป

ผลจากการศึกษาภาพลักษณ์ของสมณะและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในนิทานเรื่องเล่า อูจิฉุอิ โมะโนะเงะตะริ พบว่า ตัวละครสมณะมีภาพลักษณ์หลากหลาย

หลายมีทั้งด้านบวก ด้านลบ และภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ส่วนประเด็นเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อส่วนใหญ่ที่พบในนิทานเรื่องเล่า อุจิอุจิ โมะโนะเงะตะริ เป็นความเชื่อของสมณะในพระพุทธศาสนานิกายเห็นตะอิ นิกายฉินงนและนิกายโจโดะ ในช่วงสมัยเออันและคะมะคุระตอนต้น ทั้งนี้ความเชื่อดังกล่าว มักปรากฏในนิทานเรื่องเล่าของสมณะที่มีภาพลักษณ์ด้านบวก ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

8.3 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากผลงานวิจัยฉบับนี้ มีการศึกษาวิเคราะห์ เนื้อหานิทานเรื่องเล่าอย่างเป็นระบบ ผู้สนใจสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษานิทานเรื่องเล่าเรื่องอื่น ๆ ของญี่ปุ่น ทั้งในสมัยเดียวกันและใกล้เคียง และนำไปต่อยอดการศึกษาเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ของชาวญี่ปุ่นในสมัยเดียวกัน หรือใกล้เคียงในเชิงประวัติ ของบุคคลสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ประทุม อังกรโรหิต. (2553). *พระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์: ข้อโต้แย้งทางปรัชญาของฉินรัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] สุมาลี มหานครชัย. (2550). *พระพุทธศาสนาหายาน*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- [3] อรรถยา สุวรรณระดา. (2558). *ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] 今井淨圓・廣瀬良弘・村越英裕・望月真澄 (2013). 『知っておきたい仏像と仏教』 東京：宝島社.
- [5] 大島健彦 (1985). 『宇治拾遺物語』 東京：新潮社.
- [6] 川端善明 (1978). 『鬼と仏と人間の小さな物語』 東京：平凡社.
- [7] 小島考之 (2014). 「説話を読み解く：宇治拾遺物語の戦略」 『成城国文学論集』 36：12.
- [8] 小林保治、増古和子. (2013). 『宇治拾遺物語』 東京：小学館.
- [9] 光詮小堀 (1999). 『光つたえよ伝教大師のみ心とともに歩んだ道』 東京：鈴木出版.
- [10] 佐藤まなみ (2012). 「宇治拾遺物語」における仏教否定定めるの思考—第一〇四話獺師、仏ヲ射事」 『立正大学大学院国文学専攻院生会』 12：11-12.
- [11] 久木幸男 (1973). 『日本の宗教』 東京：サイマル出版会.
- [12] 増田秀光 (2005). 『仏教人物の事典：高僧、名僧風狂の聖たち』 大日本印刷株式会社.
- [13] 馬淵和夫・国東文麿・今野達 (1971). 『今昔物語』 東京：小学館.

หน่วยงานผู้แต่ง: นิติตระดับดุขภูบัณชิต สาขาวิชาวัฒนธรรมและวรรณคดีญี่ปุ่น

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: A student of Ph.D. Program in Japanese Culture and Literature,

Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

Corresponding email: yobomo3@hotmail.com

อุปลักษณะความเป็นอนิจจังในบทละครโน

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงความเป็นอนิจจังในบทละครโน โดยศึกษาข้อมูลจากบทละครโนประเภทเก็นสะอิโนจำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ **นะกะมิทซุ อิบะริยะมะ คะเงะกิโยะ ยูยะ ทซุซึรุมะ โคยะโมะโนะจुरुอิ ทะเกะโนะยุกิ ฌิซิกิโอะชิ และ คะนะวะ** ผลการศึกษาพบว่า อุปลักษณะแสดงความเป็นอนิจจังที่ปรากฏในบทละครโนได้นแก่น้ำค้าง เสียง สี ความฝัน สายลม เรือ ดอกไม้ และดวงจันทร์ ซึ่งอุปลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่นอน ความเปลี่ยนแปลง ความไม่จีรังยั่งยืนของสรรพสิ่งในโลก ความเชื่อเรื่องความเป็นอนิจจังอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งในพุทธวิธีคลายความโศกทำให้ผู้คนในสมัยกลางของญี่ปุ่นที่รอบตัวประสบกับเหตุการณ์ความทุกข์ ความยากลำบากและความสูญเสียได้ทำใจยอมรับความเป็นจริงความเป็นไปในโลกมนุษย์ ทำให้คนที่ยังคงมีชีวิตอยู่สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ อีกประการหนึ่ง ความเป็นอนิจจังยังมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้คนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และจริยธรรมอันควรกระทำ เช่น ลูกที่ควรแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดาตั้งปรากฏในบทละครเรื่อง คะเงะกิโยะ ที่อิโตะมะรุผู้เป็นลูกสาวเร่งออกเดินทางเพื่อตามหาพ่อที่ตนเองไม่มีโอกาสได้พบหน้าตั้งแต่ถือกำเนิดมา หรือ ยูยะลูกสาวที่ทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้กลับไปดูแลรักษาแม่ที่ชราและกำลังเจ็บป่วยก่อนแม่จะเสียชีวิตในบทละครเรื่อง ยูยะ

คำ

สำคัญ

อุปลักษณะ, ความเป็นอนิจจัง, บทละครโน

Metaphors of Impermanence in Noh Plays

Abstract

This article aims to study conceptual metaphors of impermanence in Noh plays. Data was collected from 9 Genzai Noh plays as *Nakamitsu*, *Hibariyama*, *Kagekiyo*, *Yuya*, *Tsuchiguruma*, *Koya Monogurui*, *Take no Yuki*, *Shichikiochi*, and *Kanawa*. The study found that metaphors of impermanence in Noh plays were dew, sound, color, dream, wind, boat, flower, and moon. These reflected uncertainty, change, and transience of things and lives on earth. Impermanence concept may be said to be one of Bhuddhism instruments to relieve grief for people in medieval period who always faced suffering, difficulties, and loss. This made them come to term with reality on earth and live on. Furthermore, impermanence idea took part in stimulating people to be aware of their duties and ethics, for example, a child should show gratitude to parents. Like in *Kagekiyo*, Hitomaru, a daughter, rushed to find her father whom she has never met since she was born. In *Yuya*, Yuya, a daughter, has tried to go back to take care of her old and sick mother before she died.

Key words

Metaphors, Impermanence, Noh Plays

1. บทนำ

นับตั้งแต่กลางสมัยเฮอัน (平安) จนกระทั่งถึงสมัยคัมมะกุระ-มุโระมะชิ (鎌倉—室町) ญี่ปุ่นประสบปัญหาความวุ่นวายโดยเกิดศึกสงครามกลางเมืองหลายครั้ง เช่น ในปี 1156 เกิดสงครามโฮเง็น (保元の乱) ซึ่งเป็นความขัดแย้งในการสืบราชสมบัติระหว่างอดีตจักรพรรดิซุโตะกุ (崇徳天皇) กับจักรพรรดิโกะนิชิระกะวะ (後白河天皇) ในปี 1180-1185 เกิดสงครามเก็มเปะอิ (源平合戦) อันเป็นสงครามระหว่างตระกูลทะอิระ (平) กับตระกูลมินะโมะโตะ (源) ทั้งยังเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติซ้ำเติมหลายครั้ง จนทำให้ผู้คนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก เป็นเหตุให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงความเป็นอนิจจังหรือความไม่แน่นอนของชีวิต สภาพสังคมดังกล่าวส่งผลอิทธิพลสะท้อนผ่านทางวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น นิยายสงครามเรื่องเฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ¹ (平家物語) ที่กล่าวถึงความรุ่งเรืองและการล่มสลายของตัวละครในตระกูลทะอิระ และวรรณกรรมประเภทความเรียงที่สะท้อนมุมมองในเรื่องความเป็นอนิจจัง ได้แก่ โฮโจกิ² (方丈記) และ ทัซุระสุเรงซุเซะ³ (徒然草) เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมเรื่องโฮโจกิ ได้แก่ เหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ในเกียวโต การเกิดพายุหมุน การย้ายเมืองหลวง ความอดอยากอันเนื่องมาจากความแห้งแล้งและน้ำท่วม รวมทั้งแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 1177-1185 อรรถยา สุวรรณระดา กล่าวว่าเหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนความเป็นอนิจจังของชีวิตและโลก ผ่านสภาพอันไม่จีรังของที่อยู่อาศัยซึ่งนับว่าเป็นลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมเรื่องนี้ (อรรถยา สุวรรณระดา, 2557) ในขณะที่เรื่องที่ซุระสุเรงซุเซะนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้น ในใจของผู้แต่งในขณะที่กำลังเบื่อหน่ายอ้าวว่าง เนื้อหาเป็นการมองชีวิตมนุษย์และธรรมชาติผสมผสานความงามในวรรณคดีที่สืบทอดมา

จากสมัยเฮอันและความเป็นอนิจจังซึ่งเป็นลักษณะของวรรณกรรมสมัยคัมมะกุระอย่างกลมกลืน โดยการวิจารณ์ความงามของธรรมชาติในอีกด้านหนึ่งซึ่งต่างจากมุมมองของคนทั่วไป (อรรถยา สุวรรณระดา, 2558, น.130-132) นอกจากนิยายสงครามและความเรียงแล้ว บทละครโนยังเป็นวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นในสมัยมุโระมะชิ ด้วยเหตุที่บทละครโนจำนวนหนึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความขัดแย้ง การรบราฆ่าฟัน การแก้แค้น รวมทั้งความทุกข์ของตัวละครอันเกิดจากการสูญเสียและการพลัดพราก อีกทั้งละครโนยังได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาจึงทำให้เนื้อหาของบทละครปรากฏเรื่องราวและแนวคิดต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาซึ่งรวมถึงแนวคิดเรื่องความเป็นอนิจจังด้วย

พจนานุกรมโคจิเอ็น (広辞苑) ได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่าอนิจจังในภาษาญี่ปุ่น (無常) ไว้ดังนี้

1. [仏] 一切の物は生滅・変化して常住でないこと。

(พุทธศาสนา) การที่สรรพสิ่งเกิดขึ้นแล้วดับไป มีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงอยู่ถาวร

2. 人生のはかないこと。ความไม่จีรังยั่งยืนของมนุษย์

3. 人の死去。ความตายของมนุษย์

นอกจากคำว่า 無常 แล้วยังมีคำที่มีความเกี่ยวข้องกับอนิจจังอีก ได้แก่ คำว่า 憂世・浮世 ซึ่งพจนานุกรมโคจิเอ็นนิยามความหมายไว้ว่า 無常の世。生きることの苦しい世。โลกที่ไม่จีรังโลกที่ประกอบไปด้วยความทุกข์ คำว่าอนิจจังนั้นมีลักษณะเป็นนามธรรมที่อาจสื่อความหมายได้ยาก ผู้แต่งบทละครมักพรรณนาด้วยกลวิธีความเปรียบที่เรียกว่าอุปลักษณ์เพื่อสื่อความหมายทำให้ผู้อ่านรับรู้เข้าใจได้ง่ายขึ้น อุปลักษณ์คือการเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างสิ่งสองสิ่งโดยทั้งสองสิ่งเป็นสมาชิก

¹ ไม่ทราบผู้แต่งแต่สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นกลางศตวรรษที่ 13 กล่าวกันว่าเป็นวรรณกรรมประเภทนิยายสงครามที่มีชื่อเสียงที่สุด

² แต่งโดยอะโอะ โนะ โชเมะอิ (鴨長明 1155-1216) ผู้เป็นกวีเอกในต้นสมัยคัมมะกุระ ในช่วงบั้นปลายชีวิตโชเมะอิได้ออกบวชปลีกวิเวกไปอยู่ในกระท่อมที่มีขนาดเล็กเพียง 4 เสือครึ่งในภูเขาอิโนะซานเมืองเกียวโต เนื้อหาในวรรณกรรมครั้งแรกเป็นบันทึกเหตุการณ์ภัยธรรมชาติและภัยธรรมชาติและการย้ายเมืองหลวง ส่วนครึ่งหลังบรรยายถึงการใช้ชีวิตอย่างสันโดษและสงบสุขในกระท่อมของผู้แต่ง

³ แต่งโดยพระเจ้าโก (兼好 1283-1352) ผู้เป็นกวีเอกปลายสมัยคัมมะกุระ เนื้อหาทั้งหมด 243 ตอน

ของกลุ่มทางความหมายที่ต่างกัน เรียกสิ่งที่เป็นต้นแบบของการเปรียบเทียบว่า “แบบเปรียบเทียบ” หรือ “แวดวงความหมายต้นทาง” และเรียกสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบกับว่า “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ” หรือ “แวดวงความหมายปลายทาง” (ซาอิด Saeed, 1997, อ้างถึงใน ศิริพร ภักดีผาสุข, 2561, น.81) อย่างไรก็ตาม อุปลักษณ์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของภาษาแต่เป็นเรื่องของความคิด เป็นระบบวิธีคิดในเชิงเปรียบเทียบที่สำคัญซึ่งมนุษย์ใช้ในการทำความเข้าใจโลก กล่าวคือ มนุษย์เรียนรู้ประสบการณ์และสิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามาในชีวิตส่วนหนึ่งด้วยการเปรียบเทียบกับประสบการณ์หรือสิ่งที่เข้าใจอยู่ก่อนแล้วและถ่ายโยงความเข้าใจดังกล่าวไปยังการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่เหล่านั้น (เลคอฟและจอห์นสัน Lakoff and Johnson, 1980, อ้างถึงใน ศิริพร ภักดีผาสุข, 2561, น.83) ผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษาอุปลักษณ์ความเป็นอนิจจังในบทละครโนจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจวิธีคิดเกี่ยวกับความเป็นอนิจจังในมุมมองของคนญี่ปุ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นอนิจจังในบทละครโนประเภทเก็นสะอิโน

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาบทละครโนประเภทเก็นสะอิโน⁴ ซึ่งเป็นบทละครที่ตัวละครเป็นมนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกจริงและเป็นเรื่องที่ปรากฏความขัดแย้งของตัวละครที่มีความสัมพันธ์นาย-บ่าว พ่อแม่-ลูก และสามี-ภรรยา ได้แก่ เรื่อง *นกะมิทซุ ฮิบะริยะมะ คะเงะกิโยะ ยูยะ ทัซซุซุรุมะ โคยะโมะ โนะงุรุอิ ทะเกะโนะยุกิ มิชิกิโอะชิ และคะนะวะ*

3.2 วิธีวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาของบทละครจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นโบราณเป็นหลักโดยพิจารณาจากบทละครที่ปรากฏคำที่มีความหมายของความเป็นอนิจจังได้แก่ คำว่า 無常 และ 憂世 และสรุปผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. ข้อตกลงเบื้องต้น

4.1 ในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นจะไม่ปรากฏคำที่แสดงความเปรียบแต่ในการแปลถอดความเป็นภาษาไทยนั้นผู้วิจัยมีการเพิ่มคำแสดงความเปรียบ เช่น คำว่า “ดั่ง” “เช่น” ตามความเหมาะสมเพื่อให้ได้ใจความสมบูรณ์

4.2 บทความวิจัยฉบับนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เป็นผลงานวิจัยของอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ผลการศึกษาวิเคราะห์

ในจำนวนบทละคร 9 เรื่องที่นำมาศึกษาปรากฏอุปลักษณ์ที่สะท้อนความคิดของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อความเป็นอนิจจัง ได้แก่ น้ำค้าง เสียง สี ความฝัน สายลม เรือดอกไม้ และดวงจันทร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ความเป็นอนิจจังคือน้ำค้าง

บทละครเรื่องนกะมิทซุ (仲光)

シテ 「あはれやげに我が子の幸壽があるならば、美女御前と相舞せさせ、仲光手拍子囃し。

唯今の涙を感涙と思はば、いかかは嬉しかるべき

地 「思ひは涙。よそ目は舞の手。交るは袖の。上露も下露も。後れ先だつ浮世の習ひ。昨日は歎き、今日は喜びの都に歸る。

(佐成健太郎, 1954c, p.2322)

⁴ บทละครโนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทกว้าง ๆ คือ

1. บทละครประเภทโนฝันหรือมโน (夢幻能) โดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ เรื่องราวเป็นภาพลวงตาหรือภาพฝันของตัวรอง ตัวเอกเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติมาปรากฏตัวเพื่อเล่าเรื่องราวในอดีต ส่วนตัวรองมักเป็นพระธิดาที่เดินทางผ่านสถานที่ที่มีชื่อเสียง บทละครประเภทนี้นั้นให้ความสำคัญกับตัวเอก ขณะที่ตัวรองมีบทบาทช่วยในการดำเนินเรื่องแต่ไม่มีความขัดแย้งกับตัวเอกแบบละครทั่วไป

2. บทละครประเภทโนโลกจริงหรือเก็นสะอิโน (現在能) โดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ เรื่องราวเกิดขึ้นและดำเนินไปในเวลาปัจจุบัน ตัวละครเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ เน้นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ปรากฏความขัดแย้งระหว่างตัวเอกกับตัวรอง

นะกะมิทซุ น่าสะเทือนใจนัก หากโคคุ ลูกชายของเรายังมีชีวิตอยู่ก็จะให้ร้ายรำคับกับบิโจะ ส่วน นะกะมิทซุจะปรบมือเป็นจังหวะประกอบ หากน้ำตาที่ ไหลยามนี้เป็นน้ำตาแห่งความซาบซึ้งใจจะน่ายินดีเพียงใดกันหนอ

คอร์ส (นะกะมิทซุ) ยกชายแขนเสื้อร้ายรำ กลบเกลื่อนน้ำตาแห่งความคิดถึงจากสายตาผู้อื่น ได้ เรียนรู้เกี่ยวกับโลกที่ไม่จริงว่าทั้งน้ำค้างด้านบนและ น้ำค้างด้านล่างไม่ว่าช้าหรือเร็ว ก็จะมีจางหายไป วานนี้ โคคุ วันนีเดินทางกลับเมืองหลวงด้วยความสุข

บทละครเรื่องนะกะมิทซุกล่าวถึงตัวละครเจ้านายชื่อมันจู (満仲) โกรธลูกชายที่ชื่อบิโจะ (美女) เพราะ ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียนจึงสั่งให้บ่าวชื่อนะกะมิทซุ (仲光) นำตัวไปตัดศีรษะแต่ลูกชายของนะกะมิทซุอาสาขอตาย แทนลูกเจ้านาย ภายหลังพระเอะมิน (恵心僧都) จาก วัดอิเอะได้นำตัวบิโจะซึ่งแอบไปบวชอยู่ที่วัดมาสารภาพ ความจริงแก่มันจู แม้จะนะกะมิทซุจะยินดีที่ได้มีโอกาสพบกับลูกชายของเจ้านาย แต่ภายในใจยังรู้สึกเสียใจคิดถึง ลูกชายตนเองจึงนำตาไหลออกมาจนต้องยกชายแขนเสื้อ ปิดบังน้ำตาไม่ให้ผู้อื่นเห็น บทร้องของคอร์สกล่าวเปรียบเทียบ ความไม่จริงของชีวิตว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับหยดน้ำค้าง น้ำค้างนั้นไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ไม่นานก็จะถูกแสงแดดแผดเผาจนมลายหายไป เช่นเดียวกับมนุษย์ไม่ว่าจะมีสถานะ เช่นใด ทั้งคนสูงศักดิ์หรือต่ำต้อย ทั้งเป็นนายและบ่าว สัก วันหนึ่งต่างต้องตายจากกัน แม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของ มนุษย์ยังแสดงความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เนื่องจาก ใน แต่ละวันหรือแม้กระทั่งในวันเดียวกันมนุษย์อาจเกิด ความรู้สึกหลากหลายตามสิ่งเร้าที่มากระทบจิตใจ เช่น เมื่อวานนี้อาจทุกข์โศกเสียใจแต่วันนี้อาจแปรเปลี่ยนเป็น ความยินดีปรีดา ข้อความที่กล่าวถึงความไม่จริงนี้อาจมี ผลในการปลอบประโลมจิตใจบรรเทาความรู้สึกโศกเศร้า ของนะกะมิทซุที่สูญเสียลูกชายให้ผ่อนคลายลงและ

ดำเนินชีวิตต่อไปโดยยอมรับสภาพความจริงในโลก

นอกจากบทละครเรื่องนะกะมิทซุ พบว่ามีการ กล่าวถึงน้ำค้างในบทละครอีก 2 เรื่องคือ อิเบะริยะมะ และคะเงะกิโยะ ซึ่งแม้จะไม่ปรากฏคำสำคัญคือความ เป็นอนิจจังหรือโลกที่ไม่จริง แต่ด้วยบริบททำให้คำว่า น้ำค้างใช้กล่าวถึงชีวิตที่ไม่จริงยั่งยืนเช่นกัน

บทละครเรื่องอิเบะริยะมะ (雲雀山)

地 陰れ住む身の山深みさらば心のありもせで。ただ道せば草露いつまでの身ならまし露いつまでの身ならまし。かくて煙も絶え絶えの。かくて煙も絶え絶えの。光の陰も惜しき間に。よその情を頼まんと。草の根を引きたてて又里へこそ出でにけれ里へこそ出でにけれ。

(佐成健太郎, 1954c, p.2640)

คอร์ส(จิจุ) หน้าซำยังอาศัยหลบซ่อนอยู่ในภูเขาเล็ก จึงไม่น่าสงสัยที่จะไร้คนเห็นใจสงสารชีวิตที่เป็นเช่นน้ำค้างบนหญ้าในทางแคบ จะอยู่ไปได้ถึงเมื่อไรไร้ควันไฟลอยขึ้น เสียตายวันเวลาที่ผ่านพ้นไปรีบออกจากกระท่อมเข้าไปขอพึ่งน้ำใจจากคนในหมู่บ้านดีกว่า

ในบทละครเรื่องอิเบะริยะมะ เนื้อเรื่องกล่าวถึงจิจุอิเมะ (中将姫) ที่หลบหนีจากการถูกพ่อสั่งฆ่าเนื่องจากเชื่อคำยุยงจากคนอื่นเข้าไปอยู่กลางป่าเขาพร้อมพี่เลี้ยงชื่อจิจุ (侍従) ทั้งสองคนใช้ชีวิตด้วยความยากลำบากอย่างเจิบเหงาไร้ญาติมิตรไปมาหาสู่ ข้อความที่กล่าวว่าไร้ควันไฟลอยขึ้นนั้นหมายถึงไม่มีควันไฟที่ใช้ในการประกอบอาหาร สะท้อนความอดัดัดในการดำเนินชีวิต จนทำให้จิจุเปรยว่าไม่รู้ว่าจะสามารถดำรงชีวิตที่ไม่น่าอดอยากดังน้ำค้างไปได้ถึงเมื่อไร ด้วยเหตุที่น้ำค้างนั้นเมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็จะจางหายไปได้อย่างง่ายดาย ชีวิตมนุษย์จึงตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่นเดียวกับบุโจอิเมะที่ในอดีตนั้นเคยมีความสุขเป็นอยู่สุขสบายในฐานะลูกสาวของเสนาบดี แต่วันหนึ่ง

⁵ ทางแคบในที่นี้หมายถึงโลกแคบที่ไร้ผู้คนรู้จัก

ชะตาชีวิตกลับผกผันต้องออกจากบ้านมาใช้ชีวิตอย่าง
ทุกข์ยาก อาจกล่าวได้ว่าจิตใจถึงความไม่เป็นอนิจจังเพื่อ
ให้จิตใจมีเยื่อใยรับชะตาชีวิตขณะเดียวกันก็กระตุ้น
ตนเองให้เร่งรีบทำหน้าที่ของบ่าวในฐานะพี่เลี้ยงโดยไม่
ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยเพราะตระหนักในเรื่องเวลาที่ผัน
ผ่านไปอย่างรวดเร็ว ดังที่ข้อความข้างต้นกล่าวว่า
“เสียตายนวันเวลาที่ผ่านไป” (光の陰も惜しき) ซึ่ง
ในภาษาญี่ปุ่นนั้นปรากฏคำกล่าวที่กล่าวถึงวันเวลากับ
น้ำค้างคู่กันว่า

「光陰は矢よりも迅かなり、身命は露よりも脆し」

วันเวลาผันผ่านเร็วยิ่งกว่าลูกธนู ชีวิตคนเราเปราะ
บางยิ่งกว่าน้ำค้าง

คำว่าแสงและเงา (光陰) หมายถึง แสงอาทิตย์
และดวงจันทร์หรืออีกนัยหนึ่งคือกลางวันและกลางคืน
วันคืนเป็นเวลาที่ผ่านมาวนเวียนตลอดไม่มีใครสามารถ
หยุดนิ่งได้อีกทั้งเมื่อล่วงเลยไปแล้วก็ไม่อาจหวนย้อนคืน
กลับมา คำกล่าวนี้นับเปรียบวันคืนที่ผ่านไปอย่างรวดเร็วว่า
เร็วกว่าลูกธนูที่ถูกยิงออกจากคันธนู สอดแทรกความ
หมายว่าไม่ควรรั้งรอที่จะทำการสิ่งใด ขณะเดียวกันคำ
ว่า “แสง 光” ยังเป็นคำที่สัมพันธ์กับคำว่า “น้ำค้าง露”
(แสงอาทิตย์สาดส่องทำให้น้ำค้างจางหายไป) การที่กล่าว
ว่าชีวิตของมนุษย์นั้นเปราะบางยิ่งกว่าน้ำค้าง จึงยังแสดง
ความหมายว่าช่วงเวลาของชีวิตนั้นสั้นมากและชีวิตเป็น
สิ่งไม่เที่ยงแท้แน่นอน

บทละครเรื่อง คะเงะกิโยะ (景清)

ツレ トモ 「消えぬ便も風なれば。
消えぬ便も風なれば。露の身如何になりぬらん。

ツレ 「これは鎌倉亀 が江が谷に。人
丸と申す女にて候。さてもわが父悪七兵衛
景清 は。平家の味方たるにより。源氏に憎まれ。
日向の国宮崎 とかやに流されて。年月を送り給

ふなる。未だ習はぬ道すがら。もの憂き事も旅
の 習ひ。又父ゆゑと心強く。

(佐成健太郎, 1953, p.633)

ฮิโตะมะรุและผู้ติดตาม รู้ข่าวจากสายลมว่า
ยังมีชีวิตอยู่แต่ก็รู้ว่าชีวิตที่เป็นเช่นน้ำค้างนั้นจะเป็น
เช่นไร

ฮิโตะมะรุ เราเป็นลูกสาวชื่อฮิโตะมะรุอาศัย
อยู่ที่คะมะกะเอะกะยะที่ซุในคะมะกะระ ท่านพ่ออะกุนิ
ชิเบียวเอะ คะเงะกิโยะได้ไปเข้าพวกกับเฮะอิเกะจึงถูก
พวกเก็นจิโกรธชังและถูกเนรเทศไปอยู่ที่เมืองมิยะสะกิ
ในแคว้นฮิวะ⁶ เป็นเวลานาน แม้เป็นเส้นทางที่ไม่คุ้นเคย
ทั้งการเดินทางก็เต็มไปด้วยความยากลำบากแต่ด้วย
ความมุ่งมั่นที่จะพบหน้าพ่อ เราจึงได้ออกเดินทาง

บทละครเรื่องคะเงะกิโยะกล่าวถึงฮิโตะมะรุ (人丸)
ลูกสาวที่เกิดจากหญิงขายบริการถูกพ่อทอดทิ้งทำให้ต้อง
จากกับพ่อตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อฮิโตะมะรุเมื่อเติบโตขึ้นและ
รู้ข่าวว่าพ่อยังมีชีวิตอยู่ จึงตั้งใจจะออกเดินทางติดตาม
หาเพราะต้องการพบหน้าพ่อสักครั้ง คำว่าน้ำค้างเป็นคำ
ที่ฮิโตะมะรุกล่าวถึงชีวิตของคะเงะกิโยะผู้เป็นพ่อสะท้อน
ความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิต แม้วันนี้นพ่อก็ยังมีชีวิตอยู่แต่
พรุ่งนี้อาจตายจากกันได้เช่นเดียวกับหยดน้ำค้างที่จาง
หายไปภายในเวลาอันสั้น ฮิโตะมะรุจึงรู้สึกวิตกกังวลด้วย
เหตุที่ไม่รู้ว่าชีวิตพ่อที่อยู่ห่างไกลนั้นจะเป็นตายร้ายดีเช่น
ไร ความตระหนักในชีวิตที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอนอาจเป็นปัจจัย
หนึ่งที่กระตุ้นให้ฮิโตะมะรุต้องเร่งรีบออกเดินทางตามหา
ก่อนที่พ่อจะเสียชีวิต

นอกจากในบทละครแล้วผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำ
ว่าน้ำค้างแสดงความหมายของความเป็นอนิจจังใน
วรรณกรรมประเภทกลอนญี่ปุ่นด้วย ดังเช่นที่ปรากฏใน
กลอนบทที่ 589 จากหนังสือรวมบทกลอนโคะกิงวะกะฉุ
(古今和歌集)

露ならぬ心を花に置きそめて風吹くごとに

⁶ ปัจจุบันคือจังหวัดมิยะสะกิ (宮崎県)

物おもひぞつく

หัวใจฉันไม่เหมือนน้ำค้างที่อยู่บนดอกไม้ ทุกครั้งที่ลมพัดมาก็หวั่นไหว

กวีสื่อความหมายกลอนบทนี้ว่าความรักของคนที่ มีต่อหญิงสาวนั้นหนักแน่นมั่นคงต่างจากน้ำค้าง เนื่องจากตนนั้นไม่หวั่นไหวไปกับการไต่ฝันว่าสามี ชายอื่นมาหาหญิงคนรักที่บ้าน ในขณะที่หยดน้ำค้างกลับ ไม่มั่นคงยั่งยืน อ่อนไหวแม้เพียงแค่อากาศลมพัดพาก็ พาลร่วงหล่นลงจากดอกไม้⁷

5.2 ความเป็นอนิจจังคือเสียงและลี

บทละครเรื่อง ยุยะ (熊野)

地 「清水寺の鐘の聲。祇園精舎をあらはし。諸行無常の聲やらん。地主権現の花の色。娑羅雙樹の理なり。生者必滅の世の習ひ。げにためしある粧ひ。佛も元は捨てし世の。半ばは雲に上見えぬ。鷲のお山の名を残す。寺は桂の橋柱。立ち出でて峰の雲。花やあらぬ初桜の祇園林下河原。

(佐成健太郎, 1954d, p.3251)

คอรัส เสียงระฆังแห่งวัดคิโยะมิสุสะท้อน ความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่งเช่นปรากฏที่วัดเขตนมหาวิหาร⁸ ลีของดอกซากุระที่ศาลเจ้าจิเมะ⁹ บ่งบอกถึง สัจธรรมว่าผู้ที่รุ่งโรจน์ย่อมมีวันเสื่อมถอยเช่นเดียวกับลี ของ ดอกสาละ พระพุทธรูปทรงตระหง่านในสัจธรรม นี้จึงสละทางโลกและแสดงธรรม ณ เขาคิซุมิกุ¹⁰ ชื่อ ของเขาหัวแร้งซึ่งซ่อนตัวอยู่กลางหมู่เมฆปรากฏ อยู่ที่วัดเคอิเกียวจิ เมื่อลูกขึ้นมองออกไปรอบ ๆ บนยอด

เขานั้นคือหมู่เมฆหรือซากุระกันแน่ ดอกซากุระแรกของ ฤดูบานสะพรั่งในป่ากอนและมิโมะกะวะระ

ข้อความดังกล่าวนี้อ้างอิงมาจากส่วนขึ้นต้นที่มีชื่อเสียงในวรรณกรรมเรื่องเฮอิเกะโมะโนะงะตะริซึ่งกล่าว เปรียบความเป็นอนิจจังของชีวิตมนุษย์ 4 ประการคือ เสียงระฆัง ลีของดอกสาละ ความผันผวนค่าคินในฤดู ใบไม้ผลิและฝูโนะองยามต้องสายลม ดังความว่า

祇園精舎の鐘の聲、諸行無常の響あり。沙羅雙樹の花の色、盛者必衰のことはりをあらわす。奢れる人も久しからず、唯春の夜の夢のごとし。たけき者も遂にはほろびぬ、偏に風の前の塵に同じ。

(梶原正昭・山下弘明, 2005, p.5)

เสียงระฆังของวัดเขตนมวิหารดังกังวานสะท้อน ความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง ลีของดอกสาละบ่งบอกถึง สัจธรรมว่าผู้ที่รุ่งโรจน์ย่อมมีวันเสื่อมถอย ไม่อาจรุ่งเรือง ได้ตลอดไปเปรียบดังความผันผวนค่าคินในฤดูใบไม้ผลิ แม้แต่ผู้หาญกล้าย่อมมีวันเสื่อมสลายลง อุปมาเช่นเดียวกับฝูโนะองยามต้องสายลม

ในบทละครเรื่อง ยุยะ กล่าวถึงยุยะที่รู้ข่าวจากทาง บ้านเกิดว่าแม่ของตนกำลังป่วยและต้องการพบหน้าเธอ แต่ยุยะไม่อาจกลับไปบ้านแม่ได้เนื่องจากสามีต้องการให้ เธอเดินทางไปร่วมงานเลี้ยงชมดอกซากุระที่วัดคิโยะมิสุ ด้วยกัน ยุยะจึงจำใจเดินทางไปงานเลี้ยง ก่อนที่งานเลี้ยง จะเริ่มยุยะได้แฉนมัสการพระโพธิสัตว์กวนอิมที่วัดเพื่อ อธิษฐานขอให้แม่หายป่วย ในฉากนี้คอรัสขับร้อง ข้อความที่บรรยายความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่งโดย

⁷ นอกจากการเปรียบน้ำค้างกับความเป็นอนิจจัง ในกลอนญี่ปุ่นยังมีการใช้คำว่าน้ำค้างเปรียบกับหยดน้ำตา ซึ่งความเปรียบเช่นนี้ไม่ปรากฏในบทละครเรื่องที่น่า มาศึกษาซึ่งอาจเพราะเป็นบทละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรักมากกว่าความรักระหว่างชายหญิง ดังตัวอย่างในกลอนบทที่ 757 จากหนังสือ รวมบทกลอนโคะกิงวะกะมู 秋ならで置く白露は寝覚めするわが手枕のしづくなりけり(ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ฤดูใบไม้ร่วงแต่น้ำค้างขาวที่หยดอยู่นั้น เมื่อ ลืมตาตื่นขึ้นมานั้นคือหยดน้ำตาของฉันที่เปียกแขนเสื้อที่ใช้หนุนแทนหมอน)

⁸ วัดเขตนมมหาวิหาร ในอดีตเคยเป็นวัดที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษามากที่สุดถึง 19 พรรษา ปัจจุบันเหลือเพียงซากโบราณสถานตั้งอยู่ทางใต้ของแม่น้ำราบิ ริอุตตระประเทศ ประเทศอินเดีย

⁹ ศาลเจ้าจิเมะ ตั้งอยู่ในเขตวัดคิโยะมิสุ (清水寺) จังหวัดเกียวโต สร้างขึ้นเพื่อสักการะเทพแห่งความรัก บริเวณศาลเจ้ามีก้อนหินแห่งความรัก 2 ก้อน ตั้งอยู่ห่างกัน 18 เมตร กล่าวกันว่าหากสามารถเดินหลบตาจากก้อนหินก้อนหนึ่งไปยังอีกก้อนหนึ่งได้จะสมปรารถนาในความรัก

¹⁰ เขาคิซุมิกุมีความหมายว่าเขาหัวแร้ง ปัจจุบันตั้งอยู่ในจังหวัดนาลันหา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย ในอดีตเคยเป็นที่ประทับจำพรรษาของพระพุทธเจ้าในพรรษา ที่ 3, 5, 7 และพรรษาสุดท้ายก่อนเสด็จปรินิพพาน

กล่าวถึงเสียงและสี เสียงการตีระฆังเป็นลักษณะของเสียงที่เกิดจากการกระทบหรือกระแทก ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในทันที สะท้อนถึงสิ่งอยู่ไม่คงทนถาวร ไม่เที่ยงแท้ ส่วนสีของดอกซากุระที่ซีดจางใกล้ร่วงโรยนั้นเปรียบได้กับชีวิตของแม่ที่ทั้งซราภาพและป่วยไข้ ใกล้ความตายเช่นเดียวกับสีของดอกสาละที่เปลี่ยนเป็นสีขาวขณะที่พระพุทธรูปกำลังเสด็จดับขันธปรินิพพาน แสดงให้เห็นว่าแม้แต่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อาจดำรงพระชนม์ชีพอยู่ได้ตลอดกาล สะท้อนความเชื่อเรื่องชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน ไม่มีใครที่จะรู้เรื่องได้ตลอด เมื่อถึงเวลาที่จะเสื่อมความรุ่งเรืองแล้วตายจากไป ความตระหนักในความเป็นอนิจจังในบทละครเรื่องนี้อาจทำให้ผู้ชมเข้าใจในเรื่องชีวิตที่มีแต่ความไม่แน่นอนจึงต้องการแสดงความกตัญญูต่อแม่โดยพยายามขอร้องสามิเพื่อให้เธอกลับไปเยี่ยมเยียนปรนนิบัติแม่ที่บ้านเกิด

5.3 ความเป็นอนิจจังคือความฝัน

บทละครเรื่อง ทัซซึรุมะ (土車)

ワキ 「夢の世なれば驚きて。夢の世なれば驚きて。捨つるや現なるらん。「かやうに候者は。深草の少将がなれの果にて候。われ妻に後れ。憂世あぢきなくなり行き候程に。一子を捨てかやうの姿となりて候。われ世に在りし時より。善光寺への望にて。この程は信濃の国に候が。今日も又御堂へ参らばやと思ひ候

(佐成健太郎, 1954b, p.2070)

โหมโหม ด้วยตระหนักว่าโลกนี้เป็นโลกแห่งความฝันจึงได้ออกบวชเข้าสู่โลกแห่งความจริงตัวเรานี้คือฟุเกะกุซะโนะโหมโหม ด้วยเหตุที่ภรรยาตายจากไป ความรู้สึกเบื่อหน่ายโลกที่ไม่จีรัง จึงทิ้งลูกชายคนเดียวออกบวชเป็นพระดังที่เป็นนี้ เราเคยปรารถนาจะมายังวัดเส้นโกจิตั้งแต่ยังเป็นคฤหบดี จึงได้เดินทางมายังแคว้นฉินโนะเมื่อเร็ว ๆ นี้ และวันนี้ก็ตั้งใจจะเข้าไปยังวิหารอีกครั้ง

บทละครเรื่องทัซซึรุมะกล่าวถึงพ่อที่ชื่อฟุเกะกุซะโนะโหมโหม ซึ่งเป็นทุกข์และเบื่อหน่ายโลกเพราะภรรยาเสียชีวิตจากไปจึงหนีลูกชายไปออกบวช คำกล่าวของโหมโหมสะท้อนความเข้าใจในสัจธรรมเรื่องการเกิดแก่เจ็บตาย และสะท้อนทัศนคติว่าโลกนี้เป็นโลกแห่งความฝัน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งที่สมมติมีอยู่เพียงชั่วคราว มีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงในท่ามกลางและเมื่อถึงเวลาก็จะดับสูญไปในที่สุด เนื่องจากความฝันนั้นเป็นเพียงภาพที่นึกเห็นเพียงช่วงเวลาหนึ่งยามเมื่อหลับใหล หลังจากตื่นขึ้นมาความฝันนั้นก็พลันจบบั่นลง เมื่อตระหนักความจริงเช่นนี้จึงทำให้ตัวละครปรารถนาที่จะออกบวชเพื่อหลีกหนีโลกแห่งความฝันเข้าสู่ธรรมะซึ่งเป็นโลกแห่งความจริงแท้

นอกจากนี้ในบทละครเรื่อง โคยะโมะโนะรุริ ก็กล่าวถึงความฝันเช่นกัน แม้ไม่ปรากฏคำสำคัญที่กล่าวถึงความเป็นอนิจจังหรือโลกที่ไม่จีรัง แต่ด้วยปรากฏข้อความ われと覚めん หมายถึงการตื่นรู้ถึงตัวตนที่แท้จริง(ตื่นจากความฝัน)หรือการตรัสรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคำว่าความฝัน จึงทำให้อนุมานได้ว่าความฝันในที่นี้นำมาใช้เปรียบกับโลกที่ไม่จีรังเช่นเดียวกับเรื่องทัซซึรุมะ

บทละครเรื่อง โคยะโมะโนะรุริ (高野物語)

それ受け難き人身を受け。逢ひ難き如来の教法に逢ふ事。闇夜の燈火。渡りの船待ち得たる心地して。われと覚めん夢の世に。今を捨てずは徒らに。又三途にも帰らんこと...

(佐成健太郎, 1953, p.604)

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ที่เชื่อว่าจะได้เกิดกันง่ายตาย การได้พบธรรมะของ พระศาสดามุนีพุทธเจ้าที่หาได้ยากยิ่งเปรียบประหนึ่งเวลาค่าคืนได้รับคูปองหรือในยามยากลำบากที่ไม่สามารถข้ามฝั่งได้แล้วได้พบเรือ ทุกสิ่งล้วนเป็นสิ่งที่น่าย่นติ ดังนั้น หากเราไม่ตื่นรู้ ออกบวช ละทิ้งโลกแห่งความฝันแล้ว เมื่อตายไปก็จะกลับไปยังอบายภูมิทั้ง 3 อีก...

บทละครเรื่อง*โคยะโมะโนะงะรุ*อีกกล่าวถึงณุมิซุ-มะรุ (春満丸) ที่สูญเสียพ่อแม่ไปในปีที่ผ่านมา ในวันครบรอบวันตายของพ่อ ณุมิซุมะรุได้ตัดสินใจหนีออกจากบ้านไปบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่พ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ไปสู่ดินแดนสุขาวดี ณุมิซุมะรุมีทัศนะว่าโลกใบนี้เป็นสิ่งชั่วคราวประหนึ่งความฝันเช่นเดียวกับเรื่องซุซิมะ การตระหนักถึงความเป็นอนิจจังอาจทำให้ตัวละครประสงค์ที่จะออกบวชเพื่อหลีกเลี่ยงวิภวสสารหลังความตายไม่ให้ตนเองตกไปสู่อบายภูมิทั้ง 3 (三途) อันได้แก่ นรกภูมิ (地獄道) เดรัจฉานภูมิ (畜生道) และเปรตภูมิ (餓鬼道) อีกทั้งยังเป็นการแสดงความกตัญญูต่ตเวทีต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

5.4 ความเป็นอนิจจังคือสายลม

บทละครเรื่อง *ทะกะโนะยูกิ* (竹雪)

地 拂はでかくてあるならば。われのみならず。母上も姉御前も思ひは。長松の風。身にしむばかり更くる夜の。雪寒うして拂ひかね帰らんとすれば門をさす。明けよと叩けど音もせず。あら寒や耐へがたや。月若助けよ。げにや無常の荒き風。うき身ばかりつらきかなと。思ふかひなき月若は終に空しくなりけり終に空しくなりけり。

(佐成健太郎, 1954b, p.1882)

คอร์ธ (ซุซิมะ) หากไม่ไปกวาด(หิมะ) ก็คงไม่เพียงแค่ว่าเราแต่ลมหนาวก็อาจจะพัดไปถึงตัวท่านแม่และท่านพี่ที่อยู่มะซุนะมะ หิมะที่ตกยามค่ำคืนนี้ช่างหนาวเหน็บทนกวาดต่อไปไม่ไหวแล้ว แต่เมื่อกลับบ้านไปร้องเรียกให้คนเปิดประตูกลับไม่มีเสียงตอบแต่อย่างใด โอ...ทนหนาวไม่ไหวแล้ว ใครก็ได้ช่วยซุซิมะด้วย พายุในโลกที่เป็นอนิจจังจะพัดพาความทุกข์มาแต่ที่ซุซิมะผู้โชคร้ายคนนี้หรือ แม้จะคิดตัดพ้อก็ไม่เป็นผลท้ายที่สุดแล้วซุซิมะก็จะจากไป

บทละครเรื่อง*ทะกะโนะยูกิ*อีกกล่าวถึงตัวละครเด็ก

ชื่อซุซิมะกะ (月若) ถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งใช้ให้ออกไปกวาดหิมะตอนกลางคืนในขณะที่ลมพายุกำลังพัดแรง เมื่อซุซิมะกะทนความหนาวไม่ไหวได้พยายามร้องเรียกคนในบ้านแต่ก็ไม่มีใครมาเปิดประตูทำให้ซุซิมะกะเสียชีวิตลงบนกองหิมะ การออกไปกวาดหิมะตามคำสั่งแม่เลี้ยงสะท้อนความกตัญญูของซุซิมะกะที่ไม่ต้องการให้แม่เลี้ยงพาลโกรธเคืองแม่และพี่สาวของตนเอง สายลมหนาวที่กล่าวถึงในบทละครเรื่องนี้นอกจากจะเป็นลมพายุจริง ๆ ที่พัดพาความหนาวเหน็บมาแล้วยังสื่อถึงพายุแห่งความโกรธเคืองของแม่เลี้ยงอีกด้วย ชีวิตที่ตายจากไปของซุซิมะกะสะท้อนความเป็นอนิจจังของมนุษย์ว่าความตายนั้นเกิดขึ้นได้กับทุกคนโดยไม่จำกัดเวลาและบุคคล

การกล่าวเปรียบเทียบความเป็นอนิจจังเป็นดังความฝันและสายลมดังปรากฏในหัวข้อ 5.3 และ 5.4 นี้ ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้ที่สอดคล้องกับส่วนขึ้นต้นของวรรณกรรมเรื่อง*เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริดิง*ที่กล่าวแล้วในหัวข้อ 5.2 ซึ่งเปรียบเทียบรุ่งเรืองของมนุษย์ว่า ย่อมมีวันเสื่อมถอยกับความฝันยามค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลิและฝุ่นละอองยามต้องสายลม โดยมีคำกล่าวที่คล้ายกันนี้ปรากฏอยู่ใน『往生講式』¹¹ มีใจความว่า

「一生是風前之燭、万事皆春夜之夢」

ชีวิตเป็นดังแสงเทียนยามต้องสายลม ทุกสิ่งล้วนเป็นดังความฝันยามค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลิ

คำกล่าวนี้สะท้อนภาพชีวิตที่ตกอยู่ในอันตราย ประหนึ่งแสงเทียนที่กำลังถูกลมพัด ทั้งฝุ่นละอองและแสงเทียนนั้นเมื่อถูกลมพัดก็พร้อมที่จะปลิวหายและดับมืดลงได้ในทันที ทั้งยังสะท้อนว่าสรรพสิ่งย่อมมีเกิดและมีดับเช่นเดียวกับแสงเทียนที่มีสว่างย่อมมีมืด สำหรับความฝันนั้นคือสิ่งชั่วคราว ในขณะที่เวลากลางคืนในฤดูใบไม้ผลิจะสั้นกว่าเวลากลางคืนในฤดูใบไม้ร่วง ความฝันยามค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลิจึงสะท้อนถึงสิ่งที่มีอยู่ชั่วคราวเพียงช่วงเวลาสั้นๆ โดยทุกสิ่งพร้อมที่จะผันแปรไปตามกาลและเวลา

¹¹ บทสวดที่มีดนตรีประกอบเพื่ออธิษฐานขอให้ไปเกิดยังดินแดนสุขาวดี แต่งโดยพระโยกัน (永観) ในนิกายเทนดะอิ

5.5 ความเป็นอนิจจังคือเรือ

บทละครเรื่อง ฌิซึกิโอะชิ (七騎落)

シテツレ 「身は捨小舟恨みても。身は捨小舟恨みてもかひなきや浮世なるらん。

(佐成健太郎, 1954a, p.1308)

ชะเนะฮิระและผู้ติดตามเราเหมือนเรือที่ถูกทิ้งร้างโดยไร้ไม้พาย ต่อให้เศร้าโศกคร่ำครวญอย่างไรก็ไร้ประโยชน์โลกที่ไม่จีรัง

บทละครเรื่องฌิซึกิโอะชิกล่าวถึงเหตุการณ์ภายหลังจากโยะริโตะโมะ (頼朝) พ่ายแพ้ในการศึกที่อิชิบะนิยะมะ (石橋山) จึงตัดสินใจจะลงเรือหนีไปพร้อมกับชะเนะฮิระ (實平) และผู้ติดตามคนอื่นๆ อีกรวม 8 คน ชะเนะฮิระเปรียบชะตาชีวิตของตนเองและพวกว่าเหมือนกับเรือที่ถูกทิ้งร้างโดยไร้ไม้พาย จึงเป็นภาพของเรือที่ล่องลอยอย่างไร้ทิศทางกลางทะเล หากเรือถูกลมพายุพัดก็อาจอับปางจมลงสู่ใต้ท้องทะเลได้ ข้อความดังกล่าวนี้สะท้อนความรู้สึกปลงอนิจจังยอมรับชะตากรรมของตนที่เป็นนักรบอยู่บนเรือว่าชีวิตไร้ความแน่นอน เพราะการออกเรือหนีศัตรูไปในสถานการณ์ที่ไม่รู้ชะตากรรมเช่นนี้อาจเสียชีวิตได้ตลอดเวลา

5.6 ความเป็นอนิจจังคือดอกไม้และดวงจันทร์

บทละครเรื่อง คะนะวะะ (鉄輪)

後ジテ 「それ花は斜脚の暖風に開けて。同じく暮春の風に散り。月は東山より出でて早く西嶺に隠れぬ。世上の無常かくの如し。因果は車輪の廻るが如く。われに憂かりし人々に。忽ち報を見すべきなり。

(佐成健太郎, 1953, p.711)

ภรรยา ดอกไม้นั้นบานเมื่อต้องสายลมอันอบอุ่นที่พัดโชยมาแต่แล้วก็ร่วงโรยจากสายลม ในช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิเช่นเดียวกัน ดวงจันทร์ขึ้นจากภูเขาทางทิศตะวันออกแล้วลับลง อย่างรวดเร็วบนยอดเขาทางทิศตะวันตก สรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจังผลกรรมที่ก่อจะวนคืนสนองดังล้อรถ เราจะทำให้คนที่ทำให้เราทนทุกข์ต้องรับกรรม

บทละครเรื่อง คะนะวะะ กล่าวถึงสตรีแห่งเมืองหลวง ถูกอดีตสามีทอดทิ้งไปมีภรรยาใหม่ จึงได้เดินทางมาศาลเจ้าทุกคืนเพื่อสวดสวดแข่งอดีตสามี ข้อความข้างต้นนี้สะท้อนความแค้นเคืองใจของสตรีผู้นี้ ดอกไม้เป็นตัวแทนของความเป็นอนิจจังเนื่องจากเมื่อบานแล้วก็จะร่วงโรยภายในฤดูกาลเดียวกัน เช่นเดียวกับดวงจันทร์ที่เมื่อขึ้นแล้วก็เคลื่อนคล้อยตกลงทุกวัน การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะธรรมชาติที่สตรีผู้นี้กล่าวถึงอาจสะท้อนความไม่จีรังยั่งยืนในเรื่องความรักระหว่างอดีตสามีกับเธอที่เคยรักกันแต่ความรักนั้นพลันจืดจางลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งอาจเป็นการบ่งชี้ถึงความคิดของสตรีว่าผลกรรมที่อดีตสามีกระทำต่อเธอย่อมจะตามสนองในเร็ววัน ดังเช่นสรรพสิ่งที่เปลี่ยนผันด้วยความรวดเร็ว

บทสรุป

ผลการศึกษาบทละครโนจำนวน 9 เรื่อง พบว่าปรากฏอุปลักษณ์ที่สะท้อนความคิดของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อความเป็นอนิจจัง ได้แก่ น้ำค้าง เสี่ยง สี ความฝัน สายลม เรือ ดอกไม้ และดวงจันทร์ มโนทัศน์ที่สะท้อนจากระบบคิดของคนญี่ปุ่นได้ช่วยให้เห็นว่าความเป็นอนิจจังคือทุกสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งชีวิตและธรรมชาติ สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยงต่างมีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ถาวร อาจกล่าวได้ว่าความเป็นอนิจจังเป็นหนึ่งในพุทธวิธีคลายความโศกทำให้ผู้คนในสังคมสมัยกลางที่รอบตัวประสบกับเหตุการณ์ความทุกข์ ความยากลำบากและความสูญเสียได้ทำใจยอมรับความเป็นจริงความเป็นไปในโลกมนุษย์ ทำให้คนที่ยังคงมีชีวิตอยู่สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ยิ่งไปกว่านั้นความเป็นอนิจจังยังมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้คนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และจริยธรรมอันควรกระทำ เช่น ลูกที่ควรแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาตั้งปรากฏในบทละครเรื่องคะเงะกิโยะที่อิโตะมะรุผู้เป็นลูกสาวเร่งออกเดินทางเพื่อตามหาพ่อที่ตนเองไม่มีโอกาสได้พบหน้าตั้งแต่ถือกำเนิดมาหรือยุะลูกสาวที่ทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้กลับไปปรนนิบัติแม่ที่ชราและกำลังเจ็บป่วยก่อนแม่จะเสียชีวิตในบทละครเรื่องยุะ

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ศิริพร รักดีผาสุข. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [2] อรรถยา สุวรรณระดา. (2557). *ทัศนะการมองโลกในวรรณกรรมโฮโจกิ บันทึกเหตุการณ์ภัยพิบัติเมื่อ 800 ปีก่อนของญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [3] อรรถยา สุวรรณระดา. (2558). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [4] 小沢正夫 (1979). 『古今和歌集』 小学館
- [5] 梶原正昭・山下弘明 (2005). 『平家物語上』 岩波書店
- [6] 佐成健太郎 (1953). 『謡曲大観第1巻』 明治書院
- [7] 佐成健太郎 (1954a). 『謡曲大観第2巻』 明治書院
- [8] 佐成健太郎 (1954b). 『謡曲大観第3巻』 明治書院
- [9] 佐成健太郎 (1954c). 『謡曲大観第4巻』 明治書院
- [10] 佐成健太郎 (1954d). 『謡曲大観第5巻』 明治書院
- [11] 新村出 (2018). 『広辞苑』 岩波書店

หน่วยงานผู้แต่ง: นิลิตระดับคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมและวรรณคดีญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: The student of Ph.D. Program in Japanese Culture and Literature, Faculty of Arts,
Chulalongkorn University

Corresponding email : snst@hotmail.com

เหตุแห่งปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิตของมะทะซุวะกะ และภาพของพระอาจารย์ในบทละครโนเรื่องทะนิโก

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของการเกิดปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิตของมะทะซุวะกะ 松若 ในบทละครโนเรื่องทะนิโก 「谷行」 และศึกษาภาพของพระอาจารย์ในฐานะอาจารย์ และฐานะหัวหน้าคณะเดินทางไปบ้ำเพ็ญตน ผลการศึกษาพบว่า ความกตัญญูของมะทะซุวะกะ ต่อแม่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เทพเจ้าเสด็จลงมา และดลบันดาลให้มะทะซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง แต่การเสด็จลงมาของเทพเจ้านั้นเกิดขึ้นจากความศรัทธาเริ่มของเหล่าพระภูเขาร่วมเดินทางไปด้วยกัน โดยเหล่าพระภูเขารู้สึกว่าตัวเองร้องขอต่อเทพเจ้าให้ลงมาช่วยเหลือ และเหตุที่เหล่าพระภูเขารู้สึกว่าตัวเองร้องขอต่อเทพเจ้าเพราะความต้องการของเหล่าพระภูเขาร่วมเดินทางให้พระอาจารย์มีชีวิตอยู่ต่อไป เพื่อให้พระอาจารย์สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะเดินทางพาพระภูเขารูปอื่น ๆ ไปบ้ำเพ็ญตนบนเขาได้สำเร็จ ส่วนผลการศึกษาภาพของพระอาจารย์พบว่า พระอาจารย์แสดงพฤติกรรมที่เป็นภาพด้านบวกในบทบาทอาจารย์โดดเด่นกว่าบทบาทหัวหน้า แต่แสดงพฤติกรรมที่เป็นภาพด้านลบในบทบาทหัวหน้ามากกว่าบทบาทอาจารย์

คำ

สำคัญ

บทละครโน, ทะนิโก, พระภูเขา, การฟื้นชีวิต, ความกตัญญู

Causes of the Miracle of the Resurrection of Matsuwaka and Image of the Teacher in the Noh Play: Tanikou.

Abstract

This research aims at studying causes of the miracle of the resurrection of Matsuwaka in the Noh play: Tanikou. The research also studies the image of the yamabushi leader as a teacher and leader of the yamabushi ascetic group. The research finds that Matsuwaka's filial piety for his mother is one of the causes of the deity coming down to resurrect him. However, the deity comes in response to the yamabushi's request for help. The cause of the yamabushi's request is the need to have the leader to go on living and lead them to fulfill their goal of ascetic practices on the mountain. Additionally, the research analyses the image of the yamabushi leader and finds that he has a very positive image as a teacher but a negative image as a leader.

Key words

Noh plays, Tanikou, yamabushi, resurrection, filial piety

1. ความนำ

คำว่า ทะนิโก 谷行 หมายถึง การลงโทษคนบาป โดยนำคนนั้นไปทิ้งในหุบเขา และโยนหินลงไปด้วย เพื่อฝังทั้งเป็น การลงโทษนี้เป็นแนวปฏิบัติของยะมะบุมิ 山伏 (จากนี้ไปเรียกว่า พระภูเขา) กล่าวคือ หากมีผู้เจ็บป่วยระหว่างการเดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขา ถือว่าผู้นั้นเป็นคนบาปต้องถูกลงโทษด้วยวิธีนี้ ความน่าสนใจของบทละครเรื่องนี้ คือ การลงโทษคนด้วยการฝังทั้งเป็นในหุบเขาตามธรรมเนียมปฏิบัติของพระภูเขาซึ่งปรากฏในเรื่องนี้ไม่พบในวรรณคดีเรื่องอื่น และไม่พบในเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติตนของพระภูเขา ดังนั้น บทละครเรื่องทะนิโก จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่ง เพื่อใช้ประกอบการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติตนของพระภูเขาในยุคกลาง 中世 (ค.ศ. 1192-1603) ของญี่ปุ่น

2. เนื้อเรื่องโดยสังเขป

พระภูเขารูปหนึ่งเป็นพระอาจารย์ มีลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อ มะทซุวะกะ 松若 ทั้งคู่เดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขาพร้อมกับบรรดาพระภูเขา แต่มะทซุวะกะป่วยระหว่างเดินทางจึงถูกนำไปทิ้งในหุบเขาและฝังทั้งเป็น หลังจากนั้น บรรดาพระภูเขาขอร้องเทพเจ้าให้ช่วยมะทซุวะกะให้ฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ในที่สุด เทพกิงะกุจิจิน 伎楽鬼神 เหิรฟ้ายไปยังหุบเขาที่มะทซุวะกะถูกฝังและบันดาลให้มะทซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสาเหตุของการเกิดปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิตของมะทซุวะกะ
2. ศึกษาภาพของพระอาจารย์ในฐานะอาจารย์และฐานะหัวหน้าคณะเดินทางไปบำเพ็ญตนบนเขา

4. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาบทละครเรื่องทะนิโก โดยใช้ต้นฉบับบทละครโนที่รวบรวมไว้ในหนังสือโยเกียวกุ ทะอิกัน 『謡曲大観』

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจบทบาทของพระอาจารย์ในฐานะอาจารย์ และในฐานะหัวหน้าคณะเดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขา
2. เป็นแนวทางศึกษาและวิจัยตัวละครในวรรณคดีโบราณอื่น ๆ ของญี่ปุ่น

6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อะมะโนะ ฟูมิโอะ 天野文雄 เขียนบทความเรื่อง “ความคิดเห็นส่วนตัวต่อเรื่องทะนิโก” 「谷行」私註 (天野文雄, 1978) โดยกล่าวว่า ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดเรื่องกฎการลงโทษระหว่างการเดินทางไปบำเพ็ญตนในป่าของพระภูเขา แต่กฎของพระภูเขาที่ปรากฏในบทละครเรื่องทะนิโก น่าจะมีอยู่จริง

อูโต โยะชิชิ 首藤善樹 เขียนบทความเรื่อง “ละครโนเรื่องทะนิโก กับวิถีแห่งพระภูเขา” 能(谷行)と修験道 (首藤善樹, 2003) โดยกล่าวว่า บทละครโนที่ปรากฏเรื่องราวของพระภูเขามีเป็นจำนวนมาก เพราะในสมัยมุโระมะชิ 室町 (ค.ศ. 1392-1573) ที่ละครโนถือกำเนิดขึ้นนั้นวิถีแห่งพระภูเขาได้แพร่หลายแล้ว พระอาจารย์ในเรื่องทะนิโก เป็นพระผู้มีสมณะศักดิ์สูงของแนวคำสอนมิกเกียว 密教 และเป็นผู้นำพระภูเขารูปอื่น ๆ เดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขาด้วย ส่วนการฝังพระภูเขาที่เจ็บป่วยระหว่างการเดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขาหรือที่เรียกว่า ทะนิโก 谷行 นั้น ยังมีการลงโทษที่คล้ายกันแต่กระทำโดยบุคคลทั่วไป เรียกว่า อิมิโกะสุเมะ

石子詰め เป็นการลงโทษที่แพร่หลายตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในยุคกลาง 中世 (ค.ศ. 1192-1603) และยุคใหม่ 近世 (ค.ศ. 1603-1867) การลงโทษด้วยวิธีนี้แสดงให้เห็นความไม่ต้องการเห็นเลือดไหลออกมา

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยเรื่องทะนิโกมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับบทละครในเรื่องอื่น และยังไม่มียานวิจัยอื่นที่กำหนดประเด็นเหมือนกับงานวิจัยฉบับนี้

7. พันธิต์ด้วยความกตัญญู

มะทซุระถูกฝังทั้งเป็นแต่ต่อมาฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ความกตัญญูเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เทพเจ้าช่วยดลบันดาลให้มะทซุระกะฟื้นชีวิตขึ้นมาได้ แต่คำถามที่น่าสนใจคือ ความกตัญญูของมะทซุระกะเป็นความกตัญญูต่อแม่ หรืออาจารย์ เพราะเนื้อเรื่องของบทละครแสดงให้เห็นความผูกพัน 2 รูปแบบ ได้แก่ ความผูกพันระหว่างมะทซุระกะกับแม่ และความผูกพันระหว่างมะทซุระกะกับอาจารย์ ในที่นี้จะวิเคราะห์เรื่องความผูกพันทั้ง 2 รูปแบบ ดังนี้

7.1 ความผูกพันระหว่างมะทซุระกะกับแม่

ตัวละครแม่กับลูกในเรื่องนี้มีความผูกพันกันมาก สังเกตได้จากเนื้อเรื่องตอนที่แม่ได้รู้ข่าวว่าพระอาจารย์จะไปบำเพ็ญตนบนเขา แม่รู้สึกเป็นห่วงและกลัวว่าพระอาจารย์จะพาลูกของนางไปด้วย และยังมีบทขับร้องของแม่ขณะที่พระอาจารย์กลับเข้ามาพบอีกครั้งหนึ่งเพื่อขออนุญาตให้ลูกร่วมเดินทางไปบำเพ็ญตนบนเขาด้วย ดังนี้

『御身の父に後れし日より。唯一人子のひたすらに。身に添ふ時だに見ぬ隙は。露程だにも忘れず。思ふ心を思へかし。唯思ひとまり候へ

(佐成謙太郎, 1982, p. 1942)

ตั้งแต่พ่อเสียชีวิตไปก็มีลูกเพียงคนเดียวเป็นที่พึ่งพิง ได้อาศัยอยู่ร่วมกัน หากไม่ได้เห็นหน้าลูกแม่เพียงไม่นานก็จะรู้สึกเป็นห่วง ดังนั้น ขอให้ลูกเลิกล้มความคิดที่จะไปบำเพ็ญตนบนยอดเขาเสีย

ข้อความข้างต้นเป็นบทขับร้องของแม่ที่กล่าวกับลูก โดยพยายามโน้มน้าวให้ลูกเลิกล้มความคิดที่จะเดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขากับพระอาจารย์ ส่วนลูกในเรื่องนี้มีความห่วงใยแม่มากทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของแม่ สังเกตได้จากการกลับมาดูแลแม่ยามเจ็บป่วย และการที่ลูกยืนยันว่าจะร่วมเดินทางไปกับพระอาจารย์นั้น ลูกปรารถนาไปบำเพ็ญตนเพื่อให้แม่หายป่วยจากไข้หวัด และให้แม่มีความสุขในภพปัจจุบัน ยิ่งกว่านั้น ตอนลูกได้รับแจ้งว่าต้องรับโทษด้วยการถูกฝังทั้งเป็นในหุบเขา ลูกไม่เสียดายชีวิต แต่รู้สึกเสียใจที่ทำให้แม่ต้องโศกเศร้าจากการเสียชีวิตของตน

7.2 ความผูกพันระหว่างมะทซุระกะกับอาจารย์

พระอาจารย์มีสถานภาพเป็นอาจารย์ และมะทซุระกะเป็นศิษย์ ทั้งคู่มีความผูกพันกันมาก สังเกตได้จากเนื้อเรื่องหลายตอน เช่น ตอนเริ่มเรื่อง พระอาจารย์เดินทางไปบ้านของศิษย์เพื่อกล่าวคำอำลาเพราะจะเดินทางไปบำเพ็ญตนบนเขา การที่พระอาจารย์เดินทางไปลาเช่นนี้ แสดงว่ามีความเป็นไปได้ที่ทั้งคู่มีความผูกพันกันมาก และยังมีบทสนทนาระหว่างพระอาจารย์กับแม่ของมะทซุระกะที่แสดงให้เห็นว่าพระอาจารย์เป็นห่วงศิษย์มาก ดังนี้

ワキ「さてはめでたう候。又近き間に峯入を仕り候程に。御暇乞の爲に参りて候

シテ「げにげに峯入とやらんは。大事の行とこそ承りて候へ。さて松若も御供にて候か

ワキ「幼き者の供すべき道にてはなく候
(佐成謙太郎, 1982, p. 1940)

ตัวละครรอง (พระอาจารย์) : นั่นเป็นเรื่องน่ายินดีแล้ว ข้าพเจ้ากำลังจะเดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขาในเร็ววันนี้ จึงมากล่าวคำอำลา

ตัวละครเอก (แม่) : การบำเพ็ญตนบนยอดเขาเป็นการปฏิบัติที่เข้มงวดมาก จะให้มะทซุระกะร่วมเดินทางไปด้วยหรือ

ตัวละครรอง (พระอาจารย์) : ไม่ใช่สิ่งที่สามารถพาคนอายุน้อยไปร่วมปฏิบัติได้

จากบทขับร้องข้างต้น พระอาจารย์ (ตัวละครรอง) ไม่อยากให้มะหะซุวะกะร่วมเดินทางไปบำเพ็ญตนด้วยเพราะอายุน้อยอยู่ จึงกล่าวปฏิเสธกับแม่ของมะหะซุวะกะ (ตัวละครเอก) ไป ยิ่งกว่านั้น พระอาจารย์ยังแสดงความอาลัยอาวรณ์ลูกศิษย์มากถึงขนาดยอมตายตาม ยอมถูกฝังทั้งเป็นหลังจากศิษย์ได้รับโทษด้วยการฝังทั้งเป็นในหุบเขาแล้ว

7.3 แม่ กับ อาจารย์

ความผูกพันระหว่างมะหะซุวะกะกับแม่เป็นการแสดงพฤติกรรมห่วงใยแบบสองทาง คือ ลูกห่วงใยแม่ และแม่ห่วงใยลูก ลูกแสดงความกตัญญูต่อแม่ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การกลับไปดูแลแม่ยามป่วย ซึ่งแตกต่างจากความผูกพันระหว่างมะหะซุวะกะกับอาจารย์ที่เป็นการแสดงพฤติกรรมห่วงใยแบบทางเดียว คือ อาจารย์ห่วงใยศิษย์ ไม่มีเนื้อเรื่องตอนใดเลยที่แสดงให้เห็นพฤติกรรมความห่วงใยและการแสดงความกตัญญูของมะหะซุวะกะต่ออาจารย์ ความรักของอาจารย์ที่มีต่อมะหะซุวะกะอาจเป็นความรักเพียงข้างเดียวที่ไม่ได้รับการตอบสนองจากอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น หากความกตัญญูเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เทพเจ้าช่วยคลบนันดาลให้มะหะซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาได้ อาจกล่าวได้ว่าความกตัญญูของมะหะซุวะกะนั้นเป็นความกตัญญูต่อแม่มากกว่าที่จะเป็นความกตัญญูต่ออาจารย์ ยิ่งกว่านั้น ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งที่อาจใช้สนับสนุนว่าความกตัญญูของมะหะซุวะกะเป็นความกตัญญูต่อแม่ คือ การใช้คำว่า “ความกตัญญู” หรือโคโก 孝行 ในเรื่องทะนิโก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณเป็นคุณธรรมที่ปรากฏในบทละครโนหลายเรื่อง โดยเรื่องทะนิโกมีการใช้คำว่า “ความกตัญญู” หรือโคโก 孝行 ทั้งหมด 3 ครั้ง ครั้งแรกเป็นบทขับร้องของนักร้องประสานเสียง บรรยายความรู้สึกปิติจนน้ำตาไหลของแม่และพระอาจารย์เมื่อได้ยินเหตุผลจากมะหะซุวะกะที่ต้องการร่วมเดินทางไปบำเพ็ญตนกับพระอาจารย์ว่า ต้องการให้แม่ได้มีความสุขในภพปัจจุบัน ดังนี้

地下歌『かきくどきたるその氣色。師匠も母も諸共に。あはれ孝行の深きや涙なるらん
(佐成謙太郎, 1982, p. 1942)

นักร้องประสานเสียง : ทั้งพระอาจารย์และแม่ต่างร้องให้ด้วยความประทับใจในความกตัญญูอันลึกซึ้งดังที่มะหะซุวะกะกล่าวยืนยัน

การใช้คำว่า “ความกตัญญู” หรือโคโก 孝行 ครั้งที่สองเป็นบทขับร้องของพระอาจารย์และบรรดาพระภิกษุเขาดอนออกเดินทางไปบำเพ็ญตนพร้อมกับมะหะซุวะกะ ดังนี้

ワキ、ワキヅレ『今日思ひ立つ道のべの。今日思ひ立つ道のべの。たよりぞ深き志。唯孝行の心力に。馬はあれども徒歩に行く。

(佐成謙太郎, 1982, p. 1944)

ตัวละครรองและผู้ติดตามตัวละครรอง (พระอาจารย์และบรรดาพระภิกษุ) : วันนี้ออกเดินทางด้วยความคิดคำนึง วันนี้ออกเดินทางด้วยความคิดคำนึง ด้วยจิตแห่งความกตัญญูลึกซึ้งต่อแม่ จึงเดินทางด้วยเท้าแม้จะเป็นสถานที่ที่สามารถเดินทางไปด้วยม้า

จากความหมายของบทขับร้องข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งพระอาจารย์ (ตัวละครรอง) และบรรดาพระภิกษุที่ร่วมเดินทาง (ผู้ติดตามตัวละครรอง) เห็นตรงกันว่า มะหะซุวะกะมีความกตัญญูต่อแม่ และการเดินทางด้วยเท้าแทนการใช้ม้า แสดงถึงความมุ่งมั่นซึ่งความหมายของบทขับร้องข้างต้น อาจสื่อถึงความมุ่งมั่นในการแสดงความกตัญญูต่อแม่ของมะหะซุวะกะ ขณะเดียวกัน ยังอาจสื่อถึงความมุ่งมั่นของพระอาจารย์และบรรดาพระภิกษุที่เดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขาได้อีกด้วย

การใช้คำว่า “ความกตัญญู” หรือโคโก 孝行 ครั้งที่สามเป็นบทขับร้องของนักร้องประสานเสียงตอนท้ายเรื่อง หลังจากมะหะซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

行者は喜悅の色をなし。慈悲の御手に髪を撫で。善哉善哉孝行切なる。心を感じるぞとて。歸らせ給へば伎樂も共に。

(佐成謙太郎, 1982, p. 1952)

เอ็นโนะเกียวจะ แสดงสีหน้าแห่งความยินดี และใช้มือลูบเส้นผมของมะทซุวะกะด้วยความเมตตา พร้อมกับกล่าวว่า ช่างน่าประทับใจและขอชื่นชมจิตใจที่ กตัญญูอย่างลึกซึ้ง หลังจากกล่าวจบแล้วก็เสด็จกลับไป เทพกิงะกุจิน ก็เช่นกัน

จากการใช้คำว่า “ความกตัญญู” ทั้งหมด 3 ครั้งในเรื่องทะนิโก พบว่า บทขับร้องครั้งแรกและครั้งที่สองแสดงความหมายชัดเจนว่าเป็นความกตัญญูของมะทซุวะกะต่อแม่ ส่วนบทขับร้องครั้งที่สาม แม้จะไม่ได้ระบุว่า มะทซุวะกะแสดงความกตัญญูต่อใคร แต่จากเนื้อเรื่อง ทั้งหมดที่แสดงพฤติกรรมความกตัญญูของมะทซุวะกะต่อแม่ จึงกล่าวได้ว่าความกตัญญูดังกล่าวเป็นการแสดง พฤติกรรมของมะทซุวะกะต่อแม่

8. เบื้องหลังการร้องขอให้มะทซุวะกะฟื้นชีวิต

เหตุผลประการหนึ่งที่เทพเจ้าช่วยดลบันดาลให้ มะทซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาคือ ความกตัญญูของมะทซุวะกะ ต่อแม่ อย่างไรก็ตาม เทพเจ้าไม่ได้เสด็จลงมาจากรัศมีเอง แต่เกิดจากการวิงวอนร้องขอจากเหล่าพระภูเขารูปอื่น เดินทางไปบำเพ็ญตบาศกับพระอาจารย์ โดยทุกรูปเห็นว่า พลังกุศลที่เคยสะสมมาจากการปฏิบัติตนนั้นควรนำมา ใช้ในยามจำเป็นเช่นนี้ ฌุโด โยะมิกิ 首藤善樹 อธิบาย คำว่า พลังกุศล หรือ เกียวโตะกุ 行徳 ว่าหมายถึง ผลบุญหรือพลังพิเศษที่ได้รับจากการฝึกฝนบำเพ็ญตบาศ โดยเชื่อกันว่าผลการบำเพ็ญตบาศอย่างเข้มงวดจะส่งผลให้ พระภูเขามีพลังพิเศษเหนือมนุษย์ (首藤善樹, 2003, p. 42) ประเด็นที่น่าสนใจคือ พระภูเขเหล่านี้เป็นผู้เสนอ ให้พระอาจารย์นำมะทซุวะกะไปฝังทั้งเป็น แล้วเหตุใดจึง กลับเสนอให้ชุบชีวิตมะทซุวะกะ ขึ้นมาอีกครั้ง

พระอาจารย์เป็นพระภูเขและอยู่ในฐานะหัวหน้า คณะเดินทางไปบำเพ็ญตบาศ ในขณะนี้พระภูเขาคือผู้ที่ทำหน้าที่ร้องหัวหน้า 1 รูป ส่วนพระภูเขารูปอื่น ๆ เป็นผู้ติดตาม หลังจากพระภูเขาลำพังมะทซุวะกะทั้งเป็นแล้วพระ อาจารย์ขอร้องให้ฝังตนทั้งเป็นด้วย ซึ่งหากพระภูเขารูป

อื่น ๆ ปฏิบัติตามคำขอร้องของพระอาจารย์แล้วคณะเดินทางนี้ต้องขาดหัวหน้าคณะไป การขาดหัวหน้าคณะน่าจะส่งผลกระทบอย่างสูงต่อการเดินทางครั้งนี้ถึงขนาด พระภูเขารูปอื่นไม่ยอมฝังพระอาจารย์ทั้งเป็น ดังบทขับร้องซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของหัวหน้าคณะเดินทาง ดังนี้

重ゾレ「はや日のたけて候。急ぎ御立ちあらうずるにて候

ワキ「愚僧は罷り立つまじく候

重ゾレ「先達の御立ちなく候ひては。われ等は何と仕り候べき。唯急いで御立ち候へ

(佐成謙太郎, 1982, p. 1949)

ผู้ติดตามหลัก (ร้องหัวหน้า) : พระอาทิตย์ขึ้นสูงมากแล้ว ขอเชิญท่านรีบลุกขึ้นเถิด

ตัวละครรอง (พระอาจารย์) : ข้าพเจ้าจะยังไม่ไปไหน

ผู้ติดตามหลัก (ร้องหัวหน้า) : หากท่านหัวหน้าไม่ลุกขึ้นแล้วพวกเราจะต้องทำอะไรต่อไปได้อีก ขอเชิญท่านรีบลุกขึ้นเถิด

ดังนั้น การที่เหล่าพระภูเขต้องการให้มะทซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมา นั้น มีความเป็นไปได้สูงที่สาเหตุมาจาก ความต้องการให้พระอาจารย์มีชีวิตอยู่ต่อไป และให้พระอาจารย์สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะเดินทางพาพระภูเขารูปอื่น ๆ ไปบำเพ็ญตบาศจนสำเร็จ และยังอาจสามารถกล่าวได้ว่า นอกเหนือจากความกตัญญูของมะทซุวะกะต่อแม่แล้ว ความต้องการให้พระอาจารย์มีชีวิตอยู่ต่อไปเป็นเหตุอีกประการหนึ่งที่นำไปสู่การดลบันดาลของเทพเจ้าให้มะทซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง

9. หนึ่งคนสองบทบาท

พระอาจารย์ในเรื่องนี้แสดง 2 บทบาท ได้แก่ พระอาจารย์ซึ่งเป็นพระภูเข แสดงบทบาทเป็นอาจารย์ของ มะทซุวะกะ และบทบาทเป็นหัวหน้าคณะเดินทาง จากนี้ไปจะวิเคราะห์ภาพของพระอาจารย์โดยพิจารณาจาก พฤติกรรมทั้งหมดที่พระอาจารย์แสดงในเรื่องทะนิโก

การวิเคราะห์ภาพในบทบาทของอาจารย์จะตัดสินว่าเป็นภาพด้านบวกเมื่อพฤติกรรมนั้น แสดงถึงความผูกพันระหว่างอาจารย์และศิษย์ หรือความห่วงใยของอาจารย์ที่มีต่อศิษย์ และตัดสินว่าเป็นภาพด้านลบเมื่อพฤติกรรมนั้นส่งผลเสียต่อศิษย์ ส่วนการวิเคราะห์ภาพในบทบาทของหัวหน้าคณะเดินทาง จะตัดสินว่าเป็นภาพด้านบวกเมื่อพฤติกรรมนั้นส่งผลดีต่อพระภุชเฐรูปอื่นที่ร่วมเดินทางด้วยกัน และตัดสินว่าเป็นภาพด้านลบเมื่อพฤติกรรมนั้นส่งผลเสียต่อพระภุชเฐรูปอื่น ผลการวิเคราะห์ภาพของพระอาจารย์แสดงในตารางต่อไปนี้

เป็นในหุบเขาเพราะเชื่อว่าคนป่วยคือคนบาป หากมีคนบาปร่วมเดินทางด้วยต่อไป อาจเกิดเหตุร้ายต่อผู้ร่วมเดินทางคนอื่น ๆ ได้ แต่พระอาจารย์กลับไม่ยอมสูญเสียมะห์ซุวะกะ เขายอมเสี่ยงต่อการเผชิญเหตุการณ์ร้ายที่อาจเกิดขึ้นกับคณะพระภุชเฐรูปด้วยการแสดงพฤติกรรมที่ 3 (ปกปิดอาการไข้หวัดของมะห์ซุวะกะ) ซึ่งในบทบาทเป็นอาจารย์ ถือว่าเป็นภาพด้านบวกของพระอาจารย์เพราะแสดงความห่วงใยศิษย์โดยเกรงว่า หากเปิดเผยความจริงเรื่องไข้หวัด ศิษย์จะต้องถูกลงโทษ แต่ในบทบาทเป็นหัวหน้าแล้วถือว่าเป็นภาพด้านลบเพราะไม่ส่งผลดี

ตารางที่ 1: ภาพด้านบวกและลบของพระอาจารย์

(เครื่องหมาย + แสดงภาพด้านบวก และเครื่องหมาย - แสดงภาพด้านลบ ส่วนเครื่องหมาย X แสดงว่าพฤติกรรมนั้นไม่เกี่ยวข้องกับบทบาทเป็นหัวหน้า)

พฤติกรรม	บทบาทเป็นอาจารย์	บทบาทเป็นหัวหน้า
1. ไปกล่าวคำอำลาที่บ้านมะห์ซุวะกะ	+	X
2. ไม่ต้องการให้ศิษย์ร่วมเดินทางไปบำเพ็ญตน	+	X
3. ปกปิดอาการไข้หวัดของมะห์ซุวะกะ	+	-
4. อนุญาตให้นามะห์ซุวะกะไปฝั่งทั้งเป็น	-	+
5. ขอร้องให้ฝั่งตนทั้งเป็น (ตายตามมะห์ซุวะกะ)	+	-
6. ร่วมวิงวอนขอร้องต่อเทพเจ้า	+	X

ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมของพระอาจารย์มีทั้งหมด 6 พฤติกรรม พฤติกรรมที่ 3 (ปกปิดอาการไข้หวัดของ มะห์ซุวะกะ) 4 (อนุญาตให้นามะห์ซุวะกะไปฝั่งทั้งเป็น) และ 5 (ขอร้องให้ฝั่งตนทั้งเป็น) เป็นพฤติกรรมที่แสดงทั้งภาพด้านบวกและลบของพระอาจารย์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบทบาทของพระอาจารย์ว่าเป็นอาจารย์หรือเป็นหัวหน้า พระอาจารย์เป็นพระภุชเฐรูปและยังเป็นหัวหน้าเดินทางไปปฏิบัติตนด้วย แต่กลับพยายามปกป้องไม่ให้ผู้อื่นรู้วามะห์ซุวะกะกำลังป่วยอยู่ พระอาจารย์จึงใจเลเหลยการลงโทษด้วยการฝั่งคนบาปทั้งเป็นในหุบเขา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระอาจารย์ให้ความสำคัญแก่เรื่องส่วนตัวมากกว่าเรื่องของส่วนรวม กล่าวคือ การฝั่งคนป่วยทั้ง

ต่อพระภุชเฐรูปอื่น ๆ ที่ร่วมเดินทางด้วยกัน

พฤติกรรมที่ 4 (อนุญาตให้นามะห์ซุวะกะไปฝั่งทั้งเป็น) มะห์ซุวะกะเป็นไข้หวัด ต้องได้รับโทษ พระอาจารย์จึงจำยอมอนุญาตให้นามะห์ซุวะกะไปฝั่งทั้งเป็นในหุบเขา ซึ่งในบทบาทเป็นหัวหน้า ถือเป็นภาพด้านบวกเพราะรักษาระธรรมเนียมปฏิบัติของพระภุชเฐรูป และเป็นการเห็นแก่ส่วนรวมที่ไม่ยินยอมให้คนบาปร่วมเดินทางด้วยต่อไป แต่ในบทบาทเป็นอาจารย์ ถือเป็นภาพด้านลบเพราะไม่แสดงให้เห็นความห่วงใยหรือความผูกพันระหว่างอาจารย์และศิษย์

พฤติกรรมที่ 5 (ขอร้องให้ฝั่งตนทั้งเป็น) พฤติกรรมนี้แสดงภาพด้านบวกในบทบาทเป็นอาจารย์ เพราะแสดง

ถึงความผูกพันอย่างลึกซึ้งระหว่างอาจารย์กับศิษย์ถึงขนาดยอมตายตามกันไป แต่แสดงภาพด้านลบในบทบาทเป็นหัวหน้าเพราะการขอร้องเช่นนั้นแสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์คำนึงถึงเรื่องส่วนตัวเกี่ยวกับมะที่ซุวะกะ แต่ไม่คำนึงถึงเรื่องส่วนรวมของเหล่าพระภิกษุ พระอาจารย์ไม่เห็นแก่อนาคตของเหล่าพระภิกษุที่ต้องขาดหัวหน้าเดินทาง

จากที่กล่าวมาข้างต้นเรื่องพฤติกรรมของพระอาจารย์พบว่า จากจำนวนพฤติกรรมทั้งหมด 6 พฤติกรรม ภาพด้านบวกในบทบาทอาจารย์มีจำนวน 5 พฤติกรรม ส่วนภาพด้านบวกในบทบาทหัวหน้ามีเพียง 1 พฤติกรรม เท่านั้น ขณะที่ภาพด้านลบในบทบาทอาจารย์มี 1 พฤติกรรม ส่วนภาพด้านลบในบทบาทหัวหน้ามี 2 พฤติกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่า พระอาจารย์แสดงพฤติกรรมที่เป็นภาพด้านบวกในบทบาทอาจารย์โดดเด่นกว่าบทบาทหัวหน้า แต่แสดงพฤติกรรมที่เป็นภาพด้านลบในบทบาทหัวหน้ามากกว่าบทบาทอาจารย์

10. สรุป

เนื้อเรื่องของทะนิกโก แสดงให้เห็นความผูกพันระหว่างมะที่ซุวะกะกับแม่ และมะที่ซุวะกะกับอาจารย์ แต่พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูนั้นมีเพียงความ

กตัญญูของมะที่ซุวะกะต่อแม่ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านเอ็นโนะเกียจะ มีบัญชาให้เทพกิงะกุกิจิน ไปช่วยให้มะที่ซุวะกะฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง แต่การเสด็จลงมาของเทพเจ้านั้นเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของบรรดาพระภิกษุที่อยากให้พระอาจารย์มีชีวิตอยู่ต่อไป เพื่อให้พระอาจารย์สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะเดินทางพาพระภิกษุรูปอื่น ๆ ไปบำเพ็ญตนบนเขาได้สำเร็จ พระอาจารย์ในเรื่องทะนิกโก แสดงบทบาท 2 ประการ ได้แก่ อาจารย์ของมะที่ซุวะกะ และหัวหน้าคณะเดินทางของบรรดาพระภิกษุ จากพฤติกรรมของพระอาจารย์ในเรื่องนี้ พบว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของพระอาจารย์ในฐานะอาจารย์ของมะที่ซุวะกะ ส่วนมากเป็นภาพด้านบวก กล่าวคือ พฤติกรรมนั้นแสดงให้เห็นความห่วงใย การปกป้องลูกศิษย์ให้พ้นจากอันตราย ความผูกพันระหว่างอาจารย์และศิษย์ มีเพียงพฤติกรรมเดียวเท่านั้นที่ส่งผลเสียต่อมะที่ซุวะกะ คือ การอนุญาตให้บรรดาพระภิกษุนำมะที่ซุวะกะไปฝังทั้งเป็น ส่วนในฐานะหัวหน้าคณะเดินทางนั้น พระอาจารย์แสดงพฤติกรรมที่เป็นภาพด้านลบมากกว่าบทบาทอาจารย์ กล่าวคือ พฤติกรรมนั้นไม่ส่งผลดีต่อพระภิกษุที่ร่วมเดินทาง ซึ่งมี 2 พฤติกรรม ได้แก่ ปกปิดการใช้หัตถ์ของมะที่ซุวะกะ และขอร้องให้ฝังตนทั้งเป็นเพื่อตายตามมะที่ซุวะกะ

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 天野文雄 (1978). 「谷行」私註. 能楽タイムズ, 321, 3.
- [2] 北原保雄 (2006). 『新編古典』. 東京: 大修館書店.
- [3] 佐成謙太郎 (1982). 『謡曲大観 第三巻』. 東京: 明治書院.
- [4] 首藤善樹 (2003). 「能〈谷行〉と修験道」. 観世, 70(5), 38-43.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Affiliation: Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Corresponding email: winaitaiyo@hotmail.com

การแปลคำบุรุษสรรพนามในวรรณกรรม ญี่ปุ่นแปลไทย

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาวิธีการแปลคำบุรุษสรรพนามในวรรณกรรมที่แปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย โดยมุ่งวิเคราะห์ จาก 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านเพศของผู้พูด ปัจจัยด้านอายุ ปัจจัยด้านสถานภาพ และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้พูดและผู้ฟัง ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์คือเรื่องเมียชายชั่ว รถไฟสายทางช้างเผือก โต๊ะโตะจังเด็กหญิงช่างหน้าต่าง กระต่ายแก้ว และโคะโคะโระ รวมทั้งหมด 5 เล่ม โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น ผลการวิจัยพบกลวิธีการแปล คำบุรุษสรรพนาม 2 ประเภท คือ 1.กลวิธีการแปลด้วยคำบุรุษสรรพนามซึ่งพบการใช้กลวิธีนี้มากที่สุด 2.กลวิธีการแปลด้วย คำนาม ได้แก่ 1) คำเรียกเครือญาติ 2) คำเรียกเสมือนเครือญาติ และ 3) คำเรียกอาชีพ

คำ

สำคัญ

การแปล, บุรุษสรรพนาม, วรรณกรรม, ภาษาญี่ปุ่น, ภาษาไทย

Translation of Personal Reference Terms in Japanese Novels Translated into Thai

Abstract

The purpose of this research is to study how to translate personal reference terms in Japanese novels into Thai. The analysis was based on four factors: gender of the speakers, age, social status and intimacy between the speakers and the listeners. The data used are เมียชายชั่ว (Viyon No Tsuma), รถไฟสายทางช้างเผือก (Ginga Tetsudo no Yoru), โต๊ะโต๊ะจิ้งจอกหึงข้างหน้าต่าง (Madogiwa no Totto-chan), กระต่ายแก้ว (Garasu no Usagi) and โคะโคะโระ (Kokoro), and their original Japanese novels. Two strategies are found, they are, 1. Translating into Thai personal reference terms 2. Translating into 1) Kin Terms 2) Pseudo-Kin Terms and 3) Occupation Terms

Key words

Translation, personal reference terms, novels, Japanese language, Thai language

1. บทนำ

บุรุษสรรพนามในภาษาไทยมีหลากหลายและต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ดังที่วัลยา วิวัฒน์ศร (255- 7) ได้กล่าวไว้ว่า การแปลคำสรรพนามเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเพราะภาษาไทยมีคำสรรพนามหลากหลายแทนผู้พูด ผู้ที่พูดด้วย และผู้ที่พูดถึง คำสรรพนามจำนวนมากเหล่านี้บ่งบอกฐานะชนชั้น การศึกษา อารมณ์ และวัตถุประสงค์ของผู้พูด

ส่วนในภาษาญี่ปุ่นก็มีคำบุรุษสรรพนามหลากหลายและต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วยเช่นกัน เช่น เมื่อผู้พูดเป็นเด็กผู้ชายจะใช้ ぼく เมื่อผู้พูดที่เป็นผู้ชายพูดกับเพื่อนสนิทอาจจะเรียกแทนตัวเองว่า おれ และเรียกแทนคู่สนทนาว่า おまえ แต่เมื่อพูดกับคนที่เพิ่งรู้จักในสถานการณ์ทางการอาจจะใช้ わたし (石黒圭, 2013, p. 149-181)

อาจกล่าวได้ว่าคำบุรุษสรรพนามทั้งในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยสามารถแสดงตัวตนของผู้พูดได้ กล่าวคือคำบุรุษสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นอาจแสดงเพศ อายุ ความสนิทสนม และมีการเลือกใช้คำแตกต่างกันไปตามสถานการณ์และคู่สนทนาหรือผู้ฟัง (石黒圭, 2013, p.149-181) ส่วนบุรุษสรรพนามในภาษาไทยใช้เพื่อบอกเพศ ฐานะของผู้ส่งสาร ผู้รับสารและผู้ที่เราสื่อสาร ถึงได้รวมทั้งบอกท่าทีของผู้ส่งสารที่มีต่อผู้รับสาร (วิเชียรเกษประทุม, 2557, น. 40)

ดังนั้นในการแปลคำบุรุษสรรพนามจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย นอกจากนักแปลต้องทำความเข้าใจความหมายของคำบุรุษสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นตามบริบทแวดล้อมในต้นฉบับอย่างถี่ถ้วนแล้ว ยังต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกใช้คำบุรุษสรรพนามในภาษาไทย ซึ่งในการทำความเข้าใจการใช้บุรุษสรรพนามทั้งในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยในวรรณกรรมญี่ปุ่นแปลไทย ผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยไว้ 4 ด้าน คือ ปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านสถานภาพ ปัจจัยด้านอายุ และปัจจัยความสนิท เนื่องจากจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าปัจจัยดังกล่าวน่าจะส่งผลต่อการเลือกใช้คำบุรุษสรรพนามใน

ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย ผลจากการวิจัยนี้น่าจะแสดงให้เห็นแนวโน้มการแปลคำบุรุษสรรพนามและกลวิธีที่นักแปลนิยมใช้อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยด้านการแปลต่อไปในอนาคต

2. ทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยขอกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกเป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้คำบุรุษสรรพนาม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลคำบุรุษสรรพนาม ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้คำบุรุษสรรพนาม

ดังได้กล่าวไปแล้วว่า ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้คำสรรพนาม 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านสถานภาพ ปัจจัยด้านอายุ และปัจจัยด้านความสนิท เนื่องจากจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ทั้ง 4 ปัจจัย มีความสำคัญต่อการเลือกใช้คำบุรุษสรรพนามทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นอย่างมาก

ก่อนอื่น ปัจจัยด้านเพศ 三輪 正 (2010) อธิบายไว้ว่า การเลือกใช้คำบุรุษสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นสิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงคือปัจจัยด้านเพศ ทั้งคำสรรพนามบุรุษที่ 1 บุรุษที่ 2 และบุรุษที่ 3 มีการใช้แบ่งแยกตามเพศ แต่ คำสรรพนามที่แบ่งเพศชัดเจนที่สุดคือบุรุษที่ 1 เช่น ผู้ชายใช้ ぼく ตัวเอง ใช้self うち あたし ส่วนในภาษาไทย วิเชียร เกษประทุม (2557) กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของคำบุรุษสรรพนามในภาษาไทยไว้ 4 ข้อ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ คำบุรุษสรรพนามในภาษาไทยบางคำสามารถบอกเพศได้ เช่น ผู้ชายใช้ ผม ผู้หญิงใช้ ดิฉัน

ในส่วนของปัจจัยด้านสถานภาพ ปัจจัยด้านอายุ และปัจจัยด้านความสนิท จากการศึกษาพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้คำสรรพนามทั้งในภาษาไทยและในภาษาญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก เช่น คุก (Cooke, 1968) ผลากรกุล (Palakorn- kul, 1972) ดวงกมล ศิลเกษขกุล (2553) ซึ่งล้วนระบุว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้คำสรรพนามทั้งสิ้น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลคำบุรุษสรพนาม

พบบางงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลคำบุรุษสรพนามเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น แสงระวี ทองดี (2548) ศึกษา การแปลบุรุษสรพนามในนวนิยายชีวิต ท้องทุ่งเรื่อง ลา มาร์ โอ ดิยาบล ของฌอร์ฌ ซองด์ โดยศึกษาประกอบกับทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์และทฤษฎีการแปลแบบยึดความหมาย ผลการวิจัยพบกลวิธีการแปล 4 แบบ ได้แก่ การแปลด้วยบุรุษสรพนาม การแปลด้วยคำนาม การแปลด้วยคำขยายความ และการแปลด้วยการละบุรุษสรพนาม ซึ่งแต่ละวิธีต่างก็ช่วย ให้บทแปลสละสลวยเป็นธรรมชาติได้ บรรยายภาศของท้องเรื่องตามลำดับ

ภาสกร เชื้อสว (2541) ศึกษาเรื่องการแปลคำเรียกขานจากนวนิยายแปลเรื่อง “ซันกว่าเลือด” จากนิยายต้นฉบับ SLEEPERS โดยวิเคราะห์การใช้คำเรียกขานบุรุษที่ 1 บุรุษที่ 2 ในบทสนทนาของตัวละครทั้งหมด ผลการวิจัยพบการใช้ 4 กลวิธีได้แก่ 1)การแปลตรง ใช้ในการแปลบุรุษสรพนามคำนามทั่วไป ชื่อเฉพาะที่ถ่ายทอดความหมายตรงจากคำในต้นฉบับ 2)การปรับคำแปลให้สอดคล้องกับการใช้ในสังคมวัฒนธรรม 3) การรวมคำแปลโดยแปลคำๆเดียวกันที่ปรากฏในต้นฉบับหลายครั้งเป็นคำแปลเดียว 4) การละไม่แปล

นลิน วชิรพันธ์สกุล (2545) ศึกษาการแปลคำเรียกขานและคำสรพนามที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง “คนซีเสื้อ” ของจิตร ภูมิศักดิ์ พบกลวิธีการแปลคำเรียกขานดังต่อไปนี้ 1) การแปลตรง พบทั้งการแปลตรงโดยถ่ายทอดเสียงหรือทับศัพท์ และพบการแปลตรงโดยถ่ายทอดความหมาย 2) การปรับให้เป็นคำเรียกขานแบบไทย 3) การแปลจากคำนามในต้นฉบับ 4) การแปลแบบเพิ่มจากต้นฉบับ ในส่วนของการแปลคำสรพนาม พบรูปแบบของคำสรพนามที่ผู้แปลใช้ ได้แก่ ชื่อ คำเครือญาติ คำบอกยศ ตำแหน่ง อาชีพ และบุรุษสรพนาม

นลิน วชิรพันธ์สกุลศึกษาการแปลคำสรพนามและคำเรียกขานโดยพิจารณาจากปัจจัยทางด้านสังคม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ และน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเลือกใช้คำแปลในการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะใช้แนวคิดของนลินมาใช้อ้างอิงในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. วิธีการวิจัย

3.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างจากรรณกรรมจำนวน 5 เรื่อง ที่มีนักแปลและบรรณาธิการต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย และเลือกรรณกรรมที่แปลโดยนักแปลที่มีประสบการณ์เพื่อให้ได้คำแปลที่มีคุณภาพ ได้แก่ 1) เมียชายชั่ว (ヴィヨンの妻) 2) โคะโคะโระ (こころ) 3) รถไฟสายทางช้างเผือก (銀河鉄道の夜) 4) กระต่ายแก้ว (ガラスのうさぎ) 5) โต๊ะโตะจังเด็กหญิงข้างหน้าต่าง (窓ぎわのトットちゃん)

เนื่องจากที่ผ่านมายังมีการวิจัยด้านการแปลคำสรพนามในวรรณกรรมญี่ปุ่นแปลไทยค่อนข้างน้อย ผู้วิจัยจึงสุ่มเลือกรรณกรรม 5 เล่ม เพื่อเป็นกรณีศึกษาโดยมุ่งศึกษาจากปัจจัยด้านเพศ อายุ สถานภาพ ความสนิท อย่างละเอียด เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดกรอบการวิจัยด้านการแปลต่อไปในอนาคต

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1) เก็บข้อมูลตัวอย่างการแปลบุรุษสรพนามจากรรณกรรมฉบับแปลไทยเทียบกับวรรณกรรมต้นฉบับตามปัจจัย ในการเลือกใช้บุรุษสรพนามที่กำหนด ได้แก่ ปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านอายุ ปัจจัยด้านสถานภาพ และปัจจัยด้านความสนิท

2) นำข้อมูลมาวิเคราะห์และดูลักษณะการแปลในภาพรวม พร้อมจัดแบ่งประเภทการแปล ดังนี้ การแปลคำบุรุษนามด้วยบุรุษสรพนาม และการแปลคำสรพนามด้วยคำนาม

3) อภิปรายผลและสรุปผลในลักษณะของความเรียง โดยใช้ตาราง รวมถึงยกข้อความมาประกอบการอภิปราย

4.วิธีการศึกษา

จากการศึกษาพบกลวิธีการแปลคำบุรุษสรรพนาม 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการแปลด้วยบุรุษสรรพนาม และการแปลด้วยคำนาม

4.1. กลวิธีการแปลด้วยคำบุรุษสรรพนาม

การแปลคำบุรุษสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นด้วยคำบุรุษสรรพนามในภาษาไทยเป็นกลวิธีที่นักแปลเลือกใช้มากที่สุด แต่ก็พบว่า เป็นกลวิธีการแปลที่ยาก เนื่องจากคำบุรุษสรรพนามภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นมีความหลากหลายแบ่งใช้ตามเพศ อายุ สถานภาพ ความสนิท ฯ ดังนั้นนักแปลจึงจำเป็นต้องเลือกแปลให้เหมาะสมกับผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึงด้วยเพื่อถ่ายทอดบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละครออกมาให้ตรงกับต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นมากที่สุด

4.1.1. คำสรรพนามบุรุษที่1

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในวรรณกรรมต้นฉบับ 4 คำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำสรรพนามเฉพาะบุรุษที่ 1 ที่ปรากฏมากที่สุด ในวรรณกรรมต้นฉบับคือ わたし จำนวน 191 คำ ลำดับรองลงมา คือ ぼく จำนวน 67 คำ おれ จำนวน 46 คำ あたし จำนวน 6 คำ ซึ่งในแต่ละคำมีคำแปลเป็นบุรุษสรรพนามภาษาไทย ที่หลากหลายขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมทั้ง 4 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) わたし จากการเก็บข้อมูลในวรรณกรรมพบคำแปลของわたし 4 คำ คือ “หนู” “ฉัน” “ผม” “ดิฉัน” ดังนี้

1.1 “หนู” พบ 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีที่ 1 ผู้พูดเพศหญิง อ่อนกว่าสถานภาพต่ำกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 1 โทชิโกะผู้เป็นลูกสาวคุยกับแม่ของตัวเอง

わたしも二宮に帰らない。このまま東京にいいさせて。(ガラスのうさぎ、p.40)

“หนูก็ไม่อยากกลับนิโนะมิยะ ให้หนูอยู่ที่โตเกียวเลยได้ไหมคะ” (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 27)

ข. กรณีที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศหญิง อ่อนกว่าสถานภาพต่ำกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 2 โทชิโกะคุยกับคุณคาโยโกะ

でもわたし、山羊がとってもかわいいです。

とてもできません。(ガラスのうさぎ、p.127)

“แต่ว่าหนูกลัวแพะมากคะ หนูทำไม่ได้” (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 87)

1.2 “ฉัน” พบ 7 กรณี ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้แปลมีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายหรือเพศหญิงอายุมากกว่าหรือน้อยกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือน้อยกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้แปลมีแนวโน้มแปลในทุกสถานการณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. กรณี ผู้พูดเป็นเพศหญิง อ่อนกว่าสถานภาพต่ำกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 3 ชิจังคุยกับป้าร้านเหล้าสึบากิ

お金が来るまで、私はお店のお手伝いでもさせていただきますわ (ヴィヨンの妻、p.22)

“ฉันฉันจะช่วยงานในร้านจนกว่าเงินจะมาถึงแล้วกันนะ” (เมียชายชั่ว, หน้าที่ 33)

ข. กรณี ผู้พูดเป็นเพศหญิง ผู้พูดแก่กว่าสถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 4 คุณคาโยโกะคุยกับโทชิโกะ

まあ、今日は三回でいいわ。あとわたしがするから。(ガラスのうさぎ、p.131)

“เอาหละ วันนี้3เที่ยวก็พอ ที่เหลือฉันจะเป็นคนหาบ” (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 89)

1.3 “ผม” พบ 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่าสถานภาพต่ำกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 5 ข้าพเจ้าคุยกับแม่

どうせ、九月にでもなって、私が東京へ出てからでなくっちゃ。(こころ、p.134)

“ยังงี้ตอนเดือนกันยายนคงต้องไปโตเกียว” (โคะโคะโระ, หน้า191)

ข.กรณี ที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 6 ข้าพเจ้าคุยกับภรรยาเซนเซ 私には解りません。(こころ, p.60) “ผมไม่ทราบหรือครับ” (โคะโคะโระ, หน้า90)

1.4 “ดิฉัน” พบ 3 กรณี ดังนี้

ก.กรณี ที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศหญิง อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 7 ครูประจำชั้นโตะโตะจังคุยกับแม่ของโตะโตะจัง

そこで私が「用事がないのに、開けたり閉めたりしてはいけません」と申しますとー。(窓ぎわのトットちゃん, p.15)

“พอดิฉันบอกว่า ถ้าไม่มีธุระอะไรอย่าเปิดหรือปิดฝาโตะ.....” (โตะโตะจังเด็กหญิงข้างหน้าต่าง, หน้าที่ 32)

ข.กรณี ที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 8 ซิซี(ภรรยาของเซนเซ)คุยกับข้าพเจ้า

私は嫌われてると思いません。嫌われる訳がないんですもの。(こころ, p.56)

“ดิฉันไม่ได้คิดว่าเขาเกลียดดิฉันหรอกค่ะ เพราะไม่มีเหตุผลอะไรที่เขาจะเกลียดดิฉัน” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 83)

ค.กรณี ที่ 3 ผู้พูดเป็นผู้หญิง อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า สนิทกับผู้สนทนา

ตัวอย่างที่ 9 ซิซี(ภรรยาของเซนเซ)คุยกับเซนเซ

珍しい事。わたしに吞めと仰しゃった事は滅多にないのにね。(こころ, p.28)

“แปลกจริง คุณแทบไม่เคยบอกให้ดิฉันดื่มเลยนี่คะ” (โคะ โคะโระ, หน้าที่46)

สรุปค่าแปลของわたし ได้ดังต่อไปนี้ 1) “หนู” ผู้แปลมีแนวโน้มจะเลือกแปลก็ต่อเมื่อผู้พูดเป็นหญิงอายุน้อยกว่าผู้พูดโดยมากผู้พูดจะเป็นเด็กผู้หญิง เช่น โทชิโกะจากเรื่องกระต่ายแก้ว โตะโตะจังจากเรื่องโตะโตะจังเด็กหญิงข้างหน้าต่าง 2) “ฉัน” ผู้แปลมีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อายุมากกว่า หรือน้อยกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือน้อยกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง 3) “ผม” มีแนวโน้มเลือกแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายอายุและมิสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง 4) “ดิฉัน” มีแนวโน้มเลือกแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศหญิง และส่วนใหญ่จะมีสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง

2) ぼく จากการเก็บข้อมูลในวรรณกรรม พบว่าค่าแปล ぼく 4 คำ คือ “ผม” “เรา” “หนู” “ฉัน” ดังนี้

2.1 “ผม” พบ 4 กรณี โดยพบทั้งกรณีมีแนวโน้มแปลผู้พูดเป็นเพศชายและหญิง อายุมากกว่าและน้อยกว่า สถานภาพสูงกว่าและต่ำกว่า สนิทและไม่สนิทกับผู้ฟัง มีแนวโน้มแปลดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 10 โจวานนี่คุยกับแม่ ああ**ぼく**岸から見るだけなんだ。一時間で行ってくるよ。(銀河鉄道の夜, p.19)

“ฮะ ผมจะดูอยู่บนฝั่งแล้วจะกลับมาภายในหนึ่งชั่วโมง” (รถไฟสายทางช้างเผือก, หน้าที่ 19)

ข.กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 11 ยูคิโอะคุยกับอาหญิงที่ไม่สนิท **ぼく**一人ならどこにでも泊めてもらえますが、ー (ガラスのうさぎ, p.114)

“ถ้าฟังผมตัวคนเดียวจะไป ค้างคืนที่ไหนก็ได้แต่.....”(กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 78)

2.2 “เรา” พบ 2 กรณี ดังนี้

ก.กรณี ที่1 ผู้พูดเป็นเพศชาย อายุเท่ากัน สถานภาพเท่ากัน สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 12 โจวานนินคุยกับคัมพานเนลลา เพื่อนสนิท

ぼくはもう、すっかり天の野原に来了。(銀河鉄道の夜、p.37)

“เราได้มาท้องทุ่งสวรรค์แล้วจริงๆ”(รถไฟสายทางช้างเผือก,หน้าที่ 39)

ข.กรณีที่2 ผู้พูดเป็นเพศชาย ผู้พูดอายุเท่ากัน สถานภาพเท่ากัน ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 13 โจวานนินคุยกับเพื่อนที่เพิ่งเจอกันครั้งแรก 僕博物館でアルコールにつけてあるのを見た。

(銀河鉄道の夜、p.103)

“เราเคยเห็นเขาแช่แอลกอฮอล์ไว้ในพิพิธภัณฑ์”(รถไฟสายทางช้างเผือก,หน้าที่ 106)

2.3 “หนู” พบ 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 14 ทะดาซิกคุยกับชายชุดดำที่เป็นครูสอนพิเศษ

ああぼくいまお母さんの夢を見ていたよ。(銀河鉄道の夜、p.83)

“อ้อ หนูฝันเห็นแม่ละ”(รถไฟสายทางช้างเผือก,หน้าที่ 82)

2.4 “ฉัน” พบ 2 กรณี ดังนี้

ก.กรณีที่1 ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 15 พ่อของคัมพานเนลลาคุยกับโจวานนิน ぼくには一昨日大へん元気な便りがあったんだ

が。(銀河鉄道の夜、p.124)

“เมื่อวานคืนนี้ฉันเพิ่งได้รับจดหมายบอกว่าเขาสบายดี”(รถไฟสายทางช้างเผือก,หน้าที่ 129)

ข.กรณีที่2 ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 16 โอตานินคุยกับเจ้าของร้านเหล้าสึบากิ ぼくのほうからお前たちを訴えてやる。(ヴィヨンの妻、p.106)

“ไม่งั้นฉันนี่แหละจะเป็นคนเรียกตำรวจเอง”(เมียชายชั่ว, หน้าที่ 10)

เนื่องจากぼく เป็นบุรุษสรรพนามที่ใช้เฉพาะเพศชายเท่านั้น ดังนั้นปัจจัยด้านเพศของผู้พูดจึงมีเพียงเพศชาย ซึ่งสามารถสรุปค่าแปลของぼく ได้ดังต่อไปนี้ 1)“ผม” ผู้แปลมีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชาย หรือเพศหญิง อายุมากกว่า หรือน้อยกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือน้อยกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง 2) “เรา” พบกรณีที่ผู้พูดอายุเท่ากัน โดยเฉพาะกรณีที่ผู้พูดและผู้ฟังมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนกัน 3) “หนู” พบกรณีที่ผู้พูดอายุน้อยกว่า และสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม พบการแปลぼく ว่า “เรา”และ“หนู”เพียงเรื่องเดียวคือรถไฟสายทางช้างเผือกไม่พบการแปลในลักษณะนี้ในวรรณกรรมเรื่องอื่น 4)“ฉัน” พบกรณีที่สถานภาพผู้พูดสูงกว่าและไม่สนิทกับผู้ฟัง

3) おれ จากการศึกษาพบค่าแปลของคำว่า おれ 3 คำ คือ “ผม” “ฉัน” และ“ข้า”

3.1 “ผม” พบ 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย อ่อนกว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 17 ลูกค้านุ่มคุยกับซัทจัง

ねえさん、おれは惚れた。(ヴィヨンの妻、p.129) “ผมตกหลุมรักพี่สาวเข้าแล้ว”(เมียชายชั่ว, หน้าที่ 35)

3.2 “ฉัน” พบ 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 18 พี่ข้าพเจ้าคุยกับข้าพเจ้า

おれにそんな事が出来るものか。(こころ、p.158) “ฉันทำอย่างนั้นได้ยังงั้นล่ะ”(โคะโคะโระ,หน้าที่ 223)

3.3 “ข้า” พบ 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย อายุเท่ากัน สถานภาพเท่ากัน สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 19 พ่อของข้าพเจ้าคุยกับชะคุเพื่อนสนิท

おれはもう駄目だ。(こころ、p.151) “ข้าเห็นท่าจะแย่”(โคะโคะโระ,หน้าที่215)

เนื่องจาก อว เป็นบุรุษสรรพนามที่เพศชาย ใช้เป็นหลักดังนั้นปัจจัยด้านเพศผู้พูดจึงเป็นเพศชาย ทั้งหมด ซึ่งสามารถสรุปคำแปลของอวได้ดังนี้คือ 1) “ผม” พบกรณีที่ผู้พูดแก่กว่าและสถานภาพสูงกว่าผู้ฟัง 2) “ฉัน” ผู้แปลมีแนวโน้มที่จะในกรณีที่ผู้พูดมีอายุ สถานภาพสูงกว่าผู้ฟังและสนิทกับผู้ฟัง 3) “ข้า” พบกรณีที่ผู้พูดและผู้ฟังมีอายุสถานภาพเท่ากันและสนิทกัน

4) あたし จากการศึกษาพบคำแปล あたし 2 คำ คือ “หนู” “ฉัน” ดังนี้

4.1 “หนู” พบ 1 กรณี คือ กรณีผู้พูดเป็นเพศหญิง อ่อนกว่า สถานภาพต่ำกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 20 โต๊ะโต๊ะจิงคุยกับพนักงานขายตัว あたし、これから新しい学校に行くんで、忙しいから (窓ぎわのトットちゃん、p.12)

“ตอนนี้หนูไม่ว่างค่ะ ต้องไปโรงเรียนใหม่” (โต๊ะโต๊ะจิง เด็กหญิงข้างหน้าต่าง, หน้า 43)

4.2 “ฉัน” พบ 1 กรณี คือ กรณีผู้พูดเป็นเพศหญิง อายุเท่ากัน สถานภาพเท่ากัน ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 21 คาโอรุคุยกับโจวานนี่ あら、蝸の火のことならあたし知ってるわ。 (銀河鉄道の夜、p.103)

ถ้าเป็นเรื่องแมงป่องละก็ฉันรู้เรื่องดี (รถไฟสายทางข้างเผือก, หน้า 106)

เนื่องจาก あたし เป็นคำบุรุษสรรพนามที่ผู้หญิงใช้เป็นหลักดังนั้นปัจจัยด้านเพศผู้พูดจึงเป็นเพศหญิงเท่านั้น ซึ่งสามารถสรุปคำแปลของ あたし 2 คำ ดังนี้ 1) “หนู” พบในกรณีที่ผู้พูดอายุน้อยสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กผู้หญิง 2) “ฉัน” พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพเท่ากับผู้ฟัง

4.1.2 คำสรรพนามบุรุษที่2

จากการศึกษาพบคำสรรพนามบุรุษที่2 ในวรรณกรรมต้นฉบับ 4 คำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำสรรพนามเฉพาะบุรุษที่2ที่ปรากฏมากที่สุด ในวรรณกรรมต้นฉบับคือ あなた จำนวน 58 คำ ลำดับรองลงมาคือ おまえ จำนวน 36 คำ きみ จำนวน 21 คำ あんた จำนวน 10 คำตามลำดับ ซึ่งในแต่ละคำมีคำแปลเป็นบุรุษสรรพนามภาษาไทยที่หลากหลายขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมทั้ง 4 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) あなた จากการศึกษาพบ คำแปล あなた 3 คำ คือ “หนู” “คุณ” “เธอ” ดังนี้

1.1 “หนู” 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 22 แม่โต๊ะโต๊ะจิงพูดกับโต๊ะโต๊ะจิง あなたが鎌倉に出かけて (窓ぎわのトットちゃん、p.317)

“ตอนที่หนูไปคามาคูระใหม่ๆ” (โต๊ะโต๊ะจิง เด็กหญิง ข้างหน้าต่าง, หน้า 242)

ข. กรณีที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 23 คุณครูประจำชั้นคุยกับโทชิโกะ お父さんがいろいろとあなたにお話があり

ようだから (窓ぎわのトットちゃん、p. 12) “เห็นคุณพ่อบอกว่ามีหลายเรื่องจะคุยกับหนู” (โต๊ะโต๊ะจิง เด็กหญิง ข้างหน้าต่าง, หน้า 43)

1.2 “คุณ” 4 กรณี ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้แปลมีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อายุมากกว่า หรือน้อยกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือน้อยกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้แปลมีแนวโน้มแปลในทุกสถานการณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.กรณี ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 24 ชิจิ(ภรรยาของเซนเซ)คุยกับข้าพเจ้า あなたは私に責任があるんだと思ってやりませんか。 (こころ、p.58)

“คุณไม่คิดว่าดิฉันจะมีส่วนรับผิดชอบในเรื่องนี้ด้วยหรือคะ” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 87)

ข. กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 25 คุณครูใหญ่คุยกับครูชวานา
島の作りかたをあなたに教えてもらうのだから
(窓ぎわのトットちゃん, p.232)
“คุณจะต้องสอนวิธีทำนา” (โตะโตะจังเด็กหญิงข้างหน้าต่าง, หน้าที่ 184)

1.3 “เธอ” 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 26 เซนเซคุยกับข้าพเจ้า
あなたは大胆だ。(こころ, p.97) “เธอนี้ใจกล้านะ” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 139)

ข. กรณีที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 27 ครูสอนดาราศาสตร์คุยกับโจวานนี
あなたはわかっているでしょう。(銀河鉄道の夜, p.2) “เธอรู้ใช่ไหม” (銀河鉄道の夜, p.4)

สรุปคำแปลของあなたได้ดังต่อไปนี้ 1) “หนู” พบกรณีที่พูดกับผู้ที่อยู่สถานภาพต่ำกว่าสนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง มักจะแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเด็กเล็ก 2) “เธอ” มีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดแก่กว่าและสถานภาพสูงกว่าสนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง 3) “คุณ” มีแนวโน้มแปลกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อายุมากกว่าหรือน้อยกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือต่ำกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง

2) きみ จากการศึกษาคำแปลของ きみ 2 คำ คือ “เธอ” “หนู” ดังนี้

2.1 きみ แปลว่า “เธอ” 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 28 เซนเซคุยกับข้าพเจ้า (เจอกันครั้งแรก)

君はまだ大分長く此所に居る積りですか (こころ, p.14)

“เธอตั้งใจจะอยู่ที่นี้อีกนานหรือไง” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 27)

2.2 “หนู” 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 29 ครูใหญ่คุยกับโตะโตะจัง
そうかい。いいよ。きみが欲しいんなら。
(窓ぎわのトットちゃん, p.271)

“จ้ะเอะ เอะสิ ถ้าหนูอยากได้ละก็” (โตะโตะจังเด็กหญิงข้างหน้าต่าง, หน้าที่ 211)

เนื่องจาก きみ เป็นบุรุษสรรพนามที่ผู้ชายใช้กับคู่สนทนาวัยเดียวกันหรือต่ำกว่า ดังนั้นปัจจัยด้านเพศผู้พูดเป็นเพศชายเท่านั้น ซึ่งสามารถสรุปคำแปลของคำว่า きみ ได้ดังนี้ คือ 1) “เธอ” พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพ สูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง 2) “หนู” พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพ สูงกว่า ผู้ฟัง มักใช้แปลกรณีที่ผู้ฟังเป็นเด็กเล็ก

3) おまえ จากการศึกษาคำแปลของ おまえ มี 4 คำ คือ “เธอ” “หนู” “เ็ง” “แก”

3.1 “เธอ” 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 30 เซนเซคุยกับจิชิ (ภรรยา)
静、おまえはおれより先へ死ぬだらうかぬ。(こころ, p.106)

“จิชิ เธอจะตายก่อนฉันหรือเปล่านะ” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 151)

ข. กรณีที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 31 ป้าที่เพิ่งรู้จักคุยกับโทชิโกะ
おまえは外に出るのは水くみのときだけだから、
ー (ガラスのうさぎ, p.46)

“เธอไปข้างนอกก็มีแต่ตอนขนน้ำเท่านั้น....” (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 97)

3.2 “หนู” 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 32 พ่อโทชิโกะคุยกับโทชิโกะ

お父さんは、おまえも知っているとおり警防団の役員だからー。(ガラスのうさぎ、p.46)

“หนูก็รู้อยู่แล้วว่าพ่อเป็นกรรมการหน่วยกู้ภัย...”(กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 33)

3.3 “เอ็ง” 3 กรณี ดังนี้

ก.กรณีที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 33 แม่ของข้าพเจ้าคุยกับข้าพเจ้า

御前だって世間への義理位は知っているだろう。(こころ、p. 122)

“แต่อย่างน้อยเอ็งก็น่าจะรู้หน้าที่ ต่อสังคมคืออะไร”(โคะโคะโระ, หน้าที่175)

ข.กรณีที่ 2 ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 34 พ่อของข้าพเจ้าคุยกับข้าพเจ้า

おまえは今日東京へ行くはずじゃなかったか。

(こころ、p.139)

“วันนี้เอ็งต้องไปโตเกียวไม่ใช่หรือ” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 198)

ค.กรณีที่ 3 ผู้พูดเป็นเพศชาย ผู้พูดอายุเท่ากัน สถานภาพเท่ากัน สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 35 คุณชะคุ(เพื่อน)คุยกับพ่อของข้าพเจ้า

そんな事はないよ。おまえなんか子供は二人とも大学を卒業するし、(こころ、p.151)

“ไม่หรอก เอ็งมีลูกจบมหาวิทยาลัยตั้งสองคน” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 215)

3.4 “แก” 1 กรณี คือ กรณีที่1 ผู้พูดเป็นเพศชาย แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 36 พี่ของข้าพเจ้าคุยกับข้าพเจ้า

おまえがいやなら、まあ伯父さんにでも世話を頼むんだが、(こころ、p.158)

“ถ้าแกไม่ชอบ เราขอให้ลุงช่วยดูแลให้ก็ได้” (โคะโคะโระ, หน้าที่ 223)

สามารถสรุปค่าแปลของ おまえ ได้ดังต่อไปนี้ 1)

“เธอ” พบกรณีที่สามมีคุยกับภรรยา 2) “หนู” พบกรณี

การแปลเดียว คือกรณีที่พ่อคุยกับลูกสาว 3) “เอ็ง” และ

4) “แก” พบกรณีที่พูดกับคนที่อายุสถานภาพต่ำกว่าและ สนิทกับผู้ฟัง เช่น พ่อแม่คุยกับลูกที่คุยกับน้อง

4) あんた ความหมายเดียวกัน あなた จากการศึกษ พบค่าแปลของ あんた 2 คำ คือ “เธอ” “หนู” ดังนี้

4.1 “เธอ” 2 กรณี ดังนี้

ก. กรณีที่ 1 ผู้พูดเป็นเพศหญิง อายุเท่ากัน สถานภาพเท่ากัน สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 37 ทานากะ(เพื่อน)คุยกับโทชิโกะ

西山さんの家に運ばないのね それで あんた はどこに行くの? (ガラスのうさぎ、p.75)

“ให้ขนพินไปไว้ที่บ้านคุณนิชิยามะใช่ไหม แล้วนี่ เธอ กำลังจะไปไหน?” (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 51)

ข. กรณีที่2 ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า ไม่สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 38 ป้าที่เพิ่งเจอคุยกับโทชิโกะ

お母さん、夕飯まだなんでしょうすぐ温めるからね あんた も早くあがんなさい。(ガラスのうさぎ、p.82)

“คุณแม่อังยังไม่ได้อ่านเข้าเย็นใช่ไหม จะอุ่นให้ตอนนี้เลยนะ เธอ ก็รีบๆ ขึ้นมาบนบ้านเร็ว” (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 82)

4.2 “หนู” 1 กรณี คือ กรณี ผู้พูดเป็นเพศหญิง แก่กว่า สถานภาพสูงกว่า สนิทกับผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 39 แม่คุยกับโทชิโกะ

お母さんは あんた が東京に帰るまで 神さまにお灯明をあげてー (ガラスのうさぎ、p.24)

“แม่จะคอยจุดเทียนให้เจ้าจุดธูปไหว้พระทุกวันจนกว่า

หนูจะกลับมาโตเกียว...”(กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 16)
สามารถสรุปคำแปลของ あんた ได้ดังต่อไปนี้ 1) “เธอ”
พบกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายหรือเพศหญิงอายุแก่กว่าหรือ
อ่อนกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือต่ำกว่า สนิทหรือไม่สนิท
กับผู้ฟัง 2) “หนู” พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพสูง
กว่าและสนิทกับผู้ฟัง มักจะใช้กับเด็กเล็ก

4.2 กลวิธีการแปลด้วยคำนาม

กลวิธีการแปลบุรุษสรรพนามด้วยคำนามเป็นกลวิธีที่ผู้แปล
เลือกใช้น้อยมาก พบเพียง 19 ครั้งเท่านั้น ดังต่อไปนี้

4.2.1 การแปลด้วยคำเรียกเครือญาติ

จากการศึกษาพบการแปลบุรุษสรรพนามด้วยคำเรียก
ญาติ 16 ครั้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 40 แม่ของโจวานนี่คุยกับโจวานนี่

今日は涼しくてね。わたしはずっと工合が
いいよ。(銀河鉄道の夜、p.18)

“วันนี้อากาศเย็นสบาย แม่เลยรู้สึกสบายทั้งวันเลยจ๊ะ”
(รถไฟสายทางช้างเผือก, หน้าที่ 15)

4.2.2. การแปลด้วยคำเรียกเสมือนเครือญาติ

คำเรียกเสมือนเครือญาติคือการใช้เรียก
คนที่ไม่ญาติโดยสายเลือดด้วยคำเรียกญาติ จากการ
ศึกษาพบ 2 ครั้ง เช่น

ตัวอย่างที่ 41 คนบ้านวาทานาเบะ(เพื่อน
บ้าน)คุยกับพ่อของโทชิโกะ

わたしはいつものように、敏子ちゃんのお母
さん、信ちゃん、光ちゃんを迎えに行って…。
(ガラスのうさぎ、p.59) พี่ก็ไปรับคุณแม่ของโทชิโกะ
จัง โนบุจัง และมิจิจังเหมือนเคย (กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 40)

4.2.3. การแปลด้วยคำเรียกอาชีพ

คำเรียกอาชีพหมายถึง คำที่ใช้เรียก

อาชีพใดอาชีพหนึ่ง จากการศึกษาพบ 1 ครั้ง คือ

ตัวอย่างที่ 42 หมอคุยกับโทชิโกะ

火葬場には、わたしが連絡しておいてあげよ
う。(ガラスのうさぎ、p.74)

“ส่วนสถานฌาปนกิจนั้น เดี๋ยวหมอจะติดต่อให้เอง
(กระต่ายแก้ว, หน้าที่ 50)

5. สรุป

บทความวิจัยนี้ศึกษาการแปลคำบุรุษ
สรรพนามในวรรณกรรมญี่ปุ่นแปลไทยโดยมุ่งวิเคราะห์
จากปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านเพศของผู้พูด
ปัจจัยด้านอายุ ปัจจัยด้านสถานภาพ และปัจจัยด้าน
ความสัมพันธ์ ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่
วรรณกรรมแปลเรื่องเมฆชายชั่ว รถไฟสายทางช้างเผือก
โตะโตะจังเด็กหญิงช้างหน้าต่า กระต่ายแก้ว และ โคะ
โคะโระ จำนวนทั้งหมด 5 เล่ม โดยเปรียบเทียบระหว่าง
ฉบับแปลกับวรรณกรรมต้นฉบับ ผลการวิจัยพบกลวิธี
การแปล 2 ประเภท ดังนี้

1. กลวิธีการแปลบุรุษสรรพนามด้วยบุรุษสรรพนาม
จากการศึกษาพบว่า เป็นกลวิธีที่นักแปลใช้มากที่สุด จาก
ข้อมูลทวิเคราะห์พบเฉพาะการใช้คำแสดงบุรุษที่ 1 และ
2 ไม่พบคำแสดงบุรุษที่ 3 ผลการวิจัยอาจสรุปได้ดังนี้

1.1. กรณีคำแสดงบุรุษที่ 1 พบคำบุรุษ
สรรพนามในต้นฉบับ 4 คำ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปคำแปลและข้อสังเกตในการแปลของคำบุรุษสรรพนามที่ 1 (สรุปโดยผู้วิจัย)

บุรุษสรรพนาม	คำแปล	ข้อสังเกต
わたし	หนู	มีแนวโน้มเลือกแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นผู้หญิงอายุน้อยกว่าผู้ฟัง ส่วนใหญ่ผู้พูดจะเป็นเด็กผู้หญิง
	ฉัน	มีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นผู้ชายหรือเพศหญิง อายุแก่กว่าหรืออ่อนกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือต่ำกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง
	ผม	มีแนวโน้มเลือกแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นผู้ชายอายุและมีสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง
	ดิฉัน	มีแนวโน้มเลือกแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นผู้หญิงและส่วนใหญ่จะมีสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง
ぼく ใช้กับเพศชาย เป็นหลัก	ผม	มีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นผู้ชาย อายุแก่กว่าหรืออ่อนกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือต่ำกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง
	เรา	พบกรณีที่ผู้พูดและผู้ฟังอายุเท่ากัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่ผู้พูดและผู้ฟังมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อน
	หนู	พบกรณีที่ผู้พูดอายุน้อยกว่าผู้ฟัง สถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง โดยเฉพาะกรณีที่ผู้พูดเป็นเด็กเล็ก
	ฉัน	พบกรณีที่ผู้พูดสถานภาพสูงกว่า และไม่สนิทกับผู้ฟัง
おれ ใช้กับเพศชาย เป็นหลัก	ผม	พบกรณีที่ผู้พูดแก่กว่าและสถานภาพสูงกว่าผู้ฟัง
	ฉัน	มีแนวโน้มเลือกแปลในกรณีที่ผู้พูดมีอายุและสถานภาพสูงกว่าผู้ฟังและสนิทกับผู้ฟัง
	ข้า	พบกรณีที่ผู้พูดและผู้ฟังมีอายุสถานภาพเท่ากันสนิทกัน
あたし ใช้กับเพศหญิง เป็นหลัก	หนู	พบกรณีที่ผู้พูดอายุน้อยสถานภาพต่ำกว่าผู้ฟัง ส่วนใหญ่ผู้พูดเป็นเด็กผู้หญิง
	ฉัน	พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพเท่ากับผู้ฟัง

1.2. กรณีคำแสดงบุรุษที่2 พบคำบุรุษสรรพนามในต้นฉบับ 4 คำ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางสรุปคำแปลและข้อสังเกตในการแปลของคำบุรุษสรรพนามที่ 2 (สรุปโดยผู้วิจัย)

บุรุษสรรพนาม	คำแปล	ข้อสังเกต
あなた	หนู	พบกรณีที่ผู้พูดกับผู้ฟังที่อายุสถานภาพต่ำกว่าสนิทหรือไม่สนิทก็ได้ มักจะแปลในกรณีที่ผู้พูดเป็นเด็กเล็ก
	เธอ	มีแนวโน้มแปลในกรณีที่ผู้พูดแก่กว่าและสถานภาพสูงกว่าสนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟังก็ได้
	คุณ	ผู้แปลมีแนวโน้มเลือกแปลในทุกสถานการณ์
きみ ผู้พูดมักเป็นเพศชาย	เธอ	พบกรณีที่ผู้พูดอายุ สถานภาพสูงกว่าผู้พูด และไม่สนิทก็ได้
	หนู	พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพสูงกว่าผู้ฟัง มักใช้แปลกรณีที่ผู้ฟังเป็นเด็กเล็ก

บุรุษสรรพนาม	คำแปล	ข้อสังเกต
おまえ	เธอ	พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพสูงกว่าผู้ฟัง สนิทหรือไม่สนิทก็ได้
	หนู	พบกรณีการแปลเดียวคือกรณีที่พ่อคุยกับลูกสาว
	เอ็ง	พบกรณีที่พูดกับคนที่อายุสถานภาพต่ำกว่าและสนิทกับผู้ฟัง
	แก	พบกรณีที่พูดกับคนที่อายุสถานภาพต่ำกว่าและสนิทกับผู้ฟัง
あんた	เธอ	พบกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อายุแก่กว่าหรืออ่อนกว่า สถานภาพสูงกว่าหรือ ต่ำกว่า สนิทหรือไม่สนิทกับผู้ฟัง
	หนู	พบกรณีที่ผู้พูดอายุและสถานภาพสูงกว่าและสนิทกับผู้ฟังมักจะใช้กับเด็กเล็ก

จากตารางกรณีที่ おまえ แปลว่า “เอ็ง” และ “แก” พบเพียงในเรื่องโคะโคะโระเท่านั้น ในตอนที่พ่อแม่ของข้าพเจ้าที่อาศัยอยู่ต่างจังหวัดเรียกข้าพเจ้าผู้แปลเลือกแปลว่า “เอ็ง” และในตอนพี่ชายที่เป็นคนต่างจังหวัดคุยกับข้าพเจ้าผู้แปลเลือกแปลว่า “แก” ซึ่งผู้วิจัยคาดว่ามีความเป็นไปได้ว่าผู้แปลอาจต้องการถ่ายทอดบรรยากาศความเป็นชนบท ซึ่งตรงกับงานวิจัยของแสงระวี ทองดี (2548) ที่ระบุว่า “ข้า” “กู” “เจ้า” “มึง” “เอ็ง” “แก” เป็นคำบุรุษสรรพนามที่มักใช้ในนวนิยายที่ให้บรรยากาศท้องทุ่งชนบท

2. กลวิธีการแปลคำบุรุษสรรพนามด้วยคำนามเป็นกลวิธีที่ผู้แปลเลือกใช้บ่อยมากพบเพียง 19 ครั้งเท่านั้น

โดยพบการใช้กลวิธี 3 ประเภท ดังนี้ 2.1.การแปลคำบุรุษสรรพนามด้วยคำเรียกเครือญาติ จากการศึกษาพบการแปลด้วยคำเรียกเครือญาติ 16 ครั้ง 2.2.การแปลคำบุรุษสรรพนามด้วยคำเรียกเสมือนเครือญาติพบการแปลด้วยคำเรียกเสมือนเครือญาติเพียง 2 ครั้ง 2.3.การแปลคำบุรุษสรรพนามด้วยคำเรียกอาชีพพบเพียง 1 ครั้ง

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้วิเคราะห์จากข้อมูลการแปลวรรณกรรมจำนวน 5 เล่ม เป็นกรณีศึกษา ซึ่งแน่นอนว่าไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของวรรณกรรมทั้งหมด ในอนาคตจำเป็นต้องมีการศึกษาวรรณกรรมที่หลากหลายและเพิ่มปริมาณให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] คุโรยานางิ เท็ตสึโกะ. (2558). โต๊ะโตะจังเด็กหญิงช่างหน้าต่าง. แปลจาก 『窓ぎわのトットちゃん』 . แปลโดย ผุสดี นาวาจิต. กรุงเทพฯ: ผีเสื้อ.
- [2] ดวงกมล ศิลเสถกุล. (2553). การศึกษาการใช้คำนามบุรุษที่2 ในฐานะคำสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- [3] ตะไซ โอซามุ. (2559). เมียชายชั่ว. แปลจาก 『ヴィヨンの妻』 . แปลโดย พรพิรุณ กิจสมเจตน์ กรุงเทพฯ: เจริญ
- [4] ทาคางิ โทชิโกะ. (2549). กระต่ายแก้ว. แปลจาก 『ガラスのうさぎ』 . แปลโดย กำชัย ลายสมิต. กรุงเทพฯ: รู้แจ้ง.
- [5] นทะชิเมะ โซเซคิ. (2559). โคะโคะโระ. แปลจาก 『ころ』 . แปลโดย ปรียา อิงคาริรมย์ และ กนก (ศฤงคารินทร์) รุ่งกิริติกุล. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- [6] นลิน วชิรพันธุ์สกุล. (2545). การแปลคำเรียกขานและคำสรรพนามที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง “คนซีเลื่อ” ของจิตรภูมิศักดิ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- [7] ภาสกร เชื้อสว. (2541). การแปลคำเรียกขานในนวนิยาย : กรณีศึกษาเรื่องซันกว่าเลียด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- [8] มียาซาวะ เคนจิ. (2545). รถไฟสายทางช้างเผือก. แปลจาก 『銀河鉄道之夜』 . แปลโดย มณฑา พิมพ์ทอง. กรุงเทพฯ: ส.ส.ท. เยาวชน.
- [9] วัลยา วิวัฒน์ศร. (2557) การแปลวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ 72. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [10] วิเชียร เกษประทุม. (2557). หลักภาษาไทย. นนทบุรี: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- [11] สุขาดา เจียพงษ์. (2553). “การศึกษาเปรียบเทียบบุรุษสรรพนามในภาษาไทย 4 ถิ่น.” วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.
- [12] โสมพิทยา คงตระกูล. (2539). การจำแนกความต่างตามเพศในการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 และคำลงท้ายบอกความสุภาพของนิตยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- [13] แสงระวี ทองดี. (2539). การแปลบุรุษสรรพนามในนวนิยายชีวิตต้องทุ่งเรื่อง ลา มาร์ โอ ดิยาบล์ ของ ฌอร์จ ซองด์ . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- [14] Cooke, Joseph R. (1968). Pronominal Reference in Thai, Burmese, and Vietnamese. Berkeley : University of California Press
- [15] Palakornkul, Angkab. (1972). A Socio-Linguistic Study of Pronominal Strategy in Spoken Bangkok Thai. Dissertation, Ph.D., University of Texas, Austin.
- [16] 石黒 圭 (2013). 「日本語の人称表現」 『日本語は「空気」が決める 社会言語学入門』 光文社.
- [17] 黒柳徹子 (1984). 『窓ぎわのトットちゃん』 講談社.
- [18] 金水敏 (2003). 『ヴァーチャル日本語 役割語の謎』 岩波書店.
- [19] 金田一 春彦 (1998). 「文法から見た日本語」 『日本語〈下〉』 岩波書店.

- [20] 高木敏子(2003).『ガラスのうさぎ』金の星社.
- [21] 太宰 治 (1950).『ヴィヨンの妻』新潮社.
- [22] 夏目 漱石(1991).『こころ』集英社.
- [23] 宮沢 賢治(1989).『銀河鉄道の夜』新潮社.
- [24] 三輪 正 (2010).「三人称と一人称二人称」『日本語人称詞の不思議—モノ・コト・ヒト・キミ・カミ』法律文化社.

หน่วยงานผู้แต่ง: นักศึกษาปริญญาโท คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Master's Course Student, Faculty of liberal arts, Thammasat University

Corresponding email: beersuwat43@gmail.com

การชมในเฟซบุ๊กของชาวญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นการชม วิธีการเขียนข้อความชม และรูปแบบภาษาที่ใช้เขียนข้อความชมในเฟซบุ๊กของชาวญี่ปุ่น การศึกษาประเด็นการชมได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ใช้เฟซบุ๊กชาวญี่ปุ่น จำนวน 124 คน โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ ส่วนการศึกษาวิธีการเขียนข้อความชมและรูปแบบภาษาที่ใช้เขียนข้อความชม เก็บข้อมูลจากข้อความชมที่พบจริงในเฟซบุ๊กจำนวน 200 ข้อความ ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นการชมมากที่สุดในเฟซบุ๊กคือ ประเด็นเรื่องความสามารถ และการกระทำที่บ่งบอกถึงอุปนิสัย โดยชาวญี่ปุ่นนิยมใช้วิธีการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊กแบบตรงเพียงวิธีเดียวด้วยข้อความสั้นๆ 1 หน่วยความหมายย่อย รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงมี 2 ประเภทคือ 1) คำคุณศัพท์ที่ใช้ประเมินค่าในเชิงบวกอย่างชัดเจน และ 2) คำศัพท์หรือสำนวนที่ไม่ใช่คำคุณศัพท์ที่ใช้ประเมินค่าในเชิงบวกอย่างชัดเจน แต่เป็นคำศัพท์หรือสำนวนที่ใช้บรรยายถึงคุณลักษณะด้านบวกของผู้รับคำชมเช่นเดียวกัน รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบอ้อมมีทั้งหมด 6 ประเภท โดยรูปแบบที่ปรากฏมากที่สุดคือ คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนชม และสำนวนที่ใช้แสดงความยินดีซึ่งสามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าเป็นการชม

คำ

สำคัญ

เฟซบุ๊ก, ประเด็นการชม, การชมแบบตรง, การชมแบบอ้อม, รูปแบบภาษา

Japanese Compliments on Facebook

Abstract

This study aimed to study complimentary topics, complimentary writing methods, and language forms that were used to write Facebook comments of the Japanese. The target population of the study were 124 Japanese Facebook users. Online questionnaires were used as a method for data collection. To investigate the complimentary writing methods and language forms, 200 comments being analyzed were drawn from Facebook. The most frequently complimentary topics used were “abilities” and “actions reflecting personalities or behaviors”. Japanese Facebook users preferred to write explicit and short compliments mostly in one semantic formula. Two language forms found in writing explicit compliments were 1) adjectives with obvious positive evaluation and 2) vocabulary or expressions without obvious positive evaluation of adjectives, which described positive characteristics of compliment receivers. The language forms that were used to write implicit comments consisted of 6 language forms. The most frequently used language forms found in this research were vocabulary or expressions reflecting the feelings of compliment writers and congratulatory expressions that could be used to implicate compliments.

Key words

Facebook, complimentary topics, explicit complimentary, implicit complimentary, language forms

1. บทนำ

การชมถือเป็นวัจนกรรมการสื่อสารที่ตรงตาม “หลักชื่นชมยินดี (Approbation Maxim)” ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักเกณฑ์ความสุภาพของ Leech (1983) ที่กล่าวไว้ว่า ในการติดต่อสื่อสารหรือมีปฏิสัมพันธ์กัน ผู้พูดควรกล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าเป็นการไม่ยกย่อง หรือไม่สนับสนุนผู้อื่นให้น้อยที่สุด และให้กล่าวถ้อยคำที่เชื่อว่าเป็นการยกย่องหรือเป็นการสนับสนุนผู้อื่นให้มากที่สุด (อ้างใน สุจริตลักษณ์ ตีพิมพ์ 2549, น.118) นอกจากนี้ การชมยังตรงตาม “แนวคิดเรื่องหน้า (Face)” ตามทฤษฎีความสุภาพของ Brown & Levinson (1987) ที่กล่าวไว้ว่า ในการติดต่อสื่อสารหรือมีปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลในสังคม แต่ละบุคคลต่างก็มี “หน้าด้านบวก (Positive Face)” ที่มีความคาดหวังว่าภาพลักษณ์ของตนเอง หรือหน้าของตนเองในที่สาธารณะจะได้รับการยกย่องชื่นชมจากผู้อื่น

ในอดีตที่ผ่านมา ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะกล่าวชมผู้รับคำชมในเวลาที่อยู่ต่อหน้ากัน แต่ในปัจจุบันการชมผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก (Facebook) เริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น วัตถุประสงค์ในการใช้เฟซบุ๊กก็เพื่อโพสต์บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเรื่องราวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตให้เพื่อนในเฟซบุ๊กได้ทราบ จากการสอบถามความเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊กชาวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งทำให้ทราบว่า หลังจากโพสต์บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ลงไปแล้ว ผู้โพสต์คาดหวังว่าจะมีเพื่อนในเฟซบุ๊กมาเขียนแสดงความคิดเห็น (Comment) ต่อสิ่งนั้น โดยเฉพาะหากเป็นโพสต์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวที่น่าชื่นชมยินดี ผู้โพสต์ยังมีความต้องการให้บุคคลที่เป็นเพื่อนในเฟซบุ๊กมาเขียนข้อความชม¹ต่อสิ่งนั้น แสดงให้เห็นว่าผู้โพสต์มีความคาดหวังว่าหน้าของตนเองจะได้รับการยกย่องชื่นชมจากผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการชมทั้งต่อหน้าและชมผ่านเฟซบุ๊กจะเป็นการใช้ภาษาที่มีเนื้อหาในด้านบวก แต่หากกล่าวชมด้วยถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลด้านลบต่อ

ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายได้ ดังนั้น ผู้กล่าวชมควรพิจารณาเลือกใช้สำนวนการชมให้เหมาะสม การเลือกใช้สำนวนการชมในภาษาญี่ปุ่นให้เหมาะสม ไม่เพียงเป็นสิ่งที่ยากสำหรับชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นเจ้าของภาษาเองเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ บุชบา บรรจงมณี (2552) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้เรียนชาวไทยยังมีปัญหาในการสื่อสารเกี่ยวกับการชม มีการใช้สำนวนที่ไม่เหมาะสม

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการชมในภาษาญี่ปุ่นถือเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนชาวไทย แต่จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับการชมที่ผ่านมพบว่า ทั้งหมดเป็นงานวิจัยที่ศึกษาการชมในกรณีที่ชมต่อหน้าเท่านั้น ยังไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการชมผ่านเฟซบุ๊ก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการชมผ่านตัวอักษรบนเฟซบุ๊กเป็นประเด็นใหม่ที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัย เนื่องจากในปัจจุบันชาวญี่ปุ่นและผู้เรียนชาวไทยมีแนวโน้มที่จะติดต่อสื่อสารกันผ่านเฟซบุ๊กมากขึ้น การศึกษาวิจัยดังกล่าวจะทำให้ทราบและเข้าใจถึงกฎเกณฑ์การใช้ภาษา และค่านิยมของชาวญี่ปุ่นเกี่ยวกับการชมที่สะท้อนผ่านการชมในเฟซบุ๊ก

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเด็นการชมในเฟซบุ๊ก
2. เพื่อศึกษาวิธีการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊ก
3. เพื่อศึกษารูปแบบภาษาของข้อความชมในเฟซบุ๊ก

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งหัวข้อการศึกษาที่เกี่ยวกับการชมได้ 3 หัวข้อ ดังนี้

3.1 ประเด็นการชม

จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องับประเด็นการชมของชาวญี่ปุ่น เช่น งานของ 丸山 (1996),

¹ คำว่า “ข้อความชม” ในงานวิจัยนี้หมายถึง ข้อความที่ใช้เฟซบุ๊กเขียนแสดงความคิดเห็นโดยมีเนื้อหาเป็นการชมสิ่งที่เพื่อนในเฟซบุ๊กโพสต์ลงในหน้าไทม์ไลน์ (Timeline) ของเขา โดยสิ่งที่เพื่อนโพสต์ลงไปอาจเป็นเพียงข้อความที่เพื่อนเขียนโพสต์เอง หรือเป็นเพียงรูปถ่ายหรือวิดีโอ หรืออาจเป็นหลายอย่างรวมกันก็ได้

大野 (2003), 古川 (2003), 金 (2004), บุษบา บรรจจณณิ (2552), ナジエージダ・ウエインベルグ (2016) สามารถสรุปประเด็นที่ชาวญี่ปุ่นใช้ชมได้ทั้งหมด 5 ประเด็นหลักคือ 1) รูปลักษณ์ภายนอก 2) สิ่งของ 3) ความสามารถ 4) ความประพฤติ การกระทำ อุปนิสัย 5) คนในครอบครัวของผู้รับคำชม

3.2 วิธีการชม²

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊ก ดังนั้น ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงอ้างอิงงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการชมต่อหน้าของชาวญี่ปุ่น ดังนี้

金 (2004) แบ่งวิธีการชมไว้ 2 ประเภทคือ 1) การชมแบบเปิดเผยชัดเจน (明示的ほめ) และ 2) การชมแบบเป็นนัยไม่ชัดเจน (暗示的ほめ) ส่วน 袁 (2012) แบ่งวิธีการชมไว้ 4 วิธีคือ 1) การชมอย่างแท้จริงแบบเปิดเผยชัดเจน (明示的実質ほめ) 2) การชมอย่างแท้จริงแบบเป็นนัยไม่ชัดเจน (暗示的実質ほめ) 3) การชมที่มีวัตถุประสงค์อื่นแบบเปิดเผยชัดเจน (明示的形式ほめ) และ 4) การชมที่มีวัตถุประสงค์อื่นแบบเป็นนัยไม่ชัดเจน (暗示的形式ほめ)

大野 (2009) แบ่งวิธีการชมบุคคลที่มีสถานะทางสังคมที่สูงกว่าไว้ 12 วิธีคือ 1) การกล่าวประเมินค่าผู้รับคำชมโดยตรงด้วย “คำที่ใช้ประเมินค่า”³ อย่างชัดเจน 2) การกล่าวถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นว่าผู้รับคำชมทำอะไรด้วยถ้อยคำที่ไม่ใช่การประเมินค่าอย่างชัดเจน 3) การกล่าวถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นโดยนำการกระทำของผู้รับคำชมมาเปรียบเทียบกับตนเองเพื่อช่วยลดระดับการประเมินค่าให้น้อยลง 4) การกล่าวแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ดี หรือความประทับใจต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาและสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์นั้น 5) การกล่าวถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าตัวผู้ชมรู้สึกอิจฉาสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้รับคำชม 6) การกล่าวแสดงความตั้งใจที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

เนื่องจากได้รับอิทธิพล หรือแรงบันดาลใจจากผู้รับคำชม โดยคิดว่าสิ่งนั้นจะสามารถเกิดขึ้นได้ในขณะที่กล่าวชมอยู่ตอนนั้น 7) การกล่าวแสดงความขอบคุณผู้รับคำชม 8) การกล่าวชมโดยยกความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่สามขึ้นมาพูด ซึ่งบุคคลที่สามารถจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ 9) การถามเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นที่ชม 10) การกล่าวให้กำลังใจหรือขอบคุณต่อความเหนื่อยยากลำบาก 11) อื่นๆ เช่น การขอร้องหรือขอความกรุณาจากผู้รับคำชม 12) การไม่พูดอะไรเลย หรือไม่สามารถพูดอะไรได้เลย

坂本他 (2017) แบ่งวิธีการชมไว้ 2 ประเภทใหญ่ๆ ตามแนวคิดของ 蒲谷他 (1990) คือ การชมโดยมีวัตถุประสงค์ในการชมผู้รับคำชมอย่างแท้จริง และการชมที่มีวัตถุประสงค์อื่นมากกว่าการชมผู้รับคำชมอย่างแท้จริง วิธีการชมประเภทแรก สามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยได้ 5 วิธีคือ 1) การกล่าวชมที่ตรงตามคำจำกัดความที่แคบที่สุดของคำว่า “ชม” (ほめ『狭義』) 2) การประเมินค่า (評価) 3) การขอบคุณ 4) การชมแบบอื่นๆ นอกเหนือจาก 3 วิธีที่กล่าวมา และ 5) การชมผู้รับคำชมโดยแสดงออกด้วยการกระทำ ไม่แสดงออกทางคำพูด ในส่วนของวิธีการชมประเภทหลังสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยได้ 10 วิธีคือ 1) การชมโดยการยกผู้รับคำชมให้สูงขึ้น 2) การชมที่ใช้เป็นการเกริ่นนำก่อนการขอร้อง 3) การชมที่ใช้เป็นการเกริ่นนำก่อนที่จะตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์สิ่งใด 4) การชมที่ใช้เป็นการตอบกลับเพื่อแสดงความขอบคุณเมื่อได้รับอะไรจากผู้รับคำชม 5) การชมเป็นมารยาทเพื่อการคบค้าสมาคมกับคนในสังคม 6) การชมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเกริ่นนำก่อนจะพูดเนื้อหาอะไรสักอย่าง หรือเพื่อใช้ในการรักษาความสัมพันธ์กับผู้รับคำชม 7) การชมที่ใช้ในสถานการณ์การเฉลิมฉลองหรือการแสดงความคิดเห็น 8) การชมที่ใช้เหมือนเป็นการสั่งสอนให้ผู้รับคำชมปรับปรุงตัวหรือ

² ในงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการชม มีผู้ใช้คำศัพท์เกี่ยวกับวิธีการกล่าวชมไว้แตกต่างกัน เช่น “วิธีการชม” “กลวิธีการชม” “รูปแบบการชม” “ประเภทการชม” เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊ก ผู้วิจัยจึงขอใช้คำว่า “วิธีการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊ก”

³ “คำที่ใช้ประเมินค่า (評価語)” คือ คำที่แสดงให้เห็นถึงการประเมินค่าผู้รับคำชมอย่างชัดเจน โดยคำดังกล่าวอาจเป็นคำสั้นๆ เพียง 1 คำ หรือเป็นสำนวนที่มีมากกว่า 1 คำก็ได้ เช่น 「いい」 「美しい」 「立派だ」 「なかなかできない (ことだ)」 เป็นต้น

พัฒนาขึ้น 9) การชมเพื่อปลอบใจหรือให้กำลังใจผู้รับคำชมเมื่อผู้รับคำชมตกอยู่ในสภาวะที่ไม่ดี 10) การชมเพื่อทำให้ผู้รับคำชมรู้สึกสนิทสนมกับตนเองมากขึ้น

3.3 รูปแบบภาษาของการชม

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบภาษาของการชมของชาวญี่ปุ่นมี ดังนี้

熊取谷 (1989) กล่าวว่ารูปแบบภาษาของการชมมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล แต่รูปแบบภาษาที่ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ใช้มากที่สุดมี 3 รูปแบบ คือ 1) สิ่งที่ดี + คำคุณศัพท์ 2) คำคุณศัพท์ + สิ่งที่ดี และ 3) สิ่งที่ดี + ความชอบ คำคุณศัพท์ในที่นี้หมายถึง คำคุณศัพท์ที่ให้ความหมายในเชิงบวกซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Daikuhara (1986), 小玉 (1993) และ 金 (2004) ที่กล่าวว่า รูปแบบภาษาที่พบมากในการชมคือ รูปแบบภาษาที่ใช้คำคุณศัพท์ที่ให้ความหมายในเชิงบวก และคำคุณศัพท์ที่พบมากทั้งในงานของ Daikuhara, 小玉 และ 金 ได้แก่ 「いい」「すごい」「きれいだ」「かわいいだ」

大野 (2009) แบ่งรูปแบบภาษาของการชมไว้ 3 รูปแบบคือ 1) รูปแบบภาษาที่ยกผู้รับคำชมขึ้นมาเป็นหัวเรื่องในประโยค 2) รูปแบบภาษาที่ยกผู้ชมขึ้นมาเป็นหัวเรื่องในประโยค และ 3) รูปแบบภาษาที่ยกบุคคลที่สามขึ้นมาเป็นหัวเรื่องในประโยค ส่วน 袁 (2012) แบ่งรูปแบบภาษาของการชมไว้ 6 รูปแบบคือ 1) คำที่ใช้ประเมินค่า 2) คำที่ใช้ประเมินค่า + เหตุผล 3) คำที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็น 4) คำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ชมไม่ได้คิดเช่นเดียวกับผู้รับคำชม 5) คำอุทานที่แสดงถึงการชื่นชม และ 6) คำที่ใช้ประเมินค่า + จำนวนที่ใช้ข้อมูลเพิ่มเติม

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา 2 ส่วนสำคัญเกี่ยวกับการชมในเฟซบุ๊ก ได้แก่ 1) ประเด็นการชมในเฟซบุ๊ก

และ 2) วิธีการเขียนข้อความชมและรูปแบบภาษาของข้อความชมในเฟซบุ๊ก รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ข้อมูลของทั้ง 2 ส่วนมีดังนี้

4.1 ประเด็นการชมในเฟซบุ๊ก

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นการชมโดยแจกแบบสอบถามออนไลน์ให้แก่ผู้ใช้เฟซบุ๊กชาวญี่ปุ่น เพื่อศึกษาว่าชาวญี่ปุ่นชมประเด็นใดบ้าง โดยประเด็นการชมที่ยกมาใส่ในแบบสอบถามได้อ้างอิงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ 1) คนในครอบครัวของผู้รับคำชม 2) รูปลักษณะภายนอก 3) ความสามารถ 4) สิ่งของในครอบครอง 5) การกระทำที่บ่งบอกถึงอุปนิสัย

กลุ่มตัวอย่างมีทั้งหมด 124 คน เพศชายจำนวน 56 คน เพศหญิงจำนวน 68 คน อายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 1 คน อายุระหว่าง 18 – 29 ปี จำนวน 60 คน อายุระหว่าง 30 – 39 ปี จำนวน 24 คน อายุระหว่าง 40 – 49 ปี จำนวน 18 คน อายุระหว่าง 50 – 59 ปี จำนวน 14 คน และอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน

4.2 วิธีการเขียนข้อความชมและรูปแบบภาษาของข้อความชมในเฟซบุ๊ก

หลังจากทราบผลในข้อ 4.1 แล้ว ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อความชมจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กจริง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์วิธีการเขียนข้อความชมและรูปแบบภาษาของข้อความชมในเฟซบุ๊ก โดยเก็บรวบรวมข้อความชมจากทั้ง 5 ประเด็นการชม ในแต่ละประเด็นการชม เก็บรวบรวมจากเพศชายและเพศหญิงอย่างละ 20 ข้อความ รวมทั้งสิ้น 200 ข้อความ

หลังจากรวบรวมข้อความชมแล้ว ผู้วิจัยได้เริ่มทำการวิเคราะห์ข้อความชมด้วยการจำแนกข้อมูลแต่ละหน่วยความที่ปรากฏในข้อความชมโดยอ้างอิงจากเกณฑ์การจำแนก “หน่วยความหมายย่อย (Semantic formulas : 意味公式⁴)” ของ Beebe et al. (1990)

⁴ คำว่า “semantic formulas” ถูกแปลเป็นภาษาไทยไว้หลายคำ เช่น “หน่วยความหมาย” “เกณฑ์ความหมายของข้อความย่อย” หรือ “สูตรสำเร็จเชิงความหมาย” ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “หน่วยความหมายย่อย” ซึ่งหมายถึง หน่วยทางความหมายในประโยคที่ใช้พูดหรือเขียนที่มีขนาดเล็กที่สุด แต่มีความหมายแสดงให้เห็นได้ว่าหน่วยทางความหมายหน่วยนั้นแสดงหน้าที่อะไร โดยหน่วยทางความหมายนี้จะเป็นหน่วยความหมายย่อยที่เป็นส่วนประกอบทำให้เกิดวัจนกรรมทางภาษาต่าง ๆ โดยใน 1 วัจนกรรมทางภาษาอาจประกอบด้วย 1 หน่วยความหมายย่อย หรือหลายหน่วยความหมายย่อยก็ได้

เพื่อศึกษาว่าในแต่ละข้อความชมประกอบด้วยหน่วยความหมายย่อยใดบ้าง และเพื่อศึกษาว่าชาวญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะเขียนข้อความชมด้วยปริมาณที่สั้นหรือยาวเพียงใด หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในแต่ละหน่วยความหมายย่อยว่าเป็นเนื้อหาที่ใช้วิธีการเขียนข้อความชมแบบใด วิธีการเขียนที่ปรากฏในข้อความชมมี 3 วิธี ดังนี้

1) วิธีการเขียนข้อความชมแบบตรง คือ วิธีที่ผู้เขียนแสดงเจตนาว่าผู้เขียนชื่นชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก โดยผู้เขียนใช้รูปแบบภาษาที่สามารถแปลความหมายตรงตามตัวอักษรได้ว่าเป็นความหมายในเชิงบวกที่สื่อให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจน

2) วิธีการเขียนข้อความชมแบบอ้อม คือ วิธีที่ผู้เขียนไม่ได้ใช้รูปแบบภาษาที่สามารถแปลความหมายตรงตามตัวอักษรได้ว่าเป็นความหมายในเชิงบวกที่สื่อให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาจากบริบทก่อนหลังในประโยค หรือจากประสบการณ์และธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ภาษาของคนในสังคมแล้ว สามารถตีความหมายโดยนัย (Implicature) ได้ว่าผู้เขียนแสดงเจตนาชื่นชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก

3) วิธีการเขียนข้อความที่ไม่ใช่การชม คือ วิธีที่ผู้

เขียนไม่ได้ใช้รูปแบบภาษาที่สามารถแปลความหมายตรงตามตัวอักษรได้ว่าเป็นความหมายในเชิงบวกที่สื่อให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจน และเมื่อพิจารณาจากประสบการณ์และธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ภาษาของคนในสังคมแล้ว ก็สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าผู้เขียนแสดงเจตนาชื่นชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก กล่าวคือ วิธีการเขียนแบบนี้ ผู้เขียนไม่ได้ใช้ทั้งวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงและแบบอ้อม แต่ผู้เขียนใช้ถ้อยคำอื่นที่ไม่ใช่การชม เช่น การแสดงความคิดเห็น การบอกเล่าเรื่องราวของตัวเอง หรือการชักชวน

หลังจากจำแนกวิธีการเขียนข้อความชมเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบภาษาที่ใช้ในแต่ละวิธีการเขียนข้อความชม โดยรูปแบบภาษาที่นำมาวิเคราะห์นั้น เป็นรูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงและแบบอ้อมเท่านั้น ไม่นำรูปแบบภาษาที่ไม่ใช่การชมมาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

5.1 ประเด็นการชมในเฟซบุ๊ก

ประเด็นการชมในเฟซบุ๊กจากแบบสอบถาม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเด็นการชมในเฟซบุ๊ก

ประเด็นการชม	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เลือกประเด็นการชม		
	ชาย	หญิง	รวม
ความสามารถ	47 คน (37.9%)	68 คน (54.84%)	115 คน (92.74%)
การกระทำที่บ่งบอกถึงอุปนิสัย	42 คน (33.87%)	55 คน (44.35%)	97 คน (78.22%)
รูปลักษณ์ภายนอก	26 คน (20.96%)	44 คน (35.49%)	70 คน (56.45%)
สิ่งของในครอบครอง	28 คน (22.58%)	28 คน (22.58%)	56 คน (45.16%)
คนในครอบครัวของผู้รับคำชม	15 คน (12.1%)	35 คน (28.22%)	50 คน (40.32%)

5.2 จำนวนหน่วยความหมายย่อยที่ปรากฏในแต่ละข้อความชม

ตารางที่ 2 วิธีการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊ก

5.3 วิธีการเขียนข้อความชมในเฟซบุ๊ก

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบว่า ผู้ใช้เฟซบุ๊กชาวญี่ปุ่นมีวิธีการเขียนข้อความชมที่แตกต่างกัน ผู้ใช้เฟซบุ๊กบางคนใช้วิธีการเขียนข้อความชมเพียงวิธีเดียว แต่บางคนใช้หลายวิธีร่วมกัน วิธีการเขียนข้อความชมที่ชาวญี่ปุ่นใช้สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังตารางที่ 2

วิธีการเขียนข้อความชม	จำนวนผู้ใช้										
	ความสามารถ		การกระทำ		รูปลักษณ์		สิ่งของ		ครอบครัว		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
เขียนชมแบบตรงเพียงอย่างเดียว	13	13	13	9	18	17	11	9	10	12	125 (62.5%)
เขียนชมแบบตรง + เขียนชมแบบอ้อม	3	3	1	4	2	2	4	4	4	7	34 (17%)
เขียนชมแบบตรง + เขียนข้อความที่ไม่ใช่การชม	3	3	4	3	-	-	2	2	4	-	21 (10.5%)
เขียนชมแบบตรง + เขียนชมแบบอ้อม + เขียนข้อความที่ไม่ใช่การชม	1	1	1	1	-	-	1	2	1	1	9 (4.5%)

⁵ เครื่องหมาย “△△” ในงานวิจัยนี้ เป็นเครื่องหมายที่ใช้แทนชื่อคน

วิธีการเขียนข้อความชม	จำนวนผู้ใช้									
	ความสามารถ		การกระทำ		รูปลักษณะ		สิ่งของ		ครอบครัว	
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ
เขียนชมแบบอ้อมเพียงอย่างเดียว	-	-	-	3	-	1	-	3	1	-
เขียนชมแบบอ้อม + เขียนข้อความที่ไม่ใช่การชม	3	3	1	4	2	2	4	4	4	7
เขียนชมแบบตรง + เขียนข้อความที่ไม่ใช่การชม	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-
รวม	20	20	20	20	20	20	20	20	20	200

จากตารางที่ 2 ทำให้ทราบว่า ผู้ใช้เฟซบุ๊กส่วนใหญ่ ไม่ว่าเพศชายหรือเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะเขียนข้อความชมด้วยวิธีการเขียนชมแบบตรงเพียงอย่างเดียวมากที่สุด ในทุกประเด็น ข้อความที่ใช้วิธีการเขียนชมแบบตรงเพียงอย่างเดียวอาจเป็นข้อความที่ประกอบด้วย 1 หน่วยความหมายย่อย หรือตั้งแต่ 2 หน่วยความหมายย่อยขึ้นไป เช่น ชมความสามารถในการวิ่งแข่งของผู้รับคำชมด้วยข้อความชมเพียง 1 หน่วยความหมายย่อยว่า 「①組トップは凄いですよ!!」 ชมการแต่งชุดกิโมโนของผู้รับคำชมด้วยข้อความชมที่ประกอบด้วย 2 หน่วยความหมายย่อยว่า 「①めーちゃ似合うじゃん! ②お人形みたいo(^▽^o) ในตัวอย่างนี้ แม้จะเป็นข้อความชมที่ประกอบด้วย 2 หน่วยความหมายย่อย แต่ทั้ง 「①めーちゃ似合うじゃん!」 และ 「②お人形みたいo(^▽^o) เป็นหน่วยความหมายย่อยที่ใช้วิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงทั้งคู่ จึงถือว่าตัวอย่างนี้ใช้วิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงเพียงอย่างเดียว

วิธีการเขียนข้อความชมที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กใช้มากเป็นอันดับสองได้แก่ วิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงร่วมกับแบบอ้อม วิธีการเขียนแบบนี้คือ วิธีการเขียนชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊กตั้งแต่ 2 หน่วยความหมายย่อยขึ้นไป เช่น 「①なんと素敵なお家なんでしょう。②羨ましい。」 หน่วยความหมายย่อยแรกในประโยคตัวอย่างนี้ ผู้เขียนใช้รูปแบบภาษาที่สื่อให้เห็นถึงการชม

บ้านของผู้รับคำชมอย่างชัดเจนว่าเป็นบ้านที่เยี่ยมยอดวิเศษ (素敵) ส่วนในอีกหนึ่งหน่วยความหมายย่อย ผู้เขียนไม่ได้ใช้รูปแบบภาษาที่สื่อให้เห็นถึงการชมบ้านของผู้รับคำชมอย่างชัดเจน แต่ใช้คำที่แสดงความรู้สึกอิจฉา (羨ましい) ผู้รับคำชมที่มีบ้านที่เยี่ยมยอด วิเศษ เช่นนั้น แม้ว่าคำที่แสดงความรู้สึกอิจฉาจะเป็นคำที่ไม่สามารถแปลความหมายตรงตามตัวอักษรได้ว่าเป็นคำที่มีความหมายในเชิงบวกที่สื่อให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจน แต่ก็ถือเป็นคำที่สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าผู้เขียนแสดงเจตนาชื่นชมบ้านของผู้รับคำชม

วิธีการเขียนข้อความชมที่ถูกใช้มากเป็นอันดับสามได้แก่ วิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงร่วมกับวิธีการเขียนข้อความที่ไม่ใช่การชม เช่น 「①いいなあ、②新しい冷蔵庫! ③うちも同じくらいの期間冷蔵庫使ってる。④そろそろやばいかなあと夏が来るたびドキドキ。」 ในประโยคตัวอย่างนี้ 「①いいなあ、」 และ 「②新しい冷蔵庫!」 ถือเป็นหน่วยความหมายย่อยที่ผู้เขียนใช้รูปแบบภาษาที่สื่อให้เห็นถึงการชมเกี่ยวกับตู้เย็นอย่างชัดเจน ส่วน 「③うちも同じくらいの期間冷蔵庫使ってる。」 และ 「④そろそろやばいかなあと夏が来るたびドキドキ。」 เป็นการเขียนบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตู้เย็นของตัวเอง แม้จะเป็นเรื่องของตัวเองเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเป็นเรื่องตู้เย็นของผู้เขียนเอง จึงถือว่าเป็นการเขียน

ถ้อยคำที่ไม่ใช่การชมสิ่งของของผู้รับคำชม

ผลจากการวิเคราะห์วิธีการเขียนข้อความชมที่พบมาก 3 อันดับแรกทำให้ทราบว่า วิธีการเขียนข้อความชมที่ถูกใช้มากที่สุดคือวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรง

5.4 รูปแบบภาษาของข้อความชมในเฟซบุ๊ก

ผลการวิเคราะห์รูปแบบภาษาของข้อความชมในเฟซบุ๊กสามารถสรุปได้ดังนี้

5.4.1 รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรง

รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงคือ รูปแบบภาษาที่มีข้อความที่สื่อให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจน โดยคำที่ปรากฏในรูปแบบภาษานี้เป็นคำที่ให้ความหมายในเชิงบวกที่ผู้เขียนข้อความชมใช้บอกคุณลักษณะด้านบวกของตัวผู้รับคำชม หรือคนในครอบครัวหรือสิ่งของของผู้รับคำชม คำที่ให้ความหมายในเชิงบวกสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทดังนี้

1) คำคุณศัพท์ที่ใช้ประเมินค่าตัวผู้รับคำชม หรือคนในครอบครัวหรือสิ่งของของผู้รับคำชมว่ามีคุณลักษณะด้านบวกอย่างชัดเจน เช่น 「△△ちゃん、可愛い♡👍」「△△、良い時計してますね～！(*≧▽≦*)」 เป็นต้น คำคุณศัพท์ที่ปรากฏในประเภทนี้มีทั้งหมด 28 คำ และคำคุณศัพท์ที่ปรากฏมากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ 「可愛い」「素敵」「いい／よい」「すごい」「かっこいい」 คำคุณศัพท์ทั้ง 5 คำนี้ถือเป็นคำที่นิยมใช้มากในการชมของชาวญี่ปุ่นซึ่งตรงตามงานวิจัยของ Daikuhara , 小玉, 金 และบุษบา บรรจงมณี จึงสามารถกล่าวได้ว่าไม่จำเป็นการชมต่อหน้า หรือชมผ่านเฟซบุ๊ก ชาวญี่ปุ่นก็นิยมใช้คำคุณศัพท์เหล่านี้ในการชม และในคำคุณศัพท์ทั้ง 5 คำนี้ คำคุณศัพท์ที่ปรากฏในทุกประเด็นการชมมีจำนวน 4 คำ ได้แก่ 「素敵」「いい／よい」「すごい」「かっこいい」 จึงสามารถกล่าวได้ว่าคำคุณศัพท์ทั้ง 4 คำนี้เป็นคำที่สามารถใช้ชมได้ในทุกประเด็น

2) คำศัพท์หรือสำนวนที่ไม่ใช่คำคุณศัพท์ที่ใช้ประเมินค่าตัวผู้รับคำชม หรือคนในครอบครัวหรือสิ่งของ

ของผู้รับคำชมว่ามีคุณลักษณะด้านบวกอย่างชัดเจน เหมือนคำที่ปรากฏในประเภท 1) แต่เป็นคำศัพท์หรือสำนวนที่บรรยายถึงคุณลักษณะด้านบวกของฝ่ายรับคำชมเช่นเดียวกัน เช่น 「ほんとイケメンですねー❖」「おめでと！！！最高か！お疲れ様！」「可愛い👍ほんとに、しっかりしたお顔！」 เป็นต้น

5.4.2 รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบอ้อม

รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบอ้อมคือ รูปแบบภาษาที่ไม่มีคำที่สื่อให้เห็นถึงการชมตัวผู้รับคำชม หรือคนในครอบครัวหรือสิ่งของของผู้รับคำชมอย่างชัดเจนปรากฏอยู่ แต่มีคำที่สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าผู้เขียนแสดงเจตนาชื่นชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก คำที่สามารถตีความหมายโดยนัยดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 6 ประเภท ดังนี้

1) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนข้อความชมต่อตัวผู้รับคำชม ต่อคนในครอบครัวหรือสิ่งของของผู้รับคำชม ซึ่งประกอบด้วยคำอุทานที่สื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกในการชื่นชม เช่น 「お、」「あら」「わー！」 คำที่สื่อให้เห็นว่าผู้เขียนข้อความชมรู้สึกอิจฉาต่อสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก เช่น 「羨ましい」 คำที่สื่อให้เห็นว่าผู้เขียนข้อความชมรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่โพสต์ เช่น รู้สึกขำ รู้สึกสนุก (ウケる／笑える)

2) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงถึงความต้องการของผู้เขียนข้อความชมอย่างชัดเจน หรือคำที่สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าผู้เขียนข้อความชมมีความต้องการต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น 「フランク三浦！私も欲しいです！！！」

3) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงให้เห็นว่า ความคาดหวังของผู้เขียนข้อความชมจะสามารถเป็นจริงขึ้นได้ต้องมาจากเจตนารมณ์หรือการอนุญาตของผู้รับคำชม เช่น 「可愛いねえ☆*.o(≧▽≦)o .:*☆いつかは是非会わせて☆」

4) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำตัวผู้เขียนข้อความชม หรือคนในครอบครัวของผู้เขียนข้อความชมไปเปรียบเทียบกับผู้รับคำชม หรือคนในครอบครัวของผู้รับคำชมแล้ว ฝ่ายผู้เขียนข้อความชมมีความสามารถเท่ากับฝ่ายผู้รับคำชม เช่น 「おめでとう♥努力家だよー。なかなか真似出来ないよー。」

5) คำศัพท์หรือสำนวนที่ใช้แสดงความยินดีซึ่งสามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าเป็นการชม เช่น 「納車おめでとう ございます 🍀 また乗せて下さいね (o^o^o)」

6) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงถึงเจตนาธรรมของผู้เขียนข้อความชมว่าจะกระทำสิ่งใด เช่น 「自分も興味有り。内容が良ければ教えて下さい。購入します。」

จากรูปแบบภาษาทั้ง 6 ประเภท รูปแบบที่ปรากฏในทุกประเด็นการชมคือ ประเภท 1) , 2) และ 5) คำศัพท์หรือสำนวนที่ปรากฏในประเภท 1) เป็นคำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนข้อความชมต่อตัวผู้รับคำชม ต่อคนในครอบครัวหรือสิ่งของของผู้รับคำชม ซึ่งคำที่ปรากฏมากที่สุดคือ คำอุทานที่สื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกในการชื่นชม และคำที่สื่อให้เห็นว่าผู้เขียนข้อความชมรู้สึกอิจฉาต่อสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก เช่น 「お、相変わらずイケメンだな!!」

「わー!素晴らしい!!!」「パパも息子ちゃんもやさしいネ(^-^)/~♥♥うらやましい♪」 คำอุทานหรือคำแสดงความรู้สึกอิจฉาเช่นนี้ แม้จะเป็นคำที่ไม่สื่อให้เห็นถึงการชมอย่างชัดเจน แต่ก็สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าผู้เขียนข้อความชมแสดงเจตนาชื่นชมผู้รับคำชม

คำศัพท์หรือสำนวนที่ปรากฏในประเภท 2) เป็นคำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงถึงความต้องการของผู้เขียนข้อความชม ได้แก่ สำนวน 「～たい」 「～(が)欲しい」 และ 「～てほしい」 ซึ่งสำนวน 「～たい」 เป็นสำนวนที่ปรากฏมากที่สุดในประเภทนี้ ตัวอย่างเช่น 「美味しそう! 今度作ってー🍴食べたいっ🍴」 「その髪

型△△もやりたい(͡° ͜° ͡°)♥️」「可愛いー♥️どんな子に育つか楽しみです🍀 お店にも来て下さい😊抱っこしたい😊」 จากตัวอย่างอาจกล่าวได้ว่า สำนวน 「～たい」 เป็นสำนวนที่แสดงความต้องการของผู้เขียนชมอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้เขียนชมรู้สึกชื่นชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์มากจนอยากจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์

คำศัพท์หรือสำนวนที่ปรากฏในประเภท 5) เป็นสำนวนที่ใช้ในการแสดงความยินดีทั้งหมดจำนวน 19 ครั้ง เป็นสำนวน 「おめでとう ございます」 จำนวน 11 ครั้ง และสำนวน 「おめでとう」 จำนวน 8 ครั้ง เนื่องจากสำนวน 「おめでとう」 มีรากศัพท์มาจากคำว่า 「めでたい」 ซึ่งแปลว่า “น่ายินดี” จึงถือว่าสำนวน 「おめでとう (ございます)」 เป็นสำนวนที่สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าเป็นการชมแบบอ้อม สำนวนแสดงความยินดีที่ปรากฏในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการแสดงความยินดีในโอกาสต่าง ๆ เช่น 「めっちゃ可愛いー♥️卒業おめでとう🍀🍀🍀」「結婚記念日おめでとう ございます 🍀🍀🍀さすがセンスの良い贈り物ですね 🍀 羨ましいー♥️💎♥️」「△△先生出産おめでとう ございます! 可愛いですね 🍀」

6. อภิปรายและสรุปผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า ประเด็นการชมในเฟซบุ๊กมี 5 ประเด็น คือ ความสามารถ การกระทำที่บ่งบอกถึงอุปนิสัย รูปลักษณ์ภายนอก สิ่งของในครอบครอง และคนในครอบครัวของผู้รับคำชม ประเด็นที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กชาวญี่ปุ่นนิยมหยิบยกขึ้นมาชมมากที่สุดมี 2 ประเด็น คือ ประเด็นเรื่องความสามารถ และประเด็นเรื่องการกระทำที่บ่งบอกถึงอุปนิสัย การเลือกประเด็นในการชมเช่นนี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวญี่ปุ่นว่าชาวญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการชมประเด็นเรื่องการกระทำซึ่งเกิดจากอุปนิสัยที่เป็นเนื้อแท้ภายในของตัวบุคคลมากกว่าสิ่งที่ไม่ได้อยู่ภายในตัวบุคคล โดย

เฉพาะการกระทำที่เกิดจากความสามารถเฉพาะตัวของบุคคล ชาวญี่ปุ่นมีแนวโน้มจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และหาวิถีวิเคราะห์ตามแนวคิดของ 大野 (2003) ผลจากการกระทำที่ตื้นนั้น ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมส่วนใหญ่ยอมรับ ชาวญี่ปุ่นจึงมักจะหยิบยกประเด็นเรื่องผลของการกระทำนั้นขึ้นมาชมมากกว่าเรื่องรูปลักษณ์ภายนอก หรือสิ่งของในครอบครองซึ่งไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่ารูปลักษณ์ภายนอกหรือสิ่งของนั้นดีหรือไม่ดี ไม่สามารถหาหลักฐานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมาพิสูจน์ได้ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมหรือไม่ การจะมองว่ารูปลักษณ์ภายนอกหรือสิ่งของในครอบครองเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมยินดีหรือไม่ นั้น เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคล ไม่ใช่สิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่จะยอมรับได้เหมือนกันทุกคน

การเขียนข้อความชมผ่านเฟซบุ๊กถือเป็นการถ่ายทอดเจตนาในการชมผ่านตัวอักษร ไม่ใช่การถ่ายทอดผ่านการพูด ผู้เขียนจึงพยายามเขียนข้อความชมให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่าย กล่าวคือ ในกรณีพูดต่อหน้าคู่สนทนา ผู้พูดสามารถดูปฏิกิริยาโต้ตอบของคู่สนทนาได้เป็นระยะว่าควรดำเนินการสนทนาอย่างไรให้เป็นไปอย่างราบรื่น โดยผู้พูดสามารถถามยืนยันสิ่งที่ไม่เข้าใจจากคู่สนทนา หรือหยุดพูดเพื่อให้คู่สนทนาทำความเข้าใจสิ่งที่ตัวเองพูดได้ หรือหากพูดผิดก็สามารถแก้ไขสิ่งที่พูดได้ทันทีในขณะที่สนทนา แต่ในกรณีของการเขียน หลังจากผู้เขียนส่งข้อความไปแล้ว ผู้เขียนไม่สามารถรับรู้ปฏิกิริยาโต้ตอบของผู้อ่านได้ทันที ผู้เขียนไม่สามารถถามยืนยันสิ่งที่ผู้อ่านไม่เข้าใจได้ ผู้เขียนจึงต้องพยายามจินตนาการถึงปฏิกิริยาโต้ตอบของผู้อ่าน และพยายามหลีกเลี่ยงข้อความที่มีความยาวมากจนอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ต้องการถ่ายทอดคลาดเคลื่อน ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเลือกใช้วิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงมากกว่าวิธีการเขียนแบบอื่น เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์ได้อย่างชัดเจนว่าผู้เขียนต้องการชมสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์

นอกจากนั้น ชาวญี่ปุ่นยังมีแนวโน้มที่จะเขียนชมผู้รับคำชมด้วยข้อความสั้น ๆ เพียง 1 หน่วยความหมายย่อ สาเหตุอาจเนื่องมาจากเฟซบุ๊กเป็นสื่อโซเชียลมีเดียที่เปรียบเสมือนพื้นที่แบบไม่เป็นทางการในการโพสต์บอกเล่าเรื่องราวในชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นที่สำหรับเขียนแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวต่าง ๆ ของคนรู้จักที่เป็นเพื่อนกันในเฟซบุ๊ก ผู้โพสต์และผู้เขียนแสดงความคิดเห็นจึงไม่จำเป็นต้องเขียนข้อความทักทาย หรือข้อความอื่น ๆ ที่เป็นทางการ ผู้เขียนส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มที่จะเขียนข้อความแบบสั้นและง่าย นอกจากนั้น ในกรณีที่มีการโพสต์เรื่องราวที่น่าชื่นชมยินดีนั้น ผู้ที่เข้าไปอ่านโพสต์ย่อมได้รับความรู้สึกในเชิงบวกร่วมกับเจ้าของโพสต์ต่ออยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อทั้งผู้โพสต์และผู้อ่านโพสต์ได้รับความรู้สึกในเชิงบวกร่วมกัน การเขียนแสดงความคิดเห็นที่เป็นการชื่นชมเกี่ยวกับเรื่องนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเขียนข้อความที่มีความยาวมาก เขียนเพียงแค่ข้อความสั้น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกในเชิงบวกร่วมกันเพียง 1 หน่วยความหมายย่อก็เพียงพอแล้ว

รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบตรงมี 2 ประเภทคือ 1) คำคุณศัพท์ที่ใช้ประเมินค่าในเชิงบวกอย่างชัดเจน ซึ่งคำคุณศัพท์ที่ปรากฏเป็นจำนวนมากและปรากฏในทุกประเด็นการชม ได้แก่ 「素敵」 「いい／よい」 「すごい」 「かっこいい」 จึงสามารถกล่าวได้ว่าคำคุณศัพท์ทั้ง 4 คำนี้ถือเป็นคำที่สามารถใช้ชมได้ในทุกประเด็น และเป็นคำที่ชาวญี่ปุ่นนิยมใช้ในการชม 2) คำศัพท์หรือสำนวนที่ไม่ใช่คำคุณศัพท์ที่ใช้ประเมินค่าในเชิงบวกอย่างชัดเจนเหมือนประเภท 1) แต่เป็นคำศัพท์หรือสำนวนที่เป็นคำนาม คำกริยา หรือคำวิเศษณ์ที่ใช้บรรยายถึงคุณลักษณะด้านบวกของผู้รับคำชมเช่นเดียวกัน เช่น 「さすが」 「最高」 「イケメン」 「手を入れる」 เป็นต้น โดยส่วนใหญ่คำศัพท์หรือสำนวนเหล่านี้จะปรากฏเพียงแค่ครั้งเดียว คำแต่ละคำจะไม่ปรากฏหลายครั้งเหมือนคำคุณศัพท์ในประเภท 1) การที่ใช้เฟซบุ๊กส่วนใหญ่นิยมเลือกใช้คำคุณศัพท์

ในประเภท 1) มากกว่าเลือกใช้คำศัพท์หรือสำนวนในประเภท 2) อาจเนื่องมาจากคำคุณศัพท์ในประเภท 1) เป็นคำที่แสดงให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจนมากกว่าคำศัพท์หรือสำนวนในประเภท 2) เมื่อผู้รับคำชมได้อ่านข้อความที่ใช้คำคุณศัพท์ในประเภท 1) ผู้รับคำชมก็จะสามารถเข้าใจได้ทันทีว่าผู้เขียนข้อความชมมีเจตนาชื่นชมสิ่งที่ตัวเองโพสต์ลงในเฟซบุ๊ก

รูปแบบภาษาที่ใช้ในวิธีการเขียนข้อความชมแบบอ้อมมีทั้งหมด 6 ประเภท รูปแบบที่ปรากฏในทุกประเด็นการชมมี 3 ประเภทได้แก่ 1) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนข้อความชมต่อตัวผู้รับคำชม ต่อคนในครอบครัวหรือสิ่งของของผู้รับคำชม ซึ่งคำที่ปรากฏมากที่สุดในรูปแบบนี้คือ คำอุทานที่สื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกในการชื่นชม และคำที่สื่อให้เห็นว่าผู้เขียนข้อความชมรู้สึกอิจฉาต่อสิ่งที่ผู้รับคำชมโพสต์ในเฟซบุ๊ก 2) คำศัพท์หรือสำนวนที่แสดงถึงความต้องการของผู้เขียนข้อความชมอย่างชัดเจน หรือคำที่สามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าผู้เขียนข้อความชมมีความต้องการต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งคำที่ปรากฏมากที่สุดในรูปแบบนี้คือ สำนวน 「～たい」 และ 3) คำศัพท์หรือสำนวนที่ใช้แสดงความยินดีซึ่งสามารถตีความหมายโดยนัยได้ว่าเป็นการชม เช่น 「おめでとう (ございます)」 เนื่องจากรูปแบบภาษาทั้ง 3 ประเภทนี้ปรากฏในทุกประเด็นการชม จึงถือเป็นรูปแบบภาษาที่สามารถใช้เขียนข้อความชมแบบอ้อมได้ในทุกประเด็นการชม

7. ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถนำปัจจัยเรื่องความแตกต่างด้านอายุ สถานะทางสังคม และความสนิทสนมของกลุ่มตัวอย่างมาเป็นปัจจัยในการวิเคราะห์ได้ จึงทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์การชมในเฟซบุ๊กของชาวญี่ปุ่นที่แตกต่างกันในด้านอายุ สถานะทางสังคม และความสนิทสนมกัน แต่อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงภาพโดยรวมของการชมในเฟซบุ๊กซึ่งสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสอนเกี่ยวกับการชมให้แก่ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยได้ว่า ในการชมคนญี่ปุ่นควรเลือกชมประเด็นเรื่องการกระทำที่เกิดจากความสามารถเฉพาะตัว หรืออุปนิสัยที่เป็นเนื้อแท้ภายในตัวผู้รับคำชมมากกว่าชมเรื่องรูปลักษณ์ภายนอก เรื่องสิ่งของในครอบครอง หรือเรื่องอื่นที่ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายในตัวผู้รับคำชม นอกจากนั้น เวลาที่เพื่อนชาวญี่ปุ่นโพสต์เรื่องราวที่น่าชื่นชมยินดีลงในหน้าไทม์ไลน์บนเฟซบุ๊ก ผู้เรียนชาวไทยควรเขียนข้อความชมแบบตรงต่อสิ่งที่เพื่อนโพสต์ เพื่อแสดงความรู้สึกชื่นชมยินดีร่วมกับเพื่อนด้วยข้อความสั้น ๆ เพียง 1 หน่วยความหมายย่อย โดยรูปแบบภาษาที่ใช้เขียนข้อความชมนั้น ควรเป็นรูปแบบภาษาที่ให้ความหมายในเชิงบวกที่สื่อให้เห็นถึงการชมได้อย่างชัดเจน หากผู้เรียนชาวไทยสามารถเขียนข้อความชมเช่นนี้ได้ อาจเป็นการช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนชาวไทยและเพื่อนชาวญี่ปุ่นให้ดียิ่งขึ้นไปได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] บุชบา บรรจงมณี. (2552). วัฒนธรรมในภาษา: เปรียบต่างการชมด้วยภาษาญี่ปุ่นของชาวไทยและชาวญี่ปุ่น. วารสารเจแปน ฟาวน์เดชั่น กรุงเทพฯ 6. 65-75.
- [2] สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง. (2549). วัจนปฏิบัติศาสตร์เบื้องต้น. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [3] Beebe, L. M., Takahashi, T., & Uliss-Welts, R. (1990). Pragmatic transfer in ESL refusals. In R. Scarcella, E. Anderson, & S. Krashen (Eds.), *Developing Communicative Competence in a Second Language*. New York: Newbury House, 55-73.
- [4] Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [5] Daikuhara, M. (1986). A study of compliments from a cross-cultural perspective: Japanese vs. American English. *Working Papers in Educational Linguistics*, 2 (2), 103-134.
- [6] Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- [7] 袁帥 (2012). 「日中接触場面における『ほめ』—中国人日本語学習者の『ほめ』の言語行動と言語問題を中心に—」『外来性に関わる通時性と共時性 接触場面の言語管理研究』10, pp.107-122.
- [8] 大野敬代 (2003). 「人間関係からみた『ほめ』とその工夫について—シナリオにおける『働きかけ表現』として—」『早稲田大学大学院教育学研究科紀要 別冊』10, pp.337-346.
- [9] _____ (2009). 「日本語母語話者と学習者の目上への『ほめ』のあり方—アンケート調査の結果からみえる両者の配慮—」『早稲田日本語研究』18, pp.60-71.
- [10] 蒲谷宏・川口義一・坂本恵 (1996). 「待遇表現としてのほめ」『日本語学』15, pp.13-22.
- [11] 金庚芬 (2004). 「日・韓大学生の会話に見られる『ほめ』の表現」『日語日文学研究』51, pp.391-409.
- [12] 熊取谷哲夫 (1989). 「日本語における褒めの表現形式と談話構造」『言語習得及び異文化適応の理論的・実践的研究』2, pp.97-102.
- [13] 小玉安恵 (1993). 「ほめ言葉にみる日米の社会文化的価値観—外見のトピックを中心に—」『言語文化と日本語教育』6, pp.22-35.
- [14] 坂本恵・ナジェージュダ, ウェインベルグ (2017). 「ほめの諸相—日本語母語話者は何をほめと認識するか—」『東京外国語大学留学生日本語教育センター論集』43, pp.121-136.
- [15] 総務省 (2017). 「平成24年版情報通信白書」
- [16] ナジェージュダ, ウェインベルグ (2016). 「日本のビジネス場面のほめ言葉—日露ビジネス関係者の視点から—」『日本語・日本学研究』6, pp.163-181.

- [17] 古川由里子 (2003). 「書き言葉データにおける＜対者ほめ＞の特徴—対人関係から見た『ほめ』の分析—」 『日本語教育』 117, pp.33-42.
- [18] 丸山明代 (1996). 「男と女とほめ—大学キャンパスにおけるほめ行動の社会言語学的分析—」 『日本語学』 , pp.68-80.
-

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Affiliation: Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University

Corresponding email: tawatcru@hotmail.com

การยืมคำในบทสนทนาภาษาญี่ปุ่นกับการแสดง ความรู้สึกของผู้พูด: กรณีศึกษาจากบทสนทนาใน ละครโทรทัศน์ญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

“การยืมคำ (繰り返し表現)” คือ การยืมคำพูดหรือข้อความที่เคยเอ่ยขึ้นมาก่อนหน้านั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง วัจนกรรม “การยืมคำ” มักถูกมองว่าเป็นเพียงสิ่งที่เพิ่มความเยินเย้อให้กับประโยคและควรหลีกเลี่ยงที่จะใช้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว “การยืมคำ” ถือเป็นปัจจัยสำคัญของการสนทนาอย่างหนึ่ง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ของ “การยืมคำ” ในบทสนทนาญี่ปุ่น รวมถึงเจตนาของผู้พูดที่มีต่อคู่สนทนาหรือคำพูดของคู่สนทนา นอกจากนี้ ยังเพื่อวิเคราะห์เจตนาของผู้พูดที่มีต่อคู่สนทนาหรือคำพูดของคู่สนทนาจากการใช้วิธีการยืมคำ โดยทำการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างจากบทสนทนาในละครโทรทัศน์ญี่ปุ่นและวิเคราะห์บทสนทนาจากปัจจัยต่างๆ เช่น บริบท, ลักษณะการพูดและสีหน้าท่าทางของผู้พูด ฯลฯ ผลการศึกษาพบว่า หน้าที่ที่โดดเด่นของ “การยืมคำ” ก็คือ “การแสดงความรู้สึกของผู้พูด” ซึ่งความรู้สึกในที่นี้หมายถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” เมื่อคำพูดของอีกฝ่ายแตกต่างหรือขัดแย้งกับความคิด, ความคาดหวังหรือการรับรู้ของผู้ยืมคำหรือขัดแย้งกับความเป็นจริง ผู้พูดจะยืมคำของคู่สนทนากลับไปเพื่อแสดงถึงความรู้สึกดังกล่าว ซึ่ง “การแสดงความรู้สึกของผู้พูด” สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ “ทัศนคติด้านบวก”, “ทัศนคติที่เป็นกลาง” และ “ทัศนคติด้านลบ”

คำ

สำคัญ

การยืมคำ, บทสนทนา, การแสดงความรู้สึกของผู้พูด, ความรู้สึกไม่คาดคิด, บทละครโทรทัศน์

Functions of Repetition as the Speaker's Emotional Expression in Japanese Conversation : Based on the Japanese Television Drama Scenario

Abstract

“Repetition” is to repeat words or sentences that have already appeared in a context several times both in written language and spoken language. The speech act “Repetition” has been claimed that it is the expression which is merely raising the redundancy of sentences and it has been negatively regarded as the expression that should be avoided. However, an immediate repetition of the conversation partner’s utterance is normally be seen and frequently appears in our daily conversation. As a result of data gathering from television drama materials, it is obvious that one of the functions of “Repetition” is “Emotional Expression” which occurs when there is something unexpected and the speaker felt surprised towards the partner’s utterance. Therefore, in this research, “Emotional Expression” in “Repetition” is described as an “unexpectedness”. Additionally, “Emotional Expression” in “Repetition” can be divided into 3 types of attitudes which are “Positive Attitude”, “Neutral Attitude” and “Negative Attitude”.

Key

words

Repetition, Conversation, Emotional Expression, Unexpectedness, Drama Scenario

1. บทนำ

1.1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“การย้อนคำ (繰り返し表現)” คือ การย้อนคำพูดหรือข้อความที่เคยเอ่ยขึ้นมาก่อนหน้านั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นในภาษาเขียนหรือภาษาพูดก็ตาม แต่เดิมวัจนกรรม “การย้อนคำ” มักถูกมองในด้านลบว่าเป็นเพียงสิ่งที่เพิ่มความเยิ่นเย้อให้กับประโยคและไม่มีความสร้างสรรค์ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงและไม่ควรใช้บ่อย แต่ควรใช้วิธี “การย่อความ (省略)” ซึ่งจะช่วยให้ประโยคหรือบทสนทนาดูกระชับและไม่เยิ่นเย้อ (牧野成一 1980) แต่ในความเป็นจริงแล้ว การย้อนคำในบทสนทนาในชีวิตประจำวันของมนุษย์เรานั้นเป็นเรื่องปกติและเป็นคำพูดที่ปรากฏออกมาค่อนข้างบ่อยไม่ว่าผู้พูดจะพูดออกมาโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ตัวอย่างเช่น ตัวอย่างประโยค (1) ดังต่อไปนี้

(1) ブルース : 今週中に送っていただきましたんですが・・・

広田先生 : 今週中ですか。困ったなあ。

(堀口 1997)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการที่広田先生 ย้อนคำพูดของブルースว่า「今週中ですか」นั้น ไม่ใช่เป็นการย้อนคำเพื่อเพิ่มความเยิ่นเย้อให้กับประโยคหรือบทสนทนาแต่อย่างใด แต่เพื่อเป็นการแสดงออกให้ฝ่ายตรงข้ามเห็นว่าผู้พูดไม่สะดวกหรือรู้สึกลำบากใจที่จะทำในสิ่งที่ブルースขอให้ช่วย โดยผู้พูดใช้วิธีการย้อนคำพูดของฝ่ายตรงข้ามว่า「今週中ですか」(ในกรณีนี้ผู้พูดใช้เสียงโทนเสียงต่ำ) โดยมีความหมายแฝงว่า「今週中だったら、困る」เพื่อเป็นการปฏิเสธคำขอร้องของブルースทางอ้อม นอกจากนี้ หลังจาก「今週中ですか」แล้วผู้พูดยังพูดต่ออีกว่า「困ったなあ」เพื่อเน้นว่าถ้าภายใน

อาทิตย์นี้คงจะลำบากจริงๆหรือไม่ได้จริงๆ ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า “การย้อนคำ” ก็เป็นสิ่งที่สำคัญในบทสนทนาในชีวิตประจำวันสิ่งหนึ่งด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ในหนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นทั่วไปมีคำอธิบายเพียงว่า “การย้อนคำ” ใช้เพื่อ “ขอคำอธิบาย” หรือ “ขอการยืนยัน” เท่านั้น ดังตัวอย่างประโยค (2) ดังต่อไปนี้

(2) ワット : すみません。わたしの車にこんな紙がはってあったんですが、

この漢字は何と読むんですか。

大学職員 : 「ちゅうしゃいはん」です。

ワット : ちゅうしゃいはん・・・どういう意味ですか。(『みんなの日本語 初級II』)

จากตัวอย่างประโยคข้างต้นชี้ให้เห็นว่าคำอธิบายของการย้อนคำยังไม่เพียงพอมากเท่าที่ควรและความเป็นไปได้ที่จะทำให้ชาวไทยและชาวต่างชาติที่เพิ่งเริ่มเรียนภาษาญี่ปุ่นเข้าใจผิดและนำไปใช้ในการสนทนาจริงอย่างไม่ถูกต้องก็เป็นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์และพิจารณาหน้าที่ของการย้อนคำทั้งหมดขึ้นอีกครั้ง โดยจะเริ่มวิเคราะห์ตั้งแต่แนวความคิดพื้นฐานและความหมายของ “การย้อนคำ” รวมไปถึงหน้าที่ต่างๆและลักษณะเฉพาะของ “การย้อนคำ” อย่างละเอียด อีกทั้งงานวิจัยนี้จะเน้นวิเคราะห์ไปที่บทสนทนาจริงที่มีผู้สนทนาดังแต่ 2 คนขึ้นไป โดยจะทำการวิเคราะห์จากบทสนทนาจากละครโทรทัศน์ญี่ปุ่น

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์และพิจารณาถึงหน้าที่ของ “การย้อนคำ” และเจตนาของผู้พูดที่มีต่อคู่สนทนาหรือคำพูดของคู่สนทนาจากการใช้วิธีการ “ย้อนคำ” ในบทสนทนาญี่ปุ่น

¹ จในภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ “การย้อนคำ” มีชื่อเรียกอื่นๆอีกหลากหลายชื่อ ในกรณีภาษาญี่ปุ่นจะมีชื่อเรียก เช่น 「繰り返し表現」、「エコー発語」 และ 「問い返し疑問文」 เป็นต้น ส่วนภาษาอังกฤษจะมีชื่อเรียก เช่น “Repetition”, “Echo Utterance” และ “Echo Questions” เป็นต้น ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า 「繰り返し表現」 สำหรับภาษาญี่ปุ่นและ “Repetition” สำหรับภาษาอังกฤษ

² ในประโยคตัวอย่างของงานวิจัยนี้จะเห็นได้ชัดว่าได้คำหรือประโยคที่เป็นปัจจัยสำหรับการวิเคราะห์ ซึ่งเส้นใต้ที่ใส่ในงานวิจัยนี้จะทั้งหมด 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1) เส้น “——” แสดงถึงคำพูดก่อนหน้าที่อีกฝ่ายเป็นคนพูด

2) เส้น “——” และตัวอักษรตัวหนาแสดงถึงคำพูดของผู้ย้อนคำพูดนั้นๆ กล่าวคือ ผู้พูดย้อนคำพูดจาก “——” โดยที่ผู้พูดอาจจะย้อนคำพูดทั้งหมดของอีกฝ่ายโดยที่ไม่เปลี่ยนคำพูดแต่อย่างใด หรือ ย้อนคำพูดแค่บางส่วนของอีกฝ่ายก็ได้

3) เส้น “_ _ _” แสดงถึงคำพูดหรือประโยคที่เป็นปัจจัยสำคัญอื่น ๆ ในการวิเคราะห์บทสนทนา

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. มุมมองทางด้านการวิเคราะห์บทสนทนา (談話分析)

งานวิจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมุมมองทางด้านการวิเคราะห์บทสนทนา ได้แก่ 田中(1997), 中田(1992) และ 堀口 (1997) ซึ่งงานวิจัยทั้ง 3 งานนี้ต่างใช้คำเรียก “การย้อนคำ” ว่า「繰り返し表現」

田中(1997) และ 中田(1992) ได้วิเคราะห์บทสนทนาตัวอย่างจากรายการโทรทัศน์ญี่ปุ่นและพบว่าหน้าที่ของ “การย้อนคำ” มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินการสนทนาและความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟังเป็นอย่างมาก ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวได้แก่ การแสดงความสนใจต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้าม, การแสดงความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวและความรู้สึกคล้ายกันหรือใกล้ชิดกันต่ออีกฝ่าย, ช่วยกระตุ้นบทสนทนาให้ดำเนินต่อไป และเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกกับฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น

堀口(1997) ศึกษาในเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้ฟังที่มีต่อบทสนทนา โดยเน้นศึกษาในเรื่อง “คำขานรับเป็นช่วง ๆ (あいづち)” และได้จัด “การย้อนคำ” อยู่ในประเภทของ「あいづち」ซึ่งแตกต่างจาก田中(1997) และ 中田(1992) ที่แยก “การย้อนคำ” ออกจาก「あいづち」โดยถือว่าเป็นรูปแบบภาษาที่แตกต่างกัน

2.2. มุมมองทางด้านประโยคคำถาม (疑問文)

งานวิจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมุมมองทางด้านประโยคคำถาม ได้แก่ 南(1985), 梅木(2011), NOH(1995) และ Wilson & Sperber (1992) ซึ่งงานวิจัยแต่ละงานจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป แต่สำหรับภาษาญี่ปุ่นแล้วชื่อเรียกที่ใช้กันทั่วไปและใช้กันอย่างกว้างขวางมากที่สุดคือ「問い返し疑問文」

南(1985) เรียกประโยคคำถามที่ใช้วิธีย้อนคำพูดของอีกฝ่ายกลับไปว่า「問い返し疑問文」 โดยได้อธิบายถึงหน้าที่ของ「問い返し疑問文」ว่าเป็นการขอการยืนยันหรือคำอธิบายจากฝ่ายตรงข้ามโดยการย้อนคำพูดของฝ่ายตรงข้ามในส่วนที่ฟังไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ

หรือไม่ได้ยินเป็นรูปประโยคคำถามกลับไป

梅木(2011) เรียกประโยคคำถามแบบ「問い返し疑問文」ว่า「エコー聞き返し」และได้ศึกษาหน้าที่ของ「エコー聞き返し」จากบทสนทนาจริง โดยวิเคราะห์จากเสียงสูงต่ำท้ายประโยคของผู้พูด ผลการศึกษาพบว่านอกจากใช้เพื่อแสดงให้อีกฝ่ายรู้ว่าตัวผู้พูดฟังที่อีกฝ่ายพูดไม่รู้เรื่องหรือไม่เข้าใจความหมายของคำที่อีกฝ่ายพูดแล้ว「エコー聞き返し」ยังใช้เพื่อแสดงความตกใจ, แสดงความไม่พอใจหรือสงสัย, แสดงความสนใจหรืออารมณ์ขบขัน และกระตุ้นให้การสนทนาดำเนินต่อไปอีกด้วย

NOH (1995) และ Wilson & Sperber (1992) ได้ให้ข้อสรุปว่า “Echo Questions” หรือ “Echo Utterance (エコー発話)” เป็นการแสดงท่าทางการแสดงออกและอารมณ์ของผู้พูดที่มีต่อคำพูดนั้นๆมากกว่า การที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดไม่เข้าใจคำพูดของฝ่ายตรงข้ามหรือเพื่อที่จะขอการยืนยันจากอีกฝ่าย

2.3. ปัญหาที่พบจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้พบว่างานวิจัยบางงานมีจุดที่เป็นปัญหาสำคัญอยู่ไม่น้อย ซึ่งจุดที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นปัญหาหลักในการวิเคราะห์เรื่อง “การย้อนคำ” มีดังต่อไปนี้

1) จากที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า “การย้อนคำ” มีชื่อเรียกอยู่หลากหลายประเภทมาก หากมีคำช่วย「力」ซึ่งเป็นคำช่วยที่แสดงถึงประโยคคำถามในภาษาญี่ปุ่นหรือหากมีเครื่องหมายปริศนา「？」ต่อท้ายประโยค รวมไปถึงการปิดท้ายด้วยเสียงสูงก็จะจัดให้อยู่ในประเภทเดียวกับประโยคคำถามและจะใช้คำเรียกว่า「問い返し疑問文」, 「エコー疑問文」, 「エコー型聞き返し」และ “Echo Questions” แต่ในความเป็นจริงแล้วเสียงสูงท้ายประโยคนั้นสามารถแยกออกมาได้หลายประเภท ซึ่งบางประเภทก็ไม่ได้แสดงถึงเจตนาของผู้พูดเพื่อจะถามคำถาม ดังนั้นถึงแม้ว่าผู้พูดจะพูดปิดท้ายประโยคด้วยเสียงสูงหรือในประโยคจะมีเครื่องหมายที่แสดงถึง

ประโยคคำถาม ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้พูดจะมีเจตนาถาม คำถามฝ่ายตรงข้ามเสมอไป กล่าวคือ ไม่ใช่ประโยค คำถามที่แท้จริง เช่น ตัวอย่างบทสนทนา (3)

(3) (羽生は澄江という女性の弁護士で、古 美門は相手の弁護士である。)

澄江「先生、裁判も辞さないつもりです。お 力をお貸しください。」

羽生「わかりました。」

古美門「わかりました？ 安請け合いをして ありもしない希望を持たせるのはやめたまえ。

君に打てる手などない。」

(Legal High 2 第6話)

จากตัวอย่างบทสนทนาข้างต้น จะเห็นได้ว่า 古 美門 ไม่ได้มีเจตนาที่จะถาม 羽生 ว่า “เข้าใจไหม? (わ かりましたか?)” แต่มีเจตนาที่ต้องการแสดงถึงท่าที หรือความรู้สึกต่อต้านกับคำว่า “わかりました” ที่ 羽 生 พูดออกมา เพราะเหตุนี้การที่จะตัดสินว่าประโยคใด เป็นประโยคคำถามนั้นถือเป็นเรื่องที่ยากมาก ผู้วิจัยจึง เลือกที่จะใช้คำว่า “繰り返し表現 (การยืงคำ)” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงการยืงคำทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น แบบประโยคบอกเล่าหรือประโยคคำถามก็ตาม

2) การศึกษาเรื่องการยืงคำจำเป็นที่จะต้อง วิเคราะห์จากปัจจัยสำคัญหลากหลายปัจจัย เช่น สีน้า ทำทางและน้ำเสียงของผู้พูด, สถานการณ์และความ สัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง รวมไปถึงบริบทก่อนหน้า และหลังจากนั้นอีกด้วย แต่ทว่าจากงานวิจัยที่นำมา อ้างอิงข้างต้น ผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากที่ไม่ได้ นำปัจจัยเหล่านี้ขึ้นมาวิเคราะห์ ซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญ ในการวิเคราะห์เรื่องการยืงคำอย่างหนึ่ง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “การยืงคำ” มีความจำเป็นที่จะ ต้องวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบทสนทนาที่มีบริบทที่ ชัดเจน รวมไปถึงสีน้าทำทางการแสดงออกหรือทัศนคติ

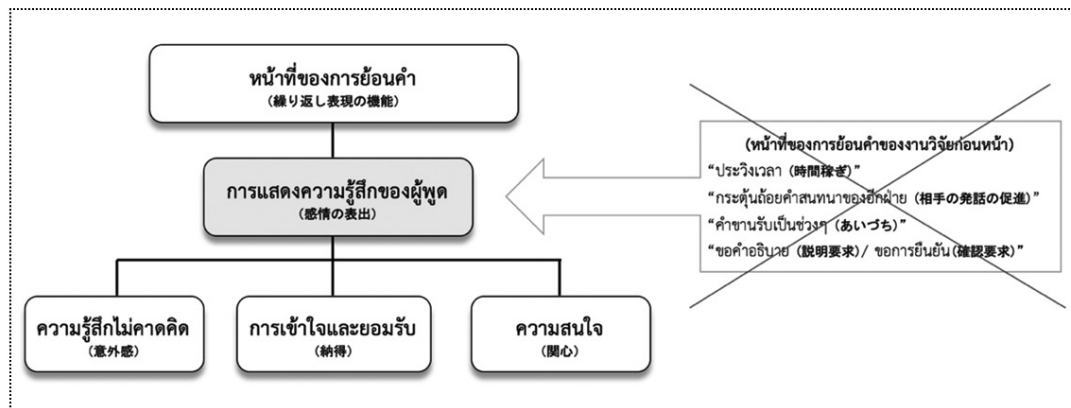
และน้ำเสียงของผู้พูดด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นบทสนทนาในละครโทรทัศน์ญี่ปุ่นหลากหลายเรื่องที่มี เนื้อเรื่องและความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครแตกต่างกัน ออกไป อันได้แก่ เรื่อง 『世界一難しい恋』, 『民王』, 『ダメな私に恋をしてください』, 『花より男子(第1期和第2期)』, 『半沢直樹』, 『Legal High (第 1期和第2期)』 และอนิเมชันเรื่อง 『クレヨンしん ちゃん』 เพื่อสะดวกแก่การวิเคราะห์หน้าที่ของการ ยืงคำและนำผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปเป็น ข้อมูลพื้นฐานเพื่อที่จะนำไปเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่าง ที่แตกต่างกันออกไป แต่ทว่าในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ผู้ วิจัยได้เน้นเก็บข้อมูลจากละครโทรทัศน์ญี่ปุ่นเป็นส่วน ใหญ่ จึงมีอนิเมชันเพียงแค่ 1 เรื่องเท่านั้น แต่อย่างไร ก็ตามทั้งละครและอนิเมชันต่างก็เป็นบทสนทนาที่ถูก กำหนดขึ้นโดยผู้เขียนไว้ตั้งแต่ต้นเช่นเดียวกัน ในงานวิจัย นี้ผู้วิจัยจึงจัดสื่อทั้ง 2 แบบเป็นชนิดเดียวกัน อีกทั้ง ถึงแม้ว่าอนิเมชันเรื่อง 『クレヨンしんちゃん』 จะมีตัว ละครเด็กที่มีนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์ก็ตาม แต่นิสัยของตัว ละครก็ได้ส่งผลถึงเรื่องการใช้วิธี “การยืงคำ” และ นอกจากนั้นก็ยังมีบทสนทนาของตัวละครตัวอื่นๆอีกหลากหลายด้วยเช่นกัน ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์จากปัจจัยสำคัญต่างๆที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น โดย เฉพาะบริบทก่อนหน้าและบริบทที่ตามมาหลังจากนั้น เพื่อศึกษาหน้าที่ของ “การยืงคำ” ว่ามีหน้าที่อย่างไร บ้างและผู้ยืงคำมีเจตนาที่สื่อถึงฝ่ายตรงข้ามอย่างไร

4. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลตัวอย่างบทสนทนาจากบท ละครโทรทัศน์และอนิเมชันญี่ปุ่นทั้งหมด 546 ตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของบทสนทนาจาก เว็บไซต์บทละครญี่ปุ่น (www.d-addicts.com/) โดย การนำบทละครมาเทียบกับบทพูดของตัวละครนั้นๆใน ระหว่างการดูละครเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง จากการวิเคราะห์บทสนทนาตัวอย่าง ทั้งหมด 546

ตัวอย่าง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหน้าที่ของ “การย้อนคำ” คือ “การแสดงความรู้สึกของผู้พูด (感情の表出)” ดังที่แสดงในภาพที่ 1 ซึ่งหากดูเผินๆจาก ลักษณะภาษาที่ใช้แล้วอาจดูเหมือนว่าเป็นหน้าที่ “ประวิงเวลา (時間稼ぎ)”, “กระตุ้นถ้อยคำสนทนาของ อีกฝ่าย (相手の発話の促進)”, “คำขานรับเป็นช่วง ๆ (あいづち)” และ “ขอคำอธิบาย (説明要求)/ขอการ ยืนยัน (確認要求)” ตามที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กล่าว ไว้ (梅本2011, 田中1997, 中田1992, 堀口1997) แต่ ในความเป็นจริงแล้วการย้อนคำไม่ได้เป็นการแสดง เจตนาดังกล่าวเพียงอย่างเดียว แต่จุดประสงค์หลักของ ผู้พูดในการใช้การย้อนคำนั้นเป็นการสื่อหรือแสดงถึง “ความรู้สึกของผู้พูด” อย่างหนึ่งที่มีต่อคำพูดของฝ่าย ตรงข้ามควบคุมไปกับหน้าที่ดังกล่าวด้วย กล่าวคือ ไม่ได้ เป็นหน้าที่ “ประวิงเวลา”, “กระตุ้นถ้อยคำสนทนาของ อีกฝ่าย”, “คำขานรับเป็นช่วงๆ” และ “ขอคำอธิบาย/ ขอการยืนยัน” อย่างแท้จริง

ย้อนคำว่า “สิ่งที่คู่สนทนาพูดออกมาเป็นสิ่งที่แตกต่าง จากความคิดของผู้พูดหรือผู้พูดไม่เคยคิดเรื่องดังกล่าวมา ก่อนจึงทำให้ผู้พูดเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ต่อคำพูด ของคู่สนทนา และทำให้ผู้พูดย้อนคำคำนั้นกลับไปเพื่อ แสดงถึงความรู้สึกดังกล่าวที่มีต่อคำพูดนั้นๆ” ส่วนการ แสดง “การเข้าใจและยอมรับ” โดยการใช้คำย้อนคำ คือ “ผู้พูดย้อนคำพูดของฝ่ายตรงข้ามเพื่อแสดงความเข้าใจ และยอมรับต่อคำพูดดังกล่าว” ซึ่งจะออกมาในรูปแบบ ภาษาเหมือนเป็นหน้าที่ “คำขานรับเป็นช่วงๆ” แต่ทว่า จะแตกต่างกับ “คำขานรับเป็นช่วงๆ” ตรงที่จะแสดงถึง ความเข้าใจและการยอมรับ ซึ่ง “คำขานรับเป็นช่วง ๆ” จะไม่มีหน้าที่ดังกล่าว แต่เป็นเพียงคำตอบรับเพื่อส่ง สัญญาณให้คู่สนทนาเข้าใจว่าผู้พูดฟังอยู่หรือเป็นการ กระตุ้นการสนทนาให้อีกฝ่ายสนทนาต่อไปเท่านั้น และ สุดท้ายการแสดง “ความสนใจ” โดยการใช้คำย้อนคำ คือ “ผู้พูดมีความสนใจหรือรู้สึกติดใจกับคำพูดของฝ่ายตรง ข้าม จึงย้อนคำพูดดังกล่าวเพื่อกระตุ้นบทสนทนาของ

ภาพที่ 1 หน้าที่ของการย้อนคำ

4.1. หน้าที่แสดงความรู้สึกของผู้พูด (感情の表出)

จากผลการสำรวจในครั้งนี้พบว่า “การแสดงอารมณ์ ของผู้พูด” โดยใช้การย้อนคำสามารถแสดงถึงอารมณ์ผู้ พูดอันได้แก่ “ความรู้สึกไม่คาดคิด”, “การเข้าใจและ ยอมรับ” และ “ความสนใจ” ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ จำกัดความของ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” โดยการใช้การ

ฝ่ายตรงข้ามให้พูดต่อไป” โดยการแสดง “ความสนใจ” นี้จะปรากฏออกมาในรูปแบบภาษาของ “กระตุ้นถ้อยคำ สนทนาของอีกฝ่าย”

จากตัวอย่างประโยคทั้งหมดที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมา พบว่า การแสดง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” มีอัตราส่วนมาก ถึง 99% (540 ตัวอย่าง) ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่ามีแนวโน้ม

ในการใช้มากที่สุดทั้งหมด 3 ประเภท ในทางกลับกัน ตัวอย่างของการแสดง “ความสนใจ” นั้นมีอัตราส่วนเพียง 1.1% (6 ตัวอย่าง) จากประโยคตัวอย่างทั้งหมดเท่านั้น สำหรับการแสดง “การเข้าใจและยอมรับ” โดยการใช้คำยืดยาวไม่มีตัวอย่างปรากฏอยู่ในผลการสำรวจในครั้งนี้ แต่ผู้วิจัยพบว่ามีตัวอย่างประโยคปรากฏอยู่ในบทสนทนาจริง (自然会話) ซึ่งข้อนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ต่อไปในงานวิจัยครั้งหน้าและได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้เฉพาะเรื่อง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ที่มีอัตราส่วนของการใช้มากที่สุดเท่านั้น

4.2. “ความรู้สึกไม่คาดคิด” จากการใช้การยืดยาว

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้จำกัดความของ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” โดยการใช้การยืดยาวว่า “สิ่งที่คู่สนทนาพูดออกมาแตกต่างหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ผู้พูดคิดหรือคาดหวังเอาไว้ จึงทำให้ผู้ยืดยาวเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ต่อคำพูดของคู่สนทนาและทำให้ผู้พูดยืดยาวคำคำนั้นกลับไปแล้วแสดงถึงความรู้สึกดังกล่าวที่มีต่อคำพูดนั้นๆ” ซึ่งสาเหตุของการก่อให้เกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เมื่อสิ่งที่คู่สนทนาพูดแตกต่างหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ผู้พูดคิดหรือขัดแย้งกับเงื่อนไขที่มีมาก่อนหน้า (前提), ภูมิหลังของเรื่องราว (背景), สามัญสำนึก (一般常識) หรือข้อเท็จจริง (事実) และ 2) เมื่อประเด็นของการสนทนาเปลี่ยนไปอย่างกะทันหันในระหว่างการสนทนา ซึ่งเมื่อผู้พูดเกิดความรู้สึกไม่คาดคิดขึ้นมักจะทำให้บทสนทนาหยุดชะงักหรือในบางกรณีฝ่ายตรงข้ามอาจเป็นฝ่ายดำเนินบทสนทนาต่อหรือพูดรายละเอียดเพิ่มเติม หากสิ่งที่ยกฝ่ายพูดเป็นสิ่งที่ผู้พูดไม่พึงประสงค์ ผู้พูดมักจะยืดยาวคำพูดดังกล่าวกลับพร้อมกับพูดแสดงความรู้สึกติดลบต่อไปและมักก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างการสนทนา

(4) (鮫島社長は社員の三浦に二人の新入社員について聞いている。)

鮫島「あつ、新人二人はどうだ？ 職場に順応できてるか？」

三浦「社長はどっち派っすか？」

鮫島「どっち派？」

三浦「堀まひろと柴山美咲どっちがタイプかな～って。」 (世界一難しい恋 第2話)

ตัวอย่างบทสนทนาที่ (4) แสดงถึงความรู้สึกไม่คาดคิดที่เกิดขึ้นเมื่อประเด็นของการสนทนาเปลี่ยนไปอย่างกะทันหันในระหว่างการสนทนา 三浦ได้เปลี่ยนประเด็นสนทนาอย่างกะทันหันจึงทำให้鮫島เกิดความรู้สึกไม่คาดคิดขึ้น เพราะเหตุนี้鮫島จึงยืดยาวคำพูดของ 三浦กลับไปว่า「どっち派？」เพื่อแสดงถึงความรู้สึกไม่คาดคิดที่มีต่อคำพูดของ 三浦 พร้อมกับเกิดความรู้สึกสงสัยว่า “ทำไม 三浦 ถึงพูดสิ่งนั้นออกมาและต้องการจะสื่อถึงอะไร？” ในบางกรณีฝ่ายตรงข้ามหรือ 三浦 เป็นฝ่ายดำเนินบทสนทนาต่อหรือพูดรายละเอียดเพิ่มเติม

นอกจากนี้ “การแสดงความรู้สึกของผู้พูด” มักปรากฏออกมาในรูปแบบภาษาของหน้าที่ “ประวิงเวลา” ในตัวอย่างที่ (5), “กระตุ้นถ้อยคำสนทนาของอีกฝ่าย” ในตัวอย่างที่ (6), “คำขานรับเป็นช่วงๆ” ในตัวอย่างที่ (7) และ “ขอคำอธิบาย/ขอการยืนยัน” ในตัวอย่างที่ (8) ซึ่งระดับของ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ของผู้พูดที่มีต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้ามจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละบทสนทนา หากระดับ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ยิ่งสูงมากเท่าใด ระดับ “การแสดงอารมณ์ของผู้พูด” ก็ยิ่งสูงขึ้นมากเท่านั้น

(5) (鮫島はホテルの社長であり、研修社員の柴山と仕事について話している。)

鮫島「働いてみて何か気になる点はあるか？」

柴山「気になる点？・・・そうですねえ。あつ、研修で回ったどこのホテルにも牛乳が

ありませんでした。」

(世界一難しい恋 第1話)

จากตัวอย่างที่ (5) ท่านประธาน鮫島 ถาม柴山ซึ่งเป็นเด็กฝึกงานว่าลองเข้ามาทำงานดูแล้วรู้สึกมีปัญหาหรือมีเรื่องอะไรที่ติดใจบ้างหรือไม่ 柴山 ซึ่งถูก鮫島ถามคำถามอย่างกะทันหัน จึงทำให้เธอไม่สามารถตอบคำถามของ鮫島ได้ทันที อีกทั้งเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความเจ็บในบทสนทนาขึ้น柴山จึงย้อนคำพูดของ鮫島 ตรงจุดที่เป็นคำถามหลักว่า 「気になる点？」 เพื่อประวิงเวลาในการคิดให้กับตนเอง ในกรณีนี้สามารถกล่าวได้ว่า柴山ไม่ได้เกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” แต่อย่างใดการย้อนคำในที่นี้จึงเป็นการ “ประวิงเวลา” อย่างหนึ่ง

(6) (半沢は融資について貝瀬を問い詰めているが、貝瀬は断ろうとしている。)

貝瀬「違う！私はただ・・・」

半沢「ただ？」

貝瀬「いや・・・」

半沢「ただあなたは上からの指示に従っただけ。違いますか？・・・」

やはりそうなんですな。」

(半沢直樹 第7話)

จากตัวอย่างที่ (6) 半沢รู้อยู่แล้วว่า貝瀬เพียงแค่ทำตามคำสั่งเบื้องบนเท่านั้น เพราะฉะนั้นที่เขาย้อนคำพูดของ貝瀬 ว่า「ただ？」 นั้นไม่ใช่เพราะว่าเขาไม่มีความสนใจที่จะอยากรู้อะไรต่อไป แต่เพื่อที่จะแสดงความรู้สึกต่อต้านหรือขัดแย้งต่อ貝瀬 โดยผ่านการย้อนคำพูดของฝ่ายตรงข้ามเพื่อกระตุ้นให้ฝ่ายตรงข้ามพูดออกมา และดูว่าเขาจะแก้ตัวอย่างไรต่อไป

(7) (古美門は父親との関係がよくない。)

黛「それに私は思うんです。親子の問題を解決するのは法ではなく、親子の絆であるはずだと。」

古美門「親子の絆ね。」

(Legal High 1 第8話)

จากตัวอย่างที่ (7) 黛 ต้องการให้ 古美門 กับพ่อเขาคืนดีกันโดยเธอคิดว่าวิธีแก้ปัญหาระหว่างพ่อกับลูกนั่นก็คือ สายสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก ซึ่งจากตัวอย่างบทสนทนาดูเหมือนว่า古美門 จะแสดงให้เห็นว่ากำลังฟังในสิ่งที่ 黛พูดอยู่ แต่ในความเป็นจริงแล้วเขากำลังแสดงความต่อต้านคำพูดของ 黛 โดยการย้อนคำพูดของเธอกลับไปว่า「親子の絆ね」 พร้อมกับชักสีหน้าและพูดด้วยน้ำเสียงประชดประชันใส่ 黛 ซึ่งจากสีหน้าและท่าทางของ古美門 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเขาไม่ได้กำลังพูดขานรับระหว่างบทสนทนา แต่กำลังพูดแสดงท่าทีว่าไม่เห็นด้วยกับคำพูดของอีกฝ่าย

(8) (半沢がある会社に融資をしようとするが、江島が反対している。)

江島「たかが3千万程度のちっぽけな融資じゃ焼け石に水なんだよ！」

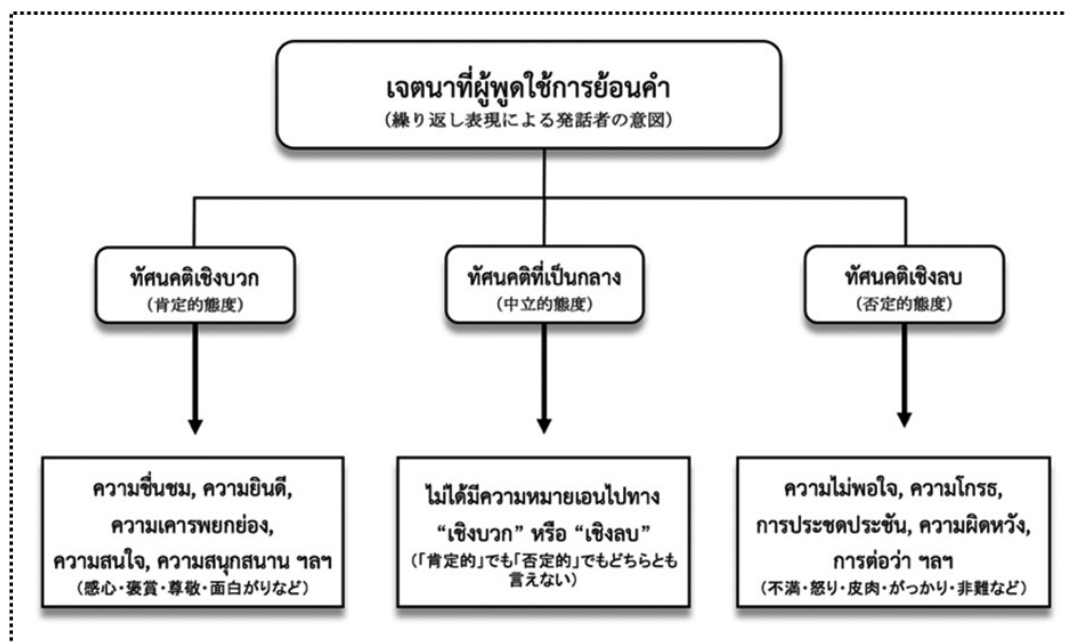
半沢「ちっぽけ？そう考えるのは悪しき銀行の勝手な論理というものでしょう。」

(半沢直樹 第1話)

จากตัวอย่างที่ (8) การที่半沢ย้อนคำพูดของ江島กลับไปในรูปแบบประโยคคำถามว่า「ちっぽけ？」 ไม่ใช่เพราะว่าเขาไม่เจตนาที่จะถามหรือขอการยืนยันจาก江島ว่า「ちっぽけですか？」 แต่เพื่อเป็นการแสดงความต่อต้านกับคำพูดของอีกฝ่ายและยืนยันความคิดของตนเองว่า「ちっぽけではない」 พร้อมกับพูดต่าหนีอีกฝ่ายด้วยว่า「そう考えるのは悪しき銀行の勝手な論理というものでしょう」

4.3. เจตนาที่ผู้พูดใช้การย้อนคำ

จากผลของการวิเคราะห์ข้อมูล ยังแสดงให้เห็นว่าเจตนาของผู้พูดที่ใช้การย้อนคำหากดูเจตนาแล้วก็เพื่อแสดงถึงทัศนคติทั้งหมด 3 ประเภท อันได้แก่ “ทัศนคติเชิงบวก (肯定的態度)”, “ทัศนคติที่เป็นกลาง (中立的態度)” และ “ทัศนคติเชิงลบ (否定的態度)” ดังที่แสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เจตนาที่ผู้พูดใช้การย้อนคำ (สรุปโดยผู้วิจัย)

4.3.1. ทัศนคติเชิงบวก (肯定的態度)

“ทัศนคติเชิงบวก” ที่ผู้พูดแสดงออกมาโดยใช้การย้อนคำ คือ สิ่งที่คุณสนทนาพูดออกมาแตกต่างจากสิ่งที่คุณพูดคิดหรือเป็นสิ่งที่ผู้พูดไม่เคยคิดหรือไม่เคยได้ยินมาก่อน จึงทำให้ผู้ย้อนคำเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ต่อคำพูดของคุณสนทนา แต่เป็นสิ่งที่พึงพอใจหรือถูกใจสำหรับตัวผู้พูด ผู้พูดจึงย้อนคำพูดของฝ่ายตรงข้ามเพื่อแสดงถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” รวมไปถึง “ทัศนคติเชิงบวก” อันได้แก่ “ความชื่นชม”, “ความยินดี”, “ความเคารพยกย่อง” เป็นต้น

(9) (紀介はみんなに徳松家秘伝の最高級料理を食べさせようとしている。)

紀介「先生、お夜食などいかがですか？」

古美門「いやいや。もう私ワラビでしたらもう。」

紀介「では、徳松家秘伝の最高級料理は？」

古美門「最高級！？ぜひお願いいたします！」

(リーガル・ハイ2 第6話)

จากตัวอย่างที่ (9) อาหารของบ้าน徳松จะเป็นวาระบิทุกวันและ古美門ก็ไม่ชอบเป็นอย่างมาก แต่อยู่มาวันหนึ่ง紀介ผู้เป็นเจ้าของบ้านก็ได้พูดว่าวันนี้จะมีอาหารชั้นยอดมาให้ทุกคนได้ลองชิมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความคิดของ古美門 จึงทำให้เขารู้สึกถึงความไม่คาดคิดขึ้น แต่สิ่งนี้เป็นสิ่งที่古美門พึงพอใจเป็นอย่างมาก เขาจึงย้อนคำพูดของ紀介ด้วยความดีใจว่า「最高級！？」และพูดต่อว่า「ぜひお願いします！」เพื่อแสดงความสนใจต่อคำว่า「最高級」

4.3.2. ทัศนคติที่เป็นกลาง (中立的態度)

“ทัศนคติที่เป็นกลาง” ที่ผู้พูดแสดงออกมาโดยใช้การย้อนคำ คือ สิ่งที่คุณสนทนาพูดออกมาเป็นสิ่งที่ผู้พูดไม่เคยคิดหรือไม่เคยได้ยินมาก่อน จึงทำให้ผู้ย้อนคำเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ต่อคำพูดของคุณสนทนา ซึ่งไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความหมายเชิงบวกหรือเชิงลบสำหรับตัวผู้พูดแต่อย่างใด ผู้พูดเพียงแคแสดงถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น

(10) (ひろしが会社の人にお土産を選んで
いる。)

美冴「もうなんだっていいじゃないそんなも
ん。」

ひろし「なんだっていい？お前は給湯室の恐
ろしさを知らないなー。」

美冴「給湯室？あーそうね。確かにOL時
代、つまらないお土産買ってきた

上司を裏でいろいろ文句言ってたわね。」

ひろし「だったら俺のプレッシャーわかるだ
ろう？」

(クレヨンしんちゃん)

จากตัวอย่างที่ (10) ระหว่างการสนทนาひろしได้
เปลี่ยนประเด็นของการสนทนาไปเป็นเรื่อง「給湯室」
อย่างกะทันหัน ซึ่งเป็นเรื่องที่美冴ไม่ได้คาดการณ์เอาไว้
จึงทำให้美冴เกิดความขัดแย้งและเกิด “ความรู้สึกไม่
คาดคิด” ขึ้น เพราะฉะนั้นการที่เธอย้อนคำพูดของひろ
しว่า「給湯室？」 นั้น ไม่ใช่เพราะว่าเธอต้องการที่จะ
ขอคำอธิบาย แต่เพื่อแสดงถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ต่อ
คำพูดของฝ่ายตรงข้าม แต่ในกรณีนี้ 美冴ย้อนคำพูดของ
ひろしเพียงแค่เพื่อที่จะแสดงความรู้สึกไม่คาดคิดโดย
แฝงความหมายว่า “ทำไมจู่ถึงพูดเรื่อง「給湯室」”
ซึ่งไม่ได้แฝงความหมายเอนไปทางเชิงบวกหรือเชิงลบแต่

อย่างไร แต่เป็นเพียงการแสดงถึง “ทัศนคติที่เป็นกลาง”
เท่านั้น

ตัวอย่างข้างต้นชี้ให้เห็นถึงการแสดง “ทัศนคติเชิง
บวก” และ “ทัศนคติที่เป็นกลาง” ของผู้พูดโดยใช้การ
ย้อนคำ แต่ในบทสนทนาจริงนั้น หากผู้พูดต้องการจะ
แสดงถึง “ทัศนคติเชิงบวก” ผู้พูดไม่มีความจำเป็นที่จะ
ต้องย้อนคำพูดของฝ่ายตรงข้ามแต่อย่างใด ในทางกลับ
กัน การที่ผู้พูดจงใจที่จะย้อนคำพูดของอีกฝ่ายกลับก็
เพราะว่าผู้พูดรู้สึกถึงปัญหาบางอย่างกับคำพูดดังกล่าว
และรู้สึกยอมรับไม่ได้หรือยากที่จะยอมรับ ผู้พูดจึงย้อน
คำพูดดังกล่าวกลับไปเพื่อแสดงถึง “ทัศนคติเชิงลบ” ที่
มีต่อคำพูดนั้นเพื่อถ่ายทอดให้อีกฝ่ายได้รับรู้ จากผล
สำรวจในครั้งนี้พบว่าการแสดง “ทัศนคติเชิงบวก” มี
อัตราส่วนของการใช้เพียง 5% (25 ตัวอย่าง) จากทั้งหมด
540³ ตัวอย่าง ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับ
“ทัศนคติเชิงลบ” ที่มีอัตราส่วนของการใช้มากถึง
57.03% (308 ตัวอย่าง) ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ครอบคลุม
จำนวนตัวอย่างทั้งหมดเกินครึ่งหนึ่งและมีอัตราส่วนของ
การใช้มากที่สุดใน 3 ประเภท ส่วน “ทัศนคติที่เป็นก
กลาง” มีอัตราส่วนของการใช้ 39.44% (213 ตัวอย่าง)
ซึ่งส่วนมากจะใช้ในกรณีที่มีการเปลี่ยนประเด็นระหว่าง
การสนทนาอย่างกะทันหัน ดังที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราส่วนของประเภทของทัศนคติที่ผู้พูดแสดงออกมาโดยใช้การย้อนคำ (สรุปโดยผู้วิจัย)

ประเภทของทัศนคติที่ผู้พูดแสดงออกมาโดยใช้การย้อนคำ	อัตราส่วนของการใช้
ทัศนคติเชิงบวก (肯定的態度)	5%
ทัศนคติที่เป็นกลาง (中立的態度)	39.44%
ทัศนคติเชิงลบ (否定的態度)	57.03%
ผลรวมทั้งหมด ≈ 100%	

(ตัวอย่างทั้งหมด 540 ตัวอย่าง (100%) ปิดเศษเป็นทศนิยม 2 ตำแหน่ง)

³ จินภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ “การย้อนคำ” มีชื่อเรียกอื่นๆอีกหลากหลายชื่อ ในกรณีภาษาญี่ปุ่นจะมีชื่อเรียก เช่น 「繰り返し表現」、「エコー発話」 และ 「問い返し疑問文」 เป็นต้น ส่วนภาษาอังกฤษจะมีชื่อเรียก เช่น “Repetition”, “Echo Utterance” และ “Echo Questions” เป็นต้น ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า 「繰り返し表現」 สำหรับภาษาญี่ปุ่นและ “Repetition” สำหรับภาษาอังกฤษ

4.3.3. ทศนคติเชิงลบ (否定的態度)

“ทศนคติเชิงลบ” ที่ผู้พูดแสดงออกมาโดยใช้การย่นคำ คือ สิ่งที่คุณสนทนาพูดออกมาแตกต่างจากสิ่งที่ผู้พูดคิดหรือคาดหวังเอาไว้ จึงทำให้ผู้ย่นคำเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” และเกิดความขัดแย้งต่อคำพูดของคุณสนทนา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์สำหรับตัวผู้พูด ผู้พูดจึงย่นคำพูดของฝ่ายตรงข้ามเพื่อแสดงถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” รวมไปถึง “ทศนคติเชิงลบ” อันได้แก่ “ความไม่พอใจ”, “ความโกรธ”, “การประชดประชัน” เป็นต้น

(11) (台風が来たため、避難の用意をしている野原家。)

ひろし「まあ、なんとか支度はできたけど、俺たちどこに避難すればいいんだ？」

美芽「えーと、この地区の緊急避難先は双葉幼稚園ね。」

しんちゃん「えー？ 幼稚園？ オラいつも行ってるからつまないな。」

どうせなら双葉女子大とかに避難したいな。」
(クレヨンしんちゃん)

ตัวอย่างบทสนทนาที่ (11) ครอบครัว野原มีความจำเป็นที่จะต้องลี้ภัยไปที่สถานที่หลบภัยเนื่องจากได้ฝนลูกใหญ่มา ซึ่งที่หลบภัยบริเวณนั้นก็คือโรงเรียนอนุบาล双葉ที่しんちゃんเข้าเรียนอยู่ และเมื่อしんちゃんได้ยินว่าที่หลบภัยคือโรงเรียนอนุบาลของเขา เขาจึงเกิดความรู้สึกไม่พอใจเพราะว่าไปอยู่ทุกวัน จึงขัดแย้งกับความคาดหวังของเขา เพราะเหตุนี้しんちゃんจึงย่นคำพูดของ美芽เพื่อแสดงถึงความรู้สึกที่ติดลบกับการที่ต้องลี้ภัยไปที่โรงเรียนอนุบาล

(12) (泰山と綾は夫婦で、泰山が綾に貸した1億円の返還を求めている。)

泰山「綾・・・1億円返してくれ。」

綾「もう使っちゃった。」

泰山「使っちゃった？ 使っちゃったってお前・・・(綾を殴ろうとしている)

い・・・1億だぞ！？ 1億だぞ！？ どういうことだ？ それ。」

(民王 第8話)

จากตัวอย่างบทสนทนาที่ (12) 泰山ขอให้綾ภรรยาของเขาคืนเงินจำนวน 1 ร้อยล้านเยนให้กับเขา แต่綾กลับพูดว่าใช้ไปหมดแล้ว 泰山ไม่คาดคิดว่าเงินจำนวนมหาศาลขนาดนั้น綾จะใช้หมดภายในไม่กี่วัน จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นกับความคิดและความคาดหวังของเขา เพราะฉะนั้น泰山จึงย่นคำพูดของ綾ว่า「使っちゃった？」 พร้อมกับแสดงความโกรธเป็นพื้นเป็นไฟและดำเนิน綾ที่ใช้เงินมหาศาลของเขาไป

5. อภิปรายและสรุปผล

5.1. สรุปผล

จากผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าหน้าที่ของการย่นคำ คือ “การแสดงความรู้สึกของผู้พูด” ซึ่งรูปแบบภาษาที่ใช้มักจะออกมาในรูปแบบของหน้าที่ “ประวิงเวลา”, “กระตุ้นถ้อยคำสนทนาของอีกฝ่าย”, “คำขานรับเป็นช่วงๆ” และ “ขอคำอธิบาย/ขอการยืนยัน” ซึ่งเป็นหน้าที่ต่างๆของการย่นคำที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ได้กล่าวไว้ (梅木2011, 田中1997, 中田1992, 堀口1997) แต่ผลสำรวจของงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการย่นคำไม่เพียงแค่มิหน้าที่ดังกล่าวเท่านั้น แต่จุดประสงค์และเจตนาหลักของผู้พูดในการใช้การย่นคำนั้นเป็นการสื่อหรือแสดงถึง “ความรู้สึกของผู้พูด” อย่างหนึ่งที่มีต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้ามควบคู่ไปกับหน้าที่ดังกล่าวด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ NOH (1995) และ Wilson&Sperber (1992) ที่กล่าวว่า “Echo Questions” ไม่ได้เป็นประโยคคำถามธรรมดาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแสดงออกถึงท่าทางและอารมณ์ของผู้พูดอีกด้วย แต่งานวิจัยดังกล่าวไม่ได้วิเคราะห์ถึงรายละเอียดของท่าทางและอารมณ์เหล่านั้น อีกทั้งบทสนทนาที่ใช้วิเคราะห์เป็นเพียงบทสนทนาที่ไม่มีบริบทและเป็นบทสนทนาที่ผู้วิจัยแต่งขึ้นมาเองเท่านั้น ในงาน

วิจัยนี้ผู้วิจัยจึงเลือกบทสนทนาที่มีบริบทและท่าทางการแสดงออก รวมไปถึงน้ำเสียงของผู้พูดอย่างครบถ้วนมาวิเคราะห์ถึงหน้าที่ของการยืดยาวและเจตนาของผู้พูดขึ้นใหม่อีกครั้ง ซึ่งสิ่งที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้และไม่มีกล่าวไว้ในงานวิจัยดั้งเดิมที่ผู้วิจัยค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ทั้งหมด 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

1) “การแสดงความรู้สึกของผู้พูด” โดยใช้การยืดยาวคำสามารถแสดงถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด”, “การเข้าใจและยอมรับ” และ “ความสนใจ” ของผู้พูดที่มีต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้าม แต่ผลสำรวจในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า “ความรู้สึกไม่คาดคิด” มีอัตราส่วนการใช้มากที่สุดถึง 99% ซึ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองของการถ่ายทอดข้อมูล เหตุผลที่ผู้พูดเลือกใช้การยืดยาวคำพูด ซึ่งไม่ได้ทำให้เกิดคุณค่าหรือความคิดใหม่กับข้อมูลดังกล่าวเลยแม้แต่น้อยก็เพราะว่าผู้พูดรู้สึกถึงปัญหาต่อคำพูดของฝ่ายตรงข้ามและเกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้น จึงกล่าวได้ว่าผู้พูดมีแนวโน้มที่จะใช้การยืดยาวคำในการแสดงถึง “ความรู้สึกไม่คาดคิด” มากกว่า เพื่อแสดง “ความสนใจ” หรือ “การเข้าใจและยอมรับ” ต่อคำพูดของอีกฝ่าย

2) สาเหตุที่ทำให้ผู้พูดเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” คือ เมื่อสิ่งที่คู่สนทนาพูดแตกต่างหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ผู้พูดคิด หรือเมื่อประเด็นของการสนทนาเปลี่ยนไปอย่างกะทันหันในระหว่างการสนทนา โดยทั่วไปแล้วเมื่อผู้พูดได้ยินในสิ่งแตกต่างจากที่ตนเองคิด ผู้พูดมักจะรู้สึกติดใจหรือรู้สึกถึงปัญหากับคำพูดนั้นๆ หรือเมื่อประเด็นของการสนทนาเปลี่ยนไปอย่างกะทันหันก็มักจะทำให้เกิดตัวหรือจับประเด็นไม่ได้โดยทันที จึงทำให้เกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ได้ง่าย

3) ระดับของ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” จะแตกต่างกันออกไปตามบริบท ในบางกรณีระดับ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ของผู้พูดอาจอยู่ในระดับสูงมากหรือในบางกรณีผู้พูดอาจไม่รู้สึกถึงความรู้สึกดังกล่าวเลยก็เป็นได้ ซึ่งหากระดับ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ยิ่งสูงมากเท่าใด ระดับ “การแสดงอารมณ์ของผู้พูด” ก็ยิ่งจะมากขึ้นเท่านั้น จาก

ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อระดับ “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ของผู้พูดมีระดับสูง รูปแบบการยืดยาวคำที่ผู้พูดยืดยาวคำพูดของฝ่ายตรงข้ามมักจะแสดงออกมาในรูปแบบภาษาของประโยคคำถามมากกว่ารูปแบบประโยคบอกเล่า เนื่องจากเมื่อผู้พูดเกิด “ความรู้สึกไม่คาดคิด” ขึ้น ผู้พูดมักจะแสดงความรู้สึกดังกล่าวออกมาพร้อมกับเป็นการส่งสัญญาณให้คู่สนทนายืนยันกับเรื่องนั้นๆอีกครั้งหนึ่ง

4) เจตนาของผู้พูดที่ใช้การยืดยาวคำคือ เพื่อแสดงถึง “ทัศนคติเชิงบวก”, “ทัศนคติที่เป็นกลาง” และ “ทัศนคติเชิงลบ” โดยทั่วไปแล้วผู้พูดไม่มีความจำเป็นในการพูดซ้ำหรือยืดยาวคำในบทสนทนาเลยแม้แต่น้อย แต่การที่ผู้พูดจงใจยืดยาวคำพูดของอีกฝ่ายทั้งที่ไม่จำเป็นนั้นสื่อให้เห็นว่าผู้พูดรู้สึกติดใจหรือรู้สึกถึงปัญหาต่อคำพูดของอีกฝ่ายและไม่สามารถรับคำพูดนั้นๆได้ในเวลาทันที เพราะเหตุนี้การที่ผู้พูดยืดยาวคำพูดของอีกฝ่ายแสดงให้เห็นว่าเจตนาของผู้พูดคือ การแสดงออกถึง “ทัศนคติด้านลบ” มากกว่าการยอมรับคำพูดของอีกฝ่ายหรือการแสดงออกถึง “ทัศนคติด้านบวก”

จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจว่า “การยืดยาวคำ” ไม่ได้เป็นสิ่งที่เพิ่มความเยินยอให้กับประโยคเสมอไปตามที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กล่าวไว้ แต่ “การยืดยาวคำ” เป็นวิธีการพูดที่ปรากฏขึ้นมาในบทสนทนาในชีวิตประจำวันของมนุษย์ค่อนข้างบ่อย โดยที่ตัวคนพูดเองก็อาจจะไม่รู้ตัวก็เป็นได้ ตามปกติแล้วหากผู้พูดไม่ได้รู้สึกติดใจหรือไม่รู้สึกถึงปัญหากับคำพูดคำใดของฝ่ายตรงข้ามก็ไม่จำเป็นที่จะต้องยืดยาวคำพูดเดิมซ้ำอีกรอบ ในทางกลับกัน ทั้งๆที่เป็นคำพูดเดิมและไม่มีอะไรแปลกใหม่ แต่ผู้พูดก็ยังคงยืดยาวคำพูดเดิมที่เคยกล่าวไว้ซ้ำอีกรอบนั้นแสดงให้เห็นว่าความจริงแล้วผู้พูดรู้สึกติดใจกับคำพูดนั้นๆและต้องการจะสื่อเจตนาบางอย่างให้อีกฝ่ายรับรู้ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีความรู้สึกว่าการวิเคราะห์เรื่อง “การยืดยาวคำ” เป็นงานวิจัยที่ยาก แต่ก็ท้าทายและมีความน่าสนใจมากเช่นเดียวกัน

5.2. ปัญหาที่พบและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เจาะจงและเน้นการวิเคราะห์ไปที่เรื่อง “หน้าที่ของการยืมคำ” เป็นส่วนใหญ่ โดยเน้นวิเคราะห์จากบริบทและลักษณะการพูดของผู้ยืมคำเพื่อให้สะดวกต่อการวิเคราะห์แนวคิดและหน้าที่ทั่วไปของการยืมคำ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยคาดว่าบทสนทนาในละครหรืออนิเมชันกับบทสนทนาในชีวิตจริงค่อนข้างมีความแตกต่างกันพอสมควร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์หาข้อที่เหมือนและแตกต่างกันต่อไปในงานวิจัยครั้งหน้า

อีกทั้งในระหว่างการเก็บตัวอย่างบทสนทนาในครั้งนี้นี้ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่าวิธียืมคำในบางกรณีนั้นผู้พูดได้ใช้รูปแบบภาษา 「～って」, 「～だと」 และอื่นๆอยู่ไม่น้อย ซึ่งรูปแบบภาษาเหล่านี้ถือเป็นรูปแบบภาษาหลักและเป็นปัจจัยสำคัญของประโยคอ้างอิง ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสมมุติฐานขึ้นมาว่ามีความเป็นไปได้ว่า “การยืมคำ” จะมีจุดที่เชื่อมโยงกับประโยคอ้างอิงและหากทำการศึกษาเรื่อง “การยืมคำ” จากมุมมองที่แตกต่างอย่าง “ประโยคอ้างอิง” อาจทำให้ได้แนวทางและผลสรุปที่น่าสนใจออกมาก็เป็นได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] Deborah Tannen (2007). Talking Voices. Cambridge University Press (Second Edition).
- [2] Eun-Ju, NOH (1995). A Pragmatic Approach to Echo Questions. UCL Working Papers in Linguistics 7, 107-140.
- [3] Wilson, D. & D. Sperber. (1992). On Verbal Irony. *Lingua*, 87, 53-76.
- [4] 梅木俊輔 (2011). 「エコー型聞き返しの発話機能と発話末イントネーションとの関係」 『日本語/日本語教育研究』 (2), pp.119-136.
- [5] 田中妙子 (1997). 「会話におけるくくりかえし」ーテレビ番組を資料としてー 『早稲田大学日本語研究教育センター紀要』 9号, pp.47-67, 早稲田大学.
- [6] 中田智子 (1992). 「会話の方策としてのくり返し」 『国立国語研究所報告 104研究報告集 13』, pp.267-302.
- [7] 堀口純子 (1997). 『日本語教育と会話分析』 くろしお出版.
- [8] 牧野成一 (1980). 『くりかえしの文法ー日・英語比較対照』 大修館書店.
- [9] 南不二男 (1985). 「質問文の構造」 『朝倉日本語新講座4文法と意味II』 朝倉書店.
- [10] スリーエーネットワーク (2013). 『みんなの日本語 初級II 第2版』 スリーエーネットワーク.

หน่วยงานผู้แต่ง: นักศึกษาระดับชั้นปริญญาเอก คณะภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยโอซาก้า

Affiliation: Ph.D. Student , Graduate School of Language and Culture, Osaka University

Corresponding email: sathidada0939@hotmail.com

การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเชื่อมความภาษาญี่ปุ่น ในตำราวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์

บทคัดย่อ

เนื่องด้วยภาษาญี่ปุ่นมีสำนวนเชื่อมความจำนวนมาก เพื่อศึกษาวิธีการแยกใช้สำนวนเชื่อมความให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องศึกษาความแตกต่างในการใช้งาน โดยเกณฑ์หนึ่งนอกเหนือจากเกณฑ์ทางความหมาย คือ วจนลีลา(文体) ด้วยเหตุนี้บทความวิจัยฉบับนี้ จึงศึกษาความแตกต่างในการใช้สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในบทเขียนที่มีวจนลีลาแตกต่างกัน โดยเลือกบทเขียนที่เป็นตำราด้านมนุษยศาสตร์กับด้านวิทยาศาสตร์มาเปรียบเทียบ และในเบื้องต้นได้ศึกษาเฉพาะสำนวนที่ปรากฏต้นย่อหน้าที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงย่อหน้าให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยอ้างอิงการศึกษาสำนวนที่ปรากฏในตำราสังคมศาสตร์ของ 石黒 (2016) ผลการวิเคราะห์สำนวนเชื่อมความ 654 ตัวอย่างพบว่าตำราด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่นำมาศึกษาพบสำนวนเทียบความ (เช่น 「一方」) และสำนวนตามความ 「こうして」 「このように」 ที่มีสัดส่วนการใช้งานสูง และพบการใช้สำนวนเชื่อมความพิเศษที่ไม่ค่อยปรากฏใช้ทั่วไป เช่น 「ついで」 ในตำราประวัติศาสตร์และ 「よって」 ในตำราคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ ยังพบตัวอย่างการใช้ 「すなわち」 「なお」 และคำกริยาวิเศษณ์เพื่อเชื่อมความที่มีการใช้งานต่างกันตามความแตกต่างของวจนลีลา

คำ

สำคัญ

สำนวนเชื่อมความ, วจนลีลา, ระดับย่อหน้า, ตำราด้านมนุษยศาสตร์, ตำราด้านวิทยาศาสตร์

A Comparative Study of Japanese Conjunctive Expressions on Humanities and Science Textbooks

Abstract

Due to the fact that there are several conjunctive expressions in Japanese, it is important to identify the difference of usage for more effective use. One helpful aspect is language style. Consequently, this paper will study the difference of conjunctive expressions used in different writing style works. As a model, I followed the reference of Ishiguro (2016), which studies conjunctive expressions in Social Science textbooks, and chose to compare Humanities textbooks and Science textbooks, focusing on the expressions which appear at the beginning of each paragraphs. After analyzing 654 expressions, I found that many uses of comparative expressions (e.g. ‘ippō’) and resultative expressions ‘kōshite’ ‘konoyōni’ in both types of textbooks, while uncommon expressions such as ‘tsuide’ and ‘yotte’ are found particularly in History and Mathematics textbooks, respectively. On the other hand, ‘sunawachi’, ‘nao’ and adverbial phrases are found to be used differently, which depends on language styles.

Key words

conjunctive expressions, language style, paragraph level, humanities textbooks, science textbooks

1. บทนำ

การศึกษาคำสันธานซึ่งทำหน้าที่เชื่อมประโยคในภาษาญี่ปุ่นมีอย่างต่อเนื่องเพราะ คำสันธานช่วยให้การสร้างสรรค์สารมีความเหมาะสม และเข้าใจง่ายขึ้น โดยผลงานการศึกษาคำสันธานชิ้นสำคัญได้แก่ 市川 (1978) 永野 (1986) และ 森田 (1993) เป็นต้น โดยมี การเรียกคำเหล่านี้ว่าเป็น「接続詞」หรือ「接続語」 อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาคำเชื่อมในยุคต่อมาได้ขยายไปถึงกลุ่มคำเช่น「それにもかかわらず」、「はなしかわって」จึงมีการขยายขอบเขตเรียกรวมกลุ่มคำเหล่านี้เพิ่มในการศึกษา และเรียกว่าเป็น“สำนวนเชื่อมความ”「接続表現」(佐久間 2002)¹

ในภาษาญี่ปุ่นมีสำนวนเชื่อมความจำนวนมาก สำนวนเชื่อมความบางสำนวนจะมีความหมาย วิธีการใช้ เฉพาะตัวจึงเลือกใช้ได้ง่าย ในขณะที่สำนวนเชื่อมความ ส่วนใหญ่มีความหมายไม่แตกต่างกัน เช่น สำนวนเชื่อม ความประเภทตามความ มี「それで」「したがって」「その結果」「ゆえに」「よって」 เป็นต้น ดังนั้น การเลือกใช้สำนวนเชื่อมความเหล่านี้ จึงต้องพิจารณา เกณฑ์อื่นประกอบด้วย เช่น เรื่องวัจนลีลา ซึ่งโดยปกติ สำนวนเชื่อมความที่ใช้ในภาษาพูดกับภาษาเขียนก็ไม่ เหมือนกัน (田中1986, 石黒2015a) แม้แต่ในเอกสาร ที่เป็นภาษาเขียนเหมือนกันก็มีความถี่ในการปรากฏ หน่วยเชื่อมโยงปริจเฉทแตกต่างกันไปตามวัจนลีลาของ บทเขียนนั้น ดังเช่น เอกสารประเภทจดหมายกับเอกสาร ทางธุรกิจ เนื่องด้วย การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของ สารในภาษาเขียนมีความชัดเจน สามารถวิเคราะห์ได้ง่าย กว่าสารในภาษาพูดที่อาจเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของสารที่ ตามมาที่อาจไม่ตรงกับเจตนาเดิมที่แสดงในสำนวนเชื่อม ความ จึงเหมาะแก่การเริ่มศึกษาสำนวนเชื่อมความของ

ผู้เรียนชาวต่างชาติ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเริ่มการศึกษา สำนวนเชื่อมความในครั้งนี้ที่ปรากฏในบทเขียนก่อน

2. ปรัชญาวิธีนุกรม

การศึกษาประเภทสำนวนเชื่อมความนั้นมีการแบ่ง เกณฑ์หลากหลาย แต่การแบ่งเกณฑ์ของ 市川 (1978) ได้รับความนิยมมาก ดังปรากฏในการแบ่งสำนวนเชื่อม ความที่คล้ายคลึงกันในเอกสารคำสอน หรือคู่มือสอบวัด ระดับภาษาญี่ปุ่น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขออ้างอิงเกณฑ์ดังกล่าว² มาใช้พิจารณาประเภทสำนวนเชื่อมความด้วย โดย市川 ได้แบ่งไว้ 7 ประเภท

1. สำนวนตามความ (順接型) เชื่อมความที่เป็น เหตุไปหาผล เช่น だから、それで、したがって
2. สำนวนแย้งความ (逆接型) เชื่อมความที่ตาม มาที่มีเนื้อหาขัดแย้งกัน เช่น しかし、でも、ところが
3. สำนวนเพิ่มความ (添加型) เชื่อมความที่เพิ่ม เติมจากข้อมูลเดิม เช่น そのうえ、そして、それから
4. สำนวนเทียบความ (対比型) แบ่งได้เป็นสอง กลุ่มย่อย คือ เชื่อมความที่เทียบให้เห็นความแตกต่าง เช่น それに対して、一方และเชื่อมความแบบให้เลือก เช่น あるいは、それとも
5. สำนวนซ้ำความ (同列型) เชื่อมความที่ตาม มาที่มีเนื้อหาคล้ายกัน แต่เป็นการกล่าวซ้ำเพื่ออธิบายให้ ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาจเป็นการกล่าวให้รวบรัดขึ้น เช่น つまり、すなわちหรือกล่าวยกตัวอย่างประกอบ เช่น たとえば
6. สำนวนเปลี่ยนความ (転換型) เชื่อมความที่มี เนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกันแต่อยู่ในปริจเฉทเดียวกัน เช่น ところで、さて、はなしかわって
7. สำนวนเสริมความ (補足型) แบ่งได้เป็นสอง

¹ ในภาษาไทยก็มีปรากฏการเรียกกลุ่มคำที่ทำหน้าที่เชื่อมความในระบบที่สูงกว่าประโยค เช่นกัน โดยเรียกว่า “หน่วยเชื่อมโยงปริจเฉท” (เทพี จรัสจรวงศ์เกียรติ 2000, สุธิภา สุวิชากรกุล 2017) http://www.meti.go.jp/policy/economy/jinzai/san_gaku_ps/2010globalhoukokusho.pdf

² ผู้อ้างอิงการแปลชื่อประเภทตามอักษะยูกู ชูริ (2016) ทั้งนี้ นอกจากเกณฑ์การแบ่งของ市川 (1978) แล้ว ยังมีเกณฑ์แบ่งของ永野 (1986)、佐久間 (2002)、石黒 (2016b) เป็นต้น

กลุ่มย่อย คือ เชื่อมความที่ไม่สลักสำคัญ อาจเป็นข้อมูลเพิ่มเติม หรือข้อยกเว้น เช่น なお、ただし และเชื่อมแบบให้ข้อมูลที่ป็นสาเหตุ เหตุผล เช่น なぜなら、というのは

นอกเหนือจากสำนวนเชื่อมความแล้ว การสร้างความกลมกลืนของสารในปริจเฉทสามารถใช้วิธีอื่น ๆ ได้ เช่น การซ้ำคำสำคัญในประโยค การเลือกคำที่มีความสัมพันธ์กันมาใช้ร่วมกัน การใช้คำบางชี้「こ・そ・あ」เพื่ออ้างอิงความเชื่อมโยงกับข้อความอื่น ใน 石黒 (2016a) ที่สำรวจคำสันธานที่ปรากฏในตำราด้านสังคมศาสตร์³ จำนวนทั้งสิ้น 28 เล่ม โดยสืบค้นคำสันธานในระดับเชื่อมประโยคและย่อหน้าปนกัน พบคำสันธานทั้งสิ้น 29,389 ตัวอย่างจากประโยคทั้งสิ้น 107,709 ประโยค คิดเป็นสัดส่วนการใช้คำสันธานเชื่อมประโยค 27.3% หรือประมาณ 1/4 ของการสร้าง ความกลมกลืนระหว่างประโยค สิ่งที่น่าสนใจคือ พบการใช้「しかし」มากที่สุด ในตำรา 5 คณะ คำอื่น ๆ ที่พบมาก 4 อันดับรองมา คือ「また」「たとえば」「したがって」และ「そして」เมื่อพิจารณาตามประเภทแล้ว จะได้ว่า สำนวนเชื่อมความที่ใช้มากที่สุดคือ สำนวนแย้งความ สำนวนเพิ่มความ สำนวนซ้ำความ และสำนวนตามความ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนเชื่อมความในหนังสือแสดง ความจำเป็นสำหรับสมัครงานซึ่งเป็นบทเขียนประเภท เอกสารทางธุรกิจของสุริยา สุวิธานรากุล (2017) และ สำนวนเชื่อมความในคัมภีร์ไบเบิลของ 石黒 (2015a) พบว่า สำนวนเชื่อมความที่ใช้มากที่สุดสอดคล้องกับ 石黒 (2016a) ยกเว้นสำนวนซ้ำความ จึงเห็นได้ว่า บทเขียนประเภทตำราจะปรากฏความถี่ในการใช้วัจนลีลาอธิบายความซ้ำให้เกิดความกระจ่าง ในที่นี้คือการยกตัวอย่างจำนวนมาก ในขณะที่เอกสารทางธุรกิจหรือบทเขียนประเภทเรื่องเล่าจะมีความจำเป็นต้องอธิบายความ

ซ้ำน้อยกว่า ในสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในบทเขียนประเภทตำราก็พบความแตกต่างจากบทเขียนประเภทอื่น เช่น ในตำราสังคมศาสตร์พบว่ามีการใช้「したがって」「このように」「そこで」เป็นสำนวนตามความมากที่สุด ต่างจากในคัมภีร์ไบเบิลซึ่งพบ「そこで」「こうして」และ「それゆえ」มากที่สุด (石黒2015a) และในเอกสารธุรกิจพบ「以上」「そのため」มากที่สุด นอกจากนี้ใน 石黒 (2016a) ยังพบความนิยมในการเลือกใช้สำนวนเชื่อมความที่มีความหมายเหมือนกันต่างไปตามสาขาวิชา เช่น การใช้「すなわち」มากกว่า「つまり」เฉพาะในตำราคณะนิติศาสตร์และคณะ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์ และสมมติฐานของการวิจัย

ในบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาความถี่การปรากฏสำนวนเชื่อมความประเภทต่าง ๆ ในเอกสารประเภทตำราด้านมนุษยศาสตร์ และตำราด้านวิทยาศาสตร์ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ต่างจากตำราด้านสังคมศาสตร์ที่มีการศึกษามาแล้วอย่างไร มีสำนวนเชื่อมความใด หรือสำนวนเชื่อมความประเภทใดที่ปรากฏมากเฉพาะในตำราทั้งสองด้านนี้ มีความแตกต่างในการเลือกใช้สำนวนเชื่อมความในสาขาย่อยแต่ละด้านหรือไม่

เนื่องจากสำนวนเชื่อมความแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ สำนวนเชื่อมความระดับเชื่อมระหว่างประโยค และ สำนวนเชื่อมความระดับเชื่อมระหว่างย่อหน้า (ต่อไปจะเรียกว่า “สำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้า”) ผู้วิจัยเห็นว่าสำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้ามีความสำคัญมากกว่า เพราะเป็นสำนวนที่แจ้งให้ผู้อ่านคาดเดาว่าสารในย่อหน้าถัดไปจะมีเนื้อความสัมพันธ์กับเนื้อความเดิมอย่างไร ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะสำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้านี้ก่อน

³ ตำราของคณะพาณิชยการศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ Hitotsubashi University

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานดังนี้

1. จำนวนที่พบในตำราทั้งสองด้านน่าจะพบ
จำนวนแย้งความ จำนวนเพิ่มความ จำนวนตามความ
และจำนวนซ้ำความมากกว่าประเภทอื่น ๆ เนื่องจากเป็น
บทเขียนประเภทตำราเหมือนที่ปรากฏใน 石黒 (2016a)

2. จำนวนเพิ่มความ จำนวนแย้งความน่าจะพบ
การใช้「また」「そして」「さらに」「しかし」
จำนวนมากไม่แตกต่างจากบทเขียนอื่น ๆ เนื่องจากเป็น
จำนวนที่ใช้ในบทเขียนทั่วไป แต่จำนวนตามความ
จำนวนซ้ำความอาจมีการใช้ค่าที่ต่างออกไปเนื่องจากพบ
ความแตกต่างในการเลือกใช้จำนวนกลุ่มนี้มากในผลการ
วิเคราะห์ของวรรณกรรมที่ผ่านมา

3. พบจำนวนที่โดยภาพรวมอาจมีการใช้น้อยเมื่อ
เทียบกับจำนวนอื่น ๆ แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะในระดับ
ย่อหน้าอาจมีการใช้มาก

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดังกล่าวมาตั้งข้อสังเกตเพื่อนำ
ไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอน การแยกใช้
จำนวนเชื่อมความภาษาญี่ปุ่นให้เหมาะสมกับงานเขียน

ประเภทต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเขียนภาษา
ญี่ปุ่นและการแปลระหว่างภาษาญี่ปุ่นกับภาษาไทยต่อไป

4. วิธีวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาจำนวนเชื่อม
ความเฉพาะที่ปรากฏในระดับย่อหน้า จึงไม่ใช้วิธีสืบค้น
แบบ石黒 (2016a) ผู้วิจัยศึกษาจำนวนที่ปรากฏในตำรา
4 เล่ม เป็นตำราเชิงมนุษยศาสตร์ 2 เล่ม ซึ่งเป็นตำราวิชา
ประวัติศาสตร์ทั้งสองเล่ม คือ 『もういちど読む山川
日本近代史』『もういちど読む山川世界現代史』
และเป็นตำราเชิงวิทยาศาสตร์ 2 เล่ม ซึ่งเป็นตำราวิชา
ชีววิทยา 『チャート式新生物 生物基礎・生物』 และ
วิชาคณิตศาสตร์ 『チャート式基礎と演習数学I+A』
อย่างละเล่ม โดยวิธีการเลือกตำราที่มาศึกษาในเบื้องต้น
นี้ จะเน้นตำราที่น่าจะมีการอธิบายความ เพื่อศึกษาการ
เชื่อมโยงความต่าง ๆ รายละเอียดตำราทั้งสี่เล่มปรากฏ
ตามที่ระบุในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและสัดส่วนจำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราที่จะวิเคราะห์

	จำนวนหน้า	จำนวนย่อหน้า	จำนวนจำนวน เชื่อมความ	อัตราส่วนการ ใช้จำนวนเชื่อม ความ
『もういちど読む山川日本近代史』	256	592	145	24.49
『もういちど読む山川世界現代史』	247	521	253	48.56
『チャート式新生物 生物基礎・生物』	544	1441	74	5.14
『チャート式基礎と演習数学I+A』	467	536	182	33.96
รวม	1,514	3,090	654	21.17

(คำนวณโดยผู้เขียน)

ตำราทั้ง 4 เล่ม เป็นตำราความรู้ระดับมัธยมปลาย มีเนื้อหาไม่ยากจนเกินไป บุคคลทั่วไปสามารถทำความเข้าใจความหมาย ซึ่งจะวิเคราะห์หน้าที่ของสำนวนเชื่อมความได้ง่ายขึ้น และตำราเหล่านี้น่าจะมีอิทธิพลต่อผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชาการต่อการเลือกใช้สำนวนในรายงาน งานเขียนระดับอุดมศึกษาต่อไป ตำราที่เลือกมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์ในครั้งนี้จะจบประโยคด้วยรูป 辞書形 มีลักษณะเป็นทางการแต่อาจใช้รูป 「です・ます」 บ้าง⁴ ในส่วนที่เป็นคอลัมน์เสริม

สำนวนเชื่อมความในที่นี้รวมคำกริยาวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่เรียบเรียงประโยค เช่น まず、一般に และกลุ่มคำประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น 事実 ทั้งนี้ในการนับจำนวนย่อหน้าจะไม่นับรวมย่อหน้าที่เป็นข้อ เช่น 1, 2, 3 หรือแสดงด้วยเครื่องหมาย จะถือรวมเป็น 1 ย่อหน้า แต่หากเป็นย่อหน้าที่เกิดขึ้นหลังเลขข้อและข้อหัวข้อจะนำมาวิเคราะห์ด้วย ย่อหน้าส่วนใหญ่จะเว้นช่องว่าง 1 ตัวอักษร มีเพียงบางย่อหน้าจะไม่เว้นช่องว่าง เนื่องจากมีภาพหรือตารางเบียด รวมจำนวนสำนวนเชื่อมความที่จะใช้วิเคราะห์ในครั้งนี้ 654 ตัวอย่าง คิดเป็น 21.17% ของจำนวนย่อหน้าทั้งหมด (3,090 ย่อหน้า)

ในการศึกษาครั้งนี้จะจำแนกสำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้าเป็นกลุ่มโดยใช้เกณฑ์ของ 市川 (1978)

ตารางที่ 2 สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราด้านมนุษยศาสตร์

『日本近代史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	一方	29	4.90
2	しかし	22	3.72
3	また	19	3.21
4	こうして	13	2.20
5	ついで／このように	7	1.18
6	そこで／さらに／ところが	5	0.84
7	なお／その後	4	0.68

ซึ่งแบ่งสำนวนเชื่อมความเป็น 7 กลุ่ม กรณีที่เป็นสำนวนเชื่อมความใหม่ ไม่ปรากฏในการจำแนกเดิม จะอ้างอิงการจำแนกสำนวนเชื่อมความของ佐久間 (2002) และ 石黒 (2016b) เพิ่มเติม หากไม่อยู่ในเกณฑ์จะระบุเป็น “สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ”

5. สำนวนเชื่อมความในตำราแต่ละด้าน

5.1 ตำราด้านมนุษยศาสตร์

ตำราด้านมนุษยศาสตร์ที่ได้นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้เป็นตำราประวัติศาสตร์มีการเรียงเนื้อหาตามยุคปี มีจำนวนหัวข้อไม่มาก ในแต่ละหัวข้อจะมีการอธิบายรายละเอียด ความเชื่อมโยงสารแบบเหตุไปหาผล เช่น มูลเหตุทางสังคมนำไปสู่สงคราม เป็นต้น เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่อง บางย่อหน้าจึงมีความยาวมากทำให้มีสำนวนเชื่อมความปรากฏในระดับประโยคอีกจำนวนมาก การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างย่อหน้า นอกจากจะแสดงด้วยสำนวนเชื่อมความ ก็แสดงด้วยการใช้คำบ่งชี้ซึ่งมักจะเป็น 「こ～」 เช่น 「これに驚いた政府は」「この間」 เป็นต้น โดยการใช้ 「こ～」 มักอ้างอิงถึงเนื้อความในย่อหน้าก่อน นอกจากนี้ยังใช้ความสัมพันธ์เชิงเวลาโดยขึ้นย่อหน้าด้วยปีแทน เช่น 「1870年代終わるかゝ」 เป็นต้น

『世界現在史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	一方	29	4.90
2	しかし	22	3.72
3	また	19	3.21
4	こうして	13	2.20
5	ついで／このように	7	1.18
6	そこで／さらに／ところが	5	0.84
7	なお／その後	4	0.68

⁴ ตำราภาษาญี่ปุ่นมีความหลากหลายในการใช้วงเล็บ ตำราบางเล่มอาจเขียนจบประโยคด้วยรูป 「です・ます」 เพื่อสร้างความรู้สึกถึงทางการกับผู้อ่าน

『日本近代史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
8	これに対して／そして／このようにして	3	0.51
9	ところで／特に／とはいえず／こう・そうした中で	2	0.34
10	ちなみに／例えば／すなわち／まず／その結果／そののち／その反面／そのほか	1	0.17

『日本近代史』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
8	もちろん／実は／もともと	4	0.77
9	例えば／ところが／さて／そのうち／そのうえ／同様に	3	0.58
10	その後／結局／しかも／そして／要するに／ともに・これとともに／このほか	2	0.38
11	では／これよりも／一般に／ただ／もともと／特に／これに比べて／これに加えて／というのは／そもそも／このうち／その際／ちなみに／事実	1	0.19

(คำนวณโดยผู้เขียน)

จากตารางที่ 2 ตำรา『日本近代史』ปรากฏสำนวนเชื่อมความ 145 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 24.49% ที่ใช้ในย่อหน้าทั้งหมด โดยปกติ เมื่อขึ้นหัวข้อเรื่องใหม่ไม่จำเป็นต้องใช้สำนวนเชื่อมความ ดังนั้น ถือว่าอยู่ในสัดส่วนการใช้ที่ใกล้เคียงกับผลการสำรวจของ 石黒 (2016a) เมื่อนำมาตรวจสอบแยกสำนวนเชื่อมความ พบว่ามีสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 26 คำ สำนวนเชื่อมความที่มีมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ 「一方」(29 ครั้ง/

4.90%) 「しかし」(22 ครั้ง/ 3.72%) 「また」(19 ครั้ง/ 3.21%) 「こうして」(13 ครั้ง/ 2.20%) และ 「ついで」 「このように」(คำละ 7 ครั้ง/ 1.18%) ตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจคือมีการใช้ 「一方」 ซึ่งเป็นสำนวนประเภทเทียบความใช้เปรียบเทียบมาก และในสำนวนประเภทตามความ ใช้คำว่า 「こうして」 「このように」 นอกจากนี้ยังมีการใช้สำนวนประเภทเพิ่มความ 「ついで」 มากเช่นกัน

ตารางที่ 3 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา『日本近代史』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、ついで、そのほか (เพิ่มความเชิงเวลา) その後、そののち	40 (35) (5)	6.75 (5.91) (0.84)
2	สำนวนเทียบความ 一方、これに対して、こうした中で、その反面、とはいえず	37	6.25
3	สำนวนตามความ こうして、このように、このようにして、その結果、そこで	29	4.90
4	สำนวนแย้งความ しかし、ところが	27	4.56
5	สำนวนเสริมความ ちなみに、なお	5	0.84
6	สำนวนซ้ำความ 例えば、すなわち、特に	4	0.68
7	สำนวนเปลี่ยนความ ところで	2	0.34
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ まず	1	0.17

(คำนวณโดยผู้เขียน)

และเมื่อนำสำนวนเชื่อมความทั้งหมดมาจัดตามเกณฑ์ประเภทดังตารางที่ 3 จะพบว่าสำนวนเทียบความ แม้ว่าจะมีมากเป็นอันดับที่สอง แต่ก็มียานวนตัวอย่างมากกว่าสำนวนอื่น ๆ ที่คาดว่าจะพบมากในวิจันลีลาประเภทตำรา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ในระดับย่อหน้าเท่านั้น ดังนั้น การเทียบข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จึงมักปรากฏเมื่อมีการเปลี่ยนย่อหน้าเพื่อเล่าข้อมูลอีกด้านหนึ่งเปรียบเทียบ

สำหรับตำรา 『世界現代史』 จากตารางที่ 2 ปรากฏสำนวนเชื่อมความ 253 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 48.56% ที่ใช้ในย่อหน้าทั้งหมด เมื่อเทียบกับตำรา 『日本近代史』 ถือว่าอยู่ในปริมาณที่สูงมาก กล่าวคือ ในย่อหน้าที่สองขึ้นไปของแต่ละหัวข้อ แทบจะใช้สำนวนเชื่อมความตลอด จากการสำรวจพบว่าตำราเล่มนี้มีสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 42 คำ สำนวนเชื่อมความที่มีมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ 「しかし」 (48 ครั้ง/9.21%) 「一方」 (45 ครั้ง/8.64%) 「また」 「こうして」 (คำ

ละ 22 ครั้ง/ 4.22%) และ 「このように」 (12 ครั้ง/ 2.30%) ตามลำดับ สิ่งที่ที่น่าสนใจคือมีการใช้ 「一方」 ซึ่งใช้เปรียบเทียบมากเป็นอันดับสอง และในสำนวนประเภทตามความ นิยมใช้คำว่า 「こうして」 「このように」 เช่นเดียวกับตำรา 『日本近代史』 นอกจากนี้ยังพบการใช้สำนวนเชื่อมความที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์ เช่น 「もちろん」 「もともと」 「一般に」 「そもそも」 ซึ่งแม้จะพบเพียง 1-2 ตัวอย่าง แต่ก็ถือเป็นตำราที่มีการใช้สำนวนเชื่อมความหลากหลาย

อนึ่ง ตำราด้านมนุษยศาสตร์ทั้งสองเล่มมีสำนวนซ้ำความปรากฏน้อยมากต่างจากที่ตั้งสมมติฐานไว้

และเมื่อนำสำนวนเชื่อมความทั้งหมดมาจัดตามเกณฑ์ประเภทดังตารางที่ 4 จะพบว่าสำนวนเทียบความ ปรากฏในตำแหน่งย่อหน้าเป็นจำนวนมาก สัดส่วนของสำนวนเชื่อมความประเภทอื่น ๆ ไม่แตกต่างไปจากตารางที่ 3 แต่พบการใช้สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ จำนวนมากที่ยังไม่สามารถระบุเข้าเกณฑ์ 7 ประเภทได้

ตารางที่ 4 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา 『世界現代史』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเทียบความ 一方、他方、これに対して、これに比べて、同様に	62	11.90
2	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、この他、つぎに、ついで、そして、そのうえ、しかも、これに加えて、ともに	60 (52)	11.52 (9.98)
	(เพิ่มความเชิงเวลา) その後、そのうち、そののち、その際、もともと	(8)	(1.54)
3	สำนวนแย้งความ しかし、だが、ところが	59	11.32
4	สำนวนตามความ こうして、このように、結局	36	6.90
5	สำนวนเสริมความ ただ、もともと、というのは、ちなみに	7	1.34
6	สำนวนซ้ำความ 例えば、要するに、特に	6	1.15
7	สำนวนเปลี่ยนความ さて、では、これよりも、そもそも	6	1.15
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ 一般に、もちろん、事実、実は、まず	17	3.26

(คำนวณโดยผู้เขียน)

5.2 ตำราด้านวิทยาศาสตร์

ตำราชีววิทยา『チャート式新生物 生物基礎・生物』มีลักษณะคล้ายตำราประวัติศาสตร์ที่มีการอธิบายรายละเอียด แต่จะมีการแยกหัวข้อย่อยอย่างละเอียด ในบางหัวข้อใช้รูปแบบการเขียนแบบเรียงเป็นข้อ (箇条書き) อีกทั้งยังมีการแบ่งเนื้อหาโดยขึ้นหัวข้อตัวอย่าง (例) และหมายเหตุ (注意) หัวข้อส่วนใหญ่มีย่อหน้าเดียว และมักเป็นหัวข้อที่มีเนื้อหาแยกจากหัวข้อก่อน ในตำราปรากฏสำนวนเชื่อมความ 74 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 5.14% ที่ใช้ในย่อหน้าทั้งหมด ซึ่งถือว่าน้อยมากและค่าบ่งชี้ในระดับย่อหน้าก็น้อยมากเช่นกันเมื่อนำมาตรวจสอบแยกสำนวนเชื่อมความ พบว่ามีสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 19 คำดังที่ปรากฏในตารางที่ 5 โดยสำนวนเชื่อมความที่มีมากที่สุด 5 อันดับแรกคือ「また」「例えば」(คำละ 13 ครั้ง/ 0.9%)「一方」(9 ครั้ง/0.62%) และ「このように」「さらに」(คำละ 6 ครั้ง/ 0.42%) ตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจคือมีการใช้สำนวนประเภทเพิ่มความ (また、さらに) และ

สำนวนประเภทซ้ำความแบบยกตัวอย่าง (例えば) จำนวนมาก แม้ว่าจะมีเครื่องหมาย例แสดงตัวอย่างอยู่แล้ว และพบการเปรียบเทียบโดยใช้「一方」มากเป็นอันดับสามและในสำนวนประเภทตามความนิยมใช้คำว่า「このように」

และเมื่อนำสำนวนเชื่อมความทั้งหมดมาจัดตามเกณฑ์ประเภทดังตารางที่ 6 จะพบว่าในตำราชีววิทยามีการใช้สำนวนเทียบความจำนวนมากแย้งกับสมมติฐาน ส่วนสำนวนซ้ำความในการยกตัวอย่างมีใช้จำนวนมากตรงกับสมมติฐาน

ส่วนตำราคณิตศาสตร์『チャート式基礎と演習数学I+A』มีการแบ่งจำนวนหัวข้อจำนวนมากเช่นเดียวกับตำราชีววิทยา แต่ละหัวข้อย่อยมีการแสดงการคำนวณค่าตัวเลขจำนวนมากคั่นกลาง ทำให้แต่ละย่อหน้ามีลักษณะขาดตอน เพราะถูกแทรกด้วยการแสดงสูตร หรือตัวอย่างการคำนวณ แต่ละย่อหน้ามีประโยคเรียงกันจำนวนน้อย เมื่อนับสำนวนเชื่อมความในระดับย่อหน้าพบว่ามีจำนวนน้อย การแสดงความสัมพันธ์

ตารางที่ 5 สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราด้านวิทยาศาสตร์

『チャート式新生物 生物基礎・生物』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	また/例えば	13	0.90
2	一方	9	0.62
3	このように/さらに	6	0.42
4	これに対して	5	0.35
5	しかし	4	0.28
6	まず/こうして	3	0.21
7	ところが/一般に	2	0.14
8	次に/または/なお/ただし/以上のことから/そしてさらに/その後/それにしても	1	0.07

『チャート式基礎と演習数学I+A』			
	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	また	28	5.22
2	一般に	26	4.85
3	例えば/なお	18	3.36
4	このように	17	3.17
5	すなわち	11	2.05
6	まず/よって	8	1.49
7	そして	7	1.31
8	次に	6	1.12
9	したがって/そこで	5	0.93
10	このとき	4	0.75
11	とすると/ところで/つまり/ところが/さらに	2	0.37
12	それにしても/一方/同様に/以上から/逆に/最後に/すると/簡単にいえば/では/さて/しかし	1	0.19

(คำนวณโดยผู้เขียน)

ระหว่างย่อหน้านอกเหนือจากสำนวนเชื่อมความ จะแสดงด้วยคำบ่งชี้ซึ่งมักจะเป็น「こ～」เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น「ここで」「この節では」และคำแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ เช่น「上の例題」「以下では」รวมไปถึงการแจกแจงเรียงข้อ⁵ ในตำราปรากฏสำนวนเชื่อมความ 182 ตัวอย่าง คิดเป็นสัดส่วน 33.96% ที่ใช้

ในย่อหน้าทั้งหมด ซึ่งถือว่าค่อนข้างมาก จากตารางที่ 5 พบสำนวนเชื่อมความทั้งสิ้น 29 คำโดยคำที่พบมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ「また」(28 ครั้ง/ 5.22%)「一般に」(26 ครั้ง/ 4.85%)「例えば」「なお」(คำละ 18 ครั้ง/ 3.36%) และ「このように」(17 ครั้ง/ 3.17%) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา『チャート式新生物 生物基礎・生物』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、つぎに、そしてさらに (เพิ่มความเชิงเวลา) その後	22 (21) (1)	1.53 (1.46) (0.07)
2	สำนวนเทียบความ 一方、これに対して、または	15	1.04
3	สำนวนซ้ำความ 例えば	13	0.90
4	สำนวนตามความ こうして、このように、以上のことから	10	0.69
5	สำนวนแย้งความ しかし、ところが	6	0.42
6	สำนวนเสริมความ ただし、なお	2	0.14
7	สำนวนเปลี่ยนความ それにしても	1	0.07
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ 一般に、まず	5	0.35

(คำนวณโดยผู้เขียน)

ตารางที่ 7 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำรา『チャート式基礎と演習数学I+A』

	สำนวนเชื่อมความ	จำนวน	%
1	สำนวนเพิ่มความ (เพิ่มความทั่วไป) また、さらに、つぎに、そして、最後に (เพิ่มความเชิงเวลา) このとき、すると	49 (44) (5)	9.14 (8.21) (0.93)
2	สำนวนตามความ このように、以上から、とすると、よって、したがって、そこで	38	7.09
3	สำนวนซ้ำความ 例えば、すなわち、つまり、簡単にいえば	32	5.97
4	สำนวนเสริมความ なお	18	3.35
5	สำนวนเปลี่ยนความ さて、ところで、では、それにしても	5	0.93
6	สำนวนแย้งความ しかし、ところが	3	0.56
7	สำนวนเทียบความ 一方、逆に、同様に	3	0.56
8	สำนวนเชื่อมความอื่น ๆ 一般に、まず	34	6.34

(คำนวณโดยผู้เขียน)

⁵ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าคำบ่งชี้และคำแสดงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่มักจะใช้ระบุว่าต่อจากนี้จะอธิบายอะไร มากกว่าการระบุว่าย่อนหน้านี้สัมพันธ์กับย่อหน้าที่ผ่านมาอย่างไร ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำบ่งชี้ที่ปรากฏในตำราคณิตศาสตร์มักใช้เป็นสำนวนเริ่มเรื่อง (提題表現) มากกว่าเป็นสำนวนเชื่อมความ (接続表現)

เมื่อนำมาตรวจสอบแยกสำนวนเชื่อมความดังที่ปรากฏในตารางที่ 7 พบการใช้สำนวนประเภทเพิ่มความ เป็นจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติเช่นเดียวกับตำรา แขนงอื่น ๆ จุดที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก คือการใช้「一般に」 ซึ่งเป็นคำกริยาวิเศษณ์ที่ยังไม่ได้จัดเข้าเกณฑ์ 7 ประเภทในตำแหน่งที่ควรใช้สรุปกฎจำนวนมาก การใช้「なお」 ซึ่งเป็นสำนวนเสริมความ ในที่นี้พบการใช้ที่ไม่ ได้มีการใช้ตามสำนวนเพิ่มความที่น่าจะอยู่ในลำดับก่อน หน้า และในสำนวนประเภทตามความ พบว่านิยมใช้คำ ว่า「このように」 สูงที่สุด สิ่งที่น่าสนใจในลำดับถัดไป คือมีการใช้「すなわち」 และ「よって」 ในปริมาณที่ สูงกว่าตำราประเภทอื่น ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสำนวน เชื่อมความที่มีความหมายตายตัวที่ใช้ในทางคณิตศาสตร์⁶ นอกจากนี้ ยังมีการใช้สำนวนเชื่อมความที่มีลักษณะ เฉพาะในการอธิบายการคำนวณคือ「よって」「ゆえ に」 และ「したがって」⁷

6. การศึกษาความแตกต่างของสำนวนเชื่อมความ

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าในระดับย่อหน้า สำนวน เพิ่มความ สำนวนตามความเป็นสำนวนที่ปรากฏมากใน ตำราทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 8 ซึ่งลักษณะดังกล่าว ก็ไม่แตกต่างจากบทเขียนประเภทอื่น ๆ

จุดที่แตกต่างคือ ในการสืบค้นตำราทั้งสองด้านใน ครั้งนี้พบสำนวนแย้งความน้อยมาก และสำนวนซ้ำความ นั้นพบมากในตำราด้านวิทยาศาสตร์ แต่พบน้อยในตำรา ด้านมนุษยศาสตร์ ซึ่งในครั้งนี้ศึกษาเพียงตำรา ประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเพราะตำรา

ประวัติศาสตร์มีเนื้อหาแบบเล่าความ ข้อเท็จจริงมากกว่า อธิบายความ จึงมีสำนวนซ้ำความ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็น 「たとえ」 น้อย จุดแตกต่างที่ไม่ตรงตามสมมติฐาน คือ สำนวนเทียบความซึ่งพบมากในการเล่าความ

สำหรับสำนวนเชื่อมความที่นิยมใช้บ่อยในแต่ละ ประเภท พบว่าสำนวนเพิ่มความที่พบมากที่สุดคือ 「また」 และ「さらに」 ตามลำดับ สำนวนเทียบ ความที่พบมากที่สุดคือ「一方」「これに対して」 ตามลำดับ⁸ สำนวนแย้งความที่พบมากที่สุดคือ「しか し」 สำนวนซ้ำความที่พบมากที่สุดคือ「例えば」 สำนวนเสริมความที่พบมากที่สุด คือ「なお」 จะเห็นได้ ว่าสำนวนทั้ง 4 กลุ่มนี้เป็นสำนวนหลักที่พบบ่อยในบท เขียนทั่วไปเช่นกัน อย่างไรก็ตาม พบความแตกต่างใน ความนิยมในสำนวนตามความ โดยพบว่าสำนวนตาม ความที่พบมากที่สุดคือ「このように」「こうして」 โดยในตำราด้านมนุษยศาสตร์จะปรากฏการใช้「こうし て」มากกว่าเล็กน้อย ส่วนในตำราด้านวิทยาศาสตร์จะ ปรากฏการใช้「このように」มากกว่า ต่างจากตำรา ด้านสังคมศาสตร์ที่มีการใช้「したがって」มากที่สุด ทั้งนี้ สำนวนเปลี่ยนความมีปรากฏใช้น้อยมากจึงมี สัดส่วนไม่ค่อยต่างกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสำนวนเทียบความมี ปรากฏในระดับย่อหน้ามากอย่างมีนัยสำคัญในตำรา ประวัติศาสตร์และชีววิทยาที่มีลักษณะร่วมคือการ อธิบายความ นอกเหนือจากสำนวนที่ปรากฏการใช้สูง แล้ว ยังพบสำนวนที่ปรากฏเฉพาะวรรณศิลป์ ได้แก่ การ ใช้สำนวน「ついで」ในตำราประวัติศาสตร์⁹「よって」

⁶ ในทางคณิตศาสตร์นั้น สำนวนเชื่อมความบางคำอาจมีความหมายเฉพาะ เช่น $A \cup B$ (A union B) หมายถึง เอทั้งหมด หรือ บีทั้งหมด หรือทั้งเอและบี ใช้คำใน ภาษาญี่ปุ่นว่า「 A または B 」 $A \cap B$ (A intersect B) หมายถึง ส่วนเอที่ทับกับบี ใช้คำในภาษาญี่ปุ่นว่า「 A か B 」วิธีการใช้「または」「か」ในที่นี้จะ แตกต่างจากการใช้ในภาษาทั่วไป

⁷ สำนวนเชื่อมความเหล่านี้ล้วนเป็นสำนวนประเภทตามความ ในการเชื่อมความในสารอื่น ๆ มักมีความหมายไม่แตกต่างกันแต่ในการคำนวณจะมีลำดับต่างกัน เมื่อเทียบกับการแสดงการคำนวณในตำราคณิตศาสตร์ภาษาไทย พบว่า「よって」ใช้กับการแปลงค่าในเบื้องต้น เทียบได้กับ“จะได้(ว่า)”「ゆえに」ใช้ในการ แสดงผลลัพธ์คำนวณในเบื้องต้น เทียบได้กับ“ดังนั้น” และ「したがって」ใช้แสดงผลลัพธ์สุดท้าย หรือการสรุปผลคำตอบ เทียบได้กับ“เพราะฉะนั้น” หรือเครื่องหมาย $\therefore$ ตามตัวอย่าง (1)

(1) $\triangle ABC$ において、辺 AB 、 AC の垂直二等分線の交点を O とすると $OA=OB$ 、 $OA=OC$

よって $OB=OC$

ゆえに、点 O は辺 BC の垂直二等分線上にもある。

したがって、 $\triangle ABC$ の 3 辺の垂直二等分線は 1 点 O で交わる。(『数学I+A』, p.355)

⁸ สาเหตุที่พบ「そして」น้อยกว่า「さらに」 ซึ่งตรงข้ามกับผลการสำรวจของ 石黒 (2016a) น่าจะเป็นเพราะ「そして」นิยมใช้ในระดับประโยคมากกว่าชั้น ย่อหน้าใหม่ ในงานวิจัยครั้งนี้จึงพบเพียง 12 ตัวอย่างจากตำราทั้ง 4 เล่ม

⁹ โดยปกติการใช้「ついで」แม้ว่าจะไม่ใช่สำนวนเพิ่มความเชิงเวลาโดยเฉพาะ แต่ไว้ในตำราประวัติศาสตร์จะใช้แสดงลำดับเวลาลักษณะคล้ายคำในภาษาไทย ว่า“ต่อมา”

ตารางที่ 8 สัดส่วนประเภทสำนวนเชื่อมความประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทเขียนประเภทตำรา 4 ลำดับแรก

	ตำราสังคมศาสตร์ (石黒 2016a)	ตำราประวัติศาสตร์ 『日本近代史』	ตำราประวัติศาสตร์ 『世界現代史』	ตำราชีววิทยา 『新生物』	ตำราคณิตศาสตร์ 『数学I+A』
1	เพิ่มความ (6,442 ครั้ง)	เพิ่มความ (6.75%)	เทียบความ (11.90%)	เพิ่มความ (1.53%)	เพิ่มความ (9.14%)
2	แย้งความ (5,083 ครั้ง)	เทียบความ (6.25%)	เพิ่มความ (11.52%)	เทียบความ (1.04%)	ตามความ (7.09%)
3	ซ้ำความ (4,098 ครั้ง)	ตามความ (4.90%)	แย้งความ (11.32%)	ซ้ำความ (0.90%)	ซ้ำความ (5.97%)
4	ตามความ (4,006 ครั้ง)	แย้งความ (4.56%)	ตามความ (6.90%)	ตามความ (0.69%)	เสริมความ (3.35%)

「ゆえに」ในตำราคณิตศาสตร์ และพบสำนวนที่ปรากฏในตำราทั้งสองด้านแต่มิวิธีใช้ที่แตกต่างกัน เช่น 「すなわち」ในตำราคณิตศาสตร์ใช้สรุปความสัมพันธ์หรือสูตรคณิตศาสตร์ที่ได้จากการคำนวณโจทย์จึงมักปรากฏท้ายสุด ในบางย่อหน้าก็ปรากฏการใช้เป็นการเชื่อมประโยคสรุป ส่วนการใช้「すなわち」ในตำราประวัติศาสตร์พบว่า「すなわち」ในตำราประวัติศาสตร์ใช้ขยายประเด็น และพบสำนวนเชื่อมความที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ พบการใช้คำว่า「一般に」จำนวนมากโดยเฉพาะในตำราคณิตศาสตร์ โดยมีทั้งที่ใช้ตั้งเงื่อนไขหรือประเด็นคล้ายการใช้「まず」และที่ใช้เป็นสำนวนซ้ำความ¹⁰

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเชื่อมความในระดับย่อหน้าที่ปรากฏในตำราวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในครั้งนี้ เราจะเห็นแนวโน้มความเหมือนและความต่างจากสำนวนเชื่อมความที่นิยมศึกษาในการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น และงานเขียนประเภทอื่น ๆ ทำให้เห็นประเด็นในการศึกษาภาษาญี่ปุ่นในปัจจุบันเพิ่มเติมดังนี้

1. ในการอธิบายความเช่นที่ปรากฏในบทเขียน

ประเภทตำรา นอกเหนือจากสำนวนเพิ่มความ สำนวนตามความ สำนวนแย้งความ สำนวนซ้ำความแล้ว การใช้「一方」「これに対して」ขึ้นย่อหน้าแสดงการเทียบความก็มีการใช้เช่นกัน

2. การฝึกฝนการใช้สำนวนตามความในบทเขียนภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันที่มักสอนให้ใช้「そこで」「そのため」「したがって」นั้น อาจนิยมใช้ในบทเขียนบางวิชาเช่นวิทย์หรือคณิตศาสตร์ หรือนิยมใช้ในระดับประโยค เมื่อใช้ขึ้นย่อหน้าใหม่ที่แสดงผลสืบเนื่องจากย่อหน้าก่อนในบทเขียนเชิงวิชาการ ควรมีการสอนให้ใช้「このように」

「こうして」ซึ่งพบความถี่ในการใช้มาก¹¹ ทั้งนี้ นอกเหนือจากสำนวนตามความ การแนะนำให้รู้จักความสัมพันธ์ของสำนวนเชื่อมความบางสำนวนที่ปรากฏบ่อยในวิชาวิทยาศาสตร์บางประเภท เช่น「すなわち」¹²「よって」¹³「ゆえに」และ「なお」ที่ใช้มากเฉพาะในตำราคณิตศาสตร์ หรือ「ついで」ในงานเขียนประวัติศาสตร์ที่ใช้เป็นสำนวนเพิ่มความแบบอ้างอิงลำดับเวลาแตกต่างจาก「つぎに」ที่ผู้เรียนมีความคุ้นเคยอยู่แล้ว จะทำให้ผู้เรียนตระหนักและแยกใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹⁰ 「一般に」ใช้อธิบายย่อหน้าก่อนซ้ำอีกครั้งโดยเปลี่ยนมุมมอง ในตำราคณิตศาสตร์จะใช้สรุปเป็นกฎ อย่างไรก็ตาม ยังไม่อาจสรุปได้ว่า「一般に」เป็นสำนวนซ้ำความทั้งหมด ดังนั้น ผู้วิจัยจะรวบรวมตัวอย่างการใช้เพิ่มเติมต่อไป

¹¹ เกี่ยวกับประเด็นนี้ 石黒・筒井 (2009 : 115) ตั้งข้อสังเกตไว้เช่นเดียวกัน โดยระบุว่า ย่อหน้าที่สรุปผล ควรใช้สำนวนเชื่อมความ「このように」จะเหมาะสมกว่า「このため」ที่ใช้ในประโยคตัวอย่าง เนื่องจากเป็นคำที่ใช้สรุปความได้ดีกว่าสำนวนเชื่อมความที่แสดงผลธรรมดา โดยยกตัวอย่างคำที่ใช้สรุปความได้ดีกว่าอื่น ๆ ด้วยได้แก่「こうして」「かくして」「よって」「以上」「結局」

¹² พบว่ามี「すなわち」ใช้มากในตำราด้านคณิตศาสตร์เช่นกัน (石黒2016a) ซึ่งในตำราคณิตศาสตร์นิยมใช้ตีความสมการหรือโจทย์

¹³ วิธีการใช้ขัดแย้งกับข้อมูลที่ 石黒・筒井 (2009, p.115) ระบุไว้ว่า「よって」ใช้สรุปความได้ดี แต่ในตำราคณิตศาสตร์พบว่า「よって」ใช้แสดงผลการตีความเชิงตรรกศาสตร์เป็นหลัก ในภาษาไทยเทียบได้กับคำว่า“จะได้ว่า”

7. unสรุป

ในการศึกษาความแตกต่างของสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในตำราด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาสำนวนเชื่อมความที่ปรากฏในระดับย่อหน้า เพื่อเชื่อมโยงย่อหน้าให้มีความกลมกลืนกันทั้งสิ้น 654 คำ และพบว่า การใช้สำนวนเชื่อมความที่คล้ายคลึงกันในตำราทั้งสายมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คือการใช้สำนวนเทียบความ 「一方」 「これに対して」 และสำนวนตามความ 「このように」 「こうして」 จำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ามีวจนลีลาแบบงานเขียนตำราเชิงอธิบายความเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ผลที่ได้แตกต่างจากผลของ石黒 (2016a) ที่สำรวจตำราสังคมศาสตร์ ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเพราะวจนลีลาที่ต่างกัน หรือมองว่าเป็นเพราะสำนวนเทียบความและสำนวนตามความดังกล่าวปรากฏในระดับย่อหน้าเป็นหลัก ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาปริมาณการใช้สำนวนเชื่อมความในระดับประโยค เพื่อศึกษาหาเหตุผลที่แตกต่างนี้ต่อไป นอกจากนี้ ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบการใช้สำนวนเชื่อมความที่ปรากฏเฉพาะวจนลีลา เช่น 「よって」 ในตำราคณิตศาสตร์

และ 「ついで」 ในตำราประวัติศาสตร์ และการใช้สำนวนเชื่อมความที่ต่างกันตามวจนลีลา เช่น การใช้ 「すなわち」

ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าตำราแต่ละประเภทอาจให้ความสำคัญในการเชื่อมความแตกต่างกัน เช่น ในตำราชีววิทยามีการใช้สำนวนเชื่อมความน้อยครั้ง ไม่จำเป็นต้องใส่สำนวนเชื่อมความเพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสารบ่อเท่าตำราด้านมนุษยศาสตร์ และอีกประเด็นหนึ่งคือ พบว่ายังมีสำนวนเชื่อมความประเภทคำกริยาวิเศษณ์ เช่น 「一般に」 ที่ควรมีการวิเคราะห์วิธีการใช้เพิ่มเติมต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์สำนวนเชื่อมความระดับย่อหน้าจากตำราเพียง 4 เล่มเท่านั้น ดังนั้นการเพิ่มจำนวนและชนิดตำราทั้งด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นให้มีความหลากหลาย เช่น ตำราวิชาดนตรี วิชาเคมี เป็นต้น ก็จะช่วยให้อธิบายความแตกต่างในการใช้สำนวนเชื่อมความตามวจนลีลาในตำราทั้งสองด้านได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอนำไปวิเคราะห์ต่อยอดในงานครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] เทพี จรัสรุ่งเกียรติ. (2000). หน่วยเชื่อมโยงปริศนาภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [2] สุธีภา สุวิชานรากุล. (2017). ปริศนาภาษาญี่ปุ่นในหนังสือแสดงความจำนงสำหรับการสมัครงานของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาต่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [3] อัญญาฤทธิ์ ชูศรี. (2016). แปรประเด็น ภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น (ฉบับทดลองใช้). คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [4] 石黒圭 (2015a). 「書き言葉・話し言葉と『硬さ／軟らかさ』一文脈依存性をめぐって」 『日本語学』 34-1, pp. 14-24.
- [5] 石黒圭 (2015b). 「聖書の中の接続詞—口語訳聖書と新共同訳聖書の比較から—」 『New聖書翻訳』 2、日本聖書協会、pp.58-73.
- [6] 石黒圭 (2016a). 「社会科学専門文献の接続詞の分野別文体特性—分野ごとの論法と接続詞の選択傾向との関係—」 庵功雄他編『日本語文法研究のフロンティア』くろしお出版、pp.161-182.
- [7] 石黒圭 (2016b). 『「接続詞」の技術』実務教育出版.
- [8] 石黒圭・筒井千絵 (2009). 『留学生のためのここが大切文章表現のルール』スリーエーネットワーク.
- [9] 石黒圭他 (2009). 「接続表現のジャンル別出現頻度について」 『一橋大学留学生センター紀要』 12、一橋大学、pp.73-85.
- [10] 市川孝 (1978). 『国語教育のための文章論概説』教育出版.
- [11] 佐久間まゆみ (2002). 「接続詞・指示詞と文連鎖」 野田尚史他『日本語の文法4 複文と談話』岩波書店.
- [12] 田中章夫 (1984). 「接続詞の諸問題—その成立と機能—」 『研究資料日本文法4』明治書院.
- [13] 永野賢 (1986). 『文章論総説—文法論的考察—』朝倉書店.
- [14] 森田良行 (1979). 『接続詞の使い方』 Fakultas Sastra Universitas Padjadjaran

เอกสารข้อมูลวิจัย

木谷勤 (2015) 『もういちど読む山川世界現代史』 山川出版社 ; 鈴木孝仁・本川達雄・鷺谷いづみ(2013) 『新生物 生物基礎・生物』 数研出版 ; チャート研究所編著 (2016) 『改訂版 チャート式基礎と演習数学I+A』 数研出版 ; 鳥海靖 (2013) 『もういちど読む山川日本近代史』 山川出版社

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นผลการทำวิจัยส่วนหนึ่งในโครงการวิจัย 「タイ人学習者のための日本語における談話標識の研究—接続表現を中心に—」 ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ the Japan Foundation ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย Japanese Studies Fellowship ประจำปีงบประมาณ 2017 ในการทำโครงการวิจัยดังกล่าวมา ณ ที่นี้ และขอขอบคุณศาสตราจารย์กิตติคุณ 佐久間まゆみ (早稲田大学) ผู้ให้คำปรึกษาตลอดการทำวิจัย

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding email: asadayuth@gmail.com

การศึกษารูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้: กรณีศึกษาการสนทนาภาษาญี่ปุ่น ในอาเซียนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ 2) เพื่อเสนอแนวทางจัดกิจกรรม ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ที่แนะนำการสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ให้แก่โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม จังหวัดพิษณุโลก ระเบียบวิธีวิจัยเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้น ม.1-3 โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม จำนวน 26 คน ดำเนินการพัฒนาชุดกิจกรรม ก่อนเปิดภาคเรียนที่ 2/2560 และจัดกิจกรรม 10 แผนย่อย ระหว่างภาคเรียนที่ 2/2560 ใช้เวลารวม 20 ชั่วโมง ผลของการศึกษา มีดังนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรม เป็นแบบที่จัดให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ โดยยึดแนวการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสาร และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งมีความเหมาะสมดี นักเรียนมีเจตคติดีต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับญี่ปุ่นกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับอาเซียนในระดับดี และนักเรียนร้อยละ 42.31 ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอ่าน เขียน คำศัพท์ และไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่น และได้มีการเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมโดยให้โรงเรียนจัดกิจกรรมนี้ให้นักเรียนในรุ่นต่อไป และพัฒนานเป็นวิชาเลือกภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น ซึ่งนักเรียนที่ผ่านกิจกรรมนี้แล้วสามารถที่จะเรียนต่อตามความสนใจได้อีกด้วย

คำ

สำคัญ

กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้, การสนทนาภาษาญี่ปุ่น, ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

A Study of The Model and an approach for Teach-Less Learn-More Activities: The Case Study of Japanese Conversation in Asian Study of Lower-Secondary Students at Sapprawanwittayakom School

Abstract

This research aimed to 1) create a model and the methods for Teach-Less Learn-More Activities of Japanese language conversation as integrated in ASEAN Study for Lower-Secondary students (M.1-3), and 2) to propose the guideline for Japanese language introduction in Teach-Less Learn-More Activities to Sappraiwanwittayakom School at Phitsanulok Province. The research method was a participatory action research, comprising 26 lower-secondary students at Sappraiwanwittayakom School. The lesson plan was designed prior to the second semester of Academic Year 2017. The activities were conducted 10 sessions during the second semester of Academic Year 2017. The findings revealed that the learning model was optional, responsive to the interests of lower-secondary students, and the methods were based on communicative approach and cooperative learning which were highly appropriate. The students turned up with good attitudes towards Japanese language and have basic knowledge about economic relation-ship between Japan and ASEAN. Furthermore, 42.31 per cent of them would like to learn how to read, write, speak, and use proper Japanese grammar. The school is therefore advised to conduct these activities again in the following year, and to open a class for those who wish to further their Japanese language study.

Key words

Teach-Less Learn-More Activities, Japanese language conversation, Lower-secondary school students

1. หลักการและเหตุผล

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปรับลดเวลาเรียนเพื่อลดระยะเวลาเรียนภาควิชาการลง โดยไม่กระทบเนื้อหาหลักที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ ให้ครูปรับการเรียนการสอน จัดกิจกรรมโดยเพิ่มเวลาและโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ให้โรงเรียนเลิกเรียนเวลา 14.30 น. หลังจากนั้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ นอกห้องเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ทุกด้านในรูปแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยให้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ให้มากขึ้น ในบรรยากาศที่อบอุ่น อิสระ ปลอดภัย ครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาชี้แนะ ใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลาย ประเมินตามสภาพจริง วิเคราะห์ คุณภาพและพัฒนาการของนักเรียน มากกว่า ประเมินจากการสอบเพียงอย่างเดียว (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. ม.ป.ป. น.1-3, 18)

โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาเล็กที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา 39 ตั้งอยู่ที่ตำบลแก้งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีครูเพียง 14 คน มีนักเรียนมัธยมต้นและตอนปลาย เมื่อปีการศึกษา 2560 รวม 172 คน ซึ่งประมาณร้อยละ 40 เป็นเด็กยากจนและอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จากอำเภอกันทรวิชัย สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองนักเรียนจึงเป็นสภาวะความยากลำบาก แต่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ก็ได้พยายามขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย มากกว่า 25 องค์กร และนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนด้วย ส่งผลให้ได้รับการแต่งตั้งจากมูลนิธิยุวสถิรคุณ เป็น “โรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และมีผู้มาเยี่ยมชมผลงานของนักเรียนอยู่ตลอดเวลาเป็นโรงเรียนที่มีครูจำกัดแต่จะต้องเตรียมให้เด็กศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาด้วย จึงเหมาะกับการนำกิจกรรมลดเวลาเรียน

เพิ่มเวลารู้ มาใช้

คณะผู้วิจัย ในฐานะผู้บริหารชมรมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมีนโยบายสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นให้กับนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็นภารกิจในบทบาทของมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้เข้าเป็นภาคีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม เมื่อปีการศึกษา 2560 และเห็นว่าควรนำรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เข้ามาใช้ในโรงเรียนแห่งนี้ โดยจัดให้ครูอาสาชาวญี่ปุ่น และนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นเข้าไปทำหน้าที่จัดกิจกรรมซึ่งสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว และจะต้องมีเนื้อหาที่สัมพันธ์กับญี่ปุ่นศึกษา เช่น กิจกรรมอาเซียนศึกษา ดังนั้นในช่วงภาคเรียนที่ 2/2560 ซึ่งสถานการณ์เอื้ออำนวย จึงได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนา รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา ชั้นที่โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ

2. เพื่อเสนอแนวทางจัดกิจกรรม ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้แก่โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม จังหวัดพิษณุโลก

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด Teach Less, Learn More

เวชฤทธิ์ อังกะภักทขจร (2555) กล่าวว่า แนวคิด Teach Less, Learn More ซึ่งเรียกย่อว่า TLLM เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์

ภายใต้วิสัยทัศน์การพัฒนากระบวนการศึกษาให้โรงเรียนเน้นการสอนวิธีคิด เพื่อให้ประเทศเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Thinking Schools, Learning Nation - TSLN) การจัดการศึกษาตามแนวคิดนี้ มุ่งเน้นประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนที่ดีขึ้น และเป็นการเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตของผู้เรียน ซึ่งเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาในเชิงปริมาณไปสู่การจัดการศึกษาเชิงคุณภาพ เพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดของตนเอง ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้แนวการสอนหรือวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จทางการเรียนรู้ ลดการจัดการศึกษาในเชิงปริมาณ คือ ลดบทบาทของครู จากผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ลดการเรียนรู้โดยการท่องจำ ลดการสอบและการหาคำตอบ

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สนับสนุนแนวคิด Teach Less, Learn More คือ ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญกับตัวผู้เรียน ทิศนา ขัมมณี (2554) กล่าวว่า ประเด็นสำคัญประการแรกของทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวคิด Constructivism คือ ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม โดยใช้กระบวนการทางปัญญา (cognitive apparatus) ของตน ประเด็นสำคัญประการที่สองของทฤษฎี คือ โครงสร้างทางปัญญา เป็นผลของความพยายามทางความคิด ผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาด้วยตนเอง ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น

นโยบายและแนวทางในการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเตรียมผู้เรียนเข้าสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำนักงานคณะ

กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการตามนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” มาตั้งแต่ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 และได้ให้คำนิยามว่า “ลดเวลาเรียน” หมายถึง ลดเวลาสอนของครู เป็นการลดสัดส่วนเวลาเรียนในห้องเรียนและเวลาของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนเป็นผู้บรรยาย อธิบายความรู้ ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้ มาเพิ่มบทบาททำให้ครูเป็นผู้ที่คอยอำนวยความสะดวก ส่งเสริมการเรียนรู้ ตั้งคำถามที่ท้าทายความสามารถ และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น และ “เพิ่มเวลารู้” หมายถึง เพิ่มเวลาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการเพิ่มเวลาและโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง มีประสบการณ์ตรง คิดวิเคราะห์ ทำงานเป็นทีม และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุขจากกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลาย รูปแบบของกิจกรรม ตามคู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน ตามนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ได้แก่ กิจกรรมที่กำหนดให้เรียน และ กิจกรรมที่เลือกเรียน (คู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน ตามนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” หน้า 9-11)

อาเซียนศึกษาในประเทศไทย

สำนักเลขาธิการอาเซียน สำนักงานเลขาธิการซีมีโอ ASEAN – US Technical Assistance (USAID) และกระทรวงศึกษาธิการของประเทศสมาชิก ได้ร่วมกันจัดทำเอกสารต้นฉบับหลักสูตรแกนกลางอาเซียน เพื่อให้สถานศึกษา และครู ใช้เป็นแนวทางสำหรับการให้ความรู้/สอนเรื่องอาเซียนในมุมมองของการเป็นภูมิภาคเดียวกัน เอกสารฉบับนี้ได้มีการเปิดตัวระหว่างการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 7 เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ที่สาธารณรัฐอินโดนีเซีย เพื่อให้ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนนำต้นฉบับหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ ตามวิธีการเรียนการสอน ความต้องการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมของแต่ละประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เสริมสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความเป็นอัตลักษณ์อาเซียน

สร้างสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ซึ่งรวมเป็นหนึ่งในเดียว สร้างรากฐานที่แข็งแกร่ง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี การเป็นมิตรประเทศที่ดี และมีความรับผิดชอบร่วมกัน มากยิ่งขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาคนุชยและสังคม เคารพ ในหลักพื้นฐานของเสรีภาพ ความเท่าเทียมทางเพศ ส่ง เสริมและปกป้องด้านสิทธิมนุษยชน และการเสริมสร้าง ความยุติธรรมทางสังคม ส่งเสริมความตระหนักในความ แตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และมุ่งเน้นค่านิยม ร่วมกันและ มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ และส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ได้กำหนด สารสำคัญของการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลาง อาเซียน 5 ประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายที่ระบุไว้ ในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และรองรับ Roadmap for an ASEAN Community มีแนวทางการเรียนรู้ เรียกว่า Pathways 4 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 ประชาชน (People) เรียนรู้เรื่องที่ เกี่ยวกับบุคคล กลุ่มชาติพันธุ์ มรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น แนวทางที่ 2 สถานที่ (Place) เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยว กับลักษณะทางกายภาพ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ระบบ นิเวศ เป็นต้น แนวทางที่ 3 วัตถุ (Materials) เรียนรู้ เรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่เป็รูปรธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์ งาน ศิลปะ เป็นต้น และ แนวทางที่ 4 แนวคิด (Ideas) ศึกษา เกี่ยวกับประเด็นของศาสนา ความเชื่อ ปรัชญา ค่านิยม เป็นต้น (USAID, 2012. และ ฉันทนา จันทรบรรจง, 2556)

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับอาเซียน

ประเทศญี่ปุ่นเริ่มความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มอาเซียนเมื่อปี พ.ศ. 2516 และยกระดับ ความสัมพันธ์ ขึ้นเป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียนอย่าง เป็นทางการในปี พ.ศ. 2520 หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2546 ได้จัดประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ (ASEAN-Japan Commemorative Summit) ที่กรุงโตเกียว และได้รับรองแผนปฏิบัติการอาเซียน-ญี่ปุ่น เพื่อกำหนด

ทิศทางการร่วมมือระหว่างสองฝ่ายในอนาคต ต่อมา เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ในการ ประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 14 ที่เมืองบาห์ลี และได้รับรองแผนปฏิบัติการอาเซียน-ญี่ปุ่น ระยะ 5 ปี (ระหว่างปี พ.ศ. 2554-2558) นอกจากนี้ ในความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้จัดโครงการแลกเปลี่ยน สำหรับนักศึกษาและเยาวชน (Japan-East Asia Network of Exchange for Students and Youths – JENESYS) ระหว่างเดือนสิงหาคม 2550 ถึง - กรกฎาคม 2555 โดยเชิญเยาวชนจากประเทศสมาชิก อาเซียน อินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ไปเยือนญี่ปุ่น และเยาวชนญี่ปุ่น มาเยือนอาเซียนและ 3 ประเทศ เป็นต้น

สิ่งท้าทายในการสอนสนทนาภาษาญี่ปุ่นให้กับ นักเรียนในประเทศไทย

ภาษาเป็นกิจกรรมสำคัญซึ่งเป็นหัวใจของการ แสดงออกทางวัฒนธรรม และเป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้น สำหรับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกัน การเรียนรู้ภาษาของวัฒนธรรมอื่น เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมนั้นอย่างแท้จริง การสอนภาษา ญี่ปุ่นเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เป็นงานที่ ทำท้าทายอย่างยิ่งสำหรับนักภาษา-ศาสตร์และครูสอน ภาษา จึงได้มีการนำทฤษฎีความสามารถด้าน กระบวนการ (Processability Theory – PT) ของ Peinemann (1998) มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียน รู้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาที่สอง เนื่องจากทฤษฎีนี้ เป็น ทฤษฎีทางจิตวิทยาภาษาที่สำคัญ ในการรับรู้ภาษาที่สอง มีสมมติฐานว่า “การสอนจะส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ภาษา ได้ถ้าภาษาที่เป็นสากล (interlanguage หรือ IL) อยู่ ใกล้กับจุดที่สอนโครงสร้างให้ผู้รับรู้ได้ในบริบทที่เป็น ธรรมชาติ” ทฤษฎีดังกล่าวนี้ พยายามจะทำให้ผู้เรียน เข้าใจวิธีการปรับโครงสร้างใหม่ (restructure) ของ ระบบความรู้ระหว่างภาษาต่างๆ ในการเรียนภาษาที่สอง ของเขา ซึ่งการปรับโครงสร้างใหม่ จะต้องทำตามลำดับ

ของพัฒนาการ และต่อเนื่องกัน มีการขยายกรอบของ PT โดย Bresnan (2001) ชื่อ Lexical Map-ping Theory เพิ่มองค์ประกอบส่วนที่ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือทำการปฏิบัติเข้าไปในโมดูลที่จูงใจให้เรียนรู้ผ่านโครงสร้างทางไวยากรณ์ และมีการนำทฤษฎี PT ไปใช้ในการสอนภาษาแม่ และในการสอนภาษาเดียวหรือสองภาษาด้วย (Kawaguchi. Ibid.)

นักเรียนไทยส่วนใหญ่จะมีภาษาไทยเป็นภาษาแม่ (L1) แต่ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่สูงของภาคเหนือ จะมีภาษาถิ่นซึ่งไม่ใช่ภาษาตระกูลไท-ลาว เป็นภาษาแม่ เช่น ชาวเขาเผ่าม้ง จะมีภาษา Miao หรือ Hmong เป็นภาษาแม่ และเรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นวิชาภาษาต่างประเทศบังคับตามหลักสูตรแกนกลางฯ ก็จะเป็นภาษาที่สาม (L3) และถ้ามีการสอนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเลือกหรือเป็นกิจกรรมเลือก ก็จะต้องสอนในลักษณะเป็นภาษาที่สี่ (L4) สำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย ซึ่งจะมีประสิทธิภาพต่ำ หากรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนไม่ถูกต้อง

สภาพทั่วไปและบริบทของโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม

โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมต้นและมัธยมปลาย สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 39 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในตำบลแก่งโสภา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ห่างจากตัวเมืองขอนแก่นประมาณ 50 กิโลเมตร มีครู 14 คน นักเรียนทั้งระดับมัธยมต้นและปลาย เมื่อปีการศึกษา 2560 มี 172 คน ร้อยละ 40 เป็นนักเรียนในกลุ่มชาวเขาเผ่าม้ง จากอำเภอใกล้เคียง สภาพเศรษฐกิจของผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ค่อนข้างยากจน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจึงพยายามแก้ไขปัญหานี้ โดยจัดทำโครงการโรงเรียนพอเพียง โดยเริ่มมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 เพื่อให้เด็กนักเรียนที่ส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางวิชาการต่ำและมีความยุ่งยากใน

การเรียนรู้ทางวิชาการ มีโอกาสเรียนรู้วิชาชีพและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปลูกฝังให้รู้จักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพต่อไป ทั้งนี้ โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายมากกว่า 25 องค์กร ในปีการศึกษา 2560 และได้รับการพิจารณาให้เป็น “โรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งมีการจัดให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมในการเรียนรู้ 10 ฐาน แต่ละฐาน มีนักเรียนแกนนำ 5-10 คน ทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่นักเรียนคนอื่น ๆ และผู้มาเยี่ยมชม เกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานของแต่ละฐานการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ฐานเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ฐานเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองแบบปล่อย ฐานเลี้ยงวัวแบบปล่อย ฐานทอผ้าพื้นเมืองบ้านม่วงหอม ฐานจักสาน ฐานงานประดิษฐ์จากเศษผ้า ฐานมวยไทย ฐานรำกลองยาวต่อตัว และ ฐานการผลิตเมล่อนญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม หลังจากคณะนักวิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนการศึกษา ในฐานะภาคีเครือข่ายผู้ให้การสนับสนุนโรงเรียน ก็ได้พบว่า สิ่งที่นักเรียนโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคมยังขาดและต้องการมาก คือความรู้ความสามารถ ในการใช้ภาษาต่างประเทศที่เป็นภาษาทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะต้องเป็นภาษาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ ไทยในบริบทประชาคมอาเซียน รวมทั้งภาษาญี่ปุ่นในฐานะเป็น ภาษาของภาคีเครือข่ายที่สำคัญอย่างยิ่งของประชาคมอาเซียน

การออกแบบกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ การสอนภาษาญี่ปุ่น สำหรับผู้เริ่มเรียน

คณะผู้วิจัย ประกอบ ด้วยนักการศึกษาเปรียบเทียบ 1 คน และอาจารย์ผู้สอนสาขาภาษาญี่ปุ่น 1 คน ได้ทำหน้าที่บริหารชมรมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งส่งเสริมการสอน ภาษาญี่ปุ่นและการศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 นอกจากนี้ยังเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ทางวิชาการกับ Let's International ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรม

ครูอาสาสอนภาษาญี่ปุ่นให้กับชาวต่างชาติ ดังนั้น ในช่วงกลางปีการศึกษา 2560 เมื่อมีครูอาสาคนหนึ่งซึ่งได้รับการฝึกอบรมวิธีสอนมาจาก Let's International ประสงค์จะเป็นครูอาสาสอนภาษาญี่ปุ่นให้กับนักเรียน โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม คณะผู้วิจัยจึงร่วมมือกับทางโรงเรียน โดยจัดทำโปรแกรมการเรียนรู้ในรูปแบบของ “กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ที่ไม่เพิ่มภาระให้กับโรงเรียน โดยสอนการสนทนาภาษาญี่ปุ่น สอดแทรกไปในกิจกรรมอาเซียนศึกษา และหลังจากได้ปรึกษาหารือกับผู้บริหารวิชาการของโรงเรียน ก็สามารถจัดกิจกรรมนี้โดยใช้เวลา 20 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 เน้นที่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยไม่กำหนดว่าผู้เรียนกำลังเรียนอยู่ในชั้นใดของระดับนี้

คณะนักวิจัยได้ร่วมกันทบทวนแนวการสอนสำหรับผู้เรียนภาษาที่ 2, 3 ขั้นเริ่มต้น และพบว่า นิยมใช้ 2 แนวทางหลัก แนวแรก จะเลือกโครงสร้างและคำศัพท์ง่าย ๆ แล้วเลื่อนจากระดับหนึ่งไปอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้นไป อย่างช้า ๆ และระมัดระวัง โดยเน้นความถูกต้องตลอดเส้นทางการสอน แนวที่สอง เลือกเฉพาะสิ่งที่เข้าเกณฑ์ในเรื่องการนำไปใช้ได้จริงเท่านั้น แล้วนำเสนอและฝึกใช้โครงสร้างและไวยากรณ์ต่าง ๆ ในหนึ่งบทเรียน โดยเน้นความคล่องแคล่วมากกว่าความถูกต้อง มียุทธศาสตร์การสอนที่หลากหลาย เช่น การสร้างความเข้าใจภาษา (Expository) โดยอธิบาย - ฉายจุดเน้น - ตั้งโจทย์ปัญหา - ให้อตัวอย่าง - แก้ไขข้อผิดพลาด - ให้อตัวอย่าง - สรุป หรือ กระตุ้นให้เลียนแบบและค้นคิด (Eliciting) ถาม - ทำแบบฝึกหัด - แสดงบทบาทสมมติ - ทำซ้ำ - ทวนความจำ - สร้างตัวแบบ - เจียบ หรือ บูรณาการ (Integrative) ซึ่งเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของบทเรียนเข้าด้วยกัน - เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของบทเรียนเข้าไปในบล็อกของบทเรียน - เชื่อมโยงบล็อกต่าง ๆ ของบทเรียนเข้ากับเป้าหมายรวม - ทำความเข้าใจร่วมกันทั้งชั้น - ทำความเข้าใจและสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

สมาชิก เป็นต้น (O'Neil, 1980. อ้างใน ฉันทนา จันทรรจง, 2558) แล้วได้ร่วมมือกัน ทำการพัฒนาชุดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR)

4. ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะนักวิชาการญี่ปุ่นศึกษา จากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ 2 คน กับครูอาสาชาวญี่ปุ่น และนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาเอกภาษาญี่ปุ่น ร่วมมือกับผู้บริหารโรงเรียนและครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม ตามที่อธิบายในกรอบแนวคิด ใช้เวลาระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึง กลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีขั้นตอนย่อย คือ (1) การทบทวนเอกสารและพัฒนาชุดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (2) การทดลองใช้ชุดกิจกรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม จังหวัดพิษณุโลก ในภาคเรียนที่ 2/2560 (3) การประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การเสนอแนวทางจัดกิจกรรม ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ให้แก่โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม จังหวัดพิษณุโลก มีขั้นตอนย่อย คือ (1) การศึกษาความคิดเห็นของผู้สอนและผู้เรียนเกี่ยวกับกิจกรรม และความต้องการสำหรับอนาคต (2) การอภิปรายและเสนอแนะแก่โรงเรียนเพื่อการศึกษาเพิ่มเติม และการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1. รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรม

1.1 รูปแบบกิจกรรม

ผลการดำเนินงานแบบร่วมมือระหว่างคณะนักวิจัยกับผู้บริหารโรงเรียนและครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ พบว่า มีความเหมาะสมที่จะใช้รูปแบบกิจกรรม ประเภท “กิจกรรมที่เลือกเรียน” โดยนำการสอนสนทนาภาษาญี่ปุ่นบูรณาการในกิจกรรมอาเซียนศึกษา ซึ่งไม่ทำให้กิจกรรมเดิมของโรงเรียนผิดจากจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้ว และให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเรียนรวมกัน เนื่องจากมีจำนวนเพียง 26 คน ทั้งนี้ ได้ออกแบบชุดกิจกรรม โดยใช้ Backward Design มีแผนกิจกรรม 10 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง รวม 20 ชั่วโมง จัดสัปดาห์วันสัปดาห์ แผนรวมของกิจกรรม ประกอบด้วย (1) สารการเรียนรู้โดยรวม (2) จุดประสงค์การเรียนรู้ และ (3) โครงสร้างเวลาในการจัดกิจกรรม มีคำอธิบายกิจกรรมสรุปได้ดังนี้

กิจกรรมรู้จักประเทศสมาชิกอาเซียน +3

เป็นเกมจับคู่เรียนรู้ (pair-learning) มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนรู้จักประเทศสมาชิกอาเซียน +3 ซึ่งรวมถึง เกาหลีใต้ จีน ญี่ปุ่น โดยสามารถบอกชื่อและที่ตั้งของประเทศต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งรู้จักชื่อเมืองหลวง จุดเด่นทางวัฒนธรรม ภาษา คำทักทาย ชนิดของเงินตรา และลักษณะการแต่งกายที่เป็นสัญลักษณ์ของแต่ละประเทศ

กิจกรรมเรียนรู้ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น กับอาเซียน

เป็นกิจกรรมทำงานเป็นทีมและแข่งขันกันตอบ (Team-Game-Tournament / TGT) มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในเชิงการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศนี้กับกลุ่มประเทศอาเซียน โดยสามารถบอกลักษณะความสัมพันธ์ของไทย-ญี่ปุ่นในยุคต่าง ๆ ได้ถูกต้อง

และอธิบายได้ถึงภาพรวมของแผนความร่วมมือไทย-ญี่ปุ่นในการพัฒนาประชาคมอาเซียนที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (1)

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นจากการฟังและฝึกออกเสียง และแสดงบทบาทสมมติ ในการเชิญชาวญี่ปุ่นที่มาเยี่ยมโรงเรียน แสดงความเป็นเจ้าบ้านที่ดีของนักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องตามมารยาทสังคม ในการสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเมื่อรู้จักกันครั้งแรก

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (2)

ชื่อกิจกรรม “เมื่อถูกถามสถานที่” ให้นักเรียนฟัง ทำความเข้าใจ ฝึกออกเสียง และแสดงบทบาทสมมติอย่างถูกต้องตามวัฒนธรรมญี่ปุ่น ในการสนทนาตอบโต้กับนักท่องเที่ยวที่ขอทราบสถานที่ เช่น ห้องน้ำ วัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องตามมารยาทสังคมเมื่อสนทนากับนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียน และขอทราบสถานที่ต่าง ๆ

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (3)

ชื่อกิจกรรม “แนะนำให้รู้จักบุคคลต่าง ๆ” วัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องตามมารยาทสังคม ในการแนะนำนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียน ให้รู้จักผู้อำนวยการและครูบางคน

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (4)

ชื่อกิจกรรม “แหล่งเรียนรู้ปรัชญาของรัชกาลที่ 9” วัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องตามมารยาทสังคมในการแนะนำนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียนให้รู้จักแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และการนับ 1-10

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (5)

ชื่อกิจกรรม “เสด็จมาพิชิตโลก 13 ครั้ง”

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูก
ต้องตามมารยาทสังคม ในการแนะนำนักท่องเที่ยวชาว
ญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียน ให้รู้จักแหล่งเรียนรู้
เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับการ
เสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่
จังหวัดพิษณุโลกและการนับจำนวนครั้ง หลักร้อยและ
หลักพัน การอ่านปี พ.ศ. คำสุภาพของกริยา (ไป/มา)

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (6)

ชื่อกิจกรรม “ความพอเพียงของราชา”
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูก
ต้องตามมารยาทสังคม ในการแนะนำนักท่องเที่ยวชาว
ญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียนให้รู้จักแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจ
พอเพียงของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับปรัชญาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เรื่องความพอ
เพียง (เน้นการพอดีของราชา)

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (7)

ชื่อกิจกรรม “การผลิตอาหารคุณภาพ”
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูก
ต้องตามมารยาทสังคม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนัก
ท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียน เกี่ยวกับความ
พอเพียง (เน้นความพอดีของการผลิตและบริโภคเพื่อ
ความสุขในชีวิต)

กิจกรรมฝึกสนทนากับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น (8)

ชื่อกิจกรรม “การลาเพื่อพบกันใหม่”
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูก
ต้องตามมารยาทสังคม ในการบอกลาแก่นักท่องเที่ยว
ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาเยี่ยมโรงเรียน และวิธีการบอกลาเป็น
ภาษาญี่ปุ่นกับเพื่อนหรือคนที่รู้จักในชีวิตประจำวัน

1.2 วิธีการจัดกิจกรรม

ในกิจกรรมย่อยทุกกิจกรรม ผู้สอนจะเป็นผู้
ออกแบบสื่อการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วม
กันได้ด้วยตนเอง และเรียนรู้จากการปฏิบัติ มากกว่าการ
จำ ตัวอย่างต่อไปนี้ นำมาจากวิธีการจัดกิจกรรมย่อย 3
กิจกรรม จากทั้งหมด 10 กิจกรรมย่อย

1.3 การทดลองใช้ชุดกิจกรรมฯ และผลการทดลอง

1.3.1 การเตรียมใช้ชุดกิจกรรม

ก่อนเปิดภาคเรียนประมาณ 1 สัปดาห์ นักวิจัย
คนที่ 1 ได้ให้นักวิจัย คนที่ 2 แปลชุดกิจกรรมเป็นภาษา
ญี่ปุ่น ส่งให้กับครูอาสาทางอีเมล และอธิบายทาง
โทรศัพท์ จนแน่ใจว่าครูอาสามีความเข้าใจดี

1.3.2 การสอนโดยนักวิจัย-ครูอาสา สังเกตการณ์

(กิจกรรมย่อยครั้งที่ 1 และ 2) เนื่องจาก
นักเรียนของโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาฯ ยังไม่รู้จัก
ครูอาสา และเนื้อหากิจกรรมย่อย ที่ 1 และ 2 เกี่ยวกับ
อาเซียน + 3 และความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ที่ครูอาสา
อาจยังไม่ลึกซึ้งพอ และอาจสื่อสารกับนักเรียนไม่
ได้ดี นักวิจัยจึงทำหน้าที่สอน โดยครูอาสา และนิสิต
ฝึกงาน ทำหน้าที่ช่วยเหลือและสังเกตการณ์

1.3.3 การสอนโดยครูอาสา - นักวิจัย สังเกตการณ์

(กิจกรรมย่อยที่ 3) ให้ครูอาสา เริ่มใช้ชุด
กิจกรรมซึ่งนักวิจัยออกแบบไว้ กิจกรรมย่อยในช่วงนี้ จะ
เน้นการฟัง พูด และสนทนาภาษาญี่ปุ่นเกี่ยวกับการ
แนะนำตัว จึงไม่มีการแทรกแซงหรือช่วยเหลือจากผู้วิจัย
เป็นแต่เพียงสังเกตการณ์ และให้กำลังใจ

1.3.4 การสอนโดยครูอาสาและนิสิตฝึก ประสบการณ์ - นักวิจัยสังเกตการณ์

(ในกิจกรรมย่อยที่ 4) นักวิจัยได้ประสานงาน
ทางโทรศัพท์กับนิสิตฝึกประสบการณ์ ให้ช่วยเหลือครู
อาสาทำสื่อเสริม เช่น บัตรคำ บัตรภาพ และอื่นๆ ตาม
ที่เห็นสมควร ในกิจกรรมย่อยครั้งนี้ นักวิจัยสังเกตการณ์
อยู่ห่างๆ ไม่เข้าไปรบกวนหรือแทรกแซงระหว่างครูอาสา
และนิสิตฝึกประสบการณ์จัดกิจกรรมร่วมกัน

1.3.5 การสอนโดยครูอาสาและผู้ช่วย-นัก วิจัยนิเทศทางไกล

(กิจกรรมย่อยที่ 5-10) เป็นการเปิดโอกาสให้
ครูอาสาและนิสิตฝึกประสบการณ์ได้ร่วมมือกันจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างอิสระ โดยใช้แผนการจัดกิจกรรมที่นักวิจัยสร้างให้ เป็นกรอบในการดำเนินงาน และสามารถที่จะปรับเนื้อหาและวิธีการได้ตามที่เห็นสมควร โดยให้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองด้วย และให้ความมั่นใจในตนเองมากขึ้น แต่ได้มีการนิเทศทางไกลผ่านทางโทรศัพท์และไลน์ กับครูอาสาและนิสิตฝึกประสบการณ์ เป็นระยะ ๆ

ผลการสังเกตและการสอบถามผ่านการนิเทศทางไกล พบว่า

1) กิจกรรมย่อยที่ 1 และ 2 ผู้วิจัยซึ่งเป็นนักวิชาการศึกษา ได้ทำหน้าที่เป็นผู้สอน ครูอาสาเป็นผู้สังเกต โดยนักวิจัยซึ่งเป็นอาจารย์สอนภาษาญี่ปุ่นช่วยอธิบายสิ่งที่ครูอาสาไม่เข้าใจให้รับรู้ กิจกรรมย่อยทั้งสองนี้ ได้รับความสนใจจากผู้เรียนในระดับสูง เนื่องจากเนื้อหาความรู้และภาระงานในใบงานมีความท้าทาย และน่าสนใจมาก นักเรียนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อหาคำตอบและทำภาระงานต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยออกแบบไว้ ครูอาสาก็แสดงความตื่นเต้นที่ได้เห็นวิธีการสอนแนวใหม่

2) การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ในกิจกรรมย่อยที่ 3 ซึ่งครูอาสาเป็นผู้สอนครั้งแรก พบว่า นักเรียนตื่นเต้นและสนใจที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับครูอาสา ซึ่งเป็นชายหนุ่มที่สุภาพ แต่งกายเรียบร้อย และพยายามจะสื่อสารกับพวกนักเรียนอย่างเต็มความสามารถ บางครั้งก็พยายามอธิบายด้วยท่าทาง บางครั้งก็ใช้ภาษาอังกฤษเพื่ออธิบาย นักเรียนส่วนมากแสดงอาการว่าพอเข้าใจ เพราะใช้คำภาษาอังกฤษที่ไม่ยาก และนักเรียนส่วนมากคุ้นเคยอยู่แล้ว มีการแสดงท่าทางประกอบคำทักทายและแนะนำตัว มีการให้นักเรียนจับคู่กันทำท่าทางซ้ำๆ หลายครั้ง ทำให้เกิดความสนุกสนาน แม้จะทำผิด ๆ ถูก ๆ ก็ไม่มีการดุว่าหรือลงโทษ

3) การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน และการสอนของครู ในกิจกรรมย่อยที่ 4 ซึ่งสอนโดยครูอาสาชาวญี่ปุ่นร่วมกับนิสิตฝึกประสบการณ์ซึ่งเป็นคนไทย พบว่า ได้ช่วยลดความกังวลของครูอาสาและ

นักเรียน ในการสื่อสารระหว่างกัน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษ ในครั้งนี้ นิสิตฝึกงานประสบการณ์ได้ช่วยจัดทำสื่อเสริม เช่น บัตรคำ และบัตรภาพ และช่วยจัดกิจกรรมอย่างกลมกลืนมากขึ้น นักเรียนแสดงอาการผ่อนคลายมากขึ้น เพราะนิสิตจะช่วยอธิบายเป็นภาษาไทยเป็นบางครั้งเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจและแสดงความกังวล

หลังจากหมดเวลาของกิจกรรมครั้งนี้ คณะนักวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนผลให้ครูอาสาทราบจุดดี เช่น การใช้สื่ออินเทอร์เน็ต สานิตภาพการไต่ถามแบบญี่ปุ่นทั้งสามระดับ ซึ่งทำให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพเคลื่อนไหวที่ช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมและมารยาทญี่ปุ่น เรื่องการทักทายกันเมื่อเริ่มรู้จัก อย่างชัดเจน ในการสะท้อนผลครั้งนี้ นิสิตฝึกประสบการณ์เสนอแนะว่า ถ้าฝึกให้นักเรียนเขียนอักษรแบบฮิรางานะ ด้วย น่าจะทำได้ และจะทำให้นักเรียนจำคำภาษาญี่ปุ่นได้ดีกว่าด้วย คณะนักวิจัยเห็นด้วยและได้สนับสนุนให้ทดลองสอดแทรกเรื่องนี้เข้าไปในแผนกิจกรรมได้ตามที่เห็นสมควร

ผลการประเมินปลายภาคเรียน

ก่อนปิดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนทรัพย์ ไพรวัลย์ได้จัดกิจกรรม “วันอาเซียน” สำหรับนักเรียนทั้งโรงเรียน มีการเชิญคณะกรรมการสถานศึกษา และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เข้าร่วมงาน เป็นจำนวนมาก

ในการนี้ นักเรียนที่เรียนรู้ในกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้สนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษา ได้จัดแสดงผลงานของกลุ่ม โดยนำผลงานมาจัดเป็น ป้ายนิทรรศการ และแต่งกายชุดยูกะตะแบบญี่ปุ่น รวมทั้งร่วมกันจัดทำข้าวปั้นญี่ปุ่นชนิดห่อด้วยเต้าหู้ทอด ซึ่งครูอาสาชาวญี่ปุ่นช่วยจัดหาวัสดุและสอนวิธีทำ ผลการประเมินตามสภาพจริงด้านเจตคติที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมญี่ปุ่นและภาษาญี่ปุ่น พบว่า นักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในกิจกรรมอาเซียนศึกษา มีเจตคติที่ดีมาก

ผลการประเมินการใช้ชุดกิจกรรม

การประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรม ประเมินสามมิติ คือ 1) ประเมินโดยนักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ใช้แบบ ทดสอบและแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น เจตคติต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นและความรู้ความเข้าใจมารยาทพื้นฐานของญี่ปุ่น และ ความคิดเห็นอิสระและความต้องการในการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น 2) ประเมินโดยครูอาสาชาวญี่ปุ่น ใช้การสัมภาษณ์ เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรม เนื้อหาสาระ ผู้สอน สื่อการสอน ผู้ช่วยสอนและผู้เรียน และ 3) ประเมินโดยนิสิตฝึกประสบการณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ ถามประเด็นเดียวกับครูอาสา

ผลการประเมินโดยนักเรียน

การทดสอบความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นของนักเรียนพบว่า นักเรียนตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อ 5 “ตามมารยาทของคนญี่ปุ่น เมื่อพบกันจะแสดงความเคารพด้วยวิธีใด” ส่วนข้อที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือข้อ 2 “เกาะขนาดใหญ่ที่สุดในหมู่เกาะญี่ปุ่นคืออะไร” ข้อที่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ “เกาะขนาดใหญ่ที่สุดในหมู่เกาะญี่ปุ่นคืออะไร” (ร้อยละ 3.84) ถัดมาคือ “คำทักทายของคนญี่ปุ่นเมื่อพบกันครั้งแรกคืออะไร” (ร้อยละ 11.53)

ผลการสอบถามเจตคติและการมีความรู้ทั่วไป พบว่านักเรียนร้อยละ 100 แน่ใจว่าการเรียนภาษาญี่ปุ่น มีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในอนาคต ร้อยละ 88.46 รู้ว่า desu ท้ายประโยคภาษาญี่ปุ่นทำให้เป็นประโยคสุภาพ คล้ายกับการลงท้ายว่า ค่ะ/ครับ และร้อยละ 69.23 แน่ใจว่าประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทย และประเทศอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน แต่ความสนใจมีน้อยเกี่ยวกับอักษรที่ใช้ในประเทศญี่ปุ่น เช่น คันจิ, คาตากานะ และเกี่ยวกับมารยาทพื้นฐานในเรื่องการส่งนามบัตร การชี้ การลา การเชิญกลับมาเยี่ยม และการฝากตัว

ผลการประเมินความคิดเห็นอิสระและความต้องการในการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักเรียน พบว่า มีผู้ชอบเรียน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 73.08 ซึ่งมีระดับค่อนข้างสูง และต้องการเรียนภาษาญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น เช่น การอ่าน เขียน รู้คำศัพท์และประโยคภาษาญี่ปุ่น 11 คน คิดเป็นร้อยละ 42.31

ความคิดเห็นอิสระซึ่งสะท้อนถึงเจตคติเชิงบวก เช่น ช่วยให้อ่านออกเสียงในภาษาญี่ปุ่นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้, ได้ความรู้ภาษาญี่ปุ่นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้, รู้สึกชอบภาษาญี่ปุ่น เพราะทำให้ได้รับความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ในอนาคตได้, ทำให้เราเขียนภาษาญี่ปุ่นได้, ชอบการเรียนภาษาญี่ปุ่นมาก เป็นต้น

ความต้องการในการเรียนภาษาญี่ปุ่นเพิ่มเติม เช่น อยากเรียนการทักทาย อยากเรียนรู้เรื่องซูโม่ อยากให้ครูสอนภาษาญี่ปุ่นมีอะไรใหม่ ๆ ความรู้สึกที่ได้เรียน คือ ชอบเรียน อยากเรียน จะได้มีความรู้บ้าง อยากให้ครูสอนเขียนภาษา ญี่ปุ่น และสอนอ่านภาษาญี่ปุ่นให้ได้มากที่สุด อยากให้คุณครูสอนพูดและสอนให้หลากหลายมากกว่านี้ อยากให้มีการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบนี้อีกนาน ๆ อยากให้สอนวิชาการเขียน สอนแต่งประโยค เป็นต้น

ผลประเมินโดยครูอาสา

เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรม ประเมินว่า เกมต่างๆ ที่จัดให้เล่นปนเรียน เป็นสิ่งที่นักเรียนชอบมาก ส่วนการเขียนบนหลังเพื่อน นักเรียนต่างเพศกันบางคนยังเขินอายที่จะเล่น ควรให้ทำใบงานในชั้นเรียน และควรให้ใช้โทรศัพท์มือถือในการค้นคว้าข้อมูลได้ด้วย เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ประเมินว่ามีเนื้อหาสอดคล้องกับความสนใจและวัยนักเรียนเกี่ยวกับผู้สอนและสื่อการสอน ผู้สอนชาวญี่ปุ่นมีจุดเด่นเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษอธิบาย และสิ่งที่เห็นว่าควรปรับปรุง คือ ควรจะสอนวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่น ข้าวปั้น อินาริ ข้าวท็อสหาญ; นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาเอกภาษาญี่ปุ่น มีจุดเด่น คือ

สามารถช่วยอธิบายได้ทันทีในกรณีที่นักเรียนไม่เข้าใจ แต่ก็มีข้อเสีย คือ ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างถ่องแท้; สื่อการสอนที่เหมาะสม คือ Power point แต่ควรมีเอกสารประกอบการเรียนการสอนแจกให้กับนักเรียนด้วย; เกี่ยวกับผู้เรียน มีนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย คุณสมบัติที่เอื้อ คือ การเข้าเรียนทุกครั้ง ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ในการฝึกออกเสียง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน; เมื่ออยู่นอกห้องเรียน นักเรียนจะพาครูอาสาไปเรียนรู้สิ่งอื่นๆ เช่น ตกปลา เก็บกุ้งไปทำอาหารตอนเย็น ซึ่งเป็นการเรียนนอกชั้นเรียน

ผลประเมินโดยนิสิตฝึกประสบการณ์

เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรม ประเมินว่า กิจกรรมเหมาะสมมากสำหรับนักเรียนมัธยมต้น เพราะเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับพวกเขา ซึ่งส่วนมากยังไม่รู้ว่าตนเองชอบและถนัดในการเรียนอะไรบ้าง แต่ในการสอน ช่วงต้น ควรมีผู้ช่วยครูอาสาซึ่งเป็นครูคนไทยไปช่วยสอนด้วย เพราะนักเรียนโรงเรียนมัธยมในชนบท มีความสามารถต่ำในการใช้ภาษาอังกฤษ เมื่อครูอาสาต้องอธิบายหลายเรื่องเป็นภาษาอังกฤษก็จะสื่อสารกับนักเรียนได้ยาก; เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ประเมินว่า มีเนื้อหาเหมาะสมดี แต่ควรเพิ่มไวยากรณ์ง่ายๆ เข้าไปด้วยเพื่อให้ นักเรียนจำคำศัพท์ได้ และจำวิธีพูดในการสนทนากันได้ง่ายขึ้นด้วย; เกี่ยวกับผู้สอนและสื่อการสอน ครูผู้สอนชาวญี่ปุ่นชอบหาเกมมาให้ นักเรียนเล่น แต่เกมนั้นๆ ไม่ค่อยจะสัมพันธ์กับคำหรือประโยคที่ใช้ และชอบให้พูดซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง โดยไม่สนใจว่านักเรียนจะเข้าใจความหมายหรือไม่ ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการที่ไม่ค่อยได้ผล; นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาเอกภาษาญี่ปุ่น ไม่มีความเห็นเกี่ยวกับตนเอง; สื่อการสอนต่าง ๆ มีความเห็นว่าจะดีอยู่แล้ว; เกี่ยวกับผู้เรียน นักเรียนที่ชอบการ์ตูน เพลง เกม ของญี่ปุ่น จะสนใจภาษาญี่ปุ่นเป็นพิเศษคนที่สนใจเรียนบางคนโตโตเรียนตามเพื่อน และสมาร์ทโฟนเป็นอุปกรณ์ที่ทำให้ นักเรียนถูกดึงความสนใจออกไป

2. การเสนอแนะทางการจัดกิจกรรม

คณะผู้วิจัยได้ประมวลผลการดำเนินงานและผล การประเมินโดยผู้เรียน ผู้สอน (ครูอาสา) และนิสิตฝึก ประสบการณ์ โดยสรุปเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ (1) ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมในระดับมาก เนื่องจากใช้เวลาน้อย เพียง 20 ชั่วโมง แต่มีประสิทธิภาพสูง และการให้เลือกรับตามความ สัมผัสใจ ทำให้นักเรียนมีความสนใจที่จะเรียนรู้ในระดับ สูง การให้เรียนร่วมกันระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1-3 ในจำนวนไม่มากเกินไป ทำให้นักเรียนสามารถช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ครูสามารถเอาใจใส่และกระตุ้นผู้เรียนได้ อย่างทั่วถึง (2) วิธีการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมใน ระดับมาก เนื่องจากทุกกิจกรรมเน้นการค้นหาคำความรู้ และสร้างความรู้ด้วยตัวผู้เรียน มากกว่าการสอนให้ท่องจำ มีความหลากหลาย และมีเนื้อหาเชื่อมโยงกับบริบทของ โรงเรียนและตัวผู้เรียน ลำดับการใช้ภาษาสอดคล้องกับ ธรรมชาติการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือ 3 จึงควรจัดกิจกรรม กับนักเรียนรุ่นต่อไปเพื่อเป็นการทดลองซ้ำ และพัฒนา ให้ดียิ่งขึ้น (3) กรณีที่ครูอาสาคนเดิมจะยังคงสอนอยู่ที่ โรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคมต่อไป ควรให้จัดกิจกรรม ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ การสนทนาภาษาญี่ปุ่นใน กิจกรรมอาเซียนศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น ต่อไปในปีการศึกษา 2561 (4) นิสิตฝึกประสบ- การณ์ภาษาญี่ปุ่น จะช่วยให้การสอนเป็นทีมกับครูอาสา มีความน่าสนใจมากขึ้น จะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกัน และกัน จึงเสนอแนะให้โรงเรียนสนับสนุนการฝึก ประสบการณ์ของนิสิตควบคู่กับการรับครูอาสาสอน ภาษาญี่ปุ่นตามแนวการวิจัยนี้

6. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย สรุปได้ว่า กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่ม เวลาเรียนรู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในกิจกรรมอาเซียนศึกษา ซึ่ง ใช้หลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด

Constructivism ครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวการสอนภาษาที่สองหรือ ภาษาต่างประเทศ ตามทฤษฎี Processability Theory ของ Peinemann (1998) และสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นในฐานะเป็นภาษาที่ 2 หรือ 3 หรือภาษาต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ออกแบบอย่างสอดคล้องกับโครงสร้างภาษาที่เป็นธรรมชาติ สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน และต่อเนื่องกันตาม ลำดับจากง่ายไปหายาก มีการนำแนวคิดของ Bresnan (2001) เรื่อง Lexical Mapping Theory มาใช้ สำหรับการออกแบบกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรม ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งใจให้เรียนรู้ผ่านโครงสร้างทางไวยากรณ์ด้วย

รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมฯ ได้ส่งผลให้นักเรียนมองเห็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด ของการเรียนรู้ภาษา ญี่ปุ่น และนักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับประชาคมอาเซียนในระดับมาก นักเรียนจำนวนค่อนข้างมาก ชอบเรียนและเห็นประโยชน์ของการเรียนภาษาญี่ปุ่น เกือบครึ่งหนึ่งต้องการมีความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอ่าน เขียน คำศัพท์ ไวยากรณ์

ผลของการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่น

ในอาเซียน แสดงว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมในระดับดี และได้เปิดโอกาสให้ครูอาสาหากิจกรรมอื่น ๆ มาเสริมให้กับนักเรียนตามที่เห็นสมควรได้ด้วย แม้จะยังมีปัญหาอยู่บ้าง ในการเลือกกิจกรรมของครูอาสาซึ่งบางกิจกรรมยังไม่ค่อยเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน แต่การสอนโดยครูอาสาที่ใช้ภาษาอังกฤษได้ กลับกลายเป็นเรื่องที่ดี เพราะส่งเสริมให้นักเรียนในชนบทที่มีความรู้ภาษาอังกฤษต่ำ มีโอกาสเรียนรู้ภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย โดยการดูแลและการมีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวกับครู อุปสรรคในการทำความเข้าใจ สามารถจะถูกขจัดออกไป เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ทั้งนี้ ในระยะแรก ๆ ควรมีครูไทยหรือนิสิตฝึก ประสบการณ์ที่รู้ภาษาญี่ปุ่นทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือครูอาสาเพื่อการปรับตัวของครูอาสาให้เข้ากับนักเรียนได้ดีขึ้นด้วย

จากผลการวิจัยที่สรุปข้างต้น อภิปรายได้ว่า ชุดการสอนกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้การสนทนาภาษาญี่ปุ่นในอาเซียนศึกษานี้ เหมาะสมกับนักเรียนในประเทศไทยที่เริ่มเรียนภาษาญี่ปุ่น เพราะได้เชื่อมโยงกับความรู้ความเข้าใจเรื่องอาเซียนและประเทศภาคีเครือข่าย ครูอาสาชาวญี่ปุ่นสามารถใช้ชุดกิจกรรมนี้ได้โดยไม่ยาก เพราะเป็นชุดกิจกรรมที่มีการออกแบบโดย Backward Design ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และเข้าใจง่าย

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. *คู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้”*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ. ม.ป.พ.
- [2] ฉันทนา จันท์บรรจง. (2558). รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ของครูประถมศึกษา โดยการฝึกอบรมที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการศึกษาชั้นเรียน: กรณี โรงเรียน รัตนวิทยามาลาเปียง. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- [3] ฉันทนา จันท์บรรจง. (2556). “แนวทางการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาในระดับประถม ศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางอาชีวศึกษา” ใน วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 15(2), เมษายน – มิถุนายน 2556. หน้า 108-123.
- [4] ทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม, โรงเรียน. “แนะนำโรงเรียนทรัพย์ไพรวัลย์วิทยาคม.” (เอกสารอัดสำเนา)
- [5] เวชฤทธิ์ อังคนะภัทรขจร. “การประยุกต์ใช้แนวคิด Teach Less, Learn More (TLLM) สู่การจัดการเรียนรู้ ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ Application of Teach Less, Learn More to Learning Management in Mathematics Classroom.” ใน วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม 2554 - มกราคม 2555. หน้า1-11
- [6] ทิศนา แหมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 90-94
- [7] Kawaguchi, Satomi.(2016). “*Learning Japanese as a Second Language: A Processability Perspective.*” Cambria Press: Innovative Publisher of Academic Research. Retrieved from www.cambriapress.com/cambriapress.cfm?template=4&bid=391
- [8] United States Agency for International Development (USAID). (2012). *ASEAN Curriculum Sourcebook*.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Affiliation: Faculty of Humanities, Naresuan University

Corresponding email: 1) kanhaso20@hotmail.com

2) chantanac@hotmail.com

The Effectiveness of Teaching ～そうです and ～ようです in Japanese through Pictures and The Learners' Satisfaction

Abstract

The objective of this study was to examine the effectiveness of using pictures as a means of teaching Japanese as a foreign language and the learners' satisfaction of this teaching method. This research was quasi-experimental in design. Qualitative data was collected from in-depth interviews with three experts in order to create and develop instruments. The instruments were the course content for teaching そうです and ようです, a pre-test and a post-test, and a course content evaluation form to determine students' satisfaction. Quantitative data was collected from a pilot test to determine the value of reliability, difficulty (p) and the discrimination (r). The participants consisted of two groups who studied through pictures and texts. The findings showed that there was a significant difference between the mean scores of the students' pre-test and post-test from both groups ($p = 0.001^*$), whereas the difference of the value of the mean from the pre-test and the post-test of both groups studying through pictures ($M = 4.88$) and texts ($M = 2.25$) was 2.63. The effectiveness index criteria of the group that studied through pictures was 0.52, over the 0.5 criteria, and was higher than the group that studied through texts which was at 0.24. In addition, the students' satisfaction of the group studying through pictures using the course content of そうです and ようです was at 4.75 out of 5.00 higher than that of the group studying through texts at 3.80. The use of pictures was found to help the students overcome their problems in learning. Pictures could also motivate cognitive thinking of the similar grammar structures.

Key words

pictures, teaching, effectiveness, learners' satisfaction

1. Introduction

Teaching and studying Japanese as a foreign language in the traditional classroom at an international university is quite complex for both lecturers and students. As the researcher has been teaching Japanese, a subject offered to Business Japanese students at Assumption University for 6 years, it is found that many students do not seem to understand a situation when these structures, *～そうです* and *～ようです* are used. Moreover, the students would have a problem conjugating the forms of *～そうです* and *～ようです* when connected with other words or sentences, and every semester the same question from many students arises, “What is difference between *～そうです* and *～ようです* based on what is seen?”, thus the other teaching material should be employed, which should not only be easy to find, but also inexpensive. The researcher has decided to carry out a study to see whether using pictures can contribute to an effective way of teaching *そうです* and *ようです*.

1.1 Research Objective

The objective of this research is to examine the effectiveness of using pictures contributing to an effective way of teaching Japanese and the learners’ satisfaction of this teaching method.

1.2 Research Questions

- 1) Does the use of pictures contribute to the effectiveness in teaching Japanese?
- 2) Is there a difference in learning outcomes between the students who study *～そうです* and *～ようです* through pictures and through texts?

1.3 Research Hypotheses

The hypotheses of this research are as follows:

A Pair Simple T-Test

H_0 = the scores of the pre-test and the post-test are not different.

H_A = the scores of the pre-test and the post-test are different.

Independent Sample T-Test

H_{01} = the scores of using picture and text evaluation before studying are not different.

H_{A1} = the scores of using picture and text evaluation before studying are different.

H_{02} = the scores of using picture and text evaluation after studying are not different.

H_{A2} = the scores of using picture and text evaluation after studying are different.

2. Literature Review

With reference to *～そうです*, there are two meanings which are “hearsay”, and “it looks like” but the differences are not only in their semantics, but also in the forms of predicates (Banno, Ohno, Sakane, Shinagawa & Tokashiki, 2003, p. 96). For *～そうです* (hearsay), this expression is used when one has heard from someone or has read from the news, and it is always used with *～によると* to show the source of information to make sure of that information (Iroi, Takanashi, Nakanishi & Yamada, 2000, p. 131). According to Mina Nihongo II (*みんなの日本語 II*, 1998), it is the

expression used to convey the information you have obtained from another source without adding your opinion. Moreover, ~そうです's construction is quite similar to that of と聞いた "I heard that" (Soga & Matsumoto, 1978, p. 280). With regards to ~そうです (it looks like, seemingly), it is used to express a look of something and it leads the speaker to presuppose an occurrence and the supposition is based on such appearance of the object, person, scene, etc. Tomatsu, Miyamoto & Wakui (2007, p. 117) state that ~そうです means "it appears that", which expresses appearance seen or an impression of the speaker and cannot be appended to a noun. 「いい」 is changed to 「よさそう」 and 「ない」 to 「なさそう」 (日本語文型辞典, 1998, pp. 165-166). When it comes to ~ようです (it seems that), there are many possible meanings of ~ようです such as comparison, and conjecture (Terada, Mikami, Yamagata & Wakuri, 2000, pp. 163-168). Also, Tanaka (1990) states that ~ようです can be used to illustrate an example or situation (p. 163). However, this research is concerned only with how the speaker's subjective conjecture is conveyed based on the information obtained through the speaker's sensory organs from what the speaker has seen or smelt (みんなの日本語 II, 1998, p. 135).

Therefore, in order to make the students understand the appropriate way of using the forms of ~そうです and ~ようです, the method of teaching is truly important. Only using the "text" to explain is not enough to explain the deeper meaning of the said forms; thus, visual

aids as "pictures" should be applied. In order to make the acquisition of language more meaningful for students, visual aids should be integrated in the language classroom and a picture is one type of visual aids that can convey messages to students directly as "a picture is worth a thousand words" (Ryan, 2017). Frey and Fisher (2008, p. 1) state that Burger (2006, p. 681) refers to human language concerning first sight and recognition before reading and writing. This means that seeing comes before understanding words. Furthermore, Kluth (2008, p. 169) states that students with disabilities often struggle with a traditional lecture, so the students would appreciate studying in the classroom where the use of visuals such as picture books can support their learning. A visual is a tool that can be used to promote effective learning and teaching, and therefore should be applied to use in the classroom. In addition, Rokni & Karimi (2013) did an experiment which compared visual learning with the tradition method of the Iranian students who learned vocabulary. The result revealed that visual instruction using the Oxford photo dictionary, some flash cards and the real objects could help to improve the students learning to remember the vocabulary. Carter (2008, p. 48) states that mixing words and images is a great way to foster comprehension and memory skills. Also, Wright (1989, p. 3) indicates the criteria for choosing pictures as easy to prepare, easy to organize, interesting, meaningful and authentic and having sufficient amount of language. In order to be effective and to increase students' interest,

pictures should be used in teaching and learning because pictures can translate various aspects of meaning and can motivate students to study as well. In history, human beings used pictographs to record important events in their daily life. A pictograph entails people in the ancient time drawing images or pictures in the caves for communicative purposes (Margulies & Valenza, 2005). A research study by Ariningsih (2010) entitled, “The Effectiveness of Using Picture Series to Improve the Students’ Writing Skill Viewed from Their Learning Motivation” also reflects the importance of pictures in learning. The findings from this research suggest that using pictures is more effective in teaching writing skill. In addition, Phillips (2016) conducted a study entitled, “The Effects of Visual Vocabulary Strategies on Vocabulary Knowledge” and found that it was very effective to use visuals with adult learners and the study explored the effectiveness of pictures alongside words to teach a foreign language. In addition, the study found that students who used semantic maps had significant improvements on words taught and suggested using these visual strategies. Rowe, Silverman, & Mullan (2013) also used pictures and gestures to teach words to 72 children. Their study was conducted at a university-affiliated preschool in the Atlantic region of the United States and found that pictures and gestures could be used as nonverbal support. This means that studying words through pictures and words through gestures yield better results than studying words alone.

It can be concluded that the use of pictures is one effective technique to improve students’ writing skill and studying vocabulary. Furthermore, students would have higher motivation to study. Likewise, the use of pictures can help students to learn grammar as well. However, there are many strategies in second language learning to explore teaching. Four ways the teacher should be aware of include “problem solving, seeing what happens by trying the opposite or adapting random teaching behaviors, seeing what is by contrasting what we do with what we think or do and considering what we do and clarifying our feeling” (Richards, 1999, p. 13). From these points, the researcher was made to think of how to solve problems and what should be done because in class there are foreigner students from many countries where English is not their mother tongue and Thai students as well. Still, they have to study Japanese through English, and finding a way to familiarize students with learning is another way of teaching where the use of pictures comes into play.

3. Methodology

This study is quasi-experimental research. Both qualitative and quantitative methods were applied to achieve the research objectives. The ADDIE model (Gagne, Wager, Golas, & Keller, 2005) was adopted, divided into analysis, design, development, implementation and evaluation.

The analysis comprised the review of literature on ~そうです and ~ようです, the course content, the test design and the analytical

tools. The design covered the course content, the assessment (pre-test and post-test) and the course content evaluation form.

The course content for teaching and learning ~そうです and ~ようです consisted of the course objectives and the course content itself. The objectives were for learners to be able to consider using the forms and to be able to know the nuance meaning of ~そうです and ~ようです and use them in appropriate situations when connected with the other word or sentence. The similar course content was provided in two forms. One was only in the texts, and the other one was in the texts used with pictures to explain the Japanese grammar of ~そうです and ~ようです via 39 PowerPoint slides. The content covered in this research was based on lessons 43 and 47 in Minna no Nihongo II.

For assessment, it consisted of using a pre-test and a post-test. The tests consisted of 15 items. The questions were in the form of multiple choices and the questions both in the pre-test and the post-test were the same. The objectives of using the tests were to evaluate if the students were able to 1) conjugate the word form appropriately based on different positions in the non-final positioned and the final positioned sentences and 2) consider using ~そうです and ~ようです appropriately in the specific context. The content validity of the tests was checked by three experts through the IOC (Index of Item Objective Congruence). The pilot test was initially administered with 38 students who finished Japanese III in the first semester of 2017 to

determine the difficulty (p), and discrimination (r) according to Chung Teh Fan's 27 percent technique and reliability check based on KR-20 (Kuder Richardson).

The course content evaluation form was made into two sets. One was for the students who studied through texts only. The other one was for the students who studied through texts and pictures. Both of the forms were an open-ended questionnaire to investigate the students' opinions, suggestions and satisfaction. The researcher consulted three content experts in order to revise and develop the questionnaire. A five-point Likert scale was used to best measure the effectiveness of the course content.

The development started from the first draft of the course content that was made and proved by three content experts and content revision was then made and developed based on the experts' comments and suggestions. This qualitative aspect involves an in-depth interview with the three experts.

In the implementation phase, there were two sample groups. The first experiment was with the first group who studied through pictures and texts conducted in class in week 7 in the second semester of the year 2017, and the study period was about one hour. The second experiment was with the second group who studied through texts via the PowerPoint slides, which were the same in content as the first group, conducted in class in week 6 in the first semester of the year 2018. The study period was one and a half hours. The students were asked to do the pre-test. Then,

the researcher taught the students using the designed course content for teaching ~そうです and ~ようです and the students had to do the post-test afterwards. Finally, the students were asked to complete the course content evaluation form to explore their opinions and satisfaction.

The evaluation phase was conducted to find out the effectiveness of learning using a t-test by comparing the pre-test and post-test scores. The Effectiveness Index Criteria (E.I.) was also undertaken by calculating the students' scores after learning via teaching and learning of the course content of ~そうです and ~ようです. Then, the course content evaluation form was used to evaluate the students under study.

3.1 Sampling

Two groups of participants were the students majoring in Business Japanese who were studying Japanese at Assumption University. The first group represented 42 students from all two sections available of Japanese III (JA2702) in the second semester of the year 2017 who studied the content through the pictures and texts. The second group consisted of 36 students from all two sections available of Japanese III (JA2702) in the first semester of the year 2018 who studied the content through the texts. Another group of participants was three experts who have been teaching Japanese language using Minna no Nihongo (みんなの日本語). The three experts were included mainly to validate the research design and the research instruments.

3.2 Data Collection

The qualitative data was gathered from the suggestions and comments from three content experts using in-depth interviews whereas the quantitative data was obtained from student assessment (pre-test & post-test) to prove the effectiveness and the effectiveness index criteria (E.I.) of the course content in teaching and learning ~そうです and ~ようです with a paired samples t-test and independent sample t-test. Statistical measurements, including the means and the percentile were determined using SPSS (Standard Statistical Packages for Social Sciences). Furthermore, the quality of the assessment was measured according to the difficulty (p), the discrimination (r), and the reliability of the test based on Kuder Richardson's criteria.

4. Results

The results of the pilot test, the pre-test and the post-test, the effectiveness index criteria and the course content evaluation form will be presented hereafter.

4.1 Pilot –Test (IOC, Reliability, Discrimination and Difficulty)

The pilot test was checked by three experts for the validity of the content. The qualitative method using the in-depth interview was employed to elicit comments on 25 items in the pre-test and post-test and it was found that 18 items were appropriate, and 7 items needed to be deleted. After that the three experts completed

the IOC (Index of Item objective Congruence) form and the results revealed that all 18 items rated with “1” were effective, which means that the pre-test and post-test met the objectives set. The pre-test and post-test with 18 items was then used in the pilot test in order to check the reliability, difficulty (p), and discrimination (r). The pilot test was held in the Japanese Intermediate (JA3701) class in the first semester of 2017. There were thirty eight students who completed the pilot test and the results showed that the value of reliability of the pilot test was 0.662, which is acceptable. The values of discrimination of the question numbers 2, 5, and 6 were 0.1, meaning ‘poor’. The value of difficulty (p) of the question number 5 equaled 0.87, with the number 6 at 0.89, and the number 8 at 0.82, which are over the criteria, meaning they were too easy (Thieanthong, 2005, pp. 213, 223, L.Saaiyot and A.Saaiyot 1995, pp. 199-218). Thus, question numbers 5, 6, 8 were deleted, but for question number 2 even though the value of discrimination was poor, this question was one part of the conversation in the pre-test and the post-test related to question number 3, so it was revised and kept. Therefore, the remaining questions in the pre-test and post-test were of 15 items.

4.2 Results of the Effectiveness of “The Course Content of～そうです and ～ようです”

The researcher had two groups of the students do the pre-test. After that the students studied the designed course content of ～そうです and ～ようです. They did the post-test, and the results are as follows;

4.2.1 A Pair Sample T-Test

The pre-test and post-test scores between the group studying through the pictures (1st group) and the group studying through the texts (2nd group) are compared.

Table 1 shows that the results from two groups show that there was a statistically significant difference between the pre-test and the post-test as shown from the $p < 0.01$ level. Anyway, the values of the mean between the pre-test and the post-test of first group was different by 4.88 compared to those of the second group which was different by 2.25. This shows that the group who studied through pictures was better in terms of performance than the group who studied through texts as the progress of a second language learner can be measured by means of the test (Rutherford, 1995).

Table 1: A Pair Sample T-Test between 1st Group and 2nd Group

Sampling Unit		N	Mean	S.D	t	Sig.
1st group (Pictures)	Pre-Test	42	5.60	2.846	13.705	0.000*
	Post-Test	42	10.48	1.864		
2st group (Texts)	Pre-Test	36	5.86	2.706	4.072	0.000*
	Post-Test	36	8.11	3.395		

* $p < 0.01$

4.2.2 Independent Sample T-Test

The results of both first group and second group were in the same way as the results from a pair simple t-test. There was a statistically significant difference. Anyway, the value of mean for the first group equaled 10.48 higher than that of the second group equaling 8.11. It shows that the students who studied through the pictures were better in their performance than the students who studied through the texts only. In order to know the effectiveness of learning through the pictures, the value of E.I was verified.

4.2.3 Results of the Effectiveness Index Criteria

Table 3 presents the total marks of pre-test and post-test of the course content of ~そうです and ~ようです with the effective Index Criteria. The value E.I of the first group was 0.52, above the criteria of 0.50 (Kitrakarn & Phatthiyathanee, 2002). In contrast, the E.I value of the second group was 0.24, meaning the effectiveness of studying through the texts is under the criteria. Even though there was a statistically significant difference between the pre-test and the

Table 2: Independent Sample T-Test between 1st Group and 2nd Group

Sampling Unit		N	Mean	S.D	t	Sig.
Pre-Test	1st group (Pictures)	42	5.60	2.846	0.421	0.675
	2nd group (Texts)	36	5.86	2.706		
Pre-Test	1st group (Pictures)	42	10.48	1.864	3.725	0.000
	2nd group (Texts)	36	8.11	3.395		

$$E. I. = \frac{\text{Total marks of total students after studying} - \text{Total marks of total students before studying}}{(\text{Number of students} \times \text{Full marks}) - \text{Total scores of total students before studying}}$$

(Vate-U-Lan, 2011)

Table 3: The Comparison of the Results of E.I between the 1st Group and 2nd Group

Topic	1 st group (Pictures)	2 nd group (Texts)
Total marks of total students before studying (pre-test)	235	211
Total marks of total students after studying (post-test)	440	292
Full marks	15	15
Number of Students	42	36
The Effectiveness Index Criteria (E.I.)	0.52	0.24

post-test scores of both groups, the value of E.I of the first group was higher than that of the second group and it is possible that employing pictures as a teaching material could develop the effectiveness of learning and teaching.

4.3 The Course Content Evaluation Form

The course content evaluation form was used to ask the students' opinions and satisfaction about using pictures as the teaching material to explain ~そうです and ~ようです. The results are as follows:

4.3.1 The Course Content through the Pictures

From the results of the questionnaire, the value of the average of all items evaluated was higher than 4.5, meaning that the students were satisfied with the course content of ~そうです and ~ようです. Interestingly, one student suggested that there be a need to review more by herself. The course content evaluation form below is the result of the satisfaction from the students who studied through the text only and is shown as the following;

4.3.2 The Course Content through the Texts

The average score of the questionnaire item less than 3.5 is only "Only using the texts made me understand the content and the grammar clearly", which means that the students' satisfaction is average. One student commented that only the course content through the text was good because the content was easy to follow and understand. In this case, it could be the case the course content through pictures and texts were the same. Furthermore, four students commented that they needed more teaching materials as pictures to explain and give more examples of sentences.

5. Discussion

The pictures that should be used to explain grammar points should be not similar to the pictures used to teach general vocabulary. There are many research studies that use pictures to teach vocabulary or words in studying a second language, but this research used pictures to

Table 4: Satisfaction of the Students Studying through the Pictures

No.	Evaluation items	Average	Result
1.	The pictures match with the content.	4.71	The most satisfied
2.	The way to present the pictures is appropriate.	4.74	The most satisfied
3.	The order in which the pictures are presented is appropriate.	4.74	The most satisfied
4.	The pictures made me understand the content and the grammar more clearly than the text.	4.74	The most satisfied
5.	The pictures enhance my memorization of the content.	4.71	The most satisfied
6.	I am satisfied with the use of pictures as the teaching material.	4.88	The most satisfied
	Total Average	4.75	The most satisfied

Table 5: Satisfaction of the Students Studying through the Texts

No.	Evaluation items	Average	Result
1	The way to present the content through the texts is appropriate.	4.2	Very satisfied
2	The order in which the texts are presented is appropriate.	3.9	Very satisfied
3	Only using the texts made me understand the content and the grammar clearly.	3.3	Neutral
4	The texts enhance my memorization of the content.	3.8	Very satisfied
5	I am satisfied with the use of texts as the teaching material.	4	Very satisfied
	Total Average	3.8	Very satisfied

explain the nuance of the grammatical forms of ~そうです and ~ようです and it is found that the point which should be considered is as follows:

5.1 Cautions with Using Pictures

Wright (1989) states that pictures contribute to interest and motivation, a sense of context of the language and a specific reference point or stimulus. The challenge is that the picture that is chosen to teach a grammar point may not convey the intended meaning. Thus, the lecturer should be careful in selecting a picture to match with the taught grammar point as in the picture below as used in the experiment. Figure 1 shows that “Mr.Tanaka is angry” and it cannot be used to explain that “Mr. Tanaka looks like he is angry” because ~そうです cannot be used with the things that can be understood objectively at a glance (Tomatsu et al, 2007). Therefore, it should be reminded that the pictures should cohere with the grammar in a sentence as well. However, the teacher can use it to explain another point as to

why the students cannot make the sentence with this grammar ~そうです as in Figure 1, making the students understand better as Richard (1974) (as cited in Lightbown & Spada, 2013, p. 42) states that the error can be explained better in terms of learners’ developing knowledge. Sometimes it is hard to find pictures that match or are parallel with the forms that the lecturer wants to teach. However, pictures still have an advantage as it can convey the nuance meaning in many dimensions. Furthermore, encouraging the student to have imagination is desirable. Halwani (2017) also remarks that visual aids are so important for second language acquisition and multimedia can help students overcome their obstacles they face in learning. The other obstacle is that one picture may not represent the meaning of all grammar points needed to teach. Sometimes the teacher has to use two or three pictures and can even design one story to match with sentences and grammar points to explain in class.

Source: www.google.co.th/search?hl=en&biw=1366&bih=662&tbm=isch&sa=1&ei=qaSZW4aRH837-Qa64J6gAg&q=イラスト+無料

- X 田中さんは怒りそうです。
O 田中さんは怒りました。

Figure 1: The Use of Pictures and Grammar

Source: www.google.co.th/search?hl=en&biw=1366&bih=662&tbm=isch&sa=1&ei=qaSZW4aRH837-Qa64J6gAg&q=イラスト+無料

5.2 The Way to Present the Content

Normally, the teacher teaches the students through texts using the PowerPoint slides. First, the teacher explains the grammar, gives the students examples, has them do exercises and finishes the class. In this study's experiment which emphasized the process, after explaining the forms of grammar, the researcher let the students see pictures, but did not explain anything from the pictures. Rather, the researcher asked them what they thought about the shown pictures and which grammatical forms of *～そうです* and *～ようです* could be used to explain. The students thought and tried to apply the grammar that they studied to make a sentence. When they made a

mistake, the researcher explained to them at that point. If they had no idea about making a sentence, the researcher guided them how to think. Using pictures to run class makes the students talk and show what they understand or do not understand from their study. The grammar point that always makes many students confused is using *～そうです* and *～ようです* which is based on what is seen. The teacher can select two situations through pictures based on what is seen between *～そうです* and *～ようです* as in the pictures below. Then, he or she can ask the students and let them think which grammar point should be used in each case.

Figure 2: Comparing Situations with Two Pictures

Source: <https://fish-shu.com/crosscubtrip-summer1/>, and https://ganref.jp/m/tekutaku/portfolios/photo_detail/5132b11935a950bcce00baf715c5b572

From the course content evaluation form, the items “The way to present the pictures is appropriate.” and “The order in which the pictures are presented is appropriate.” had the same value at 4.74, which means the students were most satisfied. For the second group, who studied through the texts, “The way to present the content through the texts is appropriate” was rated at 4.2, meaning “very satisfying” and “The order in which the texts are presented is appropriate.” had the score of 3.9, meaning “very satisfying” as well. From students’ comments, studying through the texts was hard to understand.

5.3 Pre-Test and Post-Test

When analyzing the post-test results focusing

on the percentage of correct answers between the two groups, the percentage of correct answers in the first group was highly greater than that in the second group especially for the question numbers 3 and 15 except for the question number 9 where the percentage of correct answers in the second group was higher. It is to be noted that the question number 3 “あれ、何か音がしますね。ねずみがいるようですね”, and the question number 15 “変な匂いがしますね。なにか燃えているようです” are concerned with sensory organs through sound and smell which are relevant to the course contents using pictures as displayed in figure 3.

夕飯は、カレーのようだ。

Figure 3: Smell

Source: Atachi, Umeda, Kameda, Saito N., Saito Y., & Tsuruta (2004)

Buzan (2000, p. 74) states that “the more you apply your imagination to memory, the better your memory will be”. Thus, it is possible that some students who studied the course contents through pictures could understand such questions immediately. Wright (1989) states that pictures help students understand various aspects of foreign languages and pictures have motivated students as well. In the same way, Gafur (2011) argues that the benefits of the picture are numerous from translating abstract ideas to more realistic forms to being usable in different kinds of academic levels. Pictures are also easily perceived by students and can help save lecture time. Therefore, the time used in the experiment for the first group was less than that of the second group by thirty minutes. The results from the questionnaire show that on average studying through pictures made the students understand the content clearly was 4.74. On the other hand, studying through texts got the average mean of

3.30. The average mean score from the item, “The pictures enhance my memorization of the content” was 4.71 while studying through texts received the score of 3.80. Therefore, the teaching material as using pictures signals its effectiveness higher than expectation. About the question number 9 which continues from the question number 8, it is based on a conversation between a doctor and a patient. As the patient coughs, the doctor asks the patient, “口を開けて、のどを見せてください。あかいですね。かぜのようです”。The students who studied through texts got higher marks than those who studied through pictures probably because 14 students from the picture group could not remember grammar and how to conjugate the words, so they chose “A: かぜそうです”。In order to let students remember the form of grammar, the teacher has to help students review. Buzan (2000, p. 67) states that “the person who does not review is continually

wasting the effort he does put in to any learning task, and putting himself at the serious disadvantage”.

5.4 More Practice by Students Themselves

According to the course evaluation form asking about students' satisfaction with the course content, there is a need for more practice through LMS (Learning Management System). There are four sets of cognitive strategies which are practicing, receiving and sending the messages, analyzing and reasoning, and creating structure for input and output, and practicing is among the most important cognitive strategies (Oxford, 1990). Hence, the teacher should provide a way for the student to practice or learn after class by themselves. Nowadays, IT (Information Technology) is fast developing and pervading in every aspect of our life, so it is inevitable to use multimedia to run the class. Thus, the use of multimedia should be considered. Woodall (2010) describes eLearning as “the use of technology to design, deliver, select, administer, support and extend learning”. Nowadays, teaching and learning is not like the former “teacher-centered learning” where the teacher used only a blackboard to explain to the students, but now teaching and learning is more “student-centered” and Information and Communication Technology or ICT becomes an important part of teaching and learning. In the Ministry of Education website, Pornsima (2016) argues that Thai teachers with the 3.0 characteristic must know how to use and apply digital learning sources more effectively for teaching and learning. With an increasing

popularity of internet learning and teaching, however, a lot of Thai Japanese teachers in schools still lack knowledge in using digital materials in teaching (Kaewkitsadang & Srisattarai, 2012). In order to develop teaching and learning to be more effective, first, the teacher should be trained to use multimedia for teaching. Second, the teacher should provide a way for the students to review or learn by themselves, so the teacher should be trained to use and apply LMS as well.

6. Conclusion

As the students in Business Japanese at Assumption University of Thailand have had problems using ~そうです and ~ようです, the researcher is eager to find a way to teach more effectively. Therefore, teaching ~そうです and ~ようです in Japanese through pictures was expected to be used as the material for the lecturer and studying. The quasi-experimental research of ~そうです and ~ようです in Japanese through pictures' objective is to examine the effectiveness of the use of pictures contributing to an effective way of teaching and the learners' satisfaction. The participants are divided into two groups of Japanese III students at Assumption University of Thailand. The first group is 42 students from Japanese III in the second semester of 2017 who studied through the pictures, and the second group is 36 students from Japanese III in the first semester of 2018 who studied through texts. A pair simple t-test and an independent sample t-test are used to check the effectiveness of the course content ~

そうです and ~ようです, and the Effectiveness Index Criteria. Based on the results of this study, the research questions can then be answered. It is found that the use of pictures contributes to a better way of teaching because the results from both the pair simple t-test and the independent sample t-test show that the value of mean between the pre-test and post-test of the group who studied through pictures is 4.88, whereas the mean value of the group who studied through

texts equals 2.25. The value of E.I (The Effectiveness Index Criteria) also indicates significant differences between the two groups. It can be said that there is a difference in performance between the students who studied ~そうです and ~ようです through pictures and the students who studied them through texts. In conclusion, pictures can be a good resource as the teaching material and are easy to prepare, and thus can make teaching and learning more effective.

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] Ariningsih, D. (2010). The effectiveness of using picture series to improve the students' writing skill viewed from their Learning motivation (An experimental study in the seventh grade of SMPN 1 Tanjunganom Nganjuk in the academic year 2008/2009). Sebelas Maret University, Retrieved from file:///C:/Users/Administrator/Downloads/Dwi%20Ariningsih%20Pdf.pdf
- [2] Atachi, A., Umeda, Y., Kameda, H., Saito, N., Saito, Y., & Suguru, T. (2004). *絵で導入・絵で練習*. Japan: Bonjinsha.
- [3] Banno, E., Ohno, Y., Sakane, Y., Shinagawa, C., & Tokashiki, K. (2003). *An Integrated Course in Elementary Japanese Genki*. Tokyo: The Japan Times.
- [4] Buzan, T. (2000). *Use your head*. London: BBC Worldwide Limited.
- [5] Carter, J. B. (2008). Comics, the canon and the classroom. In N. Frey & D. Fisher (Eds.), *Teaching visual literacy: Using comic books, graphic novels, anime, cartoons, and more develop comprehension and thinking skills* (pp. 47-60). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- [6] Frey, N., & Fisher, D. (2008). In *Teaching visual literacy: Using comic books, graphic novels, anime, cartoons, and more develop comprehension and thinking skills* (p. 1). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- [7] Gafur, Y. A. (2011). The advantage of using pictures. Retrieved from <http://2teachnarrative.blogspot.com/2011/04/advantage-of-using-pictures-in-teaching.html>
- [8] Gagne, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C., & Keller, J. M. (2005). *Principal of instructional Design*. United States of America: Thomson Learning Academic Resource Center.
- [9] Halwani, N. (2017). Visual aids and multimedia in second language acquisition. *English Language Teaching*, 10(6), 53-59. <http://doi.org/10.5539/elt.v10n6p53>
- [10] Iroi, I., Takanashi, S., Nakanishi, K., & Yamada, T. (2000). *初級を教える人のための日本語文法ハンドブック*. Tokyo: Suriieenettowaaku.
- [11] Kaewkitsadang, P., & Srisattarat, S. (2012). A study of the problems of Japanese language education in Thai high schools. *Japanese Studies Journal Special Issue: Regional Cooperation for Sustainable Future in Asia*, 29, 110-117.
- [12] Kitrakarn, P., & Phatthiyathanee, S. (2002). Effectiveness Index: E.I. *Journal of Measurement of Education Mahasarakham University*, 7(1), 31-36.
- [13] Kulth, P. (2008). "It was always the pictures": Creating visual literacy supports for the students with disabilities. In N. Frey & D. Fisher (Eds.), *Teaching visual literacy: Using comic books, graphic novels, anime, cartoons, and more develop comprehension and thinking skills* (pp. 169-188). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

- [14] Lightbown, M. P. & Spada, N. (2013). *How language are learned*. Oxford: Oxford University Press.
- [15] Margulies, N., & Valenza, C. (2005). *Visual Thinking Tools for Mapping Your Ideas*. United State of America: Crown House Publishing Company LLC.
- [16] Oxford, R., L. (1990). *Language learning strategies: what every teacher should know*. Boston: The University of Alabama.
- [17] Phillips, M. (2016). "The Effects of Visual Vocabulary Strategies on Vocabulary Knowledge", Theses, Dissertations and Capstone. Paper 987. Retrieved from <http://mds.marshall.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1992&context=etd>
- [18] Pornsima, D. (2016). Thai Teacher 4.0. Retrieved from http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=46603&Key=news_research
- [19] Richards, J., C. (1999). *Language teaching awareness*. United State of America: Cambridge University Press.
- [20] Rokni, S. J. A., & Karimi, N. (2013). Visual Instruction: An advantage or a disadvantage? What about it effect on EFL learners' vocabulary learning. *Asian Journal of social Sciences & Humanities*, 2(4), 236-243. [http://www.ajssh.leena-luna.co.jp/AJSSHPDFs/Vol.2\(4\)/AJSSH2013\(2.4-23\).pdf](http://www.ajssh.leena-luna.co.jp/AJSSHPDFs/Vol.2(4)/AJSSH2013(2.4-23).pdf)
- [21] Rowe Meredith L., Silverman Rebecca D., & Mullan Bridget E. (2013). The role of pictures and gestures as nonverbal aids in preschoolers' word learning in a novel language. *Contemporary Educational Psychology* 38, 109-117.
- [22] Rutherford, W., E. (1995). *Second language grammar: learning and teaching*. New York: Longman
- [23] Ryan. (2017). 7 Simple visual aids you've gotta use in your ESL classroom. Retrieved from <http://www.fluentu.com/english/educator/blog/esl-visual-aids/>
- [24] Saaiyot, L., & Saaiyot, A. (1995). *Technical of Educational Research* (Vol. 5). Bangkok: Suviriyasarn.
- [25] Soga, M., & Matsumoto, N. (1978). *Foundations of Japanese Language*. Tokyo: Thaishukan Publishing Co., Ltd.
- [26] Tanaka, T. (1990). *Guidance on Japanese Grammar*. Tokyo: Kindaibungeisha.
- [27] Terada, K., Mikami, K., Yamagata, M., & Wakuri, M. (2000). *日本語の教え方ABC*. Japan: Aruku.
- [28] Tomomatsu, E., Miyamoto, J., & Wakuri, M. (2008). *どんな時どう使う日本語表現文型辞典*. Japan: Aruku.
- [29] Thienthong, M. (2005). *Design and Computer Courseware Development*. <http://home.dsd.go.th/kamphaengphet/km/information/WBI/index.htm>
- [30] Vate-U-Lan, P. (2011). *An augmented reality book in English for elementary school students under Bangkok metropolitan administration*.
- [31] Woodall, D. (2010). *Getting Started with e-Learning. Eight Question to consider*. Retrieved from http://www.skillsoft.com/infocenter/whitepapers/documents/getting_started_with_elearning.pdf.

- [32] Wright, A. (1989). Pictures for language learning. Cambridge: Cambridge University Press.
- [33] みんなの日本語II. (1998). Tokyo: 3A Corporation.
- [34] 日本語教師と学習者のための文型辞典. (1998). Tokyo: Kurosio Publishers.
-

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

Affiliation: Theodore Maria School of Arts, Assumption University

Corresponding email: suphins@gmail.com

ปัญหาการฝึกงานและทักษะในการทำงาน ของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน บุคลากรที่มีพหุทักษะ และมีความสามารถระดับสากลกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน การศึกษาที่เน้นเพียงการเรียนรู้ในห้องเรียนหรือภาคทฤษฎีนั้น ไม่อาจพัฒนาทักษะความสามารถที่จำเป็นต่อการทำงานให้บัณฑิตได้ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้บรรจุรายวิชาฝึกงานลงในหลักสูตรเป็นครั้งแรกใน ปี พ.ศ. 2557 งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษา ปัญหาในการฝึกงานของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกี่ยวกับทักษะที่ นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้ในขณะที่เป็นนักศึกษา และทักษะที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมหลังฝึกงาน เพื่อนำ ไปเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาก่อนออกไปทำงาน โดยใช้แบบสอบถาม การ สัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บข้อมูลจากรายงาน การรายงานผลหน้าชั้นของนักศึกษาฝึกงาน และ การนิเทศสถานประกอบการ เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ทักษะที่นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้ในขณะที่เป็นนักศึกษา 5 ลำดับแรกได้แก่ 1) ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น 2) ความ รู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น 3) ความกระตือรือร้น 4) การทำงานเป็นทีม 5) ความรู้และทักษะ พื้นฐานในการทำงาน ส่วนทักษะที่นักศึกษาฝึกงานมีพัฒนาการน้อย สาขาวิชาควรกำกับติดตาม 4 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น 2) ความสามารถทางด้าน IT 3) ความรู้ ทางธุรกิจ 4) ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหา

คำ

สำคัญ

การฝึกงาน, ทักษะการทำงาน, นักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น

Issues Related to Internship Practices among Thammasat University's Students Majoring in Japanese Language

Abstract

Personnel with multifaceted skills and internationally recognized competencies are being sought after in the labor market. Recognizing that an education focusing exclusively on theory or classroom learning can no longer contribute to the development of capabilities needed for real-world employment, the Japanese Section, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University introduced an internship program into its curriculum in 2014. This study identifies issues related to internship practices among Thammasat University's students majoring in Japanese language. It focuses on skills needed to be acquired over the course of enrollment as well as those needed to be supplemented post-internship. These identified skills will be used as a guideline for skill development scheme that seeks to prepare students for real-world employment. Survey questionnaire, in-depth interview, report-based data collection, students' in-class presentation, and company visits are employed as research tools. Research results reveal that the five most necessary skills that should be nurtured over the course of enrollment are: (a) communication skills; (b) language skills; (c) eagerness/enthusiasm; (d) teamwork spirit; and (e) job-related basic knowledge and skills. Moreover, the four skills currently identified as underdeveloped and should be further nurtured and followed up by the Japanese Section are: (a) language skills; (b) skills in information technology; (c) knowledge in business; and (d) managerial and problem-solving skills.

Key words

internship, working skills, students majoring in Japanese language

1. บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้กระแสของสังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บุคลากรที่มีพหุทักษะและมีความสามารถระดับสากลกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน การศึกษาแบบเก่าที่เน้นเพียงการบรรยายหรือภาคทฤษฎีไม่ตอบโจทย์ของตลาดแรงงานอีกต่อไป หลักสูตรภาษาญี่ปุ่นก็เช่นกัน แม้ปัจจุบันบัณฑิตสาขาภาษาญี่ปุ่นจะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ทว่าแท้จริงแล้ว บริษัทญี่ปุ่นยังไม่พอใจกับทักษะความสามารถของบัณฑิต เพราะนอกจากภาษาญี่ปุ่น บริษัทยังคาดหวังให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมขององค์กรและมีทัศนคติที่จริงจังต่อการทำงาน¹ ฝ่ายบัณฑิตเอง บางส่วนก็รู้สึกไม่พอใจกับงานเนื่องจากรู้สึกว่าการขาดความสามารถและทักษะในการทำงาน² จากเสียงสะท้อนดังกล่าว สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงปรับปรุงการเรียนการสอนให้เน้นภาคปฏิบัติ และประยุกต์ใช้ในสายอาชีพได้มากขึ้น อีกทั้งยังเปิดวิชาฝึกงานเป็นวิชาเลือกเมื่อ พ.ศ. 2557 และปรับเป็นวิชาบังคับเลือกในหลักสูตร พ.ศ. 2561

ตลอดระยะเวลา 4 ปีที่เปิดวิชานี้ สาขาวิชาพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ปัญหาจำนวนสถานประกอบการที่รองรับ กระบวนการฝึกงาน งบประมาณ ฯลฯ ทว่าปัญหาที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนคือ ปัญหาทักษะในการทำงานของนักศึกษา เพราะการพัฒนาทักษะใช้เวลา หากเริ่มช้าอาจไม่ทันกับความต้องการของสังคมในปัจจุบันและอนาคต

2. วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บข้อมูลจากรายงาน การรายงานผลหน้าชั้นของนักศึกษาฝึกงาน และการนิเทศสถานประกอบการในช่วงปลายของการฝึกงาน เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยในส่วน

แรก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลของนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ลงทะเบียนและผ่านวิชาฝึกงาน (Internship) ในปีการศึกษา 2560 จำนวน 17 คน หรือ ร้อยละ 100 จากจำนวนผู้ลงทะเบียนและผ่านวิชาฝึกงานปีการศึกษา 2560 เพื่อทราบทัศนคติปัจจุบันที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีต่อการฝึกงานที่ผ่านมา ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมิน และการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ จากนั้นนำข้อมูลของนักศึกษาและผู้ประกอบการมาหาความเชื่อมโยงและข้อสรุป ก่อนนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงวิชาฝึกงาน และกิจกรรมพัฒนาทักษะให้นักศึกษาต่อไป

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับทักษะที่นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้ในขณะที่เป็นนักศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ว่ามีทักษะใดบ้างที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมหลังกระบวนการฝึกงาน

4. ขอบวรรณกรรม

ในที่นี้จะทบทวนวรรณกรรมโดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 2 ด้าน คือ 1) การฝึกงาน 2) ทักษะที่จำเป็นในการทำงาน

1. การฝึกงาน

กระทรวงเศรษฐกิจและการค้าอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น (Ministry of Economy, Trade and Industry หรือ METI) ได้ให้คำนิยามกว้าง ๆ เกี่ยวกับการฝึกงาน (Internship) ไว้ว่า “การที่นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์และการทำงานตามสาขาวิชาที่ศึกษามา หรืองานที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่จะทำในอนาคต” และมีการแบ่งการฝึกงานไว้ 5 รูปแบบ

- 1) เพื่อเรียนรู้งาน โดยการฝึกงานประเภทนี้จะเป็นการฝึกประสบการณ์การทำงานในสถานที่จริง

¹ Nareenoot (2013)

² สสำรวจภาวะการทำงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาภาษาญี่ปุ่นในปีการศึกษา 2557

ประมาณ 1-2 สัปดาห์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฝึกงานตระหนักถึงความกดดันและความมุ่งมั่นของตนเอง อีกทั้งเข้าใจการทำงานและได้รับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแวดวงวิชาชีพนั้น

2) เพื่อพิจารณารับเข้าทำงาน โดยการฝึกงานประเภทนี้จะเป็นการฝึกงานที่เป็นส่วนหนึ่งของการทดลองปฏิบัติงานร่วมกัน ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของการหางาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฝึกงานตระหนักถึงความกดดันและความมุ่งมั่นของตนเอง อีกทั้งเข้าใจการทำงานและได้รับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแวดวงวิชาชีพนั้น

3) เพื่อช่วยปฏิบัติงาน ผู้ฝึกงานจะได้ประสบการณ์การทำงานที่มีลักษณะที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการทำงานพิเศษ และมักจะใช้เวลาฝึกงานมากกว่า 1 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคม

4) เพื่อร่วมทำโครงการ มักมีการเชื่อมโยงกันระหว่างบริษัทหรือมหาวิทยาลัย เพื่อค้นหาประเด็นปัญหา และ เสนอแนวทางให้แก่ผู้ประกอบการ โดยมากจะทำงานเป็นทีม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคมและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

5) เพื่อร่วมวางแผนในกิจการ การฝึกงานประเภทนี้เป็นการทำงานร่วมกันในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง ในโครงการใหม่ของผู้ประกอบการ หรือโปรเจกต์เชิงปฏิกิริยา โดยมากมักเป็นงานระยะยาว ตั้งแต่ 1-6 เดือน เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคมและการเป็นผู้นำให้กับผู้ฝึกงาน

ทั้งนี้ การฝึกงานของสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดอยู่ในประเภทที่ 1 คือ เพื่อเรียนรู้งาน ตระหนักถึงความกดดันและความมุ่งมั่นของตนเอง อีกทั้งเข้าใจการทำงานและได้รับความรู้เกี่ยวกับแวดวงวิชาชีพนั้น

2. ทักษะในการทำงาน

โลกในปัจจุบันต้องการบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างจากสังคมยุคก่อน การมีความรู้เฉพาะทางเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพออีกต่อไป แนวคิดเรื่องทักษะในการทำงานจึงถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงทั้งในโลกตะวันออกและโลกตะวันตก

กระทรวงเศรษฐกิจ ของประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับ “ความสามารถพื้นฐานในการทำงาน” โดยระบุว่าบุคลากรควรมี “ความสามารถในการคิด” “กล้าลงมือทำ” และ “สามารถทำงานเป็นทีม”³ เป็นคุณสมบัติพื้นฐาน และเพื่อสร้างบุคลากรให้มีคุณลักษณะดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาก็ได้ใช้การฝึกงานในต่างประเทศมาเป็นกลยุทธ์⁴

Neeranoot (2013, 355) กล่าวว่าสถานศึกษาที่เปิดหลักสูตรภาษาญี่ปุ่นควรตระหนักในความจริงที่ว่าสังคมไม่ได้ต้องการบัณฑิตที่รู้แต่ภาษาญี่ปุ่น แต่บัณฑิตควรเพิ่มพูนทักษะอื่น ๆ ได้แก่ ทักษะบริหารจัดการ ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการประสานงาน ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะความมีน้ำอดน้ำทน และทักษะภาษาอังกฤษ นอกจากนั้นยังควรมีความรู้รอบด้าน ทั้งสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิด

ศิริวรรณ และ ทศนีย์⁵ (2014, 67) ได้สรุปกรอบแนวคิด ทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่แนะนำให้ครูก้าวข้าม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” (21st Century Skills)⁶ ซึ่งครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช และอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้แบบ PBL (Problem-Based Learning) ของนักเรียน

³ คัดมาจาก 平成25年度産業経済研究委託事業「社会人基礎力育成の好事例の普及に関する調査」

⁴ คัดมาจาก 平成25年度産業経済研究委託事業「社会人基礎力育成の好事例の普及に関する調査」

⁵ ศิริวรรณ มุรินทร์วงศ์ และ ทศนีย์ เมธาพิสิฐ. (2558).

⁶ พัฒนาขึ้นโดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21st Century Skills เรียกย่อว่า P21)

5. ภาพรวมของวิชาฝึกงานของสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เปิดหลักสูตรภาษาญี่ปุ่น มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 และบรรจุการฝึกงานลงในหลักสูตรภาษาญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2557 เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รู้จักและเข้าใจตนเอง เรียนรู้ และเพิ่มเติมประสบการณ์วิชาชีพในสถานการณ์จริง มีทักษะความสามารถ เตรียมพร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพในพื้นที่ที่จบการศึกษา โดยนักศึกษาต้องปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า 150 ชั่วโมง ในภาคฤดูร้อน และมีการประเมินโดยหน่วยงานที่รับเข้าฝึกงานและสาขาวิชา โดยได้รับผลการประเมินเป็น ผ่าน/ ไม่ผ่าน และสามารถฝึกงานได้ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

5.1 การฝึกงานในประเทศ

นักศึกษาที่ประสงค์จะฝึกงานในประเทศต้องได้รับอนุมัติจากสาขาวิชา โดยมีเงื่อนไขการลงทะเบียนเรียนตามตารางที่ 1

ปีการศึกษา 2560 มีนักศึกษาลงทะเบียนวิชาการฝึกงานในประเทศ 13 คน โดยเข้าไปฝึกงานในองค์กรต่าง ๆ ทั้งโรงงานอุตสาหกรรม สำนักพิมพ์ โรงเรียน มูลนิธิ เช่น บริษัทพานาโซนิค แมนูแฟกเจอร์ริง (ไทยแลนด์) จำกัด บริษัท Isuzu Motors Co., (Thailand) Ltd.

มูลนิธิญี่ปุ่น สำนักพิมพ์วีเลิร์น โรงเรียนสตรีนนทบุรี เป็นต้น

5.2 การฝึกงานในต่างประเทศ

การฝึกงานในต่างประเทศเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2559 โดยสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นมีข้อตกลงความร่วมมือกับธุรกิจด้านอาหารในประเทศญี่ปุ่น จัดอบรมหลักสูตรธุรกิจด้านอาหาร และจัดการฝึกงานในประเทศไทยและญี่ปุ่นให้กับนักศึกษา เงื่อนไขในการลงทะเบียนเรียนเหมือนกับการฝึกงานในประเทศ แต่นักศึกษาต้องได้รับคัดเลือกจากตัวแทนของสถานประกอบการที่เดินทางมาสัมภาษณ์นักศึกษาด้วยตนเอง ทั้งนี้ในปีการศึกษา 2560 มีนักศึกษาฝึกงานต่างประเทศจำนวน 4 คน

6. ปัญหาและอุปสรรคในการฝึกงาน

6.1 ปัญหาในมุมมองของนักศึกษา

6.1.1 ความกังวลก่อนฝึกงาน

จากการตอบแบบสอบถามการอบรมเตรียมความพร้อมสู่การฝึกงาน พบว่าสิ่งที่นักศึกษากังวลที่สุดในการฝึกงานคือ การวางตัวและความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน รองลงมาคือ กระบวนการและระเบียบข้อบังคับในการศึกษาวิชาฝึกงาน มารยาททางธุรกิจ และกฎหมายเกี่ยวกับการทำงาน ตามลำดับ

ตารางที่ 1 : ตารางเงื่อนไขการขออนุมัติลงทะเบียน/ เพื่อผ่านวิชาฝึกงาน

เงื่อนไขในการลงทะเบียนวิชาการฝึกงาน	เงื่อนไขในการผ่านวิชาการฝึกงาน
สอบได้วิชาไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่น 6 (เทียบเท่าระดับกลางตอนปลาย)	ต้องเข้าร่วมโครงการปฐมนิเทศเตรียมความพร้อมก่อนฝึกงาน
มีผลการสอบวัดระดับความสามารถภาษาญี่ปุ่น (JLPT) ไม่ต่ำกว่า N2 ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี 2559 อนุมัติให้นักศึกษาที่มีผลการสอบวัดระดับไม่ต่ำกว่า N3 ฝึกงานได้ โดยต้องผ่านการคัดเลือกจากสถานประกอบการ	ระหว่างฝึกงาน ต้องผ่านการนิเทศจากอาจารย์นิเทศในช่วงท้ายของการฝึกงาน ต้องได้รับการประเมินจากผู้ประกอบการ ส่งรายงาน และรายการคำศัพท์ที่ได้จากการฝึกงานอย่างน้อย 100 คำ
นักศึกษาต้องติดต่อหาสถานประกอบการเพื่อฝึกงานเอง	ต้องรายงานผลการฝึกงานต่อหน้าคณาจารย์ในงานสรุปผลการฝึกงาน

ตารางที่ 2 : ตารางข้อมูลหัวข้อที่นักศึกษาผู้ลงทะเบียนวิชาฝึกงานต้องการอบรมก่อนไปฝึกงาน

ลำดับ	ประเด็นที่นักศึกษาผู้ลงทะเบียนวิชาฝึกงานต้องการฟังก่อนฝึกงาน	ก่อนอบรม	หลังอบรม	รวม	ร้อยละ
1	การวางตัวและความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน	5	7	12	30.77
2	กระบวนการและระเบียบข้อบังคับในการศึกษาวิชาฝึกงาน	7	1	8	20.51
3	มารยาททางธุรกิจ	3	3	6	15.38
4	กฎหมายเกี่ยวกับการทำงาน	1	4	5	12.82
5	วัฒนธรรมการทำงานในสังคมไทยและสังคมญี่ปุ่น	-	3	3	7.69
6	แบ่งปันประสบการณ์จากรุ่นพี่	-	3	3	7.69
7	การปรับตัวและวิธีรับมือกับปัญหาในที่ทำงาน เช่น ความเครียด ความต่างทางวัฒนธรรม	-	2	2	5.13
8	เนื้อหารายละเอียดของงาน เทคนิคในการทำงานเฉพาะด้าน	-	-	0	0.00
	รวม	16	23	39	100.00

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทีละส่วนพบว่า ก่อนฝึกอบรม นักศึกษามีประเด็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการและระเบียบข้อบังคับของวิชามากที่สุด รองลงมา คือ การวางตัวและความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน การที่นักศึกษามีความกังวลกับข้อบังคับของวิชาก่อนฝึกอบรมมากที่สุด อาจเป็นเพราะวิชานี้เป็นวิชาค่อนข้างใหม่ ที่ผ่านมามีผู้ลงทะเบียนน้อย จึงไม่ค่อยมีข้อมูลเผยแพร่ อีกทั้งยังเป็นครั้งแรกที่มีบุคคลภายนอกเป็นผู้ประเมินผลการเรียน นักศึกษาจึงรู้สึกกังวล แต่หลังจากได้รับคู่มือฝึกงาน และคำอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการกำกับติดตามระหว่างฝึกงานโดยละเอียดจากการอบรมแล้ว นักศึกษาก็หมดความกังวลเรื่องนี้ ทว่ายังคงกังวลเรื่องการวางตัวและความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน แม้จะได้รับการฝึกอบรมแล้วก็ตาม แสดงให้เห็นว่านักศึกษาตระหนักดีว่าสังคมภายนอกต่างจากสังคมในสถานศึกษา จึงกังวลเรื่องนี้เป็นพิเศษ ในแง่หนึ่งถือเป็นนิมิตหมายอันดี แต่ก็มองได้อีกแง่เช่นกันว่านักศึกษาไม่ค่อยได้สัมผัสกับสังคมภายนอกและขาดทักษะทางสังคม

6.1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการฝึกงาน

เมื่อฝึกงานจริงนักศึกษาแต่ละคนได้รับมอบหมายงานต่างกันไป งานที่ได้รับมอบหมายมากที่สุดคือ ล่าม

แปล รองลงมา คือ พิสูจน์อักษร งานธุรการเอกสาร ประสานงาน และสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีงานอื่น ๆ เช่น งานธุรกิจอาหาร งานคิด concept ของหนังสือ งานสอนภาษาญี่ปุ่นให้พนักงานไทย อาจารย์ฝึกสอน เป็นต้น

เนื้อหางานที่ต่างกัน ทำให้นักศึกษาแต่ละคนพบเจอปัญหามากน้อยต่างกันไป แต่ปัญหาที่นักศึกษาฝึกงานพบมากที่สุดคือ ปัญหาด้านภาษา รองลงมาคือ การสื่อสารกับบุคคล ความสัมพันธ์กับบุคคล และความรู้เรื่อง IT ตามลำดับ (ข้อมูลจากตารางที่ 3)

นอกจากนั้น เนื้อหาของงานที่ได้รับมอบหมายก็มีส่วนทำให้ปัญหาของแต่ละคนแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบมากที่สุดยังคงเป็นปัญหาด้านภาษา (88.24) และเมื่อพิจารณารายละเอียดของปัญหา พบว่าปัญหาด้านภาษาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภาษาญี่ปุ่น ยังรวมไปถึงภาษาอังกฤษ และภาษาไทยด้วย เช่น นักศึกษาที่ฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรมรายงานว่า “ในที่ทำงานส่งเมล และนำเสนองานด้วยภาษาอังกฤษ” ส่วนนักศึกษาที่ฝึกงานในสำนักพิมพ์ “มีปัญหาเรื่องการจับใจความในที่ประชุมบรรณาธิการ และการใช้ภาษาไทยในการแปล การคิดซื้อหนังสือให้ลูกจ้างบรรณาธิการ”

ตารางที่ 3 : ตารางสรุปปัญหาในการฝึกงานแยกตามประเภทงาน

สถานประเภทงาน	ภาษา	ความรู้ IT	ความรู้ธุรกิจ	การสื่อสารกับบุคคล	ความสัมพันธ์กับบุคคล	อื่น ๆ
ฝึกสอนภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียน (6 คน)	4	3	0	3	2	2
ล่าม/ประสานงานในโรงงานอุตสาหกรรม (3 คน)	3	1	2	2	2	3
งานสำนักพิมพ์ (2 คน)	2	0	0	2	0	1
งานประสานงานในองค์กรของประเทศไทย (2 คน)	2	1	1	1	1	1
ธุรกิจบริการอาหาร (4 คน)	4	2	3	4	3	2
รวม (17 คน)	15	7	6	12	8	9

เป็นต้น ซึ่งจุดนี้สอดคล้องกับผลการสำรวจภาวะการทำงานของบัณฑิตสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นที่สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2557 ที่พบว่าเมื่อบัณฑิตจบการศึกษาและทำงานได้ระยะหนึ่งจะค้นพบว่าความสามารถทางภาษาที่ตนคิดว่าถนัดนั้นยังไม่ถึงระดับใช้งานได้ดีในโลกของการทำงาน⁷

ปัญหาที่นักศึกษาพบรองลงมาคือ ปัญหาการสื่อสารกับบุคคล (70.59) ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตว่าปัญหานี้เกิดจากการขาดทักษะทางภาษา แต่เมื่อพิจารณาลงไปถึงรายละเอียดกลับพบว่า ปัญหาที่เกิดจากการขาดทักษะทางภาษานั้นมีเพียงส่วนเดียว นอกนั้นเป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดทักษะการสื่อสารโดยตรง กล่าวคือ นักศึกษาหลายคนรายงานว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน การรายงานการทำงาน การสื่อสารภายใต้วัฒนธรรมองค์กร การอธิบายให้นักเรียนเข้าใจเจตนาดี การอธิบายเนื้อหาที่สอน การฟังเพื่อจับใจความ และแสดงความคิดเห็นและในที่ประชุม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแม้เนื้อหางานต่างกัน แต่ทุกงานล้วนต้องใช้ทักษะในการสื่อสาร อาจารย์ฝึกสอนต้องเรียนรู้ที่จะสื่อสารกับอาจารย์พี่เลี้ยง

ที่อายุห่างกัน ต้องสื่อเนื้อหาการสอนและเจตนาดีให้นักเรียนเข้าใจ แม้แต่งงานในสำนักพิมพ์ที่ดูจะใช้ทักษะในการสื่อสารน้อยกว่างานประเภทอื่น นักศึกษาก็ยังต้องเรียนรู้ทักษะการสื่อ “สาร” ให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย ต้องสื่อสารความคิดของตนในที่ประชุมกองบรรณาธิการ และสื่อ “สาร” ของหนังสือผ่านชื่อและปกหนังสือ เป็นต้น หากนักศึกษาฝึกงานขาดทักษะนี้ ไม่ว่าจะฝึกงานประเภทไหนก็ย่อมที่จะเกิดปัญหาตามมา ดังนั้น สาขาวิชาจึงควรพัฒนาทักษะนี้ให้นักศึกษาโดยเร่งด่วน

นอกจากปัญหาด้านการสื่อสารกับบุคคลแล้ว นักศึกษายังมีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลด้วย เช่น นักศึกษาหลายคนรายงานว่า “รู้สึกเกร็งกับรุ่นพี่ผู้ชาย” “รู้สึกเกร็งกับรุ่นพี่ที่อายุห่างกันมาก ๆ” “ไม่มีหัวข้อสนทนา” ปัญหานี้เป็นสิ่งที่นักศึกษากังวลมาตั้งแต่ก่อนฝึกงาน แม้ดูเป็นเรื่องเล็ก แต่ไม่อาจละเลย เนื่องจากความรู้สึกรังเกียจหรือความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นย่อมส่งผลต่อการทำงาน สาขาวิชาจึงควรชี้แนะ และหากิจกรรมให้นักศึกษาได้พัฒนาทักษะในการเข้าสังคมอยู่เสมอ

⁷ ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์ และ ทศนีย์ เมธาพิสิฐ. (2558).

อีกปัญหาที่มาเป็นกังวลคือ ปัญหาความรู้ IT แม้จะมีปัญหาน้อยกว่าหัวข้ออื่น แต่ก็ยังถือเป็นปัญหารุนแรง เนื่องจากมีผู้พบปัญหาถึงร้อยละ 41.18 ของนักศึกษาฝึกงานทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจบัณฑิตสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นปี พ.ศ. 2557 ที่พบว่า มีบัณฑิตที่รู้สึกว่าการตนเองขาดทักษะด้าน IT สูงเป็นอันดับต้น ๆ นอกจากตัวเลขนี้แล้ว นักศึกษายังระบุในรายงานด้วยว่า “ควรจัดฝึกอบรมทักษะโปรแกรม MS Office ขั้นพื้นฐานจนถึงระดับกลางอย่างทั่วถึง ก่อนสำเร็จการศึกษา” “ในโรงงานญี่ปุ่นมีการนำ AI เข้ามาใช้ในหลายกระบวนการ หลายครั้งที่ไม่เข้าใจกลไกการทำงานของเครื่องจักรเหล่านั้น” “ไม่มีทักษะในการนำเสนอด้วยสื่อ IT ให้น่าสนใจ” เป็นต้น นั้นแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบัน IT ไม่ได้จำกัดแค่การใช้คอมพิวเตอร์ทำงานเอกสาร แต่แทรกอยู่ในงานทุกงาน ดังนั้น สาขาวิชาไม่ควรมองข้ามการพัฒนาทักษะ IT ให้นักศึกษา

เช่นเดียวกับความรู้ด้านธุรกิจ แม้การฝึกงานครั้งนี้มีจำนวนสถานประกอบการที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจถึงร้อยละ 47.06 (โรงเรียนมัธยม และมูลนิธิญี่ปุ่น) แต่จำนวนนักศึกษาที่มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ด้านธุรกิจสูงถึงร้อยละ 35.29 จากจำนวนนักศึกษาฝึกงานทั้งหมด ตัวอย่างของปัญหา เช่น “มีความรู้ด้านการตลาดและศัพท์ในวงการธุรกิจน้อยมาก ทำให้ฟังคำอธิบายไม่เข้าใจ” “ไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่างใบเสนอราคากับใบแจ้งหนี้” เป็นต้น นอกจากนั้น แม้นักศึกษาถึง 47.06 จะเลือกฝึกงานในสถานประกอบการที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจ แต่จากผลการสำรวจภาวะการทำงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาภาษาญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2557 พบว่าร้อยละ 85.71 ทำงานในภาคธุรกิจโดยตรง เช่น โรงงานอุตสาหกรรม บริษัท ธนาคาร มีเพียงร้อยละ 14.29 ที่ทำงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจ เช่น งานนักแปล-ล่ามอิสระ งานสอนภาษา

และเมื่อสอบถามนักศึกษาที่ฝึกงานในโรงเรียนและมูลนิธิญี่ปุ่นว่า “เลือกฝึกงานเพราะสนใจประกอบอาชีพ

นั้นใช่หรือไม่” ร้อยละ 50.00 ตอบว่า “ไม่ใช่” และ มีเพียงร้อยละ 0.25 เท่านั้นที่ยังคงยืนยันว่าหลังจากที่นักศึกษาในกลุ่มนี้ฝึกงานแล้ว ยังต้องการประกอบอาชีพที่ตนฝึกงาน จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้ความรู้ทางธุรกิจจะไม่ได้จำเป็นสำหรับนักศึกษาฝึกงานทุกคน แต่ความรู้ทางภาคธุรกิจยังจำเป็นสำหรับนักศึกษาสาขาภาษาญี่ปุ่น เพราะนักศึกษาส่วนใหญ่จบไปทำงานในภาคธุรกิจ ดังนั้น ความรู้ทางด้านธุรกิจจึงยังเป็นสิ่งที่สาขาวิชาควรให้ความสำคัญควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะอื่น ๆ

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าแม้จะมีการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกงาน แต่นักศึกษายังคงประสบปัญหาปัญหาที่รุนแรงที่สุดคือ ปัญหาด้านภาษา และการสื่อสารกับบุคคล ส่วนปัญหาความสัมพันธ์กับบุคคล ความรู้ IT และความรู้ทางธุรกิจ เป็นหัวข้อที่น่ากังวลเช่นกัน การที่นักศึกษาไม่พบปัญหาไม่ได้หมายความว่า นักศึกษามีทักษะนั้นดีแล้ว แต่หมายความว่านักศึกษาบางส่วนไม่ได้รับการฝึกฝนหรือพัฒนาทักษะเหล่านั้นเนื่องจากลักษณะของงาน และการฝึกงานที่ไม่ได้ใช้ทักษะดังกล่าวอาจทำให้นักศึกษาไม่ตระหนักถึงความจำเป็นของทักษะอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาษา ทั้งที่ทักษะเหล่านั้นจำเป็นต่อการทำงาน จากจุดนี้เองจึงนำไปสู่การวิเคราะห์ทักษะที่ยังจำเป็นต้องได้รับการฝึกงานหลังฝึกงานในหัวข้อถัดไป

6.1.3 ทักษะที่ยังเป็นปัญหาหลังฝึกงาน

เพื่อให้ทราบว่าสาขาวิชาควรพัฒนาทักษะใดหลังฝึกงาน ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามให้นักศึกษาประเมินตนเอง ทั้งก่อนและหลังฝึกงาน โดยหัวข้อในการประเมินนั้นปรับมาจากหัวข้อในเอกสารประเมินจากผู้ประกอบการ และสาระการเรียนรู้ของรายวิชา โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 17 คน หรือร้อยละ 100 แต่ละหัวข้อกำหนดให้ประเมิน 4 ระดับ

หลังฝึกงานนักศึกษามีพัฒนาการทุกทักษะ ทักษะที่มีพัฒนาการมากที่สุด คือ ทักษะในการเข้าใจตนเองและประเมินตนเอง และความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน ทักษะที่มีพัฒนาการรองลงมาคือ ความสามารถ

ตารางที่ 4 : การประเมินตนเองของนักศึกษา ก่อนและหลังการฝึกงาน

ลำดับ	ทักษะในการทำงาน	ก่อน	หลัง	พัฒนาการ
1	ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน	2.35	3.12	0.76
2	คุณสมบัติและความสามารถโดยรวมของตนเอง	2.53	3.29	0.76
3	ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น	2.71	3.12	0.41
4	ความสามารถทางด้าน IT	2.71	3.00	0.29
5	ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหา	2.76	3.47	0.71
6	รู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถประเมินตนเองได้	2.76	3.53	0.76
7	ความมีระเบียบวินัย	2.94	3.59	0.65
8	ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น	2.94	3.59	0.65
9	บุคลิกภาพ	3.18	3.59	0.41
10	ความกระตือรือร้น	3.18	3.82	0.65
11	ความรับผิดชอบ ความขยัน อดทน	3.24	3.59	0.35
12	การทำงานเป็นทีม	3.29	3.71	0.41
13	รายงาน ติดต่อ ปรึกษากับอาจารย์ หัวหน้างาน หรือเพื่อนร่วมงาน	3.35	3.53	0.18
	ค่าเฉลี่ย	2.92	3.46	0.54

*ความเข้มของสีแสดงระดับความรุนแรงของปัญหา

ตารางที่ 5 : ตารางเปรียบเทียบคะแนนประเมินของผู้ประกอบการและนักศึกษา ก่อน-ระหว่าง-หลัง การฝึกงาน

ลำดับ	ทักษะการทำงาน	นักศึกษา (ก่อนฝึก)	ผู้ประกอบการ (ระหว่างฝึก)	นักศึกษา (หลังฝึก)
1	ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น	2.94	3.47	3.59
2	ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น	2.71	3.59	3.12
3	ความกระตือรือร้น	3.18	3.59	3.82
4	การทำงานเป็นทีม	3.29	3.59	3.71
5	ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน	2.35	3.65	3.12
6	คุณสมบัติและความสามารถโดยรวมของตนเอง	2.53	3.65	3.29
7	ความสามารถทางด้าน IT	2.71	3.69	3.00
8	ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหา	2.76	3.76	3.47
9	ความรับผิดชอบ ความขยัน อดทน	3.24	3.76	3.59
10	มีระเบียบวินัย	2.94	3.82	3.59
11	บุคลิกภาพ	3.18	3.82	3.59
12	รู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถประเมินตนเองได้	2.76	ไม่ประเมิน	3.53
13	รายงาน ติดต่อ ปรึกษากับอาจารย์ หัวหน้างาน หรือเพื่อนร่วมงาน	3.35	ไม่ประเมิน	3.53
	ค่าเฉลี่ย	2.92	3.67	3.46

*หัวข้อที่มีแถบสีเข้มแสดงหัวข้อที่ได้คะแนนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยโดยระดับความเข้มของสีแสดงระดับความรุนแรงของปัญหา

ในการจัดการและแก้ไขปัญหา ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น ความมีระเบียบวินัย ความกระตือรือร้นตามลำดับ (ตารางที่ 4)

หากเปรียบเทียบคะแนนประเมินทักษะการทำงาน ก่อนฝึกงานและหลังฝึกงาน จะเห็นว่าก่อนฝึกงาน หัวข้อทักษะที่น้อยกว่าค่าเฉลี่ย (2.92) คือลำดับที่ 1-6 ซึ่งจัดอยู่ในระดับพอใช้ ไม่ถึงดี ใน 6 หัวข้อนี้ มี 4 หัวข้อที่แม้ฝึกงานแล้วนักศึกษาก็ยังให้คะแนนประเมินต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (3.46) คือ หัวข้อที่ 1-4 หัวข้อที่นักศึกษาฝึกงานประเมินตนเองต่ำทั้งก่อนฝึกงานและหลังฝึกงาน คือ ความสามารถทางด้าน IT ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น และความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ทั้ง 3 หัวข้อมีคะแนนประเมินค่อนข้างต่ำแต่แรก คะแนนพัฒนาการจึงไม่สูงนักเมื่อเทียบกับหัวข้ออื่น ๆ ประกอบกับบางหัวข้อไม่อยู่ในขอบข่ายงาน เช่น ความสามารถทางด้าน IT จึงทำให้นักศึกษา

ประเมินตนเองหลังฝึกงานต่ำที่สุด และมีคะแนนพัฒนาการเพียงแค่ 0.29

ผลจากแบบสอบถามนี้ช่วยยืนยันข้อสังเกตจากข้อ 6.1.3 ว่าทักษะด้าน IT เป็นทักษะที่ไม่ได้รับการพัฒนาจากการฝึกงาน เนื่องจากงานที่นักศึกษาฝึกไม่ได้เกี่ยวข้องกับ IT โดยตรง และที่น่ากังวลยิ่งกว่าคือเป็นทักษะที่นักศึกษาขาดก่อนที่จะฝึกงานอีกด้วย และนอกจากทักษะทางด้าน IT ทักษะที่สาขาวิชาควรเสริมความมั่นใจให้นักศึกษาหลังจบการฝึกงาน คือ ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน เป็นต้น

6.2 ปัญหาในการฝึกงานจากมุมมองของผู้ประกอบการ

จากแบบประเมินและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการสามารถสรุปปัญหาได้ตามตารางที่ 5 ช่อง “ผู้ประกอบการ (ระหว่างฝึก)” โดยภาพรวม ผู้ประกอบการให้

คะแนนประเมินนักศึกษาฝึกงานค่อนข้างสูง โดยเฉพาะ หัวข้อ บุคลิกภาพ และระเบียบวินัย แต่ให้คะแนน ประเมิน ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น ความรู้ ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น ความกระตือรือร้น การทำงานเป็นทีม ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน และคุณสมบัติและความสามารถโดยรวมของตนเองต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (3.67)

การประเมินของผู้ประกอบการค่อนข้างสอดคล้องกับการประเมินตนเองของนักศึกษาฝึกงาน ที่ให้คะแนนประเมิน ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน คุณสมบัติและความสามารถโดยรวมของตนเอง ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (2.92) แม้นักศึกษาฝึกงานจะให้คะแนนประเมินหัวข้อ ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่นสูงกว่าค่าเฉลี่ย แต่ก็สูงกว่าเพียงเล็กน้อย จึงยังถือว่าเป็นหัวข้อที่นักศึกษาฝึกงานมีปัญหาทั้งจากมุมมองของผู้ประกอบการและนักศึกษาฝึกงานเอง

ส่วนหัวข้อ ความกระตือรือร้น และการทำงานเป็นทีม เป็นหัวข้อที่ผู้ประกอบการและนักศึกษาประเมินไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ นักศึกษาฝึกงานให้คะแนนประเมินตนเองสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งก่อนฝึกงานและหลังฝึกงาน แต่ผู้ประกอบการกลับประเมิน 2 หัวข้อนี้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้นักศึกษามองว่าตนเองมีความกระตือรือร้น หรือสามารถทำงานเป็นทีมได้ดีแล้ว แต่ผู้ประกอบการก็มองว่า ยังไม่เพียงพอสำหรับการงานจริง 2 หัวข้อนี้จึงเป็นหัวข้อที่สาขาวิชาควรย้ำเตือนนักศึกษา ส่วนหัวข้อความสามารถด้าน IT นั้น ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ขอบข่ายของงานที่ฝึกในครั้งนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ความสามารถด้าน IT ผู้ประกอบการบางรายไม่ประเมินในหัวข้อนี้ จึงทำให้คะแนนประเมินจากผู้ประกอบการในหัวข้อนี้สูงกว่าค่าเฉลี่ยเล็กน้อย

อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ก่อนมาฝึกงานนักศึกษาและหลักสูตรควรเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาก่อนฝึกงานโดยการฝึกทักษะต่าง ๆ

ดังนี้ 1) การนำเสนอด้วยโปรแกรม power point (เน้น การนำเสนอเป็นภาษาอังกฤษ) 2) ภาษาอังกฤษ เพราะสถานประกอบการส่วนใหญ่สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษ ทั้งภายในและนอกองค์กร 3) โปรแกรม Excel (ทั้งการคำนวณ และการจัดการเอกสาร) 4) ทักษะการใช้ภาษาไทย ควรส่งเสริมให้นักศึกษาอ่านหนังสือภาษาไทย และควรฝึกทักษะการฟังจับใจความ 5) ควรสอนความรู้พื้นฐาน คำศัพท์พื้นฐาน ศัพท์เฉพาะทางในโรงงาน เช่น คำศัพท์เกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือ การขนส่ง ความปลอดภัย Kaizen 5 ส เป็นต้น 6) ควรฝึกให้นักศึกษามีมนุษยสัมพันธ์ กระตือรือร้น เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ปัญหาของนักศึกษาฝึกงานในสายตาของผู้ประกอบการมีความสอดคล้องกับปัญหาในมุมมองของนักศึกษา กล่าวคือ ต่างมองว่า ทักษะในการสื่อสารกับผู้อื่นและทักษะด้านภาษาญี่ปุ่นเป็นทักษะนักศึกษาฝึกงานขาด ส่วน ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน ความกระตือรือร้น การทำงานเป็นทีม เป็นปัญหาที่นักศึกษาฝึกงานไม่ได้ตระหนักมากนัก แต่ผู้ประเมินให้ความสำคัญและประเมินว่านักศึกษายังขาดทักษะ สาขาวิชาจึงควรเน้นย้ำกับนักศึกษา และจัดกิจกรรมที่เสริมทักษะเหล่านี้ให้นักศึกษาต่อไป

7. unสรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้ ก่อนที่นักศึกษาจะฝึกงานนักศึกษาที่มีความกังวลเกี่ยวกับการวางตัวและความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน รองลงมาคือ กระบวนการและระเบียบข้อบังคับในการศึกษาวิชาฝึกงาน มารยาททางธุรกิจ และกฎหมายเกี่ยวกับการทำงาน

เมื่อนักศึกษาฝึกงาน ทั้งนักศึกษาและผู้ประกอบการ ประเมินว่านักศึกษาฝึกงานยังขาดทักษะ ดังนี้ 1) ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น 2) ความรู้ความสามารถด้านภาษาญี่ปุ่น 3) ความกระตือรือร้น 4) การ

ทำงานเป็นทีม 5) ความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน 6) คุณสมบัติและความสามารถโดยรวมของตนเอง 7) ความสามารถทางด้าน IT 8) ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหา 9) ความรู้ทางธุรกิจ

นอกจากนี้ยังพบว่า ทักษะที่มีพัฒนาการน้อยและสาขาควรกำกับติดตาม ได้แก่ 1) ความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษ 2) ความสามารถทางด้าน IT 3) ความรู้ทางธุรกิจ 4) ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหา เป็นต้น

เพื่อแก้ไขปัญหาข้างต้น สาขาวิชาควรทำความเข้าใจปัญหาของนักศึกษาและหลักสูตร วางแผนเพิ่มพูนทักษะที่ควรได้รับการพัฒนาของนักศึกษาอยู่เสมอ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักศึกษาให้นักศึกษาได้ร่วมวางแผนทำกิจกรรมเสริมทักษะ หรือออกแบบการเรียนการสอนที่เสริมทักษะที่ตนเองขาด นอกจากเตรียมความพร้อมแล้ว

ควรทวนกำกับติดตามและเพิ่มเติมส่วนที่นักศึกษาไม่ได้รับการพัฒนาระหว่างฝึกงาน เพื่อให้ นักศึกษามีทักษะในการทำงานทุกด้าน และมีความพร้อมที่จะออกไปสู่โลกแห่งการทำงาน

8. ปัญหาในการทอวิจัย

การวิจัยนี้มีข้อจำกัดบางประการได้แก่ การที่กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนน้อย (17 คน) และสถานประกอบการไม่หลายหลายทำให้ไม่สามารถนำเสนอผลการวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาและไม่อาจวิเคราะห์ไปถึงทักษะที่จำเป็นของแต่ละงาน การวิจัยต่อยอดจึงควรมุ่งไปสู่การวิจัยในบริบทอื่น ๆ เพื่อเป็นการต่อยอดงานวิจัยและนำข้อมูลมาปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ตรงเป้าและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ทศนีย์ เมธาพิสิฐ และ YUMIKO YAMAMOTO. (2560). การพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพการทำงานระดับสากล: การเตรียมความพร้อมการฝึกงานในต่างประเทศ. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 7(2), 83-100.
- [2] แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๒๙๕ ง, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘, “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘” น. 2-11.
- [3] ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์ และ ทศนีย์ เมธาพิสิฐ. (2559). ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อ ผู้ประกอบการญี่ปุ่นในไทยในศตวรรษที่ 21.วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 5(2), 48-69.
- [4] Nareenoot Damrongchai. (2013). Japanese Speaking Personnel Proficiency Deficiencies: A Case Study of Japanese Education in Thailand. Journal of Language Teaching and Research, 4(2), 348-356. March 2013. Academy Publisher.
- [5] Tasanee Methapisit (2017) 「海外インターンシップのための人材育成に向けた日本語指導の改善案」 2017年東京外国語大学国際日本研究センター夏季セミナー&サマースクール2017.7.14 発表資料より
- [6] 中小企業基盤整備機構 (2006) 「タイにおける日系中小企業の経営課題に関する実態調査」 独立行政法人中小企業基盤整備機構
- [7] 日本貿易振興機構 (ジェトロ) (2017). 「タイ日系企業進出動向調査 2017年」 Retrieved from https://www.jetro.go.jp/ext_images/_Reports/01/762117c2abed4a1c/20170074_summary.pdf
- [8] 平成25年度産業経済研究委託事業 「社会人基礎力育成の好事例の普及に関する調査」 Retrieved from http://www.meti.go.jp/policy/kisoryoku/25fy_chosa/Kiso_30sen_houkokusyo.pdf
- [9] 平成25年度産業経済研究委託事業 「社会人基礎力育成の好事例の普及に関する調査」 Retrieved from http://www.meti.go.jp/policy/kisoryoku/25fy_chosa/Kiso_30sen_houkokusyo.pdf

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding email: sirionce@hotmail.com

อาชีพสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นและ ความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพ: กรณีศึกษาหัวข้อสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวโน้มอาชีพของนักศึกษาเอกวิชาภาษาญี่ปุ่น และ 2) เพื่อศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพของผู้ที่เรียนภาษาญี่ปุ่น วิธีวิจัยสำหรับการศึกษาค้นคว้าปัจจุบันเป็นการวิจัยค้นคว้าจากเอกสาร และการศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพของนักศึกษา ใช้การวิจัยเชิงสำรวจผ่านการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 2 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรม “อนาคตของฉันวันข้างหน้า” 2) กิจกรรม “ประวัติส่วนตัวเพื่อการวางแผนเส้นทางอาชีพ” กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกสาขาภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 1 และ 2 จำนวน 74 คน ในมหาวิทยาลัยของรัฐ วิเคราะห์และประมวลผลการศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต สอบถามความเห็น และสรุปผลเชิงพรรณนาโวหาร ผลการศึกษาพบว่ามีความต้องการผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้นจากภาวะสังคมสูงวัยและนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นที่เปิดรับแรงงานต่างชาติ อาชีพที่ผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นชาวต่างชาติทำ 3 ลำดับแรกคือ นักแปลและล่าม พนักงานขายและการตลาด และ ผู้ประสานงานต่างประเทศ และทักษะที่จำเป็น 3 ลำดับแรกสำหรับนักศึกษาสายศิลป์ คือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้ภาษาญี่ปุ่นและความร่วมมือ สำหรับความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพนั้น ในกิจกรรม “อนาคตของฉันวันข้างหน้า” กลุ่มเป้าหมายร้อยละ 55 ต้องการงานเพื่อให้สามารถมีโอกาสไปทำงานอดิเรกหรือสิ่งที่ชอบ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการวางแผนปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเพื่อไปสู่ความสำเร็จในจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ สำหรับกิจกรรม “ประวัติส่วนตัวเพื่อการวางแผนเส้นทางอาชีพ” พบว่า นักศึกษาเข้าใจความต้องการของตนเองแต่ยังไม่สามารถวิเคราะห์จุดแข็งของตนเองที่เชื่อมโยงสู่เส้นทางอาชีพและยังไม่มีแผนพัฒนาตนเองว่าจะดำเนินการอย่างไรเพื่อไปสู่เส้นทางอาชีพที่ต้องการ กล่าวคือ ความต้องการของตลาดแรงงานกับความคาดหวังของนักศึกษาผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นไม่ตรงกัน ดังนั้นในการผลิตบัณฑิต ผู้สอนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักตนเองมากยิ่งขึ้นและพัฒนากระบวนการทางความคิด (mindset) ของผู้เรียนผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลพูดคุยกับผู้อื่น และมีการวางแผนปฏิบัติเชิงรุกที่สอดคล้องกับเป้าหมาย เพื่อให้การศึกษาศิลปศาสตร์สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างแท้จริง

คำ

สำคัญ

ทรัพยากรบุคคลระดับสากล, ความพร้อมสู่อาชีพ, การรู้จักตนเอง, การพูดคุย,
แผนพัฒนาตนเอง

Careers for Japanese Majors and Career Readiness: Case Study Topics for First- and Second-year Students

Abstract

The present study has two objectives 1) to survey the current situation and trend of careers for Japanese majors; and 2) to survey the career readiness of students studying Japanese. The research methods adopted in this study were documentary research for the first objective; and observation, questionnaires, and interviews regarding two experimental workshops, “My life from now on” and “CV for a career development plan.” These workshops were organized for first- and second-year students majoring in the Japanese language at a national university. The participants of this study were seventy-four students studying Japanese. The results of the study showed that the demand for Japanese majors is expanding in Japan, according to Japan’s labor shortage and the new policy to accept foreign workers. The top-3 careers for graduates who know Japanese were, translator and interpreter, sales and marketing staff, and international coordinator. The top-3 essential skills for graduates in the humanities and social sciences were communication skills, Japanese language skills, and cooperativeness. The results of the first workshop, “My life from now on,” indicated that the participants expected to work in order to be able to enjoy their personal interests but no action plans to accomplish their goals were stated. The results of the second workshop, “CV for a career development plan,” showed that the students understood their own career needs but very few could identify the strengths that would lead to their success. In order to help the students improve their self-awareness and growth mindset, an environment that promotes the sharing of ideas with others via dialogue, and developing strategic action plans that are aligned with their goals, should be encouraged by instructors continually so that education can respond to labor market needs.

Key words

global human resource, career readiness, self-analysis, interactive communication, career development plan

1. บทนำ

ภาวะสังคมสูงวัยที่รุนแรงของญี่ปุ่นทำให้เกิดภาวะขาดแคลนแรงงาน จะเห็นได้จากนโยบายเปิดรับนักเรียนต่างชาติมากขึ้นโดยมีเป้าหมาย 3 แสนคนภายในปีค.ศ. 2020 และนโยบายเปิดประตูรับแรงงานต่างชาติทั้งนักศึกษาฝึกงานและพนักงานฝึกอบรมของรัฐบาลชินโซ อาเบะ ในระดับอุดมศึกษารัฐบาลส่งเสริมให้ขยายโครงการฝึกงานในสถานประกอบการเพิ่มมากขึ้น (山路 2017) กระแสการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานนี้ไม่ได้จำกัดอยู่ในญี่ปุ่นเท่านั้น สถานศึกษาในประเทศไทยเองก็มีนโยบายส่งเสริมให้มีวิชาฝึกงานหรือสหกิจศึกษาในทุกหลักสูตรและเริ่มมีแผนงานเชิงรุกที่จะส่งนักศึกษาไปฝึกงานในต่างประเทศมากขึ้น เพื่อให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้ทันที ในทุกสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศเมื่อสำเร็จการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรบุคคลจากนี้ไปจึงไม่ใช้การผลิตบัณฑิตเพื่อป้อนสู่ตลาดในประเทศเท่านั้น หากยังต้องพิจารณาถึงโอกาสการทำงานในต่างประเทศด้วย

รายงานของกระทรวงการศึกษาวัฒนธรรมกีฬาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปี ค.ศ. 2011 กล่าวถึงคุณลักษณะของ “ทรัพยากรบุคคลระดับสากล” ไว้ดังนี้

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ บุคลากรระดับสากลต้องเป็นผู้ที่มีความคิดเป็นของตนเอง สามารถถ่ายทอดความคิดของตนให้แก่เพื่อนร่วมงาน คู่ค้าหรือลูกค้าที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน สามารถเข้าใจในฝ่ายตรงข้าม โดยมองข้ามความแตกต่างทางค่านิยมหรือเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีสาเหตุมาจากวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ที่ต่างกัน ในทางตรงข้ามจะต้องดึงเอาความต่างนั้นมาเป็นจุดแข็งและใช้ประโยชน์ให้เกิดคุณค่าเป็นเท่าทวีคูณ และสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นได้¹

การเป็นทรัพยากรบุคคลในระดับสากล จึงหมายถึงการเป็นผู้ที่ “รู้จักด้วยตนเอง” “เข้าใจสถานะของผู้อื่น” “ดึงความแตกต่างมาเป็นจุดแข็งและก่อให้เกิดประโยชน์ได้” การจะพัฒนาทรัพยากรบุคคล จึงหมายถึงการพัฒนาคนที่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือแนวคิดที่มีต่อวิชาชีพ และสามารถกำหนดว่าจะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไรได้ด้วยตนเอง มุมมองนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ 細川 และคณะ (2017) ที่กล่าวว่า

“วิชาชีพ” หรือ *career* ต้องมาจากการสั่งสมประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ไม่ใช่การสร้างประวัติที่สวยงามสำหรับผู้ที่ถูกวางตัวให้เป็นผู้นำและต้องไม่ใช่การกระทำเพื่อให้ผู้อื่นมาประเมินตน เจ้าตัวต้องเป็นผู้ที่ชวนขายสั่งสมประสบการณ์นั้นด้วยตนเอง ดังนั้นการวางแผนเส้นทางอาชีพ จึงหมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองที่มีต่อวิชาชีพ และวางแผนที่เป็นรูปธรรมขึ้นเองว่าตัวเองต้องการจะใช้ชีวิตอย่างไรในวันข้างหน้า²

ในการศึกษารั้งนี้ จึงใช้คำจำกัดความของคำว่า “career” หรือ วิชาชีพ ตามแนวคิดของ 細川 และคณะ (2017) เพื่อให้ผู้สอนตระหนักว่า การอบรมสั่งสอนนักศึกษาควรมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติจริง พยายามสร้างสภาพแวดล้อมให้นักศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของการวางแผนชีวิตของตนเองและให้เลือกเส้นทางนั้นด้วยตนเอง

การพัฒนาตนเองนั้นสอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ (Situating Learning Theory)³ ของเลฟและเวนเกอร์ (Lave & Wenger, 1991) ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการนำตัวเข้าไปสู่สถานการณ์นั้นด้วยตนเองทำให้ได้ประสบการณ์ที่รอบด้านและเป็นองค์รวม และนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจและบทสรุปของตนเองให้เป็นการเรียนรู้จำเพาะตนและจำเพาะ

¹ http://www.mext.go.jp/b_menu/shingi/chukyo/chukyo3/047/siryo/_icsFiles/afieldfile/2012/02/14/1316067_01.pdf

http://www.meti.go.jp/policy/economy/jinzai/san_gaku_ps/2010globalhoukousho.pdf

² ผู้วิจัยถอดความจาก 「キャリアとはエリート候補となるための経歴を積み上げたり、自分の経歴を外から誰かに評価してもらうものではなく、自分自身の経験の積み重ね…キャリアをデザインすることは自身のキャリア観（キャリア に対するイメージや考え方）を更新し、自分自身がどのように生きていったらいいかを具体的に描くこと」 (p.2)

³ ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 状況的学習論

สถานการณ์ การเรียนภาษาญี่ปุ่นตามแนวคิดนี้ จึงไม่ใช่ การเน้นการพัฒนาเฉพาะทักษะทางภาษาแต่เป็นการ นำพาตัวเองเข้าไปอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เพื่อจะได้สัมผัสกับ ผู้คนในชุมชนนั้น เรียนรู้วิถีแก้ปัญหาต่าง ๆ ไปพร้อมกับ การสร้างตัวตนของตัวเองให้เป็นผู้ที่มีความสามารถ การ จะไปสู่จุดนั้นผู้เรียนจำเป็นต้องรู้จักตัวเอง และพยายาม คิดว่าจากนี้ไปจะดำเนินชีวิตของตนเองอย่างไรต่อไป

ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดเรื่องอาชีพและทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ที่กล่าวข้างต้นเป็นแนวทางการศึกษา โดยกำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาไว้ 2 ประการคือ

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวโน้มของเส้นทางอาชีพสำหรับผู้รู้ภาษาญี่ปุ่น
- 2) เพื่อสำรวจทัศนคติและความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น

2. วิธีวิจัย

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กิจกรรมที่ 1 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 ที่ ศึกษาวิชาการฟังพูดภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น จำนวน 30 คน

ลำดับการดำเนินกิจกรรม

ครั้งที่	รายละเอียด	กิจกรรม
1	- ประสบการณ์การทำงานพิเศษที่ผ่านมา - มีทัศนคติอย่างไรบ้างเกี่ยวกับ การ “ทำงาน” - อนาคตอยากจะทำงานแบบไหน	- เขียนลงในใบงาน - พูดคุยเป็นกลุ่ม - ถ่ายทอดให้ทุกคนรับรู้ร่วมกัน
2	- งาน หรือลักษณะงานของคนรอบตัวของตัวเอง - สนใจในงานประเภทใดบ้าง - แนวคิดเกี่ยวกับงานลักษณะต่าง ๆ ของผู้อื่น	- เขียนลงในใบงาน - พูดคุยเป็นกลุ่ม - ถ่ายทอดให้ทุกคนรับรู้ร่วมกัน - ให้นักศึกษาเลือก แนวคิดเกี่ยวกับงานของคน 4 ประเภท ABCD และนำเสนอรายบุคคลว่าตัวเองใกล้เคียงกับคน ประเภทใดมากที่สุด
3	- ให้อภิปรายว่า ระหว่าง “การมีชีวิตเรียบง่าย” กับ “การมีชีวิตที่ท้าทาย” จะเลือกแบบไหน - ให้ฟังเรื่องราวชีวิตของคนญี่ปุ่น 3 คน	- อภิปรายกลุ่ม - ถ่ายทอดข้อมูลให้รับรู้ร่วมกัน - พูดคุยเกี่ยวกับคนญี่ปุ่น 3 คน ในสมัยเป็นนักศึกษาและตอนทำงาน
4	- สำรวจและรวบรวมข้อมูลงานที่ตนเองสนใจ - เขียนแผนที่ชีวิตโดยจินตนาการถึง “ตัวเองในอนาคต”	- สำรวจและสอบถามคนอื่นและบันทึกข้อมูล - ถ่ายทอดข้อมูลให้รับรู้ร่วมกันในกลุ่ม - วาดแผนที่ชีวิต
5	รายงานผลรายบุคคล	อธิบายแผนที่ชีวิตของตนเองให้ทุกคนทราบ

กิจกรรมที่ 2 เป็นนักศึกษาเอกสาขาวิชาภาษา ญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 จำนวน 44 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง การสังเกต และการสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง

2.3 ขั้นตอนการดำเนินการ

2.3.1 กิจกรรมที่ 1 “อนาคตของฉันในวันข้างหน้า”

กิจกรรมที่ 1 ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นให้ นักศึกษาได้พิจารณาทบทวนว่า ตัวเอง เป็นคนแบบใด และ ประมวลความคิดของตัวเองภายใต้หัวข้อ 「こゝから の私」 หรือ “อนาคตของฉันในวันข้างหน้า” โดยเป็น กิจกรรมในชั้นเรียนรายวิชาการฟังพูด ภาค 2 ปีการศึกษา 2017 กลุ่มเป้าหมายเป็นนักศึกษาที่เรียนภาษา ญี่ปุ่นรวม 30 คน ทุกคนผ่านการเรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น มาแล้ว ความสามารถภาษาญี่ปุ่นอยู่ในระดับเทียบ เท่ากับ N4 ขึ้นไป รายละเอียดกิจกรรมมีดังนี้

2.3.2 กิจกรรมที่ 2 “ประวัติส่วนตัวเพื่อการวางแผนอาชีพในอนาคต”

กิจกรรมที่ 2 นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้ทำความรู้จักกับตนเองให้ลึกซึ้ง โดยมอง

ย้อนไปตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน เพื่อจะได้วางแผนอนาคตของตนเองที่เป็นรูปธรรมและเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้อยู่ปลายทาง ที่จะเป็นผู้รับเราไปศึกษาต่อหรือไปทำงาน ลำดับการดำเนินกิจกรรมมีดังนี้

ระยะเวลา	รายละเอียด	กิจกรรม
1 ชั่วโมง	อธิบายเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่ที่ต้องมีการฝึกงานเป็นวิชาบังคับอธิบายที่ความสำคัญของกิจกรรม (ภาษาไทย) กิจกรรม ทำความรู้จักกับตัวเอง 1. ปัจจุบัน ท่านเป็นคนประเภทไหน	ใบงานที่ 1 1. เขียนอุปนิสัยใจคอของตนเอง ประมาณ 20 ข้อ (เท่าที่นึกได้) 2. จัดหมวดหมู่คำที่เขียนออกมา เป็น 3 กลุ่มความหมายดังนี้ ก. กลุ่มคำที่มีความหมายเชิงบวก (positive) ข. กลุ่มคำที่มีความหมายกลาง (neutral) ค. กลุ่มคำที่มีความหมายเชิงลบ (negative)
	ทบทวนตนเองในหัวข้อ 2. “ในอดีต ฉันเคยเป็นคนี่....”	ใบงานที่ 2 1. เขียนสิ่งที่เป็นในอดีตของตนเอง ประมาณ 20 ข้อ (เท่าที่นึกได้) 2. จัดหมวดหมู่คำที่เขียนออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้ ก. กลุ่มคำที่แสดงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ข. กลุ่มคำที่แสดงลักษณะที่ยังคงเหมือนเดิมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นำข้อมูลนั้นพูดคุยซักถามร่วมกันกับเพื่อนในกลุ่ม
	3. สิ่งสำคัญในชีวิตฉัน	ใบงานที่ 3 พิจารณาคำที่กำหนดให้ แล้วเลือก 2 คำที่คิดว่าสำคัญสำหรับตนเอง ใช้คำที่เลือกนั้นพูดคุยซักถามร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม
1 ชั่วโมง	4. “แผนงานในอนาคตของฉัน”	ใบงานที่ 4 - อนาคตอยากทำงานอะไร เพราะเหตุใด → แรงจูงใจในการสมัคร - จุดแข็ง ของฉันในเวลานี้ คืออะไร (ทำ...ได้/ มีความมั่นใจใน....) → จุดที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจ - งานนั้น ต้องใช้ทักษะความชำนาญอะไร - การจะได้มาซึ่งทักษะหรือความชำนาญนั้น มีแผนที่จะทำอะไร เมื่อไหร่
1 ชั่วโมง+ 1 สัปดาห์	5. ลงมือเขียนประวัติส่วนตัว	ให้ลงมือเขียนโดยรับฟังคำอธิบายเกี่ยวกับวิธีการเขียน และใช้เวลา 1 สัปดาห์ในการเขียนและนำเสนอ

3. ผลการศึกษา

3.1 สภาพปัจจุบันและแนวโน้มอาชีพของผู้รู้ภาษาญี่ปุ่น

รายงานของเจโทรในปี 2017⁴ พบว่า มีบริษัทญี่ปุ่นที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย 5,444 บริษัท เพิ่มขึ้น 877 แห่งเมื่อเทียบกับข้อมูลที่สำรวจเมื่อปี 2014 ปัจจุบันนี้ สัดส่วนของบริษัทที่ไม่ใช่ธุรกิจการผลิตเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 56.16 มากกว่าธุรกิจการผลิตซึ่งปัจจุบันลดเหลือร้อยละ 43.09 นักศึกษาที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอกในมหาวิทยาลัย ในอดีตเมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้งานทำในโรงงานเป็นส่วนใหญ่ แต่ลักษณะงานที่ทำในปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม งานที่เป็นที่นิยมสำหรับผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นระดับสูง คือ งานล่าม งานแปล

และงานประเภทประสานงานต่าง ๆ ในบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทย

3.2 สภาพการทำงานทำของนักศึกษาต่างชาติและแนวนโยบายของรัฐบาล

รายงานสภาพการทำงานทำของนักศึกษาต่างชาติในญี่ปุ่นในปี 2016⁵ ระบุว่านักศึกษาชาวต่างชาติที่สำเร็จการศึกษาแล้วทำงานทำในประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยมีผู้แจ้งความจำนงค์ขออนุมัติเปลี่ยนแปลงสถานภาพการพำนักเพื่อทำงานในญี่ปุ่น เป็นจำนวน 19,435 คน เพิ่มจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 24.1 ในบรรดาผู้ยื่นขออนุมัติเปลี่ยนแปลงสถานภาพเป็นผู้ที่มาจากประเทศจีนมากที่สุด รองลงมาคือ เวียดนาม เกาหลี เนปาล ไต้หวัน และไทยตามลำดับ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1 สภาพการขออนุมัติเปลี่ยนแปลงสถานภาพการพำนักประจำปี 2016 จำแนกตามประเทศและภูมิสำเนาของผู้ยื่นคำร้อง

ลำดับที่	ประเทศ/ ภูมิสำเนา	จำนวนผู้ที่ได้รับอนุมัติให้เปลี่ยนสถานภาพ (คน)	จำนวนที่เพิ่มเมื่อเทียบกับปีก่อน (คน)	เพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
1	จีน	11,039	1,192	12.1
2	เวียดนาม	2,488	1,335	115.8
3	เกาหลี	1,422	134	10.4
4	เนปาล	1,167	664	132.0
5	ไต้หวัน	689	40	6.2
6	ไทย	238	38	16.0

ที่มา: กองตรวจคนเข้าเมือง กระทรวงยุติธรรม เดือนพฤศจิกายน 2016⁶

⁴ 日本貿易振興機構（ジェトロ）（2017）

⁵ 法務省入国管理局「平成28年における留学生の日本企業などへの就職状況について」（平成29年11月）

⁶ เรื่องเดียวกัน

แม้ผู้ที่มีสัญชาติไทยจะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2015 กล่าวคือ เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.0 และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นอีก ดังจะเห็นได้จาก รายงานของกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ของญี่ปุ่น (MEXT) เรื่อง “การกระตุ้นให้นักศึกษาต่างชาติสมัครงาน” (2017) ว่า รัฐบาลได้ผ่านมติเรื่องการส่งเสริมให้นักศึกษาต่างชาติหางานทำในญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2016 โดยจัดทำเป็น “แผนปรับปรุงกลยุทธ์สร้างชาติญี่ปุ่น 2016” โดยมีใจความสำคัญดังนี้

มุ่งเสริมสภาพการทำงานทำของนักศึกษาต่างชาติในประเทศญี่ปุ่นจากร้อยละ 30 ในปัจจุบันเป็น ร้อยละ 50 และให้มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งเร่งวางแผนผลักดัน การสร้างหลักสูตรพิเศษที่ประกอบด้วย การอบรมภาษา ญี่ปุ่นแก่นักศึกษาต่างชาติ การฝึกงานระยะกลางและระยะยาว รวมไปถึงการอบรมเชิงวิชาชีพ นอกจากนี้ สำหรับผู้ที่ได้ผ่านโปรแกรมการอบรมพิเศษ ได้รับการรับรองอย่างเหมาะสมตามแผนงานภาคปฏิบัติ หรือการฝึกงานร่วมกับบริษัท ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมอบรม พิจารณาหาทางช่วยอำนวยความสะดวก

ที่จำเป็นในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงสถานภาพให้สูงขึ้น เร่งรัดการตรวจสอบเอกสารคำร้องให้รวดเร็วขึ้น และสนับสนุนให้จัดทำโครงการเดียวกันตั้งแต่ปีการศึกษาถัดไป⁷

สำหรับลักษณะงานที่คนต่างชาติทำในประเทศญี่ปุ่นทำนั้น พบว่าเป็น “งานแปลและงานล่าม” มากที่สุด คือ ร้อยละ 24.0 รองลงมาเป็นงานด้านการขาย การตลาด และงานด้านการต่างประเทศตามลำดับ (ดูตาราง 2) อย่างไรก็ตาม ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับความคาดหวังของรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศและแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในสังคมผู้สูงวัย รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้พยายามให้โอกาสการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น โดยมุ่งหวังให้ชาวต่างชาติมีทัศนคติที่ดีต่อญี่ปุ่น และแสวงหางานทำในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่แรกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย กระทรวงการศึกษาฯ ของญี่ปุ่นได้จัดเวิร์กช็อปเพื่อส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยใส่ใจในการจัดระบบสหกิจศึกษา หรือการฝึกงานเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ทางวิชาชีพแก่นักศึกษา โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการ (山路尚, 2017)

ตาราง 2 จำนวนผู้ที่ได้รับอนุมัติจำแนกตามประเภทงาน

ลำดับที่	ประเภทงาน	จำนวนผู้ได้รับอนุญาต	เปรียบเทียบกับโครงสร้าง(ร้อยละ)
1	งานแปลและงานล่าม	7,515	24.0
2	การขาย การตลาด	4,759	15.2
3	งานด้านการต่างประเทศ	3,103	9.9
4	พัฒนาเทคโนโลยี(สาขาจัดการสารสนเทศ)	1,990	6.4
5	งานการค้าระหว่างประเทศ	1,689	5.4
6	พัฒนาเทคโนโลยี(ยกเว้นสาขาจัดการสารสนเทศ)	1,352	4.3
7	การออกแบบ	1,167	3.7
8	การประชาสัมพันธ์และโฆษณา	951	3.0

ที่มา: กองตรวจคนเข้าเมือง กระทรวงยุติธรรม เดือนพฤศจิกายน 2016⁸

⁷ 日本再興戦略改定2016 http://www5.cao.go.jp/keizai-shimon/kaigi/minutes/2016/0602/sankou_04.pdf

⁸ 法務省入国管理局「平成28年における留学生の日本企業などへの就職状況について」(平成29年11月)

近藤 (2014, 3) ระบุว่ามีการจ้างคนต่างชาติเพิ่มมากขึ้นในบริษัทญี่ปุ่นที่อยู่ทั้งในและต่างประเทศ และจากการที่สถานที่ทำงานมีผู้คนที่มาจากหลายสัญชาติ ทำให้ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารระหว่างคนญี่ปุ่นกับคนที่ไม่ได้รู้ภาษาญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น การอบรมที่จำเป็นในสังคมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ทักษะการสื่อสารเป็นสิ่งที่จะต้องจำเป็นในการทำงาน หรือการประกอบธุรกิจ นอกจากนี้ จากผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในแวดวงธุรกิจ พบว่า “สิ่งที่จำเป็นในการทำงาน คือ ทักษะการแก้ไขปัญหา ไม่ใช่การใช้ภาษาได้อย่างดี” (近藤・金 2014, 103-115) “คนต่างชาติที่ไม่ได้ใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาแม่ อาจใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน แต่การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีทักษะการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงเป็นสำคัญ”

ผลจากการสำรวจผู้ประกอบการ 20,462 แห่งทั่วประเทศเกี่ยวกับคุณสมบัติที่ผู้ประกอบการคาดหวังจากนักศึกษาต่างชาติ ทั้งสายศิลป์และสายวิทย์ ผลปรากฏว่า ทักษะที่สำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ 1. ทักษะการสื่อสาร

2. ทักษะทางภาษาญี่ปุ่น (ดูตาราง 3 และ ตาราง 4)

อาจกล่าวได้ว่า บุคลากรที่มีคุณสมบัติเป็นที่ต้องการในทัศนะของผู้ประกอบการ คือผู้ที่มีความรู้ ทักษะทางการสื่อสาร โดยเฉพาะการใช้ภาษาญี่ปุ่น การมีบุคลิกที่เป็นมิตรให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี รวมไปถึงการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับตัวเข้ากับผู้คนจากต่างวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในสังคมภายในบริษัทด้วย

ความคาดหวังสูงในด้านทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษาญี่ปุ่นนี้ คาดว่ามาจาก “ปัญหาในบริษัทเกี่ยวกับการจ้างงานนักศึกษาต่างชาติ” เนื่องจากปัญหาที่ผู้ประกอบการประสบมากที่สุด คือ “ความยุ่งยากที่เกิดจากความไม่เข้าใจกันอันเนื่องมาจากกำแพงทางภาษา” รองลงมาคือ “ปัญหาการสร้างภาระให้แก่หน่วยงานที่รับนักศึกษาต่างชาติเข้าทำงาน” และลำดับถัดไปคือ “ปัญหาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ค่านิยม และทัศนคติ” (ตาราง 5)

ตาราง 3 คุณสมบัติที่คาดหวังจากนักศึกษาต่างชาติ (สายศิลป์)

	คุณสมบัติที่คาดหวัง	ร้อยละ
1	ทักษะการสื่อสาร	62.9
2	ทักษะภาษาญี่ปุ่น	51.2
3	ความร่วมมือ	27.6
4	การปรับตัวเข้ากับต่างวัฒนธรรม	17.6
5	ทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน	15.9

ตาราง 4 คุณสมบัติที่คาดหวังจากนักศึกษาต่างชาติ (สายวิทย์)

	คุณสมบัติที่คาดหวัง	ร้อยละ
1	ทักษะการสื่อสาร	50.3
2	ทักษะภาษาญี่ปุ่น	48.5
3	ความรู้เฉพาะทาง	35.6
4	ความร่วมมือ	23.9
5	ทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน	22.1

ที่มา: ผลสำรวจผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจ้างงานนักศึกษาต่างชาติและผู้เชี่ยวชาญต่างชาติ (ธันวาคม 2017)⁹

⁹ 株式会社ディスコ キャリタスリサーチ (2017) http://www.disc.co.jp/career_research/

ตาราง 5 ปัญหาภายในบริษัทที่เกิดจากการจ้างงานนักศึกษาชาวต่างชาติ ※ตอบได้หลายข้อ (หน่วย: ร้อยละ)

	ลักษณะของปัญหา	ปี 2017	ปี 2016
1	ปัญหาการสื่อสารที่ไม่ตรงกันเนื่องจากกำแพงทางภาษา	68.6	(59.0)
2	เป็นภาระแก่หน่วยงานที่รองรับนักศึกษาต่างชาติ	51.4	(47.4)
3	ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ค่านิยม และ ความคิด	48.6	(46.2)

ที่มา: ผลสำรวจผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจ้างงานนักศึกษาต่างชาติและผู้เชี่ยวชาญต่างชาติ (ธันวาคม 2017)¹⁰

อย่างไรก็ตาม การจ้างงานนักศึกษาชาวต่างชาติก็ส่งผลด้านดีเช่นกัน กล่าวคือ การกระทบความความคิดเห็นส่งผลให้มีการหันหน้าเข้าหากันเพื่อจะสร้างความเข้าใจร่วมกัน อีกทั้งทำให้ได้ประสบการณ์หรือมุมมองที่แปลกใหม่ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นที่ดีต่อพนักงานชาวญี่ปุ่น ทำให้บรรยากาศการทำงานในบริษัทมีชีวิตชีวามากขึ้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรของญี่ปุ่นเล็งเห็นผลกระทบเชิงบวกจากการจ้างแรงงานต่างชาติมากขึ้น (ดูตาราง 6)

กล่าวโดยสรุปคือ สังคมญี่ปุ่นปัจจุบันจึงอยู่ในภาวะที่ต้องการแรงงานต่างชาติเข้าไปช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจซึ่งเป็นสังคมสูงวัยและขาดแคลนประชากรวัยแรงงาน มาตรการที่ออกโดยรัฐเพื่อส่งเสริมให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติในประเทศเพิ่มมากขึ้น สะท้อนว่านักศึกษาต่างชาติที่มีความรู้ภาษาญี่ปุ่นระดับสูงเป็นที่ต้องการในสังคมญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม การจะเพิ่มพูนทักษะการสื่อสารรวมถึงทักษะการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้นั้น นักศึกษาจะต้องรู้จักตนเองว่า “ตัวเองเป็นคนแบบไหน” และวางแผนที่จะพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายให้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งกระบวนการนี้จำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงควรเริ่มให้คำแนะนำตั้งแต่ปีแรก ๆ ของการศึกษา การที่ได้รู้จักตัวตนของตัวเองว่า จะช่วยให้สามารถเลือกอาชีพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบแผนพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาโดยให้นักศึกษาได้ ทบทวน “ตนเอง” ในอดีต เข้าใจ “ตนเอง” ในปัจจุบัน และจินตนาการถึง “ตนเอง” ที่อยากจะเป็นในวันข้างหน้า เพื่อจะได้ก้าวเข้าสู่อาชีพได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยความมั่นใจ

ตาราง 6 ผลกระทบเชิงบวกต่อบรรยากาศภายในบริษัทจากการจ้างงานนักศึกษาชาวต่างชาติ

※ตอบได้หลายข้อ (หน่วย:ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อบรรยากาศภายในบริษัท	ปี 2017	ปี 2016
1	การกระตุ้นพนักงานญี่ปุ่น สร้างบรรยากาศภายในบริษัทให้คึกคัก	66.3	(68.0)
2	สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างและความหลากหลาย	61.6	(68.6)
3	สร้างความเข้าใจและตระหนักในการทำงานไปสู่ระดับสากล	44.2	(45.3)
4	สร้างเสริมความสัมพันธ์กับฐานการผลิตและการติดต่อกับลูกค้าในต่างประเทศ	33.7	(29.1)
5	เพื่อเพิ่มลูกค้ารายใหม่ในประเทศ	9.3	(9.3)
6	พัฒนาสินค้าและบริการใหม่ ๆ	8.1	(7.0)
7	จัดทำเอกสารด้านระบบเช่นการประเมินบุคลากร(รองรับการทำงานระดับสากล)	2.3	(3.5)
8	อื่น ๆ	1.2	(2.3)

ที่มา: ผลสำรวจผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจ้างงานนักศึกษาต่างชาติและผู้เชี่ยวชาญต่างชาติ (ธันวาคม 2017)¹¹

¹⁰ ディスコ キャリタスリサーチ (2017)

¹¹ เรื่องเดียวกัน

3.2 ผลการสำรวจความพร้อมของนักศึกษา

3.2.1 ผลการดำเนินการ กิจกรรมที่ 1 “อนาคตของฉันในวันข้างหน้า”

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือ กระตุ้นให้นักศึกษาได้พิจารณาทบทวนว่า ตัวเองเป็นคนแบบใด ผ่านกระบวนการสืบค้นข้อมูล นำมาคิด พุดคุย และประมวลความคิดของตนเอง และถ่ายทอดความคิดให้ผู้อื่นได้รับทราบ ภายใต้หัวข้อ “อนาคตของฉันในวันข้างหน้า” โดยผู้สอนสังเกต สอบถามข้อมูล และสรุปผลทัศนะของผู้เรียน

ผลการสำรวจ นักศึกษาจำนวน 30 คน มีผู้ตอบแบบสอบถาม 29 คน และนักศึกษาเลือกทัศนะของ C มากที่สุด 16 คน คิดเป็นร้อยละ 55.17 รองลงมาเป็นทัศนะของ A B และ D ตามลำดับ

เหตุผลหลักของนักศึกษาที่เลือกทัศนะของ C คือ “คุณค่าของการมีชีวิต คือ การได้ทำงานอดิเรกหรือสิ่งที่

ตัวเองชอบ มากกว่าเรื่องเงินทอง” รองลงมา คือ ทัศนะของ A นั้น นักศึกษาที่เลือกแนวคิดนี้ส่วนใหญ่จะมีจินตนาการของอาชีพในอนาคตที่ค่อนข้างชัดเจน เช่น เป็น ครูอาจารย์ นักเขียนนวนิยาย เจ้าของกิจการ เป็นต้น และเหตุผลที่ทุกคนมีร่วมกันคือ “อยากรนำสิ่งที่ตัวเองสามารถทำได้ ไปก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น” สำหรับเหตุผลของผู้ที่เลือกข้อ B คือ การได้มีประสบการณ์พบปะกับผู้คนที่หลากหลาย ล้วนส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาตนเองทั้งสิ้น และเหตุผลของผู้ที่เลือกคำตอบ D คือ “ครอบครัวสำคัญที่สุด” “อยากจะทำเงินมาจุนเจือครอบครัว”

กล่าวโดยสรุปคือ นักศึกษาน้อยคนมากที่จะจินตนาการอนาคตของตัวเองอย่างเป็นรูปธรรม และถ้าเลือกได้ก็ต้องการจะหาเงินจากงานอดิเรกหรือสิ่งที่ชื่นชอบโดยตรง หากไม่สามารถทำได้ก็จะพยายามหาเงินมาเพื่อนำเงินไปใช้ในการทำงานอดิเรกที่ตนชื่นชอบ

หลังจากให้นักศึกษาได้รับรู้ ทัศนะต่อการทำงานของคน 4 คน คือ นาย A นาย B นาย C และ นาย D ครั้งที่ 2 ซึ่งมีข้อมูลดังนี้

ทัศนะของ	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
A	“ทำงานไม่ได้มุ่งหวังเพื่อเงิน แต่เป็นการใช้ศักยภาพของตนให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น”	6 คน	20.69
B	“ทำงานเพื่อพัฒนาตัวเองให้เติบโตมากขึ้น”	5 คน	17.24
C	“ทำงานเพื่อให้สามารถมีโอกาสไปทำงานอดิเรกหรือสิ่งที่ชอบได้”	16 คน	55.17
D	“ทำงานเพื่อให้ครอบครัวมีชีวิตที่สุขสบายขึ้น”	2 คน	6.90

เหตุผลที่นักศึกษาเลือก “อยากทำงานเพื่อทำงานอดิเรกหรือสิ่งที่ชื่นชอบ”รายบุคคลมีดังนี้

เหตุผลที่คิดว่าทัศนะของตนเองใกล้เคียง C	ถ้ามีงานอดิเรก ก็จะทำงานได้ต่อเนื่อง ถ้าไม่มีงานอดิเรกก็จะไม่สามารถทำงานได้อย่างมีความสุข
	ถ้าได้มีโอกาทำงานที่เป็นงานอดิเรกก็จะมีความสุขมาก
	อนาคตอยากเป็นนักกีตาร์ แต่เงินก็สำคัญ ต้องทำงาน ไม่อยากทำงานทั้งวัน (ย่อบางส่วน) อยากทำงานอดิเรก
	สำหรับฉัน ความสุขสำคัญที่สุด หากได้ทำในสิ่งที่ชอบก็จะเกิดแรงบันดาลใจ หากทำในสิ่งที่ไม่ชอบ ก็จะไม่มีความสุข ฉันคิดว่า การมีอิสระ เสรีภาพคือสิ่งสำคัญที่สุด

3.2.2 แผนชีวิตที่มีความคาดหวังแต่เส้นทางไปสู่จุดหมายไม่ชัดเจน

กิจกรรมในครั้งนี้ 4 ซึ่งกำหนดให้วาดแผนที่ชีวิตของตนเองและนำเสนอหน้าชั้นเรียนนั้น ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่มให้รายงานในรูปของโปสเตอร์ เพื่อให้ผู้นำเสนอสามารถรายงานผลเรื่องเดียวกันได้ 3 ครั้งใน 3 กลุ่ม ข้อดีคือส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถพูดเรื่องราวของตนเองได้คล่องแคล่วขึ้น ในขณะที่นำเสนอ ผู้นำเสนอจะได้รับข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะโดยตรงจากผู้ฟัง และให้บันทึกวิถีทัศน์ในครั้งนี้ 3 นำส่งไฟล์วิถีทัศน์แก่ผู้สอนเพื่อใช้ในการประมวลผลและป้อนผลกลับ

วัตถุประสงค์หลักของแผนที่ชีวิตคือ เพื่อทบทวน “ชีวิตของตนเอง” ในอดีต สะท้อนความเป็นตัวเองในปัจจุบัน และวาดฝันของตัวเองในอนาคต จุดมุ่งหมายสูงสุดของกิจกรรมนี้คือ นักศึกษาจะต้องพยายามจินตนาการถึงภาพลักษณ์ของตัวเองที่อยากจะเป็นในวันข้างหน้า และถ่ายทอดสิ่งนั้นออกมา เพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงที่จะนำพาตนเองไปสู่จุดหมายที่วาดฝันไว้

ผลปรากฏว่า เป้าหมายหรือความฝันของนักศึกษาที่คาดหวังไว้มีหลากหลาย ได้แก่ “การเป็นล่าม” “การขายของออนไลน์” “การสอนนักเรียนประถม” “การสอนปรัชญา/วรรณคดีอังกฤษ/ภาษาญี่ปุ่น” “การแต่งนิยาย” “การตั้งโรงเรียนสอนดนตรี” ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่ตัวเองชื่นชอบเข้ากับอาชีพอย่างใดก็ตาม ในประเด็นเกี่ยวกับข้อที่ต้องปฏิบัติในปัจจุบันเพื่อไปสู่ความฝันนั้น กลับพบว่ายังไม่มีข้อมูลที่เป็นรูปธรรม มีเพียงการระบุว่า “จะพยายามเรียนภาษาญี่ปุ่นให้ดีที่สุด” เป็นต้น ในประเด็นนี้จึงอาจพิจารณาได้ว่า นักศึกษายังไม่สามารถเชื่อมโยงตัวเองในปัจจุบันเข้ากับตนเองในอนาคตได้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของนักศึกษา ที่ต้องใช้เวลาค้นคิด เก็บข้อมูลต่าง ๆ และทำกิจกรรมที่พูดคุยกัน ว่าจะต้องทำอะไรอีกในเวลานี้เพื่อให้ตนเองสามารถไปถึงเป้าหมายได้สำเร็จ จุดนี้จึงน่าจะเป็นประเด็นที่ผู้สอนต้องนำไปพิจารณา

ทบทวนและวางแผนการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาต่อไป

3.2.3 ผลจากแบบสอบถามในชั้นเรียน

ผลประเมินของนักศึกษาต่อกิจกรรมนี้ พบว่า นักศึกษามีเจตคติเชิงบวกต่อกิจกรรมนี้ *これから私* (อนาคตของฉันในวันข้างหน้า) สูงที่สุด กล่าวคือ มีระดับคะแนนเฉลี่ย 4.7 จาก 5 คะแนน และนักศึกษาได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม อาทิ

“เริ่มที่จะตระหนักถึงอนาคตของตนเองแล้ว แม้ในอดีตจะไม่ค่อยได้นึกเรื่องตัวเองเท่าไร แต่กิจกรรมนี้ช่วยสะกิดใจให้เริ่มคิดถึง”

“รู้แล้วว่าตัวเองอยากจะเป็นอะไร ชอบฟังเรื่องราวในอนาคต ได้พูดคุยเกี่ยวกับความฝันของตัวเองรู้สึกมีความสุขมาก”

“การได้จินตนาการถึงภาพในอนาคตเป็นเรื่องที่น่าสนุก”

“พอนึกถึงอนาคตของตัวเองแล้วรู้สึกว่าจะต้องกระตือรือร้นมากขึ้น” เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปคือ กิจกรรมที่ 1 ซึ่งจัดทำเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาได้รู้จักตนเองนั้นเป็นกิจกรรมที่นักศึกษาชื่นชอบ เนื่องจากพึงพอใจที่จะคิดเรื่องอนาคตของตนเอง และสนใจในความฝันของเพื่อน นักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในชั้นปีที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่สนุกสนานกับการใช้ชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย และยังไม่นึกไปไม่ถึงการสำเร็จการศึกษา การได้จินตนาการถึงเรื่องราวในอนาคตที่เชื่อมโยงไปจากจุดปัจจุบัน ทำให้นักศึกษาได้คำนึงถึงความสำคัญของสิ่งที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบันได้มากขึ้น

3. ผลการดำเนินการกิจกรรมที่ 2 “ประวัติส่วนตัวเพื่อการวางแผนอาชีพในอนาคต”

หลังจากทำกิจกรรมที่ให้นักศึกษาได้ทบทวนตัวเองตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และ เชื่อมโยงไปสู่อนาคตผ่านการบอกประวัติสำหรับใช้ในการสมัครงาน โดยกำหนดข้อมูลที่ควรเขียนไว้ 7 ประเด็น ดังตารางที่ 7

ตาราง 7 ข้อมูลคำชี้แจงแรงจูงใจในการสมัครงาน

	เนื้อหาที่เขียนในประวัติส่วนตัว	จำนวน
1	ทำไมจึงอยากจะทำงานนั้น	20
2	ทำไมจึงเลือกเรียนภาษาญี่ปุ่น	11
3	(หากตนได้ทำงานนั้น) จะเป็นประโยชน์ต่อบริษัทหรือต่อสังคมอย่างไร	9
4	สิ่งที่ควรจะทำจากนี้ไป	7
5	จากนี้ไป ตัวเองอยากจะทำอะไรต่อไป (จากการทำงานนั้น)	3
6	ตัวเองทำอะไรได้บ้าง	1
7	ตัวเองเป็นคนแบบไหน	0

3.1 ข้อความที่บันทึกในกิจกรรมการบันทึกประวัติส่วนตัว

จากการประมวลผลข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายกรอกในประวัติส่วนตัวจำนวน 20 คน ปรากฏผลดังตารางที่ 7

ทั้ง 20 คนเขียน “เหตุผลว่าทำไมจึงอยากจะทำงานนั้น” 11 คนเขียนเรื่อง “ทำไมจึงเลือกเรียนภาษาญี่ปุ่น” และ 9 คน ระบุเรื่องการสร้างประโยชน์ต่อบริษัทหรือต่อสังคม แต่ไม่มีใครวิเคราะห์ที่เชิงลึกกว่าตัวเองว่าเป็นคนแบบไหน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของกิจกรรมครั้งนี้ยังไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย กล่าวคือ แผนงานที่เป็นรูปธรรมของตนเอง หรือการแสดงตัวตนหรือจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ ประเด็นนี้ยังเป็นจุดที่นักศึกษามองข้าม ไม่เห็นความสำคัญของการถ่ายทอดสิ่งนี้ให้ผู้อื่นรับรู้ และพบว่าหลายคนไม่กรอกข้อความให้ครบถ้วน ซึ่งตามมารยาทการเขียนประวัติส่วนตัวของคนญี่ปุ่น จะพยายามเขียนข้อความให้ได้ครบทุกช่องเท่าที่จะทำได้

3.2 ตัวอย่างของนักศึกษา 3 คน

ในที่นี้ขอยกตัวอย่างข้อเขียนของนักศึกษา 3 คนเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประมวลผล คนที่ 1 ต้องการเป็นล่าม คนที่ 2 ต้องการเป็นนักแสดง และ คนที่ 3 ต้องการเป็นครู เหตุผลที่เลือก 3 คนนี้ เพราะเป็นนักศึกษาที่พยายามเขียนรายละเอียดในทุกหัวข้อ และมีความพยายามที่จะสื่อสารด้วยถ้อยคำที่เข้าใจได้ง่าย สิ่งนี้นักศึกษาทั้ง 3 คนนี้ มีร่วมกันก็คือ สามารถถ่ายทอดที่มา เหตุผลที่เลือกที่จะทำงาน

นั้นได้ แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นที่จะสามารถจินตนาการถึง ภาพของ ล่าม นักแสดง หรือ ครู ในอุดมคติ จะเห็นได้ว่ากลุ่มเป้าหมายยังมีกระบวนการคิดที่อยู่ในระดับความชอบ ความประทับใจกับอาชีพ อย่างไรก็ตาม การสะท้อนความรู้สึกรออกมาเพียงเท่านี้ยังไม่สามารถจะกระตุ้นให้มหาวิทยาลัยหรือบริษัทเกิดความเชื่อมั่นที่จะรับผู้เข้าเข้าไปเรียนหรือไปฝึกงานได้ การจะสร้างความประทับใจ ความมั่นใจให้แก่ฝ่ายตรงข้ามได้ จำเป็นต้องถ่ายทอดให้เห็น จุดแข็งที่เป็นลักษณะเฉพาะของตัวเองและต้องเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากคนอื่นด้วย

ในการเขียนแรงจูงใจในการศึกษาต่อหรือฝึกงานก็เช่นกัน จะต้องบอกให้ได้ว่า ตัวเองต้องการเป็น ครูอะไร เป็นล่ามแบบไหน เป็นนักแสดงประเภทใด และการจะตอบคำถามเหล่านี้ได้ จำเป็นจะต้องรู้จักตัวตนให้ดียิ่งขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจน และควรระบุรายละเอียดแผนดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ซึ่งกลั่นออกมาจากภายในของตัวเราเองอย่างแท้จริงให้ได้ หากสามารถจินตนาการภาพได้ชัดเจนมากเท่าใด ก็จะทำให้แผนชีวิตที่วางไว้ บังเกิดผลเป็นจริงได้มากเท่านั้น

4. สรุปและอภิปรายผล

4.1 สภาพปัจจุบันและแนวโน้มอาชีพของผู้รู้ภาษาญี่ปุ่น

มีความต้องการผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นเพิ่ม

มากขึ้นจากภาวะสังคมสูงวัยและนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นที่เปิดรับแรงงานต่างชาติ อาชีพที่ผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นชาวต่างชาติทำ 3 ลำดับแรก คือ นักแปลและล่าม พนักงานขาย และการตลาด และ ผู้ประสานงานต่างประเทศ และทักษะที่จำเป็น 3 ลำดับแรกสำหรับนักศึกษาสายศิลป์ คือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้ภาษาญี่ปุ่นและความร่วมมือ ความต้องการของตลาดแรงงานกับความคาดหวังของนักศึกษาผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นไม่ตรงกัน

4.2 กิจกรรมและปัญหาของกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 “อนาคตของฉันในวันข้างหน้า” พบว่าหัวข้อนี้ไม่ค่อยถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นสนทนาพูดคุยกัน นักศึกษาชั้นปี 1 และ 2 จึงไม่เคยได้คิดถึงสิ่งเหล่านี้ อย่างจริงจัง เวลาอยู่กับเพื่อนก็ไม่ค่อยได้พูดคุยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ทั้ง ๆ ที่ช่วงเวลานี้น่าจะเป็นช่วงเวลาที่สำคัญยิ่งที่จะได้คิดถึงเส้นทางอาชีพของตนเอง โดยทั่วไปนักศึกษาจะเริ่มต้นจากสิ่งที่ชื่นชอบอยู่ในความสนใจ และเชื่อมโยงสิ่งนั้นเข้ากับอนาคตของตนเอง และการที่ถ่ายทอดสิ่งที่ตนคิดให้บุคคลอื่นได้รับรู้ ก็แสดงว่าเราสามารถสื่อสารตัวตนออกมาได้ จากการสังเกตรายงานหน้าชั้น 4 ครั้ง นักศึกษาจะค่อย ๆ วาดภาพอาชีพของตนเองให้ชัดเจนขึ้น และในแต่ละกิจกรรม ก็ได้ขบคิด อภิปรายกับสมาชิกในกลุ่ม และพยายามแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกับสมาชิกทุกคน

ผลสรุปที่ได้คือ นักศึกษาสามารถวาดภาพอนาคตของตนเองได้อย่างสนุกสนานโดยไม่เป็นการฝืนธรรมชาติ จนเกินไป จากที่กลุ่มเครือข่ายจะต้องทำอะไรเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในอนาคต ก็เริ่มสามารถเชื่อมโยงตนเองในปัจจุบันกับภาพลักษณ์ของตนเองที่อยากจะเป็นในอนาคตได้ ความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นในผลของแบบสอบถาม อย่างไรก็ตามยังคงมีประเด็นที่เป็นปัญหาอยู่เช่นกัน กล่าวคือ หากจะเชื่อมโยงสิ่งที่ตนชื่นชอบหรือสนใจ เข้ากับภาพลักษณ์ในอนาคตของตนเองให้ได้ อย่างแท้จริง จำเป็นต้องเข้าใจถึงความสำคัญของสังคมที่มีต่อวิถีชีวิตของตน และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับสังคมให้เห็นภาพชัดขึ้น สิ่งนี้จะทำได้ดียิ่งขึ้นหากได้พูดคุย

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น เพื่อกระตุ้นความคิดให้ตกผลึกมากขึ้น จึงจะรู้สึกตนได้ว่า ขณะนี้ตัวเองควรจะ做什么อะไรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ประเด็นเหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจำเป็นต้องนำไปปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่กำหนดแนวทางการออกแบบอาชีพและวิถีชีวิตของนักศึกษา ซึ่งเมื่อก้าวขึ้นสู่การเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ปีที่ 4 จะต้องเผชิญ เช่น การไปศึกษาต่อ การไปฝึกงาน การเรียนภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ การเรียนรู้วิชาชีพเสริมและการหางานทำ จนกระทั่งการประกอบอาชีพ หลังสำเร็จการศึกษาด้วย

กิจกรรมที่ 2 “ประวัติส่วนตัวเพื่อการวางแผนอาชีพในอนาคต” มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาเข้าใจความเป็นตัวตน เพื่อจะได้นำสิ่งนั้นมาเป็นจุดขายให้กับตัวเอง ขณะเดียวกันก็ควรได้คำนึงถึงฝ่ายที่รับตนเพื่อไปศึกษาต่อหรือเพื่อไปทำงานด้วย นักศึกษาเข้าใจความต้องการของตนเอง แต่ปัญหาที่พบในครั้งนั้นคือ นักศึกษาไม่สามารถวิเคราะห์จุดแข็งของตนเอง ไม่สามารถวางแผนดำเนินการที่จะนำตนเองไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้ การจะเชื่อมโยงไปสู่จุดนั้นได้ จำเป็นจะต้องดึงศักยภาพของตนเอง นำสิ่งที่ตัวเองถนัดมานำเสนอให้เป็นจุดเด่นหรือจุดแข็งของตนให้ได้ และควรจะต้องแสดงตัวอย่างให้ชัดเจน ผู้สอนควรกระตุ้นให้นักศึกษาได้ขบคิดโดยกระแทกเข้าไปในความเป็นตัวตนของตัวเองให้ได้มากที่สุด

กิจกรรมการเขียนประวัติตนเองนี้ จึงไม่ควรจะทำเพียงครั้งเดียวจบ หรือ ทำเมื่อจะสำเร็จการศึกษา หากแต่จำเป็นต้องกระตุ้นให้นักศึกษาได้คิดให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นและเขียนเป็นประจำทุก ๆ ปีโดยเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในกิจกรรมแต่ละครั้งควรจะมีคำถามต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้อย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่การ “ปรับกระบวนการทางความคิดที่มีต่อวิชาชีพ” ตามที่ 紺川 (2017) กล่าวไว้ว่า การที่ได้ขบคิดถึงตนเอง หรือ อาชีพของตน จะทำให้มองเห็นคุณค่าของการมีชีวิต และขณะเดียวกันก็จะสามารถเชื่อมโยงไปถึงการเห็นคุณค่าของผู้อื่นด้วยเช่นกัน

5. ข้อเสนอแนะ

1. จากนโยบายเปิดรับนักศึกษาต่างชาติ และเปิดรับแรงงานต่างชาติของญี่ปุ่น และบัณฑิตที่รู้ภาษาญี่ปุ่นคือกลุ่มเป้าหมายที่เป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการในประเทศญี่ปุ่น สถานศึกษาจึงควรเร่งจัดระบบเตรียมความพร้อมเพื่อสนับสนุนการส่งนักศึกษาไปศึกษาต่อ ฝึกงาน หรือประกอบอาชีพในญี่ปุ่น

2. สถานศึกษาควรปรับแนวการสอนให้เกิดการส่งเสริมกระบวนการคิดที่ให้นักศึกษาได้รู้จักตัวเองมากยิ่งขึ้น และวางแผนพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น จากการได้ทบทวนอดีต ตระหนักรู้กับตัวเองในปัจจุบัน และ วาดภาพตัวเองในอนาคต และได้พูดคุยถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยการได้พูดคุยอภิปรายร่วมกับ

บุคคลอื่นจะช่วยให้เข้าใจในตัวเองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. ผู้สอนจำเป็นต้องปรับบทบาทของตนเอง ไม่เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาในตำรา หรือให้ผู้เรียนจดจำรู้ภาษาที่ถูกต้องเท่านั้น แต่จะต้องกระตุ้นให้นักศึกษาใส่ใจในเรื่องรอบตัว แบ่งปันข้อมูล เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยใช้กรอบแนวคิดแบบเติบโต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ให้มากขึ้น

4. แนวทางการสร้างแผนพัฒนาตนเองของผู้รู้ภาษาญี่ปุ่น ควรสร้างเครื่องมือทดสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมต่าง ๆ โดยนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จึงควรมีการศึกษาเชิงลึกต่อเนื่องและนำผลที่ได้ไปพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [2] 経済産業省委託事業 (2017). 「外国人留学生の就職及び定着状況に関する意識調査」 新日本有限責任監査法人 Retrieved from file:///C:/Users/Dell_001/Dropbox/文献/留学生/平成28年度産業経済研究委託事業%20.pdf
- [3] 近藤彩 (2014). 「日本語日母語話者と母語話者が学びあうビジネスコミュニケーション教育—ダイバーシティの中で活躍できる人材の育成に向けて」 『専門日本語研究』 16巻, 15-22. 専門日本語教育学会.
- [4] ディスコ キャリタスリサーチ (2017). 「外国人留学生／高度外国人材の採用に関する企業調査」 Retrieved from <https://www.disc.co.jp/wp/wp-content/uploads/2017/12/2017kigyogaikoku-report.pdf>
- [5] 日本貿易振興機構 (ジェトロ) (2017). 「タイ日系企業進出動向調査 2017年」 Retrieved from https://www.jetro.go.jp/ext_images/_Reports/01/762117c2abed4a1c/20170074_summary.pdf
- [6] 法務省入国管理局 (2017). 「平成28年における留学生の日本企業等への就職状況について」 Retrieved from http://www.moj.go.jp/nyuukokukanri/kouhou/nyuukokukanri07_00157.html
- [7] 細川英雄 (2017). 「キャリアデザインのための自己表現とバイオグラフィ」 細川英雄・太田裕子編著『キャリアデザインのための自己表現—過去・現在・未来を結ぶバイオグラフ』 1-6, 東京図書.
- [8] 文部科学省 (2017). 「外国人留学生の就職促進について (外国人留学生の就職に関する課題等)」 Retrieved from https://www.jasso.go.jp/gakusei/career/event/guidance/_icsFiles/afieldfile/2017/07/04/12_h29guidance_ryuugakusei-session_monkasyou.pdf
- [9] 山路尚武 (2017). 「インターンシップの拡大に向けた施策について」 文部科学省. Retrieved from https://career-edu.nikkeihr.co.jp/Career/disp/seminar_13_03.html
- [10] 山本晋也 (2017). 「過去・現在・未来を描く—留学生のキャリアデザインを考える」 細川英雄・太田裕子編著『キャリアデザインのための自己表現—過去・現在・未来を結ぶバイオグラフィ』 68-85. 東京図書.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding email: tasanee.m@arts.tu.ac.th

sawadeeyumiko@gmail.com

การปรับตัวของอุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่น เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้า: กรณีศึกษาบริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้า (EV-shift) ซึ่งเกิดขึ้นใน ค.ศ. 2017 สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ให้กับอุตสาหกรรมยานยนต์ในประเทศชั้นนำทั่วโลกโดยเฉพาะญี่ปุ่น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของ EV-shift ต่ออุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่นและการปรับตัวของผู้ผลิตรายยนต์สัญชาติญี่ปุ่น โดยเลือกบริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างในการศึกษา งานวิจัยนี้วิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลเชิงเอกสารเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า แม้ EV-shift จะมีเป้าหมายหลักคือการส่งเสริมสิ่งแวดล้อม แต่เบื้องหลังก็แฝงไว้ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ที่ผ่านมโตโยต้าตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรม (Innovator's dilemma) จึงยังไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนา EV เนื่องจากห่วงเกรงปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับโครงสร้างธุรกิจแบบปัจจุบัน อย่างไรก็ตามช่วงปลายค.ศ. 2017 โตโยต้าเริ่มปรับตัวเพื่อรับมือกับ EV-shift มากขึ้น โดยสามารถสรุปเป็นสามแนวทาง ได้แก่ 1) การวิจัยยานยนต์ไฟฟ้าร่วมกับบริษัทภายนอก 2) การปรับบทบาทของซัพพลายเออร์ และ 3) การเปลี่ยนสู่การเป็นผู้ให้บริการการเคลื่อนย้าย

คำ

สำคัญ

การเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้า, อุตสาหกรรมยานยนต์, โตโยต้า, ภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรม, โครงสร้างธุรกิจ

The responsive strategies for EV-shift in Japanese automotive industry: Case study of Toyota Group in Japan

Abstract

The advancement of the electric vehicle shift (EV-shift) since the mid of 2017 has accelerated the significant change in automotive industry within world economic leading countries, especially Japan. This article's purpose is to clarify the background of EV-shift, its impacts on Japanese automotive industry and automotive corporations' adoption. The article focuses on the case of Toyota group in Japan utilizing the documentary method. Data suggests that EV-shift has not only been accelerated by environmental concern, but also economic benefits. Initially, Toyota confronted the innovator's dilemma, so it did not emphasize EV technology, as such this disruptive innovation potentially brought instability on its business structure. However, since the late 2017, Toyota has established three responsive strategies for EV-shift. These strategies are 1) Collaborated EV-research with external partner, 2) Reformation of suppliers' roles and 3) Changing position from automotive to mobility company.

Key words

EV-shift, automotive industry, Toyota, innovator's dilemma, business structure

1. บทนำ

“การเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้า” (EV-shift) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่กลาง ค.ศ. 2017 เป็นต้นมา แม้ว่ายานยนต์ไฟฟ้า (Electric Vehicle : EV) จะเป็นนวัตกรรมที่ได้รับความสนใจมาตั้งแต่ในอดีต ทว่าปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ผลกระทบจาก EV-shift ขยายออกไปทั่วโลกในขณะนี้คือ การตื่นตัวครั้งใหญ่ของตลาดยานยนต์ใน ค.ศ. 2017 ซึ่งเป็นผลจากมาตรการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ตามข้อตกลงปารีส (Paris agreement) ตลาดยานยนต์หลัก เช่น สหรัฐ ยุโรป จีน หรืออินเดียต่างประกาศนโยบายส่งเสริมการผลิต EV ครั้งใหญ่ตั้งแต่กลาง ค.ศ. 2017 เช่น ฝรั่งเศสและอังกฤษได้ประกาศนโยบายจะห้ามการจำหน่ายยานยนต์ที่ใช้ น้ำมัน เบนซินและดีเซลภายใน ค.ศ. 2040 (日経経済新聞, 2017a, 2017b)

แม้ว่าองค์กรภาครัฐและเอกชนของไทยได้เริ่มศึกษาผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงนี้แล้ว ทว่างานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับนโยบายส่งเสริมการผลิต EV และการปรับตัวขององค์กรภาครัฐเป็นหลัก (เอ็นโซ, 2015; ทิธาร์โอ, 2017; ยศพงษ์, 2015; สวทช., 2017) ในขณะที่เดียวกันงานวิจัยในต่างประเทศส่วนใหญ่ให้ข้อสรุปว่า แม้ EV จะนับเป็นนวัตกรรมแบบก้าวกระโดด (Disruptive innovation) แต่ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ จึงยังไม่แพร่หลายในอนาคตอันใกล้ (Christensen, 1997; Harvard Business Review, 2015; Nathan and Daniel, 2015) นอกจากนี้ ที่ผ่านมามีประเทศผู้ผลิตรายอื่นที่ขึ้นนำอย่างญี่ปุ่นเองก็ทำที่เป็นกลางต่อการพัฒนา EV เช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบคู่แข่งจากต่างประเทศ เช่น เทสลา เรโนลต์ การพัฒนา EV ของผู้ผลิตรายอื่นที่ญี่ปุ่นยังขาดความชัดเจนและล่าช้า กระทั่งโตโยตาก็ให้ความสำคัญกับยานยนต์ไฮบริดและปัจจุบันยังไม่มี EV ที่ผลิตจำนวนมากวางจำหน่ายในตลาด¹

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า EV-shift จะสร้างผลกระทบต่่อุตสาหกรรมยานยนต์ในวงกว้างเกินกว่าที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ประเมินไว้ แม้ผลกระทบจาก EV-shift จะยังไม่ปรากฏผลในไทย แต่อุตสาหกรรมยานยนต์ในประเทศชั้นนำทั่วโลกโดยเฉพาะญี่ปุ่นได้เริ่มต้นตัวกับปรากฏการณ์นี้แล้ว สาเหตุเพราะเมื่อ EV-shift เกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบแล้ว ชิ้นส่วนจำนวนมากโดยเฉพาะในเครื่องยนต์และระบบส่งกำลังจะหมดความสำคัญลง ผลกระทบนี้ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ขึ้นในอุตสาหกรรมยานยนต์ในอนาคตอันใกล้ ดังนั้น ไทยซึ่งเป็นฐานการผลิตสำคัญของผู้ผลิตรายอื่นที่ญี่ปุ่นย่อมต้องได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านสู่เทคโนโลยีใหม่ครั้งนี้อย่างเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นอุตสาหกรรมยานยนต์ก็เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ส่งออกอันดับหนึ่งของไทยในปัจจุบัน จึงควรศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันในตลาดญี่ปุ่นเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของ EV-shift ต่ออุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่น และการปรับตัวของผู้ผลิตรายอื่นที่ญี่ปุ่น โดยเลือกบริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างการศึกษา และสรุปภาพรวมการปรับตัวของอุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่นจาก EV-shift นอกจากนี้จะสัมภาษณ์ผู้บริหารในบริษัทโตโยต้า ไคอิทสุ เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมนูแฟคเจอร์ (Toyota Daihatsu Engineering & Manufacturing Co., Ltd.: TDEM) ซึ่งเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนายานยนต์ประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกของโตโยต้าในไทย เพื่อพิจารณาความเคลื่อนไหวประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสารด้วย

¹ โตโยต้าเคยพัฒนายานยนต์รุ่น RAV4EV เข้าแข่งขันในตลาดสหรัฐช่วงทศวรรษ 1990 อย่างไรก็ตาม RAV4EV รวมถึง EV ของบริษัทอื่นๆ ต่างไม่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคในสมัยนั้น หลังจากความล้มเหลวของ RAV4EV โตโยต้าได้หันมาพัฒนายานยนต์ไฮบริดและสามารถผลิตจำนวนมากได้สำเร็จใน ค.ศ. 1997

2. วงจรกรรมที่เกี่ยวเนื่อง

2.1 งานวิจัยที่เน้นศึกษานโยบายและการรับมือของภาครัฐ

งานวิจัยกลุ่มนี้มุ่งศึกษานโยบายและมาตรการของภาครัฐ รวมถึงผลกระทบจากการบังคับใช้และแนวทางในการปรับปรุงเพื่อส่งเสริมการผลิต EV อย่างไรก็ดีตามงานวิจัยกลุ่มนี้มักสรุปในทิศทางเดียวกันว่าปัจจุบันเทคโนโลยี EV ยังไม่เป็นที่แพร่หลายเนื่องจากราคาสูง มีข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีแบตเตอรี่และสถานีบริการชาร์จไฟฟ้าไม่เพียงพอ แม้ทิศทางยานยนต์ในอนาคตของไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางตลาดยานยนต์โลก แต่นโยบายที่เหมาะสมของอุตสาหกรรมยานยนต์ไทยน่าจะเป็นนโยบายที่ยืดความเป็นกลางทางเทคโนโลยี โดยดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไปและปรับตัวตามสถานการณ์ (เอ็นโซ, 2015; ทีดีอาร์ไอ, 2017; ยศพงษ์, 2015; สวทช, 2017) เมื่อพิจารณาความเคลื่อนไหวในต่างประเทศพบว่า ตลาดของ EV กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว แม้จะยังมีขนาดเล็กโดยเฉพาะในจีนและยุโรป จึงคาดว่าตลาดของยานยนต์ไฮบริดจ์และ EV ในอีกสิบปีข้างหน้าจะขยายตัวอีก 10-20% (ジエトロ, 2017) กระนั้น ข้อจำกัดสำคัญในการเติบโตของตลาด EV ในประเทศส่วนใหญ่ทั้งยุโรปและอเมริกาคือมีจำนวนสถานีชาร์จไฟฟ้าสาธารณะไม่เพียงพอต่อการใช้งาน (ยศพงษ์, 2015)

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรม

คริสเตนเซน (Clayton Christensen) ได้เสนอแนวคิดนวัตกรรมก้าวกระโดด (Disruptive innovation) เพื่ออธิบายความล้มเหลวทางธุรกิจของบริษัทขนาดใหญ่ที่มีพื้นฐานดี แต่ถูกช่วงชิงการนำตลาดโดยผู้เล่นหน้าใหม่ที่เติบโตด้วยนวัตกรรมแบบก้าวกระโดด เขาเห็นว่าตลาดถูกขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลาด้วยการแข่งขันระหว่างนวัตกรรมแบบต่อเนื่อง (Sustaining innovative) กับนวัตกรรมแบบก้าวกระโดด สินค้าหรือบริการที่กำลังครองตลาดอยู่จะพัฒนาด้วยนวัตกรรมแบบเดิมซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีราคาสูงและซับซ้อนยิ่งขึ้น นวัตกรรมประเภท

นี้เรียกว่านวัตกรรมแบบต่อเนื่อง ขณะเดียวกันในตลาดก็จะเกิดนวัตกรรมแบบใหม่ที่เรียบง่ายและราคาถูกกว่าเข้ามาแข่งขัน และพยายามเอาชนะนวัตกรรมแบบต่อเนื่องที่ครองตลาดอยู่ในขณะนั้น นวัตกรรมใหม่นี้เรียกว่านวัตกรรมแบบก้าวกระโดด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการลงทุนในนวัตกรรมแบบก้าวกระโดดมีความเสี่ยงสูง การตัดสินใจว่าจะเข้าสู่การพัฒนาวัตกรรมการแบบก้าวกระโดดหรือยึดระยะเวลาวัตกรรมการแบบต่อเนื่องให้ยาวนานออกไปเป็นเรื่องที่ยากต่อการคาดคะเน การตัดสินใจที่ผิดพลาดของผู้บริหารเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บริษัทขนาดใหญ่ที่มีพื้นฐานดีล้มเหลวในการรับมือกับบริษัทคู่แข่งขนาดเล็กกรายใหม่ คริสเตนเซนเรียกปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า “ภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรม” (Innovator’s dilemma) (Christensen, 1997, pp.20-57) อย่างไรก็ตาม คริสเตนเซนไม่เชื่อว่า EV จะสามารถพัฒนากลายเป็นนวัตกรรมแบบก้าวกระโดดแทนที่ยานยนต์ที่ใช้เครื่องยนต์ (Internal Combustion Engine Vehicle: ICV) ได้ในอนาคตอันใกล้ ด้วยข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะการพัฒนาแบตเตอรี่ ข้อจำกัดนี้ทำให้ EV มีสมรรถภาพต่ำไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ เนื่องจากยังมีระยะทางวิ่ง (Cruising Range) ต่ำกว่า 100 ไมล์ มีอัตราเร่งต่ำ และมีตัวเลือกในตลาดน้อยเกินไป ตลาดที่พอจะเป็นไปได้สำหรับ EV คือแท็กซี่หรือยานยนต์ขนส่งสินค้าขนาดเล็กในประเทศกำลังพัฒนาแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีปัญหามลภาวะทางอากาศ และมีอัตราการขับขี่เฉลี่ยต่ำกว่า 30 ไมล์ต่อชั่วโมง เช่น กรุงเทพฯ (Christensen, 1997, pp.159-170)

นอกจากนั้น งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมส่วนใหญ่เชื่อว่าเทคโนโลยี EV ยังไม่สามารถพัฒนาจนขึ้นทดแทน ICV ได้ในระยะเวลานี้ ทั้งยังเชื่อว่าการพัฒนายานยนต์ไฮบริดจ์ของโตโยต้าเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้ผลิตรายอื่นในปัจจุบัน (Nathan and

Daniel, 2015; Harvard Business Review, 2015) อย่างไรก็ตาม การตื่นตัวครั้งใหญ่ของตลาดยานยนต์ในค.ศ. 2017 จากการผลักดันโดยมาตรการของภาครัฐได้ทำให้สถานการณ์ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป จำเป็นต้องกลับมาพิจารณาอุตสาหกรรมยานยนต์ใหม่อีกครั้ง โดยเฉพาะสถานการณ์ของโตโยต้า

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรมเป็นกรอบในการวิเคราะห์สถานการณ์และสาเหตุที่บริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่นยังไม่ให้ความสำคัญกับการผลิตยาน EV ตลอดจนสรุปแนวทางการปรับตัวต่อ EV-shift ของบริษัทเครือโตโยต้า โดยมีสมมติฐานงานวิจัยว่า บริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่นตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรมจึงยังไม่ยอมลงทุนพัฒนานวัตกรรมก้าวแบบก้าวกระโดดในอุตสาหกรรมยานยนต์ซึ่งได้แก่ EV

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) โดยใช้เอกสารปฐมภูมิ เช่น รายงานและข้อมูลที่เผยแพร่ของบริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่น บริษัทผู้ผลิตยานยนต์อื่น ๆ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ นิตยสารธุรกิจในญี่ปุ่น โดยงานวิจัยนี้อ้างอิงข้อมูลจากนิตยสารสามฉบับ ได้แก่ 『週刊ダイヤモンド』 กับ 『週刊東洋経済』 ซึ่งให้ข้อมูลเชิงลึกและเชิงวิพากษ์ และ 『週刊エコノミスト』 ซึ่งเสนอมุมมองเชิงกว้างเปรียบเทียบญี่ปุ่นกับต่างประเทศ นิตยสารทั้งสามฉบับนี้เป็นนิตยสารทางธุรกิจที่เก่าแก่และได้รับความนิยมสูง มียอดจำหน่ายสูงสุดติดอันดับ 1 ใน 5 ของนิตยสารทางธุรกิจในญี่ปุ่น นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารของบริษัท TDEM ซึ่งเป็นศูนย์วิจัย

และออกแบบยานยนต์ของโตโยต้าในไทย เพื่อใช้วิเคราะห์สถานการณ์ในไทยร่วมกับข้อมูลเชิงเอกสาร

4. ผลการศึกษา

4.1. ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่น

ในปัจจุบันแม้ตลาด EV มีแนวโน้มจะเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่นอกจากนิสสันและมิตซูบิชิแล้วบริษัทญี่ปุ่นรายอื่นเพิ่งเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนา EV เมื่อไม่นานนี้ กระทั่งโตโยต้าซึ่งเป็นผู้นำของบริษัทผู้ผลิตยานยนต์ญี่ปุ่นก็ยังคงให้ความสำคัญกับการผลิตยานยนต์ไฮบริดจ์แบบปลั๊กอิน (Plug in Hybrids : PHV) มากกว่าเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2017 นายอะกิโอะ โตะโยะตะ (豊田 章男) ประธานเจ้าหน้าที่บริหารของโตโยต้าได้แถลงจุดยืนภายหลังจากที่หลายประเทศในยุโรปได้ตัดสินใจประกาศจะเริ่มใช้มาตรการควบคุมการจำหน่าย ICV ตั้งแต่ ค.ศ. 2040 ว่า “แม้ EV กำลังได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบันแต่โตโยต้ายังไม่คิดที่จะมุ่งไปสู่การผลิตเฉพาะ EV เพียงอย่างเดียว” (浅島,新井 และ 重石, 2017, pp.41-42) ท่าทีที่เป็นกลางของโตโยต้าสะท้อนให้เห็นภาพรวมของญี่ปุ่นได้อย่างชัดเจนว่ายังไม่ต้องการทุ่มลงทุนพัฒนา EV ทันที

4.1.1 เบื้องหลังของการเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้า

กระแสความนิยม EV ครั้งที่ 3 (第3次EVブーム) ซึ่งเริ่มขึ้นแล้วในปัจจุบันมีความแตกต่างกับกระแสความนิยม EV ครั้งที่ 1 และ 2 ในอดีตอย่างมาก² พิจารณาจากเทคโนโลยีแบตเตอรี่ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มระยะทางวิ่งพบว่า แบตเตอรี่ได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพอย่างรวดเร็วตั้งแต่กลางทศวรรษ 2010 แบตเตอรี่ในปัจจุบันมีความสามารถในการกักเก็บพลังงานสูงขึ้นแต่มีต้นทุนลดต่ำลงอย่างมาก แนวโน้มการ

² “กระแสความนิยม EV ครั้งที่ 1” เกิดขึ้นครั้งแรกในค.ศ. 1993 เนื่องจากรัฐแคลิฟอร์เนียของสหรัฐประกาศบังคับใช้ “มาตรการส่งเสริมการใช้ยานยนต์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” (Zero Emission Vehicle Standards : ZEV) อย่างไรก็ตาม บทสรุปของกระแสความนิยม EV ครั้งที่ 1 ก็คือ มาตรการของภาครัฐเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจูงใจให้ผู้ใช้งานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้ EV ได้ในทันที เนื่องจากข้อจำกัดของสมรรถนะในการใช้งาน EV จึงยังไม่แพร่หลายในสหรัฐได้ในช่วงเวลานั้น กรณี RAV4EV ของโตโยต้า

ต่อมากระแสความนิยม EV ครั้งที่ 2 เริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งช่วงค.ศ. 2010 ด้วยการเปิดตัวของ EV รุ่น Roadster จากเทสลา, i-MiEV จากมิตซูบิชิ และ Leaf จากนิสสัน อย่างไรก็ตาม EV ในยุคนี้ส่วนใหญ่มีระยะทางวิ่งไม่เกิน 200 กม.ต่อการชาร์จไฟหนึ่งครั้ง สร้างความยุ่งยากในการใช้งานให้แก่ผู้บริโภค ดังนั้น แม้กระทั่งในช่วงต้นทศวรรษ 2010 ผู้บริโภคส่วนใหญ่ก็ยังนิยมเลือกซื้อยานยนต์ดีเซลหรือไฮบริดจ์เช่นเดิม

พัฒนาแบตเตอรี่ในปัจจุบันทำให้เกิดการคาดหวังว่าอีกไม่นานจะสามารถผลิตแบตเตอรี่ที่สามารถกักเก็บพลังงานได้สูงพอให้ EV มีระยะทางวิ่ง 400-600 กม. ได้นอกจากนี้ราคาของแบตเตอรี่ซึ่งเป็นต้นทุนประมาณครึ่งหนึ่งของ EV ก็ลดลงถึง 4 เท่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าเทคโนโลยีในปัจจุบันจะสามารถแก้ปัญหาหลักสองประการ คือ ระยะทางวิ่งและราคาได้ในอีกไม่ช้า (宮本, 2017b, pp.44-45)

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เร่งให้ EV-shift เกิดขึ้นจริงในกระแสความนิยม EV ครั้งที่ 3 คือ การที่ประเทศซึ่งเป็นตลาดหลักของอุตสาหกรรมยานยนต์ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี จีน และสหรัฐ ได้ประกาศนโยบายห้ามการซื้อขาย ICV สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศเหล่านี้ประกาศนโยบายดังกล่าวเนื่องจากข้อตกลงปารีส ที่ผ่านความเห็นชอบเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 แม้จะยังมีข้อขัดแย้งในเงื่อนไขการปฏิบัติและไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศขนาดใหญ่อย่างสหรัฐหรือจีน แต่สหภาพยุโรปนำโดยฝรั่งเศสพยายามผลักดันมาตรการต่าง ๆ เพื่อบรรลุเงื่อนไขตามข้อตกลงปารีส⁴ และหนึ่งในนโยบายสำคัญก็คือการประกาศห้ามซื้อขาย ICV ซึ่งจะเริ่มมีผลอย่างสมบูรณ์ภายใน ค.ศ. 2040 เพื่อลดปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

แม้เป้าหมายหลักของมาตรการนี้จะเป็นการส่งเสริมสิ่งแวดล้อม แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเบื้องหลังก็แฝงด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเช่นกัน บริษัทเรโนลต์ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ของนิสสันและมิตซูบิชิ⁵ ได้ก้าวเข้าสู่เส้นทางพัฒนา EV ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 คาร์ลอส กอสัน (Carlos Ghosn) กรรมการบริหารใหญ่ของเร

โนลต์ประกาศนโยบายอย่างชัดเจนว่า ในค.ศ. 2022 จะเพิ่มสัดส่วนการผลิตยานยนต์ไฟฟ้าทั้ง EV และ PHV ให้เป็น 30% ของยอดจำหน่ายทั้งหมด เปรียบเทียบกับผู้ผลิตรายอื่นที่ญี่ปุ่น เรโนลต์ซึ่งได้เริ่มพัฒนาเทคโนโลยีไปก่อนอยู่ในสถานการณ์ที่ได้เปรียบกว่า (浅島,新井 และ 重石, 2017, p.46-47) นโยบายห้ามการซื้อขาย ICV ที่ได้รับการผลักดันโดยรัฐบาลฝรั่งเศสจึงเอื้อประโยชน์แก่เรโนลต์อย่างมาก หากพิจารณาสัดส่วนความเป็นเจ้าของบริษัทเรโนลต์จากรายงานประจำปี ค.ศ. 2017 พบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสถือครองหุ้นของบริษัทอยู่ถึง 15% นับเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัท⁶ นอกจากนั้น โครงสร้างพลังงานของฝรั่งเศสก็พร้อมสำหรับการจำหน่ายไฟฟ้าให้กับ EV แล้ว⁷ จากข้อมูลใน ค.ศ. 2016 พบว่าโครงสร้างทางพลังงานของฝรั่งเศสมีสัดส่วนการใช้พลังงานฟอสซิล 10.1%, พลังงานนิวเคลียร์ 72.5% และพลังงานน้ำและพลังงานทดแทนรูปแบบอื่น 17.4% (冨田, 2017, p.39) ฝรั่งเศสจึงอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบมากสำหรับยุคแห่ง EV ที่กำลังจะมาถึง ดังนั้น แม้จะนโยบายห้ามการซื้อขาย ICV จะมุ่งไปที่การส่งเสริมสภาพแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกัน รัฐบาลฝรั่งเศสเองก็จะได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจผ่านทางยอดจำหน่าย EV ของเรโนลต์ที่จะเพิ่มสูงขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องลงทุนขนาดใหญ่เพื่อปรับปรุงโครงสร้างพลังงานภายในประเทศ

จากที่กล่าวมาข้างต้น EV-shift จึงสามารถพลิกโฉมตลาดยานยนต์ของโลกได้ในอนาคตอันใกล้นี้ หากรวมสัดส่วนของบริษัทสัญชาติญี่ปุ่นรายอื่น เช่น ฮอนด้า ซูซูกิ มาสด้า แล้ว พบว่าใน ค.ศ. 2016 ญี่ปุ่นครองส่วนแบ่งในตลาดยานยนต์โลกมากถึง 20% แต่หาก

³ EV ของนิสสันได้แก่ Leaf รุ่นใหม่ที่วางตลาดในค.ศ. 2017 มีระยะทางวิ่งเพิ่มขึ้นถึงเกือบ 400 กม. หรือคิดเป็น 2 เท่าของรุ่นแรก

⁴ ข้อตกลงปารีส (Paris agreement) เป็นข้อตกลงตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติ มีเนื้อหาสำคัญคือการกำหนดมาตรการลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งได้รับความเห็นชอบในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2017 และจะเริ่มมีผลตั้งแต่ ค.ศ. 2020 (United Nation Climate Change ;2018)

⁵ เรโนลต์เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ของนิสสันโดยถือครองหุ้นในสัดส่วน 43% (日産自動車, 2018) ในขณะที่นิสสันก็ถือครองหุ้นของมิตซูบิชิมอเตอร์ในสัดส่วน 34% (三菱自動車, 2018)

⁶ จากรายงานประจำปีค.ศ. 2017 สัดส่วนความเป็นเจ้าของบริษัทเรโนลต์เรียงตามลำดับได้แก่ ผู้ถือหุ้นทั่วไป 62.69%, รัฐบาลฝรั่งเศส 15.01%, นิสสัน 15%, เดมเลอร์(Daimler AG)3.1%, เรโนลต์ 2.17% และพนักงาน 2.03% (Renault, 2018, p.36)

⁷ ปัญหาสำคัญประการหนึ่งสำหรับ EV-Shift ก็คือ โครงสร้างพลังงานในประเทศ แม้ EV จะเป็นยานยนต์ที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ แต่หากพลังงานที่นำมาใช้ชาร์จไฟฟ้าให้แก่ EV ยังคงมีแหล่งกำเนิดจากพลังงานฟอสซิล การใช้งาน EV ก็จะไม่ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมเลย ประเทศที่มีโครงสร้างพลังงานพื้นฐานจากนิวเคลียร์หรือพลังงานทดแทนรูปแบบอื่น จึงไม่จำเป็นต้องลงทุนพัฒนาโครงสร้างพลังงานมาก เช่นกรณีของฝรั่งเศส ขณะที่ใน ค.ศ. 2016 โครงสร้างพลังงานของญี่ปุ่นพึ่งพาพลังงานจากฟอสซิลมากถึง 84.5%

เกิด EV-shift ขึ้นเต็มรูปแบบก็มีความเป็นไปได้ที่เรโนลต์ เทสลา หรือบริษัทสัญชาติจีน เช่น BYD จะเข้ามาแย่งชิง ส่วนแบ่งตลาดภายใน ค.ศ. 2030 ซึ่งตลาดของ EV ขยายตัวออกไปอย่างมาก โดยเฉพาะตลาดในจีนที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ดังนั้น นอกจากผลทางด้านสิ่งแวดล้อม EV-shift ยังส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อผู้ครองตลาดเดิมอย่าง โตโยต้าด้วย

4.1.2 สาเหตุที่โตโยต้าปรับตัวล่าช้า

จากแผนยุทธศาสตร์ EV-shift ของบริษัทต่างๆ ซึ่งประกาศระหว่างค.ศ. 2017 พบว่า แม้โตโยต้าจะเริ่มให้ความสำคัญกับการผลิต EV แต่ก็วางแผนเข้าแข่งขันในตลาดช้ากว่าบริษัทคู่แข่ง เห็นได้จากเป้าหมายที่วางไว้ใน ค.ศ. 2025 ซึ่งบริษัทคู่แข่งรายอื่นต่างเร่งผลิต EV เข้าสู่ตลาดในสัดส่วนที่มากกว่าโตโยต้าอย่างชัดเจน⁸ ยุทธศาสตร์ของโตโยต้าจึงสอดคล้องกับเจตจำนงของ นายโตะโยะตะที่ประกาศว่าจะไม่เร่งผลิต EV เต็มกำลัง แต่จะหาหนทางเพื่อลดช่องว่างที่เกิดจากการลงทุนอันล่าช้าไปทีละขั้น เนื่องจากกฎหมายที่ควบคุมการผลิตยานยนต์ในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ในประเทศที่บังคับใช้กฎหมาย ZEV ก็จะต้องขายยานยนต์ EV หรือ FCV ไปจำหน่ายแทนที่ ICV ส่วนประเทศที่ยังควบคุมเพียงอัตราการสิ้นเปลืองน้ำมันก็จะจำหน่าย HV และ PHV ต่อไป¹⁰ (富岡, 2018, p.30) ข้อมูลข้างต้นนี้สะท้อน

ให้เห็นว่า โตโยต้ายังไม่เชื่อมั่นว่ายานยนต์ไฟฟ้าเต็มรูปแบบ เช่น EV จะสามารถเข้ามาทดแทน ICV ในตลาดทั้งหมดได้ภายใน 10 ปีข้างหน้า จึงเลือกดำเนินยุทธศาสตร์อย่างระมัดระวังและคอยดูความเปลี่ยนแปลงของตลาดในช่วงต้นทศวรรษ 2020 เสียก่อน

แม้สาเหตุที่ทำให้โตโยต้ายังไม่ทุ่มลงทุนพัฒนา EV ก็คือความเสี่ยงที่กระแสความนิยม EV ครั้งที่ 3 จะล้มเหลวเหมือนในอดีต แต่ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาจากโครงสร้างธุรกิจของโตโยต้าเอง บริษัทญี่ปุ่นมักดำเนินธุรกิจในรูปแบบบริษัทเครือข่าย (系列)¹¹ โครงสร้างธุรกิจในแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในการผลิตแบบบริษัทเครือข่ายของโตโยต้า โตโยต้าอยู่บนจุดสูงสุดของพีระมิดโครงสร้างธุรกิจบริษัทผู้ผลิตยานยนต์ของญี่ปุ่นและดำเนินการผลิตโดยการสั่งซื้อชิ้นส่วนจากบนลงล่างตามโครงสร้างแนวดิ่ง โดยจะสั่งซื้อชิ้นส่วนจากซัพพลายเออร์รายใหญ่หรือเทียร์ 1 ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของโตโยต้า แล้วเทียร์ 1 ก็จะสั่งซื้อชิ้นส่วนจากซัพพลายเออร์รายย่อยหรือเทียร์ 2 ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นบริษัทในเครือของเทียร์ 1 หรือพันธมิตรทางธุรกิจต่ออีกทอดหนึ่ง กล่าวได้ว่า รากฐานของบริษัทเครือข่ายผู้ผลิตยานยนต์ในญี่ปุ่นซึ่งพัฒนา ออกแบบ ผลิตและประกอบขึ้นส่วนจำนวนมากมาจากรัฐบาลจึงอยู่ที่ความสามารถในการผลิตและแข่งขันของซัพพลายเออร์ อย่างไรก็ตาม

⁸ ยอดจำหน่ายยานยนต์ในตลาดทั่วโลกใน ค.ศ. 2016 เพิ่มขึ้นเป็น 93.86 ล้านคันหรือเพิ่มขึ้น 4.7% จากปีก่อน จัดลำดับประเทศที่มียอดขายสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ จีน (32%) สหรัฐ (27%) ญี่ปุ่น (20%) เยอรมนี (6%) และอินเดีย (4%) (ジェトロ, 2017, p.3) ในขณะที่สัดส่วนผู้ครองตลาดแยกเป็นบริษัท ค.ศ. 2016 จัดลำดับ 5 บริษัทแรกได้แก่ โฟล์กสวาเกน (11.1%) โตโยต้า (10.9%) เจนเนอรัลมอเตอร์ (9.9%) เรโนลต์และนิสสัน (8.3%) และฮุนได (8.2%) (Fourin, 2017, pp.62-63)

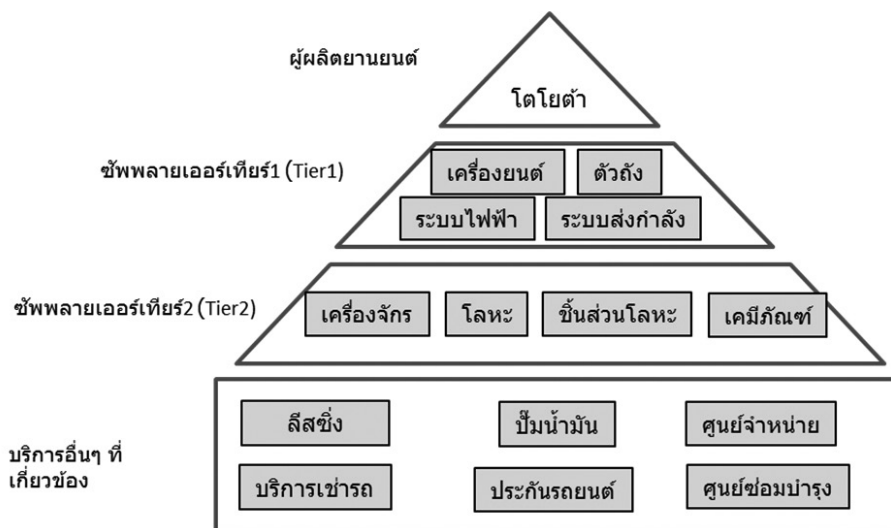
⁹ โตโยต้ามีเป้าหมายจะเพิ่มยอดขาย EV ในตลาดทั่วโลกให้มากกว่า 5.5 ล้านคันภายใน ค.ศ. 2030 โดยวางยอดขายของ EV และ FCV รวมกันให้ได้มากกว่า 1 ล้านคัน และภายใน ค.ศ. 2025 ต้องทำให้ยานยนต์ที่จำหน่ายทุกรุ่นมีตัวเลือกเป็น EV อย่างไรก็ตาม บริษัทคู่แข่ง เช่น นิสสันหรือโฟล์กสวาเกนนั่นมีเป้าหมายที่ชัดเจนกว่ามาก นิสสันตั้งเป้าว่า กลุ่มพันธมิตรได้แก่ เรโนลต์ นิสสัน และมิตซูบิชิ จะต้องวางจำหน่าย EV 100% 12 รุ่นให้ทันภายใน ค.ศ. 2022 และต้องทำให้สัดส่วนของ EV เพิ่มขึ้นเป็น 30% จากยอดขายรวมของกลุ่มพันธมิตรที่ 14 ล้านคันต่อปี ด้านโฟล์กสวาเกนซึ่งเข้าสู่การพัฒนา EV ล่าช้าเช่นเดียวกับโตโยต้า วางแผนจะจำหน่าย EV ทั้งหมด 80 รุ่น ภายใน ค.ศ. 2025 กำหนดแผนการลงทุนใน EV มากกว่า 2 หมื่นล้านยูโร และจะลงทุนในแบตเตอรี่มากกว่า 5 หมื่นล้านยูโร (宮本, 2018a, p.39)

¹⁰ HV หมายถึงยานยนต์ไฮบริดที่อาศัยแก๊สโซลีนเป็นเชื้อเพลิงหลัก แต่ขับเคลื่อนด้วยการทำงานร่วมกันระหว่างเครื่องยนต์กับมอเตอร์ PHV หมายถึงยานยนต์ไฮบริดจ์แบบปลั๊กอินทำงานเหมือน HV แต่สามารถชาร์จไฟฟ้าโดยตรงได้ด้วย EV หมายถึงยานยนต์ไฟฟ้าที่อาศัยเพียงไฟฟ้าเป็นพลังงานขับเคลื่อน FCV หมายถึงยานยนต์เซลล์เชื้อเพลิงที่อาศัยพลังงานเคมีในการขับเคลื่อน ปัจจุบันโตโยต้าและฮุนไดได้พัฒนา FCV ที่ใช้ไฮโดรเจนเป็นเชื้อเพลิงในการขับเคลื่อนจำหน่ายในตลาดแล้ว

¹¹ บริษัทเครือข่ายหรือเคระสึ (系列) เกิดจากการร่วมดำเนินกิจการกับธนาคาร ซัพพลายเออร์และบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างของกลุ่มเครือข่ายรูปแบบนี้จะเน้นดำเนินธุรกิจด้วยแผนการระยะยาวและให้ความสำคัญกับการเพิ่มส่วนแบ่งในตลาดและการเติบโตในภาพรวมของกลุ่ม มากกว่าการมุ่งแสวงหากำไรระยะสั้นให้ได้มากที่สุดแบบที่บริษัทสัญชาติตะวันตกนิยม รากฐานสำคัญที่เป็นหลักให้บริษัทญี่ปุ่นสามารถเพิ่มส่วนแบ่งในตลาดได้ในระยะยาวคือระบบการจ้างงานตลอดชีพซึ่งเป็นระบบการบริหารจัดการแบบญี่ปุ่นที่เน้นไปที่การผลิตสินค้าและบริการให้มีประสิทธิภาพสูงสุดอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม บริษัทเครือข่ายแบบญี่ปุ่นมีจุดอ่อนสำคัญคือ มีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงการแข่งขันในตลาดใหม่ที่ต่างไปจากเดิมมาก หรือการปรับโครงสร้างเพื่อก้าวเข้าสู่ธุรกิจประเภทอื่น (マイケル และ 竹内, 2007, pp.100-117)

บริษัทเครือข่ายในโครงสร้างแบบแนวดิ่งนี้เองเป็นสาเหตุทำให้ผู้ผลิตยานยนต์ญี่ปุ่นตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรม และยากที่จะประกาศอย่างชัดเจนว่าจะเดินหน้าเปลี่ยนผ่านสู่การผลิตยานยนต์ไฟฟ้าโดยทันที เพราะจะส่งผลกระทบโดยตรงกับห่วงโซ่อุปทานของบริษัทที่แตกแขนงออกไปอย่างกว้างขวาง

แก่ผู้ผลิตยานยนต์ญี่ปุ่นย่อมตกอยู่ในสภาวะวิกฤตอย่างไม่ต้องสงสัย และบริษัทที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือ ซัพพลายเออร์ผู้ผลิตเครื่องยนต์รายใหญ่ ไอซิน (AISIN) เป็นบริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนเครื่องยนต์น้ำมันเบนซินรายสำคัญของโตโยต้า แม้ว่ายอดขายชิ้นส่วนของไอซินในไตรมาสที่สาม ค.ศ. 2017 จะทำสถิติสูงสุดเป็น

แผนภาพที่ 1 พหุมิติโครงสร้างธุรกิจของผู้ผลิตยานยนต์ญี่ปุ่น (ที่มา ดัดแปลงจาก 宮本 (2017a,p.37))

กระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น (METI) ประเมินว่าจากชิ้นส่วนในยานยนต์แบบ ICV ที่เคยมีจำนวนถึง 30,000 ชิ้น จะมีชิ้นส่วนมากถึง 40% หรือราว 11,000 ชิ้นที่หมดความสำคัญลงสำหรับการผลิต EV กล่าวได้ว่า EV-shift จะทำให้ความต้องการชิ้นส่วนเครื่องยนต์ ระบบส่งกำลัง ระบบจ่ายน้ำมันเชื้อเพลิง และระบบไอเสียลดน้อยลง ผลลัพธ์ก็คือบริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเครื่องยนต์ เช่น ผู้ผลิตท่อ ปั๊มน้ำมันเชื้อเพลิง ยางกันแรงสั่นสะเทือนหรือเฟืองส่งกำลัง จะมียอดขายลดลงตามจำนวนการผลิต ICV ที่จะลดลงในอนาคต (富岡, 2017, pp.46-49) ดังนั้นหาก EV-shift เกิดขึ้นจริงเมื่อใด ซัพพลายเออร์ที่ผลิตชิ้นส่วนให้

ประวัติการที่ 3.5 ล้านล้านเยน แต่ยอดขายประมาณครึ่งหนึ่งมาจากชิ้นส่วนของเครื่องยนต์และระบบส่งกำลัง (浅島, 新井 และ 重石, 2017, pp. 44-45)

ด้วยเหตุนี้ บริษัทผู้ผลิตยานยนต์ญี่ปุ่นรายใหญ่อย่างโตโยต้าจึงเลือกสวนทางที่และดำเนินแผนทางธุรกิจที่มีความเสี่ยงต่ำ เพื่อรอดูการตอบสนองจากตลาดต่อไปแม้จะเริ่มเข้าสู่ธุรกิจใหม่นี้ช้ากว่าคู่แข่ง การที่โตโยต้ายังไม่ยอมรุกเข้าสู่การผลิต EV อย่างจริงจังจึงเป็นปรากฏการณ์ซึ่งพบในบริษัทขนาดใหญ่ที่เคยประสบความสำเร็จอย่างมากก่อนและไม่ต้องการออกจาก Comfort zone เนื่องจากตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรม โตโยต้าจึงชะลอการพัฒนา EV ซึ่งเป็นนวัตกรรม

แบบก้าวกระโดด และเลือกยึดอายุผลิตภัณฑ์จากเทคโนโลยี ICV ซึ่งเป็นนวัตกรรมแบบต่อเนื่องต่อไป ด้วยการส่งเสริมการผลิตยานยนต์ไฮบริดแทน

4.2 การปรับตัวของบริษัทเครือโตโยต้าในญี่ปุ่น

4.2.1 การวิจัยยานยนต์ไฟฟ้าร่วมกับบริษัทภายนอก

ที่ผ่านมาโตโยต้ามักเป็นผู้นำของอุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่น ขณะที่ซัพพลายเออร์และบริษัทคู่แข่งมักมีบทบาทเป็นผู้ตาม ทว่าท่ามกลางวิกฤต EV-shift โตโยต้าจำเป็นต้องขอรับความร่วมมือจากบริษัทต่างๆ ทั้งบริษัทในเครือและบริษัทภายนอก ในงานแถลงการณ์เปิดตัวความร่วมมือระหว่างโตโยต้ากับพานาโซนิคเพื่อพัฒนาแบตเตอรี่สำหรับ EV นายอะกิโอะได้กล่าวว่า “ผู้ผลิตรถยนต์ในญี่ปุ่นน่าจะสามารรถคิดค้นเทคโนโลยีพื้นฐานของ EV ร่วมกันได้ในระดับหนึ่งมิใช่หรือ หากสร้างหลักสักร่วมหนึ่งแล้วรวมพลังจากทุกฝ่ายรวมถึงซัพพลายเออร์ ไม่ปล่อยให้กระจัดกระจายต่างคนต่างทำจนกลายเป็นความสูญเปล่าก็น่าจะสำเร็จได้” นอกจากนี้ นายอะกิโอะยังย้ำถึงความเกี่ยวข้องทางเชื้อชาติเสริมด้วยว่า “นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าบริษัททั้งสองซึ่งถือกำเนิดและเติบโตขึ้นในญี่ปุ่นตกลงจะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำแห่งยุค EV ร่วมกัน” (富岡, 2018, pp.28-29)

นอกจากการจับมือเป็นพันธมิตรกับพานาโซนิคแล้ว โตโยต่ายังร่วมมือกับผู้ผลิตรถยนต์ญี่ปุ่นรายอื่น ๆ เปิดบริษัทเฉพาะกิจเพื่อทำการพัฒนา EV ในนาม “EV C.A. Spirit” ขึ้นตั้งแต่กันยายน ค.ศ. 2017 EV C.A. Spirit เป็นบริษัทเฉพาะกิจที่เกิดจากการร่วมมือระหว่างบริษัทในเครือและซัพพลายเออร์ของโตโยต้า ได้แก่ เติ็นโซ ไดฮัทสึ อิโนะ และซูบะรุ ประสานกับบริษัทคู่แข่งในญี่ปุ่นอย่างมาสด้าและซูซูกิ โดยโตโยต้าเป็นผู้จ่ายเงินลงทุน 90% เติ็นโซ 5% และมาสด้า 5% โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อเร่งพัฒนา EV ภายในระยะเวลาสองปี แม้โตโยต้าจะลงทุนในสัดส่วนที่สูงกว่า และผู้บริหารของบริษัทจะมาจากโตโยต้าเกือบทั้งหมด แต่โตโยต้าก็ส่งวิศวกรเข้าร่วมในบริษัทเท่ากับจำนวนวิศวกรจากมาสด้า นอกจากนี้ผู้บริหารในฝ่ายการพัฒนาและวิจัยของ EV C.A. Spirit ก็เป็นตัวแทนจากมาสด้าด้วย กรรมการผู้บริหารฝ่ายพาวเวอร์เทรนของโตโยต้า

นายชิโรโอะ อะเบะ กล่าวว่า “โตโยต้าทำธุรกิจด้วยการจำหน่ายยานยนต์รุ่นเดียวผลิตปริมาณมากมาโดยตลอด จึงไม่มีองค์ความรู้ในการผลิตปริมาณน้อย ขณะที่มาสด้าสร้างธุรกิจขึ้นมาจากการผลิตปริมาณน้อยเราจึงอยากเรียนรู้มัน” (富岡, 2018, pp.28-29) องค์ความรู้ในการผลิตปริมาณน้อยของมาสด้า¹² เป็นสิ่งที่โตโยต้าเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นอย่างมากใน EV-shift เพราะปัจจุบันตลาดของ EV ทั่วโลกรวมกันยังมีมูลค่าไม่ถึง 1 % ของตลาด ICV

การร่วมมือกับคู่แข่งอย่างมาสด้าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนักในญี่ปุ่น แต่เพื่อการผลิต EV ผลลัพธ์ในอนาคตจึงเป็นสิ่งที่โตโยต้าให้ความสำคัญมากกว่า นายชิเงกิ เทะระชิ (寺師 茂樹) รองประธานบริษัทผู้บริหารสถาบันวิจัยโตโยต้า (Toyota Research Institute, Inc.) กล่าวว่า หากเป้าหมายของโตโยต้าคือการเปลี่ยนแปลงจากผู้ผลิตรถยนต์สู่ผู้ให้บริการการเคลื่อนย้าย (モビリティサービス: Mobility Service) การร่วมมือกับคู่แข่งก็เป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ ความคิดแบบสมัยก่อนที่ว่าห้ามติดต่อกับคู่แข่งนั้นไม่สามารถใช้ได้อีกแล้วในยุคปัจจุบันที่นวัตกรรมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วขึ้นเรื่อย ๆ (宮本, 2018b, p.46)

4.2.2 การเปลี่ยนแปลงบทบาทของซัพพลายเออร์

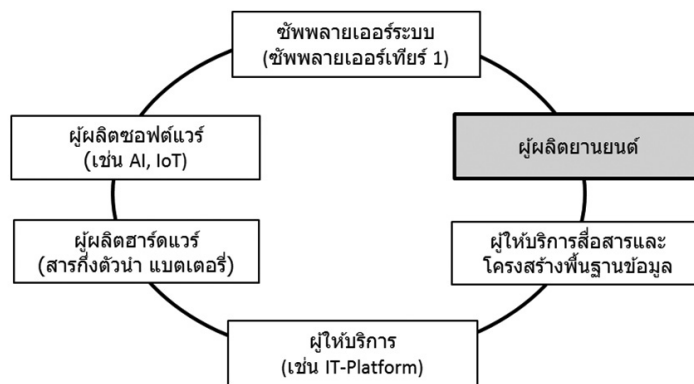
ซัพพลายเออร์ผู้ผลิตชิ้นส่วนเครื่องยนต์จะสูญเสีย

¹² มาสด้าเป็นผู้ผลิตรถยนต์ที่มีขนาดธุรกิจเล็กกว่าโตโยต้าถึง 10 เท่า แต่มีรถยนต์รุ่นต่างๆ จำหน่ายในตลาดไม่น้อยไปกว่าโตโยต้า เช่น มีรถยนต์ซีดานรุ่น Mazda2, Mazda3, Mazda6 และ SUV รุ่น CX-3, CX-5, CX-9 มาสด้าผลิตรถยนต์หลากหลายรุ่นออกสู่ตลาดทุก 5 ปี โดยอาศัยแผนงานแบบรวบยอดไม่แบ่งย่อยตามประเภทของรถยนต์ รถยนต์แต่ละรุ่นจะมีโครงสร้างและการออกแบบชิ้นส่วนที่ใช้งานร่วมกัน แผนการผลิตแบบรวบยอดนี้มีจุดเด่นคือ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการวิจัย ผลิตและบริหารต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากเทคโนโลยีชนิดใหม่หรือชิ้นส่วนใหม่ที่เพิ่มขึ้นได้ง่าย (森川, 2018, p.37)

เสียรายได้อย่างมหาศาลเมื่อเกิด EV-shift เต็มรูปแบบ ดังนั้น พวกเขาจึงต้องเร่งปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงนี้ แนวทางหลักที่ปรากฏให้เห็นแล้วก็คือ การปรับบทบาทจากผู้ผลิตฮาร์ดแวร์ เช่น เครื่องยนต์ ระบบส่งกำลัง ไปสู่ผู้ผลิตซอฟต์แวร์ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) นอกจากนี้ บทบาทของซัพพลายเออร์ในอนาคตจะมีไม่เพียงผู้ผลิตชิ้นส่วนตามคำสั่งของโตโยต้าอีกต่อไป ที่ผ่านมามาโตโยต้าจะเป็นผู้มอบนโยบายให้ซัพพลายเออร์ปฏิบัติตาม แต่การแข่งขันในอนาคตหากซัพพลายเออร์ไม่ก้าวไปพร้อมกับโตโยต้าก็คงไม่สามารถแก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้ เนื่องจาก EV เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติเทคโนโลยีใน

4.2.3 การเปลี่ยนสู่การเป็นผู้ให้บริการการเคลื่อนย้าย (Mobility Service)

EV-shift เป็นการก้าวกระโดดครั้งใหญ่ที่จะทำลายห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมยานยนต์ซึ่งแข่งขันกันด้วยทักษะและองค์ความรู้ในการผลิตฮาร์ดแวร์ ด้วยเหตุนี้ โตโยต้าจึงคิดจะปรับแนวทางของบริษัทจากผู้ผลิตรายานยนต์ไปสู่การเป็นผู้ให้บริการการเคลื่อนย้าย (Mobility service) นายอะกิโอะ โตโยดะ ประธานเจ้าหน้าที่บริหารโตโยต้าได้ประกาศทิศทางในอนาคตของโตโยต้าในงาน International CES 2018 (Consumer electronics show:CES) เมื่อวันที่ 9 ม.ค.

แผนภาพที่ 2 โครงสร้างธุรกิจของผู้ผลิตรายานยนต์ในอนาคต (ที่มา 阿部 (2017,p.41))

อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งศตวรรษที่ 21 เมื่อโครงสร้างธุรกิจของผู้ผลิตรายานยนต์ญี่ปุ่นซึ่งเป็นโครงสร้างแนวตั้งแบบปิระมิดในแผนภาพที่ 1 ไม่สามารถตอบสนองเงื่อนไขของ “CASE”¹³ ที่จำเป็นต่อการผลิตรายานยนต์ในอนาคตอย่าง EV ได้ ในอนาคตผู้ผลิตรายานยนต์ญี่ปุ่นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากบริษัทนอกเหนือกลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์ เช่น ผู้ให้บริการการสื่อสาร ผู้ผลิตซอฟต์แวร์ เป็นต้น ดังนั้น ผู้ผลิตรายานยนต์ญี่ปุ่นจะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างธุรกิจจากแนวตั้งแบบปิระมิดสู่โครงสร้างแนวนราบ โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบ Eco-System ดังแผนภาพที่ 2

2018 โดยมีเนื้อหาสำคัญคือ “อุตสาหกรรมยานยนต์กำลังพบกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในรอบ 100 ปี ซึ่งเกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีใหม่ เช่น EV การเชื่อมต่อ หรือการขับเคลื่อนอัตโนมัติ โตโยต้ามีความมุ่งมั่นต้องการผลิตรถยนต์ที่ดียิ่งขึ้น และต้องการสร้างสังคมแห่งการเคลื่อนย้ายซึ่งทุกคนสามารถเคลื่อนย้ายอย่างอิสระและสนุกสนาน” (Toyota Global newsroom,2018)ในงาน International CES 2018 โตโยต้าได้นำเสนอ “e-Palette Concept” EV ยุคใหม่ โดย e-Palette Concept เป็นธุรกิจแบบใหม่ที่จะบริการการเคลื่อนย้ายซึ่งตอบสนองความต้องการได้หลากหลาย

¹³ “CASE” มาจาก C (Connectivity) หมายถึง ภาวะเชื่อมต่อระหว่างยานยนต์กับการสื่อสารโทรคมนาคม A (Autonomous) หมายถึง การขับเคลื่อนอัตโนมัติ S (Sharing) หมายถึง การให้บริการร่วมกัน และ E (Electronic Mobility) หมายถึง การเคลื่อนย้ายด้วยไฟฟ้า (電動化:Electronic mobility) ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ EV (齋藤,2018,p.31)

ภายในยานยนต์หนึ่งคัน เช่น การเคลื่อนย้าย การให้บริการ การซื้อขาย หรือการขนส่งสินค้า เป็นต้น การจะสร้าง Mobility Service Platform (MSPF) ซึ่งสามารถรองรับการให้บริการการเคลื่อนย้ายแบบใหม่ที่มีความหลากหลายเช่นนี้ โตโยต้าต้องทำงานร่วมกับพันธมิตรซึ่งเป็นบริษัทไอทีและผู้ให้บริการการซื้อขายผ่านอินเทอร์เน็ต (E-commerce) ที่มีศักยภาพสูงทัดเทียมกัน เช่น Amazon.com, Inc., Didi Chuxing, Uber Technologies, Inc. (Toyota Global newsroom, 2018)

การปรับตัวตามแนวทางทั้งสามของโตโยต้าสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและแนวคิดในการผลิต โตโยต้าได้ก่อตั้งบริษัท EV C.A. Spirit เพื่อพัฒนา EV เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างและขนาดของบริษัทกล่าวได้ว่า EV C.A. Spirit เปรียบเสมือนบริษัทสตาร์ทอัพที่โตโยต้าจัดตั้งขึ้นมาร่วมกับพันธมิตรเพื่อทำการวิจัยพัฒนา EV โดยเฉพาะ เนื่องจากบริษัทขนาดเล็กมีความคล่องตัวสูงและสร้างแรงจูงใจให้แก่พนักงานได้ง่ายกว่า นอกจากนี้ โตโยต้าพยายามแก้ไขภาพพจน์ของบริษัทที่ล่าช้าในการพัฒนาเทคโนโลยี EV ด้วยการพลิกผันตัวเองจากผู้ผลิตรถยนต์ไปเป็นผู้ให้บริการการเคลื่อนที่และเสนอ e-Palette Concept ซึ่งเป็นธุรกิจแบบใหม่ที่จะบริการการเคลื่อนย้ายที่ตอบสนองความต้องการได้หลากหลาย เพื่อรับมือกับการแข่งขันในตลาดเกิดใหม่ซึ่งเทคโนโลยีใหม่ยังไม่คงที่และมีความเสี่ยงสูงในการแข่งขัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าความจริงเรื่องหนึ่งที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงคือ โตโยต้ายังไม่ประกาศแผนการระยะยาวที่แน่ชัดสำหรับการผลิต EV ทั้งๆ ที่ยังมีเทคโนโลยี EV ตามหลังคู่แข่งรายอื่น การเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นผู้ให้บริการการเคลื่อนย้ายเป็นกลยุทธ์ที่น่าสนใจ แต่ยังไม่ปราศจากรายละเอียดในการพัฒนา และยังเป็นการตอกย้ำว่าโตโยต้ายังไม่คิดที่จะผลิต EV ในรูปแบบยานยนต์ขับเคลื่อนแบบปัจจุบันแข่งกับคู่แข่งรายอื่นซึ่งพัฒนาไป

ได้ไกลกว่า กล่าวได้ว่า e-Palette อาจเป็นเพียงแนวคิดใหม่ที่โตโยต๋านำเสนอขึ้นมาเพื่อคั่นเวลา ในขณะที่เบื้องหลังต้องเร่งทำการพัฒนาเทคโนโลยี EV ไปตามคู่แข่ง ดังเช่นการตั้งบริษัท EV C.A. Spirit ทว่าก็ยังปราศจากแผนการตลาดที่ชัดเจน ถึงที่สุดโตโยต๋าก็ยังไม่กระโจนเข้าสู่เส้นทางการพัฒนา EV และพยายามยืดอายุนวัตกรรมแบบต่อเนื่องของตนคือ ICV ต่อไปให้นานที่สุดด้วย HV และ PHV

4.3. ความเคลื่อนไหวของโตโยต้าในไทย

ไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์ที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกของโตโยต้า รวมทั้งเป็นศูนย์กลางส่งออกยานยนต์ไปยังตลาดทั่วโลก นอกจากนี้ บริษัท TDEM ซึ่งเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนาของโตโยต้าในไทยก็มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนายานยนต์สำหรับส่งออกไปยังประเทศเกิดใหม่ ผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารของ TDEM เพื่อเก็บข้อมูลความเคลื่อนไหวในปัจจุบัน ประกอบด้วย อย่งไรก็ตาม ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของ TDEM พบว่า ปัจจุบันนอกจากการประกาศสร้างโรงงานแบตเตอรี่ เพื่อรับประโยชน์จากสิทธิทางภาษีตามนโยบายส่งเสริมการผลิต EV ของรัฐบาลไทยแล้ว โตโยต้าในไทยยังไม่มีแผนรับมือกับ EV-shift และยังไม่มีการกระตุ้นให้บริษัทในไทยตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้

เมื่อต้น ค.ศ. 2017 โตโยต้า มอเตอร์ เอเชีย แปซิฟิก เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมนูแฟกเจอริง (Toyota Asia Pacific Engineering and Manufacturing; TMAP-EM) ซึ่งเป็นศูนย์วิจัยและออกแบบของโตโยต้าในไทยได้ประกาศการควบรวมกิจการเข้ากับบริษัทไดฮัทสึของญี่ปุ่น และเปลี่ยนชื่อบริษัทเป็น TDEM เพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและผลิตรถยนต์ขนาดเล็กสำหรับประเทศเกิดใหม่ (Toyota Global New Rooms, 2017) อย่งไรก็ตาม การควบรวมบริษัทในครั้งนี้ไม่มีการประกาศนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา EV เลย ยิ่งไปกว่า โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทยยังไม่มีแผนแถลงอย่าง

เป็นทางการถึงนโยบายเกี่ยวกับ EV เลยแม้แต่หน่อย¹⁴ นอกจากนั้น ข้อมูลจากผู้จัดการแผนกวิศวกรรมเครื่องยนต์ของ TDEM ก็สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน คือ โตโยต้ายังไม่มีการประกาศนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนา EV ที่แน่ชัด อย่างไรก็ตาม แผนกวิศวกรรมเครื่องยนต์ซึ่งปัจจุบันรับผิดชอบการพัฒนาและทดสอบเครื่องยนต์ที่ใช้น้ำมัน มีแนวโน้มจะได้รับมอบหมายงานในส่วนของการวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีไฮบริดจ์บางส่วน จากญี่ปุ่นในอนาคต ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในแผนกวิศวกรรมเครื่องยนต์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา สรุปได้สามประการ ได้แก่ 1) มีการรับพนักงานเข้าใหม่ทั้งจากสาขาวิศวกรรมไฟฟ้า 2) มีการส่งพนักงานบางส่วนไปเรียนรู้การพัฒนาเทคโนโลยีไฮบริดจ์ที่บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศญี่ปุ่น 3) มีการวางแผนการทำงานในระยะยาวร่วมกับฝ่ายวิศวกรรมซอฟต์แวร์มากขึ้น¹⁵

5. สรุปและอภิปราย

งานวิจัยนี้พบว่า ตั้งแต่กลาง ค.ศ. 2017 เป็นต้นมา ได้เกิดกระแสความนิยม EV ครั้งที่ 3 และมีแนวโน้มว่า EV-shift จะเกิดขึ้นจริงในอนาคตอันใกล้ เนื่องจากการตื่นตัวของตลาดยานยนต์ในประเทศชั้นนำทั่วโลกอันเป็นผลจากข้อตกลงปารีส และการพัฒนาของเทคโนโลยีแบตเตอรี่ แม้ EV-shift จะมีเป้าหมายหลักที่การส่งเสริมสิ่งแวดล้อม แต่จากศึกษาพบว่าเบื้องหลังของการเปลี่ยนผ่านสู่ยานยนต์ไฟฟ้าแฝงด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจด้วย เพราะทำให้ประเทศที่ส่งเสริมการพัฒนา EV มีโอกาสแย่งชิงส่วนแบ่งในตลาดยานยนต์จากเจ้าตลาดเดิมอย่างสหรัฐและญี่ปุ่นเมื่อตลาด EV เติบโตขึ้น

แม้ตลาด EV มีแนวโน้มจะเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่โตโยต้ากลับเพิ่งเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนา EV เมื่อ

ไม่นานนี้ จากการศึกษาสรุปได้ว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้โตโยต้ายังไม่ทุ่มลงทุนพัฒนา EV คือโตโยต้าประสบกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรมจึงไม่ต้องการออกจาก Comfort zone โตโยต้าไม่ต้องการเสี่ยงลงทุนในตลาดใหม่ที่มีต้นทุนสูงและการเติบโตของตลาดยังไม่ชัดเจน ทั้งยังหวั่นเกรงผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานหากเร่งปรับโครงสร้างธุรกิจโดยกะทันหัน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันโตโยต้าได้เริ่มปรับตัวเพื่อรับมือกับ EV-shift แล้ว เห็นได้จากแถลงการณ์ของประธานเจ้าหน้าที่บริหาร และนโยบายต่างๆ ซึ่งปรากฏสู่สาธารณะตั้งแต่ช่วงปลายค.ศ. 2017 โดยสรุปเป็นสามแนวทาง ได้แก่ 1) การวิจัย EV ร่วมกับบริษัทภายนอก 2) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของซัพพลายเออร์ 3) การเปลี่ยนสู่การเป็นผู้ให้บริการการเคลื่อนย้าย แม้นโยบายเหล่านี้จะเป็นความเคลื่อนไหวใหม่ซึ่งต่างไปจากข้อเสนอของงานวิจัยก่อนหน้านี้ ที่สนับสนุนเพียงการพัฒนายานยนต์ไฮบริดจ์ กระนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า มาตรการในข้อที่ 1 และ 3 เป็นเพียงแผนคั่นเวลา และโตโยต้ายังเลือกเฝ้าดูความเคลื่อนไหวของตลาดต่อไป ดังนั้น โตโยต้าจะเข้าแข่งขันในตลาด EV จริงเมื่อใด และจะไล่ตามคู่แข่งอย่างเทสลา และเรโนลต์ที่มี EV จำหน่ายในตลาดแล้วได้หรือไม่จึงเป็นประเด็นที่ต้องจับตามองต่อไป ที่สุดแล้วหากโตโยต้ายังตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้ผลิตนวัตกรรมต่อไป บริษัทโตโยต้าอาจกลายเป็นเพียงหนึ่งในตำนานบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ที่ใช้น้ำมันอันดับหนึ่งของโลก เมื่อ EV แพร่หลายกลายเป็นยานยนต์ในอนาคตแต่ถูกผลิตโดยบริษัทยานยนต์รายอื่น เช่นเดียวกับบริษัทโกดักซึ่งกลายเป็นตำนานของบริษัทผู้ผลิตฟิล์ม เมื่อโลกก้าวไปสู่ยุคการถ่ายภาพดิจิทัลจากสมาร์ทโฟน

¹⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้จัดการแผนกวิศวกรรมตัวถังของ TDEM เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 2017

¹⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้จัดการแผนกวิศวกรรมเครื่องยนต์ของ TDEM เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 2017

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ทิตีอาร์ไอ. (2017). ทิศทางยานยนต์ยุคใหม่ในประเทศไทย. สืบค้นจาก www.tdri.or.th/2017/09/the-future-of-thailands-automotive-industry/
- [2] ยศพงษ์ ลออนวล. (2015). การศึกษาการพัฒนาของเทคโนโลยียานยนต์ไฟฟ้าและผลกระทบที่เกิดขึ้นสำหรับประเทศไทย. สืบค้นจาก www.energyforum.kmutt.ac.th/download/Executive-Summary.pdf
- [3] สวทช. (2017). อุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า. สืบค้นจาก www.waa.inter.nstda.or.th/prs/pub/EV.pdf
- [4] เอ็นโซล. (2015). โครงการศึกษาการเตรียมความพร้อมรองรับการใช้น้ำมันไฟฟ้าในอนาคตสำหรับประเทศไทย. สืบค้นจาก www.eppo.go.th/index.php/th/eppo-intranet/item/7587-stu-re001
- [5] Harvard Business Review. (2015). “Tesla’s Not as Disruptive as You Might Think”; Harvard Business Review. May 2015 Issue, pp.22-23.
- [6] Nathan Furr and Daniel Snow. (2015). “The Prius Approach How hybrid technologies help companies survive disruption and shape the future”, Harvard Business Review. November 2015 Issue, pp.103-109.
- [7] Renault. (2018). Annual Report 2017. Retrieved from www.group.renault.com/wp-content/uploads/2018/06/1803214_renault_ra-2017_gb_mel-2.pdf
- [8] United Nation Climate Change. (2018). “The Paris Agreement”. Retrieved from www.unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement
- [9] 浅島亮子, 新井美江子 และ 重石岳史(2017). 「パナソニック・トヨタが挑むEV覇権」 『週刊ダイヤモンド』 10 (21), pp.30-55.
- [10] 阿部暢仁(2017). 「クルマづくりも一変: 変革が必要な日本の系列主義」 『週刊エコノミスト』 9 (12), p.41.
- [11] ジェトロ (2017). 「2016 年 主要国の自動車生産・販売動向」 Retrieved from www.jetro.go.jp/ext_images/_Reports/01/0daa7dee5221f2cd/20170039.pdf
- [12] 富岡 耕(2017) 「エンジンが消える未来 部品会社は生き残れるか」 『週刊東洋経済』 10 (21), pp.46-48.
- [13] _____ (2018). 「始まった異次元の追撃」 『週刊東洋経済』 3 (10), pp.28-31.
- [14] Toyota Global news room (2017). 「トヨタ自動車とダイハツ工業、新興国小型車カンパニーを発足」 Retrieved from www.newsroom.toyota.co.jp/en/detail/14516513
- [15] _____ (2018). 「トヨタ自動車、モビリティサービス専用EV“e-Palette Concept”をCESで発表」 Retrieved from www.newsroom.toyota.co.jp/jp/corporate/20508200.html
- [16] 日経経済新聞(2017a). 「中国、ガソリン車の生産・販売禁止時期を検討」 Retrieved from www.nikkei.com/article/DGXLASDZ11H3L_R10C17A9000000
- [17] _____ (2017b). 「インド、HVに高税率 EV促進 唐突との声も」 Retrieved from www.nikkei.com/article/DGKKZO1879296012072017FFE000

- [18] 日産自動車 (2018). 「日産の株主について」 Retrieved from www.nissan-global.com/JP/IR/STOCK/INFORMATION
- [19] Fourin (2017). 『FOURIN 世界自動車調査月報』 2月号 Retrieved from www.fourin.jp/d_Book/mRepo/WORLDMONTH/html5.html#page=1
- [20] マイケル・E. ポーター, 竹内 弘高 (2007). 『日本の競争戦略』 ダイヤモンド社.
- [21] 町田倉一郎 (2017). 「EVに必要な電力政策:電源構成が普及の鍵握る」 『週刊エコノミスト』 11 (14), pp.38-39.
- [22] 三菱自動車 (2018). 「株主構成」 Retrieved from www.mitsubishimotors.com/jp/investors/stockinfo/overview.html
- [23] 宮本夏実 (2017a). 「Part1 | ガソリン車に吹く逆風」 『週刊東洋経済』 10 (21), pp.34-37.
- [24] _____ (2017b). 「EVの実力」 『週刊東洋経済』 10 (21), pp.44-45.
- [25] _____ (2018a). 「誰がEV覇権を握るのか」 『週刊東洋経済』 3 (10), pp.38-39.
- [26] _____ (2018b). 「テクノロジー企業は敵か味方か」 『週刊東洋経済』 3 (10), pp.47-48.
- [27] 森川郁子 (2018). 「巨人が頼るマツダの開発力」 『週刊東洋経済』 3 (10), pp.36-37.

หน่วยงานผู้แต่ง: นักศึกษาปริญญาเอก คณะเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยวาเซดะ

Affiliation: PhD. Candidate , Graduate School of Asia-Pacific Studies, Waseda University

Corresponding email: krittapholv119@gmail.com

การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นในอุตสาหกรรม เครื่องตี๋มไทย: กรณีศึกษาการต้นทุนเป้าหมาย

บทคัดย่อ

สภาพการแข่งขันที่รุนแรงของอุตสาหกรรมเครื่องตี๋มไทย ทำให้การบริหารต้นทุนซึ่งเน้นการตอบสนอง ความต้องการของลูกค้าทั้งด้านคุณภาพของสินค้าและราคาที่เหมาะสมได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย และวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการอุตสาหกรรมเครื่องตี๋มไทย ข้อมูลถูกรวบรวมจากผู้บริหารด้านบัญชีจำนวน 124 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารด้านการบัญชีมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายในกิจการอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ ด้านการดำเนินการผลิต และด้านการควบคุมต้นทุน นอกจากนี้ยังพบว่า การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินงานส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานโดยรวม ผลการดำเนินงานที่ไม่ใช่การเงินทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการเติบโต

คำ

สำคัญ

การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่น, การต้นทุนเป้าหมาย, การวัดผลการดำเนินงาน, อุตสาหกรรมเครื่องตี๋มไทย

Japanese Cost Management in Thai Beverage Industry: A Case of Target Costing

Abstract

Thai beverage industry is in a very competitive market. Thus, new cost management techniques which focus on the customers' expectation; appropriate price for the quality of the product have been attracted by companies. This research investigates target costing implementation and effect of target costing on firm performance. Questionnaires are used to collect data from 124 accounting executives within the Thai beverage industry. The results indicate target costing is adopted in all aspects; product planning, production management, and cost control. Moreover, the results also reveal that target costing has impact on overall and non-financial performance; customer perspective, internal process perspective, and innovation and learning perspective.

Key words

Japanese Cost Management, Target costing, Performance measurement, Thai Beverage industry

1. บทนำ

แรงกดดันจากการแข่งขันในสภาพแวดล้อมธุรกิจปัจจุบันส่งผลให้ธุรกิจจำเป็นต้องค้นหาเครื่องมือทางการบริหารเพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันให้ธุรกิจนั้นสามารถดำรงอยู่ในยุคแห่งการแข่งขันนั้น หนึ่งในเป้าหมายของธุรกิจคือการตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั้งด้านราคาและคุณภาพ กล่าวคือ ราคาต้องยุติธรรม โดยเท่ากับหรือต่ำกว่าในท้องตลาดโดยมีคุณภาพและการใช้งานที่เท่ากับหรือดีกว่าในท้องตลาด (Blocher, Stout, Juras, และ Cokins, 2013, 12) การสร้างความสามารถในการแข่งขันนั้นมีหลายแนวคิดแต่การบริหารต้นทุนแบบเดิมมักใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมต้นทุนเพื่อช่วงชิงความได้เปรียบในระยะสั้น โดยเน้นการวางแผนและควบคุมภายในกิจการ (Mowen, Hansen, และ Heitger, 2017, 580) อย่างไรก็ตามสภาวะการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงในปัจจุบัน ธุรกิจจำนวนมากพบว่าความเข้าใจพฤติกรรมต้นทุนเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจในโครงสร้างต้นทุนของกิจการแต่ความเข้าใจนั้นไม่ช่วยในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งตลาดสินค้าอุปโภคบริโภคส่วนใหญ่ในปัจจุบันนั้นล้วนมีผู้บริโภคเป็นผู้มีอิทธิพลหลักในการขับเคลื่อนตลาด โดยผู้บริโภคจะทำการเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณลักษณะตามต้องการในราคาที่ยอมรับได้ (Institution of Management Accountant, 1994, 5) การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นเป็นแนวคิดที่ได้รับการพิสูจน์ว่ามักประสบความสำเร็จเมื่อถูกนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์แข่งขันที่รุนแรง สอดคล้องกับอุตสาหกรรมเครื่องดื่มน้ำของไทยเป็นอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศที่มีสินค้าหลากหลายอันส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรง นอกจากนี้อุตสาหกรรมเครื่องดื่มน้ำยังต้องเผชิญความท้าทายจากราคาน้ำมันในตลาดโลกที่มีแนวโน้มสูงขึ้น และปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนของน้ำตาลทราย ซึ่งส่งผลให้มีการปรับราคาอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2560, 1) การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นซึ่งตระหนักถึงความต้องการและความคาดหวังของลูกค้าเป็นสำคัญจึงมีความเหมาะสมในการปรับใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องดื่มน้ำในประเทศไทย การทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์แนวคิดดังกล่าวจึงเป็น

สิ่งจำเป็นเร่งด่วน งานวิจัยนี้ กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความเห็นของผู้บริหารด้านบัญชีเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย และวิเคราะห์ผลกระทบของความเห็นของผู้บริหารด้านบัญชีเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายที่มีต่อผลการดำเนินงานของกิจการในอุตสาหกรรมเครื่องดื่มในประเทศไทย

2. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารต้นทุน

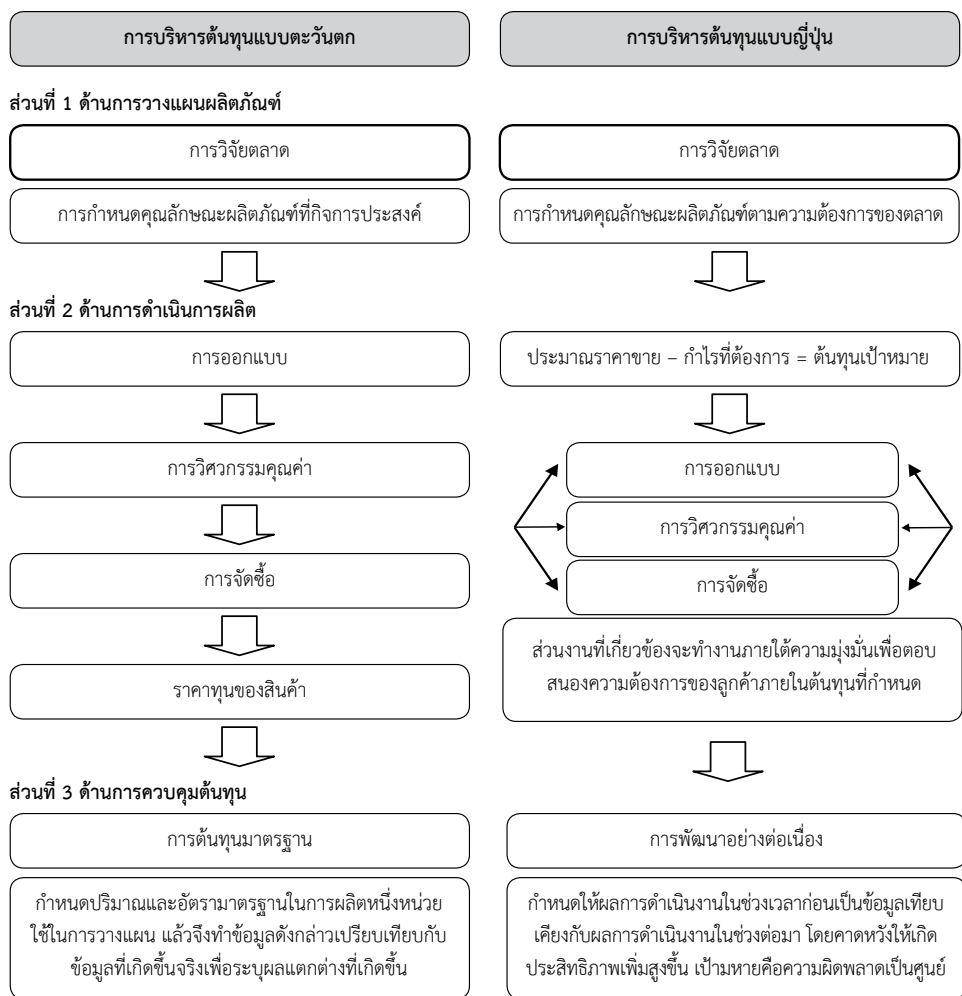
พฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อของผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้มีอำนาจต่อรองในการเลือกซื้อสินค้าจากตลาดที่มีผู้ผลิตหลายรายที่สินค้ามีลักษณะใกล้เคียงกันหรือทดแทนกันได้ ส่งผลให้เกิดความจำเป็นที่กิจการต้องทำการบริหารต้นทุนให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณลักษณะเทียบเคียงแต่มีต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่ง อันจะส่งผลให้กิจการได้รับกำไรสูงกว่าคู่แข่งนั่นเอง หลักฐานเชิงประจักษ์ของ กุลชญา แว่นแก้ว (2559) จิรพัชร เหลาสา และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนสินธิ์ (2559) และ จิรประภา ประจวบสุข จุลสุขดา ศิริสม และ นภาพรณ พลนิกรกิจ (2557) ซึ่งทำการศึกษาการบริหารต้นทุนสมัยใหม่ล้วนพบว่าธุรกิจที่สามารถบริหารต้นทุนให้ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ โดยเฉพาะความต้องการของผู้บริโภค จะประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ดังนั้นความสามารถในการประยุกต์ใช้การบริหารต้นทุนจึงเป็นหนึ่งในบทบาทสำคัญที่ผู้บริหารต้องใช้ในการจัดการองค์การอย่างมืออาชีพ

Dimi และ Simona (2014) ระบุว่า การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นมีความแตกต่างจากการบริหารต้นทุนแบบตะวันตก เนื่องจากความรุนแรงในการแข่งขันของอุตสาหกรรมในญี่ปุ่นจากจำนวนคู่แข่งที่เพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นจากภาวะเงินเฟ้อรุนแรงล้วนเป็นสาเหตุให้เกิดเทคนิคการบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่น เช่น การต้นทุนเป้าหมาย (Target Costing) การบัญชีแบบลีน (Lean Accounting) และการต้นทุนไคเซน (Kaizen Costing) ได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อให้การดำเนินงานเกิดความมีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ ดนุชา คุณพนิชกิจ (2553) กล่าวว่า วิธีการ

เชิงปริมาณในการบริหารต้นทุนในกลุ่มวิศวกรรมต้นทุน (Cost Engineering) เช่น การบริหารการผลิตแบบทันเวลาพอดี (Just in Time Manufacturing) และวิศวกรรมคุณค่า (Value Engineering) ได้ถูกพัฒนาและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในกิจการอุตสาหกรรม

Worthy (1991) ได้ศึกษา แนวคิดเปรียบเทียบการบริหารต้นทุนทั้งแบบตะวันตกและแบบญี่ปุ่น โดยเปรียบเทียบองค์ประกอบ 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ คือ การจัดทาวิจัยทางการตลาดเพื่อระบุรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก สำหรับ ส่วนที่ 2 ด้านการดำเนินการผลิต การบริหารต้นทุนแบบตะวันตกจะทำงานไล่เรียงกันระหว่างฝ่ายออกแบบ ฝ่ายวิศวกรรม และฝ่ายจัดซื้อ ตามลำดับ ซึ่งบางครั้งอาจ

ทำให้เมื่อผลิตสินค้าแล้ว ต้นทุนการผลิตจริงอาจสูงกว่าต้นทุนขั้นสูงที่จะมีผลต่อราคาที่ถูกขายอมรับได้ แต่การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นมีการกำหนดต้นทุนเป้าหมายโดยนำราคาขั้นสูงที่ถูกขายอมรับได้มาเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายวิศวกรรม และฝ่ายจัดซื้อ ซึ่งต้องทำงานร่วมกันทำให้ไม่เกิดปัญหาต้นทุนของสินค้าเกินกว่าจำนวนที่ตลาดยอมรับได้ ส่วนที่ 3 การควบคุมต้นทุน พบว่า การบริหารต้นทุนแบบตะวันตกมุ่งเน้นการทำงานเทียบเคียงกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นมุ่งการทำงานเทียบเคียงกับผลการดำเนินงานในอดีตเพื่อสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายให้ความผิดพลาดในการดำเนินงานเป็นศูนย์ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 การบริหารต้นทุนเปรียบเทียบแบบตะวันตกและแบบญี่ปุ่น
แหล่งที่มา Worthy, 1991, 14

จากภาพประกอบ 1 แสดงความเหมือนกันของ การบริหารต้นทุนในด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ คือ มีการจัดทำวิจัยตลาด มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ เช่น เดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาด้านการดำเนินการผลิตพบการ บริหารต้นทุนแบบตะวันตก มีขั้นตอนการทำงานเป็น ลำดับคือ ทำการออกแบบ การวิศวกรรม การจัดซื้อ วัตถุดิบ และแรงงาน เพื่อทำการคำนวณราคาทุนของ สินค้า ซึ่งแตกต่างจากการบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่น ที่ทำการกำหนดต้นทุนเป้าหมายโดยนำราคาขั้นสูงที่ ลูกค้ายอมรับได้ มาเป็นข้อจำกัดที่ฝ่ายออกแบบ วิศวกรรม และฝ่ายจัดซื้อต้องทำงานร่วมกัน สำหรับด้าน การควบคุมต้นทุนพบความคล้ายคลึงกัน โดยการบริหาร ต้นทุนแบบตะวันตกใช้แนวคิดต้นทุนมาตรฐานเพื่อ ควบคุมต้นทุน แต่การบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นกลับใช้การ พัฒนาแบบต่อเนื่องเป็นปรัชญาในการบริหารคุณภาพ เพื่อบริหารต้นทุนอย่างต่อเนื่องแล้วยังทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยมีคุณภาพตามความ ประสงค์

Kelety (2006) ระบุว่า แนวคิดการบริหารต้นทุน แบบญี่ปุ่นที่มุ่งตอบสนองความต้องการของลูกค้านั้น ก่อ ให้เกิดการพัฒนาของเทคนิคการต้นทุนเป้าหมาย (Target Costing) หรือ การบริหารต้นทุนเป้าหมาย (Target Cost Management) ซึ่งถูกจัดเป็นเครื่องมือ สำคัญที่สุดในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของ การผลิตแบบญี่ปุ่น ซึ่งแม้มีความพยายามในการประยุกต์ ในทั้งในอเมริกาและยุโรปแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เทียบเท่ากับองค์กรญี่ปุ่น การศึกษาหลักการบริหาร ต้นทุนแบบญี่ปุ่นจึงถูกนำมาเป็นประเด็นการศึกษาอย่าง แพรหลายในช่วงปี 2000 เป็นต้นมา

2.2 ความหมายและความสำคัญของการต้นทุน เป้าหมาย

ดวงมณี โกมารทัต (2554) ระบุว่า การต้นทุนเป้าหมาย หมายถึง เครื่องมือในการวางแผนและการตัดสินใจใน การออกสินค้าใหม่เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน

ในตลาด และสามารถทำกำไรได้ตามเป้าหมาย Ahmeti, Sahiti, and Ahmeti (2013) ระบุว่า การต้นทุนเป้าหมาย หมายถึง การกำหนดต้นทุนขั้นสูงเพื่อช่วยกำหนด ขอบเขตการดำเนินงานในสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์ใน มุมมองของลูกค้าซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในอุตสาหกรรมที่มีการ แข่งขันอย่างรุนแรง แม้จะไม่มีค่านิยมกลางของการ ต้นทุนเป้าหมายแต่ Institution of Management Accountant (1994) ชี้ว่า การต้นทุนเป้าหมายเป็นวิธี ระบุต้นทุนที่คาดหวังซึ่งสามารถทำได้โดยการหักกำไรที่ ต้องการออกจากราคาเป้าหมาย ซึ่งเป็นราคาที่ประมาณ ขึ้นโดยอิงกับกลุ่มลูกค้าที่ยินดีจะจ่ายให้ พิจารณา ประกอบกับราคาที่กำหนดโดยคู่แข่ง สำหรับสินค้าที่มี ลักษณะและคุณภาพทำนองเดียวกัน และเพื่อให้บรรลุ การต้นทุนเป้าหมาย

Feil, Yook และ Kim (2004) ระบุความสำคัญ ของการต้นทุนเป้าหมาย เนื่องจากตลาดเป็นของผู้ซื้อ ผู้ ผลิตจำเป็นต้องเน้นเทคนิคการบริหารต้นทุนทาง วิศวกรรม เน้นคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ โดย พิจารณาถึงราคาขั้นสูงที่ลูกค้าจะยอมรับ สอดคล้องกับ สันติชัย คชรินทร์ (2552) ระบุว่า การต้นทุนเป้าหมาย เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยเปลี่ยนแรงกดดันของตลาดไปสู่ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อลดต้นทุน และการสร้าง ความสัมพันธ์กับคู่ค้าภายในห่วงโซ่อุปทาน การต้นทุน เป้าหมายยังมีส่วนสำคัญในการช่วยบูรณาการและสร้าง ความสัมพันธ์เข้าใจที่ตระหว่างผู้ซื้อกับซัพพลายเออร์ รวมถึงการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อการลดต้นทุนด้วย นอกจากนี้ ดวงมณี โกมารทัต (2554) ยืนยันว่า การ ต้นทุนเป้าหมายเกิดขึ้นจากการยอมรับความสำคัญของ ตลาดและต้นทุน เนื่องจากต้นทุนส่วนมากกำหนดใน ต้นทุนขั้นตอนการออกแบบผลิตภัณฑ์ เมื่อวางแผนสินค้า แล้วนำเข้าสู่ระบบการผลิต การลดต้นทุนจะเกิดได้ยาก ดังนั้น การกำหนดต้นทุนจะอยู่ในช่วงของการออกแบบ โดยจะพยายามกำหนดวิธีการผลิตที่ง่าย ใช้ชิ้นส่วนที่ไม่แพง และมีความเชื่อถือได้

แนวคิดการต้นทุนเป้าหมายมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดการผลิตในปัจจุบันมิได้เป็นการผลิตตามความต้องการของผู้ผลิต หากแต่ต้องเป็นไปตามความต้องการของลูกค้า ผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาขายได้ตามที่ต้องการ เช่นเดียวกับในอดีต การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายจึงมีความจำเป็นและมีส่วนช่วยให้ธุรกิจประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ (Feil, Yook, และ Kim, 2004, 14) Dekker และ Smidt (2003) สรุปรงานวิจัยเชิงประจักษ์แล้วพบว่า กว่า 60% ของธุรกิจผู้ผลิตในญี่ปุ่นมีการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของการบริหารต้นทุนนี้ นอกจากนี้ยังพบการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายในประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา

2.3 องค์ประกอบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย

Ahmeti et al (2013) ได้ระบุหลักการสำคัญในการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายเริ่มจากการทำความเข้าใจแนวคิดการต้นทุนเป้าหมาย ตระหนักถึงความสำคัญ ทราบถึงประโยชน์ รับผิดชอบหน้าที่ของตนในกระบวนการ และมีความพึงพอใจที่องค์กรนำเครื่องมือที่มีประโยชน์มาประยุกต์เพื่อให้เกิดความสำเร็จดังประสงค์ โดยตระหนักถึงประเด็น การทำงานข้ามสายงาน ยึดหลักการวิศวกรรมคุณค่า และมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นองค์ประกอบสนับสนุนให้การต้นทุนเป้าหมายประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้

Sheikh และ Rana (2014) ระบุเพิ่มเติมว่าเทคนิคสำคัญในการสร้างความสำเร็จในการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย คือ การมองกระบวนการดังกล่าวเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนในการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการผลิตภัณธ์ของลูกค้าในราคาที่ต้องการ ดังนั้นกระบวนการประยุกต์ใช้นอกจากเน้นการดำเนินการผลิตดังเช่น Institute of Management Accountants (1994) ระบุไว้แล้วยัง

ควรครอบคลุมขั้นตอนการพัฒนาและขั้นตอนการควบคุมคุณภาพอีกด้วย ซึ่งกระบวนการสำคัญ 3 ประการดังกล่าวสอดคล้องกับ Talebnia, Baghiyan, Baghiyan, and Abadi (2017) ที่ระบุว่า การต้นทุนเป้าหมายประกอบด้วย 1) การวางแผนผลิตภัณธ์ตามแรงจูงใจทางการตลาด เน้นการวางแผนโดยพิจารณาอุปสงค์ของผู้บริโภค 2) การดำเนินการผลิตแบบต้นทุนเป้าหมาย 3) การบริหารคุณภาพและการควบคุมต้นทุนผลิตภัณธ์ แนวคิดการบริหารต้นทุนซึ่งครอบคลุม 3 ขั้นตอนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hamood, Omar, และ Sulaiman (2011) ซึ่งระบุวิธีการประยุกต์แนวคิดในวางแผนและควบคุมต้นทุนโดยคุณลักษณะของผลิตภัณธ์ต้องตอบสนองกับความต้องการของตลาดเช่นเดียวกับ สันติชัย ศชรินทร์ (2552) ซึ่งแสดงองค์ประกอบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) การวางแผนการผลิต โดยตระหนักถึงอุปสงค์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงกดดันในการลดต้นทุน โดยกิจการต้องทำการกำหนดต้นทุนเป้าหมายที่จะต้องบรรลุ 2) การดำเนินการผลิต โดยใช้กระบวนการดำเนินงานของการต้นทุนเป้าหมายเน้นการพัฒนาสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ณ ระดับต้นทุนที่ยอมรับได้ ถือเป็นกระบวนการหลักของการต้นทุนเป้าหมาย 3) การควบคุมต้นทุน โดยมุ่งการบริหารต้นทุนเป้าหมายระดับส่วนประกอบ โดยปราศจากการลดคุณลักษณะคุณภาพของสินค้า โดยการใช้วิศวกรรมคุณค่า และวิธีการทางวิศวกรรมอื่นๆ ในการลดต้นทุน

2.4 การวัดผลการดำเนินงาน

แนวคิดการวัดผลการดำเนินงานมีหลากหลาย แต่งานวิจัยด้านการวัดผลการดำเนินงานที่เป็นที่ยอมรับและถูกนำมาใช้โดยทั่วไป คือ การวัดผลเชิงดุลยภาพ (Balanced Scorecard) Kaplan และ Norton (1992) ระบุว่า การวัดผลการดำเนินงานสามารถจำแนกเป็นทั้งทางด้านการเงินและด้านอื่นที่ไม่ใช่การเงิน เนื่องจากการวัดผลการดำเนินงานทางการเงินเป็นวิธีพื้นฐานใน

การประเมินความสามารถของกิจการ โดยพิจารณาจากงบกำไรขาดทุนทำให้เกิดความชัดเจนในหน้าที่และความรับผิดชอบ ทำให้กิจการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันกับกลยุทธ์ของกิจการ นกมล ร่มโพธิ์ (2554) ระบุเพิ่มเติมว่า ผลการดำเนินงานอื่นที่ไม่ใช่ทางการเงินถูกนำมาใช้ในการวัดผลการดำเนินงานอย่างแพร่หลายเช่นเดียวกับการวัดผลการดำเนินงานด้านการเงิน Gomes and Romao (2017) ระบุว่า ระบบการวัดผลการดำเนินงานมีส่วนสำคัญในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยประเด็นสำคัญที่ควรใช้ในการวัดผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย ความพึงพอใจของลูกค้า ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ประสิทธิภาพของพนักงาน สภาพแวดล้อมและนวัตกรรม และความสามารถในการรับมือความเปลี่ยนแปลง โดยงานวิจัยนี้ระบุ 4 มุมมองของผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) มุมมองด้านลูกค้า เป็นผลกระทบจากกิจกรรมภายในของกิจการอันนำมาซึ่งความพึงพอใจของลูกค้าจากการได้รับสินค้าหรือบริการ รวมทั้งการยอมรับในภาพลักษณ์และชื่อเสียงในสายตาของสังคมภายนอก โดยอาศัยการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ทั้งจากลูกค้าเองและกลไกการสื่อสารของกิจการ และการจัดการด้านลูกค้าสัมพันธ์ เป็นต้น 2) มุมมองด้านกระบวนการภายใน แยกเป็น 2 ส่วน คือ กระบวนการที่เน้นคุณภาพ และกระบวนการที่เน้นประสิทธิภาพ ซึ่งต้องพัฒนาควบคู่กันไป อาทิ การจัดโครงสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพ การประสานงานภายใน และการจัดการด้านสายงานผลิตที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น 3) มุมมองด้านการเรียนรู้และการเติบโต โดยประเมินจากความรู้ความสามารถของบุคลากรซึ่งเป็นผู้สร้างและเรียนรู้จากประสบการณ์ แล้วนำความรู้ที่ได้ไปก่อให้เกิดคุณค่าด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 4) มุมมองด้านการเงิน เป็นการสรุปผลความพึงพอใจของลูกค้าส่งกระทบต่อรายได้ ในขณะที่การเรียนรู้และการพัฒนากระบวนการภายในส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและ

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ซึ่งผลกระทบทั้งหมดสามารถวัดได้โดยใช้ตัวชี้วัดทางการเงิน เช่น รายได้เพิ่ม ต้นทุนการผลิตต่ำ การสูญเสียระหว่างผลิตลดลง และการหาแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนต่ำ เป็นต้น จะเห็นได้ว่างานวิจัยในอดีตล้วนเห็นพ้องด้วยกันว่าการวัดผลการดำเนินงานที่ดีควรมีหลายมิติซึ่งควรครอบคลุมทั้งผลการดำเนินงานที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน นั่นเอง

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยจำนวนหนึ่งได้ทำการสำรวจการต้นทุนเป้าหมายในประเทศไทย ประกอบด้วย ประภาภรณ์ เกียรติกุลวัฒนา (2555) ศึกษา การใช้เทคนิคการบริหารต้นทุนในประเทศไทยในปี 2555 พบว่า 89% ของธุรกิจใช้ข้อมูลต้นทุนเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ และกิจการส่วนใหญ่ ระบุว่าลูกค้ามีความอ่อนไหวต่อราคา และยังพบการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายมากถึง 89% เช่นเดียวกับ Terdpaopong and Visedsun (2014) ศึกษา ผลกระทบการต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงาน พบว่า 50% ของผู้ตอบแบบสอบถามประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลการทดสอบผลกระทบ พบว่า การต้นทุนเป้าหมายส่งผลให้ผลการดำเนินงานเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะคุณภาพผลิตภัณฑ์ ต้นทุนการผลิตลดลง ซึ่งนำมาซึ่งความพึงพอใจของกิจการ

การศึกษาผลกระทบของการต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงาน เช่น ธัญญธร ศรีวิเชียร (2560) ศึกษา ผลกระทบของการบริหารต้นทุนเป้าหมายที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันและผลการดำเนินงานของอุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย พบว่า การต้นทุนเป้าหมายด้านการออกแบบกระบวนการผลิต ด้านการวิเคราะห์ต้นทุนวงจรผลิตภัณฑ์ มีผลกระทบ เชิงบวกต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน การต้นทุนเป้าหมายด้านการออกแบบกระบวนการผลิต ด้านความต้องการของลูกค้า ด้านการสร้างห่วงโซ่คุณค่าต้นทุนกิจกรรม และด้านการบริหารทีมงานบุคลากรแบบข้ามสายงาน มีผล

ระทบเชิงบวกต่อผลการดำเนินงาน สอดคล้องกับ รัญย-
รดา พันทน, กัญญมน วิทยาภูมิ, และ วราพร เปรม-
พาณิชย์กุล (2557) ศึกษา ผลกระทบของการประยุกต์ใช้
ต้นทุนเป้าหมายที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของ
ธุรกิจอุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย พบว่า การ
ประยุกต์ใช้ต้นทุนเป้าหมายด้านวางแผนและออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ ด้านต้นทุนเป้าหมาย และด้านวิศวกรรมมูลค่า
มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับประสิทธิภาพ
การดำเนินงานโดยรวม

การศึกษาในต่างประเทศโดย Alsoboa, Al-
Ghazzawi และ Joudeh (2015) ศึกษา ผลกระทบของ
การใช้เทคนิคการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ต่อผลการ
ดำเนินงานของธุรกิจไนเจอร์แดน พบว่า ต้นทุนวงจรชีวิต
ผลิตภัณฑ์ ต้นทุนคุณภาพ การวิเคราะห์คุณลักษณะ ไม่มี
ผลกระทบต่อผลการดำเนินงาน แต่การต้นทุนเป้าหมาย
การต้นทุนฐานกิจกรรม และห่วงโซ่คุณค่า มีผลกระทบ
ต่อผลการดำเนินงานทั้งทางด้านการเงินและทางด้านการ
การตลาด นอกจากนี้ Ghafeer, Rahman และ
Mazahrih (2014) ศึกษา ผลกระทบของการใช้ต้นทุนเป้า
หมายในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในซีเรีย
ผลการศึกษาพบว่า การใช้ต้นทุนเป้าหมายส่งผลกระทบ
ทางบวกต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน นอกจากนี้ การ
ประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายส่งผลกระทบทางบวกต่อ
ศักยภาพด้านคุณภาพและด้านสิ่งแวดล้อมโดยรวม

แม้มีงานวิจัยจำนวนหนึ่งศึกษาการต้นทุนเป้า
หมายทั้งในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามยังไม่มีงาน
วิจัยใดที่ทำการศึกษากการต้นทุนเป้าหมายในอุตสาหกรรม
เครื่องดื่ม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยใช้การวัดผล
การดำเนินงานที่แตกต่างกันโดยยังไม่มีงานวิจัยที่วัดผล
การดำเนินงานด้วยวิธีการวัดผลเชิงดุลยภาพ อีกทั้งงาน
วิจัยการต้นทุนเป้าหมายก่อนหน้านี้ได้ดำเนินการในช่วง
เวลาที่แตกต่างซึ่งความรุนแรงของการแข่งขันอาจแตก
ต่าง การศึกษาการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายใน
อุตสาหกรรมเครื่องดื่มไทยจึงมีความสำคัญเพื่อเสริม

สร้างให้อุตสาหกรรมนี้มีความเข้มแข็งและมั่นคงสืบไป

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มีประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้
บริหารด้านบัญชีของกิจการอุตสาหกรรมเครื่องดื่มของไทย
จำนวน 535 คน (www.diw.go.th, 2561) กลุ่มตัวอย่าง
ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารด้านบัญชีของ
อุตสาหกรรมเครื่องดื่ม จำนวน 180 คน ตามตาราง Taro
Yamane โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากรายชื่อในฐาน
ข้อมูล 180 รายชื่อแรก โดยงานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามที่มี
ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เป็น
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่ง
แบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างได้รับตอบกลับและเป็น
แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์จำนวน 124 ฉบับ คิดเป็น
ร้อยละ 68.89 ของกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือในการวิจัยนี้ใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย 1) การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย แบ่งเป็น 3
ด้าน ประกอบด้วย ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ ด้านการ
ดำเนินการผลิต และด้านการควบคุมต้นทุน 2) ผลการ
ดำเนินงานของกิจการแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านลูกค้า
ด้านกระบวนการภายใน ด้านการเรียนรู้และการเติบโต
และด้านการเงิน โดยเมื่อนำผลการดำเนินงานรวมทั้ง 4
ด้าน มาหาค่าเฉลี่ยก็สามารถกำหนดเป็นผลการดำเนินงาน
ของกิจการโดยรวม

การวัดคุณภาพของเครื่องมือ ประกอบด้วย การ
ทดสอบความเที่ยงตรง ด้านเนื้อหาของข้อคำถาม ผ่าน
การพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ และหาค่าความเชื่อมั่นของ
เครื่องมือ (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
(Alpha Coefficient) ตามวิธีครอนบาค (Cronbach)
การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายมีค่าอำนาจจำแนก
(r) อยู่ระหว่าง 0.640 กับ 0.698 ผลการดำเนินงาน มีค่า
อำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.968 กับ 0.972 ค่า
อำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค Item-total
Correlation โดย การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย

มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.360 กับ 0.489 ผลการดำเนินงานมีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.699 กับ 0.891

สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ

4. ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไป

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 77.42) อายุ 36-40 ปี (ร้อยละ 35.48) ระดับการศึกษาสูงสุด ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 58.06) ประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี (ร้อยละ 61.29) และตำแหน่งงานในปัจจุบันเป็นผู้จัดการฝ่ายบัญชี (ร้อยละ 48.39) กิจการส่วนใหญ่ซึ่งเป็นบริษัทจำกัด (ร้อยละ 77.42) มูลค่าสินทรัพย์รวมมากกว่า 1,000 ล้านบาท (ร้อยละ 38.71) และจำนวนพนักงานมากกว่า 200 คน (ร้อยละ 54.84)

4.2 การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย

ผู้บริหารด้านการบัญชีของกิจการอุตสาหกรรมเครื่องดื่มไทย มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

1) ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ ($\bar{X}$ = 3.9597) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ กิจการวางแผนและออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มลูกค้าและกลุ่มที่คาดว่าจะเป็ลูกค้า ($\bar{X}$ = 4.1290) และกิจการให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาเพื่อนำเสนอสินค้า/บริการ ที่ตรงตามความต้องการของลูกค้าและประหยัดต้นทุน ($\bar{X}$ = 3.7903)

2) ด้านการดำเนินการผลิต ($\bar{X}$ = 3.9073) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ กิจการกำหนดราคาโดยประมาณจากราคาที่ลูกค้ายินดีจ่ายและใกล้เคียงกับคู่แข่ง ($\bar{X}$ =

4.0323) กิจการให้ความสำคัญกับการวิศวกรรมมูลค่า (Value Engineering) เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์เพื่อวางแผนการผลิต ($\bar{X}$ = 3.9355) และกิจการมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีต้นทุนต่ำแต่ยังคงรักษาหน้าที่การใช้งานของผลิตภัณฑ์นั้นไว้เหมือนเดิม ($\bar{X}$ = 3.9194)

3) ด้านการควบคุมต้นทุน ($\bar{X}$ = 3.9274) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ กิจการสามารถระบุกิจกรรมได้ในทุกขั้นตอนเพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพและส่งมอบได้รวดเร็ว ทันเวลา ($\bar{X}$ = 4.0323) และกิจการมีการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของกระบวนการทุกขั้นตอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.8226)

4.3 ผลการดำเนินงาน

ผู้บริหารด้านการบัญชีของกิจการอุตสาหกรรมเครื่องดื่มไทย มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกิจการอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่

1) ด้านลูกค้า ($\bar{X}$ = 3.8952) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ กิจการสามารถผลิตสินค้าโดยมีคุณสมบัติตามที่ลูกค้าต้องการ ($\bar{X}$ = 4.0645) กิจการมีการพัฒนาสินค้าเพื่อสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 3.9677) และกิจการนำศักยภาพของบุคลากรมาใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.8387)

2) ด้านกระบวนการภายใน ($\bar{X}$ = 3.7398) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ กิจการมีคู่มือการปฏิบัติงานอย่างละเอียดเพื่อให้บุคลากรมีความเข้าใจในกระบวนการทำงานแต่ละขั้นตอน ($\bar{X}$ = 3.8000) กิจการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในองค์การอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรม ($\bar{X}$ = 3.7742) และกิจการพัฒนาเทคโนโลยีให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพได้ ($\bar{X}$ = 3.7419)

3) ด้านการเรียนรู้และการเติบโต ($\bar{X}$ = 3.6935) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ กิจการมุ่งเป้าการลดต้นทุนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 3.9032) กิจการจัดทำคู่มือทำให้สามารถ

ปฏิบัติงานได้ง่าย ($\bar{X} = 3.8065$) และกิจการมีการแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน ($\bar{X} = 3.5806$)

4) ด้านการเงิน ($\bar{X} = 3.7581$) โดยอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ กิจการสามารถบริหารหนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.0000$) กิจการมีผลกำไรโดยรวมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.9032$) และกิจการสามารถบริหารสภาพคล่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.7419$) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ กิจการสามารถบริหารลูกหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.3871$)

4.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบพหุคูณ

การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณและสร้างสมการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการโดยรวมเป็น $PERF_t = 0.8159 + 0.0558PLAN + 0.8197OPER - 0.1294CTRL$ จากสมการที่ได้นี้ สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 37.2147$) และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.4690 เมื่อนำไปทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายแต่ละด้านกับผลการดำเนินงานของกิจการโดยรวม ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 การวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการโดยรวม

การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย	ผลการดำเนินงานของกิจการโดยรวม ($PERF_t$)		t Stat	P-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
Intercept	0.8159	0.3943	2.0695	0.0406**
ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ (PLAN)	0.0558	0.4285	0.1303	0.8966
ด้านการดำเนินการผลิต (OPER)	0.8197	0.253	3.2403	0.0015***
ด้านการควบคุมต้นทุน (CTRL)	-0.1294	0.1935	-0.669	0.5048
$F = 37.2147$ Adj $R^2 = 0.4690$				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 2 การวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านลูกค้า

การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย	ผลการดำเนินงานของกิจการด้านลูกค้า ($PERF_c$)		t Stat	P-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
Intercept	0.8746	0.3503	2.4968	0.0139**
ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ (PLAN)	-0.0956	0.3807	-0.2511	0.8021
ด้านการดำเนินการผลิต (OPER)	0.8825	0.2248	3.9262	0.0001***
ด้านการควบคุมต้นทุน (CTRL)	-0.0255	0.1719	-0.1481	0.8825
$F = 45.1034$ Adj $R^2 = 0.5182$				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
แหล่งที่มา ผู้เขียน

จากตาราง 1 พบว่า การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินการผลิตมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการโดยรวม ดังนั้น จึงสามารถกำหนดสมการพยากรณ์ $PERF_c = 0.4872 + 0.8296OPER$

การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณและสร้างสมการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการด้านลูกค้า เป็น $PERF_c = 0.8746 - 0.0956PLAN + 0.8825OPER - 0.0255CTRL$ จากสมการที่ได้นี้ สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 45.1034$) และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง ($Adjusted R^2$) เท่ากับ 0.5182 เมื่อนำไปทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายแต่ละด้านกับผลการดำเนินงานของกิจการด้านลูกค้า ดังตารางที่ 2

จากตาราง 2 พบว่า การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินการผลิตมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านลูกค้า ดังนั้นจึงสามารถกำหนดสมการพยากรณ์ $PERF_c = 0.6647 + 0.8158OPER$

การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณและสร้างสมการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน เป็น $PERF_i = 1.0611 - 0.3187PLAN + 1.0532OPER - 0.0620CTRL$ จาก

สมการที่ได้นี้สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($F = 21.1561$) และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง ($Adjusted R^2$) เท่ากับ 0.3296 เมื่อนำไปทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายแต่ละด้านกับผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน ดังตารางที่ 3

จากตาราง 3 พบว่า การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินการผลิตมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน จึงสามารถกำหนดสมการพยากรณ์ $PERF_i = 0.4330 + 0.8357OPER$

การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณและสร้างสมการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน เป็น $PERF_i = -0.0190 + 0.2524PLAN + 0.8475OPER - 0.1606CTRL$ จากสมการที่ได้นี้ สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 50.4460$) และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง ($Adjusted R^2$) เท่ากับ 0.5467 เมื่อนำไปทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายแต่ละด้านกับผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน ดังตารางที่ 4

ตาราง 3 การวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน

การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย	ผลการดำเนินงานของกิจการด้านกระบวนการภายใน ($PERF_i$)		t Stat	P-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
Intercept	1.0611	0.5389	1.9692	0.0512*
ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ (PLAN)	-0.3187	0.5857	-0.544	0.5874
ด้านการดำเนินการผลิต (OPER)	1.0532	0.3458	3.0457	0.0029***
ด้านการควบคุมต้นทุน (CTRL)	-0.0620	0.2645	-0.2345	0.8150
$F = 21.1561$ Adj $R^2 = 0.3296$				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

แหล่งที่มา ผู้เขียน

ตาราง 4 การวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเรียนรู้และการเติบโต

การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย	ผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเรียนรู้และการเติบโต (PERF)		t Stat	P-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
Intercept	-0.0190	0.3965	-0.0480	0.9618
ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ (PLAN)	0.2524	0.431	0.5856	0.5592
ด้านการดำเนินการผลิต (OPER)	0.8475	0.2544	3.3309	0.0012***
ด้านการควบคุมต้นทุน (CTRL)	-0.1606	0.1946	-0.8252	0.4109
F = 50.4460 Adj R ² = 0.5467				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

แหล่งที่มา ผู้เขียน

จากตาราง 4 พบว่า การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินการผลิตมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเรียนรู้และการเติบโต จึงสามารถกำหนดสมการพยากรณ์ $PERF_t = -0.1774 + 0.9776OPER$ 0.8825OPER - 0.0255CTRL จากสมการที่ได้นี้ สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 17.2384$) และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง (Adjusted R²) เท่ากับ 0.2837 เมื่อนำไปทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง

การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณและสร้างตัวแปรอิสระการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายแต่ละสมการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเงินเป็น $PERF_f = 1.3470 + 0.3852PLAN +$ ด้านกับผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเงิน ดังตารางที่ 5

ตาราง 5 การวิเคราะห์ผลกระทบของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเงิน

การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย	ผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเงิน (PERF _f)		t Stat	P-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
Intercept	1.3470	0.4862	2.7708	0.0065***
ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ (PLAN)	0.3852	0.5284	0.7289	0.4675
ด้านการดำเนินการผลิต (OPER)	0.4958	0.3119	1.5895	0.1146
ด้านการควบคุมต้นทุน (CTRL)	-0.2697	0.2386	-1.1304	0.2606
F = 17.2384 Adj R ² = 0.2837				

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

แหล่งที่มา ผู้เขียน

จากตาราง 5 พบว่า การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินการผลิตไม่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการด้านการเงิน

5. อภิปรายผล

ผู้บริหารด้านการบัญชีของกิจการอุตสาหกรรมเครื่องตี๋มไทย มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายอยู่ในระดับมากทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนผลิตภัณฑ์ ด้านการดำเนินการผลิต และด้านการควบคุมต้นทุน ซึ่งสอดคล้องกับ Phadoongsitthi (2003) ที่พบว่า มีการประยุกต์ใช้การบริหารต้นทุนอย่างมากในประเทศไทย ดังนั้น จึงถือได้ว่าวัตถุประสงค์สำคัญของการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย คือความสามารถควบคุมต้นทุนในสถานการณ์ที่มีการแข่งขันที่รุนแรง และมีความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมธุรกิจ โดยแผนกออกแบบผลิตภัณฑ์ และแผนกพัฒนาผลิตภัณฑ์มีส่วนร่วมสำคัญในการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมาย และจากการที่อุตสาหกรรมเครื่องตี๋มมีฐานการบริโภคกว้างครอบคลุมทุกช่วงวัย ส่งผลให้มีสินค้าที่หลากหลายประเภทเพื่อรองรับพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องตี๋มที่มีแอลกอฮอล์และเครื่องตี๋มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ทำให้เกิดการทดแทนกันได้ของผลิตภัณฑ์ที่มีแบรนด์ ผู้ประกอบการ รวมถึงผู้นำเข้า ส่งผลให้มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งทางการตลาด และออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าทุกระดับเพื่อคงความสามารถในการแข่งขัน (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2560, 1)

การประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายด้านการดำเนินการผลิตส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานโดยรวม และผลการดำเนินงานที่ไม่ใช้การเงินทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการเติบโต เมื่อกิจการมุ่งผลิตสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทุกช่วงวัยสินค้านั้นต้องมีทั้งคุณภาพและราคาที่เหมาะสมที่ลูกค้ายอมจ่ายได้ กิจการต้องปรับตัวเพื่อรักษฐานลูกค้ากลุ่ม

เดิม และสามารถครองส่วนแบ่งทางการตลาดไว้ได้ กิจการจึงต้องวางแผนตั้งแต่เริ่มแรก ด้วยการวิจัยตลาด ออกแบบผลิตภัณฑ์ ควบคุมการผลิตทุกขั้นตอน จนกระทั่งส่งมอบอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และทันเวลา ซึ่งสอดคล้องกับ Ghafeer และคณะ (2014) พบว่า การใช้ต้นทุนเป้าหมายส่งผลกระทบต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน ด้านคุณภาพและด้านสิ่งแวดล้อมโดยรวม ธัญญธร ศรีวิเชียร (2560) พบว่า การต้นทุนเป้าหมายด้านการออกแบบกระบวนการผลิต ด้านการวิเคราะห์ต้นทุนวงจรผลิตภัณฑ์มีผลกระทบต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน การต้นทุนเป้าหมายด้านการออกแบบกระบวนการผลิต ด้านความต้องการของลูกค้า ด้านการสร้างห่วงโซ่คุณค่าต้นทุนกิจกรรม และด้านการบริหารทีมงานบุคลากรแบบข้ามสายงานมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงาน รัชนีรดา พันทน และคณะ (2557) พบว่า การประยุกต์ใช้ต้นทุนเป้าหมายด้านวางแผนและออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้านต้นทุนเป้าหมาย และด้านวิศวกรรมมูลค่า มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อเชิงบวกกับประสิทธิภาพการดำเนินงานโดยรวม

นอกจากนี้ งานวิจัยยังสอดคล้องผลการวิจัยของกุลชญา แว่นแก้ว (2559) จิรพัชร เหลาสา และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์ (2559) และ จิรประภา ประจวบสุข และคณะ (2557) พบว่า การบริหารต้นทุนสมัยใหม่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจ ดังนั้น จึงยืนยันได้ว่าการวัดผลการดำเนินงานที่ไม่ใช้การเงินเป็นตัวชี้วัดแบบนำ ในขณะที่การวัดผลการดำเนินงานด้านการเงินเป็นตัวชี้วัดแบบตาม เช่นเดียวกับที่งานวิจัยนี้พบว่า การต้นทุนเป้าหมายไม่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานด้านการเงิน โดยที่วัตถุประสงค์ของการต้นทุนเป้าหมายไม่ได้มุ่งเน้นผลการดำเนินงานด้านการเงินเป็นหลัก สำคัญว่าต้องเพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งเน้นการสร้าง ความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าโดยการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ในราคาที่เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของลูกค้าเป็นสำคัญ โดยทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อกิจการดำเนินงานด้านการเรียนรู้และการเติบโต ด้วยการพัฒนากระบวนการ

การทำงาน ส่งเสริมให้พนักงานพัฒนาความรู้ความสามารถ และสร้างความพึงพอใจให้พนักงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติของพนักงานที่จะส่งผลต่อผลการดำเนินงานของกิจการ และด้านกระบวนการภายใน ด้วยการจัดโครงสร้างองค์กร การประสานงานภายใน และการจัดการด้านสายงานผลิตที่มีประสิทธิภาพ

จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า การต้นทุนเป้าหมายเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่น ซึ่งการต้นทุนเป้าหมายนั้นมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานที่ไม่ใช่การเงินของกิจการในอุตสาหกรรมเครื่องดื่ม ดังนั้นผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายโดยมุ่งเน้นความสำคัญด้านการดำเนินการผลิต พร้อมกับการวัดผลการดำเนินงานด้านอื่นที่ไม่ใช่การเงิน โดยครอบคลุมประเด็นการสร้าง ความพึงพอใจ และตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ ทั้งด้านคุณภาพและราคาเหมาะสมที่ลูกค้าสามารถยอมรับได้ การปรับปรุงและพัฒนาการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้านี้จะส่งผลให้กิจการมีผลการดำเนินงานที่ดีสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและเติบโตต่อไปในอนาคต

6. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในอนาคต ควรศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นธุรกิจ ในอุตสาหกรรมอื่นทั้งผลิตและบริการ รวมถึงการศึกษาบริหารต้นทุนแบบญี่ปุ่นที่ใช้กลยุทธ์อื่น เนื่องจากการศึกษาในกลุ่มธุรกิจอื่นและกลยุทธ์อื่น อาจให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน และนำผลที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติให้เหมาะสมในแต่ละกิจการ

ผู้บริหารกิจการควรให้ความสำคัญกับการบริหารต้นทุนโดยเฉพาะการต้นทุนเป้าหมาย เพื่อวางแผนและควบคุมการผลิตทุกขั้นตอนให้มีต้นทุนต่ำ ให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้

ผู้บริหารกิจการควรให้ความสำคัญกับการให้ความรู้และทำความเข้าใจกับพนักงานถึงประโยชน์และวิธีการประยุกต์ใช้การบริหารต้นทุนซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคลากรทุกฝ่ายที่ต้องนำไปปฏิบัติให้ถูกต้องและบรรลุตามเป้าหมายของกิจการ

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ขึ้นนี้ในการให้ความรู้และสนับสนุนการประยุกต์ใช้การต้นทุนเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อผลการดำเนินงานของกิจการแล้วยังส่งผลต่อศักยภาพการแข่งขันของกิจการอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กุลชญา แวนแก้ว, (2559). ศึกษาผลกระทบของกลยุทธ์การบริหารต้นทุนที่เหมาะสมที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานและรายได้เปรียบเทียบการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตการค้าชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่, 9, 1, 46-64.
- [2] จิรประภา ประจวบสุข, จุลสุทธา ศิริสม และ นภาพรณ พลนิกรกิจ, (2557). ศึกษาผลกระทบของการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของธุรกิจผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกในประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 33, 1, 26-35.
- [3] จิรพัชร เหลลสา และ กนกศักดิ์ สุขวัฒนสินธิ์, (2559). ผลกระทบของประสิทธิภาพการประยุกต์ใช้การบริหารต้นทุนสมัยใหม่ที่มีต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจระบบทำความเย็นในภาคกลาง. การประชุมสวนสุนันทาวิชาการระดับชาติ
- [4] ดนุชา คุณพนิชกิจ, (2553). การวิเคราะห์ต้นทุน. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [5] ดวงณี โกมารัต, (2554). การบริหารต้นทุน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [6] ฐานข้อมูลกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2561 เข้าถึงได้ที่ <http://www.diw.go.th/hawk/content.php? mode=data1search>
- [7] ฉัญญธร ศรีวิเชียร, (2560). ผลกระทบของการบริหารต้นทุนเป้าหมายที่มีต่อรายได้เปรียบเทียบการแข่งขันและผลการดำเนินงานของอุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 36, 6, 203-217.
- [8] นิพนธ์ กาญจนพิพัฒน์กุล, (2554). การบัญชีแบบลิ้น. กรุงเทพฯ : อี.ไอ.สแควร์
- [9] นกตล รมโพธิ์, (2554). การวัดผลการปฏิบัติงานองค์กร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- [10] ประภาภรณ์ เกียรติกุลวัฒนา, (2555). การใช้เทคนิคการบริหารต้นทุนและการใช้ข้อมูลทางการบัญชีเพื่อการบริหารของบริษัทในประเทศไทย. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 11, 2, 141-153
- [11] รัตนธิดา พันทน, กัญญมน วิทยาภูมิ, และวราพร เปรมพาณิชย์กุล, (2557). ผลกระทบของการประยุกต์ใช้ต้นทุนเป้าหมายที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของธุรกิจอุตสาหกรรมอาหารในประเทศไทย. วารสารการบัญชีและการจัดการ, 6, 2, 65-74.
- [12] ศูนย์วิจัยกสิกร, (2560). ผู้ประกอบการเครื่องไทย..ปรับตัวระมัดระวังท่ามกลางปัจจัยแวดล้อมหลากหลายและภาษีสรรพสามิตใหม่. กระแสทรรศน์ ฉบับที่ 2867 สืบค้นวันที่ 26 สิงหาคม 2561 จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/36555.aspx>
- [13] สันติชัย คชรินทร์, (2552). การบริหารต้นทุนกับโซ่อุปทาน: ประเด็นของต้นทุนเป้าหมาย. วารสารวิชาชีพบัญชี, 5, 13, 109-123
- [14] Ahmeti, S. Sahiti, A. and Ahmeti, Y. (2013). Application of Target Cost and Its Impact on the Business. Anglisticum Journal, 2, 4, 272-277.
- [15] Alsoboa, S. Al-Ghazzawi, A. and Joudeh, A., (2015). The Impact of Strategic Costing Techniques on the Performance of Jordanian Listed Manufacturing Companies. Research Journal of Finance and Accounting, 6, 10, 116-127.

- [16] Blocher, E.J., Stout, D.E., Juras, P.E., and Cokins, G., (2013). *Cost Management: a Strategic Emphasis*. 6th Ed. Singapore: McGraw-Hill.
- [17] Dekker, H. and Smidt, P., (2003). *A Survey of the Adoption and Use of Target Costing In Dutch Firms*. International Journal of Production Economics, 84, 293-305.
- [18] Dimi, O. and Simona, B.S., (2014). *Target Costing: The Response of The Managerial Accounting to Changes In the Environment*. available online at www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2014-03/08_Ofileanu.pdf
- [19] Feil, P. Yook, K. and Kim, I., (2004). *Japaneses Target Costing: A Historical Perspective*. International Journal of Strategic Cost Management, spring, 10-19.
- [20] Ghafeer, N.D., Rahman, A.A.A.A., and Mazahrih, B.J., (2014). *The Impact of Target Cost Method to Strengthen the Competitiveness of Industrial Companies*. Journal of Business and Social Science, 5, 2, 250-263.
- [21] Gomes, J. and Romao, M. (2017). *The Balanced Scorecard: Keeping Updated and Aligned with Today's Business Trends*. International Journal of Productivity Management and Assessment Technologies, 5, 2, 1-15.
- [22] Hamood, H.H., Omar, N. and Sulaiman, S., (2011). *Target Costing Practices: A Review of Literature*. Asia-Pacific Management Accounting Journal, 6, 1, 25-46.
- [23] Institute of Management Accountants, (1994). *Implementing Target Costing*. Available online at <https://www.imanet.org.cn/uploads/resource/2015-11/1447060485-6834.pdf>
- [24] Kaplan, R. S. and Norton, D.P., (1992). *The Balanced Scorecard - measures that drive performance*. Harvard Business Review 70(7/8): 172-180.
- [25] Kelety, I.A.E.M., (2006). *Towards a Conceptual Framework for Strategic Cost Management: The Concept, Objectives, and Instruments*. PhD-Dissertation: Chemnitz University of Technology.
- [26] Mowen, M.M., Hansen, D.R., Heitger, D.L., (2017). *Cornserstones of Managerial Accounting*. Thailand: Cengage.
- [27] Phadoongsitthi, M., (2003). *The Role of Managerial Accounting in Emerging Economies: An Empirical Study of Thailand*. PhD Dissertation: University of Maryland, College Park
- [28] Sheikh, Z. and Rana, S., (2014). *Why Process Oriented Management Accounting Techniques are More Useful to Handle New Era Problems*. Journal of Academic Research in Accoutning and Finance, 4, 2, 264-270.
- [29] Talebnia, G. Baghiyan, F. Baghiyan, Z. and Abadi, F.M.N. (2017). *Target Costing, the linkages Between Target Costing and Value Engineering and Expected Profit and Kaizen*. International Journal of Engineering Mangement, 1, 1, 11-15.

- [30] Terdpaopong, K. and Visedun, N., (2014). *Target Costing in Manufacturing Firms in Thailand*. Rangsit Journal of Social Science and Humanities, 1, 2, 29-39.
- [31] Worthy, F., (1991). *Japan's Smart Secret Weapon*. Fortune, 124, 4, 72-75.
-

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Affiliation: Mahasarakham Business School, Mahasarakham University

Corresponding email: 1) trairong.s@acc.msu.ac.th

2) Naphaphorn.p@acc.msu.ac.th

อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในญีปุ่น: กรณีศึกษาประวัติศาสตร์สมัยอะสุกะ

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในญี่ปุ่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์สมัยอะสุกะ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ยุคที่สำคัญยุคหนึ่งของญี่ปุ่น แต่ไม่ค่อยมีการนำเสนอมากนักในวิชาการไทย บทความเริ่มต้นกล่าวถึงบริบททางการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 6 มีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ จีนก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคภายใต้การปกครองของราชวงศ์สุย ทำให้ญี่ปุ่นต้องส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีและรับวิทยาการต่าง ๆ จากจีน ดังนั้น อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนจึงส่งผลต่อการเมือง การปกครองและศิลปวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ในด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ ระบบตำแหน่งหมวกยศ 12 ชั้น รัฐธรรมนูญ 17 มาตรา และการปฏิรูปไทกะ ในด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ปรัชญาและศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ บทความกล่าวถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนา และอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว ประเทศญี่ปุ่นยังรับวัฒนธรรมลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื๊อจากจีนด้วย ในตอนท้าย บทความได้กล่าวถึงสถาปัตยกรรมสมัยอะสุกะ สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นได้แก่ วัดอะสุกะ วัดโฮริวจิ เป็นต้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์สมัยนี้เป็นยุคสมัยที่วัฒนธรรมจีนได้เข้ามาลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในประเทศญี่ปุ่นเป็นสมัยแรก และวัฒนธรรมจีนบางส่วนยังคงได้รับการสืบทอดและประยุกต์ให้เข้ากับสังคมญี่ปุ่นจนถึงปัจจุบัน

คำ

สำคัญ

วัฒนธรรมจีน, ประวัติศาสตร์สมัยอะสุกะ, เจ้าชายโชโตกุ

The Influence of Chinese Culture in Japan focusing on Asuka Period

Abstract

This article will discuss about the influence of Chinese culture in Japan which appear in the History of Asuka Period. This period is one of the most important historical periods in Japan. However, it was not well known enough in Thai academic society. The article starts mentioning about political context within the country and international dimensions. This is because the international political climate in 6th century has been dramatically changed. China has been stepped up to become a regional superpower under Sui dynasty. Therefore, Japan must dispatch ambassadors to China in order to develop partnership, and receive new knowledges from China. As a result, Chinese culture has influences Japanese politics and governments, as well as arts and culture. In the part of politics are Twelve level cap and rank system, Seventeen-article constitution and Taika reform. In the part of arts and culture, it will discuss about the arrival of Buddhism and its influence in Japan. Besides Buddhism, Japan also accept Taoism and Confucianism. At the end of this article, it will explain about Asuka architecture. The most outstanding architectures in this period are Asuka temple and Hōryūji temple. Therefore, in other words, this period is the first period that Chinese culture has been settled down in Japan, and some part of them still was inherited and adapted to Japanese society until present.

Key words

Chinese Culture, Japanese History in Asuka Period, Prince Shōtoku

1. บทนำ

หากเราพูดถึงประวัติศาสตร์ยุคต่าง ๆ ของญี่ปุ่น คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงประวัติศาสตร์ยุคสำคัญ ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยนารา เออัน คามาคุระ เอโดะ เมจิ เป็นต้น มีเพียงไม่กี่คนที่จะนึกถึงประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยอะสุกะ¹ (飛鳥) ซึ่งประวัติศาสตร์ในยุคนี้อยู่ในช่วงคันระหว่างประวัติศาสตร์สมัยโคะฟุง (古墳) และสมัยนารา (奈良) และกินเวลายาวนานกว่า 118 ปี (ค.ศ. 592- ค.ศ. 710) ในหนึ่งศตวรรษเศษนี้ได้ก่อกำเนิดวัฒนธรรมต่างชาติที่สำคัญในญี่ปุ่น นั่นคือ “วัฒนธรรมจีน” วัฒนธรรมดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลต่อระบบการเมือง การปกครอง และศิลปวัฒนธรรมในสมัยนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากจีนในสมัยนั้นมีการรวมประเทศจนเป็นปึกแผ่นเป็นผลสำเร็จในสมัยราชวงศ์สุย (隋) ทำให้จีนมีอำนาจและเจริญก้าวหน้ามาก ประเทศต่างๆ ที่อยู่รายล้อมจีนรวมถึงญี่ปุ่นต่างเกรงกลัวอิทธิพลของจีน ประเทศเหล่านี้จึงจำเป็นต้องส่งทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีรวมถึงการศึกษาศิลปะวิทยาการต่าง ๆ จากจีน จากผลของการเจริญสัมพันธ์ไมตรีดังกล่าว ทำให้อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนได้แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้อย่างรวดเร็ว และได้ลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในดินแดนแถบนั้นนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

1. การเมืองการปกครองสมัยอะสุกะ: บุคคลสำคัญในราชสำนัก

ระบบการเมืองการปกครองในยุคนี้จะเริ่มนับจากการเสด็จสวรรคตของจักรพรรดิสุซุน (崇峻天皇) โดยการถูกลอบปลงพระชนม์ และการขึ้นครองราชย์ต่อมาของจักรพรรดินิฮุยโกะ (推古天皇) นับว่าพระองค์เป็นจักรพรรดินองค์แรกในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ผู้ที่มีอำนาจและบทบาทสำคัญในราชสำนักในสมัยอะสุกะ ประกอบด้วย

ตระกูลโซงะ (蘇我氏)

ถ้าเอ่ยถึงตระกูลขุนนางที่ทรงอิทธิพลอย่างสูงต่อประวัติศาสตร์ในสมัยนี้มี 2 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลโซงะ

(蘇我氏) และตระกูลโมโนะโนะเบะ (物部氏) ซึ่งเป็นตระกูลที่มีอิทธิพลในราชสำนักมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 โดยทั้งสองตระกูลต่างแย่งชิงความเป็นใหญ่และมีข้อขัดแย้งมาโดยตลอด บทบาทหน้าที่ของตระกูลโซงะจะดูแลรับผิดชอบด้านการคลังและการต่างประเทศ ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวต่างชาติ รวมทั้งเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวต่างชาติเป็นอย่างดี ส่วนตระกูลโมโนะโนะเบะเป็นตระกูลที่มีหน้าที่ดูแลป้องกันประเทศ คำว่า โมโนะ (物) ของตระกูลโมโนะโนะเบะ หมายถึง อาวุธ นอกจากนี้ตระกูลนี้ยังมีหน้าที่สักการะดวงวิญญาณที่สถิตในคนและในธรรมชาติอีกด้วย

สาเหตุที่ตระกูลโซงะเป็นตระกูลที่มีอิทธิพล เพราะดูแลการเงินการคลังของภาครัฐ และบุตรสาวของตระกูลหลายคนได้แต่งงานกับจักรพรรดิ ส่วนบุตรสาวของตระกูลโมโนะโนะเบะที่ได้เป็นมเหสีของจักรพรรดิมีเพียงคนเดียว ในช่วงที่จักรพรรดิฮิโกะ (敏達天皇) สวรรคต และจักรพรรดิโยเม (用明天皇) ได้ขึ้นครองราชย์นั้น อำนาจของตระกูลโซงะอยู่เหนือกว่าอำนาจของตระกูลโมโนะโนะเบะแล้ว ความขัดแย้งของทั้งสองตระกูลถึงจุดแตกหักหลังจากที่จักรพรรดิโยเมเสด็จสวรรคต อันมีสาเหตุมาจากประเด็นปัญหาการสรรหาจักรพรรดิองค์ต่อไปนั่นเอง หลังจากนั้นจึงมีการสู้รบกัน ตระกูลโมโนะโนะเบะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ทำให้อำนาจของโซงะ โนะ อุมะโกะ (蘇我 馬子) ไม่มีใครท้าทายได้ ดังนั้น ฮัสสะเบะ โนะ มิโกะ (泊瀬部皇子) ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งจักรพรรดิที่มีชื่อว่า จักรพรรดิสุซุน (崇峻天皇) จักรพรรดิสุซุนก้าวขึ้นเป็นจักรพรรดิได้โดยอาศัยอำนาจของอุมะโกะ แต่พระองค์ไม่ทันได้เฉลียวใจว่าอำนาจของอุมะโกะนั้นมีมากจนเกินไป พระองค์จึงถูกอุมะโกะวางแผนลอบปลงพระชนม์ในเวลาต่อมา (เพ็ชรสุมิตร, 2543, น. 21)

จักรพรรดินิฮุยโกะ (推古天皇)

แม้ว่าอำนาจของอุมะโกะจะมากล้นเพียงใดก็ตาม

¹ อะสุกะ (飛鳥) คือชื่อพื้นที่หนึ่งของจังหวัดนาราในปัจจุบัน

แต่ไม่สามารถครองราชย์เป็นจักรพรรดิได้ เพราะตามโบราณราชประเพณีแล้ว หากไม่ได้สืบเชื้อสายจากจักรพรรดิแล้วจะไม่สามารถครองราชย์เป็นจักรพรรดิได้ หากนับการสืบเชื้อสายจักรพรรดิทางสายเลือด ผู้ที่สมควรได้รับการสถาปนาเป็นจักรพรรดิต้องค่อไปได้แก่ บุตรของจักรพรรดิปีทสึ (敏達天皇) คือเจ้าชายทะเคตะ โนะ มิโกะ (竹田皇子) และบุตรของจักรพรรดิโยเม (用明天皇) คือเจ้าชายอุมะยะโดะ (厩戸皇子) ซึ่งต่างมีพระชันษาเพียง 19 ปีเท่านั้น แต่ผู้ที่เหมาะสมกับตำแหน่งจักรพรรดิมากกว่าทั้งสองพระองค์คือ เจ้าหญิงคะซึคิยะ (炊屋姫) ซึ่งเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิปีทสึ พระองค์ได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดินิซุโกะในปีจิเซ (治世) ที่ 36 ซึ่งนับว่าพระองค์เป็นจักรพรรดิหญิงองค์แรกในราชสำนักยามาโตะ หากแต่ภารกิจหลักของพระองค์คือ การเป็นประมุขทางด้านพิธีกรรมต่าง ๆ และประกอบกิจกรรมทางด้านศาสนา พระองค์จึงทรงเป็นประมุขทางด้านศาสนามากกว่าการเมือง เนื่องจากอุมะโกะต้องการรวบอำนาจทางการเมืองไว้เพียงผู้เดียวจึงได้สถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นจักรพรรดินิ จักรพรรดินิซุโกะเป็นพระมารดาของเจ้าชายทะเคตะ โนะ มิโกะ พระองค์ตั้งใจจะยกราชบัลลังก์ให้กับบุตรชาย แต่เนื่องจากเจ้าชายทะเคตะทรงเสียชีวิตเมื่อพระชนม์ชีพยังน้อย ดังนั้น พระองค์จึงจำต้องครองราชย์จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ในช่วงที่พระองค์ทรงครองราชย์อยู่นั้น ตำแหน่งมกุฎราชกุมารคือ เจ้าชายอุมะยะโดะ (厩戸皇子) หรือเจ้าชายโชโตกุ (聖徳太子) (鐘江 宏之、2008, p. 50

เจ้าชายโชโตกุ (聖徳太子)

วรรณกรรมเรื่องนิฮนโชชิ (日本書紀) ระบุว่าเจ้าชายโชโตกุทรงรับตำแหน่งมกุฎราชกุมารราวปี ค.ศ. 593 นับเป็นปีแรกในรัชสมัยของจักรพรรดินิซุโกะ เจ้าชายทรงทำหน้าที่ในฐานะผู้สำเร็จราชการ โดยบริหารบ้านเมืองแทนจักรพรรดิ ซึ่งการรับตำแหน่งดังกล่าวมิใช่ได้มาตามเหตุผลที่ควรจะเป็น ประการแรก สมัยที่เจ้าชายทะเคตะซึ่งเป็นบุตรของพระนางซุโกะยังแข็งแรงอยู่นั้น พระนางไม่เคยคิดมอบตำแหน่งมกุฎราชกุมารให้แก่เจ้าชายอุมะยะโดะ ประการที่สอง อำนาจทางการเมืองที่แท้จริงนั้นอยู่ในมือของอุมะโกะ ถึงแม้ว่าเจ้าชายอุมะยะโดะจะทรงฉลาดปราดเปรื่องเพียงใดก็ตาม แต่ด้วยวัยเพียงยี่สิบเศษ ๆ ของพระองค์ การจะโค่นอำนาจทางการเมืองของอุมะโกะเป็นไปได้ยากมาก ดังนั้น การที่เจ้าชายอุมะยะโดะจะทรงเข้ารับตำแหน่งมกุฎราชกุมารได้นั้นต้องเกิดขึ้นภายหลังจากที่เจ้าชายทะเคตะสวรรคต และจักรพรรดินิซุโกะครองราชย์ไปแล้ว หลังจากที่เจ้าชายเข้ารับตำแหน่งแล้ว ทำให้พระองค์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างมาก โดยที่พระองค์ได้รับการถวายคำแนะนำเรื่องการบริหารบ้านเมืองจากอุมะโกะ นอกจากนี้ เจ้าชายยังได้ทรงแต่งงานกับบุตรสาวของอุมะโกะด้วย เพราะอุมะโกะต้องการดึงพระองค์เข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางการเมือง การแต่งงานดังกล่าวจึงจัดเป็นกุศโลบายทางการเมือง กล่าวได้ว่า ความชอบธรรมทางการเมืองในราชสำนักยามาโตะถูกขับเคลื่อนด้วยสายสัมพันธ์ระหว่างอุมะโกะและเจ้าชายโชโตกุ (เพ็ชรสมุทร, 2543, น. 22; 鐘江 宏之、2008, p. 56)

ภาพที่ 1 ภาพวาดของเจ้าชายโชโตกุ

ที่มา: วีระชัย โชคมุกดา. (2554) ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น, หน้า 54

2. สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ

ในสมัยอะสุกะ บรรยายภาพทางการเมืองภายในประเทศเป็นไปด้วยความราบรื่น แทบจะไม่มีการก่อจลาจลใหญ่ ๆ เกิดขึ้นเลย แต่เนื่องจากภาระงานของภาครัฐมีมากขึ้น จำนวนข้าราชการระดับล่างจึงเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 6 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศจีน ประเทศจีนที่เคยมีการแบ่งแยกออกเป็นราชวงศ์เหนือได้มายาวนานได้กลับมารวมตัวกันใหม่จนเป็นปึกแผ่น จีนกลายเป็นประเทศที่แข็งแกร่งและยิ่งใหญ่ภายใต้ราชวงศ์สุย (隋) ในปี ค.ศ. 581 จักรพรรดิราชวงศ์สุยได้เข้าโจมตีบริเวณทางเหนือ และตั้งราชวงศ์สุยในดินแดนดังกล่าว อาณาจักรโคกูริยว (高句麗) กับอาณาจักรแพคเจ (百濟) ของเกาหลีได้ส่งทูตพร้อมเครื่องบรรณาการไปที่จีนทันทีเพราะเกรงกลัวอำนาจของราชวงศ์สุย อาณาจักรโคกูริยวที่มีชายแดนติดกับราชวงศ์สุยได้ส่งเครื่องบรรณาการไปที่จีนเป็นประจำทุกปี พร้อมด้วยการเสริมกำลังทหารตามแนวชายแดนอีกด้วย แม้แต่อาณาจักรซิลลา (新羅) ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากราชวงศ์สุยมากที่สุดก็ยังไม่สามารถอยู่นิ่งได้ จึงได้ส่งทูตและเครื่องบรรณาการไปที่จีนเช่นเดียวกันในปี ค.ศ. 594 (直木 孝次郎, 1986, p. 222)

ปี ค.ศ. 600 นับเป็นปีที่ 8 แห่งรัชสมัยของจักรพรรดินิฮูโยเกะ บรรดาทูตจากญี่ปุ่นได้เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลไปยังเมืองลั่วหยาง (洛陽) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์สุยเป็นครั้งแรก โดยมีบันทึกไว้ในบันทึกทางประวัติศาสตร์ของราชวงศ์สุยชื่อ ซุยโอะ (隋書) สมัยนี้ประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับราชวงศ์สุย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในราชสำนัก ไม่ว่าจะเป็นอูเมโกะหรือเจ้าชายโซโดกุต่างก็ต้องการสร้างประเทศให้เป็นปึกแผ่น บรรดาทูตญี่ปุ่นจึงได้ถวายรายงานเท็จต่อจักรพรรดิจีนว่า จักรพรรดิญี่ปุ่นเป็นชาย ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษจากผู้คนใน

ราชสำนักจีน การส่งทูตครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 607 ซึ่งมีหลักฐานปรากฏแน่ชัดในวรรณกรรมเรื่อง นิฮนโชะจิ (日本書紀) จากวรรณกรรมดังกล่าวทำให้ทราบชื่อทูตที่เดินทางไปในครั้งนี้และมีบทบาทสำคัญคือ โอะโนะ โนะ อิโมะโกะ (小野 妹子) ส่วนในซุยโอะได้บันทึกข้อความในราชสาสน์ที่อิโมะโกะได้ถวายแก่จักรพรรดิจีนว่า

「日出ずる処の天子、書を日没する処の天子に致す。恙無きや。」

ข้อความดังกล่าวสร้างความไม่พอใจแก่จักรพรรดิจีนเป็นอย่างมาก พระองค์จึงกล่าวแก่ข้าราชการที่ดูแลการต่างประเทศว่า

「夷の国のくせに無礼である。二度と取り次ぐな。」

ข้อความดังกล่าว หมายถึง “ประเทศป่าเถื่อนไร้มารยาท ไม่ควรให้การต้อนรับอีก” (直木 孝次郎, 1986, p. 224)

ถึงแม้ว่าประเทศญี่ปุ่นจะพยายามเรียกร้องการทูตแบบเสมอภาค แต่การทำให้จักรพรรดิจีนโกรธนั้นถือว่าการกีดกันการเจรจาล้มเหลวโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจที่สำคัญมากในขณะนั้นคือ การทำให้จีนได้รับรู้ถึงการมีตัวตนของญี่ปุ่น การกระชับความสัมพันธ์ทางการทูต การรับวัฒนธรรมจีนที่มีความความก้าวหน้ามากกว่าญี่ปุ่น และการทำให้จีนยอมรับนักศึกษารวมถึงนักบวชในพระพุทธศาสนาที่ไปศึกษาที่จีนด้วย ดังนั้นการทำให้จักรพรรดิจีนหายโกรธนั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบากมากทีเดียว บรรดาทูตได้กลับสู่ญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 608 และถวายราชสาสน์แก่จักรพรรดินิฮูโยเกะ ในขณะทูตคณะนี้ได้กลับบ้าน อิโมะโกะได้เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลไปจีนอีกเป็นครั้งที่ 3 ซึ่งผู้ร่วมเดินทางไปด้วยในครั้งนี้ได้แก่ นักศึกษาที่ชื่อ ทะกะมุโกะ โนะ คุโรมาโระ (高向玄理) นักบวชในพระพุทธศาสนาที่ชื่อโซมิน (僧旻) และมินะบุจิ โนะ โจอัน (南淵請安) ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปไทกะ (大化の改新) ในอีก 40 ปีต่อมา

² 「日出ずる処の天子」 หมายถึงจักรพรรดินิฮูโยเกะ 「日没する処の天子」 หมายถึงจักรพรรดิจีน 「恙無きや。」 หมายถึง สบายดีหรือไม่

3. อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในด้านการเมือง การปกครอง

3.1 ระบบตำแหน่งหมวกยศ 12 ขั้น (冠位十二階の制度)

ปลายปี ค.ศ. 603 ทั้งโจเซะ อูมะโกะ และเจ้าชายโชโตกุ ต่างก็มีความกระตือรือร้นที่จะปฏิรูปการเมืองภายในประเทศ จึงได้มีการกำหนดระบบ คังอิ³ (冠位) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยได้รับแนวคิดมาจากจีน ระบบนี้แบ่งตำแหน่งของข้าราชการออกเป็น 12 ตำแหน่งตามสีหมวก ตำแหน่งสูงสุด ได้แก่ ตำแหน่ง ไโตโตกุ (大徳) สวมหมวกสีม่วง ส่วนตำแหน่งต่ำสุดเรียกว่า ตำแหน่ง โชจิ (小智) สวมหมวกสีดำ โดยชื่อตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้นำมาจากคำสอนของขงจื้อ⁴ เนื่องจากลัทธิขงจื้อยกย่องเทิดทูนคุณธรรม (徳) เป็นอย่างมากจึงวางคุณธรรมไว้ลำดับสูงสุด ส่วนลำดับถัดมา ได้แก่ เมตตากรุณา (仁) ขนบจารีต (礼) ความเชื่อถือ (信) ความเที่ยงธรรม (義) และสติปัญญา (智) เหตุผลในการสร้างระบบนี้ขึ้นมาจากความซับซ้อนของภาระงานในภาครัฐ อันเนื่องมาจากความต้องการรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่นของผู้ปกครอง ดังนั้นภาครัฐจึง

จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนข้าราชการ ระบบนี้ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของข้าราชการในระดับต่าง ๆ ให้ชัดเจน แม้แต่คนที่เกิดในตระกูลต่ำต้อยก็สามารถสวมหมวกยศได้ และยังสามารถไต่เต้าไปยังตำแหน่งสูงได้ ระบบดังกล่าวถือเป็นระบบคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมบุคคลที่มีความสามารถ และถือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของประเทศที่มีอารยธรรม ระบบนี้ยังถูกนำไปใช้ในบรรดาอาณาจักรต่างๆ ของเกาหลีในขณะนั้นอีกด้วย

3.2 รัฐธรรมนูญ 17 มาตรา

หลังจากที่เจ้าชายโชโตกุได้วางระบบตำแหน่งหมวกยศ 12 ขั้นเรียบร้อยแล้ว ในปีถัดมาคือ ค.ศ. 604 เจ้าชายโชโตกุได้เขียนรัฐธรรมนูญขึ้น เนื่องจากรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีบทบัญญัติเพียง 17 มาตรา จึงถูกขนานนามว่า “รัฐธรรมนูญ 17 มาตรา” ซึ่งเป็นการอธิบายถึงข้อพึงปฏิบัติของข้าราชการและประชาชนที่มีต่อรัฐโดยนำเอาหลักการของลัทธิขงจื้อและพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ รัฐธรรมนูญดังกล่าวเน้นหลักพื้นฐานทางศีลธรรมจรรยา มากกว่าเป็นประมวลกฎหมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้ (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2540, น. 98)

冠位 (ลำดับ ขั้น)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	大徳	小徳	大仁	小仁	大礼	小礼	大信	小信	大義	小義	大智	小智
สีหมวก	ม่วง		ฟ้า		แดง		เหลือง		ขาว		ดำ	

ภาพที่ 2 ระบบตำแหน่งหมวกยศ 12 ขั้น

ที่มา: 直木 孝次郎, (1986,) 『ジュニア 日本の歴史
第1巻 日本の誕生』 p. 226

³ ระบบคังอิ คือระบบตำแหน่งที่มอบให้กับข้าราชการหรือตระกูลใหญ่ที่ทำงานรับใช้ราชสำนัก โดยที่หมวกและเครื่องประดับจะแตกต่างกันตามตำแหน่ง

⁴ ลัทธิขงจื้อเป็นคำสอนของนักคิดที่ชื่อ ขงจื้อ (孔子) ในจีน โดยได้รับการถ่ายทอดมาสู่กวีวิชาการญี่ปุ่นจากอาณาจักรแพคเจในเกาหลี ในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 6

- มาตรา 1 หลักสามัคคีและประนีประนอม
- มาตรา 2 หลักศรัทธาตรนตรัยในพระพุทธศาสนา
- มาตรา 3 หลักจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ
- มาตรา 4 หลักให้ข้าราชการการปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์
- มาตรา 5 ศาลต้องผดุงความยุติธรรมและไม่รับสินบน
- มาตรา 6 หลักลงโทษความชั่ว ให้รางวัลความดี
- มาตรา 7 หลักรับผิดชอบต่อหน้าที่
- มาตรา 8 ให้ข้าราชการขยันทำงานแต่เช้า
- มาตรา 9 หลักสร้างศรัทธาในการทำงาน
- มาตรา 10 ให้มีความอดทน ขันติ
- มาตรา 11 หลักรักษาคุณธรรม
- มาตรา 12 ไม่เป็นข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย
- มาตรา 13 เจ้านายและข้าราชการท้องถิ่นไม่ข่มเหงประชาชน
- มาตรา 14 ข้าราชการไม่อิจฉากัน
- มาตรา 15 หลีกเลียงเรื่องส่วนตัวและทำงานเพื่อส่วนรวม
- มาตรา 16 เกณฑ์ประชาชนเข้าทำงานตามเทศกาลอันควร
- มาตรา 17 ต้องไม่ตัดสินใจเพียงผู้เดียว

แต่เดิมญี่ปุ่นมิได้มีกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานความประพฤติหรือข้อพึงปฏิบัติของข้าราชการ การบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนการปฏิรูประบบราชการไปในตัว ข้อปฏิบัติของข้าราชการทั้ง 17 ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาและปรัชญาขงจื้อที่ญี่ปุ่นรับมาจากจีน เช่น การเน้นเรื่องผู้น้อยต้องให้ความเคารพผู้ใหญ่ หน้าที่ของผู้ใหญ่และผู้น้อยที่พึงปฏิบัติต่อกัน สิ่งสำคัญที่สุดคือการเน้นความเป็นเอกภาพของรัฐที่มีจักรพรรดิทรงเป็นประมุข การบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวเหมาะสมกับสถานการณ์ภายในประเทศในเวลานั้นเป็นอย่างมาก (เพ็ชร สมิตร์, 2543, น. 23)

3.3 การปฏิรูปโทษ

เจ้าชายโชโตกุสวรรคตเมื่อ ค.ศ. 622 สิริรวมอายุ 49 ปี ในสถานภาพที่ยังมิได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิ เหตุผลที่สำคัญคือ ในประวัติศาสตร์ยังไม่เคยมีกฎราชกุมารองค์ใดขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิได้เลยตราบใดที่จักรพรรดิยังมีชีวิตอยู่ จักรพรรดินิฮูโยโกะทรงมีพระชนมายุยืนยาว อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัตินั้นถือว่าเจ้าชายโชโตกุได้ทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองแทนจักรพรรดิอยู่แล้ว พระองค์จึงจำเป็นต้องกระทำการอันใดที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายเหี้ยมโหด การแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของจักรพรรดิกับกฎราชกุมารในยุคสมัยนี้ยังไม่ชัดเจนเท่าในยุคหลัง หลังจากเจ้าชายโชโตกุสวรรคตสืบถัดมา อุมะโกะเสียชีวิต และอีกสองปีต่อมา จักรพรรดินิฮูโยโกะสวรรคต บุคคลสำคัญทั้งสามซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำความรุ่งเรืองมาสู่ยุคสมัยนี้ต่างเสียชีวิตในเวลาไล่เลี่ยกัน แต่ในช่วงเวลาที่บุคคลทั้งสามยังมีชีวิตอยู่นั้น นโยบายการรวมประเทศญี่ปุ่นให้เป็นหนึ่งเดียวตามแบบจีนบรรลุผลสำเร็จแล้ว จักรพรรดิที่ครองราชย์ต่อจากจักรพรรดินิฮูโยโกะคือจักรพรรดิโจเม (舒明天皇) ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของจักรพรรดิบิทัตสึ (敏達天皇) บุตรชายของอุมะโกะที่ชื่อ เอะมิชิ (蝦夷) ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ส่วนบุตรชายของเจ้าชายโชโตกุที่ชื่อ ยะมะชิโระ โนะ โอเอะ โนะ โอ (山背大兄王) ก็ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในราชสำนักเช่นเดียวกัน เมื่อจักรพรรดิโจเมครองราชย์ในปีที่สอง (ค.ศ. 630) พระองค์ได้ส่งทูตไปจีนซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์ถังของจีน ทูตคณะนี้จัดเป็นทูตคณะแรกในสมัยของพระองค์ที่ส่งไปเจรจาในสมัยราชวงศ์ถัง (遣唐使) คือ คุซุชิ โนะ เอะนิจิ (薬師惠日) ซึ่งเคยไปศึกษาที่จีนในสมัยจักรพรรดินิฮูโยโกะ และได้กลับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 623 ได้ถวายรายงานว่า

“ราชวงศ์ถังมีระบบและกฎหมายที่พร้อมพร้อม จีนเป็นประเทศพิเศษที่เราต้องเรียนรู้”

สมัยนี้มีทูตและนักบวชในพระพุทธศาสนาที่ได้ไปศึกษาที่ประเทศจีนในยุคก่อนทยอยกลับมาเป็นจำนวนมากหลังจากที่เจ้าชายโซโดกุสวรรัตแล้ว ตระกูลโซงะได้แผ่ขยายอิทธิพลมากขึ้น ในปี ค.ศ. 645 นะกะ โนะ โอเอะ โนะ มิโกะ (中大兄皇子) ซึ่งต่อมาคือ จักรพรรดิเท็นจิ (天智天皇) ได้โค่นล้มเอะมิชิ บุตรชายของอุมะโกะ และเริ่มปฏิรูปการเมืองใหม่ มีการรวบอำนาจทางการเมืองโดยให้จักรพรรดิเป็นศูนย์กลาง และกำหนดปีรัชสมัย (元号) ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ว่าปีรัชสมัยไทกะ ดังนั้น จึงเรียกการปฏิรูปในครั้งนี้ว่า “การปฏิรูปไทกะ” ในการปฏิรูปการปกครองครั้งนี้ยังคงใช้รูปแบบการปกครองของจีนผสมผสานกับปรัชญาของลัทธิขงจื้อเข้ามาเป็นปรัชญาการเมืองด้วย ซึ่งระบอบการปกครองของจีนในขณะนั้นเป็นระบอบจักรพรรดินิยมแบบรวมศูนย์อำนาจ ตามทฤษฎีการปกครองฉบับนี้ มีการประกาศให้จักรพรรดิเป็นผู้ปกครองประเทศเต็มตัว มีอำนาจสิทธิ์ขาดอย่างสมบูรณ์ (วีระชัย, 2554, หน้า 67) ผลจากการปฏิรูปครั้งนี้ยังส่งผลให้ที่ดินและแรงงานซึ่งตระกูลใหญ่เคยครอบครองอยู่ต้องตกเป็นของรัฐ โดยรัฐจะเป็นผู้ควบคุมและบริหารจัดการเอง ในปี ค.ศ. 670 มีการจัดทำสำมะโนครัว (庚午年籍) ทั่วประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาในสมัยจักรพรรดิเท็นมุ (天武天皇) อำนาจของจักรพรรดิแข็งแกร่งขึ้น มีการเรียกจักรพรรดิว่า เท็นโน (天皇) ได้ แทนคำว่า ไดโอ (大王) ตามแบบจีนโบราณ รัฐบาลได้ออกกฎหมายไทโฮ (大宝律令)⁵ เพื่อปกครองประเทศให้เป็นปึกแผ่นในปี ค.ศ. 701 หรือรัชสมัยไทโฮที่ 1 (河合 敦, 2006, p. 47)

รูปแบบการปกครองโดยการดึงอำนาจมาที่ส่วนกลาง ซึ่งเป็นการเน้นความสำคัญของระบบข้าราชการพลเรือนเป็นการเลียนแบบการปกครองของจีนสมัยราชวงศ์ถังนั่นเอง ทำให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องมีเมืองหลวงอันเป็นพื้นที่ประทับของจักรพรรดิและรัฐบาลกลาง จึงเกิด

การสร้างเมืองนาราขึ้นจากการเลียนแบบเมืองฉางอันซึ่งเป็นเมืองหลวงของจีนสมัยราชวงศ์ถัง (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2540, น. 99)

4. อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในด้านศิลปวัฒนธรรม

4.1 ศาสนาและปรัชญา

4.1.1 ศาสนาพุทธ

ก่อนที่อาณาจักรมิมะนะ (任那)⁶ จะล่มสลายเพียงเล็กน้อย จักรพรรดิของอาณาจักรแพคเจ (百濟)⁷ ได้ส่งพระพุทธรูปเคลือบทององค์หนึ่งพร้อมทั้งพระสูตรหนึ่งเล่มมายังราชสำนักยามาโตะซึ่งตรงกับสมัยจักรพรรดิคิมเม (欽明天皇) ในปี ค.ศ. 538 นับว่าศาสนาพุทธได้รับการเผยแพร่เข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก แต่สิ่งที่คนญี่ปุ่นนับถือในสมัยนั้นคือเทพที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา แม่น้ำ หรือดวงอาทิตย์ ฯลฯ ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของคนญี่ปุ่น เมื่อเปรียบเทียบศาสนาทั้งสองแล้ว คำสอนของศาสนาพุทธดูจะลึกซึ้งและซับซ้อนกว่ามาก ดังนั้นในระยะแรก จักรพรรดิและบรรดาขุนนางไม่สามารถเข้าใจในคำสอนของศาสนาพุทธได้อย่างถ่องแท้ ขุนนางบางคนชื่นชมและเลื่อมใสในพระพุทธรูปทองที่ทอแสงเปล่งประกาย แต่ก็มีขุนนางบางคนที่เกิดความรู้สึกหวาดกลัวและอยากหนีให้ไกลจากพระพุทธศาสนา ที่ศรัทธาต่อศาสนาใหม่นี้จึงแตกออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือรับพระพุทธศาสนาเข้ามา ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต้องการขับไล่ออกไป ตระกูลโซงะ (蘇我氏) คือตระกูลที่ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น ส่วนตระกูลที่มีทัศนคติตรงกันข้าม คือตระกูล โมโนะโนะเบะ (物部氏) ตระกูลโซงะที่ดูแล้วรับผิดชอบการคลังและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวต่างชาติ รวมทั้งเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวต่างชาติเป็นอย่างดี อาจรู้เรื่องราวของพระพุทธศาสนามาก่อนที่จักรพรรดิแพคเจจะส่งพระพุทธรูปมา

⁵ คำว่า ริทสึริียว (律令) หมายถึง กฎหมาย ประกอบด้วย กฎหมายอาญา (律) และกฎหมายปกครอง (令)

⁶ อาณาจักรโบราณที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทยตอนใต้ในปัจจุบัน

⁷ หนึ่งในสามอาณาจักรสำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

เป็นเครื่องบรรณาการแล้วก็ได้ ส่วนตระกูลโมโนะโนะเบะนั้น ไม่ว่าจะมองในบทบาทด้านการทหารก็ดี หรือในบทบาทด้านศาสนาก็ดี ตระกูลนี้มีลักษณะอนุรักษนิยม จึงต่อต้านการรับเอาศาสนาพุทธซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวต่างชาติเข้ามาในประเทศญี่ปุ่น แต่ทั้งสองตระกูลต่างมีความขัดแย้งมาก่อนหน้านั้นแล้ว ดังนั้น เมื่อมีปัญหาความไม่ลงรอยในการรับศาสนาพุทธเข้ามาอีก ทำให้ความขัดแย้งของทั้งสองตระกูลบานปลายมากยิ่งขึ้น

โซะงะ โนะ อินะเมะ (蘇我稻目) ซึ่งมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีได้ประดิษฐานพระพุทธรูปดังกล่าวไว้ในบ้านที่อะสุกะ หลังสมัยจักรพรรดิคิมเมคือสมัยของจักรพรรดิบิทัตสึ (敏達天皇) อาณาจักรแพคเจได้ส่งพระสงฆ์ช่างสร้างวัดและพระพุทธรูปเข้ามาอย่างต่อเนื่อง หลังจากอินะเมะพ้นจากตำแหน่งแล้ว ผู้ที่ทำหน้าที่รัฐมนตรีคนต่อไปคือ โซะงะ โนะ อุมะโกะ (蘇我馬子) ก็นับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันและมีการสร้างเจดีย์ที่บริเวณเนินโอโนะ (大野丘) ในอะสุกะ ในปี ค.ศ. 587 พระพุทธศาสนาจึงค่อย ๆ แผ่ขยายจากใจกลางเมืองอะสุกะทีละน้อย ในช่วงเวลาเดียวกัน พระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองที่อาณาจักรซิลลาอีกด้วย นับได้ว่าพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกอย่างกว้างขวาง ส่วนศูนย์กลางของกลุ่มผู้ที่ต่อต้านศาสนาพุทธคือ โมโนะโนะเบะ โนะ โมะริยะ (物部守屋) ซึ่งไม่พอใจต่อการแผ่อิทธิพลเข้ามาของศาสนาพุทธ ได้ทำลายวัดพุทธและพระพุทธรูปที่ตระกูลโซะงะสักการะ รวมทั้งทุบทำลายเจดีย์ที่บริเวณเนินโอโนะอีกด้วย อย่างไรก็ตาม อุมะโกะได้เริ่มสร้างวัดขนาดใหญ่ที่ใจกลางเมืองอะสุกะ โดยให้ชื่อว่าวัดอะสุกะ (飛鳥寺) หรือวัดโฮโคจิ (法興寺) ถึงแม้ว่าวัดดังกล่าวจะไม่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน แต่จากการขุดพบวัตถุของวัดดังกล่าวทำให้รู้ว่าวัดแห่งนี้เป็นวัดที่เก่าแก่และสวยงามที่สุดในสมัยนั้น (สุปริดา ประศาสน์วินิจฉัย, 2509, น. 13)

4.1.2 ลัทธิเต๋า

การผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในยุคนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงการผสมผสานทางวัฒนธรรมสู่ศาสนาโบราณ (古墳文化⁸) กับวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่รวมถึง “วัฒนธรรมลัทธิเต๋า” ที่เจริญรุ่งเรืองในยุคราชวงศ์เหนือใต้ของจีน ก็ได้รับการเผยแพร่เข้าสู่ญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้เช่นเดียวกัน ลัทธิเต๋าก่อเกิดจากประชาชนทั่วไป โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับเซียน (仙) ซึ่งมีชีวิตเป็นอมตะ โดยมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความลับดังกล่าวด้วย นวนิยายเรื่องอะระชิมะ ทาโร (浦島太郎) ที่ได้ไปเที่ยวปราสาทมังกรและมีชีวิตยืนยาวถึง 300 ปีได้สะท้อนถึงแนวคิดเกี่ยวกับลัทธินี้ได้เป็นอย่างดี โดยนำเค้าโครงเรื่องจากวรรณกรรมเรื่องนิฮอนโซะชิ (日本書紀) แต่ที่เห็นได้ชัดเจนว่าญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากปรัชญาลัทธิเต๋าคือแนวคิดที่เรียกว่า “องเมียวโด” (陰陽道) คือแนวคิดเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาผสมผสานกับธรรมชาติและเวทย์มนต์คาถา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของฮาดูทั้ง 5 และเรื่องหยินหยางของปรัชญาลัทธิเต๋า เพื่อใช้ในการทำนายโชคชะตา ต่อมาเกิดการผสมผสานแนวคิดกับพระพุทธศาสนาและลัทธิชินโต และได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 7 (直木 孝次郎, 1986, p. 230)

4.1.3 ลัทธิขงจื้อ

ลัทธิขงจื้อได้รับการเผยแพร่เข้าสู่ญี่ปุ่นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 6 พร้อมกับศาสนาพุทธ แต่เนื่องจากแนวคิดของลัทธิขงจื้อเน้นเรื่องการจัดระเบียบทางสังคมและความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ดังนั้นลัทธิขงจื้อจึงถูกนำมาใช้ในด้านการเมืองการปกครองมากกว่าด้านศาสนา ในสมัยนี้ แนวคิดนี้ได้รับการยกย่องนับถือจากเจ้าชายโชโตกุมาก เนื่องจากพระองค์ต้องการรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่น ดังนั้น ลัทธิขงจื้อจึงถูกนำมาใช้ในระบอบราชการ รัฐธรรมนูญ และการปฏิรูปประเทศอย่างเต็มที่ (เพ็ญศรี กาญจน์มัย, 2540, น. 65)

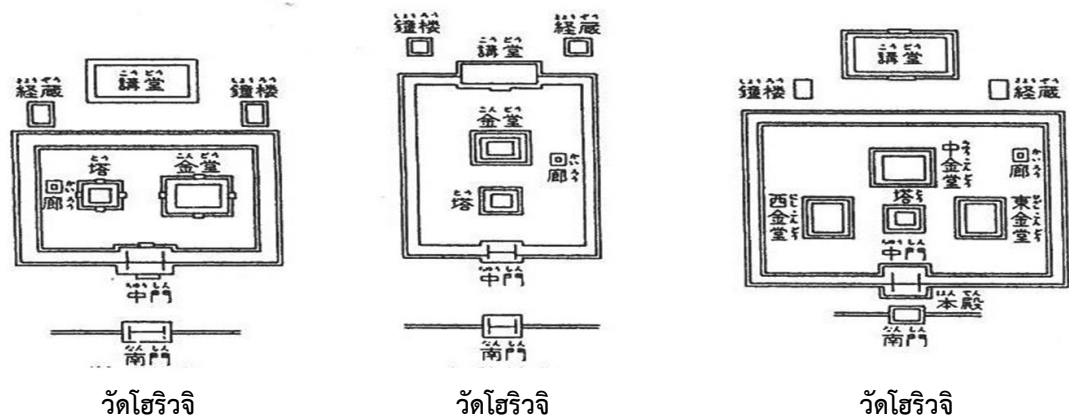
⁸ วัฒนธรรมสุสานโบราณ (古墳文化) หมายถึง ความนิยมในการสร้างหลุมศพขนาดใหญ่บนเนินดินเพื่อเป็นการสดุดีเสียชีวิตที่เป็นชนชั้นสูง เช่น จักรพรรดิ หรือขุนนางระดับสูง ฯลฯ

อาจกล่าวได้ว่า ในสมัยอะสุกะนี้ เป็นยุคสมัยที่ลัทธิและความเชื่อต่าง ๆ ได้แผ่ขยายมาสู่ญี่ปุ่น และได้มีการผสมผสานกับความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นกลายเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ขึ้นมา บรรดาลัทธิและศาสนาจำนวนมากนั้น ศาสนาพุทธนับว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด หนึ่งในเหตุผลที่สำคัญคือโซงะ อุมะโกะ ผู้ทรงอิทธิพลอันดับหนึ่งในราชบัลลังก์ของจักรพรรดินิซุโยโกะให้การสนับสนุน และเจ้าชายโซโตกุยังนับถือพระพุทธศาสนาอีกด้วย ลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อถึงแม้ว่าจะเป็นลัทธิที่เกิดขึ้นในประเทศจีนเช่นเดียวกัน แต่มีธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างจากชาวญี่ปุ่นในหลาย ๆ ด้าน ส่วนศาสนาพุทธนั้นมาพร้อมกับวัฒนธรรมที่หรูหราตระการตา เช่น เจดีย์ พระพุทธรูป สังฆภัณฑ์ ฯลฯ แม้ว่าผู้คนทั่วไปจะไม่เข้าใจคำสอนอย่างลึกซึ้ง แต่ด้วยวัฒนธรรมที่หรูหราดังกล่าวย่อมมีเสน่ห์เพียงพอที่จะดึงดูดคนให้มานับถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บรรดาผู้มีอำนาจในราชสำนักมีศักยภาพเพียงพอที่จะเข้าใจวัฒนธรรมขั้นสูงนี้ได้ เนื่องจากบ้านเมืองในสมัยนี้เป็นระบบระเบียบ ภาษิจำนวนมากที่เก็บมาจากแต่ละท้องที่ถูกจัดเก็บไว้ที่คลังหลวง ทำให้ผู้คนในราชสำนักต่างใช้ชีวิตกันอย่างหรูหรา วัฒนธรรมในสมัยนี้ก็พลอยได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นตามไปด้วย อุมะโกะสร้างวัดอะสุกะ (飛鳥寺) ส่วนเจ้าชายโซโตกุสร้างวัดโฮริวจิ (法隆寺) จากการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้มีอำนาจเหล่านี้ จึงก่อให้เกิดศิลปินชั้นยอด เช่น โทริบุทสึ (鳥仏師) ซึ่งแสดงฝีมือให้เห็นทั้งงานแกะสลักและภาพวาดซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ในวัดโฮริวจิ หรือวัดจงุจิ (中宮寺) จวบจนถึงปัจจุบัน ผลงานดังกล่าวสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อขุนนางหรือชนชั้นสูง แต่กว่าที่พระพุทธศาสนาจะแพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไปต้องใช้เวลาอีกนับร้อยปีหลังจากนั้น (直木 孝次郎, 1986, p. 232)

4.2 สถาปัตยกรรมสมัยอะสุกะ

หลังจากที่เจ้าชายโซโตกุได้ย้ายไปที่อะสุกะแล้ว พระองค์ได้สร้างวัดโฮริวจิ (法隆寺) ขึ้นที่นั่น ส่วนวัด

อะสุกะ (飛鳥寺) ถูกสร้างโดยอุมะโกะในพื้นที่อะสุกะก่อนหน้านี้แล้ว ถึงแม้ว่าวัดหลังเก่าจะไม่หลงเหลือจนถึงปัจจุบันแต่จากผลการสำรวจขุดค้นในปี ค.ศ. 1956 พบว่าวัดอะสุกะเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่มีเจดีย์ 5 ชั้นเป็นศูนย์กลาง มีอุโบสถทอง 3 หลังรายล้อมในทิศเหนือ ตะวันออก และตะวันตก วัดโดยทั่วไปจะมีวิหารทองเพียงหลังเดียว สำหรับวัดที่หันไปทางทิศใต้ จะตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ตะวันออก หรือไม่ก็ตะวันตก วัดชิเทนโนจิ ในจังหวัดโอซาก้าซึ่งเป็นวัดที่เจ้าชายโซโตกุทรงสร้างขึ้นเช่นกัน วิหารจะตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ส่วนวัดโฮริวจิตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก รูปแบบของวัดอะสุกะจะพบได้เพียงแห่งเดียวในญี่ปุ่นเท่านั้น แต่จะพบวัดลักษณะเดียวกันในอาณาจักรโคคุเรียของประเทศเกาหลีในราวศตวรรษที่ 6-7 ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า ผู้คนในอาณาจักรโคคุเรียอาจมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างวัดอะสุกะด้วย เพราะนักบวชในพระพุทธศาสนาที่ชื่อว่า เอะจิ (惠慈) ซึ่งเป็นครูสอนพระพุทธศาสนาให้เจ้าชายโซโตกุเป็นชาวโคคุเรีย นอกจากนี้ยังพบฐานเจดีย์อยู่ลึกลงไปใต้ดิน 3 เมตร ซึ่งจัดว่าเป็นเรื่องปกติสำหรับวัดเก่า บนฐานเจดีย์ยังพบภาชนะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พลอยนาขชนิดต่างหุขบของ เสือเกราะเหล็ก กระดิ่งที่ใช้ผูกกับม้า สมบัติของผู้เสียชีวิตในหลุมศพซึ่งไม่ต่างไปจากการขุดค้นพบในศตวรรษที่ 6 จากหลักฐานดังกล่าวทำให้ทราบว่าเป็นวัดกับสุสานโบราณ (古墳) อยู่ที่เดียวกัน คนสมัยก่อนเชื่อกันว่า พระบรมสารีริกธาตุคือกระดูกของพระพุทธเจ้า ซึ่งอันที่จริงแล้วไม่ใช่กระดูกจริง ดังนั้นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุอยู่ภายในจึงเป็นเจดีย์ที่เป็นสุสานของพระพุทธเจ้าด้วย การเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมที่เห็นได้ชัดเจนในสมัยอะสุกะคือ การเปลี่ยนจากสถาปัตยกรรมสุสานโบราณมาสู่สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดอะสุกะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นพอดี (鐘江 宏之, 2008, p. 165)

ภาพที่ 5 การเปรียบเทียบแผนผังภายในวัดโฆรวิจิ วัดชิเทนโนจิ และวัดอะสุกะ

ที่มา: 直木 孝次郎, (1986), 『ジュニア 日本の歴史 第1巻 日本の誕生』 p. 229

ภาพที่ 6 แผนผังภายในวัดอะสุกะ (飛鳥寺)

ที่มา: 吉村 武彦 (2008) 『日本の歴史：大和政権と飛鳥』 p. 150

unสรุป

ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยอะสุกะนับว่าเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญสมัยหนึ่งของญี่ปุ่น เพราะยุคสมัยนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นและการแผ่ขยายอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนเข้ามาในญี่ปุ่น วัฒนธรรมจีนส่งอิทธิพลต่อญี่ปุ่นทั้งในด้านการเมืองการปกครอง และศิลปวัฒนธรรม ในด้านการเมืองการปกครอง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในราชสำนัก ได้แก่ จักรพรรดินิฮุยโกะ โซงะ

โนะ อูมะโกะ และเจ้าชายโชโตกุ ในช่วงเวลานั้นบรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่พบการก่อกวนครั้งใหญ่ ส่วนสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายนอกประเทศนั้น จีนมีการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ราชวงศ์สุยซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อดินแดนใกล้เคียงมาก ญี่ปุ่นจึงได้ส่งทูตและนักบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน ในขณะเดียวกันก็รับเอาวิทยาการต่าง ๆ เข้ามาด้วย ตัวอย่างที่

เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ระบบตำแหน่งหมวดยศ 12 ชั้น รัฐธรรมนูญ 17 มาตราซึ่งกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรม ให้แก่บรรดาข้าราชการรวมถึงประชาชนพึงปฏิบัติ การปฏิรูปไทกะที่มีการออกกฎหมายและกฎหมายไทยเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง โดยมีจักรพรรดิเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในด้านศิลปวัฒนธรรม ในระยะแรก ญี่ปุ่นรับพระพุทธศาสนาจากจีนโดยผ่านเกาหลี ศาสนาพุทธได้รับการยอมรับนับถือในระดับชนชั้นปกครอง ผู้

ปกครองได้สร้างวัดและเจดีย์ขนาดใหญ่ในดินแดนอะสุกะ วัดที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาได้แก่ วัดอะสุกะ นอกจากนี้ ผู้ปกครองยังรับลัทธิเต๋ากับลัทธิขงจื้อเข้ามาในญี่ปุ่นด้วย หากแต่ไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่พระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นตัวแทนแห่งยุคสมัยนี้ได้แก่ วัดอะสุกะกับวัดโฮริวจิ จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ญี่ปุ่นอย่างรอบด้าน และได้ลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในยุคสมัยนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] เพ็ชรี สุมิตร. (2543). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] เพ็ญศรี กาญจน์มัย. (2540). *สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [3] รงรอง วงศ์โอบอ้อม. (2560). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: ทอรัส.
- [4] วีระชัย โชคมุกดา. (2554). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปิปปี้.
- [5] สุปรีดา ประศาสน์วินิจฉัย. (2509). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย
- [6] 河合 敦 (2006). 『早わかり日本史』 東京：日本実業出版社.
- [7] 吉村 武彦 (2008). 『日本の歴史：大和政権と飛鳥』 東京：集英社.
- [8] 直木 孝次郎 (1986). 『ジュニア 日本の歴史 第1巻 日本の誕生』 東京：小学館.
- [9] 鐘江 宏之 (2008). 『日本の歴史—飛鳥・奈良時代：律令国家と万葉びと』 東京：小学館.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

Affiliation: Faculty of Humanities and Applied Arts,

The University of the Thai Chamber of Commerce

Corresponding email: rattakit1972@yahoo.com

TCI Tier 1 Humanities and Social Sciences

Owner :

Japanese Studies Association of Thailand (JSAT)
Room 606 Faculty of Political Science,
Thammasat University, Prachan Road,
Phraborom Maha Ratchawang, Pranakorn,
Bangkok 10200, Thailand
URL: jsat.or.th, email: jsn.jsat@gmail.com

Online Journal : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jsn>

Printed at

Core Content Co., Ltd.
15/4 Moo 3 Bangkrateuk, Sam Phran,
Nakhon Pathom 73210

Editorial Staff

Soraya Klibkeson
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Ketsara Punapong
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Ladawan Jongpranee
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Editorial Advisory Board

Assoc. Prof. Dr. Siriporn Waijwalku *Thammasat University*
Assoc. Prof. Tasanee Methapisit *Thammasat University*
Asst. Prof. Dr. Winai Jamornsuriya *Nakhon Ratchasima Rajabhat University*

Special Edition Guest Editor

Wenika Supanyadecha *Nakhon Ratchasima Rajabhat University*

Special Edition Associate Editor

Dr. Tassawan Chongpensuklert *Nakhon Ratchasima Rajabhat University*
Puttarak Kate-aim *Nakhon Ratchasima Rajabhat University*

Special Edition Editorial Board & Reviewers

Prof. Dr. Sirimonporn Suriyawongpaisal *Independent scholar*
Prof. Warintorn Wuwongse *Thammasat University*
Assoc. Prof. Dr. Chantana Chanbanchong *Independent scholar*
Assoc. Prof. Dr. Maitree Inprasitha *Khon Kaen University*
Assoc. Prof. Dr. Natthira Tuptim *Pibulsongkram Rajabhat University*
Assoc. Prof. Dr. Natenapha Wailerdsak (Yabushita) *Thammasat University*
Assoc. Prof. Dr. Attaya Suwanrada *Chulalongkorn University*
Assoc. Prof. Hongpha Subboonrueng *Thammasat University*
Assoc. Prof. Pranee Jongsujarittam *Independent scholar*
Assoc. Prof. Tasanee Methapisit *Thammasat University*
Asst. Prof. Dr. Piyawan Asawarachan *Thammasat University*
Asst. Prof. Dr. Namthip Methasate *Chulalongkorn University*
Asst. Prof. Dr. Piyanuch Wiriyaenawat *Thammasat University*
Asst. Prof. Dr. Nanchaya Mahakhan *Burapha University*
Asst. Prof. Dr. Yuphawan Sopitvutiwong *Chulalongkorn University*
Asst. Prof. Dr. Winai Jamornsuriya *Nakhon Ratchasima Rajabhat University*
Asst. Prof. Dr. Sopa Matsunari *Naresuan University*
Asst. Prof. Dr. Supachet Chansarn *Bangkok University*
Asst. Prof. Dr. Voravudhi Chirasombutti *Chulalongkorn University*
Asst. Prof. Nisakorn Thongnok *Prince of Songkla University*
Asst. Prof. Benjang Jaisai der Arslanian *Chiang Mai University*
Dr. Wanwisa Kunpattaranirun *Burapha University*
Dr. Kanokwarn Sutthiphorn *Nakhon Pathom Rajabhat University*
Dr. Kanapat Ruenpirom *Silpakorn University*
Dr. Kiatanantha Lounkaew *Thammasat University*
Dr. Poranee Pinunsottikul *Thammasat University*
Dr. Pat-on Phipatanakul *Srinakharinwirot University*
Dr. Sayan Korsatianwong *Rangsit University*
Dr. Tanapat Sontirak *Kasetsart University*
Dr. Ekasit Nunbhakdi *Thammasat University*
Dr. Panida Anantanakom *Chiang Mai University*
Dr. Siriwon Munintarawong *Thammasat University*
Dr. Elisa Nishikito *Payap University*
Saranya Kongjit *Chiang Mai University*

Editorial Note	iii		
Wenika Supanyadecha			
Invited Paper			
Aging Society in Thailand and Japan: A perspective of new cooperation	1	Functions of Repetition as the Speaker's Emotional Expression in Japanese Conversation : Based on the Japanese Television Drama Scenario	145
Keiichiro Oizumi		Sathida Kanjamapornkul	
Arts and Literature		A Comparative Study of Japanese Conjunctive Expressions on Humanities and Science Textbooks	159
The reception of Mishima Yukio's works in the 1970s	15	Asadayuth Chusri	
Thanabhorn Treeratsakulchai		Education	
Ogawa Mimei's Songs for Children (DOYO)	29	A Study of the Model and an Approach for Teach-Less Learn-More Activities:	174
Pat-on Phipatanakul		The Case Study of Japanese Conversation in Asian Study of Lower-Secondary Students at Sappraiwanwittayakom School	
Reverse of Power Relationship with Female Ghosts : A Case Study of Horror Film Series Ringu and Juon	44	Chantana Chanbanchong and Sopa Matsunari	
Natthakorn Khampuan		The Effectiveness of Teaching ~そうです and ~ようです in Japanese through Pictures and The Learners' Satisfaction	188
Space in Yoshimoto Banana's novel - Focusing on Tsugumi	58	Suphin Sanruang	
Siriwan Preechanarit		Issues Related to Internship Practices among Thammasat University's Students Majoring in Japanese Language	206
The Male Protagonists in Haruki Murakami's Nezumi Trilogy and His Attitude Towards Society	71	Siriwon Munintarawong	
Dusita Parinyapol		Careers for Japanese Majors and Career Readiness: Case Study Topics for First- and Second-year Students	219
The Image of Bonzes and Japanese Buddhist Beliefs in Uji Shūi Monogatari	84	Tasane Methapisit and Yumiko Yamamoto	
Yordsawan Iguchi		Social Sciences	
Metaphors of Impermanence in Noh Plays	96	The responsive strategies for EV-shift in Japanese automotive industry :	234
Sunisa Tammawiwat		Case study of Toyota Group in Japan	
Causes of the Miracle of the Resurrection of Matsuwaka and Image of the Teacher in the Noh Play: Tanikou.	107	Krittaphol Viphaveekul	
Winai Jamornsuriya		Japanese Cost Management in Thai Beverage Industry: A Case of Target Costing	248
Translation of Personal Reference Terms in Japanese Novels Translated into Thai	116	Trairong Swatdikun and Naphaphorn Phonnikornkij	
Suwat Ruangsri		The Influence of Chinese Culture in Japan focusing on Asuka Period	265
Linguistics		Rattakit Lertvisava	
Japanese Compliments on Facebook	131		
Tawat Khamthongthip			